AMMIANI MARCELLINI

QVAE SVPERSVNT

CVM NOTIS INTEGRIS

FRID. LINDENBROGII,

HENR. ET HADR. VALESIORVM

ET IAC. GRONOVII

QVIBVS

THOM. REINESII QVASDAM ET SVAS

ADIECIT

IO. AVGVSTIN. WAGNER

EDITIONEM ABSOLVIT

CAR. GOTTLOB AVG. ERFVRDT

TOMVS TERTIVS

LIPSIAE CIƆIƆCCCVIII.

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

LONDINI APVD I. PAYNE ET MACKINLAY

ET W. H. LVNN

IN

AMMIANVM MARCELLINVM
NOTAE INTEGRAE

FRID. LINDENBROGII

HENR. ET HADR. VALESIORVM

ET IAC. GRONOVII

QVIBVS

THOM. REINESII QVASDAM ET SVAS

ADIECIT

IO. AVGVSTIN. WAGNER

EDITIONEM ABSOLVIT AC NOTAS PASSIM ADDIDIT

CAR. GOTTLOB AVG. ERFVRDT

TOMVS POSTERIOR

AD LIBR. XXIII — XXXI

ACCEDVNT INDICES

LIPSIAE CIƆIƆCCCVIII.

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

LONDINI APVD I. PAYNE ET MACKINLAY

ET W. H. LVNN

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIII. C. I.

1. *Quater ipse ampl. inierat Magist.*] Hunc ultimum Consulatum Iulianus inivit Antiochiae, ut docet Libanius in Oratione de vita sua, et in πρεσβευτικῷ ad calcem: eique feliciter annum auspicanti idem Libanius Panegyricum dixit ex more. Ita Themistii Panegyricum Ioviano Aug. et Valentiniano Iuniori nobilissimo puero Coss. dictum legimus: et Claudiani libros de Consulatibus Honorii. Neque Augustis tantum, sed et privatis idem honos habebatur. Itaque et Lupicino Consuli, et Richomeri Consuli ac Magistro Equitum Panegyricum abs se dictum esse testatur Libanius in Orat. de vita sua. Claudiani quoque carmina de Consulatu Theodori, item Olybrii ac Probini habentur in manibus. Atque huius consuetudinis vestigium ante Iuliani tempora nullum reperio. VALES.

Quod post Diocletianum et Aristobulum.] Mirum est id ab Ammiano Marcellino asseri, ab his Coss. usque ad IV. Iuliani Consulatum, nullum privatum Augusto collegam fuisse. Atqui in Fastis, tribus post Diocler. et Aristob. annis, (anno 288. Cf. Corsinus de Praefectis Urbis p. 154. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. 1. p. 74. W.) Maximianum Aug. II. Consulem collega Ianuario legimus, ut Scriptorem nostrum memoria labi necesse sit. [In Fastis quidem errorem inolevisse, et non *Maximiano Aug. II. ac Ianuario Coss.* sed *Maximo II. ac Ianuario Coss.* hunc annum notandum esse, ex libro Fastorum Cuspiniani, et ex hocce Ammiani loco asserit Onufrius. Sed ipsummet falli constat. Nam si in locum *Maximiani Aug. II. Consulis Maximum II. Consulem* cum Onufrio substituerimus, secundum Maximiani A. Consulatum eadem opera ex Fastis erademus. Nusquam enim alibi quam in hoc anno exstat ac reperitur.] Ceterum cum hoc Aristobulo Carinus Augustus tertium Consul Calendis Ianuarii processerat, sed victo atque occiso ad Margum Mysiae Carino, Diocletianus victor Carini tamquam Tyranni nomen e Fastis expunxit, eiusque loco se Consulem renuntiavit, retento collega Aristobulo qui a partibus Carini steterat. Id docent Idatii Fasti, in quibus sic habetur. Diocletiano II. et Aristobulo: *His Coss. occisus est Carinus Margo, qui hoc ipso anno cum Aristobulo Consul processerat.* Quo loco V. Cl. Iacobus Sirmundus quaedam ex coniectura inseruit duabus lineolis inclusa, quae tamen absunt a Ms. Codice, ut mihi ipse testatus est, cum hanc meam observationem ad eum detulissem. Sic enim edidit: [*Et levatus est Diocletianus Aug.*] *qui ipso anno cum Aristobulo Consul*

processerat. Sed haec lectio defendi non potest. Nam primum longe antequam Carinus occideretur in urbe Margo, Diocletianus ab exercitu Augustus fuerat renuntiatus: deinde si ita legimus, sequitur Diocletianum ante caedem Carini Cos. cum Aristobulo processisse: id enim sonat verbum illud *processerat.* At quomodo fieri id potuit, cum Aristobulus in castris Carini militaret, praecipuusque eius partium dux esset, quippe Praefectura Praetorii succinctus: nec nisi occiso demum Principe suo ad Diocletianum transiverit: ut docet Aurelius Victor c. 39. his verbis, quae nobis ad hanc observationem praeivere: *Retentique hostium fere omnes, ac maxime vir insignis Aristobulus Praefectus Praetorio, per officia sua; quae res post memoriam humanam nova atque inopinabilis fuit, civili bello fortunis, fama, dignitate spoliatum neminem.* VALES.

Post Diocletianum et Aristobulum.] Recte: uti in Fastis Siculis: Διοκλητιανοῦ Αὐγ. τὸ β. καὶ Ἀριστοβούλου. Fasti Capitolini: *Imp. Caes. C. Aurelius Diocletianus Aug.* II...... *Aristobulus.* Insignis autem nec ferendus error Cassiodori, qui hosce Consules Probo imperante facit. LINDENBR.

2. *Diligentiae tamen ubique diffidens.*] Horum verborum nullus bonus et huicce loco conveniens est sensus, auctorisque menti respondens. Vult enim dicere Marcellinus, Iulianum, quidquid toto orbe Romano agendum sibi esset, diligenter considerasse, licet belli Persici apparatibus maxime esset intentus. In codice Colbertino scribitur: *Diligentiam tamen ubique diffidens.* Legendum est haud dubie: *Diligentiam tamen ubique dividens.* Sicut Virgilius scribit de Aenea in libro VIII. 20. (et IV. 285. W.)

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia versat.

V autem saepe in F nostri convertunt, et Germani nunc in verbis nostris pro V littera F proferunt.] VALES.

Apud Hierosolymam templum — instaurare sumtibus cogitabat immodicis] Rufinus Histor. Eccles. lib. I. cap. 37. Socrates lib. III. cap. 17. Theodoretus lib. III. cap. 17. Sozomenus lib. V. cap. 21. Cassiodorus Histor. Tripart. lib. VI. cap. 43. Nicephorus Callist. lib. 10. cap. 32. Gregorius Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Ioh. Chrysost. de laudibus Babylae Martyr. et contra Iudaeos *3. pag. 491.* LINDENBR.

Apud Hierosolymam templum.] Quod novissime Constantino Max. imperante Iudaei instaurare aggressi fuerant: sed eos Constantinus male multatos varia in loca dispersit, ut narrat Chrysostomus Homil. 3. contra Iudaeos. Cedrenus ad annum XX. Constantini: καὶ ἰουδαίους περὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ πάλιν στασιάζοντας κωνσταντῖνος ὁ μέγας τιμωρησάμενος διεσκόρπισεν. De hac autem eversione sub Iuliano loquitur Iulianus ipse in fragmento Epistolae, quam D. Petavio viro doctissimo debemus, p. 295. Spanh. et Ambrosius in Ep. 29. ad Theodosium his verbis: *Non audisti Imp. quod cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis, divino qui faciebant repagulum igne flagrarunt.* VALES.

Alypio.] Is est ad quem exstant Iuliani Aug. Epistolae, quibus eum fratrem appellat: eiusdem meminit Libanius in Epist. ad D. Basilium: παρεκάθητό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι

τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ ὁ πάντα ἄριστος Ἀλύπιος ἱεροκλέους ἀνεψιὸς ἐκείνου. Assidebant mihi Honorati plures, inter quos Alypius Hieroclis illius cognatus. Huius Alypii filius fuit Hierocles, prisco illi Philosopho cognominis, de quo Marcellinus in lib. 29. c. 1. et Libanius in Ep. 314. ad Alypium. Eumdem intelligit Iulianus in Misopogone, pag. 84. VALES.

3. *Metuendi globi flammarum — cessavit inceptum*] Notatu digna haec Ammiani, pagani quippe, de frustra suscepto hoc opere narratio, cuius fidem, si Christianus ille fuisset, acriter a multis impugnatum iri credibile est: at vero nunc nemo audebit, ipsius quoque Iuliani (p. 295. Spanh,) auctoritate deterritus. De consilio si quaeris, quod in restaurando Iudaeorum templo secutus sit, Ammiano teste id egit, ut *imperii sui memoriam magnitudine operum propagaret*, sed, ut solent homines communia scilicet spernentes, insuper aliud quippiam propositum sibi habuisse videtur. Singularem quidem Iudaeorum amorem vix ei tribuas, imo prophetarum de fatis Hierosolymae vaticinia, licet evertendae Christianae pariter ac Mosaicae religionis studiosum, refellere voluisse suspiceris. Eo fine cum excidisset, ad conviciandi libidinem prolapsus insaniam illis exprobrat. De ipsa incendii origine *Michaelis Eques in Götting. Magazin von Lichtenberg und Forster, 3ten Iahrg. St. 6. p.* 801. inprimisque 822. recte sic statuit, aërem in fornicibus subterraneis, qui per longum tempus clausi fuerint, facile potuisse flammam concipere. Conf. omnino Gibbon. T. v. p. 376. ss. W.

4. *Apronianum.*] Flavius Apronianus Praef. Urbi dicitur in lege 3. Cod. Th. de suariis et pecuariis. Nec recte Onufrius in Fastis, L. Turcium Apronianum eum appellat: hic enim L. Turcius Apronianus Praefectus Urbi fuerat, Constantio II. et Constante Coss. ut est in Fastis Cuspiniani relatum. VALES. Vid. Corsini 227. 229. Ind. I. Thom. Reinesium in Burmanni Sylloge Epp. T. v. p. 196. et Prosopogr. Cod. Theodos. it. Acta Traiectina P. IV. p. 185. ss. W.

Octavianum Proconsulem Africae] cf. XXIX. 3. W.

* *Venusto Vicariam commisit*] Hic est, ut opinor, Venustus, quem *mirandum virum* vocat Macrobius in lib. I. Saturn. capite 3. patremque ait fuisse Virii Nicomachi Flaviani, de quo infra dicturi sumus. De hoc Venusto exstat hodieque vetus Inscriptio Romae in hortis Iustiniani ad portam Flaminiam. DIS. OMNIPOTENTIBUS. LUCIUS. RAGONIUS. VENUSTUS. V. C. AUGUR. PUBLICUS. P. R. Q. PONTIFEX. VESTALIS. MAIOR. PERCEPTO. TAUROBOLIO. CRIOBOLIOQUE. X. KAL. IUN. DN. VALENTINIANO. AUG. IIII. ET NEOTERIO. COSS. ARAM. CONSECRAVIT. Hanc Inscriptionem, Romae a se descriptam, mihi communicavit Iacobus Sirmundus, vir de litteris optime meritus. In qua si quis forte miretur omissam esse mentionem Vicariae dignitatis gestae a Venusto; animadvertere debet hanc Inscriptionem in ara litteris rudibus inscriptam fuisse, et sola Venusti Sacerdotia in ea recenseri; civilium vero Dignitatum nullam fieri mentionem.* VALES.

Venusto Vicariam commisit *Hispaniam*, unde *ex Vicario* XXVIII, 1, 24. W.

Rufinum Arabium.] Scribendum *Aradium*, ut diserte legitur in Regio cod. *Vatic.* [ac Colbert.] et Rom. ac Aug. Editione

Mariangeli Accurſii. Atque ita coniecerat Iuretus ad Symmachi Auctarium, motus auctoritate veterum Inſcriptionum, in quibus Aradius Rufinus exaratur. *Ad hunc Rufinum exſtant Epiſtolae Libanii duae in libro 4. videlicet 268. et 269.* VALES. Cf. Proſopogr. Cod. Theodoſ. W.

Avunculi ſui Iuliani.] Hic Iuliani Praefecti Praetorio filius, Baſilinae frater, antea Praefectus Aegypti fuerat teſte Iuliano in Epiſt. x. ad Alexandrinos. Poſtea Comes Orientis, Mamertino et Nevitta Coſſ. lege 51. Cod. Th. de Decurionibus. VALES.

5. *Omine praeſentiſſimo*] certiſſimo. W.

Felice enim Largitionum Comite.] Hic ob nefarium ſacrilegium, quod in ſacroſancta vaſa commiſerat una cum Iuliano Comite Orientis, miſere periit, ut narrat Theodoritus lib. 3. Idem deſertor fidei in gratiam Iuliani, a Chriſti religione ad numinum cultum deſciverat, quod praeter Theodoritum teſtatur et Libanius in Orat. pro Ariſtophane Corinthio (Reisk. 1. p. 436.): μετὰ τούτων ἐστὶ Φῆλιξ ὁ καλὸς καὶ γενναῖος, τούτῳ μὲν ἀρχαῖος ἑταῖρος, θεοῖς δὲ νεωστὶ φίλος, ἡγεμόνι σοι χρησάμενος ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῶν κρειττόνων. Suffragatores Ariſtophanis Libanius hic producit praecipuos in amicitia Iuliani; Maximum in primis ac Priſcum Philoſophos, deinde Elpidium. Sic enim legendum, ἀλλ' οὐδ' Ἠλπίδιος, ὃν etc. Male vulgo ἐλπίδος legitur, quod quemvis vel doctiſſimum interpretem in errorem induxiſſet. Hic eſt Elpidius Comes rerum privatarum, cuius ibidem meminit Theodoritus, et Libanius in Ep. 29. ad Iulianum Aug. Vide Chryſoſt. Orat. 2. de S. Babyla *contra Gentiles, ubi de Iuliani Comitis Orientis morte quaedam memorat ſatis recondita. Notabis etiam obiter Sancti Patris μνημονικὸν σφάλμα. De Iuliani enim Comitis morte ita loquitur, ac ſi ante translationem Relliquiarum S. Babylae contigiſſet; cum tamen anno poſt acciderit. Huiusmodi errata obrepere plerumque ſolent etiam doctiſſimis hominibus, non tam memoriae vitio, quam per imprudentiam, dum minime advertunt quae dicuntur. Vide eiusdem Chryſoſtomi Homiliam 4. in Matthaeum. VALES.

Publicos contuens titulos.] Statuarum ſcilicet atque imaginum Principis, quae per fora atque in locis publicis viſebantur. Erant autem huiusmodi. Dn. N. Claudius Iulianus P. F. Aug. De hoc porro Antiochenſium in Iulianum convicio loqui videtur Iulianus in Miſopog. p. 87. (p. 355. Spanh.) εἰς αὐτοὺς ὑβρίζοντες τοὺς ἄρχοντας καὶ τούτων εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας, καὶ τὰ ἐν τοῖς νομίσμασι χαράγματα: quamquam χαραγμάτων vocabulo effigiem tauri nummis impreſſam intelligi ſatius eſt, in quam iocabantur Syri, teſte Socrate in libro 3. VALES. Locus ita intelligendus: titulis imaginum et ſtatuarum et numorum inſcriptum erat *Dn. N.* (Dominus Noſter) *Claudius Iulianus P. F.* (Pius Felix) *Auguſtus.* Plebs autem, omiſſis quibusdam, maligne pronuntiabat: *Felicem Iulianum Auguſtumque,* hoc volens, ut priores nuper mortuos Iulianus propediem ſequeretur. W.

6. *Saevum*] malum, triſte omen. W.

Cal. Ian. adſcendente eo gr. Genii templum.] Iulianus Aug. quartum Conſul Antiochiae proceſſit Kal. Ian. et ſacrificaturus ex more, Genii publici templum adſcendit. Poſtridie, quod is dies ater habebatur, quievit domi. Tertio die demum (qui dies

erat votorum) in aede Iovis Philii vota pro salute sua ac pop. Rom. nuncupavit, ut ipse testatur in Misopog. p. 70. (p. 346. Spanh.) quem locum, quia illustris est, nec a Martinio interprete intellectus, hic apponam: ἡ Σύρων ἥκει νεομηνία· εἶτα ὁ Καῖσαρ αὖθις εἰς Φιλίου διός· εἶτα ἡ πάγκοινος ἑορτὴ, καὶ ὁ Καῖσαρ εἰς τὸ τῆς τύχης ἔρχεται τέμενος· ἐπισχὼν δὲ τὴν ἀποφράδα, πάλιν ἐς Φιλίου τὰς εὐχὰς ἀναλαμβάνει κατὰ τὰ πάτρια. *Venerunt Calendae Syrorum: rursus Caesar ad Iovis Philii. Deinde Calendae Ianuariae: et Caesar Genii templum adit: tum intermisso atro die, rursus in aede Iovis Philii vota suscipit more maiorum.* πάγκοινος igitur ἑορτὴ sunt Cal. Ianuariae, quod is dies per totum orbem Rom. festus haberetur, etiamsi non omnes inde initium anni ducerent. Verbi gratia, Syri a Dio, qui Novembri Iuliano respondet, annum tunc ordiebantur. Itaque in hoc Iuliani loco ἡ Σύρων νουμηνία primus est dies mensis Dii. Explicationem vero nostram aperte confirmat Libanius in descriptione Calendarum in tomo 1. (Reisk. 1. p. 256. ss.) his verbis, quae Latine brevitatis caussa hic afferam: *Ac festa quidem alia familiarum sunt, alia civitatum, quaedam etiam populorum. Hoc autem unum commune est omnibus, qui sub Imperio Rom. degunt: celebraturque anno hoc quidem ineunte, illo vero exeunte.* Idem in Orat. de vita sua, pag. 75. τὴν μεγίστην ἑορτὴν ἥ τε κοινὴ τῶν ὑπὸ ῥωμαίοις ὄντων Calendas Ian. vocat, itemque in Apologia pag. 604. Lucianus in Pseudologista μεγάλην νουμηνίαν appellat. Sed et ipsa votorum commemoratio, de quibus ibi Iulianus loquitur, nullum dubitationi locum relinquit. Vota enim 3. Non. Ian. suscipi solebant, ut docet Lucianus in loco cit. et Calendarium Herwartii. De Genii templo Antiochiae Euagrius in lib. 1. cap. 16. VALES.

Genii templum] nempe populi Rom. quale et Alexandriae fuisse didicimus XXII, 11. *diuturnior*, senior, aetate provectus. W.

Incertum] Sic edd. antiquiores. Gronoviana *interitum*, operarum errore, quem fideliter propagavit Ernesti. W.

7. *Constantinop. terrae pulsu vibratam.*] De hoc terrae motu loquitur Libanius in Orat. funebri, ubi eum Iuliani sacrificiis et postulationibus sedatum esse scribit (Reisk. 1. p. 581.): ἔσεισε μὲν ποσειδῶν τὴν μεγάλην ἐν Θρᾴκῃ πόλιν, etc. quae in Editionibus vulgatis desiderantur, ingenti aliquot paginarum lacuna. Eiusdem terrae motus mentio fit in Victoris Epitome. VALES.

Irruentibus armis externis lex una sit et perpetua, etc.] Livius lib. XLIII. *Iure gentium hoc evenit, ut arma armis propulsentur.* Ulpianus L. 1. §. 27. ff. de vi et vi armat. *Vim vi repellere licere Cassius scribit, idque ius natura comparatur: apparet autem, inquit, ex eo, arma armis repellere licere.* L. 3. §. 9. ff. eod. L. 1. C. unde vi. L. 3. C. ad Leg. Corn. de Sicar. *L. 4. in princ. ad L. Aquil. L. ut vim. ff. de iust. et iure. Cicero lib. 1. Offic. *Est haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, ut si vita nostra in aliquas insidias, in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis.* Idem in Orat. pro Milone.* LINDENBR.

Nihil renitente vi moris.] Ms. *nihil remittente vim oris.* Lis. *nihil remittente vi mortis.* Metus enim mortis nihil remittit,

ſed contra vim inferentem omni ratione nos defendere cogit. LINDENBR.

Nihil remittente vi moris] i. e. iuris naturae, quod defenſionem ſui permittit, immo praecipit. Niſi vero cum Lindenbrogio legendum *mortis*. Sic Erneſti, et ego *mortis* praetulerim, ut *vis mortis nihil remittens* ſit metus mortis, ad quem ſileant omnes leges. W.

CAPVT II.

1. *Speciosa*] laudabili, liberali. W.

2. *Solum Arſacem monuerat Armeniae regem*] quocum donis atque muneribus in ſocietatem tracto (XXI, 6.) Conſtantius ſine dubio pepigerat, ut ſubſidia iuſſus mitteret. Verbum *monuerat* pro re nata nimis lene eſt. Cf. Gibbon. T. v. p. 464. W.

Rumore praecurſo (paullo poſt *fama praecurſa)* prius, quam rumor ipſe ad Perſas perveniret, *per militares numeros* per ſtationes diverſas diſperſos. *Teſſera expeditionali*, evocationis etiam dicta. W.

3. *Heliopoliten* Aegyptum quendam *Alexandrum Syriacae iurisdictioni praefecit* Conſularem conſtituit. v. XIV, 7. et ibi not. Alios illius aetatis *Alexandros* recenſet Wernsd. ad Himer. p. 864. W.

Alexandrum Syriacae iurisd. pr. turb. et ſaevum.] De quo Libanius loquitur in Ep. 707. ad Iulianum Aug. ubi eum aſperioris ingenii fuiſſe ſignificat. *Ad hunc eumdem Alexandrum exſtant Epiſtolae 274. et 281. Libanii in lib. IV.* VALES.

5. *Tarſum Ciliciae reverſurum.*] Iulianum Antiochia proficiſcentem Antiochenſis ordo honoris cauſa proſecutus, cum ſuppliciter rogaret, ut delictorum veniam ſibi concederet: Iulianus eis reſpondit, ſe nequaquam Antiochiae, ſed Tarſi hiberna acturum, ſi ſalvus e Perſide reverteretur, teſte Libanio de vita ſua, pag. 44. Id autem reſponſum cum his quae ibidem refert Libanius, Curialibus Antiochenis a Iuliano datum eſt in manſione I. quae Litharbis dicebatur, ut teſtatur Iulianus in Epiſt. 27. ad Libanium. Has porro Iuliani minas ut averterent Antiochenſes, eorum rogatu Libanius Orationem ad Iulianum ſcripſit, quae πρεσβευτικὸς ſeu legatio inſcribitur: qua veniam pro civibus ſuppliciter poſcit; orat, ne Imperator ſolita hibernacula dimittat, neve apud Tarſenſes homines longe petulantiſſimos hiemare velit. Alteram quoque Orationem ad Antiochenſes idem Libanius ſcripſit de Imperatoris ira, cuius meminit Socrates in lib. 3. cap. 17. quae brevi, ſi Deus dederit, a nobis edetur. VALES.

Memorium Praeſidem.] De quo Libanius in Epiſt. 352. *et in libri 4. Epiſtola 275. ubi eum Praeſidem Ciliciae fuiſſe teſtatur:* et Iulianus ipſe in Orat. ad Heraclitum, πῶς κυνιστέον. VALES.

Sepultum eſt] XXV, 9. W.

6. *Apricante coelo*] tempeſtate calidiore, vere appropinquante. *Hierapolim*, urbem Commagenes, XXI, 13. W.

7. *Id enim curatius obſervarat.*] Cum enim eſſet Hierapoli, fidos exploratores praemiſerat, qui caverent ne quis ad Perſas transfugeret, conſilia ſua, et profectionem hoſtibus proditurus, ut ipſemet ſcribit in Epiſt. ad Libanium Quaeſtorem. Quod quidem Iuliani conſilium non immerito praedicat Libanius in Oratione funebri, pag. 311. (Reisk. 1. p. 594.) *μεγάλην οὖσαν εἰδὼς ἐν ἀποῤῥήτοις ῥοπὴν, οὐκ εἰσόδου χρόνον, οὐκ εἰσβολῆς ὁδὸν, οὐ μηχανημάτων τρόπον, οὐδὲν ὧν ἔστρεφεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξήνεγκεν· εἰδὼς ὅτι πᾶν ἐκλαληθὲν εὐθὺς ἐστὶν ἐν ὠσὶ κατασκόπων*, etc. *Cum maximum momentum in ſilentio eſſe cerneret, neque profectionis tempus, neque qua via irrupturus eſſet, neque machinarum ſpeciem, neque quidquam eorum quae volvebat animo, patefecit: gnarus, ſimul atque quid evulgatum eſſet, ad exploratorum aures permanare.* VALES.

Aſſyrios] Aſſyriam, provinciam Perſiae, Adiabenen etiam eo tempore dictam. v. infra c. 6. §. 15. W.

Scytharum auxiliis.] Praecipue Gothorum: horum enim diſtincte meminit Zoſimus in lib. 3. c. 25. in pugna illa ad Cteſiphontem: *φεύγουσι δὲ ἐπεκδραμόντες οἱ ῥωμαῖοι καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ Γότθοι.* VALES.

Scytharum auxiliis] qui tamen non ſocii erant, ſed ſtipendiarii e vicinis barbaris gentibus conſcripti. Zoſim. III. 25. et Notitia Imperii. W.

Venit ad Batnas.] De hoc opido Iulianum in Epiſt. 27. ad Libanium loqui Lindenbrogius putavit: ſed ex ipſa Epiſt. facile eſt hunc errorem refellere. Ait enim Iulianus ab Antiochia progreſſum ſe eſſe usque ad Litharba, qui eſt viculus in Chalcide: inde Beroeam veniſſe, ibique diem integrum manſiſſe: tum ad Batnas locum ita dictum acceſſiſſe. Cumque diei ſpatium Batnis moratus eſſet, Hierapolim contendiſſe: atque hinc ad Libanium ſe litteras dare. Ceterum Hierapoli triduum moratus Iulianus, Euphratem navali ponte traiecit, Batnasque, quod Osdroenae opidum eſt, venit, ut Zoſimus in lib. 3. c. 12. Marcellinusque teſtantur. Duae igitur Batnae in hoc Iuliani itinere occurrunt. Prior locus eſt in Syria cis Euphratem: alterum eſt opidum Osdroenae trans Euphratem ſatis celebre. Utrumque opidum manifeſte diſtinguitur in Antonini Itinerario. *Iter a Callecoma Edeſſam millia plus minus* 85. *ſic. Batnas m. p. m.* 24. *Hierapoli m. p. m.* 21. *Thilaticomum m. p. m.* x. *Batnas m. p. m.* 15. *Edeſſa m. p. m.* 15. Tabula quoque Peutingerorum utrumque opidum aperte diſtinguit: Ab Antiochia *Emma m.* 23. *Chalcida* xx. *Beroea* 29. *Bannis* 27. *Thiltauri* 25. *Bathna* 12. *Hierapoli* 12. *Zeugma m.* 24. VALES.

Batnas municipium Osdroenae.] Zoſimus lib. III. c. 12. *Βάτνας τῆς Ὀσδροηνῆς πολίχνιόν τι.* Iulianus Epiſt. 28 ad Libanium: *Βάτναι, βαρβαρικὸν ὄνομα τοῦτο, Τύριον ἐστὶν ἑλληνικόν*: et quae ſequuntur, ſitum huius municipii oſtendentia. LINDENBR. Cf. notam ad XIV, 3. W.

8. *Quinquaginta obruit homines*] Id quomodo accidere potuerit, non ſatis intelligo. *Paleae* enim ſaccis conditae, et ad ſummam altitudinem congeſtae tot homines pondere ſuo obruere potuiſſe vix credibile, niſi trabibus paſſim firmatas metas iſtas ponamus. Columella certe de re ruſt. I, 6. 9. ubi de fructibus

condendis loquitur, ſiccas res congerendas ait *tabulatis*, ut frumenta, foenum, frondes, *paleae*, ceteraque pabula. Nec me fugit, paleis antiquorum, qui bubus in orbem actis vel curribus triturabant, ſtramen ipſum comminutum miſceri, atque ita ad paſcendas pecudes adhiberi ſolitum, ſed nec hoc tantum ponderis addidiſſe acervis illis videtur, ut tantum hominum numerum enecaret. Nil me iuvarunt *Schoettgenius* de tritura, et *Paulſen* vom Ackerbau der Morgenländer. W.

CAPVT III.

1. *Carras antiquum oppidum Craſſor. et Romani exercitus aerumnis inſigne.*] Undecim puta Legionum ſtrage, et ipſius Craſſi interitu inſigne. Florus lib. III. cap. 11. Plutarchus in Craſſo, Appianus in Parth. (T. III. ed. Schweighaeuſ. p. 55. ſſ.) Dio lib. 40. c. 25. Strabo lib. 16. p. 747. Almel. Ovidius Faſtor. lib. VI. Eutropius lib. VI. c. 18. (15.) Oroſius lib. VI. cap. XIII. LINDENBR.

Carras antiquum oppidum] Moſi Haran. v. ſupra XVIII, 7. W.

Unde duae duc. in Perſ. viae regiae.] Idem narrat Zoſimus in lib. 3. c. 12. ex Eunapio, quem fere integrum exſcripſit, teſte Photio: δυοῖν τοίνυν ἐντεῦθεν ὁδοῖν παρακειμέναιν, τῆς μὲν διὰ τοῦ ποταμοῦ τίγρητος καὶ πόλεως νισίβιος ταῖς ἀδιαβηνῶν σατραπείαις ἐμβαλλούσης, τῆς δὲ διὰ τοῦ εὐφράτου καὶ τοῦ κιρκησίου, etc. *Cum autem duae ex eo loco viae ducerentur, quarum altera quidem per ſl. Tigrim, et Niſibenam civitatem in Adiabenam excurrit, altera autem per Euphratem, et Circeſium Caſtrum, etc.* VALES.

2. *Lunae, quae religioſe per eos colitur tractus.*] Herodianus lib. IV. Spartianus in Caracallá. LINDENBR.

Religioſe colitur] Aſtartes nomine. W.

Paludamentum purpureum.] Idem refert Zoſimus libro 4. c. 4. his verbis: τούτῳ γὰρ (Procopio) ὡς γένει συναπτομένῳ μέρος τι τῆς δυνάμεως ἐμπιστεύσας ἐκέλευσεν ἅμα σεβαστιανῷ διὰ τῆς ἀδιαβηνῆς χωροῦντι ἀπαντῆσαί οἱ δι' ἑτέρας ὁδοῦ κατὰ τῶν πολεμίων ἰόντι, δοὺς αὐτῷ καὶ βασιλικὴν στολὴν ἔχειν. VALES.

Propinquo ſuo tradidiſſe Procopio.] Cedrenus Procopium Iuliani cognatum, ſeu ἀνεψιὸν nominat. Itaque conſobrinos Iulianum ac Procopium fuiſſe exiſtimo. Sane in lib. 26. cap. 6. Iuliani cognatus dicitur. VALES.

3. *Viſorum interpretes.*] Lib. XIV. *Viſa nocturna.* Gloſſar. *Viſum*, ὅραμα, ἐνύπνιον. Priſcianus lib. XI. *Viſum*, τὸ ὁραθὲν, καὶ τὸ ὅραμα. *Arnob. lib. 2. pag. 27. *Quibus modis inſomnia fiant, quibus viſa.** LINDENBR.

Palatini Apollinis templum] ab Auguſto conditum. *Cumana carmina*, libri Sibyllini, in baſi ſtatuae Apollinis ab eodem Auguſto ibi reconditi. Locus facit ad hiſtoriam carminum Sibyllinorum, quae poſt Ammianum adeo adhuc exſtitiſſe patet, quamquam alii temporibus Sullanis, alii una cum Capitolio conſumta incendio fuiſſe tradiderint, de quo vide Salmaſium ad Solinum p. 55. W.

4. *Procursatorum* equitum leviter armatorum *anhelantium* anhelo cursu XVI, 12. prae celeritate spiritum vix ducentium. W.

5. *Triginta millia lect. militum.*] Libanius in Oratione funebri, (Reisk. I. p. 594.) XX. dumtaxat millia ponit: ἀποσχίσας τῆς δυνάμεως μυριάδας ὁπλιτῶν δύο, τούτους μὲν ἐπὶ τὸν τίγρητα πέμπει, φυλάξοντάς τε τὴν γῆν, εἴτι ταύτῃ προσίῃ δεινὸν, καὶ παρεσομένους κατὰ καιρὸν καλοῦντι· χρῆν δὲ ἄρα καὶ τὸν ἀρμένιον παραπλήσιόν τι ποιεῖν, et reliqua cum Ammiani narratione mirifice congruentia. Zosimus l. 3. c. 12. (ubi vid. Reitemeier p. 574. W.) XVIII. millia peditum dumtaxat Sebastiano et Procopio commissa esse memorat, quae Tigris ripam tuerentur: sed Sozomenus in lib. 6. XX. dicit. VALES.

Sebastiano ex Duce Aegypti.] Is est igitur Sebastianus Dux Aegypti, secta Manichaeus, audax et petulans iuvenis, qui Georgium pulso Athanasio in sede Alexandrina armis imposuit, ut scribit Athanasius in Ep. ad Solitarios, et in Apologia; qui eum δοῦκα et στρατηλάτην nominat passim. Erat autem filius Antiphili, a quo in disciplinam traditus Libanio, mox relicto eloquentiae studio ad militiam se contulit, tametsi excellenti ingenio praeditus: ut docet Libanius in Epist. 2. ad Antiphilum, quibus et aliam subiungit ad Sebastianum, exhortans ut redeat. Exstant in Editione Cracoviensi Lat. Libanius 308. 340. 494. Epistolas ad eum scribit. VALES.

Intra Tigridem] eo non transmisso. — Ex *incauto latere*, non satis munito. *Corduenam*, XVIII. 6. (antiquioribus, Straboni, cet. Gordyene, hodie *Kurden*) montanam Armeniae regionem, et *Moxoënam*, itidem montanam, magis tamen orientem versus ad fines. *Chiliocome uberis Mediae* vel potius Assyriae *tractus*. vide *Mannert Persien* P. V. Fasc. 2. p. 225. f. *praestricto cursu* ὡς ἐν παρόδῳ. W.

Necessitatum articulis adfuturi] adiuturi, si forte nimis promerent hostes. W.

6. *Dextrorsus*] ad Euphratem. W.

Equus Babylonius nomine.] Non novum, equis quoque nomina indi solere. Apud Dionem *Incitatus* et *Pertinax* equi laudantur: apud Capitolin. in Vero *Volucer*. *Apud Pausan. lib. 6. pag. 160. Phoenix, Corax, Cnacias, Samus. Apud Tzetzen in Lycophr. pag. 33. Psylla, Arpinna, Xanthus et Ballias 39. Melissio equus apud Senec. Controv. pag. 50. num. 32. Vid. Camerar. de Nominib. equestrib. pag. 104. Vid. Augustin. de Civit. Dei lib. 2. cap. 4.* Et alia multa equorum nomina Romae in tabula marmorea leguntur. LINDENBR.

Auro lapillisque ornamenta distincta] Bene de his ornamentis Ioh. Chrysost. Orat. de se ipsum laedente pag. 9. Τί ποτ' οὖν ἐστὶν ἵππου ἀρετή· ἆρα τὸ χρυσοῦν ἔχειν χαλινὸν, καὶ τελαμῶνας τοιούτους, καὶ στομάτων δεσμὸν ἐκ σηρικῶν συγκείμενον, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοπάστους καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσοῦς σχοινίοις συμπεπλεγμένους, ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὔσκελῆ, etc. Imperatorios vero equos haec magnificentia proprie decebat. *Itaque privatis iure interdicta Constitutione Leonis Imp. L. unic. C. Nulli licere in frenis, etc. LINDENBR.

Ornamenta phaleras *conspersit* pulvere. W.

7. *Davanam venit.*] Dabana dicitur in Notitia Imperii Romani ſub Duce Osdroenae una cum Callinico. Procopius lib. 2. περὶ κτισμάτων, δαβανὰς nominat. VALES.

Davanam (alii Tabanam, Iſidoro Characenſi fortaſſe Alama) *Belias* (Iſidoro *Belicha*) v. Mannert v, 2. p. 270. 284. W.

Calliniſum.] Scribe Callinicum, ut Eutropius, Zoſimus ac Marcellinus Comes in Anaſtaſio appellant. Hierocles mſ. in συνεκδήμῳ: ἐπαρχία ὀσδροηνῆς ὑπὸ ἡγεμόνος πόλεις αἵδε. λεοντόπολις ἡ πρὶν καλλινίκη. βίνθα. Haec urbs condita eſt a Seleuco Callinico, ut docet Chronicum Alexandr. Olympiade 134. anno 1. σέλευκος καλλίνικος ἐν μεσοποταμίᾳ καλλινίκου πόλιν κτίζει: ſed falli hunc Auctorem docuit me Libanius. Is in Epiſt. ad Ariſtaenetum ait, Callinicum ſtationem eſſe in Meſopotamia circa Euphratem, ita vocatam ex eo quod Callinicus Sophiſta ibi occiſus eſt. Unde apparet recentiorem fuiſſe eius loci appellationem. Callinicus enim Sophiſta cognomine Sutorius, vixit ſub Gallieno, teſte Suida: cui Proſphoneticum ſcripſit. Rerum quoque Alexandrinarum hiſtoriam x. libris ſcripſit, quod opus citatur ab Hieronymo in Commentariis in Danielem. VALES.

Callinicum (antea *Nicephorium*, ſaeculo poſt *Leontopolis*, nunc *Racca*) *commercandi opimitate gratiſſimum* (floſculi Ammianei) Mannert l. c. p. 286. W.

Ad diem VI. *Kal. quo Romae matri Deorum pompae celebrantur.*] Notat eumdem hunc diem Vib. Sequeſter, in lib. de Flumin. pag. 329. *Almon Romae, ubi mater Deum* VI. *Kal. April. lavatur.* Kalendarium vet. ruſticum, quod in Bibliotheca Farneſia adſervatur: *Menſe Martio* LIBERAL. QUINQUATRIA. LAVATIO. LINDENBR.

Ad diem VI. *Cal.*] Scrib. *a. d.* VI. quod eſt ante diem 6. Porro hic dies ex re ipſa Lavatio dicebatur. Primo enim die qui erat a. d. IX. Cal. Aprilis, Galli comam iactantes, crebris ictibus lacertos cruentabant: atque is dies ſanguinis dicebatur, teſte Tertulliano in Carmine ad Senatorem, et Trebellio Pollione in Geſtis Claudii. Idem Tertullianus in Apolog. haec habet: *Archigallus ille ſanctiſſimus nono Kalendarum earumdem* (April.) *ſanguinem impurum lacertos etiam caſtrando libabat.* *Hanc *feſtivitatem ſanguinis* vocat Auguſtinus in tractatu 7. in Iohannem. Meminit etiam eius feſti auctor Quaeſtionum veteris et novi Teſtamenti, quaeſt. 84.* Proximus dies magna omnium laetitia celebrabatur, eoque Hilaria dictus, teſte Macrobio lib. 1. Saturn. Tertio quieſcebant. Quarto demum die, qui erat ante diem VI. Cal. Apr. ſimulacrum Cybelae carpento impoſitum Almonis aqua abluebant; hic dies Lavatio; ille Requietio dicebatur, ut docet Calendarium Romanum Conſtantini aevo exaratum, quod Georgio Herwartio debemus: XI. *Arbor intrat.* X. *Tubiluſtrium.* IX. *Kal. Apr. Sanguen.* VIII. *Hilaria.* VII. *Requietio.* VI. *Lavatio.* Quem locum valde illuſtrat Iulianus in Hymno quem in Deorum Matrem compoſuit. p. 168. Spanh. τέμνεσθαι γὰρ φασὶ τὸ ἱερὸν δένδρον καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ' ἑξῆς περισαλπισμὸς παραλαμβάνεται. τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόῤῥητον θέρος τοῦ θεοῦ γάλλου. ἐπὶ τούτοις ἱλάρια φασὶ καὶ ἑορταί. Igitur XI. Kal. Apr. quo primum die Sol aequinoctialem circulum attingit, pinus ſuccidebatur, et in Deum Matris ſacrarium

inferebatur. Arnobius lib. 5. *Quid enim ſibi vult illa pinus, quam ſemper ſtatis diebus in Deum Matris intromittitis ſanctuarium?* ſic legendum. Poſtridie erat Tubiluſtrium, quem περιςαλπισμὸν vocat Iulianus. Eo enim die tubae, quarum in ſacris frequens eſt uſus, luſtrabantur, teſte Feſto. VALES. Cf. Spanhem. ad Callimachi Lav. Palladis p. 597. ed. Erneſti, et interpretes ad Val. Flaccum VIII, 239. W.

Carpentum quo vehitur ſimulacrum.] Ambroſius Epiſc. lib. III. Epiſt. 48. *Currus ſuos ſimulato Almonis in flumine lavat Cybele.* Sed quo ritu currus hic ad flumen deductus ſit, Prudentius V. Cl. in parte indicat, cuius hi verſus ſunt, Hymno X. περὶ στεφάνων v. 153.

Quid eſſe vobis aeſtimem proiectius?
Nudare plantas ante carpentum ſcio
Proceres togatos, matris Idaeae ſacris.
Lapis nigellus evehendus eſſedo
Muliebris oris, clauſus argento ſedet:
Quem dum ad lavacrum praeeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis usque pervenitis rivulum.

*Tertull. de Baptismo cap. 5. *Ipſos etiam Deos ſuos lavationibus efferunt.* Lucan. lib. I. verſ. 600.

*Et lotam parvo revocant Almone Cybellen.** LINDENBR.

Reineſius adſcripſit: „*annales, carpentum, et, quod vehitur, ſimulacrum.* Sic Caſp. Barth. ad Claudian. de bello Gildon. 119. Omnia enim ſacra cum ipſo lapide fuere abluta.“ W.

8. *Sub pellibus*] tentoriis. *Gratanter* κεχαρισμένως lubenter et benevole. *Furta bellorum* κλέμματα πολέμου. Thucyd. V, 9. W.

9. *Claſſis advenit.*] Sexcentarum navium, teſte Zoſimo: praeter quas quingentae erant ſcorteae, et quinquaginta tectae, et alia plana navigia ad compingendos pontes: alia item quae alimenta et machinas portabant. Idem Praefectos claſſis Conſtantium et Lucianum nominat. VALES.

Xerxis inſtar claſſis] eodem fere numero navium, quo Xerxis olim. *Latiſſimum Euphratem arctabat* ut prae navibus aqua vix conſpici poſſet. *Bellatrices,* milites vehentes. W.

CAPVT IV.

1. *Circumſcripte*] h. l. non poteſt eſſe *paucis,* uti Erneſtio viſum eſt, praeceſſerat enim *breviter,* imo vero περιφραστικῶς quaſi, ut notionem certam atque perſpicuam animo concipiant *ignorantes.* — Ceterum, ut Ammianus ipſe ingenio ſuo modeſte diffiſus eſt, ſic ego, mechanices plane rudis, timidiuſcule ad interpretandum contextum accedo, quem dictio Marcellina obſcuriorem ſubinde fecit. Accuratius omnia, quam vel ille vel ego expoſuimus, cognoſcere ſi quis cupit, is adeat mihi, ut antiquiores praeteream, Lipſium in Poliorceticis, interpretes ad Vegetium cet. *Naſtium,* qui inter recentiores optime de machinis bellicis egit in *Griech. Kriegsalterthümern* p. 110 — 206. et ad calcem libri *Folardi, Silberſchlagii* aliorumque delineationes adiecit. W.

Ballifta] quam tamen cum *Catapulta*, cuius nomen illa aetate non amplius in ufu fuerit, confudiffe tradit *Naftius* p. 185. W.

2. *Ferrum axiculis* afferibus, trabibus *compaginatur* includitur, firmatur, in *regulae* (Lineal) *maioris modum extentum* longius prominens — *cuius ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit,* fine ornatu brevius dicere poterat: ex quo ferro in medio polito *quadratus ftilus* itidem ferreus? *eminet extentius,* paullulum exftat altior et *cavatus* in rotunditatem *ad canalis angufti meatum*, ita ut crenae, quae fuppofitae regulae incifa eft, accurate aptetur atque refpondeat — *et hac* fc. parte, uti ftilus crenae immiffus, *multiplici chorda nervorum tortilium* multis nervis tortilibus (qui tamen non funibus cannabinis, fed craffioribus fidibus ex inteftinis animalium contortis, aliisque, quibus maior vis ineft elaftica, conftabant) *illigatus* — eique *duae ligneae cochleae* (Schrauben?) *coniunguntur* — artifex *contemplabilis* active: accurate obfervans *in temonis* regulae *cavamen* crenam *apponit fagittam conglutinatam* quidni praefixam? — iuvenes verfant *rotabilem flexum* (Winden). W.

3. Cum *ad extremitatem nervorum* ftilus retractus fit, tum *percita* fagitta *avolat* tam celeriter interdum, ut *fcintillae* excutiantur. — Ex quo apparet, Balliftam fagittis, *lapidibus* contra e funda mittendis infervüffe Scorpionem, de quo nunc plura. W.

4. *Scorpionis* cf. Naft. p. 185. quem appellant nunc *Onagrum* (afinum filveftrem, v. paullo infra) haec forma eft. Et primo quidem bafis quafi totius machinae ita defcribitur: *Dolati axes duo curvati* modice, ut prominere videantur *in gibbas* (ufitatius: gibbOs) gibborum inftar rotundati, tum *in modum ferratoriae machinae*, (quam uno verbo varam appellant Latini) *connectuntur*, ut haud procul inter fe diftent, ex utroque latere *patentius perforati* amplioribus foraminibus terebrati, *quas inter per cavernas* crenas *funes colligantur robufti*, totam *compagem continentes*. — Haec igitur, fi recte tamen intelligo, bafis; iam ipfa machina. W.

5. E medio illorum reftium *ligneus ftilus* exfurgit *obliquus* in modum *temonis*, quo iumenta curribus iunguntur, ita *nervorum nodulis implicatus*, ut furfum deorfumve poffit moveri — fummitati *unci ferrei* aptantur, e quibus pendet *ftuppea* vel *ferrea funda* recipiendis lapidibus — ipfi ligno *fulmentum* fultura *profternitur*, praetenditur, nempe *cilicium* faccus *paleis* et ftramine minutim *concifis refertum*. W.

Fulcimentum profternitur ingens cilicium.] In Regio *et Tolof.* [ac Colbert.] codice ac Rom. Edit. legitur *fulmentum*, quod placet: nam *fulcimentum* vox barbara videtur: apud Tertullianum legitur tamen, et in Gloffis Graecis ἔρεισμα, quam vocem obfervavi ab interpretibus fere fulcimentum verti. Phoca Grammaticus in Vita Virgilii:

Terra miniftravit flores, et munere verno
Herbida fuppofuit puero fulmenta virefcens.

Fulturam tabularum vocat Hegefip. lib. v. cap. xx. VALES.

6. Nunc ipfe machinae ufus docetur. — *Repagula* mochlidas, fupra: rotabiles flexus. *Inclinant*, deprimunt, retrahunt: quo facto *magifter* altius ftans *clauftrum* clavum malleo *percutit* expellit — unde ftilus *mollitudine cilicii* ne lapis ipfe laederetur

offensus, ad speciem debilitatus, saxum nihilominus vehementissime *contorquet.* W.

Penes uncinum inclinant.] Sic primus edidit Gelenius. Castellus enim ediderat *paene uncinum.* Ego vero cum in MSS. omnibus, Regio, Florentino, Tolosano [et Colbertino] et in Editione Romana legeretur, *pene surinum;* certissima coniectura emendavi, *paene supinum inclinant.* Ita enim sensus optime constat.* VALES.

7. *Tormentum appellatur, ex eo quod omnis explicatio torquetur.*] Haec, ut ingenue fatear, non satis intelligo. An forte scribendum: *Quod funium implicatione torquetur?* aut sane: *Funes implicati torquentur?* Sic a torquendis funibus tormentum deduxerit Ammianus. Ita ballistarum tortores, lib. 19. cap. 7. Potest tamen nec incommode deduci ab eo quod lapides torqueat. Porro scorpionem proprie dici tormentum, docet Tertullianus in Scorpiace, initio: *Arcuato impetu hamatile spiculum in summo tormenti ratione restringit, unde et bellicam machinam retractu tela vegetantem de scorpio nominant.* Charisius lib. 1. *Nam tam scorpium animal dicimus, quam militare tormentum.* VALES. Pater exemplari suo adscripsit. [Malim: *quod tomicum explicatione.* Antea enim funes erant implicati, sed iuvenes eos explicant.] GRONOV.

8. *Arietem*] cf. Nast. p. 167. Truncus eligitur *abietis* vel *orni* excelsae, qui praefigitur ferro *prolixo* longo *efficiens* sistens *prominulam* prominentem arietis speciem. *Ex lance* aequilibrio. W.

Instar assurgentis et caedentis armati.] Dudum, *caedentis arietis,* legi debere conieceram, atque ita nuper in Codice Regio scriptum esse didici. VALES.

9. *Exerto* alacri *vigore discussum* expeditum, perfectum. W.

10. *Meditamentis* machinis *ob crebritatem despectis* parcius adhibitis. *Helepolis* (urbium expugnatrix) cf. Wesseling. ad Diodor. T. IX. Bip. p. 483. W.

Helepolim Graece cognominant, cuius opera diuturna Demetrius.] MS. Fl. *Graeci cognominamus,* quod placet: ut inf. *transire διαβαίνειν dicimus Graeci.* Et sic originem suam Ammian. ostendit, quam iterum apertius fatetur in fine lib. XXXI. Ceterum de Demetrio Athenaeus Deipnosoph. lib. V. pag. 206. lib. X. pag. 415. Vitruvius lib. X. cap. XXII. Plinius lib. VII. cap. 38. Leo Imp. in Tacticis, Suid. in προτομή. LINDENBR.

11. *Virgarum recenti textura*] frondibus viridibus adhuc implexis. *Limo* humido aspergitur pars superior, ut *flammeos et missiles casus* ex moenibus deiectos ignes et alia missilia *detrectet,* non admittat, irrita faciat. W.

12. *Frontalibus*] fronti. W.

Qualia nobis pictores ostendunt fulmina.] Festus Pomp. *Trisulcum fulmen fuit ab antiquis dictum, quia id aut incendit, aut afflat, aut terebrat.* Eius figura in nummis et monumentis antiquis apparet. LINDENBR.

13. *Intrinsecus*] testudine munitus miles. W.

14. *Malleoli*] cf. Nast p. 161. *Multifido ferro*, in fila tenuia tracto. — Ventre *subtiliter et plurifariam patens*, multis, sed subtilioribus foraminibus distincta. W.

15. *Superiecto pulvere*] Iisdem verbis eadem de naphtha vide infra c. 6. §. 37. W.

CAPVT V.

1. *Adscitis Saracenorum auxiliis, quae animis obtulere prompt.*] Legatos enim Iulianus ad eos miserat, qui admonerent, ut auxilia quamprimum mitterent, si iis collibitum esset: velut qui parum sollicitus esset, si non adessent. Sic enim ipse scribit in Epist. ad Libanium Quaestorem p. 401. Spanh. πρὸς τοὺς σαρακηνοὺς ἔπεμψα πρέσβεις, ὑπομιμνήσκων αὐτοὺς ἥκειν εἰ βούλοιντο. *Ad Saracenos legationem misi, admonens eos, ut venirent si libitum esset.* VALES. Cf. c. 3. W.

Cercusium, principio mensis Aprilis ingressus est munimentum.] Zosimus lib. III. c. 12. Κιρκούσιον vocat: φρούριον δὲ τοῦτο κυκλούμενον ὑπό τε τοῦ Ἀβώρα ποταμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐφράτου, τοῖς δὲ Ἀσσυρίων ὁρίοις συναπτόμενον. Eutropius lib. IX. c. 2. *Circesso, quod castrum nunc Romanorum est.* Paeanius vertit Κιρκήσιον. Vid. Procop. περὶ κτισμάτ. pag. 16. et de Bello Persico lib. II. LINDENBR.

Cercusium.] Zosimus in lib. 3. c. 12. κιρκήσιον vocat; Rufus Festus *Circessum.* In Concilio Chalcedonensi inter Episcopos Osdroenae provinciae, qui Synodo subscripsere, recensetur Abrahamus Castrocircon Episcopus. *Geographus Nubiensis *Cercusium* vocat perinde ac Marcellinus, et ad ostia fluvii Alchabur situm esse, ac Euphrate allui testatur. Apparet ergo Cercusium positum fuisse ad confluentem Euphratis et Aborae, quem *Alchabur* Nubiensis appellat: quod confirmat etiam Procopius in libro 2. Persicorum.* VALES. *Abora* al. Chaboras. W.

2. *Diocletianus*] cf. Tillemont P. IV. p. 65. *suspectum*, intutum. W.

Barbarorum confiniis interiores limites ordinaret.] Ea fuit in Rep. Diocletiani providentia, ut omnes limites Imperii Romani castris, et castellis undique communiret, et in iis idoneos milites locaret, qui barbarorum irruptionem arcerent. *Testatur hoc Eumenius in Oratione pro Scholis Augustodun. sub finem.* Suidas in ἐσχατιά: ὁ διοκλητιανὸς λόγον ποιούμενος τῶν πραγμάτων, ᾠήθη δεῖν καὶ δυνάμεσιν ἀρκούσαις ἑκάστην ὀχυρῶσαι καὶ φρούρια ποιῆσαι. Sed paullo postea Constantinus hanc utilissimam dispositionem subvertit. Nam e praesidiariis illis castellis quae Diocletianus exstruxerat, ad alia opida nullius praesidii egentia militem transtulit: quo facto latam barbaris viam ad pervadendos Rom. Imperii fines aperuit, ut quidem ei obiicit Zosimus lib. 2. his verbis: τῆς γὰρ ῥωμαίων ἐπικρατείας ἁπανταχοῦ τῶν ἐσχατιῶν τῇ διοκλητιανοῦ προνοίᾳ κατὰ τὸν εἰρημένον μοι τρόπον (locus quem intelligit, hodie deest; videtur tamen is esse quem e Suida produximus) πόλεσι καὶ φρουρίοις καὶ πύργοις διειλημμένης, καὶ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ κατὰ ταῦτα τὴν οἴκησιν ἔχοντος, ἀπο-

ρος τοῖς βαρβάροις ἦν ἡ διάβασις, etc. In hac autem castrorum munitione id Diocletianus observabat, ut ultra ipsum limitem castella extrueret, et barbarorum fines subraderet, quemadmodum hoc loco Marcellinus memorat. Quod Idatius quoque confirmat in Fastis: Constantio et Maximiano. *His Coss. castra facta in Sarmatia contra Acinco, et Bononia.* Idque iam ante institutum fuerat a Probo Augusto, ut scribit Vopiscus his verbis: *Contra urbes Romanas castra in solo barbarico posuit.* [Id fecit postea et Valentinianus Aug. teste Ammiano.] VALES.

3. *In alto silentio*] pace? W.

Scenicis ludis.] Haec fere iisdem verbis transscripsit Hegesippus lib. 3. de excidio Hier. cap. v. *Denique cum ludi scenici in ea celebrarentur urbe, ferunt quemdam actorem mimorum, elevatis oculis ad montem, Persas vidisse advenientes, et dixisse continuo: Aut somnium video; aut magnum periculum Ecce Persas.* VALES.

Mimus cum ux. imm. e medio sumpta quaedam imitaretur.] Mimus a Graecis originem sumpsit, cui respondet apud Latinos planipes, ut Diomedes lib. 3. notat. Definitur autem mimus a Graecis: μῖμός ἐστι μίμησις βίου, τά τε συγκεχωρημένα καὶ ἀσυγχώρητα περιέχων. Diomedes autem ita definit: mimus est sermonis cuiuslibet, et motus sine reverentia, vel factorum et turpium cum lascivia imitatio. Inter Graecos mimorum auctores clarissimus fuit Sophron, quem Plato quoque Philosophus tanti fecisse dicitur, ut eius carmina sub lectuli sui pulvino semper habuerit. Scripsit μίμους ἀνδρείους, et μίμους γυναικείους, teste Suida et Athenaeo. Auctor Etymologici in v. σύφαρ laudat Sophronem ἐν τοῖς ἀνδρείοις μίμοις. Idem in v. σκιρωθῆναι eiusdem γυναικείους memorat. Sic autem inscripti esse videntur, quod argumenta hi quidem muliebria, illi ad viros spectantia continerent. Eodem plane modo quo pantomimorum, seu saltatorum argumenta partim ἀνδρεῖα, alia γυναικεῖα fuisse scribit Libanius in Orat. pro saltatoribus, pag. 496. *Inter γυναικείους Sophronis mimos fuere Ἀκέστριαι, laudatae ab Suida in Κάπηλος. Longo intervallo post claruit Philistion, qui mimos Graece scripsit: de quo in libris sequentibus dicemus. (ad xxx, 4.) Hic a Suida Comoedias scripsisse dicitur, et tam Comicus Poeta quam Mimographus dici potest. Namque ea aetate Comoedia nil praeter mimum erat: ut docet Marcus Antoninus lib. xi. de vita sua, (Sect. 6. p. 240. Wolle) his verbis: μετὰ δὲ τὴν τραγῳδίαν ἡ ἀρχαία κωμῳδία παρήχθη παιδαγωγικὴν παῤῥησίαν ἔχουσα. Et paullo post: μετὰ ταῦτα τίς ἡ μέση κωμῳδία καὶ λοιπὸν ἡ νέα πρὸς τί ποτε παρείληπται, ἣ κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὴν ἐκ μιμήσεως φιλοτεχνίαν ὑπεῤῥύη, ἐπίστησον. ὅτι μὲν γὰρ λέγεται, καὶ ὑπὸ τούτων τινὰ χρήσιμα οὐκ ἀγνοεῖται. Cleon quoque Mimaulus cognominatus Italicorum Mimorum princeps fuisse memoratur ab Athenaeo in fine lib. x. qui Nymphodorum quoque superavit. Hic suos ipse mimos actitavit: sic enim haec Athenaei verba intelligo: ἰταλικῶν μίμων ἄριστος γέγονεν αὐτοπρόσωπος ὑποκριτής: quo loco cavillationes aliquot mimicae referuntur. Mimis itaque simillimae sunt, quas hodie forsas in Gallia vocamus, nisi quod pedestri sermone constant, quem tamen etiam in mimis olim usitatum esse existimo. Nam et Dio Orat. 2. de Regno, mimos vocat γέλωτος ποιητὰς μετὰ σκωμμάτων ἐμμέτρους τε καὶ ἀμέτρους. Antiquitus autem mimi ad symphoniam saltabant, ut de Antiocho

Epiphane scribit Polybius lib. 31. c. 4. ὑπὸ τῶν μίμων ὁ βασιλεὺς εἰσεφέρετο ὅλος κεκαλυμμένος, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐτίθετο ὡς εἷς δῆτα τῶν μίμων· καὶ τῆς συμφωνίας προκαλουμένης ἀναπηδήσας ὠρχεῖτο, καὶ ὑπεκρίνετο μετὰ τῶν γελωτοποιῶν. Apud Rom. vero non saltabant mimi: ut patet ex Theodora Aug. quae cum nec psallere, nec saltare nosset, cum mimis in scenam prodiit, teste Procopio. Unde Libanius in Oratione adversus Aristidem pro saltatoribus, initio, mimorum et saltatorum artes longe distitas esse ait: ὀρχηστὰς autem pantomimos intelligit: sic enim fere Graeci appellant. Philo in Orat. in Flaccum: ὀρχησταὶ καὶ μῖμοι καὶ αὐληταὶ καὶ ὅσα ἄλλα σκηνικῶν ἀθύρματα ἀγώνων. Iulianus in Misop. Alterius. *De mimis plura Salmasius in Solinum.* VALES.

E medio sumta] i. e. ex usu, vita communi, unde etiam *βιολόγοι*, ἠθολόγοι mimi dicti. v. Vales. ad xxx, 4. Ceterum rescripsi *E medio*, quod antiquiores habent editt. et ipse Vales. in nota. IN medio errore operarum irrepserat, nec repetere debebat Ernestius. — *Exacervantia* vox soli Ammiano propria pro *acervatim* advolantibus telis. — *Pacis more*, uti in pace mos est. cf. XXII, 12. extr. Reinesius malebat *pecoris more*. Nil opus! W.

Et haec quidem Gallieni temporibus evenerunt.] Sub initium Gallieni capta est a Persis Antiochia. Zonaras enim Persas ait capto Valeriano Aug. victoria acriter usos, Antiochiam, et Tarsum urbem Ciliciae celeberrimam, ac Caesaream Cappadociae, in qua 40. hominum millia erant, post diuturnam obsidionem fraude perfugae tandem cepisse. Idem refertur in Excerptis Graecis Chronici Eusebiani, pag. 71. Sed Trebellius Pollio in xxx. Tyrannis, ubi de Cyriade loquitur, Antiochiam et Caesaream ante Valeriani infelicem pugnam a Persis expugnatas esse indicat. In quo falli eum existimo. Ceterum Libanius in Oratione ad Theodosium de ulciscenda caede Iuliani Aug. (Reisk. II. p. 60.) eius cladis meminit his verbis: οὔτε μή τι συμβῇ τοιοῦτον οἷον καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων δεδοίκαμεν, οἷς ἐν τῷ θεάτρῳ συγκαθημένοις ἐφειστήκεσαν οἱ τοξόται τὸ ὄρος κατειληφότες. *Ne quid tale accidat, quale avorum memoria, quibus in theatro sedentibus, Persici sagittarii capto monte supervenere.* *Eunapius in Vita Aedesii p. 50. sub Constantio A. id ipsum accidisse scribit: cui minime assentior.* VALES.

Mareade] fortasse *Cyriade*, quem Sapor in Valeriani Imperatoris locum Orienti praefecerat. Nam quae Ammianus *Gallieni tempore* evenisse tradit, ea sub Valeriano accidisse narrant alii, de quo vide Valesium ad h. l. Tillemont T. III. p. 729. et 907. Heynium ad Zosim. I, 36. 3. W.

4. *Omnes sequelae*] quidquid omnino ad exercitum pertineret. *Literas tristes* sollicitudinis plenas. W.

5. *Nulla vis humana vel virtus meruisse umquam potest.*] Praeclare Q. Curtius lib. V. c. 11. *Eludant licet, quibus forte et temere humana negotia volvi agique persuasum est: equidem aeterna constitutione crediderim, nexuque causarum latentium et multo ante destinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere.* Aurel. Victor in Carino (de Caesar. c. 38.) *Arduum fatalia devertere: eoque futuri notio superflua.* *Arnob. lib. 7. *Casibus nullus est in his locus, sed ineluctabili omnia necessitate consiunt: agit se ordo praescriptus, aut quod semel decre-*

decretum est, perficit. Apul. Miles. I. *Nihil impossibile arbitror: sed utcumque fata decreverunt, ita cuncta Mortalibus provenire.** LINDENBR.

6. *Sallustius Praefectus* Orientis *Praesens* in Comitatu principis. W.

7. *Zaitham*] Mesopotamiae urbem. Reinesius: זֵיתָא Chald. oliva. W.

Zaitam venimus locum.] Regius codex *et Vatic.* [et Colbert.] *Zaitham;* Zosimus lib. 3. c. 14. ζαυθὰ appellat. Sed non eo in loco, verum Duris Gordiani tumulum fuisse memorat his verbis: ἑξήκοντα δὲ προελθὼν σταδίους εἰς τι χωρίον ζαυθὰ προσαγορευόμενον ἦλθε, καὶ ἐντεῦθεν εἰς δοῦρα, οὗ γορδιανοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος. Verior autem mihi videtur Zosimi quam Ammiani narratio. Namque Eutropius ac Rufus Festus Gordiani tumulum xx. millibus a Circesio castro abesse testantur Zaita autem non plus quam diei unius itinere a Circesio abesse potest, si quidem Ammianus et Zosimus omnes Romani exercitus mansiones accurate notant: ac proinde xx. millibus abesse a Circesio nullatenus poterit. Gradu enim militari procedens exercitus in hostico tot milia conficere non debet: sed hoc argumentum parum firmum est. Illud gravius, quod Zayta non plus quam 60. stadia a Circesio castro abest, ut testatur Zosimus, quae septem tantum milliaria conficiunt. VALES. Zosimo adstipulatur etiam Tillemontius T. III. p. 554. et Reitemeier ad Zosimum p. 574. Operae si pretium sit, tantas componere lites, dici fortasse possit, monumentum illud tam edito loco erectum fuisse (*longe conspicuum* ait Ammianus) ut inde a *Zeutha* conspici potuerit. W.

[*Heic Gordiani Imper. longe conspicuum vidimus tumulum.*] Scripsit P. Pithoeus ad marginem Ammiani sui, titulum tamen tumuli Gordiani Aug. eversum fuisse a Licinio A. ut Capitolinus scribit.] VALES.

Gordiani Imp. longe conspicuum vidimus tumulum.] Festus Rufus: *Milites ei* (Gordiano) *tumulum vicesimo miliario a Circesso castro, quod et nunc exstat, aedificarunt* Eius tumuli titulum Graecis, Latinis, Persicis, Iudaicis, et Aegyptiacis litteris perscriptum fuisse testatur Capitolinus in Gordian. c. 3.. *Sepulcrum* GORDIANI locum vocari ait Victor Epit. c. 27. Vid. Zosim. lib. III. cap. 14. LINDENBR. Cf. Gibbon. T. I. p. 395. W.

8. *Duram desertum oppidum.*] Alia huius nominis urbs est xxv, 6. v. inprimis Mannert v, 2. 319. W.

Quo omine velut certiore iam spectaculi prosperioris elatus.] In Regio codice diversam lectionem reperi, *iam spectatus:* quomodo fere in Romana Editione legitur: ea enim [et Colb.] *spectatos* exhibet. Fortasse igitur *spe status* Ammianus scripserat. *Paullo post dicit, *incerto statu fortunae,* uti Capella in libro I.* VALES.

9. *Nam et oracula dubia legimus, etc.*] Theodoretus Episcopus contra Gentes Orat. de Oraculis. Eusebius de Praeparat. Evang. lib. v. cap. 10. Herodotus lib. I. capp. 53. 91. Suidas in ἀνελεῖν, et Ἅλυν. Cicero de Divinat. lib. II. c. 56. Aurel. Victor de Vir. illustr. c. 35. Iohannes Sarisberiens. lib. II. cap. 27. LINDENBR.

[*Oblique destinaverat mare.*] Id est, *designaverat.* Sic Curtius in libro IX. c. 9. *Intellectum est, mare destinari ab ignari.*

naturae eius.] VALES. Quid hoc loco contigerit, ignoro. Certe in prima editione longe alia animadversio hic conspicitur, quam et tetigit Pater in libro 2. observat. cap. 8. An illo monente alii docti fuerint, viderint. GRONOV.

Oblique destinaverat mare] h. e. ut ligneis domibus, navibus salutem quaererent. W.

Aio te Aeacida.] Sed hoc oraculum ab Ennio in Annalibus esse confictum, Cicero demonstrat in lib. 2. de Div. c. 56. primum quod Latine Apollo numquam locutus est: deinde quod illa sors inaudita Graecis est: praeterea Pyrrhi temporibus iam Apollo versus facere desierat. Certe absque hoc Ciceronis testimonio fuisset, Ennii Latinum carmen ex hoc Apollinis Graeco translatum esse dixissem: νικᾶν σ' Αἰακίδη ῥωμαίους φημὶ δύνασθαι. VALES.

10. *Prolatis libris Ritualibus.*] Mentio horum librorum apud Ciceronem de Divinat. II, 23. Censorinum de die Natal. Fest. Pompeium in voce RITUALES. LINDENBR.

Ritualibus libris.] In Regio [et Colbert.] ac Vatic. *codice, et in Rom. Editione *exercitualibus* legitur, rectius fortasse: ut sint qui de ostentis tractabant quae ad expeditiones pertinebant: sic postea fulgurales libri dicuntur. Nam *rituales* nil ad hunc locum. Ea voce utitur Cassiodorus lib. XI. cum Liberium exercitualem virum vocat. VALES.

11. *Calcabantur*] contemnebantur, irridebantur. *In parum cognitis perseverantium diu* multum agendo nihil efficientium. W.

Id pertendebant.] ἴσ. *praetendebant.* LINDENBR.

Leo et aper ingens trucidati sunt.] Similiter aprum a triginta militibus confectum Imp. Severo, cum Nisibin tenderet, oblatum, Xiphilinus scribit Lib. 75. cap. 9. LINDENBR.

12. *Iovianus nomine miles*] Recte Stewechius ad Vegetii I, 17. p. m. 53. τὸ *nomine* expungi iubet ut glossema, nam militem esse *legionis Ioviorum*, cuius et alibi apud Nostrum fit mentio. Uncinis igitur inclusi. W.

13. *Interpretes arcessit.*] Lego *arcessiti, interrogatique*, ut habet Editio Augustana: [codex Colbertinus, *accersiti interrogatique.*] VALES.

Fulmen consiliarium esse] De fulgurum observationibus multa Cicero II. de Divinat. *Seneca Natural. Quaest. cap. 39. lib. 2.* Plinius Histor. Natur. lib. II. et passim, Festus, Servius, Lactantius.* Senecae locum Servius exscripsit: eum, quia huc maxime pertinet, adtexam ex Aeneid. lib. 8. v. 524. *Tria genera fulguris esse dicuntur, unum Consiliarium, ubi quid cogitantibus nobis accidit, quod vetat aut hortatur; alterum Auctoritatis, quod evenit re gesta, quod probet: tertium Statum est, ubi nec novi quidquam gessimus, nec cogitamus, sed quietis nostris rebus fruimur.* LINDENBR.

Fulmen consiliarium.] Genera fulminum tria esse ait Caecina: Consiliarium, Auctoritatis, et quod Status dicitur. Consiliarium ante rem fit, sed post cogitationem: cum aliquid versantibus in animo nobis, aut suadetur fulminis ictu, aut dissuadetur, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quaest. c. 39. Hic est Caecina, pater Auli Caecinae, eius quem defendit Cicero. Erat autem domo Tuscus,

et Etrufcae difciplinae callentiffimus, de qua etiam librum fcripfit. Cicero lib. 6. Epift. 6. Plinius in Indice. VALES.

Militem celfi nominis] a Iove denominatum. W.

Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere.] *Artemidorus de Somniis lib. 2. cap. 8. Ὁ κεραυνὸς τὰ μὲν ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ, διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας· τὰ δὲ πολυτελῆ χωρία ἔρημα καὶ ἄβατα ποιεῖ· οὐδεὶς γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐνδιατρίβειν ἔτι θέλει. Scholiaftes Perfii ad Satyr. 2. *Bidental, locus facro percuffus fulmine; qui bidente ab Harufpicibus confecratur, quem calcare nefas eft.* Placid. Lactantius in Stat. lib. IX. *p. 355. ad illum verfum, *Qui tremor illicita.** LINDENBR.

Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere.] Romani pariter ac Graeci loca de caelo tacta, propria quadam religione facra effe exiftimabant. Fulmen enim ipfum facrum effe arbitrabantur, unde ignis facer ab Ammiano hic dicitur. Itaque ea loca ftudiofe Harufpices muniebant, et hydriam cum operculo ibi collocabant. Paufanias in Eliac. 1. αὐτίκα δὲ εἰς τοῦτο τοῦ ἐδάφους κατασκῆψαι κεραυνόν φασιν, ἔνθα ὑδρία καὶ ἐπίθημα εἰς ἐμὲ ἦν ἡ χαλκῆ. Ea loca Graeci ἐνηλύσια vocabant. Hefychius: ἐνηλύσια· τὰ κατασκηφθέντα χωρία λέγονται, ἔνιοι δὲ εὐκίνητα παρὰ τὴν ἤλυσιν ἤγουν ἔλευσιν ἄλλοι δὲ τὰς ἐν τοῖς ἀβάτοις χωρίοις ἀφιδρυμένας νύμφας. Auctor Etymologici idem dicit: ἐνηλύσια· εὐκίνητα, παρὰ τὴν ἤλυσιν ἢ τὴν ἔλευσιν. Αἰσχύλος ἐν Ἀργείοις· καπανεὺς μοῦ καταλείπεται λοποῖς ἀκεραύνοις ἀφόρων ἐπηλυσίων. οἱ δὲ τὰ κατασκηφθέντα, εἰς ἃ κεραυνὸς εἰσβέβηκε. ἃ ἀνατίθεται διῒ καταιβάτῃ, καὶ λέγεται ἄδυτα καὶ ἄβατα. Iovi καταιβάτῃ facra fuiffe teftis eft et Pollux lib. 9. Dicebantur autem ἐνηλύσια, five ἠλύσια, quod fulmen in ea defcendiffet: ὅτι κεραυνὸς εἰς αὐτὰ εἰσήλυθε: ut indicat Pollux ibidem. Sed et hominem fulgure ictum ibidem fepeliebant, (cremare enim nefas erat) ac locum levi materia circumdabant: ut docet Plutarchus lib. 4. Sympof. quaeft. 2. Quod allufit Marcellinus in Hermogenem, p. 108. νόμος τὸν σκηπτῷ βληθέντα αὐτοῦ θάπτεσθαι οὗ ἔπεσεν. Plinius lib. 2. *Hominem fulgure ictum cremari nefas: terra condi religio tradidit.* VALES.

Fulgurales pronuntiant libri.] Cicero de Divin. lib 1. c. 33. *Etrufcorum declarant, et harufpicini; et fulgurales, et rituales libri, noftri etiam augurales.* Bygois nympha artem fcripferat fulguralem, ut Servius notat Aeneid. VI. pag. 402. LINDENBR. Reinefius: Cf. Infcript. Nemauf. 8. p. 132. W.

14. *Spiritus curfum ex aethere aliqua via ad inferiora detrufum.*] *Legendum puto, *aliqua vi.** Confundit Ammianus duas opiniones veterum Philofophorum de fulmine. Nam Anaximenes quidem et Anaximander fulmen fpiritum effe dicebant, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quaeft. et Plutarchus lib. 3. de placitis Philofoph. Anaxagoras vero ignem effe dicebat ex aethere in inferiora fumma vi delapfum, ut teftatur ibidem Plutarchus, et ante eum Ariftoteles lib. 2. Meteorol. in fine: quibus accedit Seneca lib. 2. Natur. Quaeft. cap. 12. et cap. 19. fed in capite 19. male Anaximandrus pro Anaxagora exaratur. *Anaximandrus ait, omnia ifta fic fieri, ut ex aethere aliqua vis in inferiora defcendit, etc.* Putes Marcellinum noftrum haec exfcribere voluiffe: adeo eius verba his Senecae fimilia funt. VALES.

15 **Aggere glaebali adſiſtens.*] Hiſtoriae Auguſtae Scriptores *aggerem caeſpiticium* appellant.* LINDENBR.

Celſarum poteſtatum] praefectorum et ducum. W.

16 *Maſſagetae quos Alanos nunc appellamus.*] Xiphilinus in Hadrian. pag. 358. *ἕτερος ἐξ Ἀλανῶν (εἰσὶ δὲ Μασσαγέται) ἐκινήθη ὑπὸ Φαρασμάνου.* Procopius eos Hunnos appellat, Vandalicor. lib. I. pag. 106. *Αἰγὰν δὲ ἦν Μασσαγέτης γένος, οὓς νῦν Οὔννους καλοῦσιν.* Confunduntur ſic nempe nomina ob vicinitatem, et iidem modo Hunni, modo vocantur Alani. LINDENBR.

Maſſagetas, quos Alanos nunc app.] Maſſagetas tamen ab Alanis diſtinguit Claudianus lib. I. in Rufinum v. 312.

Maſſagetes, patriamque libens Maeotin Alanus.

Quin et Procopius non Alanos, ſed Hunnos Maſſagetas paſſim appellat: cui ſubſcribit Evagrius in lib. 5. cap. 2. Sed Iſacius Tzetzes in Lycophronem, Maſſagetas ait eſſe, qui nunc Abaſgi dicuntur. VALES. Cf. omnino *Mannert* P. IV, p. 426. ubi nec Ammianus neglectus. W.

Caſpios lacus] Caſpium mare. W.

Ventidium novimus Antonii legatum.] Plutarchus in Vita Antonii, Appianus in Parthicis pag. 156. (p. 72. ſſ. Schweigh.) Val. Maximus lib. VI. cap. 9. Dio, et alii. LINDENBR.

17. *Traianus et rurſus Severus.*] Regius codex aurem, quod dicitur, nobis vellit, in quo *Traianus et Verus Severus* ſcriptum vidimus, *ut et in Mſſ. Toloſ. Vatic.* [ac Colbertino.] Quare non dubito quin Ammianus ſcripſerit: *Traianus, et Verus, et Severus hinc rediere victores.* Neque enim veriſimile foret, Iulianum, qui omnes Auguſtos, quicumque de Parthis triumpharunt, hic diligenter recenſet, Lucium Verum Divi Marci collegam hic praeteriſſe, qui de Parthis triumphavit, et cognomen Parthici meruit, teſte Dione et Capitolino. Cari autem Auguſti mentionem hoc loco de induſtria vitavit, ne infelicem vitae exitum, perinde ac Caro contigit, ſibi ominari videretur. VALES.

Tropaeati] Fabricae Ammianeae vocabulum. *Honorate,* non ſine honore memoriae eius debito, reverenter. W.

Apud Reſainam ſuperato.] In Editione Mariangeli Accurſii legitur, *apud Reſaenam,* [in Mſ. Colbert. *Reſainan.*] Eſt autem Reſaina opidum Osdroenae, aut caſtrum, in quo milites ſub Duce Osdroenae conſtituti agebant; ut docet Notitia Imperii Orient. Eius meminit Stephanus de Urbibus, *ῥέσινα πόλις περὶ τὸν ἀβόῤῥαν ποταμόν.* Ptolemaeus in Meſopotamia inter mediterraneas numerat *ῥαισέναν.* Inter Epiſcopos quoque Provinciae Meſopotamiae, qui Nicaeno Concilio ſubſcripſere, memoratur Antiochus Reſinates, ſeu Reſinitanus. Neque hanc ſtationem Tabula Itiner. Peutingerorum omiſit, in qua legitur: *A Zeugmate tranſis Euphratem Thiar. mill.* 32. *Batnis* 30. *Charris* 32. *Saha* 35. *Reſſania* 36. lego *Reſſaina.* VALES.

Reſainam] Meſopotamiae oppidum, ubi poſtea Theodoſiopolis. *Mannert* v, 2. 292. W.

Nec erravere diu manes eius inulti.] Capitolinus in Gordian. c. 33. *Quod de Caeſare memoriae traditum eſt, hoc etiam de Gordiano Cordus eveniſſe perſcribit. Nam omnes quicumque illum gladio appetiverunt, (qui novem fuiſſe dicuntur) poſtea*

interemptis Philippis, ſua manu, ſuisque gladiis, et iisdem quibus illum percuſſerant, interiiſſe dicuntur. LINDENBR.

Velut clarente Iuſtitia.] At in Mſ. Florentino [et Colbert.] *ac Toloſ.* et in prima Editione legitur, *velut clabente Iuſtitia:* quam ſcripturam ad Regii quoque libri marginem reperi. Nam in ipſo contextu ſcriptum eſt *velut claborante Iuſtitia:* quod prae vulgata lectione mihi quidem praeplacet. In Mariangeli Edit. legitur, *illabente Iuſtitia.* VALES.

18. *Nos vero miſeranda recens capt. urbium.*] Deeſſe aliquid videtur, puta, *facies*, aut quid ſimile. [Legitur in Mſ Colb. *regens capt. urbium:* forte pro *ſtrages.*] VALES. *Miſeranda captarum urbium* ſunt ipſae miſerandae captae urbes. GRON.

Solemur ſocios.] Sic emendavit Gelenius, cum in Editione Rom. legatur *ut ſomnium ſociis,* *perinde ac in Toloſ.* [et Colbert.] In Mſ. Reg. *iſomnium ſociis,* *ut in Mſ. Vatic. Forte Marcellinus ſcripſerat, *votis omnium ſociis.** VALES.

Honorata huius lateris ſecuritate Republica] ut honori reipublicae his provinciis noſtris tuendis conſulamus. W.

19. *Omnibus ſecundis.*] Lege *ominibus:* ut Editio Rob. Stephani praefert, quae ex Baſilienſi Sig. Gelenii Editione profluxit. VALES.

Curtii (Liv. VII, 6.) *Mucii* Scaevolae (Liv. II, 12.) *clara proſapia Deciorum,* quos tamen non duo, uti vulgo numerantur, ſed tres fuiſſe puta. *Noſtrae propinquitatis* patrum noſtrorum. W.

20. *Quae vexabant*] gentes, quae bellis infeſtabant. — *Perplexo* difficili. — *Eam Dux inclytus* Scipio *timuit ſupereſſe victoriae,* quamquam victam, tamen vires reſumturam. W.

Supereſſe victor.] In Mſſ. Flor. et Regio, *Vatic.* [ac Colbert.] et in Editione Rom. ac Mariangeli exaratum eſt, *victoriae:* quare non dubito, totum hunc locum ſic legi debere: *Devicta eſt perplexo et diuturno Marte Carthago: ſed eam Dux inclytus timuit ſupereſſe victoriae. Evertit funditus Numantiam Scipio poſt multiplices caſus obſidionis emenſos.* Qua emendatione nihil iam clarius. Interpunctiones enim ipſae ſunt ex Codice Regio, cui Editio Rom. et Mar. aſſentitur. Tantum ex vocabulo *dum, Dux* fecimus, moti ſimili loco libri XXVI. in quo, *partium dum in ancipiti Agilo,* habent omnes ſcripti codices eodem errore. *Ceterum Marcellinus hoc loco imitatus eſſe videtur Senecam, qui in Conſolatione ad Polybium, de Aemiliano Scipione haec dicit: *Vir in hoc natus, ne urbi Romanae aut Scipio deeſſet, aut Carthago ſupereſſet.** VALES.

Numantiam poſt multiplices caſus tredecim annorum (Florus II, VI.) *Fidenas* (Liv. IV, 17. ſſ.) *Faliſcos et Veios* (Liv. V, 25—27.) *Ut ſuadere nobis laboret monumentorum veterum fides,* impetrare vix a nobis poſſumus, ut priſcis credamus hiſtoricis. W.

Ut ſuadere nobis laboret, etc.] Lucium Florum imitatus videtur, qui lib. I. c. 12. extr. ait: *Laborat Annalium fides, ut Veios fuiſſe credamus.* Eadem prope figura uſus Demoſthenes, ut urbium excidium a Philippo dirutarum Athenienſibus ob oculos poneret, Philipp. 3. ὄλυνθον μὲν καὶ μεθώνην καὶ ἀπολλωνίαν καὶ τριάκοντα πόλεις ἐπὶ θράκης ἐῶ, ἃς ἁπάσας οὕτως ὠμῶς ἀνῄρη-

κεν, ὥστε μηδένα μηδ' εἰ πώποτε ᾠκίσθησαν εἶναι ῥάδιον προσελθόντ' εἰπεῖν. Quod Demosthenis dictum, ut et alia plurima, studiose imitatus est Philo in lib. de vita Mosis: τὰς μὲν οὖν πόλεις ἢ κατασκάπτοντες ἢ ἐμπιπράντες ἠφάνισαν (cf. Gronovii Praef. p. XIV. W.) ὡς μηδ' εἰ τὴν ἀρχὴν ᾠκίσθησαν εἰπεῖν ἔχειν. VALES.

21. *Quisque agmini cohaerens incedat — signa propria sequut.*] Militaris haec tota dictio est, et qua in allocutionibus Impp. et exercitus duces utebantur: sive in campo armatos exercerent, sive serio Marte pugna cum hostibus pugnanda esset. Urbicus in Tacticis, quae Mss. in Biblioth. Magni Ducis Etruriae exstant Παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ· CIΛΕΝΤΙΟ. ΜΑΝΔΑΤΑ. ΚΟΜΠΛΕΤΕ. ΝΟΝ. ΒΟCΤΟΥΡΒΑΤΙC. ΟΡΔΙΝΕΜ. CΕΡΒΑΤΕ. ΒΑΝΔΑ. CΕΚΥΙΤΕ ΝΕΜΟ. ΔΕΜΙΤΤΑΤ. ΒΑΝΔΟΥΜ ΕΤ ΙΝΙΜΙΚΟC. CΕΚ.. Καὶ κινοῦσι πρᾴως καὶ ἡσύχως, ὥστε μηδὲ ψιθυρισμὸν γίνεσθαι παρά τινος. Iterum cap. XXI. παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ· Τὰς παραγγελθείσας ἐντολὰς τηρήσατε, μὴ διαταράξητε τὴν παράταξιν. Τὸ δὲ βάνδον ἅπαντες βλέπετε, καὶ μηδεὶς ἐξ ὑμῶν καταλείψῃ αὐτὸ, ἀλλ' ἴσως τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἁρμοδίως καταδιώκετε. LINDENBR.

Exsectis cruribus relinquetur] Sic enim mutilare captivos Persae solebant. cf. supra XIX, 6. ubi *suris vel suffraginibus exsectis* it. XXV, 3. XXXI, 7. W.

23. *Multa praesumentes bona, et aequata.*] Haec oratio satis languida est: sed aliter in Regio, *et in Tolos. codice* [ac Colbert.] et in Romana ac Mar. Editione concipitur: *Erigite animos vestros multa praesumentes et bona, aequata forte no. etc.* Quod sane fortius et numerosius ad aures accidit. Est autem phrasis Graeca: *Multa praes. et bona.* πολλὰ καὶ ἀγαθὰ προλαμβάνοντες ταῖς ἐλπίσι: ubi καὶ eleganter παρέλκει. Cuius locutionis exempla passim apud Graecos tam Oratores quam Historicos occurrunt. Apud Dionem Cocceianum lib. 44. pag. 259. πολλῶν καὶ γενναίων: ubi Leunclavius eam particulam tamquam otiosam inclusit, et expungendam putavit: sed idem Dio pag. 287. similiter eam usurpat. VALES.

24. *Conclusa oratione ad hunc gravissimum finem.*] Placet *gratissimum*, ut in Editione Rob. Stephani et Mariangeli, et Rom. et in Regio cod. [Colbert.] *Vatic. ac Tolos.* exaratum est; quod sequentia plane confirmant. Ceterum omittendum non est, quod refert Zosimus in libro 3. c. 13. Iulianum finita hac oratione centum ac triginta nummos argenteos singulis militibus donativi nomine erogasse. ἀπό τινος βήματος πᾶσιν ὁμοῦ τὰ καθήκοντα προσφωνήσας ἀργυρῶν τε νομισμάτων τριάκοντα καὶ ρ' τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον δόσει τιμήσας, τὴν ἐπὶ πέρσας εἰσβολὴν ἐποιήσατο. Quod quidem si verum est, (neque enim Zosimo aut Eunapio quem exscripsit, hac in parte fidem derogare possumus) quo modo Amm. Marcellinus id praetermisit? Sane existimo Amm. Marcellinum de hoc donativo intellexisse in lib. 22. c. 9. cum ait: *Et militibus orationibus crebris stipendioque competenti ad expedienda incidentia promptius animatis, cunctorum favore sublimis Antiochiam ire contendens.* VALES.

Speque in prosperum elatior.] Forte *speque inde prosperorum elatior:* atque ita Ammianum scripsisse existimo. In Regio reperi, *speque prosperorum,* in Editione Rom. *speque prosperum.* [In Ms. Colbert. *speque prosperûm.*] VALES.

Indicente] imponente. cf. XVI, 5. W.

25. *Numeri*] legiones — *ſupplicantes* pacem petere coactas. W.

CAPVT VI.

1. *In exceſſu celeri*] Erneſt. deſcriptione brevi; non credo, nam Ammianus ipſe excuſat *prolixiorem textum* capitis omnium longiſſimi. Equidem *celerem* malim, ad quam ſubito animus fertur. *Signatius*, accuratius, diligentius. Cum ſequente Perſiae deſcriptione utiliter conferri poteſt Gibbonus P. II. p. 1—43. Herodian. Lib. VI. p. 214. diſſentit in quibusdam a Noſtro. Vid. ibid. p. 43. not. 56. W.

2. *Multisque antea nominibus appellatum.*] Primo enim Medorum regnum vocatum eſt debellatis Aſſyriis duce Arbace: inde Perſarum, devictis Medis duce Cyro: unde et Medorum imperium etiam poſt Cyrum a multis Auctoribus dicitur, quod revera Perſarum erat; et bella illa Darii, et Xerxis τὰ μηδικὰ ab Herodoto, et Thucydide appellantur, quod etiam a Scholiaſte Thucydidis lib. I. notatur. Poſtea Parthica Dynaſtia conſtituta eſt auctore Arſace Partho, de quo mox videbimus; ac deinde rurſus Perſarum imperium velut poſtliminio reſtitutum eſt ab Artaxerxe, Alexandri Severi temporibus, ut ſcribunt Herodianus, Zoſimus, Agathias. VALES.

Apud Babylona Magnum fata rapuiſſent Alexandr.] Q. Curtius lib. X. c. 5. Iuſtinus lib. XII. c. 16. Plutarchus in Alexandro. LINDENBR.

Arſacis Parthi.] Parthum fuiſſe Arſacem Herodianus ac Zoſimus I, 18. in Geſtis Alexandri Severi teſtantur. Strabo lib. XI. p. 515. Almel. et Suidas in v. Ἀρσάκης Scytham eum nominant, levi utique diſcrimine: cum ſatis conſtet, Parthos a Scythis originem ducere. Alii Bactrianum Arſacem faciunt, teſte ibidem Strabone. VALES.

Paulatim in melius mutato propoſito.] Magnorum virorum, qui ex perdita nequitia pedetentim in melius emendati, praeſtantiſſimarum poſtea virtutum ſpecimina dedere, apud Val. Maximum exempla exſtant lib. IX. cap. 6. De hoc vero Arſace plura Iuſtinus lib. XLI. c. 4. LINDENBR.

Propoſito] vitae ratione. *Clarorum contextu* ſerie *factorum aucti ſublimius*, magnam nominis famam adepti. W.

3. *Superato Nicatore Seleuco.*] Hic fallitur Amm. Marcellinus. Neque enim Seleucus Nicator, verum Seleucus alter cognomento Callinicus, quartus a Nicatore Syriae Rex, ab Arſace ſuperatus eſt, ut diſerte docet Iuſtinus lib. 41. c. 4. et Strabo lib. XI. Vera autem Imperii Parthorum epocha ſic habet. Poſt obitum Alexandri Magni, Parthi primum Antigono, inde Seleuco Nicatori paruerunt: a cuius nepote Antiocho Divo primum defecere I. Punico bello, L. Manlio Volſone, C. Atilio Regulo Coſſ. qui apud Graecos erat annus 2. Olymp. 132. Cauſa defectionis haec fuiſſe dicitur. Arſaces ac Tiridates ambo fratres, Arſacis filii, Phriapiti nepotes erant. Horum alter Tiridates graviter ferens ſe a Phere-

cle Satrapa, quem Antiochus Divus Parthiae praefecerat, de ſtupro ſollicitatum eſſe, rem fratri aperuit. Arſaces mox adiuncto fratre, et quinque ſociis Phereclem facto impetu obtruncat, et Parthos pulſis Macedonibus in libertatem aſſerit. Ipſe a Parthis ob virtutem Rex ſalutatus eſt, ut ſcribit Arrianus in Parthicis, cuius verba refert Photius in Bibliotheca. Arriani tamen verba paullo aliter refert Georgius Syncellus in Chronico, pag. 54. Editionis Ioſephi Scaligeri. Praefectum enim ipſum Agathoclem, non Phereclem appellat. Ἀρσάκης, inquit, καὶ Τηριδάτης ἀδελφοὶ, τὸ γένος ἕλκοντες ἀπὸ τοῦ περσῶν Ἀρταξέρξου, ἐσατράπευον Βακτρίων ὑπὸ Ἀγαθοκλέους μακεδόνος ἐπάρχου τῆς περσικῆς· ὃς Ἀγαθοκλῆς ἐρασθεὶς Τηριδάτου, ὥς Ἀρριανὸς φησὶ, ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸν νεανίσκον σπουδάζων ἐπιβουλεῦσαι, διαμαρτήσας ἀνῃρέθη παρ' αὐτοῦ καὶ Ἀρσάκου ἀδελφοῦ. Atque hoc Parthici regni initium fuit. Cuius opes brevi auctae ſunt, adeo ut Arſaces acie collata Seleucum Callinicum, qui Antiocho Divo ſucceſſerat, devicerit: quem diem Parthi exinde ſollemnem, ut initium libertatis obſervant: quemadmodum ſcribit Iuſtinus lib. XLI. Duplex igitur epocha Parthici imperii notanda eſt: prior ex defectione Parthorum ſub Antiocho Theo, conſurgit; ſecunda a victoria inſigni, qua Seleucus Callinicus ab iisdem ſuperatus eſt, deducitur. Atque ita diſſenſum Scriptorum conciliare ſoleo: quorum alii ſub Antiocho Theo, in quibus eſt Arrianus, Trogus Pompeius, et Euſebius; alii ſub Seleuco Callinico, ut Georgius Syncellus, et Appianus in Syriacis, et Iuſtinus ac Strabo, Parthici imperii initium collocarunt. Hos enim de ſecunda, illos de priore epocha ſenſiſſe exiſtimo. Euſebius autem et Iuſtinus contraria ac ſibi pugnantia dicunt. Namque Euſebius Olymp. 133. anno 1. Antiochi Divi quartodecimo, Parthos a Macedonibus defeciſſe memorat. Atqui is erat annus primus Seleuci Callinici, qui anno 1. 133 Olymp. regnum orſus eſt. Peccat enim Euſebius anachroniſmo biennii, ex eo quod Seleuci Nicatoris obitum biennio tardius aſſignat: quem Ptolemaeo Ceranno biennium ſuperfuiſſe ſcribit, cum conſtet eum a Ptolemaeo Ceranno eſſe occiſum: quae maxima imprudentia eſt. Similiter et Iuſtinus Perſas ait primum a Seleuco Callinico pronepote Nicatoris deſciviſſe, Manlio Volſone et Atilio Regulo Coſſ. qui Conſulatus cum in annum 2. Olymp. 132. inciderit, apparet, non Seleucum Callinicum, ſed Antiochum Divum tum in Syria imperaſſe. VALES.

Obedientium] civium, XV, 3. W.

4. *Medium agens curſum aetatis placida morte d.*] Iuſtinus lib. cit. (XLI 5.) *Sic Arſaces quaeſito ſimul conſtitutoque regno, matura ſenectute decedit:* quod ab Ammiano Marcellino forte non diſſidet: ſenectus enim in aliquibus velocior et maturior eſt: alii autem tardius ſeneſcunt. Sed Georgius Syncellus in Chronico prorſus ab Ammiano diſſentit, biennio tantum regnaſſe Arſacem dicens, et violenta morte exſtinctum: καὶ βασιλεύει περσῶν Ἀρσάκης, ἀφ' οὗ οἱ περσῶν βασιλεῖς ἀρσακίδαι ἐχρημάτισαν, ἔτη β', καὶ ἀναιρεῖται. καὶ μετ' αὐτὸν Τηριδάτης ἀδελφὸς ἔτη λζ. VALES.

5. *Solis fratres et Lunae*] cf. XVII, 5. W.

Utque imperatorib. noſtris Auguſta nuncupatio amabilis eſt et optata, ita Regibus Parthicis, etc.] Iuſtinus lib. XLI. c. 5. *Tertius Parthis Rex Priapatius fuit, ſed et ipſe Arſacius dictus:*

nam, ſicut ſupra dictum eſt, omnes Reges ſuos hoc nomine, ſicut Romani Caeſares Auguſtosque, cognominavere. Dio lib. XL. ὅθενπερ καὶ οἱ ἔπειτα βασιλεύσαντες αὐτῶν (de Arſace ſermoſ uit) Ἀρσακίδαι ἐπωνομάσθησαν. Strabo lib. XV. Procopius Perſicor. lib. II. Suidas in Ἀρσάκης. Iſidorus Orig. lib. IX. cap. 3. Servius Aeneid. lib. VI. et XII. LINDENBR.

6. *Ad noſtri temporis memoriam*] in quo tamen falli Ammianum docet Gibbonus l. l. p. 6. W.

7. *Adusque Propontidem et Thracias.*] Vide infra XXV, 4. Hinc Sapor in Epiſtola ad Conſtantium Aug. quae refertur lib. 17. c. 5. *Adusque Strymona flumen et Macedonicos fines tenuiſſe maiores meos, antiquitates quoque veſtrae teſtantur.* Sane Megabyzus, dux Darii Regis Perſarum, Thraciam ſubegit, et ad Macedoniam usque penetravit: primusque Thraciae Satrapa conſtitutus eſt, teſte Herodoto lib. 5. c. 14. Eadem vanitas Artabani, apud Tacitum in 6. Ann. ac deinde Artaxerxis, apud Herodianum in principio lib. 6. VALES.

Tamyris Regina.] Al. *Tomyris:* neque ſecius Herodotus lib. I. c. 205. Oroſius lib. II. cap. 7. Plures tamen ita vocant, ut ex Mſ. edidimus. Vid. Iuſtin. lib. I. c. 8. Iul. Front. Strateg. lib. II. cap. 5. Val. Max. lib. IX. cap. 10. LINDENBR.

Tamyris] In Mſ. Regio *et Vatic.* ac Mariangeli Edit. *Tomyris* ſcribitur: neque alteram lectionem Lindenbrogius praeferre debuit. Ubicunque enim ſcriptum eſt *Tamyris*, mendoſe ſcriptum eſſe non dubito: τόμυρις enim ab Herodoto ac Diodoro Siculo aliisque appellatur. Iordanes in Geticis ſcribit, Tomyrum in Moeſiaco litore Tomes ſeu Tomos opidum e ſuo nomine condidiſſe: quod procedere non poteſt, ſi Tamyris ſcribitur. VALES.

Ad internecionem delevit Tomyris] ſi fabula vera eſt. v. Iuſtinum I, 8. W.

8. *Elementorum uſu mutato*] bello maritimo. W.

Et teſtamento nationem omnem.] Quidam Scriptores teſtamento Alexandri ſingulis Praefectis diſtributas eſſe provincias memorant. Sic enim Auctor libri primi Machabaeorum affirmat, et Excerpta Chronologica hominis ſemibarbari, a Scaligero edita: *Veniens ad mortem Alexander, teſtamentum ſcripſit, ut unusquisque Principum Alexandri regnarent ſinguli in proprias eorum provincias ſic, etc.* Sed Q. Curtius, et Arrianus, ac Diodorus Siculus fabulam hanc ſatis refutant. Curtii verba lib. X. in fine maxime huc faciunt: *Crediderc quidam teſtamento Alexandri diſtributas eſſe provincias: ſed famam eius rei, quamquam ab Auctoribus tradita eſt, vanam fuiſſe comperimus.* VALES.

10. *In amplitudines diffuſae*] De omni ambitu Perſiae Cyri aetate v. Xenoph. init. Cyropaediae, ſub Dario Hyſtaspe Herodot. III, 79. W.

Cuius oſtia adeo eſſe perh. anguſta.] Totus hic locus ex Eratoſthene translatus eſſe videtur: cuius verba refert Strabo lib. 16. p. 765. Almel. Φησὶ δὲ περὶ αὐτῆς περσικῆς θαλάττης ἐρατοσθένης οὕτως, ὅτι τὸ μὲν στόμα φασὶν εἶναι στενὸν οὕτως ὥστ᾽ ἐξ ἁρμόζοντος τοῦ τῆς καρμανίας ἀκρωτηρίου, τῆς Ἀραβίας ἀφορᾶται τὸ ἐν μάκαις. Plinius autem a ſeipſo diſſentit. Nam lib. 6. cap. 24. ait: *Perſicum introitum alii 5. mill. paſſ. latitudinis; alii quatuor fecerunt.* Idem vero cap. 23. ſic ſcribit: *Inde promun-*

torium Carmaniae eſt, ex quo in adverſam oram ad gentem Arabiae Macas traiectus diſtat quinquaginta millibus paſſuum. Eademque repetit cap. 28. ſed utrobique, *quinque mill.* ſcribendum eſſe exiſtimo. Alioquin quomodo id verum eſſet, quod Eratoſthenes affirmat et noſter Marcellinus, ex Harmozonte Carmaniae promuntorio oppoſitum Macarum promuntorium facillime cerni? ἁρμόζον ἄκρον memorat et Ptolemaeus in deſcriptione Carmaniae. VALES.

Ex Harmozonte Carmaniae promontorio] ubi nunc *Minau.* W.

Quod appellant incolae Maces.] Eratoſthenes dicit τὸ ἐν μάκαις. Quare ita Ammianum quoque ſcripſiſſe veriſimile eſt, *quod appellant incolae* ἐν μάκαις: quod ab imperitis poſtea depravatum eſt. Certe vulgata lectio ferri non poteſt. Neque enim incolae ipſi Maces, ſed Macae ab omnibus Geographis veteribus appellantur: aut promuntorium ipſum dicitur Maces, ſed Macera, teſte Arriano in libro, qui Indica inſcribitur. VALES.

Quod appellant incolae Maces (alii Maceta, Nearchi periplus p. 22. Strabo XVI. p. 1110.) hodie *Ras Fillam* ap. Niebuhr. v. omnino *Mannert* v, 2. p. 51—54. et VI, I, 157. W.

11. *Urbem Teredona*] in Babylonia, Mannert l. c. p. 421. W.

In numerum XX. *mill. ſt.*] Conſentit Eratoſthenes his verbis, quae Ammiano Marcellino lucem adferunt: ἀπὸ δὲ τοῦ στόματος ἡ ἐν δεξιᾷ παραλία περιφερὴς οὖσα καταρχὰς μὲν ἀπὸ τῆς Καρμανίας πρὸς εω μικρὸν, εἶτα πρὸς ἄρκτον νεύει, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἑσπέραν μέχρι τερηδόνος καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ εὐφράτου. περιέχει δὲ τήν τε Καρμανίαν παραλίαν καὶ τὴν περσῶν, καὶ σουσίων, καὶ βαβυλωνίων ἀπὸ μέρους, ὅσον μυρίων οὖσαν σταδίων. τὸ δ' ἐντεῦθεν ἑξῆς ἐπὶ τὸ στόμα, πάλιν ἄλλοι τοσοῦτοι. etc. Hinc intelligimus, cur ſpatium detornatum dixerit Ammianus. Eſt enim Perſicus ſinus prorſus circulari ambitu navigabilis. Praeclare igitur Plinius lib. 6. ſitum eius humani capitis effigie eſſe dixit. Sed quod ibidem Plinius ſcribit, eiusdem circuitum eſſe 25. millium paſſuum, ut Eratoſthenes tradit: ex loco ipſo Eratoſthenis quem proxime adduximus falſi convincitur. VALES.

Spatio detornato.] Id eſt, rotundo ſpatio, ut lib. 31. c. 12. *Ad ſpeciem rotunditatis detornata.* Gellius lib. IX. cap. 8. *Sententiam detornatam incluſamque verbis his pauciſſimis.* *Cicero de Univerſo p. 442. *Ita tornavit, ut nihil effici poſſit rotundius.** LINDENBR.

12. *Intervallo*] aliquo, exiguo. W.

Cantichus nomine pand. ſinus.] In Reg. *et Toloſ.* *Cantichus.* In Editione Mariangeli Accurſii *Cataonius* legitur: quod ex officina Petri Caſtelli illius manavit, qui Editionem Bononienſem fabricavit. Forte *Meſaniticus* legendum eſt. μεσανίτης ſinus Perſici maris eſt apud Ptolemaeum in Arabiae deſertae ſitu, et apud Marcianum ac Stephanum. *An potius ſcribendum eſt *Elaniticus?* De quo ſinu Plinius in lib. 6. Strabo, Diodorus S. et reliqui.* VALES.

Quem vocant Chaliten.] Ptolemaeus lib. 6. in deſcriptione Felicis Arabiae σαχαλίτην κόλπον appellat, eique cognomines Arabiae populos Sachalitas. Sed Marcianus, non ille Heracleota qui

περιήγησιν versu comico conscripsit, sed alter longe recentior, lib. 1. περίπλου, hunc sinum Aschalitem nominat, et maximum esse ait, utpote qui ad ostium usque sinus Persici penetret. Sed Arrianus in periplo maris Erythraei Sachaliten quoque nuncupat, et Stephanus. VALES.

Mari Oceano] Alterutrum redundans videri possit, utrumque tamen iungunt et alii sequioris aetatis homines. v. Rufum Festum c. *5.* et ibi Tzschuckium. it. Gesner. v. Oceanus n. 5. W.

13. *Arimaspis hominibus luscis.*] Solinus: *Arimaspi circa Gesclithron positi, unocula gens est.* LINDENBR.

Arimaspis hominibus luscis.] unoculis, a Scythico *Arima* unus et *Spu* oculus, ut monuit Mannert IV. p. 113. ex Herodoto. — *Niphates,* mons Armeniae. W.

Mare Rubrum.] Immo *mare Rubrum* huic orae prorsus ad meridiem est: ut ait Plinius cap. 25. lib. 6. Mesopotamia vero ab Occidente. VALES.

Scenitas Arabas quos Saracenos post. app.] Saracenos tamen a Scenitis distinguunt Plinius lib. 6. cap. 28. ac Ptolemaeus. Notandum est autem, quod ait Plutarchus in Lucullo, *Scenitas Arabas* ex suis sedibus esse translatos a Tigrane, Armeniorum Rege, quos in Ciliciam Commagenemque deduxit teste Plinio Secundo in libro 6. De Saracenorum Etymologia vide Scaligerum in Eusebii Chronicon: ubi tamen fallitur, cum ait antiquiorem Ptolemaeo neminem exstare, qui Saracenorum meminerit. Atqui Plinius Ptolemaeo vetustior eos diserte nominat. VALES. Cf. XIV, 3. XXII, 15. W.

Sub axe meridionali.] Regius codex [et Colbert.] habet *meridiali,* et sic postulat analogia: quare barbare loquuntur qui meridionalem dicunt. Apud Gellium lib. 2. cap. 21. codex Regius *meridialem ventum* habet. VALES. Et sane iam dixit 22, 15. *a meridiali latere.* GRONOV.

14. *Vitaxae, id est, Magistri equitum.*] Hanc vocem Persicam in Lexico Hesychii aliter interpretatam reperi: βίταξ ὁ βασιλεὺς παρὰ πέρσαις: unde non immerito quis suspicari posset, hunc locum Ammiani transpositum esse, ac legendum: *Vitaxae, id est Reges, et Magistri equitum curant et Satrapae.* Sed absque scriptorum codicum auctoritate equidem id asserere nolim. Persicarum autem dignitatum nomina haec memorantur a Procopio lib. 1. Persic. χαναράγγαν, quod est Magister militum seu Dux limitis: et οὐαρίζης, quod quidem dignitatis nomen esse Procopius scribit, sed quid significet non expressit: et μιρράνης, quod est Magister militum. Marcellinus lib. 25. initio Merenem vocat equestris Magistrum militiae. Theophylactus quoque Simocatta lib. 1. ait Cardarigan nomen esse dignitatis apud Persas, ac sollemne esse Persis ex dignitatibus nomen sortiri, ut qui a parentibus indita sibi nomina dedignentur: φίλον δὲ πέρσαις ἐκ τῶν ἀξιωμάτων προσαγορεύεσθαι. Idem lib. 3. in fine δαριγμεδοὺμ dignitatem summam esse ait apud Persas, quam Rom. Curopalatem vocant. Libro autem 4. cap. 2. Φεροχάνην ait dici a Persis, quam Rom. magisteriam dignitatem vocant. Zich quoque maximae apud Persas dignitatis nomen, teste Menandro Protectore lib. 1. Postremo Surena dignitatis nomen secundae post Regem, teste

Ammiano, Zoſimo, et Plutarcho. Eſt autem Surena Syriace Dominus noſter: *ſur* enim Dominum ſignificat, *ena* noſter. VALES.

Emodem montem.] Infra vocat *Emodon:* et credibile hic eodem modo vocaſſe. GRON.

Paropamiſadae.] Rectius in Regio codice, et Roberti Stephani Editione legitur *Paropaniſadae:* ſic enim Ptolemaeus lib. 6. et Tabula Peutingerorum. Strabo tamen *Parapamiſadas*, montem ipſum *Paropamiſum* vocat. VALES.

Gedroſia.] In Mſ. Regio, *Toloſ. Vatic.* [et Colbert.] et Romana Editione reperi *Cedroſia:* quod ſpernendum non eſt. Nam Alexander Polyhiſtor ita ſcripſerat κεδρωσία, teſte Stephano: quod exemplaris mendum fuiſſe fruſtra ſuſpicatur Stephanus. Nam et Diodorus lib. 18. ſic nominat: et in Excerptis Chronolog. editis a Scaligero *Cedruſia* dicitur, et in Suidae Lexico. Arrianus γαδρωσίαν ſemper appellat. VALES.

15. *Propinqua eſt nobis*] Romanis. v. Valeſii Praefat. p. LXII. ſq. *Celebritate* incolarum multitudine. *Per amplos populos diſfuſa quondam* comprehendebat enim olim Aſſyriam, Babyloniam et Meſopotamiam. Mannert v, 2. p. 424. *Bitumen* Aſphaltes, de quo vide Mannert v, 2. p. 454. W.

Prope lacum nomine Soſingiten.] Strabo *Thonitin* vocat lib. XVI. p. 746. Almel. διαῤῥεῖ δὲ ὁ Τίγρις τὴν Θωνῖτιν καλουμένην λίμνην κατὰ πλάτος μέσην· περαιωθεὶς δ᾽ ἐπὶ θάτερον χεῖλος, κατὰ γῆς δύεται μετὰ πολλοῦ καὶ ψόφου καὶ ἀναφυσημάτων· ἐπὶ πολὺ δ᾽ ἐνεχθεὶς ἀφανὴς, ἀνίσχει πάλιν οὐ πολὺ ἄπωθεν τῆς Γορδυαίας. LINDENBR.

Lacum nomine Soſingiten.] De hoc ſubterraneo lapſu Tigridos diſputat Salmaſius ad Solinum pag. 693. et ſeqq. (p. m. 489—491. W.) exiſtimans Soſingiten appellari Ammiano, qui Thoſpites vel Thonites dicitur aliis, ſtatuitque in ipſa eſſe Meſopotamia; quod iam non excutio. Iuſtinus eum quinque et viginti millia paſſuum ſub terras currere ſcribit libro XLII. c. 3. GRON. Cf. Mannert v, 2. p. 207. W.

16. *Hic et naphtha gignitur.*] De naphtha iterum Ammianus hoc ipſo capite §. 37. eamque ita gentili, id eſt barbaro vocabulo dici monet: unde et Turcis et Arabibus in hunc usque diem *Nepht* appellatur Iocularis ergo Ambroſii Epiſcopi, et Magni Grammat. error, qui παρὰ τὸ συνάπτειν vocari putant. Ambroſii verba haec ſunt, in lib. de Noa cap. 6. *Eſt enim bitumen vehementis ad conſtringendum naturae. Unde Graece dicitur νάφθα παρὰ τὸ συνάπτειν, quad diſiuncta connectat, nexuque conſtringat indiſſolubili, ita ut naturali unitate ſibi credas convenire.* Videndus Plinius lib. II. cap. 105. Tacitus Hiſtor. lib. V. c. 6. Sotion περὶ ποταμῶν. *Cyprianus in carmine de Sodoma p. 462.* Plutarchus in Alexandro c. 35. G. Codinus in Deſcriptione CP. Xiphilinus lib. XXXIV. extr. Heſychius et Suidas in Νάφθα; ex recentioribus vero P. Bellonius Rerum antiquar. lib. III. LINDENBR.

Naphtha picea ſpecie glutinoſa.] *Naphthas* vocabulum eſt barbarum, quo Medi genus quoddam olei cedro ſimilis appellant. Probus ex Salluſtio lib. 4. Hiſtor. *Hoc Naphthas genus eſt olei cedro ſimilis.* Graecis ὁ νάφθας fere dicitur; interdum tamen ἡ νάφθα. Corruptum autem id vocabulum legitur apud Grego-

rium Nyssen. de anima: καὶ ὥσπερ ὁ καλούμενος Φθὴς ἐξάπτεται τῷ πυρὶ τοῦ μέσου μὴ πυρωθέντος, οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀθρόον ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἀνάπτεται. legendum est νάφθης. Apud Simplicium quoque in Commentario in Categorias Aristotelis fere eodem modo depravatum est: ὡς αἱ τῆς λύρας χορδαὶ συνέχουσιν (leg. συνηχοῦσιν) ἀλλήλων πόῤῥω διεστῶσαι, καὶ ὁ ἄφθας (leg. νάφθας) δέχεται πόῤῥωθεν τὸ τοῦ πυρὸς εἶδος. Utrumque errorem in versione sua retinuit interpres Latinus. *Quamquam ἄφθας ferri potest. Sic enim dicebatur a Graecis, ut ex Strabonis Epitome, et ex Constantino Porphyrogenneto docuit Salmasius in Solinum pag. 242.* Graeci μηδείας ἔλαιον dixere naphtham teste Procopio in Persicis, et Suida. Nicander in Alexipharm. v. 249.

Ἢν δὲ τὸ μηδείης κολχηίδος ἐχθόμενον πῦρ
Κεῖνο ποτὸν δέξηται ἐφήμερον.

Scholiastes: τὸ ἐφήμερον σκευαστικόν ἐστι φάρμακον, ὃ καὶ οἱ βάρβαροι νάφθαν καλοῦσι, etc. Idem ait Sotion de fluminibus. VALES.

17. *In his plagis hiatus quoque conspicitur terrae, etc.*] Georg. Codinus: Ἐκεῖσε δέ ἐστι τὸ Ἄορνον στόμιον, ἐξ οὗ δεινὸν πνεῦμα ἀναδίδοται, ὡς ἐπίγειον ζῶον ἅπαν καὶ πετεινὸν ἀποφθείρειν, εἴπερ τύχοι ὀσφρανθῆναι. quae ipsissima verba apud Suidam exstant in Ἀδιαβηνή. *Lucret. lib. VI. v. 756.

In Syria quoque fertur item locus esse videri,
Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
Intulerint, graviter cogat concidere ipsa:
*Manibus ut si sint divis mactata repente.** LINDENBR.

Cum os eius excesserit latum.] Huius loci sensus valde obscurus est, quem sic intelligo. Hunc pestiferum halitum e profundo puteo ortum, si os ipsum putei excederet, ac per aërem diffunderetur, eas regiones prorsus incultas ac desertas facturum fuisse: sed nimirum hic halitus ad crepidinem putei progressus, in imum rursus redit, ac sese resorbet. Perinde ac fons ille, qui ad Asbamaei Iovis templum in Cappadocia cernitur. VALES.

18. *Antehac ut adserunt aliqui videbatur.*] Atqui Damascius in vita Isidori (apud Photium W.) qui multo post Ammianum vixit, hoc spiraculum Hierapoli Phrygiae adhuc sua aetate visum esse memorat, sub templo Apollinis; quod ipsas etiam supervolantes aves letali halitu conficeret: solisque initiatis et consecratis securum atque innoxium eius introitum fuisse; seque adeo una cum Doro Philosopho eo descendisse. VALES.

Quidquid prope venerat, corrumpebat, absque spadonibus solis] Photius in Biblioth. ex Isidori Philos. Vita: Ὅτι ἐν Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας ἱερὸν ἦν Ἀπόλλωνος, ὑπὸ δὲ τὸν ναὸν καταβάσιον ὑπέκειτο θανασίμους ἀναπνοὰς παρεχόμενον· τοῦτον τὸν βόθρον οὐδ' ἄνωθέν ἐστιν ἀκίνδυνον, οὐδὲ τοῖς πτηνοῖς τῶν ζώων διελθεῖν· ἀλλ' ὅσα κατ' αὐτὸν γίνεται, ἀπόλλυται. τοῖς δὲ τετελεσμένοις, φησὶ, δυνατὸν ἦν κατιόντας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν μυχὸν ἀβλαβῶς διάγειν. Vid. Strabon. lib. XIII. p. 630. Almel. (et ibi Penzel p. 1885. W.) Plin. lib. II. cap. 93. *Apuleium de Mundo pag. 12.* Xiphilin. in Traiano (Lib. LXVIII. c. 27.), Codin. in urb. CP. Descript. LINDENBR.

19. *Apud Ashamaei quoque Ioris templum.*] Idem de hoc fonte fcribit Philoftratus in vita Apollonii lib. 1. cap. 4. his verbis: *ἔστι δέ τι περὶ τύανα ὕδωρ ὅρκιον Διὸς, ὥς φασι, καλοῦσι δὲ αὐτὸ ἀσβαμαῖον· οὗ πηγὴ ἀναδίδοται ψυχρά· παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης*, etc. Nihil autem a Philoftrato diffentit nofter Marcellinus, nifi quod cognomen Asbamaei Iovi ipfi tribuit, quod Philoftratus aquae cognomen effe dixerat: quem fecutus eft Suidas, *Ἀσβαμαῖον ὕδωρ οὕτω καλούμενον.* Ceterum quod de eo fonte fcribit Marcellinus, effervefcere eum fubinde ac mox in fe redire: idem teftatur Philoftratus cum dicit, *παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης.* Id eft: *Effervefcit autem more aquae in lebete bullientis.* Simile eft quod narrat Ariftoteles lib. *περὶ θαυμασίων ἀκουσμ.* cap. 65. de fonte in Palicis Siciliae, ad quem iurandi caufa perinde ut ad Asbamaeum illum fontem conveniebant. VALES. De *Apollonio Tyaneo* vide praeter innumeros alios Tillemontius T. II. P. I. p. 200. ff. W.

20. *Onam*] hodie Odoan, veteribus *Physcum.* v. Mannert v, 2. p. 433. — *Vado* terreftri itinere. W.

21. *Quos et transivimus*] tum, cum poft Iuliani cladem fugiendum effet. W.

Diavas et Adiavas.] Exiftimo hos fluvios effe eos, qui frequentius Zabas et Anzabas dicuntur. Ut enim diaeta et zaeta, *Diacones et Zacones,* Diabolus et Zabolus, Hippo Diarrytus et Zarrytus promifcue dicitur; ita plane Diabas et Zabas. Zabae autem fl. mentio eft apud Cedrenum, et in Hiftoria Mifcella in rebus geftis Heraclii. Hic e montibus celfis a Septemtrione exortus modicus fertur: mox in Auftrum procedens ac torrentibus multis auctus, navigabilis fit, atque in Tigrim delabitur, tefte Theophylacto lib. 4. initio. Adiabas vero ab Ammiano Anzabas dicitur lib. 18. c. 6. 7. et in Adiabene ponitur. *Scio quidem Samuëlem Bochartum in libro IV. Geographiae facrae cap. 19. pro Anzaba Zabam reftituere in Ammiani noftri exemplaribus. Sed obftat omnium codicum auctoritas.* [*Magnus Sabas* feu Zabas maior in Hiftoriae Mifcellae lib. 18. eft haud dubie Adiabas, haud procul a Ninive in Affyria: *minor Zabas* in eodem libro eft is, qui Ammiano Diavas dicitur.] VALES. De *Zaba* maiore et minore vid. Mannert v, 2. 434 ff. Idem p. 428. propius, ut videtur, ad veritatem accedens Ammianum exiftimat prae fugiendi celeritate haud recte percepiffe fluminis nomen, quod aliis *Sillas,* vel *Delas,* hodieque *Diala* fit. W.

Adiavenam cognominatam, ut a flumin.] Codinus et Suidas: *λέγεται δὲ Ἀδιαβηνὴ, διὰ τὸ εἶναι πλείονας ποταμοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ δυσχερεστέραν ποιεῖν τὴν διάβασιν.* LINDENBR.

Aegyptus] ab Aegypto, i. e. Nilo. cf. XXII, 15. W.

Infigni] Sic pro *infignis,* quod vulgabatur, ex coniectura dedit Hadr. Valefius. Vid. eius praef. p. LXIII. W.

22. *Ninus*] de quo vide fupra ad XVIII, 7. *Ecbatana* hodie Hamadan. v. Mannert p. 159. ff. W.

Arbela et Gaugamela, ubi Darium Alexand.] Strabo lib. XVI. p. 737. Almel. *ἐν δὲ τῇ Ἀτουρίᾳ ἐστὶ Γαυγάμηλα κώμη, ἐν ᾗ συνέβη νικηθῆναι καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀρχὴν Δαρεῖον.* At vero apud Arbela vicum Darium victum Arrianus lib. III. c. 15. Curtius lib. V. c. 1. init. fcribunt. LINDENBR.

23. *Apamia Mesene cognominata.*] Plinius lib. 6. cap. 27. Apamiam a Messene separat. *Circa Apamiam*, inquit, *Messenes opidum:* et ita Stephanus in ἀπάμεια. VALES.

Apamia Mesene cognominata.] cf. et XXIV, 3. de qua vide copiose disputantem *Mannert* p. 359—367. — *Teredon* Plin. H. N. VI, 28. Mannert p. 421. — *Apollonia* Idem p. 456. W.

Vologessia.] Stephano βολογεσσιὰς πόλις πρὸς τῷ εὐφράτῃ. Haec ab eodem Plinio cap. 26. Vologesocerta dicitur, condita a Vologeso Parthorum Rege non longe a Babylonia. *Certa* autem Persice et Armeniace opidum significare videtur: unde Vologesocerta erit Vologesi opidum; ut Tigranocerta Tigranis. Hesychius: κέρτα πόλις ὑπὸ ἀρμενίων. In Tabula Peutingerorum ad ostia fl. Tigris ponitur Volocessia; inde Babylonia 18. dein Seleucia 44. abhinc Rache 60. lege *Ragae*. VALES. Cf. Mannert l. c. p. 413. W.

Babylon, cuius moenia bitumine Semiramis struxit.] Strabo lib. XVI. Iustinus lib. I. c. 2. Curtius lib. V. c. I. Orosius lib. II. cap. 7. Solin. cap. 60. Stephanus in βαβυλών. LINDENBR.

Babylon.] Quam sua aetate paene desertam fuisse scribit Diodorus Siculus in principio lib. 2. Pausanias autem in Arcadicis scribit suo aevo, id est Marci Antonini temporibus Babylonis nihil praeter moenia Belique fanum superfuisse. Cui subscribere videtur Libanius in Orat. funebri, pag. 39. de Ctesiphonte loquens et Coche: αἳ τὴν βαβυλωνίων γῆν ἀντὶ βαβυλῶνος κοσμοῦσι. VALES.

Babylon.] Rudera quaedam haud procul ab urbe Helée reperit *Niebuhr* II. p. 288. Mannert p. 408. ff. W.

Ctesiphon quam Vardanes, etc.] Quis hic Vardanes *vel Varanes* fuerit obscurum est, a quo primum esse conditam Ctesiphontem Marcellinus memorat. Rex autem Pacorus videtur esse Orodis Regis filius, qui a Ventidio M. Antonii legato interfectus est: qui cum Rex numquam fuerit, a quibusdam tamen Scriptoribus Rex vocatur. Frontinus enim lib. I. Strateg. cap. I. et Florus lib. 4. c. 9. eum Regem cognominant. Quod si de hoc Pacoro Orodis filio loqui voluit Marcellinus, tum falsum erit quod subiicit, supradictam urbem Graeco cognomine κτησιφῶντα ab eo esse appellatam. Ctesiphontis enim appellatio Pacori illius aetate longe antiquior est, cum a Polybio memoretur in historia illius belli quod Antiochus Magnus cum Molone Mediae Praefecto gessit, lib. 5. c. 44. VALES.

Ctesiphon] Hic reges Parthorum hiemes agebant. Mannert p. 405. *Vardanes*. Reines. *Pharnaces* c. Iustino L. 41. (?) W.

Specimen summum] urbem pulcherrimam. Senec. Phoeniss. 184. Non te ut reducam veteris ad *specimen* domus. Apul. Met. I. post med. p. 112, 38. Elmenh. tibi *specimen* gloriosum arrogaris. W.

Seleucia ambitiosum opus Nicanoris Seleuci.] *Vide quae sup. lib. XIV. notata.* LINDENBR.

Seleucia] ad Tigrin, ut ab aliis eiusdem nominis discernatur. W.

24. *Per duces Veri Caes. ut ante retulimus expulsata.*] Nove dictum, *expulsata*, ἀντὶ τοῦ *expugnata:* ut Capitolin. in Vero c. 8. *Non L. Veri vitio, sed Cassii — contra fidem Seleucia,*

quae ut amicos milites nostros receperat, expugnata est. (Quod tamen Casaubono non sufficit, qui *solo* adeo *aequatam* dicit duce Dione Cassio LXXI, 2. διέφθειρεν ἐμπρήσας. W.) Orosius lib. VII. cap. XV. *Antoninus per strenuissimos duces magnis rebus gestis, Seleuciam Assyriae urbem super Hydaspen fluvium sitam, cum quadringentis millibus hominum cepit, et cum fratre de victoria Parthica triumphavit.* Vide Dion. Euseb. Eutrop. LINDENBR.

Simulacrum Chomaei Apollinis] Princeps Editio Romana habet *Comei*: cui Augustana quoque Editio adstipulatur, [et codex Colbert.] *ac Tolos.* Quare non dubito, quin *Comaei Apollinis* scribi debeat, quod est τοῦ κωμαίου Ἀπόλλωνος. Apollinem enim cognomento Comaeum ab aliis quoque cultum esse docet Athenaeus lib. 4. p. 149. D. παρὰ δὲ ναυκρατίταις, ὡς φησὶν Ἑρμείας ἐν τῷ β' περὶ τοῦ γρυνείου Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ πρυτανείῳ δειπνοῦσι γενεθλίοις Ἑστίας πρυτανίτιδος, καὶ διονυσίοις, ἔτι δὲ τῇ τοῦ Κωμαίου Ἀπόλλωνος πανηγύρει. VALES.

Comei Apollinis] *Salmasius* ad Iul. Capitol. in Vero c. 8. mavult *Chochaei*, quoniam Seleucia et Coche dicta sit, ipso Ammiano teste XXIV, 5. Idem sentit Tillemontius T. I. P. 2. p. 624. *Comaeum* tuetur Valesius ex loco Athenaei lib. IV, 13. cuius nuperus editor Schweighaeuserus nihil iuvit. Ceterum de Seleucia vide Manner p. 391. qui tamen eandem fuisse, quae Coche, negat p. 402. W.

Fertur autem quod post direptum.] Capitolinus in Vero c. 8. p. 426. *Nata fertur pestilentia in Babylonia: ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, in quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos orbemque complesse.* Orosius lib. VII. cap. 15. LINDENBR.

25. *Chaldaeorum est regio altrix Philosophiae.*] De Chaldaeis Philosophis, eorumque secta, multa Strabo lib. XVI. p. 739. Almel. LINDENBR.

Marsias.] In Regio, *Vatic. Tolos.* [ac Colbert.] codice, atque in Editione Rom *Marses:* unde non absurde coniecimus scribendum esse *Maarsares.* Sic enim Ptolemaeus appellat in Babyloniae descriptione; quem exscripsisse videtur noster Marcellinus. Annon enim haec verba, *Perfluunt autem has terras potiores ante alios amnes Marses, et flumen Regium, et Euphrates,* ex his Ptolemaei translata sunt? διαῤῥέουσι δὲ τὴν χώραν ὅ τε βασίλειος ποταμὸς, καὶ ὁ καλούμενος Μααρσάρης, etc. VALES. Fortasse tamen apud ipsum Ptolemaeum scribi debet *Naarsares,* quum Abulfeda *Narsi* habeat. Plura vide ap. Mannert p. 349. et 387. W.

Flumen Regium.] Syr. *Naar-Malcha,* quod ipse Noster habet XXIV, 6. ubi vide plura. W.

26. *Susa saepe domicilium Regum.*] Strabo lib. XV. p. 727. Almel. Curtius lib. V. c. I. Eustathius in Dionys. pag. 132. Stephanus in Σοῦσα. LINDENBR.

Susa saepe domicilium Regum.] Hiemem Reges Persarum Susis, aut Babylone agebant, aut interdum Bactris: aestatem autem Ecbatanis Mediae opido, ut scribit Dio Orat. 6. et Maximus Tyrius Orat. XX. Xenophon lib. 8. ait Cyrum vernos menses tres exegisse Susis, aestivos duos Ecbatanis. VALES.

Et Arsiana, Sela, et Arecha.] Rectius, ut solet, Codex Regius, *Tolos. Vatic.* [ac Colbert.] *Sele et Aracha.* Ptolemaeus in

in Suſianae ſitu ἄρακκα, σέλη nominat. In Rom. Edit. *Sele et Archa:* ſed Auguſtana Editio Mariangeli, *Sele et Araca.* *Bochartus libri 4. Geographiae ſacrae cap. 16. emendat, et *Tarſiana.** VALES.

Praeſtantior Oates, et Harax, et Meſeus.] Quod in ſcriptis codicibus, ac praecipue in Pandectis Florentinis occurrit, ut finis unius vocabuli, et ſequentis dictionis initium coaleſcant; id hoc loco eveniſſe non dubito. Itaque recte fecit Mariangelus Accurſius, qui in Editione ſua *Oroates* cudi iuſſit: ſic enim Plinius eum vocat; Ptolemaeus et Marcianus ὀροάτιν. Iam qui Meſeus ab Ammiano dicitur, is *Moſaeus* eſt Ptolemaeo Marciano in periplo Suſianae *Magaeus.* Mariangelus in Editione ſua *Mogaeus* exhibet: ſed vir ille totam hanc Perſidis deſcriptionem non ex Mſ. fide, ſed ad Ptolemaei exemplaria caſtigaſſe videtur. VALES.

Et Harax.] Apud Ptolemaeum in ſitu Suſianae χάραξ σπασίνου. μωσαίου ποταμοῦ ἐκβολαί. εὐλαίου ποταμοῦ ἐκβολαί. Ex quibus deceptus fuiſſe videtur Marcellinus, qui Characem pro fluvio accepit, cum ſit nomen opidi ſatis celebris, quod in Tabula quoque Peutingerorum dicitur *Spaſinu Charax:* cuius meminit Xiphilinus in Traiano, et Lucianus in Macrobiis. Atque in hac urbe genitum eſſe Dionyſium, qui de ſitu orbis verſibus ſcripſit, docet Plinius lib. 6. cap. 27. quem qui Alexandrinum vulgo vocant, ii minime quidem falluntur. Nam Characi prius Alexandriae nomen fuit, teſte ibidem Plinio. Gravius errat Scaliger in Notis ad Euſebii Chronicum, qui eum Severi Auguſt. temporibus ſcripſiſſe contendit: idque unico Dionyſii verſiculo confeciſſe ſe exiſtimat, qui habet:

Ῥώμην τιμήεσσαν ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων.

Sed eum verſum de Caio et Lucio Caeſſ. ab Auguſto adoptatis intelligo. Nam et Plinius Dionyſium Caio comitem in Orientem ituro, ab Auguſto datum eſſe memorat. Sed verſus illi Dionyſii de Parthis:

Ἀλλ' ἔμπης κατὰ δῆριν ἀμαιμακέτους περ ἐόντας
Αὐσονίου βασιλῆος ἐπεπρήϋνεν ἀκωκή.

an de alio quam Auguſto intelligi poſſunt? VALES. Quod de confuſione Characis fluvii et oppidi notat, totum eſt ex ſuſpicione Salmaſii ad Solinum pag. 1194. GRON.

Arſiane, Sele et Aracha.] Ptolemaeus: *Agra, Aſia,* (unde corruptum ſine dubio *Arſiane) et Sela et Arecha,* unde *Areccaei campi* ap. Tibullum iv, 1, 142. (ubi tamen nunc Arectaei. vide ibi Heynium.) — Fluvii *Oroates* et *Harax* et *Meſeus* (Moſeus). Haec omnia debentur Salmaſio ad Solinum p. 840. ſ. qui et in eo erraſſe dicit Ammianum, quod *Haracem* urbem in fluvium transformaverit. De hac urbe: *Charax Paſinu* vel *Spaſinu* v. Mannert p. 421. de *Oroate* et *Moſaeo* fluviis p. 480. Mirum tamen, quod Ammianus maiora omiſit flumina *Eulaeum* et *Paſitigrin.* Mannert p. 472. W.

Per arenoſas anguſtias.] Intelligit τέναγος ἀμμῶδες, quod notatur a Ptolemaeo in Suſianae deſcriptione: ſed quod addit Ammianus his anguſtiis a Rubro prohiberi Caſpium mare, non capio: ac fortaſſe Perſicum pro Caſpio ſcribendum eſt. VALES. An non manifeſte illud ipſum ſignificat, quod Pomponius Mela 1. 2? *Aſia ex illo Oceano quem Indicum diximus Arabicum et Per-*

ſicum, ex Scythico Caſpium recipit; et ideo qua recipit, anguſtior. GRON.

27. *Hyrcano* Caſpio *mari.* W.

Aſiae reginam totius.] Codex Reg. et Flor. * cum Toloſ. Vatic. * [et Colbert.] et cum Editione Rom. et Auguſt. ſcriptum habent *regna totius.* Forte deeſt aliquod vocabulum; puta *Aſiae regna tenuiſſe totius.* VALES. Poſſis leviore modo *regiam* vel *regnatricem totius.* GRON. Ad ſtabiliendam lectionem vulgatam Erneſtio monente fortaſſe valet Ammiani locus 14, 11. ubi Nemeſis *regina* cauſſarum dicitur. W.

Aſſyriis duce Arbace *domitis.* W.

In Acropatenae.] Rectius Mariangeli Editio, *Atropatenae:* ſic enim Ptolemaeus, et Strabo eam provinciam vocat; et Stephanus de Urbibus: in Tabula Peutingerorum, et apud Plinium Atrapatene ſcribitur, corrupte: dicta eſt enim ἀπὸ τοῦ ἀτροπάτου ἡγεμόνος teſte Stephano: qui unus fuit e ſucceſſoribus Alexandri. VALES. Cf. Mannert v, 2. p. 118. et 142. W.

28. *Ad latitudinem nimiam extenduntur*] latum terrarum tractum tenent — *Zacra.* Polybius v, 44. *Zagron,* Strabo *Zagrius.* Mannert p. 123. *Orontes* hod. Alwend. Mannert p. 122. *Iaſonius.* Id. p. 125. Hi montes omnes brachia ſunt Tauri. W.

29. *Coronus mons*] proprie in Parthia. v. Mannert p. 105. *Frumentariis agris adſluunt et vinariis.* cf. Polybium x, 25. Mannert. p. 116. W.

30. *Fetus equarum, quos Niſaeos appellant.*] In caſtigatiſſimis Editionibus, Romanam dico, et Auguſtanam, et Roberti Stephani, *Neſaeos* reperi: neque aliter * Mſſ. codices Regius, Toloſ. Vatic. * [et Colbert.] praeferebant. Quid quod apud Graecos eamdem διττογραφίαν reperias? Sane Stephanus Byzantius, et Heſychius ac Arrianus νησαίους ἵππους appellant: neque aliter ſcribitur apud Dionem in Boryſthenitica, (Reisk. II. p. 93.) ubi de Magis Perſarum: ἐκεῖνοι δὲ τά τε ἄλλα δρῶσι κατὰ λόγους ἱεροὺς, καὶ δὴ τῷ Διῒ τρέφουσιν ἅρμα νησαίων ἵππων. οἱ δὲ εἰσὶ κάλλιστοι καὶ μέγιστοι τῶν κατὰ τὴν ἀσίαν. τῷ δέ γε ἡλίῳ ἕνα ἵππον. Subdit deinde quaedam de illo Iovis quadriiugo curru ſatis recondita. Sane in omnibus expeditionibus hic Iovis currus cum equo Solis olim apud Perſas praeire ſolebat, ut teſtatur Herodotus lib. 7. c. 40. ὄπισθεν δὲ τούτων τῶν δέκα ἵππων ἅρμα Διὸς ἱερὸν ἐπετέτακτο, τὸ ἵπποι μὲν εἷλκον λευκοὶ ὀκτώ. ὄπισθε δὲ τῶν ἵππων εἵπετο πεζῇ ἡνίοχος ἐχόμενος τῶν χαλινῶν. οὐδεὶς γὰρ ἐπὶ τοῦτον τὸν θρόνον ἀνθρώπων ἀναβαίνει. Sed et Q. Curtius lib. 3. c. 3. *Currum deinde Iovi ſacratum albentes vehebant equi; hos eximiae magnitudinis equus, quem Solis appellant, ſequebatur.* Idque inſtitutum a Cyro videtur: de quo vide Xenophontem lib. 8. de Inſtit. Cyri. Philoſtratus cap. XX. lib. primi de vita Apollonii: λευκὸν δὲ ἄρα ἵππον τῶν σφόδρα νισαίων καταθύειν ὁ βασιλεὺς ἔμελλε τῷ ἡλίῳ. VALES.

Fetus equarum nobilium — quos Niſaeos appellant.] Herodotus lib. VII. c. 40. Lucian. in lib. de Hiſtor. ſcrib. Syneſius Epiſt. 40. * Themiſtius Orat. 5. p. 72. et Orat. 2. Heliodor. Aethiop. lib. 9. pag. 437. * Euſtathius in Dionyſ. Alexand. Suidas in Νίσαιον. LINDENBR.

Nesaeos] alii fortasse rectius *Nisaeos*. Dicti a Nisaeis campis prope Caspias portas. Cf. Herodotus VII, 40. Strabo XI. p. 525. et 529. et quos laudat Brissonius de regno Persarum p. 667. ss. E recentioribus vide Salmasium ad Solinum p. 842. Belin de Ballu ad Oppian. p. 2.5. Wernsdorf ad Himerium p. 237. Mannert p. 169. ss. — *Quibus ineuntes proelia viri vehi solent*, quod non omnino verum, quum loiorum regum curribus iungerentur. W.

31. *Abundant aeque* sc. Atropateni *civitatibus*, quibus *Media* sc. maior dicta. — *Absolute*, plane, breviter. *Uberrimum est habitaculum Regum*, Atropatis et posterorum. W.

32. Occasionem hic arripit Ammianus, nonnulla inserendi de *Magis*, utinam veriora. *Magorum agri* et *villae* v. paullo post. De istis *agris* nihil, dum haec scribo, habeo compertum, nec Brissonius quidquam praebet. Ex aliis agris etiam decimas accepere. W.

Auctor amplissimus Plato Machagistiam.] Non reperitur, quantum memini, hoc verbi in Platone: videtur tamen innuere locum ex Alcibiade. LINDENBR.

Machagistiam] Sic nusquam habet Plato, nec, hac forma quidem, habere potest. Ἀγιστείαν novi, sed quid prima syllaba sibi velit, non exputo, nec placet τὸ X mutari in Γ. ut sit μαγαγιστεία. Reinesius adscripsit: *Magistiam*. W.

Divinorum incorruptissimum cultum.] Plato θεῶν θεραπείαν vocat in Alcibiade, et ex eo Apuleius in Apolog. Inde Apollon. Tyan. in Epist. Μάγος ὁ θεραπευτὴς τῶν θεῶν. Porphyrius de Abstinentia animal. pag. 57. Παρά γε μὲν τοῖς Πέρσαις οἱ περὶ τὸ θεῖον σοφοὶ, καὶ τούτου θεράποντες Μάγοι μὲν προσαγορεύονται. τοῦτο γὰρ δηλοῖ κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον ὁ Μάγος. LINDENBR.

Multa ex Chaldaeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres, deinde Hystaspes.] Accurate totam hanc rem narrat Agathias Hist. lib. II. Πέρσαις τοῖς νῦν τὰ μὲν πρότερον ἔθη σχεδόν τι ἅπαντα τηρεῖται ἀμέλει καὶ ἀνατέτραπται, ἀλλοίοις δέ τισι καὶ οἷον νενοθευμένοις χρῶνται νομίμοις, ἐκ τῶν Ζωροάστρου τοῦ Ὀρμάσδεως διδαγμάτων κατακηληθέντες. Οὗτος δὲ ὁ Σωρόαδος, ἤτοι Σαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε τὴν ἀρχὴν, καὶ τοὺς νόμους ἔθετο, οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Πέρσαι δὲ αὐτὸν οἱ νῦν ἐπὶ Ὑστάσπεω οὕτω δή τι ἁπλῶς φασὶ γεγονέναι, ὡς λίαν ἀμφιγνοεῖσθαι καὶ οὐκ εἶναι μαθεῖν, πότερον Δαρείου πατὴρ, εἴτε καὶ ἄλλος οὗτος ὑπῆρχεν Ὑστάσπης· ἐφ' ὅτῳ δ' ἂν καὶ ἤνθησε χρόνῳ, ὑφηγητὴς αὐτοῖς ἐκεῖνος, καὶ καθηγεμὼν τῆς μαγικῆς γέγονεν ἁγιστείας, καὶ αὐτὰς δὴ τὰς προτέρας ἱερουργίας ἀμείψας, παμμιγεῖς τινας καὶ ποικίλας ἀνέθηκε δόξας. LINDENBR.

Bactrianus Zoroastres.] De hoc Magorum auctore mira produnt veteres. Persae quidem teste Dione in Borysthen. (T. II. Reisk. p. 93.) eum dicunt sapientiae ac iustitiae studio in montem nescio quem secessisse, ac deinde eum montem igne caelitus lapso conflagrasse: cumque is continue arderet, Regem una cum proximis adorandi causa eo accessisse: ac tum Zoroastrem repente ex flammis illaesum apparuisse benigno vultu, iubentem ut animo fidenti essent, ac certa sacrificia factitarent: eo enim in loco praesentes esse Deos. Eadem fere Suidas ac Georgius Cedrenus de Zoroastre produnt, eum scilicet, uti a Diis immortalibus precatus

fuerat, fulmine arſiſſe, cum Perſis prius mandaviſſet, ut cineres ſuos colerent ac ſervarent, tamquam manſuri penes eos imperii pignus. *Paullo aliter Clemens Rom. in Recognitionibus homilia IX.* De Zoroaſtris antro Porphyrius ex Eubulo in antro Nympharum ſcribit. Quibus accedit Gregorius Turon. lib. I. Hiſt. Francorum his verbis: *Primogenitus Cham filii Noe fuit Chus: hic ad Perſas tranſiit, quem Perſae vocitavere Zoroaſtrem, id eſt viventem ſtellam. Ab hoc etiam ignem adorare conſueti, ipſum divinitus igne conſumptum, ut Deum colunt.* Plures autem fuere Zoroaſtres, ut ſatis conſtat: ſed omnium antiquiſſimus fuit Bactrianus, quippe Nini Aſſyriorum Regis aequalis, qui bellum inferente Nino non armis tantum, ſed et magicis artibus ſeſe tutatus eſt, ut refert Arnobius in lib. I. et Iuſtinus. Hunc Semiramis Aſſyriorum Regina bello ſuperavit, ut docet Theon in Progymnasm. cap. *περὶ συγκρίσεως, οὐ γὰρ εἰ τόμυρις κρείσσων ἐστὶ κύρου, ἢ καὶ μὰ δία σεμίραμις ζωροάστρου τοῦ βακτρίου, ἤδη συγχωρητέον τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος ἀνδρειότερον εἶναι.* Alter fuit Pamphylius genere, Armenii filius, quem Hera vocat Plato lib. X. de Rep ut ſcribit. Clemens Alexandr. lib. 5. Strom. Arnobius lib. I. ait hunc familiarem fuiſſe Cyro, ex Cteſia lib. I. Hiſtor. *Age nunc veniat quaeſo per igneam zonam Magus interiori ab orbe Zoroaſtres, Hermippo ut aſſentiamur auctori, Bactrianus: et ille conveniat, cuius Cteſias res geſtas Hiſtoriarum exponit in primo, Armenius Zoſtriani nepos, et familiaris Pamphylus Cyri.* Ubi notandum eſt Armenium dici ex Latinorum more pro Armenii filio, τὸν ἀρμενίου. Sed in Arnobio ſuſpectum habeo nomen Cyri. Nam cum dicat Cteſiam lib. I. Hiſt. huius Magi mentionem feciſſe, certum autem ſit Cteſiam libris ſex prioribus de Aſſyriorum ac Medorum rebus ſcripſiſſe, ac in ſeptimo libro res Perſicas aggreſſum: quomodo in libro I. Cyri meminiſſe potuit Cteſias, non video. Itaque *Nini* fortaſſe in Arnobio legendum eſt. Fuit et Zoroaſtres Proconneſius, paullo anterior Xerxis temporibus, teſte Plinio in lib. 30 c. 2. Hunc vero qui Magiae Perſis auctor fuit, Oromazis filium vocat Plato in Alcibiade I. VALES. De hoc Arnobii loco plura Io. Marshamus lib. I. Philoſophiae Orientalis. GRONOV.

Hyſtaſpes Rex.] Falſum eſt *Hyſtaſpem* Darii patrem Regem fuiſſe. neque id refutationem mereatur. Ceterum quod hoc loco Marcellinus *Hyſtaſpi* tribuit, id Dario eius filio tribuitur ab aliis. Hic enim ſepulcro ſuo inter cetera id etiam inſcripſiſſe fertur, quod Magorum Magiſter fuiſſet, ut narrat Porphyrius lib. 4. περὶ ἀποχῆς. *Alii tamen Hyſtaſpem hunc Magiae doctorem Hyſtaſpe Darii patre multo vetuſtiorem faciunt, teſte Agathia in l. 2. Lactantius in libri 7. cap. 15. *Hydaſpen* vocat *antiquiſſimum Medorum Regem:* corrupte pro *Hyſtaſpen:* ut monuit Canterus in libro 2. Variarum cap. 14. Hyſtaſpis enim Magi meminit Iuſtinus in Apol. Clemens in 9. Strom.* VALES. Cf. *Walchii Commentatt. de Hyſtaſpe, eiusque vaticiniis ap. Patres* in *Commentatt. Soc. Reg. Goetting.* T. II. p. 3 — 18. W.

33. *Brachmanorum*] Hoc novum, nam alii, v. c. Diogenes Laertius Prooem. VI. a Gymnoſophiſtis Zoroaſtrem profeciſſe tradunt. W.

34. *Una eademque proſapia*] Non igitur ordo tantum populi Perſici fuere, ſed nati ſacerdotes, quorum diſciplina et dignitas a

patribus ad filios propagaretur, quod et apud Aegyptios, Chaldaeos et Indos ita fuiſſe accepimus. W.

Feruntque, ſi iuſtum eſt credi, etiam ignem caelitus lapſum] Vid. ampliſſ. viri Barnabae Briſſonii Comment. de Reg. Perſar. lib. II. LINDENBR.

[*Ferunt ignem caelitus lapſum, apud ſe ſempit. foc. cuſtodiri.*] Q. Curtius in libro III. c. 3. *ignem* memorat, *quem Perſae ſacrum et aeternum vocant.* Et in libro 10. Hiſtoriae Tripertitae capite 39. *πυρεῖα vocant Perſae templa, in quibus perpetuum ignem ſervant.* Scriptores rerum Heraclii Aug. tradunt, *in civitate Thebarma* non longe a Gazaca urbe *templum fuiſſe ignis ac errorem prunarum.* Lege Theophanem et Cedrenum in Heraclio A. et Hiſtoriae Miſcellae librum XVIII.] VALES.

35. *Huius originis*] ,, proprie horum Magorum illius originis. Certe *origines* dicuntur de hominibus, qua auctoribus v. c. populorum. Apud Livium 38, 39. *originum memoria* pro *Ilienſium memoria* dicitur. Similiter Tacitus A. 4, 9. vid. VALES. ad Amm. 15, 9." Sic Erneſti. W.

Perſicae poteſtates] Reges. W.

Eratque piaculum aras adire vel hoſtiam, etc.] Herodotus lib. I. c. 132. ἄνευ γὰρ δὴ Μάγου οὔ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι. Vid. Briſſon. de Regn. Perſar. lib. II. LINDENBR.

36. *Ex hoc Magorum ſemine ſeptem poſt mortem Cambyſ.*] Totidem Magos nominat etiam Val. Maximus lib. IX. cap. 2. Verior tamen opinio, duos tantum fuiſſe: ſed qui in necem eorum coniuraverant, Perſas ſeptem. Herodotus lib. III. c. 70. Iuſtinus lib. I. c. 9. Curtius lib. IV. c. 12. Florus lib. III. cap. 5. LINDENBR. Poſt Anquetilium Perronum de Zoroaſtre longe veriora edocti ſumus ab *Meinerſio* in Commentatt. Soc. Reg. Goett. T. VIII. et de religionum Zoroaſtricarum ap. veteres gentes veſtigiis in Commentatt. Vol. XI. De Magia omnino expoſuit *Tiedemann de quaeſtione, quae fuerit artium magicarum origo* etc. Marb. 787. cf. Gibbonum P. 2. p. 9. ſſ. et *Heeren Ideen über Politik u. ſ. w. der alten Völker* Th. II. S. 400. ſſ. W.

37. *Oleum conficitur Medicum.*] Μηδείας ἔλαιον. Procopius Gothicor. lib. IV. Ἀγγεῖα θείου τε καὶ ἀσφάλτου ἐμπλησάμενοι, καὶ φαρμάκου, ὅπερ Μῆδοι μὲν νάφθαν καλοῦσιν, ἕλληνες δὲ Μηδείας ἔλαιον. LINDENBR.

Oleum Medicum] Alii etiam vocant oleum *Medeae*, de quo vide Schneider. ad Nicandri Alexipharm. p. 155. W.

Si aqua voluerit abluere quisquam.] Eſt certe quod de hac lectione quis dubitet, quum Solinus dicat, *hoc ad incendium excitatum ſi obruere aqua geſtias, ardet magis.* Quem quum deſcribat et alibi Ammianus, inde Salmaſius legebat hoc loco *ſi aqua voluerit obruere quisquam,* ad Solinum pag. 241. (p. m. 180. W.) GRON.

38. *Oleum uſus communis* arborum proventum *herba quadam infectum* depravatum *condiunt, et coaleſcens durant* ſpiſſant *ex materia venae* fontis, ſcaturiginis *naturalis, ſimilis oleo craſſiori,* Naphthae (Neft.) Cf. Salmaſ. ad Solin. p. 172. W.

39. *Zombis et Patigra, et Gazaca.*] Ζομβὶς πόλις τῆς μηδίας Stephano. Eidem γάζακα πόλις μεγίστη τῆς μηδίας: eius

meminit Ptolemaeus. Pro *Patigra* in omnibus Mſſ. *Reg. Tol. Vat * [Colb.] eſt *Patigran:* forte *Patigrana,* Ptolemaeo πιγράνα. [Quae Ammiano *Gazaca* eſt, γαζακὸν dicitur Cedreno, in rebus Heraclii Auguſti; Κάνζακα in Chronico Alexandrino; *Gazacenſium civitas* in libro XVIII. Hiſtoriae Miſcellae.] VALES.

Gazaca] Sic et Ptolemaeus, Strabo autem p. 794. et Plinius v, 13. *Gaza.* Metropolis erat Atropatenes. Mannert v, 2. 145. — *Heraclia.* Strabo XI, p. 785. in regione Rhagiana ponit, quae tamen in medio Mediae ſita erat. Mannert p. 179. W.

Arſacia et Europis.] Strabo lib. XI. p. 524. Almel. Europum et Arſaciam eamdem eſſe ait, cui conſentit Stephanus. VALES.

Cyropolis] de qua vide Salmaſ. ad Solin. p. 840. et Mannert p. 133. — *Ecbatana,* haec vero celeberrima totius Mediae, hod. *Hamodan,* de qua inde ab Herodoto I, 98. innumeri egere et hiſtorici et geographi. Copioſe de ea exponit Mannert p. 159. ſſ. — *Syromedorum.* Syromedia ea pars Mediae, quae Perſiae praetenditur. W.

40 *Choaſpes et Gyndes.*] Hi fluvii nil videntur hic convenire. Nam *Gyndes* Dahas Arioſque diſterminat, teſte Tacito XI. c. 10. Vide Herodotum. *Choaſpes* tamen e Media in Tigrim influit, teſte Plinio 6. libro. VALES.

Choaſpes] idem qui *Eulaeus.* In Media ortus, Suſianam transcurrit atque in ſinum Perſicum exoneratur. — *Gyndes* eſt Aſſyriae, non Mediae. Occurrit quidem in noſtra regione ap. Tacitum Annal. XI, 10. ubi tamen meliores libri *Sindis.* vide Mannert p. 431. et 433. W.

Amardus] Ptolemaeo μάρδος levi diſcrimine: ſic Mardi eidem ἄμαρδοι dicuntur. In Regio Codice *Arnardur.* In Edit. Rom. *Arriardus,* [ut et in Colbert. codice] ac Toloſ.* VALES. Cf. Mannert p. 133. et de *Charinda* p. 140. W.

Cambyſes et Cyrus, cui magno et ſpatioſo.] Vid. Strabo lib. XI. p. 500. Almel. Pompon. Mela lib. III. cap. V. LINDENBR. Mox video patrem notaſſe ex Vat. *ut ipſe eque ferebatur,* pro *aeque.* GRONOV.

Cambyſes et Cyrus] qui fortaſſe nunquam exſtiterunt, licet Ammianus Cyrum in expeditione Scythica flumini iſtius tractus nomen ſuum dediſſe tradat. vide Mannert p. 131. W.

41 *Minutis frugibus*] λεπτοῖς καρποῖς, pomis et leguminibus. Cf. Salmaſ. ad Solin. p. 208. *Amnes* in quibus Ammianus nil niſi Ptolemaeum coecum ducem ſecutus eſt. W.

Vatrachites, Rogomanis.] In Mſſ. Fl. et Reg. *Vat. Toloſ.* et in Editione Rom. *Rogomanius,* quod placet: Ptolemaeo ῥογομάνιος in genitivo. [In Mſ. Colbert. *Ragomanius.*] Apud Marcianum (non illum Heracleotam, qui περιήγησιν verſu comico ſcripſit ad Nicomedem Regem Bithyniae, ſed alterum recentiorem, qui Epitomen Artemidori Epheſii duobus libris ſcripſerat, teſte Stephano in καζάκη: cuius Epitomes hodie dumtaxat Epitome reſtat) apud hunc Marcianum inquam ῥογομανίας ποταμοῦ ſcribitur. *Vatrachites* quis ſit, obſcurum eſt [qui in Codice Colbert. *Vatradites* ſcribitur.] VALES.

Vetrachites] corrupto forſitan nomine, quem alii Oroatin appellant; verius tamen *Aroſis,* in finibus Suſianae, totius regionis ma-

ximus. vide Mannert. p. 538. — *Rogomanis.* Sic Ptolemaeus, rectius *Rogonis* Nearchi. p. 637. et 513. — *Brisoana,* ap. Arrian. Ind. 39, 7. Brizâna. Mannert. ib. — *Bagrada,* Id. p. 533. W.

42. *Persepolis*] quam ab Alexandro M funditus deletam plures post Curtium falso crediderunt. Ruinae eius etiamnum exstant splendidissimae, Tschilminar (quadraginta columnae) de quibus post Chardinum, Niebuhrium, Herderum, uti mihi, ita et Mannerto subtilissime egisse videtur *Heerenius* in *Ideen über die Politik etc. d. vornehmsten Völker d. alten Welt Th. II.* p. 180. ss. cf. tamen Mannertum ipsum p. 512. ss. W.

Obroatis.] In Mss. Flor. *Tolos. Vat.* [Colbert.] et Reg. *Habraatis;* Ptolemaeo ὀβϱοάτις. LINDENBR.

Ardea — Obroatis — Tragonice] Has quo referam, non habeo, nisi Ardeam mutilatum et corruptum nomen esse velis pro *Pasargada,* quam urbem a Persepoli secundam Ammianus omittere non debebat. W.

Tabiana, Fara, et Alexandria.] Pro *Tabiana* in Mss. Flor. et Reg. *Tolos. Vatic.* [ac Colbert.] *Cadiana* legitur. Ptolemaeo ταβιάνα: νῆσοι δὲ παϱάκεινται τῇ πεϱσίδι ταβίανα· σῶφθα ἀλεξάνδϱου ἡ καὶ ἀϱακία. Marcianus in periplo Persidis duas quoque memorat insulas: alteram σῶφαθ, alteram νῆσος ἀλεξάνδϱου. Araciam memorat et Plinius. VALES. In quibus parum sane est, quod non ex Salmasio didicerimus ad Solinum pag. 1182. (p. m. 833. W.) etsi tandem nimium illic mutet. Sed et in iisdem Exercitationibus pag. 241. pro sequente *Artacana* vult *Astaca,* quum tamen Artacoana ex Arriano, Artacana ex aliis circa illas partes sit satis nota, etsi de hoc loco postea. GRONOV. Salmasius ad Solinum p. 833. totum locum sic constituit ex ipso Ptolemaeo: *Tabiana, Sophtha, Aracia, quae et Alexandri.* Cf. et Mannert p. 540. W.

43. *Choatres fluvius.*] Nullus eius nominis fl. quod sciam, memoratur apud Parthos. Est quidem *Choatres* mons in Parthia celebris, *Choatras* teste Solino cap. 41. Ptolemaeo et Orosio παϱχοάτϱης; Straboni παϱαχοάτϱας. Ceterum in Mss. Reg. *Tol. Vat.* [Colbert.] et in Editione Rom. *Choadres* legitur. VALES.

Choatres.] Curtius VI, 4. habet *Zioberin,* qui alii deinde miscetur, *Rhidago.* Eundem Diodorus Sic. XVII, 75. nominat *Stiboeten.* Fortasse igitur, quae est coniectura Mannerti p. 106. ubi uno alveo incedere coeperunt, uno Choatris nomine appellati sunt. W.

Genonia, Moesia, Charax.] Ex Mss. Fl. *Tol. Vat.* [Colbert.] et Reg. et Mar. Editione *Moesia* supplevimus: quod firmat Ptolemaeus σινουνία, μυσία. χάϱαξ. In Editione Romana legebatur *Genoniam Charax.* VALES.

Charax] vide Mannert p. 112. *Apamia* a Graecis condita. Strabo p. 783. 796. Mannert p. 111. — *Artacana.* Ptolemaeo debetur. Mannert p. 114. — *Hecatompylos,* urbs primaria, Arsacis regia, nomen accepit a viarum multitudine, undique hic concurrentium — *stadia quadraginta et mille,* de quibus vide Mannert p. 107. 109. W.

44. *Feri sunt illic habitatores pagorum.*] De Getis similia Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Feri sunt et ad mortem paratissimi, Getae utique.* LINDENBR.

Fortuita ſua *morte* cf. XXII, 15. XXXI, 2. *Degeneres* Parthico nomine indignos. W.

45. *Arabes beati*] Arabiae felicis (hod. Yemen) hoc loco memorandae quas cauſas habuerit Ammianus, non ſatis intelligo, quum ad Perſiam non pertineat nec in ſupra nominatis eius partibus numeretur. Niſi forte ſatis ei cauſſae fuit Ptolemaei auctoritas, apud quem idem fere ordo. W.

46. *Denſa emporia*] Haec novimus ex Arriani periplo maris Erythraei. Cf. Gothofred. ad Philoſtorgium p. 108. W.

47. *Geapolim.*] Mſ. *Hierapolim.* Sed apud Ptolemaeum in Deſcriptione Arabiae Felicis recenſentur Γαιάπολις, Νάσκος μητρόπολις, Βάραβα μητρόπολις, Μαίφα μητρόπολις. LINDENBR.

Geapolin.] In Mſſ. *Hierapolin* legitur, et in Editione Rom. et Mar. Ptolemaeo in maritimis opidis Arabiae Felicis γεραπόλις. Non diſplicet tamen γέα πόλις. Stephanus: γέα πόλις πλησίον πετρῶν ἐν ἀραβίᾳ. ἐθνικὸν γεῖος. ἐν πέτραις δ' ἐπιχωριάζει. κύριον ὄνομα γέσιος, ὅθεν ἦν ὁ περιφανὴς τῶν ἰατρῶν σοφιστὴς ἴσως ἐντεῦθεν κεκλημένος. lege ὁ περιφανέστατος ἰατροσοφιστής. ex Suida in γέσιος. ſed haec longe differt ab ea de qua hic ſermo eſt. Eſt enim hic ſermo de Arabia Eudaemone. Ptolemaeus agnoſcit γαῖα πόλις. VALES.

Gea-polis] Fortaſſe eſt *Gerra*. Mannert VI, 2. 147. — *Naſcos* Plin. VI. 28. Nelcae. *Baraba*, rectius *Maraba*, Sabaeorum metropolis. *Mannert* p. 80. *Nagara*, metropolis Iobaritarum. W.

Mephram.] Ptolemaeo μαῖφα μητρόπολις. In Arabia quoque Petraea *Mepha* caſtellum fuit, ut eſt in Notitia Imperii Romani: ſed in Codice *Vatic* [Colbert.] ac Regio, et Rom. Editione legitur *Mephre*. VALES.

Taphron] Mſ. *Taphra.* Stephanus *Tarphara* videtur nominare, Τάρφαρα, οὐδετέρως, πόλις τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. LINDENBR.

Taphron.] In Mſ. Reg. *Toloſ.* [Colbert.] et Flor. *Taphra.* videtur eſſe quae Ptolemaeo σάπφαρα: Stephano τάρφαρα in τάρφαρα et in v. ἀδάνα. Editio quoque Rom. habet *Taphra.* VALES.

Taphra] metropolis Homeritarum. Ptolem. Sapphar, Stephanus Tarphara. v. *Gothofredus* ad Philoſtorgium p. 106. et Mannert p. 90. W.

Dioſcuriada.] In Reg. *Vat. Tol.* [Colbert.] edit. et Rom. Edit. eſt *Dioſcurida.* Intelligitur forte ἡ διοσκορίδου urbs et inſula in Arabia Felice, teſte Ptolemaeo. Mox pro *Turgana* apud Ptolemaeum eſt Ὀργάνα, ἐν ᾗ ἱερὸν σαράπιδος. Neque aliter eam inſulam vocat Arrianus in Indicis. VALES.

Dioscurias] inſula maris Erythraei, quae ſine dubio eiusdem nominis urbem habuit. *Mannert* p. 124. *Turgana* Ptolemaeo Organa, hodie Ormuz. Mannert p. 134. W.

48. *Carmania maior* Kerman. W.

Fructuariis arboreisque fetibus culta.] Sic iterum paullo poſt. *arborum fetus.* L. 1. Cod. Theod. De cenſitoribus: *Feracium ramorum fetus hebetaverit.* *L. C. Theod. de feriis. Plin. lib. 4. cap. 12. *Fetus arborum de corpore.* Ovid. Met. lib. 10. v. 664.

— — De tribus unum
Fetibus arboreis proles Neptunia misit.

In Catalect. pag. 176. *Vivos nitentes atque fetus arboris.* Novatianus de cibis Iudaicis: *Cibus primus hominibus solus arborum fuit fetus et fructus.* Cyprian. ad Demetrianum: *Arbores fetibus autumno fecundae sunt.* Columell. de R. Rustica 9. c. 1. *Terrenis fetibus et arboreis abundant.* Virgil. Bucol. * Cassiodorus Var. lib. 1. Epist. 12. — *Fetus arborei pullularunt.* Lib. 1. Epist. 35. *Abortivos messium fetus non tam edidit, quam imperfecta ubertate proiecit.* Eodem modo de mori arboris fructu Ovidius Metamorph. lib. IV. v. 159.

— — Pullosque et luctibus aptos
Semper habet fetus. LINDENBR.

Cespitis ubere] soli ubertate xx, 11. XXXI, 3. W.

49. *Sagareus et Saganis.*] Ptolemaeo *Saganus.* De *Sagareo* nil compertum habeo, nisi is sit κ...ιος, ibidem a Ptolemaeo positus. VALES.

Sagareus, Saganis et Hydriacus.] Ptolemaeus habet *Saganum, Salarum — Caudriacem.* W.

Carmana] hod. Khirman, vel Shirdjan. Mannert. v, 2, 66. W.

Ortopana.] Mſ. *Portosphana.* Iſ. *Portopana.* Ptolemaeus pag. 150. πόλεις δέ εἰσιν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ κῶμαι μεσόγειοι, αἵδε —. Ἄξιμα, Πορτόπανα, Περσέπολις. LINDENBR.

Portospana] Videtur nunc esse *Terpez.* Mannert l. l. p. 66. *Alexandriam* nominat etiam Ptolemaeus et Plinius. Ibi nunc Hormoz. Idem p. 65. W.

Hermupolis.] In Reg. *Tolos.* [Colbert.] et Rom. *Hermopolis.* Ea videtur esse, quae a Ptolemaeo ἄρμουζα πόλις. Porro quae Portospana hic dicitur, apud Ptolemaeum est πορτοσπάνα, non πορτοπάνα, ut Lindenbrogius dixit. VALES.

50. *Glaebae maximae auro micantes.*] Restituimus hunc locum ex coniectura Cl. Salmasii, [ad Solinum p. 210. (p. m. 148. W.)] cui codex Reg. [et Colbert.] et Editio Rom. suffragantur. VALES.

Glebae macie internecante sementes] ob aridum solum intermoriuntur coniecta semina. Cf. tamen Strabo XI. p. 509. Almel. W.

Quae cuiusmodi solent capi commentis.] Quo astu tigres a venatoribus capi soleant, docet Pomponius Mela lib. 3. cap. 5. Plinius lib. 8. cap. 18. ac Solinus cap. 21. quibus accedit Claudianus lib. 3. de raptu Proserpinae v. 263. ff.

Arduus Hyrcana quatitur sic matre Niphates,
Cuius Achaemenio Regi ludibria natos
Avexit tremebundus eques. Furit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Dispergit maculis, iamiamque haustura profundo
Ore virum, vitreae tardatur imagine formae.

Id est solo occursu maris retardatur, cuius subsidio raptores evadunt. Idem scribit Philostratus lib. 2. cap. 7. Valerius Argon. lib. 1. et lib. 6. v. 144. ubi de laxamatis:

Laxamatas venatus alit: nec clarior ullis
Arctos equis. Abeunt Hypanim, fragilemque per undam,
Tigridis aut ſaevae profugi cum prole leaenae:
Moeſtaque ſuſpectae mater ſtupet aggere ripae.

Sunt et alii complures modi, quibus tigres in Oriente capi ſolent: inter quos hic refertur a Petro Teixera lib. I. Relationis de Regibus Perſarum, cap. 29. Venatores brachium laevum laminis ferreis ad cubitum usque accurate contegunt, dextro pugionem aut venabulum acutiſſimum praeferunt: qui ubi primum tigrem adſpexere, brachium iis ſiniſtrum ad morſum offerunt: quod cum illa apprehendit, illi e veſtigio pugione in ventrem immiſſo feram conficiunt. Idem Teixera tigrem ait, licet ſit ferociſſima, tardam tamen nec paris ac ceteras feras beſtias velocitatis eſſe: quare ceteras animantes eius impetum facillime fuga evadere: quod ſi ita eſt, quaecumque Auctores ſupra allati de tigrium venatu ſcripſere, longe a vero abeſſe oportet. *Aliud fraudis genus ad capiendos tigrium fetus refert Ambroſius in libro 6. Hexaemeron capite 4. *Ubi ſe contiguum viderit, ſphaeram de vitro proiicit. At illa imagine ſui luditur, et ſobolem putans, revocat impetum, colligere fetum deſiderans*, et reliqua quae ibi vide. Hinc igitur explicandi ſunt Claudiani verſus, quos paullo ante retuli.* VALES.

51. *Marinis mercibus*] Per Caſpias enim portas ex Parthia huc commeabant mercatores. W.

52. *Oxus* (Harrat) Mannert p. 449. W.

Socunda et Saramanna.] Ptolemaeo σαραμάννη πόλις. σωκανάα πόλις. Straboni lib. XI. p. 508. Almel. σαμαριανή in Hyrcania corrupte, ut opinor. In Reg. Mſ. erat *Soconda*, [ut et in Colbert.] VALES.

Azmornam et Solen.] In Reg. eſt *Amorna et Solen.* Ptolemaeo ἀμάρουα. Ὑρκανία μητρόπ. σάλη. ἄσμουρα. In Editione Rom. eſt *Azinorna:* [in Mſ. Colbert. *Azmorna.*] VALES.

Socunda, Saramanna, Azmorna et *Sole*, inania ſunt, ut verbis utar Cellarii in Orbe antiquo T. II. p. 826. nomina ſine memoria hiſtoriarum. cf. tamen *Mannert* Th. IV. *Norden* p. 434. ff. W.

53. *Abii*] Hos interſerit Ammianus, ut Homeri ſedulum lectorem ſeſe probet. *Calcare*, contemnere. W.

Ut Homerus.] Statim initio Iliad. XIII. (v. 5.) LINDENBR.

54. *Antiochia*] ab Antiocho, Seleuci filio, condita. Cf. Salmaſ. ad Solin. p. 691. — *Niſea.* hod. *Herat.* Mannert. v. 444. ff. W.

55 [*Arſaci formidabiles Reges.*] Iuſtinus in libro XLI. Bactrianorum Regnum paullo ante Parthicum a Diodoto conſtitutum eſſe dicit, idque *opulentiſſimum mille urbium imperium* appellat c. I. et a Parthis poſt multa proelia tandem ſubactum eſſe tradit.] VALES.

56. *Humi* regiones *gignentium* pecudum, cf. infra §. 68. *fertiles.* Erneſti. W.

Cameli a Mithridate exinde perducti, et primitus in obſidione Cyzicena Rom. viſi.] Camelos ante Mithridatem debellatum Romae non viſos etiam C. Salluſtii fuit opinio: quam ta-

men Plutarchus reprehendit in Vita Luculli c. 11. *Σαλλουστίου δὲ θαυμάζω τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντος, εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἐναγχος πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ μεμαχημένους, ἐγνωκέναι κάμηλον.* LINDENBR. Cf. Livius XXVII. 40. W.

57. *Bactrianis obediunt plures, quas exſuperant Tochari.*] Antea edebatur, *quae arva plana arant:* idque ex commento Caſtelli. In Reg. Mſ. *Toloſ.* [ac Colbert.] et in Editione Rom. legitur, *quas exiuperan chari.* *In Vatic. *quas exſuperant chari:** ex quo veram lectionem elicuimus, adiuvante Ptolemaeo, cuius haec ſunt verba in Bactrianae deſcriptione: *κατέχουσι δὲ τῆς βακτριανῆς τὰ μὲν ἀρκτικὰ ζαριάσπαι· ὑπὸ δὲ τοὺς ζαριάσπας τόχαροι, μέγα ἔθνος.* De his loquitur et Dionyſius de ſitu orbis, et Plinius. Male apud Strabonem lib. XI. *τάχαροι* dicuntur. VALES.

Orchomanes.] In Reg. eſt *Orgomanes.* In Aug. Editione *Dargamanes.* Ptolemaeo *δαργομάνης.* In Editione Rom. *Orchamones,* [in Colbert. *Orchomanes.*] VALES.

58. *Cathra et Charte.*] In Reg. *Chatra et Carthe.* In Auguſtana Editione *Charrachatra*, Ptolemaeo (rectius. W.) *χαρραχάρτα.* In Editione Romana *Chatra et Charte,* [ut in Mſ. Colbertino] *et in Toloſano.* VALES.

Alicodra, et Aſtacia, et Menapila.] In Editione Aug. eſt *Aſtacana:* Ptolemaeo *ἀλίχορδα, ἀστάκανα, μεναπία.* VALES.

Bactra] cf. Mannert p. 447—458. W.

59. *Sub imis montium pedibus.*] Sic diſtinxi hunc locum, ut et auctoritas Regii Cod. *Toloſ.* [et Colbert.] et ratio ipſa ſuadebat: hinc enim orditur Ammianus deſcriptionem Sogdianae. Deſunt autem hic nonnulla, quae ſic ſuppleri poſſunt: *Hinc Sogdiani agunt ſub imis montium pedibus, quos app. Sogdios.* VALES.

Inter quos amnes duo fluunt.] Si verum eſt haec ex Ptolemaeo eſſe deſcripta, ut veriſimillimum eſt; multa hic Ammianus peccavit. Neque enim Ptolemaeus dicit duos amnes interfluere inter montes Sogdios, ſed potius Sogdios montes protendi inter duos amnes, Oxum ſc. et Iaxartem: neque Oxiam paludem a Dyma ait effici, ſed ab neſcio quo innominato fluvio. Poſtremo nec Sogdianam totam ſuppoſitam eſſe Sogdiis montibus dicit, ſed exiguam eius partem. VALES. Extremum hoc aberrationis crimen non eſt Ammiani, ſed ipſius Valeſii, qui ita ſupplere Ammianum voluit, ut huic vitio eſſet propinquus. Quem quum neſciamus, quomodo ſcripſerit; utique temperemus palam vitioſe ſupplere. GRON.

Araxates et Dymas.] Ptolemaeus *Dymum* vocat. *Ὀνομάζεται ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν Δύμος.* Et poſt: *ὁ δὲ ἕτερος Βασκάτις.* LINDENBR.

Araxates] Corruptum ſine dubio pro *Iaxartes.* W.

Alexandria] Duas huius nominis habet Ptolem. *Oxianam* et ultimam. W.

Tribatra et Drepſa.] Mſ. *Creſcata et Areta ipſa metrop. iſ. Creſcata et Drepſa.* Ptolem. *Κυρεσχάτα.* Verius tamen puto, *Trybactra et Drepſa.* Ptolemaeus pag. 160. *Τρύβακτρα, Ἀλε-*

ξάνδρεια, Ὠξιανή, Ἰνδικομορδάνα, Δρέψα μητρόπολις, Ἀλεξάνδρεια ἐσχάτη. LINDENBR.

Tribatra.] In Mſ. Flor. *Toloſ. Vatic.* [Colbert.] et Reg. *Creſcata* legitur, nec ſecus in Editione Rom. ſed Mariangeli Editio ex coniectura, ut opinari datur, *Cyreſchata* praefert: quod ſequi placet ex auctoritate Ptolemaei. Haec et κύρα ſimpliciter dicta eſt. Strabo lib. XI. p. 517. Alm. μαράκανδα δὲ τῆς σογδιανῆς καὶ τὰ Κύρα ἔσχατον ὂν Κύρου κτίσμα ἐπὶ τῷ ἰαξάρτῃ ποταμῷ, ὅπερ ἦν ὅριον τῆς περσῶν ἀρχῆς. Apud Stephanum legitur Κύρου πόλις, ἡ καὶ κυρέσχατα καλεῖται. Ab eadem cauſa dicta urbs eſt ἀλεξανδρεσχάτη apud Appianum in Syriacis. Ptolemaeo ἀλεξάνδρου ἔσχατον. [Pro *Drepſa* Colbert. *Areta ipſa* habet.] VALES. Adde et Salmaſium in Solinianis pag. 791. GRON.

Cyreſchata aliis *Cyropolis* ab Alexandro M. deſtructa, Arrian. IV, 1. Cf. Salmaſ. ad Solin. p. 840. — *Drepſa.* cf. Mannert. p. 459—469. Hiſtoriam Bactrianorum, Hyrcanorum et Sogdianorum idem p. 470. ſſ. W.

60. *Squalentia.*] aſpera ſilvis et paludibus. cf. XV, 4. *Solo pecori fructuoſa.* Intelligi poſſunt loca, quorum ſolum pecori aptum: fortaſſe tamen *ſolo* inſolentior dativus eſt pro ſoli. W.

Aſcanimia mons et Comedus.] Mariangeli Editio ad Ptolemaei codices caſtigata habet *Aſcatanca.* Ptolemaeo enim eſt ἀσκατάγκας. Comedum autem montem ipſum vocari Ptolemaeus non dicit, ſed tantum regionem dici κομηδῶν ὀρεινήν, a Comedis ſcilicet incolis. VALES.

Mercatoribus pervium ad Seras.] Neque id Ptolemaeus diſtincte dicit. VALES.

Iter mercatoribus pervium e Bactriana per Sogdianam usque ad fontes Iaxartis fluvii. Mannert p. 479. W.

61. *Defectus*] cf. infra. *et crepidines* portas et margines, inclinationes *montium Imavorum* (Altai et Chaltai) Mannert IV. p. 482. et *Tapuriorum* p. 485. W.

Agentes quodam in ſeceſſu] in angulum quaſi orbis habitabilis ſepoſiti. W.

62. *Ut Iaxartae ſunt.*] Ptolem. Ἰαξάρται μέγα ἔθνος, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν, μέχρι τῆς πρὸς τοῖς ταπούροις ὄρεσιν ἐπιστροφῆς. Vid. Strab. Plin. Avien. LINDENBR. *Iaxartae* fluvii Iaxartis (Syr) accolae. W.

Homerus in hoc verſu] Homerus Iliad. v. 5. quo verſu etiam Strabo utitur, de iisdem populis agens lib. VII. p. 396. Almel. LINDENBR.

63. *Roemnus, et Iaxartes, et Talicus.*] In Mar. Editione legitur *Rhymmus et Daicus,* ex Ptolemaeo, ut apparet. Nam ſcripti codices nihil variant. Sed vulgatam lectionem equidem tueri malim: praeſertim cum ſciam, υ et οι litteras eſſe permutabiles: cuius affinitatis infinita propemodum legentibus exempla occurrunt. Hinc Moeſiam Latini dixere, quae Graecis eſt μυσία. In Lexico etiam Suidae Mſ. Bibliothecae Regiae, ante literam Y obſervavi poſitam fuiſſe οι. quod tamen in editis minime obſervatur. In ſingulis quoque litteris is ordo ſervatur in Editionibus quoque vulgaribus Suidae, ut οι ante litteram υ proxime collocetur. [Hunc fluvium, quem Ammianus Roemnum vocat, Ptole-

maeus Rhymmum, vel potius Rhymnum, Plinii aetate Rymnum dictum esse non dubito. Certe eius accolae fluminis *Rhymnici* ab eo nuncupantur, et inter Scytharum gentes numerantur in capite XVII. libri VI.] VALES.

Roemnus (Rymnus) et mons (Ural) et fluvius (Cjasuii) Mannert. p. 483. 84. W.

Talicus.] Ptolemaeo δάϊκος ποταμοῦ. Ammiano *Talicus* pro *Taicus* aut* *Daicus*, eo more quo Rogomanius supra, et Arcadius, et Thelpanius et similia multa: cum Daix (cf. Mannert l. c. W.) regulariter dicere debuisset. [Δαὶχ Menandro vocatur in Excerptis legationum pag. 109.] VALES.

Cauriana.] In Reg. *Vat. Tolos.* [et Colbert.] *Chauriana* rectius. Apud Ptolemaeum enim est χαυρά;α: et quae *Saga*, ea σοῖτα apud Ptolemaeum. Unde opinari datur σοῖγα fuisse scriptum in exemplari, quo usus est Marcellinus: quod quidem corruptum fuisse satis apparet. VALES. Ptolemaei ipsius diligentiam in describendis his regionibus magnopere laudat Mannertus p. 482. W.

64. *Contra Orientalem plagam in orbis speciem consertae celsorum aggerum summitates ambiunt Seras.*] Quibus verbis sine dubio *murum Sinensem* celeberrimum significari iam olim coniecerat Gisb. Cuperus in literis ad Basnagium. v. Lettres de Cuper p. 401. atque idem placere praestantissimo Mannerto p. 530. non sine voluptate animadverti. Hic tamen miratur, qui factum, ut Ptolemaeus tam magni, inclytique operis nullam mentionem fecerit, quod, uti Iesuitae affirment, ultra bis mille annos existet. Dubium quidem sibi ipse movit Mannertus, ortum ex eo, quod paullo post *celsi illi aggeres iidem,* qui montes Anniva cet. ab Ammiano habiti fuisse videantur. Quum vero non uno tenore hos et illos iungat montes, sed finibus Serum per aliquot lineas interpositis separet, verba autem *in orbis speciem,* et *ambiunt Seras,* ad montes Annivam cet. mediterraneos trahi nullo modo possint, acutissime scrupulum ita sibi eximit, ut pro *iidem* legi suadeat *ibidem,* ego vero tam salubre consilium secutus in contextum recepi. *Appellantur* h. l. est memorantur. W.

Anniva et Nazavicium.] Ptolemaeo ἄννιβα. αὐξάκια. Pro Asmira Ptolemaeus habet ἀσμίραια. Itemque ὀττοροκόῤῥας pro Opurocarra. Orosio lib. I. *Ottorogarras.* VALES. Adde et Salmasiana ad Solinum pag. 989. GRON. Vide Mannert p. 501. W.

65. *Oechardes et Bautis.*] Ptolemaeo οἴχαρδος et βαύτης. [Colbert. Ms. *et Chartis et Bautis.*] VALES.

Oechardes (hod. Selenga) et *Bautis* (Hoang Ho, *der gelbe Fluss*) Mannert p. 502. W.

66. *Alitrophagi et Carambusi.*] In Ms. *Vatic.* et Reg. legitur *et anibuse.* In Editione Rom. *e Canibus.* [In Ms. Colbertino *ae canibus.*] Ptolemaeo ἀνθρωποφάγοι et ἄννιβοι. Itidemque οἰχάρδοι, non Chardi, ab Oechardo fluvio ita dicti. VALES. Sub hac vulgata lectione *Androphagi* videntur latere Vossio ad Pomp. Melam pag. 259. GRON. *Anthropophagos* in his terris ponunt Mela III, 7. Plin. VI, 17. W.

Chardi] rectius Oechardi. W.

Rabannae.] Ptolemaeo ῥαβάνναι. VALES.

Essedones] Issedones. W.

Athagorae.] Sic ex Mss. Regio, *Tolos. Vatic.* [Colbert.] et Flor. et Editione Rom. et Mar. emendavimus, cum *Atharae* legeretur. Ptolemaeo ἠθάγουροι. Iidem esse videntur, quos Plinius lib. 6. cap. 17. ex eoque Solinus et Capella Attacoros vocant, de quibus peculiare volumen scripsit Amometus teste Plinio. VALES.

Aspacarae.] Sic diserte in codice Regio reperimus. optime. In *Tolos. Ms.* [et Colbert.] et in Editione Rom. *Aspacarat Beatae.* Ptolemaeo ἀσπάκαραι. Eorum urbs quoque *Aspacara;* male infra *Aspatara* appellatur. Pro *Betae* Ptolemaeus βᾶται. Sed errat Marcellinus, qui *Betas* in Meridiem vergere prodit. Nam de Ottorocarris id scribit Ptolemaeus. VALES.

Betae] Batae. — *Non multis, magnis tamen celebrantur et opulentis.* Aliter interpungendo hoc loco Ammianum iuvare mihi visus posi *Aspacarae* unius puncti loco duo, post *inclinati* posui τελείαν στιγμήν, ut, quae sequuntur, urbes non Betarum solorum, sed totius Sericae sint. — *Asmira* ad montes Asmiraeos. *Essedon,* (Issedon) Serica, ut discernatur ab altera, Scythica. — *Asparata* rectius *Aspacara.* — *Sera* metropolis, hodie sine dubio *Singan-fu.* Mannert p. 506. — 8. W.

Et Pherae.] In Reg. *Vat. Tolos.* [et Colbert. Mss.] *Fera* scribitur: ex quo *Sera* legendum esse apparet. Sic enim dicta est Sericae caput. Ptolemaeo σῆρα μητρόπολις. In Editione Rom. *Fere.* VALES

67. *Voluptabile*] cf. XXXI, 2. — *Aëris facies munda* coeli serenitas — *silvae sublucidae* non densae. W.

Asperginibus creb. molientes.] In Mar. et Rob. Stephani Editionibus legitur *mollientes* rectius sine dubio. Solinus, cuius verba plerumque mutuatur Marcellinus noster, sic habet c. 50. *Qui aquarum aspergine inundatis frondibus, vellera arborum adminiculo depectunt liquoris, et lanuginis teneram subtilitatem humore domant ad obsequium.* Plinius vero, ex quo hausit Solinus, sic dicit: *Perfusam aquae depectentes frondium canitiem.* Capella lib. 6. lanuginem vocat. VALES. Sermo est de lana arborea, xylina, non de bombycina, de qua vide Plinium VI, 20. Solinum c. 50. ibique Salmas. p 694. 695. Virgil. Georg. II, 121. *Vellera ut foliis depectunt tenuia Seres* — Silius Ital. VI, 4. *Seres lanigeris repetebant vellera lucis,* ubi vide interpretes; *Salmas.* ad Tertullianum de pallio p. 198. *Forsterum* de bysso, uti de Seribus omnino p. 18. ss ita speciatim de serico xylino p. 26. ss. cf. tamen Mannertum p. 525. ss. W.

68. *Cumque ad coemenda fila, vel quaedam alia.*] Solinus cap. 53. *Seres ipsi quidem mites, et inter se quietissimi: alias vero reliquorum mortalium coetus refugiunt, adeo ut ceterarum gentium commercia abnuant. Primum eorum fluvium mercatores ipsi transeunt: in cuius ripis, nullo inter partes linguae commercio, sed depositarum rerum pretia aestimantes sua tradunt, nostra non emunt.* LINDENBR. Muti illud genus commercii, quod commemoravit iam suo tempore Herodotus IV, 196. etiamnum feris gentibus in usu esse, Itineraria docent, v. c. Ehr-

manns Gesch. der Reisen. T. II. p. 172. Cf. Heeren Ideen über Politik der alten Völker. P. I. p. 138. W.

Gignentia] i. e. pecudes. v. supra §. 56. W.

69. *Ariani*] v. Salmas. ad Solin. p. 843. *Arias*, Ptolem. *Arius*. *faciens lacum* eiusdem nominis *Aria*. hod. *Zare*, *Dara* in hodierna Sigistan. W.

Faciens lacum ingentem.] Id de suo admetitur Marcellinus. Nam Ptolemaeus certe id non dicit. VALES.

Bitaxa, Orbitana.] Mſ. *Bitaxas Armatina.* Videtur legendum, *Bitaxa*, *Sarmagana*. Sic Ptolemaeus in Ariae Descriptione: Βιτάξα, Σαρμάγανα. Adduntur que mox post reliquae civitates, Ἀλεξάνδρεια ἐν Ἀρίοις, Σώτειρα, Νισιβίς. LINDENBR. Eadem fere ratione, qua Salmasius pag. 794. (p. m. 558. W.) ad Solinum proponebat *Bitaxa Sarmagina*. GRON.

Bitaxa — Sarmatina — Sotera — Nisibis — Alexandria.] E pluribus a Ptolemaeo commemoratis urbibus has nominat Ammianus; quod vero addit: *inde naviganti ad Caspium mare 1500 stadia numerari*, documento est, eum de vero istarum regionum situ falsam animo concepisse notionem, uti recte monet Mannert v, 2. p. 99. W.

70. *Paropanisadae.*] Rectius ParopaMisadae a monte Paropamiso, qui eos a Bactrianis seiungit. Regio via quasi regia erat e Persia in Indiam proficiscentium. Cf. Salmas. ad Solin. p. 554. — *Ipsi montium defectibus*. cf. supra §. 61. *Inclinati* Perizonius ad Aelian. XII, 37. mavult *acclinati* W.

Ortogordomaris.] Ptolemaeus: ἐμβάλλουσι δὲ εἰς τὴν χώραν ποταμοὶ, ὅ τε δοργαμάνης ὁ ἀπὸ τῆς βακτριανῆς. Videtur Marcellinus ὀτεδοργαμάνης pro una voce accepisse: quod eo fortasse ipsi contigit, quia in Mſſ. veteribus, praesertim quae capitalibus litteris essent exarata, nulla distinctio esset litterarum. Supra in Bactrianae descriptione hic idem fluvius Dorgomanes dicitur. VALES.

Naulibus et Ortopana.] Ptolemaeo ναυλιβίς· κάρουρα ἡ καὶ ὀρτόπανα. et ita plane exhibet Editio Marianeli. In Bononiensi autem Editione, quam Petrus Castellus inquinavit, *Naulibis, et Artoarta* legitur ex eodem Ptolemaeo, ut apparet. VALES. *Ortopana* rectius *Ortospana*. Mannert p. 84. W.

Unde litorea navigatio.] Eratosthenes apud Strabonem lib. XI. p. 514. Almel. ἀπὸ μὲν κασπίων πυλῶν εἰς ὀρτόσπανα διὰ τὴν ἐκ βάκτρων τρίοδον δισχιλίους σταδίους. et lib. 15. p. 723. VALES.

71. *Drangiani*] Rectius *Drangae*. Fluvius *Arabius* vel *Arbis, quod inde* scil. ab Arabibus s. Arabitis, populo Indicae originis, *exoritur*. v. Mannert v. 2. 14—17. Oppida: *Prophtasia*, ad fines Ariae provinciae — *Ariaspe* de quibus vide eundem p. 70. 71. W.

Arabum nomine.] In Mſſ. codd. Regio, Vatic. Tolos. [et Colbert.] *et in Editione Rom. *Arabium* reperimus. Ptolemaeus: διαῤῥεῖ δὲ τὴν χώραν ποταμὸς ἀπὸ τοῦ ἀράβιος ἐκτρεπόμενος. Unde haec supplenda videntur in Auctore nostro: *Collibus cohaerentes, quos flumen interfluit Arabium nomine, ideo appellatum quod inde exoritur.* Hic porro locus in Editione Lindenbrogii corruptissimus est: legitur enim, *appellatis quod inde exorti.* Sed nostra lectio praeter auctoritatem Regii Cod. *Vatic. Tolos.* [et

Colbert.] ab Editione Rom. et Mar. et Stephani approbatur. Arrianus quoque in lib. 6. de rebus Alexandri, et in Indicis Arabium vocat fluvium Indiae, eiusque accolas Arabios et Arabitas. VALES.

Prosphthasia et Ariaspe.] Ita ad fidem Mſ. editum. Vulg. *Prophthasia, et Ariasp.* Ptolem. Πόλεις δὲ καὶ κῶμαι φέρονται Δραγγιανῆς αἵδε, Προσφθασία ..... Ἀριάσπη. LINDENBR.

Prosphtasia.] Sic Lindenbrogius ediderat. In Regio *ac Toloſ. Mſ.* et in Rom. Editione *Profthaſia* legitur: [*Profthaſia* in Mſ. Colb.] ex quo *Prophthaſiam* edere malui ex auctoritate Strabonis, et Stephani, qui Phradam prius dictam prodit: Φρὰδα πόλις ἐν Δράγγαις, ἣν Ἀλέξανδρος Προφθασίαν μετωνόμασεν. Χάραξ ἐν ἔκτῳ χρονικῶν. Auctor eſt Plutarchus in 2. de fortuna Alexandri, Prophthaſiam a Macedonibus conditam in Sogdianis. Quare cum id nomen Graecum eſſe conſtet, Prophthaſiam praefero. προφθασία enim Graeca vox eſt: ſic ſacrum quoddam apud Clazomenios dictum docet Diodorus Siculus xv, 18. VALES. Edidi autem *exadverſum*, quod ex Vat. etiam notatum eſt in patris exemplari, ut ab Lindenbrogio ex Medicaeo; et docta ex doctis aliis ſcriptoribus aemulari voluit Ammianus, ut alibi docebo. GRON.

72. *Amnis*] multo minor Arachotus, quod nomen et metropoleos fuit, paludem efficit *Arachotoscrenen* (Ἀράχωτος κρήνη.) — *Alexandria.* Plinius VI, 23. Iſidoro Charac. Alexandriopolis. Mannert p. 76 – 80 W.

73. *Artabii flumine.*] Supra *Arabium* dixerat. Apud Ptolemaeum eſt ἀράβιος ποταμοῦ. Marcianus tamen in periplo ἀρτάβιος dicit. VALES.

Arabio] Sic correxi τὸ *Artabio*, quod contextum obſederat, eſt enim idem, qui Drangianos permeat. W.

Montes Barbitani.] Ptolemaeo ὄρη καλούμενα ἄρβιτα. Forte Harbitam legendum: ſic ſupra *Nazavicium* pro *Hazavicium*: et apud Marcellinum Comitem in Chronico *Narbazaicus* pro *Harbazacio.* VALES.

Sedratyra.] Reg. codex [et Colbert.] *Sedratira.* An forte ea eſt, quae apud Ptolemaeum σωρέτρα? VALES.

Gynaecon limen] γυναικῶν λιμήν, qui cur ita dictus, neſcio. cf. Mannert p. 7. et 42 — 49. W.

74. *Mare praetentum a Caſpiis.*] Hanc oram deſcribit Strabo lib. XI. pag. 508. ſed ſpatia non exprimit. VALES.

Ab oſtiis Nili fluminis.] Inter Nilum fl. et ſinum Arabicum breve ſpatium intereſt 90 circiter ſtad. ut ex Eratoſthene prodit Strabo. VALES.

75. *Non indecoribus barbis*] Idem de Perſis teſtatur Procopius in ἀνεκδότοις, ubi ait Venetianos et Phraſinos mentum et muſtacas non raſiſſe ex more Romanorum, ſed promiſſa undecumque barba inſtar Perſarum fuiſſe. Iam de promiſſis eorumdem capillis teſtis eſt Seneca in Epiſt. ult. Ex quibus interpretari ſoleo locum Libanii ex Orat. funebri in Iulianum, pag. 325. (Reisk. I. p. 617.) ἡμεῖς μὲν ᾠόμεθα γῆν πεσσῶν ἅπασαν μέρος τῆς Ῥωμαίων ἔσεσθαι καὶ γλῶτταν ἀμείψειν, καὶ στολὴν μετακοσμήσειν, καὶ κερεῖν κόμας. Hinc in Epitaphio Aeſchyli Athenienſis, Poetae tragici:

Καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος. VALES.

Herodoto dicuntur κομῆται L. VI. c. 19. Cf. Briſſon. p. 561. W.

Gladiis

Gladiis cincti cernuntur.] Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 3. de Persis idem dicit: μαχαιροφορεῖν τε γὰρ ἔθος ἅπασι. VALES. Cf. Brisson. p. 628. W.

Quem Graecorum veterum morem.] De hoc more veterum Graecorum loquitur et Aristot. in 2. Polit. cap. 6. ἐσιδηροφοροῦντό τε γὰρ οἱ ἕλληνες, καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων. VALES.

Thucydides est auctor.] Thucyd. lib. 1. c. 6. coll. c. 5. (ubi v. Wass. et Duker. p. 297. Bip. W.) LINDENBR.

76. *Effusius soluti in Venerem* cet.] Herodot. 1, 135. Γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτέων πολλὰς μὲν κουριδίας γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται. Cf. Brissonius p. 498. W.

Puerilium stuprorum expertes] Herodotus de Persis lib. 1. c. 135. ἀπ' ἑλλήνων μαθόντες παισὶ μίγνυνται. LINDENBR.

Puerilium stuprorum expertes.] At contrarium de Persis tradit Sextus lib. 1. Pyrrhon. Hypotyp. παρὰ μὲν πέρσαις ἔθος ἐστὶν ἀῤῥενομιξίαις χρῆσθαι· παρὰ δὲ Ῥωμαίοις ἀπαγορεύεται νόμῳ τοῦτο πράττειν. [Ammiano tamen favet Curtius in libro x. c. 1. ubi Orsines Persa ait, *moris non esse Persis mares ducere, qui stupro effeminarentur.*] VALES. v. Brissonium p. 500. W.

[*Pro opibus quisque adsciscens matrimonia plura vel pauca.*] Sic Persae, sic Hunni, ut Dexippus docet, ita etiam Germani fecerunt, sicuti Tacitus in libro de moribus Germanorum tradit. Eumdem morem Saraceni servarunt, et omnes Arabes, ac Muhammedis sectatores, quos hodieque Turci imitantur.] VALES.

Per libidines varias caritas dispersa torpescit] nullam amant, quia amant plures. W.

Potandi aviditatem vitantes.] Mirum hoc de Persis, si verum est Ammiani aevo ita moratos fuisse: quippe cum ex Xenophonte, Herodoto, Athenaeo, aliisque constet, adeo ebrietati eos olim deditos, ut saepe neque pes, neque caput suum officium fecerint. LINDENBR. v. Brisson. p. 475. W.

77. *Venter unicuique velut solarium.*] Feritatem hoc populi et barbaros mores notat: *Belluarum quippe ritus est, ex ventris esurie horas sentire, et non habere certum, quod constat humanis usibus adtributum.* Cassiodorus lib. 11. Variar. 46. Respexit autem Ammianus ad Plauti versus in Boeotia. *Apud A. Gellium lib. 3. cap. 3.

Me puero venter erat solarium
Multo omnium istorum optimum et verissimum.
Ubi iste monebat esse, nisi cum nihil erat:
Nunc etiam quod est, non est, nisi Soli lubet. LINDENBR.

Quod inciderit] τὸ τυχόν. W.

Nec quisquam post satietatem.] Procopius Persicor. lib. 11. Μονότροποι, εἴπερ ἄλλοι τινὲς, οἱ Πέρσαι εἰσὶν, καὶ τὰ ἐς τὴν δίαιταν ὑπεράγαν σκληροί. LINDENBR.

Superfluos sibi ingerit cibos.] Bellaria intelligit ac secundas mensas, quibus carebant Persae. Sed contrarium dicit Herodotus lib. 1. c. 133. Persas scilicet cibis uti paucis, bellariis autem plurimis: σίτοισι δὲ ὀλίγοισι χρέονται· ἐπιφορήμασι δὲ πολλοῖσι καὶ οὐ καλοῖσι. Persis quidem patrium id esse institutum tradit Xe-

nophon, τὸ μονοσιτεῖν: quod eſt ſemel tantum in die edere, idque ſub veſperam, ut docet Procopius lib. 1. Perſic. VALES.

79. *Nec ſtando mingens* etc. *viſitur facile* Perſa. teſte etiam Xenophonte Cyrop. 1, 2. extr. W.

Nec ad requiſita naturae ſecedens.] Idem dicit Xenophon lib. 8. c. 8. §. 11. de inſtitutione Cyri: κἀκεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ πορευομένοις μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν, μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι. Eamdem Perſarum verecundiam teſtatur et Dio Chryſoſtomus Orat. 13. de exſilio (Reisk. 1. p. 429.) καὶ τὸ γυμνοῦσθαι τὸ σῶμα αἴσχιστον αὐτοῖς ἐδόκει καὶ τὸ οὐρεῖν ἐν τῷ φανερῷ. Et ante utrumque Herodotus lib. 1. c. 99. [Idem obſervant hodieque Muhammedani, inprimis Turci.] VALES.

80. *Diſſoluti*] diſcincti. *Actuum laxitate,* arctis veſtibus non impedita. *Artifices* callidi. W.

Inſanumque loquentes ac ferum.] Perſae a puero aſſueſcebant magnitudini vocis. Euſtathius in Dionyſium: ἀσκεῖν δὲ λέγονται καὶ μεγαλοφωνίαν οἱ Πέρσαι; ex Strabone lib. xv. VALES.

Inſanum] mirum, quantum loquaces blaterent. W.

Cutes vivis hominibus detrahunt.] Tzetzes Hiſtor. Chil. 1. cap. 1. de Peteſaci ſupplicio, cui Amytis filia Aſtyagis τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν, ἐκδείρασά τε ζῶντα, ἀνεσκολόπισε σταυρῷ. Vid. Briſſonii V. C. de Reg. Perſ. lib. VI. LINDENBR.

Menſae abaco, vel officii cauſa pocillatoribus *adſtanti.* W.

Proſtratis pellibus.] Pelles Perſicae in pretio fuere, ut ſuperioribus libris notavi: eaeque variis coloribus eleganter erant pictae. Callixenus Rhodius lib. 4. de Alexandria: ψιλαὶ δὲ περσικαὶ τὴν ἀνὰ μέσον χώραν ἐκάλυπτον, ἀκριβῆ τὴν εὐγραμμίαν τῶν ἐνυφασμένων ἔχουσαι ζωδίων: quem locum citat Athenaeus lib. v. p. 197. B. Plutarchus quoque in Ageſilai vita de Pharnabazo Perſa haec dicit: ὑποβεβλημένων αὐτῷ κωδίων μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων: pro quo Xenophon lib. 4. rerum Graec. ubi eamdem rem narrat, habet: ὑποτιθέντων δὲ αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτά. Eaedem pelles etiam Babylonicae videntur dictae: diſtinguuntur tamen in leg. 16. D. de publicanis. Gloſſarium vetus: βαβυλωνικὸν δέρματος εἶδος. Earum mentio eſt apud Zonaram in rebus Conſtantii, ubi de Hormisda loquitur: σκηνή ποτε τῷ πατρὶ αὐτοῦ διεκομίσθη ἐκ βαβυλῶνος δέρμασιν ἐγχωρίοις ποικιλώτερον εἰργασμένη. Hieronymus ad Laetam de inſtitutione filiae: *Divinos codices amet, in quibus non auri et pellis Babylonicae vermiculata pictura, ſed ad fidem placeat emendata et erudita diſtinctio.* His igitur pellibus tricliniares lectos ſternere ſoliti erant Perſae. VALES.

Labra omnium vinciuntur.] Patrium fuit apud Perſas in menſa ſilentium ſervare, ut teſtis eſt Menander Protector lib. 2. Hiſt. his verbis, ὁ δὲ περσῶν πρεσβευτὴς, τοῦ διζαβούλου συντονώτερον ἐπεγκαλοῦντος, περιφρονήσας τὸν νόμον τῆς σιωπῆς τὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑστιάσεσιν, ἐπιτροχάδην ἤρξατο διαλέγεσθαι. Accedit Theophylactus lib. v. Hiſt. cap. 5. ubi ait Chosroem epulantem manu ſignificaſſe, ut neſcio quis ultimo ſupplicio afficeretur: οὐ γὰρ εὐωχουμένοις θέμις τοῖς πέρσαις διαλαλεῖν. Atque hinc forte eſt, quod apud Xenophontem lib. 8. Cyrus inducitur

in ſollemni convivio non niſi finitis epulis cum convivis loquens. Sunt alioquin Parthi natura taciturni, ut prodit Iuſtinus lib. 41. cap. 3.

[Heic autem docet Ammianus, quod nusquam alibi legere memini, apud Perſas labra famulorum miniſtrantium ad menſam et adſtantium vincta fuiſſe pellibus, ita ut nec hiſcere, nec loqui, ac ne ſpuere quidem poſſent. Quod factum puto, ne famuli dapes quas menſis inferebant, halitu ſuo inficerent. Sed *proſtratis pellibus* quid heic ſignificet, plane ignorare me fateor.] VALES.

Ita proſtratis pellibus labra omnium vinciuntur.] Valeſius ad h. l. (et Reineſius in Var. lectionibus p. 426.) de capiſtro quodam, φορβειᾷ, accepit, quo famulorum ora fuerint involuta atque munita, negat tamen ſe huius moris mentionem alibi inveniſſe, et cur *proſtrata* iſta vincula nominentur, fatetur ſe ignorare. Ego vero τὸ *labra vinciuntur* non ita nimis premendum reor, immo *proſtratas pelles* de lectis tricliniaribus, inverſaque orationis ſtructura totum locum ſic intellexerim: ita per omne prandiorum tempus ora omnium clauſa fuere, ut nec hiſcere nec ſpuere liceret. — Reineſius provocat ad Lipſium ad Senec. Ep. 47. W.

81. *Leges — latae contra ingratos.*] Tzetzes Hiſtor. Chil. 3. cap. 98.

> Νόμος κοινός τις Περσικός ἐστι, κατ' ἀχαρίστων
> Τοὺς δυναμένους σύμπαντας χάριν ἀποδιδόναι,
> Καὶ μὴ διδόντας ἰσχυρῶς εὐθύνων, καὶ κολάζων.
> Τοὺς ἀχαρίστους οἴονται καὶ γὰρ πρὸς τὴν πατρίδα,
> Καὶ πρὸς γονεῖς, καὶ πρὸς θεὸν, ἀσεβεστάτους εἶναι. LINDENBR.

Deſertores] acie excedentes. W.

Ob noxiam unius omnis propinquitas perit.] Exempla duri huius moris apud Herodotum lib. III. 119. Eſther cap. 8. Neque mitior lex Macedonum, *qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui Regi inſidiati eſſent, cum ipſis necarentur.* Curtius lib. VI. c. 11. At in Romano Imperio ultra auctores ſuos delicta non plectebantur. Dionyſius Halicarn. id notat in coniuratione Marſici et civilis belli, lib. VIII. c. 80. τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμαίοις ἐπιχώριον γέγονεν, ἀφεῖσθαι τῆς τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας, ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, etc. Idque verum, quam diu respublica libera, niſi quod M. Ciceronis ſententia etiam ad Lepidi liberos bonis publicatis parentis calamitas pervenit, ut ipſe Tullius ad Brutum ſcribens ait Epiſt. XI. et XIV. *Videtur illud eſſe crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, poena perveniret: ſed id et antiquum eſt, et omnium civitatum, ſiquidem et Themiſtoclis liberi eguerunt.* At poſtquam in unius poteſtatem dominatio recidiſſet, etiam in perduellionum, aut adfectatae tyrannidis convictorum pignora ſaevitum: ut ſub Tiberio Seiani; ſub Severo Plautiani, Albini, Nigri; ſub Theodoſio, Maximi nefandiſſimi tyrannorum pignora, ob parentum peccata miſere periere. *Etiam priſca Mediolanenſium lege in crimine laeſae maieſtatis corporaliter puniebantur collaterales, quantumvis innocentes: ſed Karolus V. Imp. novellis ſuis Conſtitutionibus Dominii Mediolanenſis, et hanc legem et alia decreta tyrannica ſancivit eſſe antiquata et correcta.* Quo etiam pertinent, quae de Maratocuprenorum liberis Ammian. lib. 28. c. 2. §. 14. ſcribit. Itaque Arcad. et Honor. Impp. Conſtitutione, poena quoque in partem ad filios ex-

tenditur, quorum parentes laesae maiestatis reatum incurrerunt. L. 5. C. ad L. Iul. Maiest. LINDENBR.

Ob noxam unius omnis propinquitas perit.] Hoc maxime supplicio plectebantur apud Persas ii, qui Regem interfecerant. Quo fiebat, ut raro admodum Principum illorum vita insidiis appeteretur, ut Claudianus canit ad Eutropium II, 478.

> *Rarus apud Persas Regum cruor: unaque toto*
> *Poena manet generi. quamvis crudelibus aeque*
> *Paretur dominis.* VALES.

Cf. Edm. Merillii obss. p. 122. W.

82. *Facundos iurisque publici peritissimos post indoctorum collocat terga.*] Assessores Magistratuum intelligit tam civilium quam militarium, qui erant iuris publici, id est iuris civilis peritissimi. Nam cum Magistratus ipsi plerumque illiterati, interdum et barbari essent; necesse erat ut iuris peritos sibi adiungerent, quorum opera in iure dicundo sublevarentur. Itaque huiusmodi Assessores, quasi ὑποβολεῖς necessaria pro tempore suggestui, post terga Magistratuum stabant: quod indignatur etiam Synesius in Orat. de Regno: νῦν γε καὶ τὴν βουλαίαν Θέμιν αὐτὴν καὶ θεὸν οἶμαι τὸν στράτιον ἐγκαλύπτεσθαι, ὅταν ὁ σισυροφόρος ἄνθρωπος ἐξηγῆται χλαμύδας ἐχόντων, καὶ ὅταν ἀποδὺς τὸ ὅπερ ἐνῆπτο κώδιον περιβάληται τήβεννον, καὶ τοῖς Ῥωμαίων τέλεσι συμφροντίζοι περὶ τῶν καθεστώτων, προεδρίας παρ' αὐτὸν που τὸν ὕπατον, νομίμων ἀνδρῶν ὀπίσω θακούντων. *Nunc vero et Themidem consilii publici praesidem et Martem ipsum arbitror erubescere, cum vir pellitus praeest chlamyde indutis, et deposita pelle qua amictus erat, togam sumit, et cum Magistratibus Rom. de Rep. consultat, in primis subselliis iuxta ipsum Consulem sedens, viris iuris peritis post tergum sedentibus.* Ac fortasse νομικῶν scribendum est pro νομίμων. [Hic invehitur Synesius in Barbaros, Gothos, aliosque, qui apud Romanos dignitates civiles et militares consecuti essent, et depositis pellibus suis, de Romanis iudicarent, ac de Rep. consilium haberent.] VALES.

Facundos iurisque peritissimos post indoctorum collocat terga] Sermo est de *assessoribus* non tam Praetorum quam aliorum magistratuum, qui armorum quam civilis doctrinae peritiores essent, uti recte nostrum locum exponit *Hommel* de forma tribunalis §. VIII. W.

Nam quod supersidere corio.] Herodotus lib. V. c. 25. Valerius Maximus lib. VI. cap. 3. LINDENBR.

Supersedere corio damnati.] Minime vero id finxit vetustas, ut suspicatur Marcellinus. Nam praeter exemplum a Cambyse Rege editum in Sisamnem, quod refert Herodotus lib. V. c. 25. alterum longe gravius refertur a Diodoro Siculo lib. 15. c. 10. (ubi vid. Wesseling. W.) Cum Tiribazus Praefectus delatus esset ab Oronte, quod cum Lacedaemoniis occulte sentiret, Artaxerxes Rex Persarum eius rei cognitionem tribus mandavit iudicibus: quos cum pecunia corruptos fuisse postea comperisset, vivis cutem detrahi iussit, eamque cutem insterni sellis, quibus novi iudices quos eorum loco legerat, sessuri erant. Simile exemplum Pyrrhus in Niciam Tarentinum statuisse memoratur, eo quod Tarentum prodere voluisset. Sellam enim constrictam loris de Niciae occisi pelle reliquit Miloni, cui custodiam arcis cum praesidio militari

mandabat, ut ait Zonaras lib. 2. Hist. VALES. Recentiora diri illius supplicii exempla dabit Brissonius p. 578. W.

83. *Formavimus*] i. e. descripsimus. cf. XXIX, 3. W.

**Nobilitas omnis et splendor.*] Hi sunt, quos Xenophon in libris de Institutione Cyri passim appellat ὁμοτίμους, qui erant equites. Ceteri δημόται, id est plebeii vocabantur. Persae igitur in duo genera divisi erant, in Nobiles seu ὁμοτίμους, et plebeios seu δημότας. Et Nobiles quidem militaribus studiis exercebantur, atque ex equo pugnabant. Plebeii autem in bello sarcinas Nobilium portabant quasi calones, ut docet Xenophon in libro 2. de Institutione Cyri c. 3. §. 14. ubi Pheraulas nomine plebeiorum ita loquitur: ἡμεῖς δέ γε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίζειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα. VALES.

In speciem Mirmillonum contecti.] Sic lib. 16. c. 12. de Romano milite dixit Marcellinus: *Vulneribus declinandis intentus, seque in modum Mirmillonis operiens:* scilicet Myrmillones cum adversus retiarium in arena pugnabant, oblongo scuto tegere sese ac genu inflexo subsidere solebant. Ausonius in Ep. Eidyllii 17. *Et Mirmillo in armis subsidens.* Hinc Myrmillonica scuta a veteribus dicta esse non dubito, eo quod scutis Mirmillonum essent simillima. De his in Festi Pompeii Epitome haec leguntur: *Myrmillonica scuta, cum quibus solet pugnari de muro.* Erant enim ad hoc ipsum apta. Ex quo patet Myrmillonem per υ Graecum scribi debere, quemadmodum in Edit. Rom. hic et in Regio codice, * Vatic.* [ac Colbert.] utrobique exaratur. Placetque opinio Turnebi, qui a Graeca voce μυρμιδόνος Latinam vocem deducit in lib. 3. Advers. Porro Persicos pedites eiusmodi scuta gestasse, docet Procopius lib. 1. τοὺς δὲ θυρεοὺς τοιούτους τὸ μέγεθος προβέβληνται μόνον, ὅπως αὐτοὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἥκιστα βάλλωνται. Sed quid vetat, quominus Ausonii locum, quando hic se offert occasio, explicemus? quem Scaliger in lib. 2. Auson. Lect. prorsus infeliciter enarravit. Is sic habet: *Simile ludicro quod Graeci στομάτιον vocavere. Ossicula ea sunt, ad summam 14. figuras Geometricas habent: harum verticularum variis coagmentis simulantur species mille formarum: elephantus bellua, aut aper bestia, anser volans, et myrmillo in armis subsidens, etc.* His verbis loculum Archimedium intelligi dico, de quo Atilius Fortunatianus in lib. de metris sic scribit: *Nam si loculus ille Archimedius 14. eboreas lamellas, quarum anguli varii sunt, in quadratam formam inclusas habens, componentibus nobis aliter atque aliter, modo galeam, modo sicam, modo navem figurat, et innumerabiles efficit species: solebatque nobis pueris hic loculus ad confirmandam memoriam plurimum prodesse, etc.* Adde Ennodium in Epigram. 133. quod est de Stomatio. VALES. Non sustinui mutare illam varietatem Valesianae scripturae in principio vocis mirmillo, etsi parum decoram; nedum ut invideam illi infelicem electionem etymologiae, qua longe praestantiorem alii dederunt. Satis lepidum quoque tunc mirmillones utique subsidere in armis, quum componuntur cum retiario, non etiam in pugna cum Threce. GRON.

Iussa faciunt ut calones.] Idem testatur Procopius lib. 1. Persic. apud quem Belisarius haec de peditibus Persicis dicit: τὸ γὰρ πεζὸν ἅπαν οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅμιλός ἐστιν ἀγροίκων οἰκτρῶν, οἳ ἐς τὴν παράταξιν ἐπ' ἄλλῳ οὐδενὶ ἔρχονται ἢ τεῖχός τε διορύτ-

τειν καὶ τοὺς τεθνεῶτας σκυλεύειν, καὶ τἄλλα τοῖς στρατιώταις ὑπηρετεῖν. Hanc ob caufam ab Agathia lib. 3. in Phafidis obfidione dicuntur ἀχθοφόροι et ἐργοπόνοι et ὑπηρέται. Et innominatus Auctor apud Suidam θῆτας vocat: οἱ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμον πέμπται θητικὸν ἐπήγοντο πλεῖστον ὅσον, καὶ παιδία καὶ γυναῖκας, οὓς κατά τινα δὴ πάτριον νόμον ἐς τοὺς κινδύνους θεατὰς τῆς οἰκείας ἀλκῆς ἦγον. Quem locum equidem Dionis effe crediderim: ftilus enim nefcio quid Dionis refert. Sed quod feu Dio, feu quis alius hic ait, folitos effe Perfas fecum ad bella feminas quoque educere, idcirco ut fortitudinis ipforum fpectatrices fint, vereor ut omnino verum fit. Magisque placet quod Libanius fcribit in βασιλικῷ: ideo mulieres a Perfis in exercitu circumduci, ut fervilia minifteria exhibeant: ἀγείρουσι δὲ τὰς γυναῖκας σκευοφόρους εἶναι τῇ στρατιᾷ. Huius Perfici moris meminit etiam Herodianus lib. 6. VALES.

Nec ftipendiis aliquando fulta.] Scribit Herodianus in lib. 6. Perfas militantes nulla ab Rege ftipendia accipere, fed quoties ad bella proficifcendum eft, Regis edicto promifcuam virorum, interdum et mulierum multitudinem convenire, ac peracto bello fuas quemque domos repetere, eaque dumtaxat commoda militiae habere, quae ex hoftili agro diripere potuerint. Porro non omiferim pedites a Perfis vocari κάρδακας, ut docet Cornelius Nepos in Datame: *Habebat Autophradates barbarorum equitum* XX. *peditum centum millia, quos illi Gardates vocant.* lege *Cardaces.* Sic enim dicebantur milites apud Perfas a voce κάρδα, quae fortem fignificat: quamquam Hefychius nomen id gentis videtur exiftimaffe: fic enim fcribit: Κάρδακες οἱ στρατευσάμενοι βάρβαροι ὑπὸ περσῶν, καὶ εἰς ἀσίαν οὕτω καλοῦσι τοὺς στρατιώτας ἀπὸ ἔθνους ἢ τόπου. Eorum meminit et Polybius lib. v. c. 79. in exercitu Antiochi Magni: καὶ κάρδακες οἱ μετὰ λυσιμάχου τοῦ γαλάτου χίλιοι. Et Plutarchus in libro, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν κατ' ἐπίκουρον· οὐδὲ γὰρ, inquit, ἱέρων γ' ἂν οὐδὲ ἄτταλος, οὐδὲ ἀρχέλαος ἐπείσθησαν σιμωνίδην καὶ εὐριπίδην καὶ μελανιππίδην καὶ κράτητας καὶ διοδότους ἀναστήσαντες κατακλῖναι κάρδακας καὶ ἀγριάνας μετ' αὐτῶν καὶ καλλίας γελωτοποιούς. Denique Ammonius Grammaticus eorum quoque mentionem facit, et Euftathius in Iliad. lib. 2. ex Paufaniae ex Aelii Dionyfii Vocabulariis. VALES.

Stipendiis fulta.] Sic loquuntur Impp. in lege XI. Codicis Theod. de filiis militarium: *Si filii primipilarium reperti fuerint, qui ingreffi legitimos annos nullis ftipendiis fulciuntur.* Eodem fenfu nofter quoque Marcellinus in lib. 22. dixit in Iuliano ad expeditionem Perficam properante: *Reliquit Conftantinopolim incrementis maximis fultam.* Et Paulinus in Carmine ad Iovinum:

Huius divino mortales munere fulti.

Apuleius quoque in Apologia: *Neque enim diu eft, cum te crebrae mortes propinquorum immeritis hereditatibus fulferunt.* VALES.

Ut in bellis civilibus et externis adfidue vexaretur.] Huius loci emendatio codici Regio debetur, in quo ita perfcriptus eft: *Ni bellis civilibus et ext. adf. vexarentur.* quemadmodum in *Tolof. et Vatic. MSS.* et in vetuftiffima quoque Editione Romana fcriptum effe memini. Cuius lectionis veritatem pluribus confirmare nihil neceffe eft. Satis eft eam lectori proponere: quod

et alibi iam fecimus, et poftea facturi fumus, quoties manifefta veritas argumentis non egebit. Perfas porro civilibus et externis adfidue bellis exercitos effe praeter Amm. Marcellinum teftatur et Philo in lib. 2. de fpecialibus legibus, idque inceftis eorum connubiis attribuit: *ἀεὶ γὰρ ἐν στρατείαις καὶ μάχαις εἰσὶ, κτείνοντες καὶ κτεινόμενοι, καὶ τότε μὲν τοὺς πλησιοχώρους κατατρέχοντες, τότε δὲ τοὺς ἐπανισταμένους ἀμυνόμενοι. πολλοὶ δὲ πολλαχόθεν ἐπανίστανται τοῦ βαρβαρικοῦ μὴ πεφυκότος ἠρεμεῖν. πρὶν γοῦν καταλυθῆναι τὴν ἐν χερσὶ στάσιν, ἑτέρα φύεται· ὡς μηδένα τοῦ ἔτους ὑπεξῃρῆσθαι καιρὸν εἰς ἡσυχίαν, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ὁπλοφοροῦν, πλείονα χρόνον ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἐν ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντας ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκοῦντας διὰ πολλὴν ἔνδειαν εἰρήνης.* VALES.

Bellis civilibus] v. c. Cyri iunioris et Satraparum. *Vexarentur.* Reinef. *verfarentur.* W.

84. *Indumentis plerique eorum ita operiuntur.*] De veftitu Perfarum multa Briffonius de Reg. Perfar. lib. II. p. 552. ff. LINDENBR.

Lumine colorum vario.] Idem ait Herodianus lib. 4. *ἐσθῆτι χρυσῷ καὶ βαφαῖς διαφόροις πεποικιλμένοι.* Sextus quoque in lib. I. Hypotyp. *πέρσαι μὲν ἀνθοβαφεῖ ἐσθῆτι καὶ ποδήρει χρῆσθαι νομίζουσιν εὐπρεπὲς εἶναι. Perfae veftibus varii coloris et talaribus uti decorum putant.* VALES.

Lumine colorum fulgentibus vario] verficoloribus (cum pavonum caudis comparat Aelianus Hift. animal. v, 21.) W.

Lateraque diffuta relinquant flatibus agitari.] Idem exprimit Herodianus lib. 5. c. 4. de Perfis: *παρυφασμέναις ἐσθῆσι κοσμούμενοι.* et lib. 4. *χαῦνον ἐσθῆτα* vocat, itemque *χαύνως παρυφασμένην περὶ τοῖς σκέλεσι.* Iuftinus fluidam dicit. Manilius IV, 748.

Et Syriae gentes et laxo Perfis amictu. VALES.

Diffuta fluentia. W.

Margaritis] quos *lapides,* uti in fine *gemmas* appellat, quamquam non omnes ad lapides referunt. v. Salmafium ad Solinum p. 784. quem omnino ad h. l. contuli. W.

Poft Indiam victam et Croefum.] In Regio *et Tolof.* codice diferte fcribitur, *poft Lydiam:* [in Colbert. *Ludiae:*] quam fcripturam veram effe arbitror. Sic pag. 78. *a Rom. et Pompeio.* Hegefippus lib. I. cap. 14. ex Iofepho pag. 718. Ita enim fcribit quoque Herodotus, Perfas, antequam fubigerent Lydos, nihil lautum neque opiparum habuiffe, neque in victu neque in veftitu: *πέρσῃσι γὰρ, πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἁβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν.* Sed et Dionyfius Characenus, eiusque interpres Rufus Feftus Avienus in Situ Orbis id ipfum teftatur v. 1257. ff.

— — *Iam longi tempore faecli,*
Ex quo Maeonios (id eft Lydos) *bello trivere cruento,*
Illudunt auro veftes, et cuncta teguntur
Auro membra viris, auro veftigia condunt.

In his verfibus *illudunt* fcripfi: nam *illidunt* non placet. Sic apud Paulinum in Epithal. in Iulianum legitur: *Horreat inlufas auro vel murice veftes:* et alibi apud eumdem Paulinum *camera mufivo inlufa* dicitur. [Virgilius in 2. Georgicωn *illufas auro veftes* vocat.] Sed ut ad rem redeam, firmat hanc quoque emen-

dationem Iuſtinus lib. 41. c. 2. *Parthis veſtis primum ſui moris; poſteaquam acceſſere opes, ut Medis perlucida ac fluida.* De aureis Perſarum calceis loquitur etiam Libanius in eleganti Epiſtola ad Modeſtum, qua illum podagra laborantem conſolatur: μέγιστον δὲ, ὅτι χρυσοφορῶ περὶ τοῖν σφυροῖν κατὰ τοὺς περσικοὺς σατράπας. Iulianus in Orat. 2. ad Conſtantium. VALES.

85. *Res ſtatuit ut.*] In Regio cod. et Edit. Rom. deeſt particula *ut.* Sic enim ſcribitur: *Reſtatuit ſuper:* quare amplector lectionem quam exhibet Mariangeli Accurſii Editio: *Reſtat ut.* In libro quidem 16. c. 7. §. 4. legitur: *Res monuit ſuper eodem Eutherio:* et lib. 23. c. 6. init. *Res adegit huc prolapſa.* VALES.

Apud Indos et Perſas margaritae reperiuntur.] Vid. Athenaeus Dipnoſ. lib. III. p. 93. C. D. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. Aelianus de Animal. lib. X. cap. 14. Theophylactus Bulgar. in Matth. cap. 13. Procopius Perſicor. lib. I. *Marbodus cap. LXI.* LINDENBR.

Apud Indos et Perſas — permiſtione roris conceptae] originem debentes rori certo anni tempore admixto. W.

Coitum quemdam humoris.] Hunc locum ſic diſtingui mallem: *Cupientes enim velut coitum quemdam, humores ex lunari aſpergine capiunt: etc.* Haec porro omnia fere transſcripta ſunt ex Solini cap. 56. VALES.

Cupientes enim velut coitum quendam (Solinus magis poëtice: *conceptu ſitiunt rorem velut maritum*) *humores,* pergit Ammianus, *ex lunari adſpergine capiunt* (mel. Solinus *concipiunt*) Lunaris vero adſpergo nil aliud niſi *ros* Plinii, quem rorem, ne uno verbo bis terve uterentur, circumſcribere Solinus et Ammianus maluerunt poëtarum more, quibus, v. c. Alcmani, ros eſt ἀέρος θυγάτηρ καὶ σελάνας. Salmaſ. p. 796. — *denſius oſcitando* valvas paullulum aperiendo (pandendo Plin.) — Ex quo conceptu *gravidulae edunt* tres, vel duos, vel unum globulum, qui quod *unus* eſt, *unio inde appellatur; nam eviſceratae* recluſae (accouchées) *aliquoties ſingulas, ſed maiores pariunt* oſtendunt. Ita ſi explices, non eſt, quod cum Salmaſio p. 822. offendas. W.

Uniones ideo ſic appellatos, quod eviſceratae conchulae.] Nihil verius hac lectione, quam ſine ulla litura exhibet Mſ. Flor. Corrupte vero retro Editiones, *quod eius terrae conchulae.* Optime ad Ammiani verba Iul. Solin. cap. 60. *In aqua mollis eſt unio, duratur eviſceratus: nunquam duo ſimul reperiuntur, unde unionibus nomen datum.* LINDENBR.

[*Eviſceratae conchulae ſingulas aliquoties pariunt.*] Solinus in capite 56. ex quo pleraque hauſit de margaritis Marcellinus, ſic loquitur: *In aqua mollis eſt unio: duratur eviſceratus:* ubi in veteri codice Lipſii legitur *exemtus*, quemadmodum ait Ant. Delrio.] VALES.

86. *Saginis*] alimentis. W.

Flexuoſos contra et rutilos.] Hunc locum Cl. Salmaſius in tomo 2. Solinianarum Exercit. (p. m. 798. W.) ſic corrigendum putavit: *Veſpertini vero fuſcos: Sol contra et rutilos et maculoſos interdum.* Sane Plinius in lib. 9. et ex eo Solinus concharum fetus Sole rubeſcere ac fuſcari ſcribunt; ideoque conchas ut praecipuum cuſtodiant, pelago altius mergi. Sed nulla hic emen-

datione opus eſt. Ait enim Marcellinus, conchas magis de caelo quam ex mari fetus edere: idque ex eo probat, quod pro qualitate roris et ſerenitate caeli margaritas edunt candidas aut obſcuras. Quod vero Sole fuſcentur, non probat, conchis ſocietatem eſſe cum caelo, non magis quam hominibus, quorum vultus a Sole coloratur. Ceterum quod de rotunditate et flexuoſitate margaritarum Marcellinus hic dicit, admenſus eſt de ſuo. VALES. *Rutili* oppoſiti *claris; flexuoſi*, non plane rotundi, *teretibus*. Nihil ego quidem hic obſcuritatis video. W.

Metu fulgurum concuſſae inaneſcunt. Plinius: „ ſi tonuerit, „ phyſemata (bullas) efficiunt, ſpeciem modo inani inflatam ſine „ corpore, hos eſſe cochlearum abortus." W.

87. *Capturas difficiles*] cf. Salmaſ. p. 825. W.

88. *Quod genus gemmae etiam in Britannici ſeceſſ.*] De margaritis Britannicis Tacitus in Vita Agricol. c. 12. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. Beda Angloſax. Hiſtor. Eccleſ. lib. 1. cap. 1. Iordanes de Gothis pag. 6. * Marbodus cap. 61.

Gignit et inſignes antiqua Britannia baccas. *

Tertull. de Habitu mulieb. cap. 6. *Sed et ſi quid de mari Britannico aut Indico ambitio piſcatur, conchae genus eſt, non dico conchylio, aut oſtreo, ſed nec peloride gratius de ſapore. — Quod ſi concha illa aliud intrinſecus poſtulat, vitium eius magis debet eſſe, quam gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliquid tamen intelligendum, quam conchae illius aliqua dura et rotunda verruca.* * LINDENBR.

Dignitate diſpari] non aeque aeſtimantur, atque orientales. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIV. C. I.

1. Ad Iulianum revertitur Nofter exercitum ducentem in Perfiam, de qua expeditione confer omnino Zofimum Lib. III, 13. ff. Gibbonum P. VI. ab initio. W.

Poft exploratam alacritatem exercitus.] In omnibus bellicis expeditionibus, five ad cladem, five ad victoriam maximum momentum afferunt militum animi: qui perinde ac metu feu alacritate praediti fuerint, de eventu ac fumma re fpes concipi poteft. Proinde duces inprimis animos militum explorare debent, antequam proelium ineant, aut obfidionem aggrediantur, aut quidvis magni momenti agendum fufcipiant: quod quidem prudentiffime factum ab Agamemnone docet Homerus *ἰλ. β.*

Πρῶτα δ' ἐγὼν ἔπεσιν πειρήσομαι, ἣ θέμις ἐστί.

Idem praeceptum frequenter inculcat Polybius. *πάντων*, ait, *τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐνεργημάτων μεγίστην ῥοπὴν ἔχουσι καὶ πρὸς τὸ λείπεσθαι καὶ πρὸς τὸ νικᾷν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀγωνιζομένων.* quae Polybii verba citat Suidas in *λείπεσθαι.* et Vegetius in lib. 3. cap. ult. et Leo in Tacticis Conftit. xx. §. 49. Exempla autem in fummis ducibus paffim Hiftoriae fuppeditant. Tacitus in 2. Ann. initio de Germanico, Theophylactus in fine lib. 1. de Philippico. VALES. Cf. XXIII, 5. extr. W.

Impetrabilem] ftrenuum, efficacem. XIV, 8. XXXI, 11. W.

Principem fuperari non poffe ufitato clamore teftantis.] Mf. *non poffe, Deum ufitato clamore teftati:* idque haud fine exemplo eft. Sic enim lib. XXVI. c. 7. *Reduxerunt ad caftra, teftati more militiae Iovem, invictum Procopium fore.* LINDENBR.

Itinerarium fonare lituos iubet.] Plane ut Graeci, *ὑποσημαίνειν τὸ εἰς ἐφόδιον* Pollux. LINDENBR. *Itinerarium* claffícum. W.

Praeftructis] praeparatis. *Celfo praeter alios fpiritu* animo fpei pleno. W.

2. *Ductor ufu et docilitate*] peritia experiendo contracta. *Infolentiam*, infcitiam. — *agminibus quadratis* ad pugnandum femper paratis. v. *Naft Röm. Kriegsalterthümer* S. 233. ff. W.

Excurfatores quidem quingentos et mille.] Zofimus lib. III. c. 14. *χιλίους ἔγνω καὶ πεντακοσίους προπέμψαι, κατασκεψομένους εἴτι πολέμιον, ἢ προφανῶς, ἢ δι' ἐνέδρας ἐπίῃ.* LINDENBR. *Excurfatores*, praecurfatores, velites. W.

Supercilia fluminis praestringere] prope litora Euphratis iter facere, ut classem semper in oculis haberet. W.

Arinthaeo tradidit et Hormisdae.] Zosimus in lib. 3. τοῦ μὲν πεζοῦ βίκτορα στρατηγὸν καταστησάμενος, ὁρμίσδαν δὲ τῆς ἵππου καὶ Ἀρινθαῖον σὺν αὐτῷ. VALES. *Arinthaeo*, v. Ind. I. *Hormisdae* de quo ad XVI, 10. W.

Confertius] condensato agmine. *per plana et mollia* non aspera, prata cf. XIV, 2. *Dagalaiphus et Victor*, de quibus Ind. I. *Secundinus dux Osdroenae*, cuius nec antea, nec in sequentibus mentio fit. W.

Osdruenae Dux.] Melius scriberetur *Osdroenae*. Sic enim semper Marcellinus et Latini omnes appellant: at Graeci Ὀσροηνὴν ab Osroe quodam eius regionis tunc, cum Persis pareret, Regulo: ut scribit Procopius in lib. I. Persic. Est autem ὀσρόης idem qui χοσρόης, Latini Chosdroem dicunt. Sic Pausanias Eliac. I. ὀσρόην vocat Regem Parthorum sub Traiano, quem Arrianus χοσρόην apud Suidam in γνωσιμαχ. Aurelius Victor *Chosdroem*. VALES.

3. *Decimo fere lapide.*] Consentit et Zosimus III, 14. τὸ δὲ λοιπὸν ἡ στρατιὰ εἶχε σταδίους διεστῶσα ἑβδομήκοντα. VALES.

Pyrrhus ille Rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castra metandi.] Livius Lib. XXXV. c. 14. Pyrrhum ait *castra metari primum docuisse, ad hoc neminem elegantius loca cepisse, praesidia disposuisse.* Eumdemque de militari arte et aciei instruendae ratione Commentarios scripsisse Plutarchus in eius Vita testatur. Vide Frontin. Strateg. lib. IV. capite I. LINDENBR.

4. *Apparitionem imbellem*] lixas, σκευοφόρους. *Residere* post exercitum pedestrem remanere. W.

5. *Civitatem venimus Duram, in quo loco greges.*] Zosimus lib. III. c. 14. ἦλθε καὶ ἐντεῦθεν εἰς Δοῦρα, ἴχνος μὲν, ὡς ἄρα ποτὲ πόλις ἦν, φέρουσαν, τότε δὲ ἔρημον· οὗ Γορδιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος, ἔνθα καὶ πλῆθος ἐλάφων φανὲν, οἱ στρατιῶται κατατοξεύσαντες, ἅλις ἐχρήσαντο τῇ ἐκ τούτων τροφῇ. LINDENBR.

Civitatem venimus Doram.] Rectius in codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione Rom. *Duram* legitur. δοῦρα enim Zosimus appellat, et Stephanus πόλις μεσοποταμίας, ὡς πολύβιος. Locus Polybii est in lib. 5. c. 48. ubi de Molone: τὴν μὲν παραποταμίαν μέχρι πόλεως εὐρώπου κατέσχε, τὴν δὲ μεσοποταμίαν ἕως δούρων. Marcellinus ait marginibus Euphratis appositam esse. Isidorus Characenus in Descriptione Mesopotamiae et Babyloniae nominat δοῦρα, quam Seleucus condidit, Europum a Graecis vocatam. Et quidem Dura in Babylonia, cuius meminit Daniel in cap. 3. VALES.

Duram civitatem desertam] Mesopotamiae, supra XXIII, 5. (nam alia eiusdem nominis est in Babylonia, cuius mentio fit XXV, 6.) W.

Greges cervorum] (Gazellen?) Idem narrat Zosimus III, 14. W.

6. *Imperitia Principis.*] Haec de Iuliano dici ratio non patitur. Itaque aut *imperitia praeceps* scribendum est, aut *imperio Principis.* VALES. Mirari subit, priorem coniecturam magis placere potuisse Valesio, nam quae sequuntur, nec imperitiae, nec praecipitantiae arguunt Lucillianum. Alterum igitur *imperio Principis*

ego reponere malui. — Reinesius pro *imperitia* malebat *imperantia*. Sic Prudentius et Phoebadius *nascentiam*, Prudent. *flagrantiam*, Phoebad. Arnob. et Ennodius *significantiam* dicunt. W.

Anathan munimentum.] Rem narrat Zosimus III, 14. sed castelli nomen tacet, cuius situm Theophylactus Simocat. indicat lib. V. τὸ Ἀνάθαν φρούριον, τὸ πρὸς τῷ Κιρκυνσίῳ παρὰ τὸν Εὐφράτην ᾠκοδομημένον. LINDENBR.

Anathan.] Isidorus Characenus in Babylonia memorat Ἀναθὼ νῆσος ἡ κατὰ τὸν Εὐφράτην. Theophylactus autem Simocatta in lib. 4. cap. x. Ἀνάθων vocat castellum iuxta Euphratem trans Circessium: et ita in lib. 5. Libanius p. 312. φρούριον dicit ἐν χεῤῥονήσῳ τοῦ ποταμοῦ. VALES.

Anathan.] Zosimus c. 14. habet *Phathusas*, ubi Reitemeier ex Danvillio observat, hoc castellum, cuius nomen alias non occurrat, eadem altitudine situm esse, qua *Anatha* ab Ammiano memorata, qui Anathan tali ordine memoret, ut *Phathusae* designentur. cf. *Gibbon.* VI, 7. Hodie *Anah.* Mannert V, 2. p. 522. s. Vere insulam, non peninsulam, Ammiano locum fuisse patet ex *circumluitur.* W.

9. *Prae se bovem coronatum ag.*] Mos hic Syrorum (et Persarum. W.) fuisse videtur. Sic Palmyreni ab Aureliano Imp. obsessi, cum deditionem fecissent, extra opidum effusi sunt, dona et victimas adducentes, teste Zosimo in lib. I. c. 56. πρὸ τῆς πόλεως ἐξεχέοντο δῶρα καὶ ἱερεῖα προσάγοντες. *Eodem referre soleo locum Xenophontis in libro 5. de Institutione Cyri pag. 120. (V, 2, 1. 2.) ubi de Gobrya Assyrio loquitur, et pag. 155.* VALES.

Pusaeus eius Praefect.] Zosimus in lib. 3. c. 14. πουσαίῳ δὲ τῷ τούτων ἡγουμένῳ δοὺς ταξιάρχου φροντίδα, τὸ λοιπὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις εἶχε, πιστοῦ πειραθείς. *Pusaeum castri Praefectum, Tribunatus honore donatum, deinceps in numero amicorum habuit, cum fidum esset expertus.* VALES. Idem nomen sub Imp. Leone occurrit in codice Iustiniani sub titulo de praepositis sacri cubiculi, et alibi, sed utrobique scribitur *Puseo.* GRON.

Ad Syriacam civit. Chalcida transmissi sunt.] De his loquitur Libanius in Legatione ad Iulianum pag. 158. (Reisk. I. p. 461.) οὐκ ἐπάγων δὲ τὸν σίδηρον τοῖς ἱκετεύουσιν. etc. Et mox: καὶ τρέφονται τῶν φρουρίων ἐγγὺς ἃ κατεσκάφασι.* VALES.

Ad Syriacam civitatem Chalcida] regionis Chalcidices, hodie *Kennaserim, Kinnasrin.* Mannert VI, 1. 476. W.

10. *Et iterum ad agenda similia.*] In Editione Rom. et Msf. Flor. [et Colbert.] legitur *et minerat.* In codice autem Regio *et Tolos.* *et munerat.* unde certissima coniectura locum sic emendavi, *et munerati, etc.* VALES.

11. *Spiritu stabilitatem vestigii subvertente.*] Huiusmodi ventos certis anni tempestatibus vehementes in Galliae partibus oriri, Diodorus Siculus scribit lib. V. Ἀπὸ μὲν θερινῆς δύσεως καὶ ἄρκτου πνεῖν εἰώθασιν ἄνεμοι τηλικαύτην ἔχοντες σφοδρότητα καὶ δύναμιν, ὥστε ἀναρπάζειν ἀπὸ τῆς γῆς λίθους χειροπληθιαίους τοῖς μεγέθεσι, καὶ τῶν ψηφίδων ἁδρομερῆ κονιορτόν. καθόλου δὲ καταιγίζοντες λάβρως, ἁρπάζουσιν ἀπὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν τὰ ὅπλα, καὶ τὰς ἐσθῆτας, ἀπὸ δὲ τῶν ἵππων τοὺς ἀναβάτας. Ut Varro in Originibus ait, Circius has vires habet: *Ventus Circius, cum loquare, buc-*

cam implet: armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit. A. Gellius lib. II. cap. 24. Apul. in libello de Mundo. LINDENBR.

Cataractis avulſis ad diff.] Id quidem fuſe narrat Libanius in Oratione funebri p. 313. (Reisk. I. p. 597.) et Aſſyriorum fraude, non fortuito caſu id factum eſſe teſtatur. De foſſis et cataractis in Aſſyria loquitur Strabo in lib. 16. qui et στόμα τῶν διωρύγων ἐξανοίγειν Graece dicit, quod Marcellinus noſter cataractas avellere. Polybius autem in lib. V. τὰς διώρυγας ἀναστομοῦν. Duplicem autem uſum cataractae praeſtabant, tum ad rigandos agros, tum ad incurſiones hoſtium cohibendas. VALES.

Cataractis avulſis apertis. *Ad defundendas reprimendasque aquas rigare ſuetas opere ſaxeo ſtructis.* Muros enim fluminibus ex montibus profluentibus ita praeſtruebant Orientis incolae, ut aquas per canales diviſas ad agros irrigandos compeſcere, vel uno alveo ad hoſtes reprimendos uti poſſent, quod an tum etiam factum ſit *(per inſidias)* in dubio relinquit Ammianus. cf. c. 2. §. 6. et c. 3. W.

13. *Nunc anteſignanus* ante primam aciem, *nunc agminibus cogendis inſiſtens* in extremo agmine. *inſiſtens* ubique praeſens. *Frutecta ſqualida* denſa, obſcura, uliginoſa. W.

15. *Quaeſitis dextris propriis* iis, quae ſibi manu forti paraſſent. *Virtutis ſuae horrea,* frumenta ſuae ipſorum virtuti debita. W.

16. *Hic vino gravis.*] Eam rem intelligit Libanius in Orat. funebri pag. 313. (Reisk. I. p. 596.) ἤσθιον, ἔπινον, οὐ μὴν μέχρι μέθης· οὐ γὰρ εἴα τοῦ διὰ μέθην ἀρτίως (ſic Mſ.) ἀποσφαγέντος ὁ φόβος. *Edebant ac potabant, citra ebrietatem tamen. Neque enim inebriari ſinebat caedes illius, qui nuper ob vinolentiam iugulatus fuerat.* VALES.

C A P V T II.

1. *Immenſo quodam vertice tumeſcentem*] in altiſſimum montem elatum. *Hactenus* nil niſi hoc. cf. XXVIII, 4. W.

Utpote regn. ſequelas victoribus acceſſuros.] Sic loquitur Tacitus in lib. I. Hiſt. ſub finem de Caecina: *Sed metu ne amitteret praemiſſas iam cohortes alasque, ſimul reputans plus gloriae retenta Italia, et ubi certatum foret, Noricos in cetera victoriae praemia acceſſuros.* VALES.

Regnorum ſequelas] prout quisque per iſtas regiones victor dominaretur, ita ſe eius ſubiicere poteſtati ſolere. Cf. etiam Zoſimum III, 15. qui tamen caſtelli nomen ignorat, Iſidoro *Olabus* vel *Alamus,* hod. arx *Zobia.* cf. et Mannertum V, 2, 325. W.

2. *Refutati*] repudiati. W.

3. *Baraxamalcha*] Mannert p. 326. W.

Diacira invaditur.] Zoſim. *Dacira,* lib. III. c. 15. LINDENBR. Ptolemaeo ſine dubio *Idicara,* hodie *Hit,* quam Herodotus iam novit I, 179. Mannert l. l. W.

ſalibus nitidis] Steppenſalz. Mannert. W.

Ozogardana occupavimus, — in quo Principis Traiani tribunal] Zoſimus III, 15. *Zaragardiam* vocat. Εἰς Ζαραγαρδίαν πόλιν ἦλθεν, ἐν ᾗ βῆμα ἦν ὑψηλὸν ἐκ λίθου πεποιημένον, ὃ Τραϊανοῦ καλεῖν εἰώθασιν οἱ ἐγχώριοι. LINDENBR. Et alias tamen duas Zoſimus habet *Sitham* et *Megiam*. Mannert p. 329. W.

4. *Surena poſt Regem apud Perſas promeritae dignitatis.*] Zoſimus: Σουρήνας, ἀρχῆς δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις ὄνομα. Ammianus lib. XXX. c. 2. *Advenit Surena poteſtatis ſecundae poſt Regem.* (Wellier. W.) Vid. Barnab. Briſſon. de Reg. Perſar. lib. I. LINDENBR.

Malechus Podoſaces.] Malechus itidem nomen dignitatis, ſed orientale, cui additur Graecum *Phylarchus*. W.

Phylarchus Saracenorum.] Dignitatis hoc apud Saracenos nomen eſt, ut bene Iulianus Anteceſſor C. P. interpretatur illa verba Iuſtiniani Imp. ex Novell. 102. μήτε τῷ περιβλέπτῳ δουκὶ, μήτε τῷ φυλάρχῳ. *Neque ducem, neque phylarchum, id eſt Saracenorum ducem.* Procopius Perſicor. lib. I. Οὐδεὶς δὲ οὔτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, οὓς δοῦκας καλοῦσιν, οὔτε Σαρακηνῶν τῶν Ῥωμαίοις ἐνσπόνδων ἡγούμενος, οἳ φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται. Theophylactus Simocat. lib. II. φύλαρχοι — — τῆς συμμάχου τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως, οὓς Σαρακηνοὺς εἴθιστο Λατίνοις ἀποκαλεῖν. Malchus in Excerptis legation. Ἀμόρκεσος φύλαρχος τῶν ὑπὸ Πετραίαν ὑπὸ Ῥωμαίοις ὄντων Σαρακηνῶν. Et ſtatim idem Amorſecus τῶν φυλῶν ἄρχων vocatur. Menander in Eclogis legation. τῶν Σαρακηνῶν φύλαρχος Ἄμβρος. *Vid. Aldreti Antiq. Hiſpan. lib. I. cap. 28. pag. 117.* LINDENBR.

Phylarchus Saracenorum.] Saraceni in Phylas ſeu tribus diviſi erant duodecim, ut Nonnoſus docet et Oroſius in Prooemio Hiſtoriae. Singulis tribubus praeerant Phylarchi. Strabo in lib. 16. p. 753. (et ibi Penzel p. 2294. W.) Scenitarum Arabum (quos Saracenos eſſe docet Marcellinus) Phylarchos commemorat, et partim Romanis, partim Perſis obnoxios eſſe dicit. Dicebantur et φυλάρχαι, ut docet vetus Auctor apud Suidam: ξυμβάλλει τῷ Τραϊανῷ ὁ Ἄκβαρος, ὃς ἦν Ὀσροηνῆς χώρας δυνάστης, οὕσπερ φυλάρχας ὀνομάζουσιν ἐκεῖνοι, ὅτι καὶ τὰ χωρία αὐτῶν φυλαὶ ὀνομάζονται. *Traiano occurrit Acbarus Osdroenae Regulus, quos illi Phylarchas vocant, eo quod regiones ipſae phylae ſeu tribus vocantur.* Rufus etiam Feſtus in Breviàrio: *Phylarchi,* ait, *Saracenorum in Osdroene ſuperati.* Sed et barbari fere omnes in tribus ſeu φυλὰς dividebantur. Nam et Eunapius in Fragmentis legationum, et Zoſimus Optimates Gothorum τοὺς ἑκάστης φυλῆς ἡγουμένους vocant, et Olympiodorus Phylarchos Burgundionum memorat. Turcos quoque in XII. tribus diviſos fuiſſe docet Menander Protector. Eodem referre ſoleo Perſarmeniorum γενεάρχας, quorum idem meminit Menander [et *Faras* Langobardorum apud Paulum.] VALES.

Aſſanitarum] Gaſſanitarum ad fines Syriae. Vide Gibbonum P. VI. p. 9. ex *Herbelot Bibliotheque orientale* p. 360. W.

Famoſi nominis latro] quo elogio tamen ſuperbiunt Arabes. W.

Anguſta fluminis interluvies et praealta.] Sic ſup. lib. XIV. *Magnitudine anguſti gurgitis et profundi. Interluviem* Zoſimus διώρυγα dixit, lib. III. c. 15. οὐδὲ σὺν τοῖς ὅπλοις οἷοί τε ὄντες δια-

νήξασθαι τὴν διώρυγα, τοῦ τε βάθους οὐκ ἐνδιδόντος, καὶ τοῦ πηλοῦ. LINDENBR.

5. *Horrentes indutibus rigidis*] thoracibus. W.

Ne possent emittere coegerunt] occupavere hostes prius, quam sagittas possent emittere. W.

6. *Animatus huiusmodi primitiis.*] Haec lectio ex coniectura Gelenii nata est. Nam priores Editiones sic praeferebant: *Animatus his vescendi primitiis:* prout Editio quoque Rom et codex Regius *ac Tolos.* [et Colbert.] scriptum habent. Sed quid facilius erat quam veram scripturam inde elicere? hanc scilicet: *Animatus his vincendi primitiis miles, etc.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. cap. 3. VALES.

Murorum] Hos muros canalem includentes (cf. supra c. I.) integros adhuc vidit Xenophon Anab. I, 7. Mannert p. 350. et 385. W.

7. *Hinc pars fluminis scinditur.*] Id quidem Zosimus III, 15. sic narrat: εἴς τινα τοῦ Εὐφράτου διώρυγα ἀφίκοντο, ἐκτεινομένην μὲν εἰς μῆκος ἄχρι τῆς Ἀσσυρίων, συμπαρατεινομένην δὲ πάσῃ τῇ πέρα τοῦ Τίγρητος χώρᾳ. *Venit ad quandam fossam Euphratis, quae in latum quidem usque ad Assyriam extenditur, praetenta autem est universae trans Tigrim regioni* Meminit eiusdem Herodotus in lib. I. ubi de rebus Assyriorum, et Plinius in lib. 4. cap. 26. qui circa vicum Massicen Euphratem scindi scribit. Massice igitur idem est qui Macepracta. VALES. Virgulam post *agminibus* deleri iubet Wakefield. ad Lucret. V, 272. ERF.

Naarmalcha nomine, quod fluvius Regum interpretatur.] Inf. c. 6. *Ventum est hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis Regum interpretatur.* Graeci ποταμὸν Βασίλειον vocant. Strabo lib. XVI. Μεταξὺ δὲ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγριδος ῥεῖ καὶ ἄλλος ποταμὸς, Βασίλειος καλούμενος. *Ἀρμαχάλη, Euseb. de Praep. Evang.* Plinius lib. VI. cap. 26. *Euphratem Gobaris Praefecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne praecipiti cursu Babyloniam infestaret, ab Assyriis vero universis appellatum Armalchar, quod significat regium flumen.* In Ms. Plinio *Amachael* legitur, ἀντὶ τοῦ *Armalchar:* sed utrumque corruptum est, et *Neharmalcha* legendum, ad Syriacae linguae veritatem, iam olim monuit Nobiliss. Ioseph. Scaliger lib. V. de Emendatione temp. *Malchus* enim Syris Rex est. Eunapius in Porphyr. p. 13. Commelin. Μάλχος δὲ κατὰ τὴν Σύρων πόλιν ὁ Πορφύριος ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα, τοῦτο δὲ δύναται βασιλέα λέγειν. Atque inde simili formantur compositione *Braxa-malcha, Maiaza-malcha:* et a *Naar,* quod fluvium notat, *Naarda,* apud Zosim. Ammian. Stephan. et alios. LINDENBR.

Naharmalcha quod fluvius Regum interpretatur.] Zosimus III, 19. βασιλέως ποταμός. III, 24. Ναρμαλάχη. W.

Hanc peditatus pontibus caute digestis transivit.] Cf. Mannert V, 2. 387. et infra c. 6. ubi Iulianus purgato antiquiore canali viam sibi ad Tigrin aperuit. W.

8. *Clementiores*] minus rapidos. *Obliquati* obliquatis meatibus XVI, 12. *Laniatu avium,* haud secus atque aves rapaces capturam *prostraverunt.* W.

9. *Ad civitatem Pirisaboram.*] *Bersaboram* vocat Zosimus lib. III. Ἐλθὼν δὲ εἰς πόλιν, ᾗ Βηρσαβῶρα ἦν ὄνομα, τὸ μέγεθος ἐσκόπει τῆς πόλεως, καὶ τὸ τῆς θέσεως ὀχυρόν: et quae porro sequuntur, situm munitissimae civitatis notantia. LINDENBR. Ptolemaeo *Sipphara* dicitur, hodie *Anbar.* Mannert p. 387. W.

Ad civitatem Pirisaboram.] De qua sic loquitur Libanius in Oratione funebri p. 315. (Reisk. I. p. 598.) ἦν πόλις Ἀσσυρίων μεγάλη τοῦ τότε βασιλεύοντος ἐπώνυμος, etc. *Urbs erat Assyriae haudquaquam exigua, ei qui tunc regnabat cognominis.* Certe Pirisabora extremam partem nominis a Sapore Rege trahit, quem σαβώρην Agathias et Theophanes appellant, et Sozomenus, aliique. VALES.

* *Armatorum triplici corona circumdatis muris.*] Lipsius in Poliorceticis cap. 4. triplicem militum seriem interpretatur. * VALES.

10. *Ciliciis undique laxius pansis.*] Glossarium Nomic. Κιλίκια, τράγοι ἀπὸ κιλικίας, οἱ δασεῖς. πάνυ γὰρ ἐκεῖσε ὑπάρχουσιν οἱ τοιοῦτοι τράγοι. ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τῶν τριχῶν συντιθέμενα κιλίκια λέγονται. Festus Avien. in Ora maritima:

Hirtae hic capellae et multus incolis caper
Dumosa semper intererrant cespitum:
Castrorum in usum et nauticis velamina,
Productiores et graves setas alunt.

Procopius Persicor. lib. II. Προκαλύμματα ἐκ τραγείων τριχῶν, ἃ δὴ καλοῦσι κιλίκια. Vid. Lib. lib. 38. Iosephus de Bello Iud. lib. III. Solin. cap. 36. Isidorus Origin. lib. XVIII. cap. 11. LINDENBR.

Scutis vimine firm. textis.] Eunapius in Historia hanc Persarum armaturam egregie describit: οἱ δὲ τῶν Πάρθων οἰσυΐνας ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κράνη οἰσύϊνα τρόπον τινὰ πάτριον πεπλεγμένα. *At Parthi clypeos vimineos, galeasque similiter gestantes patrio quodam more textas.* Ea scuta dicebantur γέῤῥα, ut notat Harpocration et auctor Etymologici ex Herodoti lib. 7. et Xenophonte. Vide Fellium in *Gerrones.* VALES.

Ferrea nimirum facie.] Sic lib. XIX. c. 1. *Ferreus equitatus.* Est autem Sallustiana imitatio, cuius hoc fragmentum apud Nonium exstat: *Equites cataphracti ferrea omni specie.* LINDENBR.

11. *Obnixe*] Ruhnkenius ad Vellei. Paterc. p. 36. legi iubet *enixe.* W.

12. *Angularem turrim*] ad quam duo muri anguli conveniRent. W.

Argolici scuti.] Sumptum id videtur ex Virgilii lib. 3. v. 637.

Argolici clypei aut Phoebeae lampadi instar.

Ad quem locum Servius notat. *Causa,* inquit, *magnitudinis. Graecorum enim clypei rotundi: ut Cato* I. *Originum ait.* quod confirmat Scholiastes Comici in Vespis initio, et auctoritate Aeschyli in Persis demonstrat. Sed et Homerus ἀσπίδας εὐκύκλους et ὀμφαλοέσσας passim nominat. Erant tamen et clypei quidam oblongi, σπιδεῖς dicti, ut ex veteribus scholiis docet Eustathius in Il. ξ. Ceterum etsi Virgilius Argolicum clypeum pro Grae-

Graecanico videtur posuisse, peculiaris tamen clypei Argolici forma fuit, ut innuit in Argolicis Pausanias, et Iulius Pollux. VALES.

Minae murorum] pinnae, ἐπάλξεις. xx, 6. xxix, 6. W.

Bitumine et coctilibus laterculis fabricatae.] Zosimus III, 18. πύργοι δὲ εἱστήκεσαν περὶ τὴν τάφρον μεγάλοι. τὰ μὲν ἀπὸ γῆς μέχρι μέσου, δι' ὀπτῆς πλίνθου δεδεμένης ἀσφάλτῳ, τὰ δὲ μετὰ τὸ μέσον πλίνθῳ τε ὁμοίᾳ καὶ γύψῳ δεδομημένα. LINDENBR.

Quo aedificii genere nihil tutius esse constat.] Cui et ferrum cedere ait Codinus in Descriptione novae Romae. Τοσαύτην δὲ ἀσφάλειαν ποιεῖ τοῖς κτίσμασιν ἡ ἄσφαλτος, ὥστε ταῖς ὀπταῖς πλίνθοις καὶ τοῖς λεπτοῖς λίθοις συμμιγεῖσα, ἰσχυροτέρα γίνεται παντὸς σιδήρου. LINDENBR.

* *Quo aedificii genere nihil esse tutius constat.*] Idem Chrysostomus testatur tomo 2. pag. 995. aedificia ex bitumine et latere coctili esse omnium firmissima. * VALES.

14. *Aequae vires gesta librarent*] ἰσόῤῥοπον μάχην, κίνδυνον nominant Graeci. Polyb. III, 65. 8. W.

Prope portam venit hostilem, crasso ferro crustatam.] Ita Sidonius Apollin. carm. XI. *Limina crassus Onyx crustat.* Atque hinc Itali dicunt *Tempio di marmo crustato.* LINDENBR. *Crustatam,* obductam. Sic Lucanus x, 114. domus crustata marmoribus. W.

16. *Aemilianum portam Carthag.*] Polybii locus, in quo haec fuse narrabantur, hodie desideratur. (Neque afferre potuit Schweighaeuserus, qui hunc Ammiani locum fragmentis inseruit T. v. p. 49. W.) Itaque eius facinoris memoria obscura est. Nam neque Appianus in Hist. Punica (c. 117.) neque Zonaras (Annal. IX, 29.) id distincte memorant. Quippe uterque Scipionem ait perfractam a militibus, qui iam in urbem intraverant, portam introisse, non ipsum suffodisse portam. Zonaras tamen dicit: ὑπὸ τὴν πυλίδα παραδραμὼν καὶ τὸν μοχλὸν διακόψας, etc. VALES.

Sed fides recepta scriptorum veterum recens factum defendit.] Hoc voluit Ammianus: Quod fide digni historici de Scipione narrarunt, id vero laudibus Iuliani nihil detrahit. W.

17. *Tectam*] melius: *tectus*, quod nonnulli praeferunt codicis. *Urbem irrupit nudatam,* nam in arcem Byrsam se receperant. *Locum patentem,* apricum, nulla testudine munitus. W.

18. *Cum operositas — cerneretur*] cum solita vineas et aggeres admovendi consuetudo nimis operosa esset, et, qui magis urgeret, hostiles interiores terras invadendi impetum retardaret. W.

Helepolis] vide XXIII, 4. Zosimum III, 18. W.

21. *Mamersides praesidiorum Praefectus.*] Zosimo III, 18. Μομόσειρος τούτων ἡγούμενος. LINDENBR.

22. *Numerata sunt autem dediticiorum duo millia.*] Longe maior numerus apud Zosim. III, 18. Ἄνδρες ἀφείθησαν πεντακισχίλιοι περί που τὸν ἀριθμὸν, δίχα τῶν πλοίοις μικροῖς διὰ τῆς διώρυγος οἵων τε γενομένων διαφυγεῖν. Reliqua ut Ammianus. LINDENBR.

Navigiis parvis] μικροῖς rectius fortasse quam Zosimi μακροῖς. W.

CAPVT III.

2. *Feſtinatione ipſa tutiſſimus*] ſpem optimam in feſtinando ponens. *pervolavit graſſatores* disiecit. W.

Duos Tribunos ſacramento ſolvit, ut deſides et ignavos.] Deſidia in pagano vitium eſt, in milite crimen. Arrius Menander de Re milit. *Omne delictum eſt militis, quod aliter quam diſciplina communis exigit, committitur, veluti ſegnitiae crimen, vel contumaciae, vel deſidiae.* L. 6. ff. de re milit. More maiorum igitur Iulianus egit, cum inutiles militiae ſacramento ſolvit. LINDENBR. Cingulum ademit, Zoſim. III, 19. W.

Decem vero milites ex iis.] Decimationis ſupplicium haud dubie intelligit. Ceterum hanc fiduciam, et auctoritatem Iuliani in puniendis fugacibus magnopere Libanius effert in Orat. funebri, p. 515 (Reisk. I. p. 509. inter cetera: *καταβιβάζων ὡπλισμένους πολλοὺς αὐτὸς ἔχων δορυφόρους οὐδὲ τρεῖς.* Id eſt: *Exauctorans tot numero armatos, ne tres quidem circa ſe ſtipatores habens.* VALES.

Decem milites] i. e. decimum quemque militem. W. Ernſtius in varr. obſervv. l. 1. c. 5. p. 51. „lege aut *decimos* (inquit) aut error eſt Graeculi *decimationem* non intelligentis.“ ERF.

Milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali add. ſupp. ſecutus veteres leges.] Menander de Re milit. lib. III. *Qui in acie prior fugam fecit, ſpectantibus militibus propter exemplum capite puniendus eſt.* Rufus in Legibus militaribus: Ὁ πρῶτος ἐν παρατάξει φεύγων ἐπ' ὄψεσι τῶν στρατιωτῶν κεφαλικῶς τιμωρεῖται. LINDENBR.

3. *Argenteos nummos centenos.*] Zoſim. ὁ βασιλεὺς φιλοφρονούμενος τὸ στράτευμα, λόγοις τε καθήκουσιν ἐτίμα, καὶ ἕκαστον ἀργυροῖς ἑκατὸν νομίσμασιν ἐδωρεῖτο. LINDENBR.

Argenteos nummos denarios *centenos*, noſtro, qui nunc eſt, valore 20. circiter Imperiales. W.

Eos parcitate.] Mſ. *patruitate prom.* Is. *parvitate prom.* LINDENBR.

Parvitate] vox rarior, ſed ipſi Ciceroni uſurpata. W.

4. *Docuerunt Principes auro quiete a barbaris redempta.*] Conſtantinum intelligit, ut opinor, de quo etiam in Caeſaribus (p. 24. edit. Heuſing.) haec dicit: τά γε μὴν εἰς τοὺς βαρβάρους ἦν αὐτῷ γελοῖα. φόρους γὰρ ὥσπερ ἐτετελέκει. Vid. ad h. l. Spanhem. ad verſ. Gall. p. 223. W.) Idque eius filii poſtea factitarunt: ut de Conſtante ſcribit Aurelius Victor, eum obſides a barbaris pretio quaeſitos accepiſſe. Porro id ſemper et ubique facere, extremae ignaviae eſt. Sed interdum eae neceſſitates temporum occurrunt, quae omnino hoc remedio uti cogant. At tum demum nullum in eo dedecus eſt, modo cum moderatione fiat ac dignitate. Primus ex Impp. Rom. id uſurpavit Domitianus: at id quantopere Plinius vituperavit? Traianus deinde etiam ipſe id factitavit, ſed parce, et cum decore ac dignitate. Armatus enim barbaris ſupplicantibus munera largitus eſt. Hoc vero laudat idem Plinius in illa Gratiarum actione c. 12. *Accipimus obſides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immenſisque muneribus paciſcimur, ut vicerimus: rogant, ſupplicant: largimur, negamus; utrumque ex imperii maieſtate.* Poſt Domitia-

num ignavissimus quisque iis artibus adversus barbaros est usus, ut Commodus, et Caracalla, de quibus id narrant Herodianus et Dio. Hadrianus autem et Iustinianus prudenti consilio id fecere. De Iustiniano Agatias in lib. ult. Menander in 1. VALES.

5. *Impetitum aerarium est.*] Edit. Rom. *et Tolos. codex* [ac Colbert.] *impetum.* Codex Regius *imptum*, et ad marginem emendatur *inops.* VALES. Miror cur non potius ediderint viri doctissimi *impeditum*, ut saepe solent illa verba expedire et impedire ad rationes pecuniarias transferri, quod est notissimum. Sed attente considerans veterem scripturam, nullus dubito quin ea corrupta sit pro *implicitum.* GRON.

Impetitum] invasum, direptum, exhaustum. Hoc sensu accepisse Ammianum suadent sequentia *exinanitae, populatae*, et ad illustrandum quodammodo valet XXXI, 12. ubi *impetens* est cum impetu poscens, flagitans. W.

Nec pudebit Imp. profiteri paupertatem.] Sic Pericles apud Thucydidem in lib. 2. c. 60. καὶ τὸ πένεσθαι, inquit, οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρὸν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. *Neque turpe est paupertatem profiteri: sed eam minime omni opere evitare turpius.* *Et Aristides, cum ei Callias pecuniam offerret, constanter recusans aiebat, plus sibi gloriae afferre paupertatem, quam Calliae opes. Multos enim reperiri, qui bene aut secus divitiis uterentur; paupertatem vero qui constanter ferrent, paucissimos esse; erubescere vero de paupertate eos tantum, qui egerent inviti: ut refert Plutarchus in Aristide sub finem. VALES.

In animi cultu] philosophiae studio. W.

7. *Confecto tantorum munerum cursu moriar stando.*] Tale fuit dictum Vespasiani: *Stantem Imperatorem excedere terris decet.* Aur. Victor in Vespasian. Et de Turbone Praefecto scribitur, cum hanc vocem in ore habuisse: τὸν ἔπαρχον ἑστῶτα ἀποθνήσκειν δεῖ. Xiphil. in Hadriano. *Zonaras p. 204.* LINDENBR.

Quam mihi febricula eripiet una.] B. Eucherius Episc. Homil. 2. pag. 377. *A possessore suo una febricula veniente novimus reposcenda.* LINDENBR. *Eripiet* eripere potest. W.

Discedam] solio, imperio memet abdicabo W.

Nec enim ita vixi, ut non possim aliquando esse privatus.] Respexit dubio procul ad id, quod Nerva Imp. iam olim dixerat, Οὐδὲν τοιοῦτον πεποίηκα, ὥστε μὴ δύνασθαι τὴν ἀρχὴν τε καταθέσθαι, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι. Xiphilinus in Nerva. LINDENBR. Fortassis ita. Sed etiam manifeste alludit ad sententiam Ciceronis de Dionysio lib. V. Tuscul. cap. 21. *Atque ei ne integrum quidem erat, ut ad iustitiam remigraret, civibus libertatem et iura redderet. iis enim se adolescens improvida aetate irretierat erratis, eaque commiserat, ut salvus esse non posset, si sanus esse coepisset.* GRON.

Nec enim ita vixi, ut non possim aliquando esse privatus] non ita me abripi specioso imperii splendore passus sum, ita sobrie atque moderate vixi, ut ad privatam vitam reditus mihi futurus sit facillimus. W.

Perfectos bellicarum o. genere doct.] Haec est quidem Editionis Rom. scriptura: sed Codex Regius cum Aug. Editione scriptum habet *perfunctos.* VALES.

8. *Inter ſecunda et aſpera medii.*] Poſſis exponere in utraque fortuna ſibi conſtantis, vel in quo proſpera et adverſa per vices ſibi ſuccedunt, uti xxx, 7. *medius inter probra et praecipua* (eximias laudes). Poſterius magis placet. W.

Quod cum vere dicitur, ſolet armorum crepitu leni monſtrari.] Hic mos fuit etiam veterum Gallorum, ut teſtatur Caeſar in lib. 7. c. 21. Nam poſt Vercingetorigis orationem ſic ait: *Conclamat omnis multitudo, et ſuo more armis concrepat, quod facere in eo conſueverunt, cuius orationem approbant.* In militibus autem Rom. exempla paſſim ſuppeditat Marcellinus, ut in lib. 21. cap. 13. VALES.

* *Solet armorum crepitu.*] Sic omnino legendum. Caeſar de Bello Gallico lib. 7. c. 21. *Conclamat omnis multitudo, et ſuo more armis concrepat: quod facere in eo conſueverunt, cuius orationem approbant.* LINDENBR.

9. *Per caritates*] per ea, quae ſibi cara eſſent. *Per inchoatas negotiorum magnitudines,* res, quas animo concepiſſet gerendas. W.

Sic ſub iugum mitteret Perſas.] Antiqui per vota ſua iurabant, ut Vatinius: *Ita Conſul ſiam.* Quod tantam indignationem movit Catullo, ut diceret 52. 3.

Per Conſulatum peierat Vatinius.
Miſer Catulle, quid moraris emori?

Et Cleopatra quoties iurare volebat. maximum id votum concipiebat: *Sic in Capitolio iura reddam,* teſte Dione in lib. 50. c. 5. et Otho ipſum Neronem adhuc privatus alloquens, ſic iuraviſſe ab eodem dicitur: *οὕτω με καίσαρα ἴδοις*, *Sic me Caeſarem videas.* Omitto Plancum in Epiſt. 9. lib. x. M. Tullii, Senecam in Suaſoria ult. Senecam alterum in Epiſt. 117. *Ex his intelligendus eſt Chryſoſtomi locus in Homilia xx. ad populum Antiochenſem, ubi Theodoſium Imper. ſic loquentem inducit: *καὶ εὐχῆς μοι διηνεκοῦς ἔργον ἦν, τὴν πόλιν ἐκείνην ἰδεῖν, καὶ τοσοῦτον ἐποιούμην ὅρκον πρὸς πάντας.* Nec aliter ſoleo interpretari locum Senecae in libro II. de Clementia (II, I) ubi vocem illam Neronis. *Vellem neſcire litteras*, tantopere laudat. *O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! in cuius verba Principes Regesque iuramentum faciant:* quod quidem nec Muretus nec Lipſius intellexit. Optat Seneca, ut ex his Neronis verbis iuramentum Reges ac Imperatores faciant hoc modo Ita velim neſcire litteras! Sic vellem mea manu damnatum neminem.* [Palladius in Dialogo de vita Chryſoſtomi, loquens de Dioſcoro Epiſcopo Ammonii fratre, qui ſepultus fuerat extra portam Conſtantinopolis: *ὡς τὰς πλείστας τῶν γυναικῶν καταλειψάσας τῆς Μάρτυρος, τοὺς ὅρκους κατὰ τῶν εὐχῶν Διοσκόρου ὀμνύειν.* Iurabant igitur hae mulieres: Ita me Dioſcorus ſuis precibus adiuvet.] Adiurandi etiam potentiſſima ratio haec erat. Sic apud Virgilium Aen. VI, 364.

— — *per ſpem ſurgentis Iuli.*

et Eclog. x, 4.

Sic tibi cum fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.

Adde et Suidam in *ὅρκος.* Sed et omne iusiurandum tacitum habet et votum, et exſecrationem: poenam enim imprecatur ubi

qui iurat, si peieraverit. Ut apparet in iuramentis Graecorum apud Demosthenem et Aeschinem, et Romanorum apud Festum in *lapidem*. Et recte Plutarchus in Quaestionibus Romanis, cap. 44. *πᾶς ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας*: *Omne iusiurandum in exsecrationem periurii desinit.* Et Servius in lib. 2. Aen. *Exsecratio*, inquit, *est adversorum deprecatio: iusiurandum vero optare prospera.* Utrumque etiam iungit Aristophanes in Avibus, ubi Pisthetaerus ait v. 443.

Κατόμοσον νῦν ταῦτά μοι.

Chorus resp. *Ὄμνυμι ἐπὶ τούτοις πᾶσι νικᾷν τοῖς κριταῖς,*
Εἰ δὲ παραβαίην, ἑνὶ κριτῇ νικᾷν μόνον.

Ubi Scholiastes fallitur, qui *ὄμνυμι* positum ait esse pro *εὔχομαι*. Neque enim Chorum ibi iurare, sed optare tantum. Illud ad extremum addam, hanc mihi caussam videri, cur antiqui illi exta, quibus tactis conceptum erat iusiurandum, in mare proiicerent, neque quidquam de victima edendum putarent, quod testatur Eustathius in Il. τ. et Pausanias Eliac. I. ob adiunctas scilicet iuri iurando exsecrationes. VALES. Non id agitur, ut locus Senecae accipiat interpretationem; sed ut alienarum manuum scriptura quae ex ipso vocabulo *iuramentum* satis patere credita viris doctis, abigatur, vera restituta: quando sententia illius scriptoris ultro satis clare se ostendet. Quum itaque tam notabiliter ibi haereant veteres libri, et praesertim Nazarianus declaret, quantopere omnia sint illic conspurcata, hoc agendum est, non exquirendae otiosae et tantum placentes iis, a quibus inventae sunt, interpretationes. Et id iam praestitum est satis luculente. GRON.

[*Sic pontibus Histrum et Euphraten superem.*] P. Pithoeus ad marginem Ammiani sui notat, hoc loco in veteribus libris pro *Euphraten* scriptum esse *Aufidum*, et nos remittit ad Strabonem, et ad Melam ac Plinium, qui Aufidi fluminis meminere. Quasi Aufidus a tribus istis Auctoribus multisque aliis memoratus, amnis in Italia non magnus, Canusium Apuliae Dauniae opidum praefluens, locum heic ullum habere possit, aut cum Histro iungi termino Imperii Romani: quasi demum optaturus fuerit Traianus parvo, eique toti utrimque suae ditionis flumini pontes imponere. Trans Histrum erat Dacia, quam Traianus in formulam provinciae redigere cupiebat, sicut et fecit: trans Aufidum et circum erant soli Apuli, aliaeque Italiae nationes ipsi subiectae. Tamen nihilominus in codice Colbertino scriptum diserte reperio: *Sic pontibus Histrum et Aufidum superem!* Aut igitur heic vitiosa sunt Ammiani exemplaria; aut certe *Aufidi* appellatione aliquod flumen nobis incognitum, fines Imperii Rom. principatu Traiani terminans designatur.] VALES. Certe Euphratis mentionem esse hic suppositiitiam colligitur facile ex praecedenti formula, ubi solius Daciae meminit, non item Parthicae cuiusdam regionis. Nec Pithoeus, quia diligens fuit in animadvertenda vetere scriptura, meruit talem cavillationem, qui ex illis auctoribus, quos citavit, satis notum habuit, ubi esset Aufidus, nec potuisse Traianum de eo vovere. Certe quum ab Dacica Istri ripa complures sint fluvii, eorum aliquem hic nominatum a Traiano et Ammiano crediderim. GRON. Nolim equidem Euphratis mentionem ab hoc loco alienam haberi. Traianus enim in illas regiones venisse videtur, cum *Traiani tribunal* (c. 2. §. 3.) ibi inventum sit. Cf. XXIII, 5, 17. XXIV, 6, 1. Dio Cass. LXVIII, 28. Scripturam *Aufidum*

Wesseling. ad Itiner. p. 120. defendi posse putat: pontem enim in Aufido ab Traiano factum esse. W.

10. *Sublatis cataractis*] muris et canalibus (v. supra c. 1. et 2.) apertis. W.

11. *Constratis ponticulis multis ex utribus.*] In fabris exercitum sequentibus erant etiam, qui utribus inflatis et suppositis pontes contabularent, de quibus vide C. G. Schwarz Diatriben de Collegio Vtriculariorum, in Miscell. politior. humanitatis p. 27. cf. xxv, 7. extr. De *coriaceis navibus* cf. Scheffer de militia navali p. 26. W.

Et utribus subliciisque navibus.] Sic primus emendavit Castellus, quem ceteri deinceps secuti sunt. At in Editione Rom. sic legebatur: *Constratis periculis m. et utrib. et proiici a navib. itidem confectis palm. trabibus, etc.* Cui subscribunt codex Regius et * Tolos. * [Colbert.] et Florentinus, nisi quod in his legitur, *procia navibus itidemque, etc.* Ego vero sic emendandum hunc locum existimo: *Constratis ponticulis m. ex utribus, et coriaceis navibus, itidemque confectis palmarum trabibus, etc.* quod confirmat Libanius pag. 316. (Reisk. 1. p. 599.) *ἐντεῦθεν τοίνυν ἐχώρουν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἆθλον τὰς διώρυγας*: et post nonnulla quae operae pretium erit ibi legere. addit: *καὶ αὐτίκα πλείους μὲν ἐπὶ γῆς οἱ Φοίνικες· συχναὶ δὲ ἀπὸ τούτων αἱ γέφυραι. Et confestim palmae plurimae caeduntur, ex quibus multi pontes facti sunt.* Quod spectat ad coriaceas naves: earum in apparatu bellico Iuliani meminit Zosimus III, 13. et *νῆες ἀπὸ δερμάτων* vocat, opponitque eas *ταῖς ἀπὸ ξύλων*. Libanius etiam pag. 317 (Reisk. 1. p. 601.) in obsidione Maiozamalchae *τὰ σκύτινα τῶν πλοίων* appellat. Eorum navigiorum frequens usus fuit in Assyria, ut docet Herodotus in lib. 1. c. 194. Denique pontes ex utribus memorantur etiam in lib. 25. c. 6. Ascogephyros Graeco vocabulo recentiores Latini dixerunt, quos describit Auctor de rebus bellicis post Imperii Notitiam editus. VALES.

Confectis palmarum trabibus] quae non tam naves, quam rates essent. W.

12. *Adusque Mesenen.*] Mesene regio est Parapotamiae, ut docet Plinius in lib. 6. sic dicta, quod inter duo flumina sita sit media, ut ex Asinio Quadrato docet Stephanus. Ἀπάμεια, inquit, *ἐν τῇ Μεσηνῶν γῇ τῷ τίγρητι περιεχομένῃ, ἐν ᾗ σχίζεται ὁ τίγρης ποταμός· καὶ ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ μοίρᾳ περιέρχεται ποταμὸς δέλας, ἐν δὲ ἀριστερᾷ τίγρης ὁμώνυμος τῷ μεγάλῳ. Apamea est in Mesene regione, Tigri fl. cincta: ubi fl. Tigris in alveos duos scinditur: dextra Delas, sinistra Tigris labitur, magno illi cognominis.* Xiphilinus in Hadriano Messenem insulam esse dicit in Tigri. Incolae Messenii dicuntur in Prologo 42. Trogi Pompeii, * et ab Eutropio in lib. 6. ubi de Traiano haec dicit: *Seleuciam et Ctesiphontem, Babylonem et Messenios vicit ac tenuit.* Sic enim legendum esse et MSS. et Paeanii versio docent. VALES.

Mesenem] Apameam XXIII, 6, 23. *Mare magnum* Zosimus III, 20. W.

Termites et spadica.] Vide Gell. lib. 2. cap. 26. lib. 3. c. 9. * LINDENBR.

Termites et spadica.] Σπάδικα Graeci vocant avulsum e palma termitem cum fructu, ut ait Agellius in lib. 2. et 3. et Plu-

tarchus in lib. 8. συμποσ. cap. 4. Corrupta haec dictio iamdudum eft in lib. 4. Porphyrii de abstinentia (p. 318. ed. Rhoer. ubi v. notam. W. Κοίτῃ δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν ὀπεδίκων τοῦ φοίνικος, ἃς καλοῦσι βάϊς, ἐπέπλεκτο: quae Porphyrii verba fic vertit D. Hieronymus in lib. 2. contra Iovinianum: *Lectus illis de foliis palmarum, quas baias vocant.* Apparet iamtum aetate D. Hieronymi eum locum depravatum fuiffe. Nam fi tunc vera fcriptura ἐκ τῶν σπαδίκων eo loci fuiffet, numquam folia palmarum vertiffet Hieronymus, fed termites, aut fpadices. VALES.

Termites] ramos arborum, fed fine fructu, et *fpadica*, itidem ramos, fed in quibus fructus effent. Gellius Noct. Att. II, 26. *Rutilus* et fpadix *phoenicei* συνώνυμος, *qui factus Graece nofter eft, exuberantiam fplendoremque fignificant ruboris, quales funt fructus palmae arboris non admodum fole incocti, unde fpadici et phoeniceo nomen eft. Spadica enim Dorici vocant* avulfum e palma termitem cum fructu. Solus Ammianus forma neutrali *fpadicum*, alii omnes *fpadix*, ideoque Gesnerus in Thef. *fpadicas* et noftro reddendas exiftimat. W.

Quorum ex fructu mellis, et vini conf] Herodotus in lib. 1. ait, Affyrios ex palmis cibum et mel, et vinum fibi conficere. De vino quidem ex palmis, quod φοινικικὸν, feu φοίνικα vocat Athenaeus, pleni funt veterum libri. Nam et Xenophon in Expeditione Cyri, et Diofcorides, et Plinius eius meminere. Plutarchus in lib. 8. Sympof. cap. 4. ait, Babylonios prae ceteris arboribus palmam magnifacere, quippe quae trecenta fex utilitatum genera ipfis afferat. VALES.

Maritari palmae ipfae dicuntur.] Bafilius Epifc. Homil. 5. in Hexamer pag. 22. Τοὺς φοίνικας εἰς ἄῤῥενας καὶ θηλείας διϊστῶσι, καὶ ἴδοις ἄν ποτε τὴν παρ' αὐτῶν (φυτουργῶν) ὀνομαζομένην θήλειαν, καθιεῖσαν, τοὺς κλάδους οἷον ὀργῶσαν καὶ τῆς συμπλοκῆς ἐφιεμένην τοῦ ἄῤῥενος. τοὺς δὲ θεραπευτὰς τῶν φυτῶν ἐμβάλλοντες τοῖς κλάδοις, οἷόν τινα σπέρματα τῶν ἀῤῥένων, τοὺς λεγομένους ψῆνας, καὶ οὕτως οἷον ἐν συναισθήσει, τῆς ἀπολαύσεως γεύεσθαι καὶ ἀνορθοῦσθαι πάλιν τοὺς κλάδους, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τοῦ φυτοῦ τὴν κόμην ἀποκαθίστασθαι. Quae verba Euftathius vetus Bafilii interpres ita vertit: *Palmas gemini effe fexus affirmant. Nam videtur quomodo apud eos quae femina nominatur, ramos proprios incurvat ad marem, velut eius concubitum petens, ut poffit ex eius admixtione concipere. Unde ingeniofi agricolae fublatos de mafculo certos oculos feminae dicuntur inferere; et ita quafi coitu defiderantur expleto. confeftim fubductus brachiis recurrit ad ftatum.* Vid. Ambrofium Epifcopum Mediol. Hexamer. lib. III. cap. 13. Plin. lib. XIII. cap. 4. Theophylact. Simocat. Quaeft. Phyfic. cap. 4. *et Epift. 18.* LINDENBR.

Maritari ipfae palmae dicuntur] Quae de mutuo arborum amore, earumque maritandarum ratione adiicit Ammianus, nec veteribus diverfos arborum fexus incognitos fuiffe probant. Verba nihil habent difficultatis, quamquam artificiofum illud coniugium iucunde magis, quam vere defcriptum, mirandumque fit, quod infecti (ψηνὸς) marem oblidentis, et feminae admoti nullam mentionem iniecerit, quod et Herodoto non incognitum fuit 1, 193. Cf. *Kaempferus in Amoenitatt. exoticis* Fafc. IV. p. 660. ff. *Haffelquift Reife nach Paläftina* S. 223. *Heeren Ideen* Th. II. S. 663. W.

14. *Prope locum venit.*] Blithram hunc locum vocat Zoſimus III. 19. VALES. De quo tamen dubitari poteſt: nam et aliam eodem capite habet Zoſimus *Fiſſeniam.* cf. Mannert p. 388. W.

CAPVT IV.

1. *Civitas ab incolis Iudaeis deſerta.*] Philo in Legatione ad Caium ait, plenum eſſe orbem terrarum Iudaeorum coloniis: et regionem fere omnem trans Euphratem, Babyloniam, et reliquas Praefecturas quae agrum fertilem habeant, a Iudaeis obtineri. Idem ſcribit et Ioſephus. Theophylactus quoque in lib. 5. cap. 7. captis a Veſpaſiano Hieroſolymis, et everſo templo, plerosque Iudaeorum metu atque odio nominis Rom. relicta Palaeſtina in Perſidem migraſſe dicit: atque ibi opibus auctos, ad ſeditiones tandem erupiſſe. VALES.

Ab incolis Iudaeis] quales in illis regionibus etiamnunc plures offendit Niebuhrius. W.

5. *Suſtulit ab hoſte proſtrato, etc.*] Livius lib. VII. c. 10. Luc. Florus lib. I. cap. 13. Valer. Maximus lib. III. cap. 2. Aurel. Victor de Viris illuſtrib. cap. 28. 29. LINDENBR.

Alitis (corvi) *propugnatione* (iisdem verbis utitur Gellius IX, 11. quem omnino ſaepe ob oculos habet Noſter) *Valerius, cognomento Corvinus.* Rem narrat Liv. VII, 26. Gellius l. l. W.

6. *Salubrius*] tutiori loco. W.

7. *A cohortibus noſtris repulſoriis*] ad ſubitos hoſtium incurſus arcendos praemiſſis. Paullo poſt *equeſtres turmae. Habitus fruſtra* ſpe deluſus. W.

8. *Duarum incolae civitatum.*] Bezuchin harum civitatum alteram dictam ex Zoſimo ſcimus lib. III. c. 20. LINDENBR.

Se contulerunt] conferre voluerunt. — *Alveis arborum cavatarum* (Canots). W.

9. *Librata ratione*] prudenter atque conſiderate. Sic ſaepe Noſter. *Per globos agminatim. Nullo provincialium* noſtrae editionis *damno miles viſceribus* (medulla) *hoſtium paſcebatur.* Similis locus XVII, 1. *ex barbarorum viſceribus alimenta congeſta ſunt,* omninoque tropus iſte illa aetate frequens. v. Gloſſar. Nomicum Codicis Theodoſ. W.

10. *Ordine trino ſcutorum*] gravis armaturae militum corona. *Appetitus* ipſa oppugnatio *erat neceſſarius,* ne a tergo haberet hoſtes. *Rupibus anfractu celſiore e diſciſſis,* in ſummo monte flexis atque abruptis, *flexuoſisque exceſſibus* in cavitates exeuntibus. W.

[*Turres crebritate et altitudine formidandae.*] In codice Colbertino legitur ſcriptum: *Turres celebritate et alt. formid.* Quemadmodum in veteribus libris Mſſ. Ammiani ſcriptum ſe reperiſſe notavit et Pithoeus ad oram libri ſui. Quae haud dubie vera probaque eſt ſcriptura. Turres celebritate formidandae ſunt et dicuntur, turres militum frequentia et multitudine hoſtibus metuendae.] VALES.

11. *Devoti cineribus patriae*] mori pro patria parati. W.

12. *Terrarum latibula concava oblongis tramitibus*] paullo poſt uno verbo cuniculi. W.

13. *Adusque Cteſiphonta.*] Quae ſtadiis LIX. ab urbe Maozamalcha diſtabat, ut Zoſimus ſcribit. VALES.

14. *Rigentis ferri lapſibus*] Reineſ. *cratibus.* W.

Inſigurabilium] nondum plane ad iuſtam formam concameratorum. Vox nusquam alias obvia, eodem tamen ſenſu *inſiguratam febrim,* quae *typum* nondum habet, ut medici nunc loquuntur, ex Theod. Priſciano affert Gesnerus h. v. W.

15. *Claudere et fruſtrari exitiales impetus.*] Scribendum videtur *eludere.* VALES.

16. *Aptatae ligneis ſagittis balliſtae*] more Ammianeo pro ſagittae balliſtis aptatae. *Scorpiones* XXIII, 4. W.

18. *Aequis manibus.*] Metaphora videtur eſſe a Gladiatoribus ducta, quorum petitiones manus dicebantur, ut docet Quintilianus in libri 5. Inſtit. cap. 13. aut ſane a manibus in ludo aleae, de quibus Suetonius in Auguſto. *Sumptum eſt ex T. Livii libro 27. c. 3. in quo Marcellus milites ſuos obiurgans, ſic loquitur: *Nempe aequis manibus heſterna die diremiſtis pugnam.** VALES.

Aequis manibus] aequo Marte, ſed Ammianus ipſe explicat adiecto: pari fortuna. cf. Livius XXVII, 3. Tacit. Ann. 1, 63. W.

19. *In diſtrictis* dubiis *neceſſitatibus.* W.

Nihil tam leve eſt.] Eſt palam imitatio Liviana ex lib. 25. cap. 18. *Sed in bello nihil tam leve eſt, quod non magnae interdum rei momentum faciat.* GRON.

Abuſive ad abuſum usque vehementius *incuſſo* propulſo *ariete.* W.

21. *Sublicisque ſuſpenſis.*] Mſ. *ſupplicibusque.* Iσ. *ſublicibusque.* Gloſſar. *Sublices.* καταπῆγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες. Vid. Feſtum, Caeſarem, Vitruvium de Architect. lib. III. cap. 3. LINDENBR.

Sublicibusque] pilis, ſubſtructionibus. W.

22. *Aeneatorum accentu* XVI, 12. W.

23. *Evolat Exſuperius de Victorum numero miles.*] Foede hunc locum corruperant, quibus et ſcribendi ratio, et antiquitas Romana parum perſpecta. Quid enim ineptius hac lectione, *evolat ex ſuperius devictorum numero miles?* Neque aliter in Mſ. cum tamen certiſſimum ſit, ita legendum, ut nos edidimus. Zoſimus lib. III. c. 22. εἶτα τὴν ἐπικειμένην ἄχρι τῆς ἐπιφανείας γῆν διατρήσαντες, ἐφάνησαν οἰκίας ἐν μέσῳ, καθ' ἣν ἔτυχέ τις ἀλετρὶς γυνὴ, νυκτὸς οὔσης ἔτι βαθείας, σῖτον ἄλευρα εἶναι ἐργαζομένη. Ταύτην μὲν οὖν ὁ πρώτως ἀναδὺς, ἐκβοᾷν μέλλουσαν, παίσας ἀνεῖλεν. Ἦν δὲ Σουπεράντιος ἐν τῷ λόχῳ τῶν Βικτώρων οὐκ ἄσημος, ἐπὶ τούτῳ δὲ Μάγνος, καὶ τρίτος ὁ Ἰοβιανὸς, τοῦ τάγματος τῶν ὑπογραφέων προτεταγμένος. Et numeri Victores non hic tantum laudantur, ſed in Notitia Imperii perſaepe. *Superantium* autem Zoſimus III, 22. vocat, quem Ammianus *Exſuperium:* eratque id amabile militibus, velut ominis boni nomen. *In Actis martyrii S. Mauricii *Exſuperius campiductor* laudatur p. 138. et in alia

Inſcriptione: *Miles Potentianus eiusque uxor Exſuperia.* Itaque etiam in delectu militum Valerius, Salvius, Statorius, ominis boni gratia primi nominabantur. Feſtus in LACUS LUCRINUS. Cicero de Divinat. lib. I. *In delectu Conſules obſervant, ut primus miles fiat bono nomine.** Lapis vetus Paetovione. C. ATUCIO ALBANO VETERANO EX-PRAETORIO. ET AELIAE SABINAE VX. OPT. ET ATVCIAE AVENTINAE F. A. XXXIII. EXSUPERIUS MILES LEGIONIS. SEП. Θ. XXIII. LINDENBR.

Ex uſu moris gentici iuſtitiam ſel. Regis ſui.] Idem ſcribit Zoſimus III, 22. his verbis: *ἐπέστησαν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τοῖς πέρσαις ᾄσματα λέγουσι ἐπιχώρια τὴν μὲν τοῦ σφῶν βασιλέως ἀνδρείαν ὑμνοῦντα, διαβάλλοντα δὲ τὴν τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἀνέφικτον ἐπιχείρησιν. Praeter omnem exſpectationem ſupervenerunt Perſis carmina quaedam gentilia canentibus, quibus Regis quidem ſui fortitudinem celebrabant, Romani autem Principis conatus irritos vituperabant.* Eiusmodi ſunt acclamationes Perſarum et Romanorum, antequam manus conſererent, relatae in libro 19. *Noſtris,* inquit, *virtutes Conſtantii Caeſ. extollentibus, ut domini rerum et mundi, Perſis Saporem et Saanſaam vocantibus, et Piroſem, etc.* Ad eumdem morem pertinet etiam, id quod ſcribit Libanius in Orat. funebri pag. 271. (Reisk. I. p. 536. extr.) de Auguſtodunenſi obſidione: *παρηβηκόσι ποσὶν ἔτρεχον τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα βοῶντες, καὶ ἐνίκων οἱ γέροντες ὥσπερ οἱ μυρωνίδου. Pedibus prae ſenio debilitatis cucurrerunt, nomen Caeſaris clamantes, et ſenes victoriam reportarunt, perinde ac illi quondam duce Myronide,* de quibus Thucydides in I. VALES. Laudat hunc locum *Beckmann* Geſch. d. Erfindd. Th. IV. p. 122. ubi de vigiliis agit nocturnis. W.

Moris gentici.] Sic loquitur Tacitus in lib. 6. Annalium c. 33. VALES.

24. *Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino.*] Valer. Maximus lib. I. cap. 8. LINDENBR. Nummus extat Sept. Severi, in quo Mars ſcala indutus cernitur, de quo libellum conſcripſit Io. Cph. Olearius Arnſt. 1695. 4. Valerii tamen et Ammiani immemor. W.

Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino.] Cum Brutii, et Lucani duce Stenio Statilio Lucano, iam ſecundum Thurios obſiderent: Romani Thurinis auxilium ferendum eſſe decreverunt. Miſſus itaque adverſus Lucanos C. Fabricius Luſcinus Conſul, caſtra eorum cepit, et XX millia hominum interfecit. Victoriae tamae Mars auctor creditus ob eam cauſam quam refert Valerius Maximus in lib. I. cap. ult. Thurini obſidione liberati Fabricium ob id donavere ſtatua, ut refert Plinius in lib. 34. cap. 6. Huius belli meminit etiam Dionyſius Halic. in Excerptis legationum. In Prologo lib. XI. Titi Livii id relatum eſt his verbis: *Item contra Lucanos res geſtas continet, contra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat:* ſcribe meo periculo, *Thurinis.* VALES. Tarde et ſero iactatur fiducia periculi, quum iam anno 1632. in editione Livii in his terris exarata ſic fuerit exhibitum, quum Valeſiana quadriennio demum poſt prodierint Pariſiis. GRON.

Poſtridie cum recenſeretur exercitus.] Hic mos erat Imperatorum Rom. ut poſtridie quam pugnatum erat, exercitum recenſerent, et eos qui ſtrenue ſe geſſerant praemiis militaribus pro concione donarent. Plenae ſunt hiſtoriae eius moris, qui ſtante Rep. obtinuit. Sub Caeſaribus autem interdum etiam, quamquam

non ita frequens, eius obcurrit mentio. Sic Theophylactus in lib. 2. post pugnam cum Persis: τῇ δὲ ἐπιούσῃ, ait, ὁ στρατηγὸς ἐξέτασιν τοῦ ὁπλιτικοῦ ἐπεποίητο, καὶ δώροις τοὺς τραυματίας ἐφιλοφρονήσατο. *De obsidionalibus coronis vide Lipsium libri 5. de Mil. cap. 17.* VALES.

Coronis obsidionalibus.] Debebat esse, ut recte monet Gibbonus VI, 24. *muralibus,* nam obsidionales Imperatorum propriae erant. W.

25. *Iratorum potestas*] quatenus erant superiores. W.

26. *Nabdates praesidiorum Magister.*] Zosimus lib. III. c. 22. Ἀναβδάτης ὁ ἀρχιφύλαρχος: ubi forsan legendum ἀρχιφρούραρχος: ut inf. de eodem: Ἀναβδάτης, ὁ φρούραρχος, εἰς κρίσιν ἤγετο. LINDENBR.

Puerum gesticularium] uno verbo mimum, pantomimum; sed Ammianus ipse exponit: *multa, quae callebat, nutibus venustissimis explicantem.* W.

27. *Alexandrum et Africanum.*] Polybius lib. X. c. 19. Val. Maximus lib. IV. cap. 3. Curtius lib. III. c. 12. §. 21. et IV. c. 10. §. 24. Iul. Frontinus Strateg. lib. II. cap. 11. LINDENBR. Alexandro et Africano addi poterat *Cyrus.* W.

28. *Artifex*] distinctus igitur ab architecto. *Titubanter* non satis diligenter. *Oblifo* contuso *pectore, disiectaque membrorum compage,* ut singula non possent discerni. W.

29. *Fallaces foveas et obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimae.*] Meminit horum subterraneorum, in quibus Persae vel ob metum vel insidiarum causa se occultare soliti, Theophylactus Simocatta Histor. lib. II. Οἱ δὲ τῆς Ἀρξανήνης οἰκήτορες ὑπὸ τὰ τῆς γῆς διακενώματα κατεδύοντο. ἔχειν γὰρ ἐκείνους ἐς βάθος δίκην τινῶν ἀντρωδῶν οἰκοδομημάτων κατασκευάς. LINDENBR.

Fallaces foveas et obscuras.] Id ante obsidionem urbis Maozamalchae refert Libanius, pag. 316. (Reisk. I. p. 599.) πυκνὰς ἐποιεῖτο τὰς ἀναπαύλας, ὅπως τὸ μὲν ἄλλο στρατόπεδον ἐν χαρακώματι μένοι, τοῖς δὲ κούφοις τε καὶ εὐρωστέροις εἴη διερευνᾶσθαι τὴν γῆν· οἳ καταγαίους τε οἰκήσεις ἀνεῦρον, etc. *Frequenter requiescere faciebat exercitum, eo ut milites partim in castris manerent, expediti vero et robustiores regionem scrutarentur: qui subterranea domicilia deprehenderunt.* VALES.

30. *Vitalibus obstructis*] Vitalia hoc loco sunt fauces, guttura, quibus spiritum ducimus, cf. XXX, 6. ubi est: *vitali via,* voceque simul obstricta. W.

31. *Pontibus — continuatis*] quorum alius post alium struendus erat. W.

Aedificiis cavatis exstructa.] Sic correxit P. Castellus, cum in Editione Rom. legeretur, *aedificiis cautis,* nec secus in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* Sed quanto expeditius erat ac satius ita emendare, *aedificiis lautis exstructa?* Saepe enim monui has litteras inter se confundi solere. In Regio codice superscriptum est *cautius.* VALES. Ernestius sic: „Lectio vulgata *(cautis)* mihi quidem servanda videtur, cuius improbandae nulla alia caussa esse potest, nisi quod aedificia de muris non dicantur. Enimvero apud ipsum Ammianum haec sunt: minae *murorum* fabricatae, quo *aedificii* genere nihil esse *tutius* constat 24, 2. mu-

rorum firmitate *cautiſſimae* civitates 14, 8. His comparatis arbitrer intelligi poſſe, quam parum lectio vulgata ab Ammiani dictione abhorreat, praeſertim ſi murorum turres cogites 24, 2. commemoratas, reſpiciasque alium adhuc locum 20, 7. ubi *muris velut ſinuoſis circumdatum munimentum et cornutis* dicitur: quae ſane ſunt *aedificia cauta.*" W.

CAPVT V.

1. *Pube variorum ſeminum*] omnis generis frumentorum leguminumque ſegetibus. — *Quoniam id placuerat,* quod Romano nempe more aedificata eſſet. W.

2. *Erat in hac eadem regione extentum ſpatium.*] Zoſimus lib III. c. 23. *παραγίνεται δὲ καὶ εἰς περίβολον, ὃν Βασιλέως θήραν ἐκάλουν. ἦν δέ τι τειχίον, χωρίον ἀπειληφὸς ἔνδον πολὺ, δένδρεσι πεφυτευμένον παντοδαποῖς. ἐν τούτῳ θηρίων παντοίων ἐναποκλειόμενα γένη, τροφῆς τε οὐκ ἠπόρουντο, διὰ τὸ καὶ ταύτην ἐπεισάγεσθαι, καὶ παρεῖχον τῷ βασιλεῖ τοῦ θηρᾷν, ἡνίκα ἂν βουληθείη, ῥαστώνην.* LINDENBR.

Extentum ſpatium et rotundum.] Huius loci meminit Libanius, pag. 319. VALES.

Urſi] Erat, ubi *uri* magis placerent, ſed Philoſtratus etiam vita Apollonii Lib. I. habet *ἄρκτους*. Et hodienum in Oriente *urſos* eſſe teſtatur Niebuhr (Auszug II, 342.) Cf. omnino Briſſon. p. 110. et Curtii locus VIII. init. ibi adductus. W.

3. *Quibus Coche quam Seleuciam nominant*] Huius ſcripturae primus auctor fuit Gelenius. Nam Caſtellus locum mirifice depravarat. In Editione quidem Rom. legebatur: *Quo loco pinguiſitas, et cultra quibus aequans Sedenciam nominant, etc.* At in Regio codice ſic exaratum inveni: *Quo loco pinguiſitas* (et ſuperſcriptum *ſitus*) *et cultu quibus cohaerent quam Seleuciam nom.* In Colbert. *quo loco pingui ſitas et cultu quibus coaequans Seleuciam nominant.*] Certe non immerito dubitari poteſt, ſitne Coche eadem quae Seleucia. Nam Seleuciam tunc deſertam fuiſſe, et a Vero Principe quondam exciſam ſubiicit Marcellinus. At Coche opidum tunc erat munitiſſimum, teſte Nazianzeno in Philippica 2. Deinde nonniſi diu poſt ea, quae hic eveniſſe narrat Auctor noſter, exercitus Cochen verſus ſigna promovit, ut patet ex capite ſequente. Poſtremo Arrianus in lib. x. Parthicorum Chochen a Seleucia aperte diſtinguit, his verbis: *καὶ βασιλεὺς ἐξελαύνει ἐκ σελευκείας οὐ πρόσω τοῦ ποταμοῦ τοῦ τίγριδος ἐς κώμην, ἥτινι χωχὴ ὄνομα:* quae Arriani verba citat Stephanus in *χωχή.* VALES.

Coche quam Seleuciam vocant.] *Σελευκείαν τὴν ἐπὶ τῷ Τίγρει*, binominemque hanc civitatem fuiſſe dubium eſt nullum: ſed in priori appellatione mire variant, non tam Scriptores ipſi, ut puto, quam antiquarii: quorum incuria factum, ut modo *Coche* vocetur modo *Colche,* vel *Corche.* Ruf. Feſtus: *Colchen et Cteſiſontem urbes Perſarum nobiliſſimas cepit.* Eutropius lib. IX. c. 18. *Corchen et Cteſiphontem urbes nobiliſſimas:* ubi tamen quaedam exemplaria *Seleuciam et Cteſif.* habent. Longius hinc ducen-

dit Zosimus, et *Zochasen* videtur nominare, lib. III. c. 23. Ζωχάσης, τῶν δὲ Σελευκείας ὀνομαζομένης. Nos *Cochen* retinuimus, meliorum codicum fidem sequuti. Orosius lib. VII. cap. 24. *Duas nobilissimas Parthorum urbes Cochen et Ctesiphontem cepit.* Quarum civitatum situm et nomina optime declarat Gregor. Nazianz. Episc in Iulian Orat. 2. pag 303. ἡ γὰρ Κτησιφῶν φρούριόν ἐστι καρτερὸν καὶ δυσάλωτον, τείχει δὲ ὀπτῆς πλίνθου, καὶ τάφρῳ βαθείᾳ, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ ποταμοῦ τενάγεσιν ὠχυρωμένη. ποιεῖ δὲ αὐτὴν ὀχυρωτέραν καὶ φρούριον ἕτερον, ᾧ προσηγορία Κωχὴ, μετὰ τῆς ἴσης ἀσφαλείας συγκείμενον. ὅση τε φυσικὴ, καὶ ὅση χειροποίητος, τοσοῦτον ἑνούμενον, ὡς μίαν πόλιν δοκεῖν ἀμφοτέρας, τῷ ποταμῷ μέσῳ διειργομένας. LINDENBR. Cf. Cellar orbis antiquus T. II. p. 721. interpretes ad Eutropium IX, 18. inprimis vero Mannertus V. 2. p. 391—408. qui, cum libri habeant *Coaequans*, fortasse, uti Zosimum, Zochasam primitus scripsisse Ammianum coniicit p. 403. W.

Civitatem desertam collustrans, sacro Principe quondam excisam.] Locus dubio procul corruptus: cuius tamen veram lectionem hanc assero: — *collustrans, a Caro Principe q.* Natum vitium ex male intellecta veterum scribendi ratione: qua non observata plures passim errores committuntur. De Caro autem Principe hunc locum intelligendum, certum est ex Eutropio lib. IX. c. 18. Oros. lib. VII. cap. 24. Hieronym Chronic Olymp. 266. Ruf. Fest. Breviar. Fl. Vopisco, Aurel. Victore, et aliis. LINDENBR.

Sacro Principe q. excisam.] Affirmat quidem Lindenbrogius scribendum esse *a Caro Pr.* quam eius emendationem confirmare videtur Zosimus in lib. 3. c. 23. Ego vero corrigendum potius esse arbitror, *a Vero Principe quondam excisam.* Et coniectura nostra ipsius Marcellini auctoritate nititur, qui in lib. 23. c. 6. de Seleucia sic dicit: *Qua per duces Veri Caesaris, ut antehac retulimus, expulsata, etc.* Sane Carus Cochen quidem cepisse, et Ctesiphontem dicitur, non autem Seleuciam. VALES. Cf. Dio Cass. LXXI, 2. W.

Corpora vidit suffixa patibulis multa, etc.] Paullo haec aliter Zosimus lib. III. c. 23. ἑώρα σώματα προσηρτημένα σταυροῖς, ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν· ταῦτα δὲ ἔφασκον οἱ ἐπιχώριοι συγγενῶν εἶναι διαβληθέντος τινὸς ὡς προδότου πόλεως γεγονότος, ἣν ἔτυχεν ὁ βασιλεὺς Κάρος, Περσῶν οὖσαν, ἑλών. Verosimiliora narrat Ammianus. LINDENBR.

Retulimus supra] c. 2. W.

5. *Civitas*] cuius nomen addere non placuit Ammiano. Fortasse Zosimi *Sabatha.* W.

6. *Celsum castellum.*] Minossabatha videtur appellare Zosimus. VALES.

7. *Qua causa concitus immane munimentum.*] *Immane* non ad munimentum refertur, sed adverbialiter sumitur. Est ergo *concitus immane* idem quod concitus ira immani, ut loquitur Marcellinus supra libro 24. cap. III. VALES.

10. **Reliquos ex ea cohorte.*] Lipsius in lib. 2 de Militia cap. 7. *cohortem* heic impr. pie dici ait de equitibus Cui non assentior. Loquitur enim Marcellinus de equitibus, qui in cohor-

te peditum erant. Quippe ſingulae cohortes ſuos equites habebant teſte Vegetio in libro 2. VALES.

Abiectius] ignavius. Paullo ante: *ſegnius egere.* W.

CAPVT VI.

1. *Foſſile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur.*] cf. XXIII, 6. n. 1. XXIV, 2. Baſt Lettre critique p. 14. not. Erat vero canalis ex Euphrate in Tigridem ab antiquiſſimis Aſſyriae regibus ductus. Herodot. 1, 193. cuius minus tamen Seleucus Nicator brachium in gratiam Seleuciae ſuae deduxerat. Plin. V, 26. Narrat quidem Ammianus traditiones fortaſſe accolarum ſecutus, his enim tribuit Zoſimus, *Traianum poſteaque Severum ſ. diri* (pro fodi, non ſine exemplo) hoc brachium iuſſiſſe, quod tamen vix credendum pronuntiat *Mannertus* V, 2, 344. quem omnino conſulere operae pretium erit. W.

Id antehac Traianus.] Non omittenda ſunt Libanii verba, pag. 319. (Reisk. 1. p. 604.) ἐξήτει διώρυχα ναυσιπόρον, (ſic Mſ. praefert) καὶ ταύτην ἐκ βίβλων, ἔργον μὲν παλαιοῦ βασιλέως, ἄγουσαν δὲ τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸν Τίγρητα ταῖν δυοῖν ἀνωτέρω πόλεων. *Captis quibusdam incolis foſſam navigabilem quaerebat, eamque ex libris, quae ab Imperatore quodam olim facta Euphratem Tigri coniungeret, paullo ſupra duo opida, Cochen ſcilicet et Cteſiphontem.* At Dio in Traiano 68, 28. id quidem eum aggreſſum eſſe ſcribit, ſed cum Euphratis alveum multo excelſiorem eſſe Tigris alveo comperiſſet, ab incepto deſtitiſſe. Primum autem Seleucus Nicator eam foſſam deduxerat, tunc cum Seleuciam conderet, ut docet Plinius in lib. 5. cap. 26. Poſt expeditionem Iuliani manſiſſe videtur haec foſſa, nec a Perſis obruta fuiſſe, quod teſtatur Theophylactus lib. 5. cap. 6. VALES.

Traianus, poſteaque Severus egeſto fodiri, etc.] Zoſimus lib. III. c. 24. Gregor. Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Sozomenus lib. 6. cap. 1. LINDENBR.

Avulſis cataractis] his ipſis molibus per Perſas obſtructis. *Undarum magnitudine* quae ſatis abundarent ad naves vehendas. W.

Stadiis XXX. *repulſa.*] In Editione Rom. et Mſſ. omnibus legitur *depulſis.* Unde corrigendum puto *decurſis.* VALES.

3. *Diverſorium opacum eſt et amoenum.*] Zoſimus III, 25. παράδεισον βασιλικὸν appellat. (et ultra, non cis Tigridem ponit. W.) Solebant enim Reges Perſarum, utpote venationi admodum dediti, quibusdam ſaeptis ac vivariis feras omnis generis includere, ut quoties ſe equosque exercere vellent, citra laborem venarentur: quam venationem ut nimis mollem reprehendit Dio Chryſoſt. in Orat. 3. (Reisk. 1. p. 143.) de regno: ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παραδείσους περιλαβόντες, ὁπότε ἐπιθυμήσειαν, ὥσπερ ἐν εἱρκτῇ τὰ θηρία ἔκτεινον, etc. *Illi enim ſaeptis quibusdam quaſi carceribus incluſas feras, quoties ſibi libitum erat, conficiebant absque labore et periculo.* Haec autem ſaepta fere palatiis erant adiuncta, ut docet Xenophon in lib. 1. de expeditione Cyri ſub initium. Et hic quidem ea loca παραδείσους appellat, non ibi tantum, ſed etiam

in lib. 4. Hist. ubi θήρας ἐν παραδείσοις περιειργασμένοις opponit venationi ἐν ἀναπεπταμένοις τόποις: et rursus in Oeconomico. Videtur autem haec vox Persica esse: quamquam alii ab Hebraica lingua eam deducunt. Certe nullatenus Graecae originis est. [De his diversoriis Regum Persarum, saeptisque ac nemoribus Curtius in libro 7. c. 2. §. 22. Idem initio libri 8. describit haec magna nemora, muris cincta, quibus nobilium ferarum greges clauduntur. In libro 18. Hist. Misc. *Invenerunt Romani in his palatiis* Chosdrois *aviaria, dorcades, et onagros, pavones, et phasianos infinitos, nec non in vivario eius apud Damastager leones ac tigres mirae magnitudinis.*] VALES.

Gentiles picturas Regis bestias, etc.] Petrus Teixera in lib. 1. cap. 29. Relationis rerum Persicarum, ait Persarum olim Regem, et Optimates maxime addictos fuisse venationi: et maximam partem bonorum in canes et accipitres impendisse, easque picturas sua magnitudine dignas existimasse. VALES.

Nihil apud eos vel pingitur, vel fingitur praeter caedes et bella.] Invidiosius hoc dictum, quam verius. W.

4. *Deoneratas octogenis implevit.*] In Mſ. Regio *octingentis* legitur. Hoc Iuliani strategema luculenter describit Libanius in Oratione illa funebri, pag. 320. (Reisk. 1. p. 605.) κἀκ τῶν φορτίων ἐκ παραγγέλσεως ἦσαν αἱ νῆες, etc. quae cum Marcellini nostri narratione mirifice consentiunt. Miror tamen Marcellinum nostrum nullam eius strategematis facere mentionem, quo Iulianus, cum ignaris hostibus milites traiicere vellet, ludos compestres per totum diem in ripa edidit, quemadmodum narrat Libanius in loco cit. et de vita sua pag 45. Rufus Festus in Breviario, Sozomenus in lib. 6. cap. 1. et vetus Scriptor apud Suidam in γυμνικοί. VALES.

Validiores naves.] Duas habet Zosimus, octoginta Gibbonus, negligentius inspecto Ammiano. W.

5. *Duces*] inprimis *Sallustius*, uti coniicit Gibbonus T. VI. p. 33. W.

Ni veloci frigore pectoris.] Scribendum arbitror, *veloci vigore*. VALES.

7. *Rhodanum arma et loricam retinente Sertorio transnatatum.*] Non minor virtus Sorani Batavi, de quo haec vetus Inscriptio:

Hadriano potui qui iudice vasta profundi
Aequora Danubii cunctis tranare sub armis.

Et ante hos annos aliquot miles gregarius Parisiis, spectante Rege Christianissimo, ita armatus ut erat, transnatavit Sequanam. LINDENBR.

Sertorio] v. Plutarchum in vita c. 3. W.

8. *Scorteis*] cf. XX, 11. coriaceis. *Densius* confertis ordinibus. W.

9. *Catervis peditum firmis medium inter acies spatium, secundum Homericam dispositionem praestituit.*] Certa emendatio est, *catervis peditum infirmis*. Ea enim Homeri ordinatio, Iliad. δ. 297.

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλούς,
Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο, κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν.

Quam aciei ordinationem etiam Pyrrhus imitatus est, ut Sext. Iulius Frontinus ait, Strategem. lib. II. cap. 3. LINDENBR.

10. *Velut pedis anapaesti praecinentibus modulis.*] Vid. Val. Max. lib. II. cap. 6. §. 2. Gell. lib. I. cap. II. Agathias Histor. Iustinian. LINDENBR.

Velut pedis anapaesti praecin. modulis.] Spartiatarum exercitus ad modum procedebat et tibiam, nec adhibebatur ulla sine anapaestis pedibus hortatio, ut ait Cicero in 3. Tuscul. c. 16. et Valerius Max. in lib. 2. cap. I. cuius verba sublegisse videtur Marcellinus. Sic enim ait Maximus de Spartanis: *Non ante ad dimicandum descendere solebant, quam tibiae concentu, et anapaesti pedis modulo cohortationis calorem animo traxissent.* Porro haec anapaesta Tyrtaeus composuerat Spartanis, teste Pausania in Messeniacis. Erant autem eiusmodi:

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
Κοῦροι πατέρων πολιῆται,
Λαιᾷ μὲν ἴτυν προβάλεσθε,
Δόρυ δ' εὐτόλμως βάλλοντες,
Μὴ φείδεσθε ζωῆς.
Οὐ γὰρ πάτριον τᾷ Σπάρτᾳ.

Ut refert Dio in Orat. 2. de regno, et Tzetzes in Chil. I. hist. 26. qui haec ἐμβατήρια μέλη appellant. Et alioqui anapaestis delectatos esse Spartanos, patet ex Athenaei lib. 4. ubi Hyacinthiorum sollemne describitur. Ait enim ibi Polycrates, pueros canentes ad tibiam, pulsasse citharae chordas simul omnes ad pedis anapaesti modum: ἐν ῥυθμῷ ἀναπαίστῳ μετ' ὀξέος δὴ τόνου τὴν θεὸν ᾄδουσι. Celeri quippe et incitato Laconum ingenio hic anapaesticus modus, acutus et creber ac vegetus, conveniebat. VALES.

Et praepilatis missilibus.] Malim *propilatis*, ut in lib. 16. c. 12. *Propilabantur,* inquit, *missilia, etc.* id enim erat apud veteres initium pugnae. Caesar in lib. I. et 2. de bello Gallico, *pilis missis* dicit. At praepilata missilia apud T. Livium sunt, quae obtusa sunt, et mucronis loco pilam praefixam habent. Polybius ἐσφαιρωμένα dixerat, et Xiphilinus in Nerone. VALES. Nil mutandum, Ammianus *missilia* ponit pro ipsis pilis, eaque PRAEpilata nominat, quod iis mittendis initium Romanis pugnae factum. Rectius tamen fecisset Marcellinus, si aliorum exemplum secutus dixisset: *pilis missis.* W.

Humus rapido turbine portabatur.] Hoc vero nimis poëticum, et plane διθυραμβώδες. Sic Silius Italicus in lib. x. v. 204.

— — *sublatum pulvere campum*
Vulturius rotat.

Et Statius in 5. Theb. v. 368.

— — *totumque Notis portantibus aequor.* VALES.

Sensus est: in pulverem soluta tellus ventis agitata. W.

12. *Leni et inconcito gradu.*] Sic Castello placuit, cum in Editione Rom. excusum esset, *leni ante inconcito gradu:* prout etiam in Ms. legitur Florentino, * et Tolos. * [ac Colbert.] At Codex Regius ita scriptum habet, *leni ante incitato gradu:* [lego, *leni ante, dein concito gradu.*] Sequitur enim, *calefactis armis retrorsus gradiens,* ut appareat eum cursum incitatum fuisse, qui antea lenis fuerat. VALES. Adscripsit Reinesius: „Cum in Mstis, uti

uti confirmat Valef., fit *leni ante*, malim leni *atque* inconcito." W.

Calefactis armis] pugna calidiore facta: poffit etiam e'e *calefactis* feftinatione *armis*. Reinefius ob verba: *fagittarum periculis miles erat immunis*, legendum putabat *labefactis*, quod non placet. *Cadefactis*, i. e. abiectis, coniecit Salmafius de modo ufurar. p. 471. quem locum evolviffe haud poenitebit. W.

Cum Tigrane.] Non fum veritus Editionis Rom. fcripturam auctori fuo reddere, quam et auctoritas exemplaris Regii *et Tolof.* [ac Colbert.] firmabat. Accedit Zofimus III, 25. qui Pigraxem hunc nominat. τῆς φυγῆς ἡγησαμένων τῶν στρατηγῶν· ἦσαν δὲ οὗτοι Πιγράξης γένει καὶ ἀξιώσει προέχων ἁπάντων, καὶ Ἀνάρεος καὶ Σουρήνας. *Fugae initium Duces fecere: Pigraxes summo loco, et dignitate aliis antecellens, et Anarreus*, (Narteus in Mff. Regio, Fl. et Valent. [et Colbert.] dicitur) *et Surenas.* Sex autem millia Perfarum in hoc proelio occubuiffe prodit Libanius pag. 322. At Marcellinus II. millia tantum dicit, et 10. VALES.

Adverforum feriens furas et terga.] Libro feq. cap. 3. dicit *averforumque Perfarum et beluarum fuffragines concidebat et terga.* Ut dubitem, an et nunc etiam non ita fcripferit. Alioquin adverfos folet ponere pro hoftibus. GRON.

13. *Perrupiffetque civitatis aditus, ni Victor.*] Aliam eius rei caufam affert Rufus Feftus c. 28. *Perfas*, ait, *terrore fubito mifcuerunt: verfisque agminibus totius gentis, aperti Ctefiphontem portis victor miles intraffet, nifi maior praedarum occafio fuiffet, quam cura victoriae.* Idem etiam diferte confirmat Libanius in Orat. funebri pag. 322. VALES. Et Zofimus III, 25. W.

Lapforum] Reinef. *ipforum* vel *laſſorum*. Sed nihil mutandum: *lapforum* enim eft fugientium. W.

14. *Theffali ducis*] Achillis. W.

Sophanem, et Aminiam, et Callimachum, et Cynegyrum.] De his fparfim Herodotus lib. VI. 114. VIII. 93. IX. 74. 75. Iuftinus lib. II. c. 9. *Valer. Max. lib. 3. cap. 2.* LINDENBR.

Fulmina Medicorum bellorum] heroas, terrores hoftium. Ipfe Cicero pro Balbo 15. *fulmina imperii Scipiones* dicit, quem fecutus Virgilius Aen. VI, 843. [Imo Lucretium, ni fallor, III. 1047. *Scipiades, belli fulmen.* ERF.] Sic Plutarchus Marcellum appellat *gladium* Imperii. W.

15. *Caefis Perfarum plus minusve duob. mill.*] In numero caeforum variat Zofimus lib. III. c. 25. Ἔπεσον δὲ καὶ ἐν τῇ μάχῃ Περσῶν μὲν πεντακόσιοι καὶ δισχίλιοι, Ῥωμαίων δὲ οὐ πλείους πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. LINDENBR. Cf. Gronov. Praef. p. XIX. W.

16. *Navalibus donavit coronis, et civicis, et caftrenfibus.*] Protrita iam funt, quae de hifce coronis in veterum libris leguntur. Vide Vegetium et eius Scholiaften. LINDENBR.

17. *Nec refecravit.*] Id eft, nec fe religione folvit, quam iurando contraxerat. Refecrare enim eft folvere religione, ut ait Feftus: fed proprie de obfecrantibus dicebatur. Cum enim reus comitiis populum per Deos obfecraverat, ut periculo liberaretur: iubebat magiftratus eum refecrare, ut populus Rom. religione folveretur, qua fe obligatos effe putabant, quod per Deos effent rogati. Hinc quoties aliquid, poftulantes ab altero *Obfecro* dixe-

rant, ſtatim religionis cauſa addebant *Reſecro*, ut docet Plautus in Aulularia IV, 7, 4. Interdum ipſi qui obſecrabantur, reſecrabant, ut apud eumdem Plautum in Perſa I, I, 49. Reſecratio etiam exſecrationi nonnumquam opponitur, ut apud Cornelium Nepotem in Alcibiade c. 6. *Reſtituta ergo huic ſunt publice bona, iidemque illi Eumolpidae ac Ceryces, qui eum devoverant, rurſus reſecrare ſunt coacti.* τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι dicit Plutarchus in Alcibiade. Diodorus Siculus in lib. 13. ἆραι τὴν ἀράν. Calliſthenes uno verbo ἀναρᾶσθαι, teſte Suida. *Pollux ἐπαναρᾶσθαι dicit in lib. V. Onomaſt. capite 24.* Ritus autem exſecrationis ac devovendi is erat Athenis, ut Sacerdotes et Antiſtitae ſtantes verſus occaſum imprecarentur dira quaedam, et puniceas veſtes excuterent, ut tradit Lyſias in Orat. contra Andocidem. VALES.

Reſecravit] *Aemil. Probus in Alcibiade cap. 6. *Reſecrare ſunt coacti, qui eum devoverant.* Plaut. Perſa I, I, 49. *Obſecro te, reſecra, etc.* Id. Aulul. IV, 7, 4. *Reſecroque mater, quod dudum obſecraveram.** Vid. Feſtum in *Reſecrare*. LINDENBR.

CAPVT VII.

2. *Latebrae texere notiſſimae.*] Poſt haec verba in Mſ. Flor. Val. et Regio, [et Colbert.] *ac Toloſ.* legitur *hinc opulenta, ſed ille, etc.* Neque aliter in Editione Romana. Quare accedo libenter coniecturae viri docti, qui Regium exemplar manu ſua deſcripſit. Is enim ad oram libri adnotat ſuſpicari ſe, plurima hic deeſſe. Deeſt autem primo legatio Saporis ad Iulianum, de qua praeter Libanium pag. 322. loquitur et Socrates in lib. 3. cap. 18. Deinde deſideratur narratio rerum, quas exercitus Rom. Ducibus Procopio et Sebaſtiano intra Tigrim relictus geſſerat, et quam ob cauſam Iuliano in Aſſyria, prout ipſis mandatum erat, occurrere non potuerit. Haec autem deſiderari ipſe docet Marcellinus in fine huius libri pag. ſeq. his verbis: *Hisque accedebat aliud malum, quod nec adminicula, quae praeſtolabamur, cum Arſace et noſtris Ducibus apparebant, ob cauſas impedita praedictas.* Ubinam praedictas, niſi hoc in loco? Certe Libanius poſt legationem illam Saporis a Iuliano occulte dimiſſam, ne pacis mentione frangerentur ac mollirentur animi militum, ſubiicit de Arſace et exercitu Rom. Poſtremo deſideratur in hac lacuna fraus Perſicorum transfugarum, quorum ſuaſu Iulianus inductus, claſſem temere concremavit. De his enim ſe locutum hic eſſe, ſatis indicat Marcellinus ſequentibus mox verbis. VALES.

3. *Parvi habitis vetantium dictis.*] Ducum et Comitum, atque inter hos Regalis Hormisdae, qui transfugarum conſilio ac promiſſis dolum ſubeſſe admonebant, ut ſcribit Zonaras. VALES.

Amitti ſuaderent paene iam.] Hanc integram περικοπὴν primus Gelenius ex coniectura, ut opinor, adiecit. Nam in Mſ. Regio [et Colbert.] et Editione Rom. deſiderantur haec verba. VALES.

Infauſtis ductoribus praeviis.] Ad Zopyri exemplum quemdam, non viae ductorem tantum ſe obtuliſſe, ſed auctorem quoque Iuliano exſtitiſſe, ut naves reique alimentariae copiam, qua abundabat, flammis daret, Nazianzenus ſcribit στηλιτευτικῷ Ora-

tione II. cuius verba operae pretium erit videre. *Ita Dani Saxoniam infestantes, cum militem captivum ducem itineris fecissent, ad loca difficiliora paludis cuiusdam perducti, facile a Saxonibus qui insequebantur, sunt disiecti, et perierunt ex eis XX. millia. Nomen militis qui deduxit eos ad invium, fuit Herwardus, qui perenni Saxonum laude celebratur. Heimoldus lib. I. cap. 15.* LINDENBR.

Infaustis ductoribus praeviis.] cf. Sextum Rufum c. 28. Aur. Victorem Epit. 67. W.

4. *Exuri cunctas iusserat naves.*] Zosimus lib. III. c. 26. Gregor. Nazianzenus in Iulian. Orat. II. Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. lib. V. cap. 21. LINDENBR.

Praeter minores duodecim.] Numerus apud Zosimum III, 26. auctior: τὰ πλοῖα ἐμπρῆσαι, καὶ πάντα πλὴν ὀκτωκαίδεκα Ῥωμαϊκῶν, Περσικῶν δὲ τεσσάρων, ἐδαπανήθη πυρί. LINDENBR.

Praeter minores XII.] Consentit Zonaras, qui 700. triremes cum 400. onerariis incensas fuisse dicit. At Libanius pag. 302. quindecim naves ad compingendos pontes ait esse servatas: qui quidem eo loci multum laborat, ut hoc inconsultum et imprudens Achillis sui facinus excuset. Adde Augustinum in lib. V. de Civitate Dei, cap. 29. VALES.

Quas profuturas pangendis pontibus disposuit vehi carpentis.] Fl. Vegetius de Re milit. lib. III. cap. 7. *Commodius repertum est, ut monoxylos, hoc est paullo latiores scaphulas ex singulis trabibus excavatas, pro genere ligni et subtilitate levissima, carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter et clavis ferreis praeparatis. Ita absque mora constratus pons, et funibus (qui propterea habendi sunt) vinctus, lapidei arcus soliditatem praestat in tempore.* Neque id mirum videri debet, in hunc usum naves curribus vectas: cum et Hunnos constet, aliosque Istri circumcolas, navigia sua temere confecta de loco in locum passim hoc modo transferre solitos. Vid. Priscus Rhet. in Eclogis legation. *Bello etiam quod Maximilianus Imp et Ludovicus XII. Galliae Rex contra Venetos gesserunt, Germani ac Galli milites scaphis, quas carpentis vexerant, Silam fl. traiecerunt. Bembus Histor. Venetae lib. XII. pag. 167. b. Vid. Aimoin. lib. 5. cap. 7. pag. 273. LINDENBR.

Armatorum — regendis] ut, quae ad trahendas adhuc et regendas naves adhibita essent viginti hominum millia, exercitui adiungeret. Alii alias caussas huius consilii attulerunt, in quibus imperitia regionis, quod placet Heynio ad Zosimum p. 637. non ultimo ponenda loco est. Nec a vero abhorret sententia Gibboni T. VI. p. 45. Iulianum bene perspexisse, naves suas contra rapidum flumen, idque cataractis vel natura vel arte factis distinctum, non sine summa difficultate conniti posse. W.

5. *Tortique perfugae.*] Id plane eodem modo refert Zonaras: ἤδη δὲ ἐκείνων ἐκπεφρωθεισῶν, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ταξιαρχῶν ἐνέδραν καὶ δόλον ἐνίσταντο εἶναι τὰ παρὰ τῶν αὐτομόλων ἐκείνων λεγόμενα, μόλις που κατένευσεν ἐτασθῆναι τοὺς ψευδαυτομόλους· οἳ ἐκδοθέντες βασάνοις ἐξέφηναν τὸ ἀπόῤῥητον. *Cum iam universae naves conflagrassent, plerisque Tribunorum contendentibus ea quae a transfugis dicerentur fraudem et insidias esse, vix permisit,*

ut quaeſtioni transfugae ſubderentur: qui tormentis adacti, tandem veritatem aperuere. VALES.

6. *Claſſe, cum non oporteret* non opportune, temere *abolita*, abſumta. — *Per diverſa diſtringeretur* per naves et continentem diſperſus eſſet. W.

7. *Seneſcerent*] deflagraſſent. Amat omnino hoc verbum Ammianus pro *deficere, minui, vim amittere*. Sic *luna* ſeneſcens XVI, 12. *motus oceani* adoleſcentes et ſeneſcentes XXVII, 8. *leges* XVI, 5. W.

Ob cauſas impedita praedictas.] Arſaces quidem Armeniae Rex ſeu proditione, ut ei obiicit Libanius, ſeu quod regionem ſuam nudare Perſis nolebat, copias ſuas Iuliano obviam mittere ſuperſedit. Chiliocomum tamen vaſtavit, ut legitur p. 300. Exercitus autem Rom. qui cis Tigrim relictus fuerat, partim ignavia ac metu, quod conſortes ſuos in Tigri lavantes ſagittis Perſarum occiſos viderant, partim diſcordia Ducum, cum ſibi invicem obtrectarent, et altero proficiſci iubente, alter ut manerent hortaretur, inertia ibidem et otio commarcuit. Libanii verba ſunt p. 301. eo enim recurrendum eſt poſt finem paginae 322. ob transpoſitionem paginarum, qua haec Oratio miſere depravata eſt. VALES.

Ob cauſas impedita praedictas.] Ex his verbis manifeſtum ſit, quaedam, ut ſupra ſuſpicabatur Valeſius, in Ammiani contexto excidiſſe. Cum *Arſace* quidem pactus fuerat Iulianus XXIII, 2. ut auxilia ſibi mittenda ſemper haberet in promtu, *duces* vero *Procopium et Sebaſtianum* iuſſerat intra Tigridem ſe tenere, ita tamen, ſi fieri poſſet, ſe componere, ut in Aſſyria ſibi iungerentur XXIII, 3. Quid vero impedimento fuerit, narraverat quidem Ammianus ſupra in hoc capite; incuria tamen librarii alicuius omiſſum, ex aliis ſupplendum eſt. W.

CAPVT VIII.

1. *Captivos graciles iuſſit in medium duci.*] Hoc ſtrategemate ad ingenerandum militibus hoſtium contemptum antiqui Imperatores ſaepe uſi ſunt: et Leo Imperator in Tacticis id magnopere ſuadet. Simili arte Ageſilaus captivos Perſas nudos divendi ante ora militum iuſſit, ut milites, cum eorum mollitiem cernerent, cum mulierculis ſibi bellum fore ſperarent, teſte Xenophonte in lib. 3. et Plutarcho in Ageſilao. VALES.

3. *Ergo etiam ad difficult.*] ſc. *Eo etiam ad difficult.* LINDENBR.

4. *Cum nihil humani proficerent ſenſus*] nihil expediret humana prudentia. W.

Chiliocomum] fertilem Mediae provinciam prope *Corduenam* ſitam. v. omnino XXIII, 3. W.

[*Quorum neutrum extis inſpectis conſore dicebatur.*] Terentius in Andria hoc utitur verbo: *Reſtat Chremes, qui mihi exorandus eſt: et ſpero conſore.* Ubi Donatus *conſore* male a *conſit* deducit. Putat Petrus Pithoeus eſſe hoc verbum exſtiſpicum, ut ad oram libri ſui notavit.] VALES.

Confore] συντελεσθήσεσθαι. W.

5. *Arriperemus*] subitis itineribus occuparemus. W.

6. [*Sacenae duces adventare*, etc.] Ita prae ceteris codex Colbert. Legendum tamen puto *Saracenos duces adv. etc.*] VALES. *Saracenos* ego in contextum recepi: nam *Sacenae* nihili est. Saraceni auxiliares Iuliano copias promiserant, XXIII, 3. W.

Quod Imperator Ctesiphonta magnis viribus oppugnaret] Inde praedae sibi abigendae occasionem datum iri sperabant. W.

Nonnulli Persas novis motibus incubuisse firmabant.] Ms. *novis viatibus*. legendum *nobis viantibus*, ut libro XV. cap. 10. *viantibus opportunas*. lib. XIX, cap. 8. *terga viantium aggressa*. Libro XX. cap. 9. *intenti ad viandum*. Libro XXV. cap. 3. *viantes catervas*. Qui est idiotismus Auctorum coaetaneorum. id est, nobis iter carpentibus. OISELIUS. Ita et P. Pithoeus legendum ait *nobis viantibus*, per eadem loca, quia in vett. libris pro *novis motibus* scriptum est *nobis viatibus*. HAD. VALES.

Nobis viantibus incubuisse in itinere nos adorturos adesse, et recte quidem *affirmabant*. W.

7. *Quod his squalidius videbatur.*] Emendavi, *quod diu squa. videbatur:* cum viderem in hac eadem pagina paullo supra pro *diu fluctuantes et dubii*, in Mss. et Editione Rom. scriptum esse *diis fluct.* eodem errore. HENR. VALES.

Squalidius obscurius *videbatur*. v. ad XXI, 14. et XXV, 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXV. C. I.

1. *Loricae niveis limbis circumd.*] Sic emendavit Caſtellus, cum in Editione Rom. legeretur, *nivibus lumbis.* Ego vero cum in omnibus Mſſ. Regio, Val. et Flor. repererim, *loricae nimbis circumdatae ferreis*, eam ſcripturam ſequi malui. *Limbis* tamen equidem praetulerim. Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. c. 10. *Sparſique cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant Perſae, thoracum muniti tegminibus, et limbis ferreis cincti.* [Sane in Mſ. Colbert. ſcriptum eſt, *lumbis circ. fer.* ſed correctum eadem manu, *nimbis.*] Hi ſunt quos ὠμοβύρσους καὶ σιδηροῦς θώρακας vocat Plutarchus in Craſſo. VALES.

Coruſci thoraces] Hos igitur diſtinguit a loricis Ammianus. Illis ſolum pectus tectum, his et aliae corporis partes. W.

2. *Fluvio brevi*] Durus fortaſſe Zoſimo III, 27. W.

Machamaeus cecidit.] Zoſimo in lib. 3. c. 26. μαχαμαῖος. Eumdem intelligit Libanius pag. 302. cum dicit: πεσόντος δὲ τοῦ ἡμετέρου τινὸς (ſic Mſſ.) προμάχου. VALES.

Cui propugnaturus] Verbum *propugnare* Dativo ſic et alibi iunctum. v. c. XXVIII, 6. ſaluti ſuae propugnans. cf. et XVIII, 8. W.

Perterrens] Wakefield. ad Lucret. IV, 1017. corrigendum putat *proterrens.* ERF.

3. *Hinc recedentibus nobis.*] Ad locum qui Baraphthas dicitur, teſte Zoſimo. VALES.

Saraceni] nam et in agmine Perſarum erant. W.

4. *Ad Hucumbram nomine villam.*] σύμβραν vocat Zoſimus III, 27. villam mediam inter duas urbes Niſcharam et Niſchanabem, quae cum fluvio Tigri dirimantur, ponte ad utilitatem commerciorum fabricato iunguntur. [*Hucumbra* ſcriptum eſt in codice Colbert.] VALES.

5. *Exercitu ſedatius procedente.*] Ad locum, qui eſt inter Danabam et Symam opida, teſte Zoſimo. VALES. *Sedatius* ſecurius. W.

6. *Adaces legatus q. ad Conſtantium.*] Idem dicit Zoſimus III. 27. ἀνῃρέθη γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ σατράπης τις τῶν ἐπιφανῶν ὄνομα Δάκης, (ſcrib. Ἀδάκης) ὃς ἔτυχε πρότερον ἐπὶ πρεσβείαν πρὸς τὸν κωνστάντιον ἀπεσταλμένος. VALES. Cf. XVII, 5. ubi de hac legatione ſermo eſt, legatus tamen *Narſeus.* W.

7. *Tertiacorum equestris numerus.*] Forsan scripsit Ammian. *Tertianorum equest. num.* ut in Notitia Imp. p. 1440. *Legiones Comitatenses triginta duae, Secundani Italicani, Germanicani iuniores, tertiani, sive tertia Italica, Tertia Herculia.* LINDENBR.

Equestris numerus a legionibus incusatus est.] Legionibus singulis equites 300. erant assignati. Cf. Nast. Röm. Kriegsalterthümer p. 98. W.

8. *Aliae*] ἀρχαϊκῶς pro alii; nec Livius sprevit. W.

9. *Abiecti sacramento* ignominiose missi sunt alii quatuor *vexillationum* equitum, vel auxiliorum, vide Salmas. ad Iulii Capitol. Pertinacem c. 2. *Tribuni.* W.

11. *Ad tractum Maranga appellatum.*] Zosim. III, 28. *Maransa:* εἰς Μάρανσα παρεγένοντο κώμην. LINDENBR.

Merene] Nomen est non viri, sed muneris. In dignitatibus enim Persarum a Procopio Persic. Lib. I. numeratur etiam Μιρράνης. Ammianus ipse addit: *equestris Magistro militiae.* cf. supra XXIII, 6. ab init. ubi *Vitaxae.* W.

12. *Catervae ferratae.*] Cataphractarii Persae Ammiano meo ita placuisse videntur vel displicuisse, ut, quamquam antea saepius commemoraverit, hoc loco tamen ob oculos quasi eosdem pingat. — *Iuncturae rigentes* chalybeae. *Humanorum vultuum simulacra* larvae ferreae. W.

13. *Pars contis dimicatura.*] Dio in lib. 40. de Persica armatura: ἀσπίδι μὲν, inquit, οὐδὲν νομίζουσιν· ἱπποτοξόται δὲ καὶ ἀκοντοφόροι (scribe ex Ms. κοντοφόροι) τὰ πολλὰ κατάφρακτοι στρατεύονται. *Clypeo quidem uti minime curant: sagittarii autem ex equo, et contis dimicantes, cataphracti plerumque in pugnam prodeunt.* Adde Herodianum in fine lib. 4. VALES. *Retinaculis aereis* paxillis. W.

Sagittarii, cuius artis fiducia ab incunabulis ipsis gens praevaluit.] Tria nempe haec ab ipsa infantia discebant Persae, equitare, sagittare, vera dicere. Herodotus lib. I. c. 136. Strabo lib. XV. Plura huc spectantia collegit V. Cl. Barn. Brisson. de Reg. Persar. lib. II. et III. LINDENBR.

Divaricatis longius protensis *brachiis.* Aliis tantum in cruribus, pedibus usurpatum. W.

Ut nervi mammas praestringerent.] Ut apud Homerum Pandarus Iliad. 4, 123.

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Quod sagittandi genus παρὰ μαζὸν dicebatur. Erat et altera iaculandi ratio παρὰ δεξιὸν ὠτίον, itemque παρ' ὦμον, ut docet Eustathius in Il. x. Quibus adde et quartum iaculandi modum ab inguine, quem Parthis familiarem fuisse docet Persius in Sat. 5. Propertius in lib. 4. El. 10. v. 43. de Virdomaro:

Illi virgatis iaculantur ab inguine bracis.

Sic enim corrigendum eum versum existimo. Quintus denique modus sagittandi fuit, pede vicem manus implente: qua ratione usos esse Arabas scribit Suidas in Ἄραβες. Vide et Servium in librum IX. Aeneid. VALES.

14. *Elephantorum fulgentium*] glabrorum. *Truculentos hiatus* proboscidas. *Magis* inprimis. W.

15. *Manubriatos cultros.*] Livius XVII, 49. *Fabrile ſcalprum cum malleo.* LINDENBR.

Exploratum eſt enim ab Hasdrubale.] Totum hunc locum optime Livii verba illuſtrant, lib. XXVII. c. 49. *Elephanti plures ab ipſis rectoribus, quam ab hoſte interfecti. Fabrile ſcalprum cum malleo habebant: id, ubi ſaevire belluae ac ruere in ſuos coeperant, magiſter inter aures poſitum ipſa in compage, qua iungitur capiti cervix, quanto maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima via mortis in tantae molis bellua inventa erat, ubi regendi ſpem viciſſet; primusque id Hasdrubal inſtituerat, dux cum ſaepe alias memorabilis, tum illa praecipue pugna.* LINDENBR.

Exploratum eſt enim ab Hasdrubale.] Id Hasdrubalis conſilium refert Zonaras in tomo 2. pag. 90. *παρήγγειλεν ὁ Ἀσδρούβας τοῖς ἐπ᾽ αὐτῶν καθημένοις τοὺς τιτρωσκομένους τῶν θηρίων παραυτίκα σφάζειν· ῥᾷστα δὲ σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυττόμενοι ἐκτιννύοντο. Praecepit Hasdrubal Indis qui belluis inſidebant, ut vulneratos elephantos confeſtim interficerent. Cultro autem quodam ſub aurem percuſſi facillime necabantur.* [Ceterum paullo ſupra pro *vertebram*, *venam* ſcriptum reperi in codice Colbertino: et ita in veteribus libris ſcriptum ſe inveniſſe notavit P. Pithoeus.] VALES.

16. *Maior vis et trucior.*] In Editione Rom. legebatur, *maior iuſſit atrocior*, quam ſcripturam Caſtellus miris modis depravarat. Sed Accurſius quidem ſic edidit, *maior vis ita trucior.* Gelenius autem hoc modo, *maior vis ita atrocior:* quo modo in exemplari Regio ſcriptum reperi. [In Colbert. *maior viſit atrocior,* omnino pro *maior vis et atrocior.*] VALES.

Lunari acie, ſinuatisque laterib.] Vide Aelian. de acie inſtr. LINDENBR.

17. *Illatis concit. ſignis ſpiculorum impetum fregit.*] Idem in illa celebri Marathonia pugna obſervavit Miltiades, qui Athenienſes effuſo curſu iuſſit Perſas aggredi, quo ſcilicet ante ictus ſagittarum ad hoſtem venirent, ut ſcribit Herodotus in VI. c. 112. et Iuſtinus in 2. c. 9. Vegetius quoque in lib. 1. cap. 9. hoc praeceptum Ducibus inculcat. *Nec ſecus Ventidius adverſus Parthos, teſte Frontino libri 2. cap. 2.* VALES.

18. *Nihil perpetiens remiſſum*] „i. e. ſine remiſſione aut mora. Proprie: non patiens, ut aliquid remitteretur. Dicitur autem hoc aevo ea vox illo ſenſu." Erneſti. W.

Cedendo in modum imbrium] qui paullulum ceſſantes, mox maiorem aquarum molem effundunt. W.

Pone verſus directis ſagittis.] Exercitatio haec Parthorum ſive Perſarum fuit, ut non tantum ſtataria congreſſione ſagittis exerte uterentur, ſed etiam cum terga vertiſſent. Plutarchus in Craſſo. Virgilius III. Georg. v. 31.

Fidentemque fuga Parthum, verſisque ſagittis. LINDENBR.

Solis curſu flammeo nimio aeſtu *laxatus* reſolutus membra. W.

19. *Qui legionem Ziannorum regebat.*] In Notitia Orientalis Imperii *Tzanni* dicuntur ſub diſpoſitione Magiſtri militum per Thracias. Sic enim in Mſ. codice legitur, cum vulgo *Thaanni*

legatur et *Thanni.* Erant autem Tzanni populi Lazis finitimi et Armeniis, ut docet Procopius in lib. I. Perfic. Agathias in libro V. et Iuftinianus in Novella 28. de moderatore Helenoponti. *Zanni* dicuntur a Marcellino Comite in Chronico fub Theodofio Minore. Euftathius in Dionyfium, *οἱ μάκρωνες*, inquit, *ἔθνος ποντικόν. τούτους νῦν σάννους φαμὲν, ἰδιωτικώτερον δὲ τζάνους, ὡς καὶ τὴν κελσηνὴν κελτζηνήν.* Sane Zanni, et Sanni, Tzanni, et Thanni fola pronuntiandi ratione differunt, ut Zangae et Tzangae, Tabennefiotae et Zabennefiotae in Chronico Victoris Turonenfis; Turullus et Tzurullus opidum Thraciae in Procopio et Suida. Ex his quae diximus, apparet Tzannos longe ante Iuftiniani tempora foederatos Rom. et auxiliares fuiffe. VALES.

Legionem Ziannorum regebat.] *Zanorum mentio in Novell. Iuftiniani I. et 28. Agath. lib. 5.* Legionis nomen non ponit Zofimus, rem tamen ita narrat III, 28. *ἀπώλεσαν ἄλλους τε στρατιώτας, καὶ Βρεττανίωνα τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντα τοῦ λόχου, ἀνδρείως ἀγωνισάμενον.* In Notitia Imperii nominatur *Cohors* IX. *Thanorum Nitriae:* et fortaffis an in fcriptura tantum variatio eft; reipfa vero eadem haec cum illa, cuius hic mentionem Ammianus facit. LINDENBR.

CAPVT II.

2. *Sub columellis tabernaculi parvis*] fub tentorio fubitario, perticis tenuibus fulto. *Munifici faftidienda gregario.* cf. XVI, 5. *Munifices* opponuntur *beneficiariis*, qui immunes funt a quibusdam officiis caftrenfibus. — *Quidquid ad minifteria poftulabatur,* conquirebatur ei pro cibo apponendum. *Sui fecurus* nihil de fe cogitans. W.

3. *Sententiis cuiusd. Philofophi.*] Sic coniecit P. Caftellus, cum in Editione Rom. et Mff. omnibus legeretur *fenius cui.* Unde fcribendum exiftimo *obfcuro noctis*, (fic in Mf. Reg. *et Tolof.* et Edit. Rom.) *altitudine fenfus cuiusd. Phil. teneretur.* [Sane in Colbert. legitur, *obfcuro noctis altitudine fenius cuiusdam Philofophī tenerentur.*] VALES.

Dum altitudine fenfus cuiusdam Philofophi teneretur] gravem aliquam philofophicam fententiam animo verfaret. W.

Vidit fqualidius] obfcurius. W.

**Speciem Genii publici cum cornucopia.*] Cornu pomiferum vocat Arnobius lib. VI. Fortuna cum cornu pomis, ficubus, aut frugibus autumnalibus pleno depingebatur. Ib.* LINDENBR. Cf. XX, 5. W.

4. *Numinibus per facra depulforia fupplicans*] matutinis precibus a Diis, ut omina infaufta averruncarent, petens. W.

Flagrantiffimam facem cadenti fimilem.] Iterum inf. *facem* vocat, ut Apul. de Mundo: *Sunt et alia eiusmodi imaginum genera, quas Graeci faces — nominant.* Ariftot. five quis alius auctor libelli de Mundo, *λαμπάδας* dixit; *globum* Aurel. Victor in Iulian. (Epit. c. 43.) *Ac ne noctu quidem vifus ingens globus caelo labi, diem belli cautum praeftiterit.* *Gell. lib. 19. cap. I. *Fumigantes globi.** LINDENBR.

Minax infeſtum *ſidus Martis,* cuius numen offenderat XXIV, 6. W.

5. *Quem* ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ.] Id ſignum ab antiquis infauſtum eſſe habitum docet Homerus Il. 4, 75 — 77.

Οἷον δ' ἀστέρα ἧκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτου
Ἢ ναύτῃσι τέρας, ἠὲ στρατῷ εὐρέϊ λαῶν
Λαμπρόν· τοῦ δέ τοι ἄπο πολλοὶ σπινθῆρες ἵενται.

Ubi Euſtathius recte notat: *ἀστέρα δὲ λέγει οὐ κυρίως, ἀλλά τι ἀστεροειδὲς, οἷον κομήτην, ἢ ὁποῖοι οἱ διάττοντες, ὧν ἡ γένεσις ἀέρος στροφή· διὸ καὶ ἀνέμους ὡς ἐπιπολὺ δηλοῦσι.* Ventorum quidem id ſignum eſſe teſtatur Aratus in Prognoſtico. VALES.

ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ *nos appellamus.*] Achilles Statius in Arati Phaenomena, *περὶ κομήτων. Οἱ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετερχόμενοι καλοῦνται ἄττοντες, καὶ διάττοντες· γίνεται δὲ τοῦτο, τῶν ἀστέρων ὑπὸ πνεύματος τινασσομένων, καὶ οἱονεὶ σπινθῆρας ἀφιέντων. διὸ καὶ σημεῖον ἀνέμων εἶπεν Ἄρατος τοῦτο.* Quae eadem apud Heronem Alex. leguntur. Arati autem locus hic eſt Sect. 79. v. 11. p. 108. ed. Par. 559.

— — *ὄπιθεν ῥυμοὶ ὑπολευκαίνονται,*
Δειδέχθαι κείνοις αὐτὴν ὁδὸν ἐρχομένοιο
Πνεύματος, etc. LINDENBR.

Διαΐσσοντα Latine: raptim tranſeuntem, pervolantem coelum. W.

Profanus et demens] Profanum dementi iunctum acceperim non de irreligioſo, ſed homine ex vulgo, uno ex multis. W.

6. *Scintillas ab aetherio cadentes vigore.*] Idem ſentit Theon in Arati Prognoſtica. Sic enim definit has imagines: *στιλβηδόνες εἰσὶν ἃς ἀποπέμπει ὁ αἰθήρ· ὥστε τοῦ αἰθέρος ἐστὶ πύκνωσις τὸ τοιοῦτο.* VALES. Ab *aetherio vigore* igne emicantes. *Acri contactu* frictione. *Lumen* lucida materia. W.

In aeſtum ſolvitur corpus.] Sic emendavit Gelenius, cum ex Caſtelli coniectura ante legeretur *iners tum ſolv.* At in Editione Rom. ſic legebatur: *inertium ſolv. corpus.* Sed cum in codice Regio ſcriptum reperiſſem *in aertum ſolv. corp.* [in Colbert. *inertum ſolv. corpus:*] ſtatim emendavi, *in aerium ſolvitur corpus:* quae emendatio confirmatur verbis ſequentibus, *ad ſubſtantiam migrans, cuius attritu incaluit nimio.* Quidam enim ex attritu aeris haec proſilientia formari ſidera dicebant, inter quos Anaxagoras teſte Diogene, et Seneca in lib. 2. Natur. Quaeſt. cap. 14. VALES.

Cum adtritu incaluit.] *Οἱ γὰρ διάττοντες, ἀστέρες μὲν οὐκ εἰσὶ, γένεσις δὲ πυρὸς φερομένου ἐκ παρατρίψεως ἀστέρων,* ut Theon Alexand. inquit, in Commentario ad modo laudatos Arati verſus. LINDENBR.

7. *Tarquitianis*] Vid. Petr. Pithoei Adverſar. lib. 1. cap. XX. LINDENBR.

Tarquitianis libris.] Tarquitius libros de Etruſca diſciplina, et Oſtentarium Tuſcum conſcripſerat, teſte Plinio, et Macrobio *in libri 3. Sat. cap. 7.* Is ipſe eſt, opinor, cuius mentio fit in hac Inſcriptione veteri: *L. Tarquitio. L. F. Pom. Etruſco. Sulpiciano. Scribae. Quaeſtorio.* VALES.

Tarquitianis libris.] Libri iſti nomen habent a *Tarquitio*, qui ſcripſit de Etruſca diſciplina. Nomen viri ſaepe a librariis falſo

ſcriptum TarquiNius, v. c. apud Macrobium Saturnal. II, 16. recte tamen III, 7. TarquiTius. Libros illos plures titulos habuiſſe, patet ex ipſo Noſtro, qui *titulum de rebus divinis* laudat, quem oſtenta continuiſſe a Diis ipſis miſſa, in coelo viſa probabile eſt; alium titulum habet Macrobius II, 7. *oſtentarium arborarium*, ſi qua arborum futuri praenuntia. cf. etiam Lactantium Inſtitutt. I, 16. Voſſium de hiſtor. I, 31. Pithoeum in Adverſar. p. 71. Crenium Animadverſſ. philol. hiſt. T. IX. p. 44. ſ. W.

8. *Imperatore omni vaticinandi ſcientiae reluctante*] in quo tamen Ammianus ſibi non conſiat. cf. XXII, 1. 12. infra c. 5. W.

CAPVT III.

1. *Stabiles* ſtatarias *pugnas.* — *Adusque perpetuum diem*, toto die. cf. *perpetua hieme* XVIII, 6. W.

2. *Terga arma cogentium*, (ſtatim poſt *ultimi*) aciei extremae. W.

3. *Oblitus loricae.*] Zonaras idem ſcribit: ἔτυχε δὲ διὰ βάρος καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου φλόγωσιν (θέρους γὰρ ἦν ἀκμὴ) τὸν θώρακα ἐκδυσάμενος. Id eſt: *Quippe loricam ob pondus, et ſolis ardorem (medium enim tunc tempus erat aeſtatis) depoſuerat.* At Libanius in Orat. funebri, pag. 303. colorem hic affert minime probabilem. Ait enim inermem tunc fuiſſe Iulianum, eo quod Perſas ubique vicerat · quae nimia ſui fiducia in tanto duce nequaquam ferenda eſt. Itaque merito in Victoris Epitome reprehenditur. VALES.

4. *Faetorem ſtridoremque elephantorum impatienter tolerantib. noſtris.*] Addidimus τὸ *ſtridorem*, ex Mſ. ſenſu pleniore perfectioreque. Sic paullo retro hoc eodem libro: *Elephantorum fulgentium formidandam ſpeciem, et truculentos hiatus vix mentes pavidae perferebant: ad quorum ſtridorem odoremque et inſuetum tunc aſpectum magis equi terrebantur.* Iterum lib. XIX. c. 7. *Adiectis elephantorum agminibus, quorum ſtridore immanitateque corporum nihil humanae mentes terribilius cernunt.* Q. Curtius lib. VIII. c. 14. de Pori Regis elephantis: *Magnum belluae iniecere terrorem, inſolitusque ſtridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, ſed viros quoque ordinesque turbaverat.* *Florus lib. I. cap. 18. *Quorum* (elephantorum) *cum magnitudine, tum deformitate, et novo odore ſimul ac ſtridore conſternati equi.** Magna hinc Romanis bello Tarentino clades: foedior tamen Caſſovellani Britannorum Regis pavor, qui ne ad unius quidem elephanti adſpectum durare potuit, cum ad eum Caeſar tranſitum pararet. A quo malo, ut ſibi praecaveret Perſeus, εἰδώλοις ξυλίνοις ἐλεφάντων ἰδέαν καὶ χρόαν ἐχομένοις, ſtridoreque tubarum acutiore, paullatim equos ſuos verorum elephantorum barritum et magnitudinem ferre docuit. Florus lib. I. cap. 18. Polyaenus Strategem. lib. 4. et 8. LINDENBR.

5. *Succinctior*] expeditior, alacrior. W.

Averſorumque Perſarum et belluarum ſuffragines concidebat] Simile ſtrategema Alexandri Mag. de quo Curtius lib. 8. c. 14. *Anceps ergo pugna nunc ſequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit, donec ſecu-*

ribus (id namque genus auxilii praeparatum erat) pedes amputare coeperunt. *Quale et illud, de quo Helmold. Chronic. Slavorum lib. I. c. 68. *Fuit pugna vehemens, et victoria utrimque ambigua, quousque unus partium Comitis proclamavit, ut poplites equorum, quos hostes insidebant, fortiter caederentur: factumque est, ut cadentibus equis, sessores quoque loricati collaberentur, gladiisque nostratium protriti sunt.* pag. 54.* LINDENBR.

Suffragines] nervi, quibus imi pedes tibiis nectuntur. Cf. XIX, 6. W.

6. *Clamabant hinc inde Candidati*] Candidatorum significatio non una: sed quorum hic mentio, ii e Scholarium numero ob corporis proceritatem electi, primi Scutarii Protectoresque Principis erant. De his iterum Ammian. lib. XXXI. c. 13. 15. Procopius Gothicor. lib. III. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ βασιλέως μὲν Ἰουστινιανοῦ δορυφόρος, ἐπεὶ ἐς τοὺς κανδιδάτους καλουμένους τελῶν ἔτυχε· τῶν δὲ ἱππικῶν καταλόγων ἦρχεν. Vid. Cedren. in Iuniore, pag. 211. LINDENBR.

Incertum subita equestris hasta, etc.] De morte Iuliani alia longe diversa Sozomenus lib. 6. cap. 2. Nicephorus Callist. lib. X. cap. 34. Gregorius Nazianz. Episc. in Iulian. Orat. 2. Amphilochius in Vita Basilii Magni Archiep. Chrysostomus de Babyla Martyre, Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. LINDENBR.

Incertum] Hoc unde pendeat, vel quo referatur, non video, et quovis pignore contenderim, e margine irrepsisse in contextum. Sciolus alleverat, qui non eandem de Iuliani morte omnium fuisse sententiam meminerat, nec hostili, sed Christiani cuiusdam militis lancea vulneratum esse cum Libanio credebat. Sentit igitur Ammianus cum Eutropio, qui et ipse interfuit, Sexto Rufo et Aurelio Victore, qui omnes hostili sagitta eum confossum tradunt. W.

Subita equestris hasta.] Libanius pag. 303. (Reisk. I. p. 613.) δόρυ δ' ἱππέως ἐπ' αὐτὸν ἐνεχθὲν ἄοπλον διὰ τοῦ βραχίονος δραμὸν εἰς τὴν πλευρὰν εἰσέδυ, etc. *Hasta equestris in eum inermem illata, per brachium in latus irrepsit.* Et hic quidem eius caedis auctores Christianos fuisse contendit, qui a Iuliano depressi ac vexati, cum insidias ei dudum compararent, tandem oblata occasione facinus peregerunt, ut dicit pag. 323. quem Libanii locum profert etiam Sozomenus in lib. 6. Sed Eutropius qui huic Persicae expeditioni interfuit, et Rufus Festus, ac Victoris Epitome ab hostium equite, et quidem fugiente, conto percussum esse memorant. VALES.

8. *Exitium*] mortem, cf. XXII, 5. W.

Epaminondas ille dux inclytus.] Val. Maximus lib. III. cap. 2. Iustinus lib. VI. cap. 8. LINDENBR.

9. *Phrygiam appellari locum ubi ceciderat.*] Iulianus cum esset Antiochiae, noctu in somnis iuvenem viderat rutila coma, (i. e. Solem. W.) qui ipsum in Phrygia moriturum ei visus erat praedicere. Cum igitur letaliter vulneratus, locum illum in quo castra habebat, Phrygiam appellari didicisset, exclamasse dicitur: O Sol, Iulianum perdidisti: ut narrat Zonaras, et auctor Chronici Alexandrini: sed in hoc ῥαρία perperam exaratum est pro Φρυγία. VALES.

10. *Velut exauctoratus*] sui iuris. W.

12. *Quamdiu*] usque dum, donec. *XXII, 5. W.

13. *Cum plebe maxima*] plurima. — *Merena* c. 1. *Nobodare* XVIII, 6. 8. W.

Proelia XX. *Marcelli*] Maior numerus apud Plinium lib. VII. cap. 25. *Solus* (Iul. Caes.) *M. Marcellum transgressus: qui undequadragies dimicaverat.* Solinus cap. VI. LINDENBR.

[*Proelia viginti Marcelli*] At Plinius in libri 7. capite 25. et Solinus in capite 6. (quem fere totum exscripsit Ammianus. W.) multo plura M. Marcelli proelia commemorant, et signis collatis undequadragies dimicavisse eum scribunt. Quod autem paullo infra ait Ammianus, ultimum ex Sergii posteris, *Catilinam claras gloriarum eius adoreas sempiternis maculis obumbravisse*, id accepit a Solino, ut solet, cui in capite VI. Collectaneorum dicitur Catilina *tantas Sergii adoreas odio damnati nominis obumbrasse.*] VALES. Cf. Gronov. Praef. p. XXI. W.

Sicinium Dentatum] Ita Ms. ut et Valerius Maximus lib. III. cap. 2. A. Gellius lib. II. cap. 11. At vulgati quidam codd. *Siccium* vocant, uti et Dionysius Halicar. lib. X. pag. 662. Λεύκιος Σίκκιος Δεντάτος. Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. VI. *Varro apud Fulgent. in NEFRENDES.* LINDENBR.

Sicinium Dentatum.] L. Siccius Dentatus emendate dici debet: sic enim praeter Dionysium Halic. vocat Zonaras in tomo 2. Annalium, quos ex Dione composuit, pag. 27. λεύκιον σίκιον, et Fulgentius Planciades de verbis antiquis ex Varrone. De eodem Siccio Dentato vide Festum in *Obsidionalis corona.** VALES.

Sergium, qui vicies et ter vulneratus.] Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. 6. (ad quem vide Salmasium p. 34. W.) apud quem ipsissima fere Ammiani verba *Beatus profecto tot suffragiis gloriarum, ni heres in posteritatis eius successione Catilina, tantas adoreas odio damnati nominis obumbrasset.* LINDENBR. Uterque, et Sicinius et Sergius iterum iunguntur XXVII, 10. W.

14. *Anatolio interfecto, qui tunc erat Officiorum Magister*] In Zosimo III, 29. perperam *Antonius* scribitur pro *Anatolio*: Μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης ἔπεσεν Ἀντώνιος, ὁ τῶν περὶ τὴν αὐλὴν ἡγούμενος τάξεων, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Μάγιστρον. LINDENBR.

Occupato castelli vicini praesidio.] Id Zosimus paullo aliter refert his verbis III, 29. ἄνδρες ἑξήκοντα μόνοι, σφῶν καὶ τοῦ Ῥωμαίων ἀξιώματος μεμνημένοι, παραβαλλόμενοί τε ἄχρι θανάτου, τοῦ φρουρίου γεγόνασιν ἐγκρατεῖς, ἀφ᾽ οὗ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεξελθόντες οἱ Πέρσαι πλεονεκτεῖν ἔδοξαν· καὶ τρεῖς ἡμέρας τῶν πολεμίων ἐφεδρευόντων, οὐκ ὀλίγου μέρους τοῖς πολιορκοῦσιν ἐπιθεμένου περιεσώθησαν. LX. *milites, sui et dignitatis Rom. memores, ad mortem usque audacter decertantes, castellum illud occuparunt, ex quo Persae in Rom. iter facientes impetum fecerant: et ab hostibus per triduum obsessi, aggressi tandem oppugnatores ipsos, incolumes evaserunt.* Infra c. 7. (6.) castellum Vaccatum dicitur. VALES.

15. *Quam reposcenti naturae ut debitor bonae fidei redditurus exsulto*] Non minus prudenter, quam pie, Iosephus apud

Egesipp. lib. III. cap. 17. *Deus omnipotens thesaurum nobis optimum dedit, atque inclusum in hoc vase fictili et consignatum commisit nobis custodiendum, quoad ipsi placeat reposcere. Nonne in utroque crimen est, vel reiicere depositum non reposcente qui dederit, vel reposcenti negare? Si hominis depositum violare poena infamiae est, quanto magis violare depositum Dei?* LINDENBR.

Ut debitor bonae fidei redditurus exsulto.] Sapienter id quidem et ex praecepto D. Marci, quem Iulianus sibi imitandum proposuerat. Hic enim in libris de vita sua nihil frequentius inculcat, quam hilari ac libenti animo mortem esse exspectandam, gratias quinetiam Deo habendas esse. In libro autem 4. eadem utitur metaphora qua Iulianus hoc in loco: περιμένων τὸ ἀνακλητικὸν ἐκ τοῦ βίου εὔλυτος, μήτε ὅρκου δεόμενος μήτε ἀνθρώπου τινὸς μάρτυρος. *Signum receptui *ex hac vita* exspectans expeditus, ut nec iuramento opus sit nec testibus.* Et paullo post subiicit, hominem sapientem eadem facilitate et constantia digredi e vita, qua ad aliam quam actionem verecunde ac decenter obeundam se conferret: neque umquam imperfectam eius vitam tamquam fabulam nondum ultimo actu finito intercipi a fato. VALES.

Ut debitor bonae fidei] qui, quod debet, promte reddere paratus est. — *Philosophorum sententia generali* omnium. — *Beatior,* nobilior, praestantior. — *Quoties conditio melior a deteriore discernitur,* in meliorem transit. W.

Mortem tamquam summum praemium.] Notae sunt historiae, iam ab antiquo in Scholis tractatae, Cleobis et Bitonis: quibus cum mater precata esset ab Argiva Iunone, *ut illis praemium daret pro pietate, quod maximum homini dari posset a Deo, mane inventi sunt mortui.* *Item Agamedis atque Trophonii, qui cum Deo Pythio templum aedificassent, quodque optimum foret precarentur, confestim somno pressi nunquam postea surrexerunt. Xenocrates Platonicus de Morte pag. 116. Cicero Tuscul. lib. I. Plutarch. de Consolat.* Ad quae exempla haud dubie sive Iulianus sive Ammianus respexit. LINDENBR.

16. *Ne me proiiciam aut prosternam*] cogar victas manus tradere, pacem petere ab hostibus. — *Dolores insultant ignavis* acriores fiunt impatientibus, mollioribus. W.

17. *Civilia*] in pace. *Examinatis rationibus* nonnisi rite diligenterque omnibus perpensis. *Tametsi prosperitas simul utilitasque consultorum non ubique concordent,* etsi utiliter provisis non semper respondet eventus. W.

18. *Licentiam omnem actibus meis exterminans.*] Magna laus in celsa potestate, cum Principes nil sibi amplius licere putant, quam privatis, ut Plinius in Panegyr. ait. Et praeclare Impp. Leo et Anthem. in libro LL. Anthemii Aug. Tit. 5. *Neque enim aliud Imperatoriae maiestati, cui semper debet aequitas inhaerere, et vigere iustitia, videtur accommodum, quam commune ius omnibus reservare subiectis, et nihil amplius bonis licere Principibus, nisi quod liceat privatis.* *Isidorus Sentent. lib. 3. cap. 51. *Iusta est vocis eorum* (Principum) *auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur.* Gratianus

distinct. 9. c. *Iustum est.** LINDENBR. *Licentiam* abusum potentiae, impotentiam, superbiam. W.

Gaudensque] Fortasse hic aliquid excidit. *adeo sciens. quod* sic et XIV, 7. *Imperiosa parens*, quae ius habet imperandi. *consideratis* apertis *periculis*. *Fundatus* firmo gradu, *turbines fortuitorum*, quae forte inciderent, calamitatum XV, 5. *calcare* contemnere, superare. W.

19. *Fide fatidica praecinente*] cf. XXIII, 6. W.

Vel damnatorum fine decedo.] Sic recte in Florentino Mſ. ut sup. lib. XV. *Damnatorum sorte Poemenius raptus ad supplicium interiit.* Et de hoc ipso Iuliano lib. XVII. c. 1. §. 14. *Oppetere dimicando gloriose magis optabat, quam damnatorum sorte, sicut sperabant, ut frater Gallus, occidi.* Igitur quod vulgo legitur, *delicatorum f.* corruptum esse facile apparet. LINDENBR.

Merui clarum e mundo digressum] Al. *clarum e medio.* Sed Mſ. lectio, quam expressimus, verior. Sic lib. XXI. c. 14. *E mundo citius digressurum.* Lib. XXIX. *Cum mundo digredi statuisset.* Lib. XXXI. c. 2. §. 22. *Fortuitis casibus mundo digressos.* Cassiodorus Variarum lib. VI. Epist. 2. *Cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quam de mundo homines contingat exire.* LINDENBR.

E mundo digressum*] Sic Tertull. ad Uxorem cap. 1. *Christianis saeculo digressis nulla restitutio nuptiarum. LINDENBR.

Aequo iudicio] haud immerito. W.

20. *Super Imp. vero creando caute reticeo.*] Libanius, pag. 323. (Reisk. I. p. 614.) δεομένων δὲ, ait, τῶν φίλων ἀποφῆναι τῆς ἀρχῆς κληρονόμον, οὐδένα αὐτῷ παραπλήσιον ἐγγὺς ὁρῶν, ἀφῆκε τῇ στρατιᾷ τὴν ψῆφον. *Cumque amici rogarent, ut successorem Imperii nuncuparet, ipse qui neminem sibi parem circumspiceret, suffragiis militum rem permisit.* Videtur autem Iulianus exemplum Galbae Aug. reformidasse: qui affecta aetate cum Pisonem Caesarem nuncupasset, et sibi, et Pisoni perniciem creavit. Namque Otho praelatum sibi Pisonem aegre ferens, in Principem conspiravit, ut in Historiis refert Tacitus. VALES. Egregia vero comparatio. Et Galbae incolumi, et bene valenti et considerato cum iudicio ad ordinationem istam aggresso et hinc insidias perpesso similis est Iulianus et hic letaliter vulneratus et in horas mortem venturam prospiciens, hoc scilicet agit, ut metuat repentinum Othonem. Quis credat? Immo vult imitari Magnum Alexandrum, si ex imitatione alicuius ad hanc rationem venit, et imperii causam rite agit; alioqui metus ille tradendi alicuius in ultimum discrimen nonne manifeste respicit historiam Augusti itidem deliberantis de hac re apud Tacitum lib. I. Annal. cap. 13. et quid ille nominandis quibusdam effecit? Nempe ait ibidem, *omnesque praeter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt.* GRON.

Super Imperatore vero creando] Aur. Victor in Iuliano (Epit. c. 43.): *Circa noctis fere medium defecit, praefatus consulto sese de Imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studiis amicorum, ex invidia Reip.* DISCORDIA EXERCITUS *periculum faceret.* LINDENBR.

Ne per impudentiam dignum praeteream] Melius in Mſ. *per imprudentiam.* LINDENBR.

Alumnus reipublicae frugi] patriae amans (Patriot). W.

21. *Familiares opes*] pecunias suas. *Supremo stilo* testamento. cf. ad XXI, 15. W.

Quem cum beatum fuisse Sallustius respondisset] Beati et felices mortui dicuntur, ἐπ' εὐφημισμοῦ, ut Graece μακαρῖται. Hesych. Μακαρίτης, ὁ τεθνεὼς, ὁ μακάριος, ὁ νεκρός. Suidas in Μακαρίτας. Plutarchus in Παραμυθικῷ. Iulianus in Epistola ad Hermog. Ἐκείνῳ μὲν δὴ, ἐπειδὰν μακαρίτης ἐγένετο, κούφη γῆ, καθάπερ λόγος. LINDENBR.

Cum beatum fuisse.] Th. Marcilius dubitat an non melior lectio sit *beatum et fuisse*, quod sane nimis captatum, nec ad genium Ammiani. GRON.

Qui elate ante contempserat suum] qui modo tam elato animo de sua ipsius morte fuerat locutus. W.

22. *Auctoritate etiamtum integra increpabat.*] Neque id omisit Libanius, (Reisk. I. p. 614.) cuius haec sunt verba: ἁπάντων γὰρ τῶν περιεστηκότων εἰς θρῆνον πεπτωκότων καὶ οὐδὲ τῶν φιλοσοφούντων δυναμένων καρτερεῖν, ἐπετίμα τοῖς τε ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα δὲ τούτοις, etc. *Et cum circumstantes in fletum universi effunderentur, neque ipsi Philosophi a gemitu possent temperare; cunctos increpabat, sed hos maxime: quod cum rebus a se in omni vita gestis aditum sibi ad Deorum sedes aperuisset, ipsi haud secus ac tartaro dignum lugerent.* Deinde tabernaculum illud Iuliani carceri comparat, quo moriturum Socratem amici convenerant. VALES.

Auctoritate integra etiamtum] sono vocis imperatorio. W.

Coelo conciliatum] destinatum. W.

23. *Cum Maximo et Prisco Philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans*] Magnorum virorum exemplo. Sic Thrasea, cum iam Neronis scelere iussa morte sibi obeundum intellexisset, maxime intentus Demetrio Cynicae institutionis doctori, *de natura animae et dissociatione spiritus corporisque inquirebat.* Tacitus Annal. 16. Sic Socrates: * *Cum potionem publice mixtam ebiberet, de morte disputavit usque ad ipsam.* Seneca cap. 3.* Diogenes Laert. in eius Vita: Καὶ δεθεὶς μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἔπιε τὸ κώνειον, πολλὰ καλὰ κἀγαθὰ διαλεχθεὶς, ἃ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνί φησι. Ceterum de Maximo et Prisco plura Eunapius in Vitis Philosophorum. LINDENBR.

Super animorum sublimitate divina origine, immortalitate *perplexius* subtilius, Socratis ad exemplum *disputans.* Quanto in honore habuerit *Maximum*, v. XXII, 7. *Priscum* in magistris Iuliani numerat Eunapius. — *tumore venarum*, aestu sanguinis. W.

Anno aetatis altero et tricesimo.] Id est, secundo ac tricesimo. Sic enim fere loquuntur Latini, ut Quintilianus in Dialogo de causis corruptae eloquentiae. *Uno et vicesimo Caesar Dolabellam, altero et* XX. *Asinius Pollio G. Catonem insecuti sunt.* Neque aliter Eutropius in lib. 9. de Maximiani Galerii pugna, et alii passim. Observavi tamen interdum eam vocem pro uno sumi, ut apud Velleium alicubi legere memini. Sed hoc in loco a Marcellino pro secundo accipitur, ut dixi. Cui enim potius de Iuliani aetate quam Iuliano ipsi credamus? At is in Epist.

Epiſt. 51. ad Alexandrinos, (p. 353. Spanh.) 32. annos natum ſe eſſe dicit, tum cum eam Epiſtolam ſcriberet. Idem in Miſopogone ſignificat his verbis: ἐτῶν δὲ τριάκοντα μελέτην ἀφιέναι παγχάλεπον, ἐμοὶ δὲ καὶ πλείω τούτων ἐστίν. At Socrates in lib. 3. Iulianum anno aetatis I. et XXX. interiiſſe ſcribit: quod ex ipſomet Socrate refellere facillimum fuerit. Scribit enim in lib. 3. cap. I. poſt obitum Conſtantini Magni cum Dalmatius Caeſar eſſet occiſus, Gallum et Iulianum in diſcrimen vitae pariter adductos eſſe. Sed Gallum quidem morbo, quo tunc graviſſimo laborabat, inſtanti exitio ereptum: Iulianum vero ob teneram adhuc aetatem ſervatum fuiſſe, quippe qui vix tum eſſet octennis. Idem etiam ſcribit Sozomenus in lib. V. Igitur ſi id diſcrimen Iuliano contigiſſe ponamus anno 337. quo Conſtantinus eſt mortuus; efficietur profecto Iulianum 4. et 30. annis vixiſſe. Mortuus eſt enim anno Domini 363. Sed ſi Cedrenum ſequimur, qui caedem Dalmatii, et diſcrimen illud Iuliani refert in annum 2. ab obitu Conſtantini M. tum id efficietur quod nos poſuimus, 32. annos vixiſſe Iulianum. Caſſiodorus anno aetatis 32. Iulianum obiſſe dicit. VALES.

Parentis (Iulii) *Conſtantii obitu deſtitutus*] inops, vel, ut ipſe ſupra hoc capite extulit: *in umbram et angulos amandatus.* W.

Et Baſilina matre.] Supple ἀπὸ κοινοῦ *deſtitutus.* Nam Baſilina cum Iulianum primum, atque adeo unicum, peperiſſet, paucis poſt menſibus deceſſit, ut teſtatur Iulianus ipſe in Miſopogone. Haec Baſilina erat Iuliani filia Praefecti Praetorio, quemadmodum ſcribit Libanius in Orat. funebri pag. 260. Eiusdem meminit Athanaſius in Epiſt. ad Solitarios, ubi de Eutropio Hadrianop. Epiſcopo ſcribit, qui in exſilium miſſus eſt ſtudio et inſtinctu Baſilinae. Βασιλῖνα γὰρ ἦν ἡ πάνυ κατ' αὐτοῦ σπουδάζουσα. *Baſilina enim magnopere eum inſectabatur.* Ideo fortaſſe quod Eutropius Euſebium Nicomed. Epiſcopum (affinem Baſilinae, ut ſupra notavi) acriter reprehendebat. Meminit et Georgius Alex. in Vita Chryſoſtomi, ubi ait obiectum fuiſſe Chryſoſtomo, quod praedium a Baſilina Eccleſiae Conſtantinop. legatum vendiderat, et pretium in ſuos uſus verterat ὅτι διαφέρον τῇ ἐκκλησίᾳ τόπιον ὅπερ Βασιλῖνα ἡ τοῦ ἰουλιανοῦ μήτηρ κατέλιπε, πωλήσας ἐσφετερίσατο. Baſilinae frater erat Iulianus Comes Orientis, avunculus Iuliani A. Male Chryſoſtomus in Orat. contra Gentiles θεῖον πρὸς πατρὸς vocat. VALES.

CAPVT IV.

Iam vero mores, totumque, quem vocant, characterem Iuliani ita ad vivum ob oculos pingit, ita ſine partium ſtudio et virtutes et vitia temperat, ut plauſum omnium tulerit intelligentium. cf. XVI, 15. et qui ſingulares libros de Iuliani vita edidere: *la Bletterie Vie de l'Empereur Julien.* Amſt. 1735. *Schroeckh's allgem. Biographie* Th. IV. W.

I. *Vir profecto Heroïcis conn. ingeniis.*] Nihil mirum, ſi vir Graecanicae ſuperſtitioni deditus, in Iuliani ſui laudes effunditur. Sed et Chriſtiani quotquot abſque affectu animi ſincere locuti ſunt, Iuliano teſtimonium egregiae indolis perhibuerunt.

Audi Augustinum in lib. 5. de Civitate Dei cap. 21. *Ipse apostatae Iuliano, cuius egregiam indolem decepit amore dominandi sacrilega et detestanda curiositas, etc.* Sed et Prudentius idem ingenue confitetur in Apotheosi v. 449. ff.

Principibus tamen e cunctis non defuit unus
Me puero, ut memini, ductor fortissimus armis,
Conditor et legum celeberrimus, ore manuque
Consultor patriae, sed non consultor habendae
Religionis: amans tercentum millia Divum
Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus orbi.

[*Orbi*, id est orbi Romano, Imperio Romano. Sic enim malo, quam quod in vulgatis Editionibus legitur, *Urbi*, hoc est, urbi Romae. Vult igitur dicere Prudentius, Iulianum, quamvis a Christo desciverit, bonum tamen et utilem Imperio Rom. Principem fuisse.] VALES.

Virtutes quatuor praecipue] Vid. Cicer. de Offic. lib. 1. c. 5. *B. Ambrosius de Offic. lib. 1. c. 24. Marius Victorinus in Cicer. Rhetor. 1. pag. 80.* Porphyr. apud Stobaeum Serm. 1. pag. 23. LINDENBR.

Accedentes] Sic lego pro *accidentes*. W.

Intento studio coluit omnes, ut singulas] Egregia haec sane laus est, et cui adsimilis illa, qua Stiliconem extollit Cl. Claudianus lib. II. v. 100.

Omnes praeterea, puro quae crimina pellunt
Ore Deae, iunxere choros, unoque receptae
Pectore diversos tecum cinguntur in usus.
Iustitia utilibus rectum praeponere suadet,
Communesque sequi leges, iniustaque nunquam
Largiri sociis. Durum patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori.
Temperies, ut casta petas. Prudentia, ne quid
Inconsultus agas. Constantia, futile ne quid
Infirmumque geras, etc. LINDENBR.

2. *Post amissam coniugem*] Helenam, quae tamen ipsa non sponte domum deducta, sed a fratre Constantio oblata est. W.

Apud Platonem legitur, Sophoclem) Plato de Repub. lib. 1. (T. VI. Bipont. p. 150.) Cicero de Senectute c. 14. Stobaeus cap. 6. LINDENBR.

3. *Lyrici Bacchylidis, quem legebat iucunde*] non sine voluptate, in cuius tamen fragmentis ab Henr. Stephano editis nihil tale invenio. — *Citerioris* interioris *vitae ministris*. cf. XIV, 1. XXVII, 10. cet. W.

4. *Velut ad pallium mox reversuri.*] Etiam minabatur interdum ad vitam se discessurum privatam, inf. hoc lib. *Ad pallium* autem, id est, ad vitam philosophicam: talis namque Philosophorum amictus. Apuleius Flor. 1. *Togam parari et voto et funeri, item pallio cadavera operiri, et Philosophos amiciri.* Herodes Atticus apud Gell. IX. cap. 2. *Video barbam et pallium, Philosophum non video.* *Lactant. Firmian. de quodam sui temporis Philosopho, de Iustitia lib. 5. pag. 262. *Vitia sua capillis et pallio praetegebat.* Tatianus contra Graecos pag. 208.*

HINDENBR. *Mensura atque tenuitas.* Sic cod. Colbertinus pro *mensarumque tenuitas.* Vid. Hadr. Valesii Praef. p. LIV. W.

Stans interdum more militiae.] Idem testatur Mamertinus in Gratiarum actione c. 11. *Neque turbae institutorum ad delicias ministrorum, cui tam pauca sint ministranda: neque tempus epularum ei, qui saepius statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castrensi cibo, ministro obvio, poculo fortuito.* Hic porro mos erat militum Rom. ut in castris stantes cibum sumerent. Unde Quintilianus in Milite Mariano sic dicit: *Cum alii excubent armati, alii claustra portarum tueantur, alii vallum fossasque scutis innixi cingant, cibum ipsum stantes capiant: Tribunus inter scorta volutabitur.* Plutarchus etiam in Apophth. et ex eo Polyaenus narrant, Scipionem, cum ad Numantiam venisset, iussisse ut milites stantes quidem prandium sumerent, cenarent autem sedentes: tricliniares enim, et cubiculares lectos ex castris sustulit, primus ipse in vili stramento decumbens, teste Appiano in Hispaniensi. Quam disciplinam postea Rom. Duces servarunt. Tiberius enim maiore parte aestivarum expeditionum cenavit sedens, ut ait Velleius in lib. 2. cap. 114. (ubi vid. Ruhnkenius. W.) Olim tamen in Rep. Rom. hunc morem non fuisse, ut stantes cibum sumerent, docet Livius in lib. 34. ubi de Graccho, qui id multae ac poenae militaris loco militibus iis indixit, qui segnius se in pugna gessserant *Citatosque singulos iureiurando adigam, nisi quibus morbus caussa erit, non aliter quam stantes quoad stipendia fecerint, cibum potumque capturos esse.* VALES.

Stans interdum more militiae] Non semper milites Romani stantes pransi sunt. v. Casaubonum et Salmasium ad Spartiani Adrian. 10. p. 82. et 85. W.

Cibum brevem vilemque.] Libanius in Monodia de obitu Iuliani (Reisk. I. p. 517.) ὦ λόχοι στρατιωτῶν, οἷς ἀπόλωλε βασιλεὺς, ταυτὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ στρατείᾳ σιτούμενος. Idem in Orat. Consulari ad Iulianum, eius tenuitatem victus magnopere praedicat: quam profecto admirabilem fuisse Marcellino facile credo. Nam et Zonaras eiusmodi illam fuisse affirmat, ut ab omni ructu et sputatione liber esset. Et saepenumero dicebat, Philosophum ne respirantem quidem exaudiri oportere. Itaque eleganter Libanius τεττίγων τροφὴν ei tribuit pag. 249. id est cibum cicadarum, quas aiunt solo aëre vivere, ut ait Philo in libro, Quod omnis probus liber est. Unde nata est haec proverbialis locutio: μὴ πλείω τῶν τεττίγων ἐσθίειν, qua utitur idem Libanius in tomo I. Declamat. 37. VALES.

Cibum — *brevem* tenuem *vilemque,* uti praesto erat, τὸν τυχόντα. vilis et fortuitus XVI, 5. W.

5. *Post haec ferias ad artes.*] Ita cod. Colbertinus. Olim legebatur *post haec feria ad artes.* v. Hadr. Vales. praef. p. LV. W.

7. *Prudentiae*] Plura hoc nomine comprehendit Ammianus, quae ad prudentiam, quae maxime in consiliis capiundis cernitur, referri alias non solent. W.

* *Studiosus cognitionum omnium, et indeclinabilis aliquoties iudex.*] Sic initio libri 21. Ammianus Iulianum appellat *eruditum et studiosum cognitionum omnium Principem:* et in libro 18.

c. I. fuiſſe eum ait *indeclinabilem iuſtorum iniuſtorumque diſtinctorem.* Auguſtinus in Epiſtola 48. ad Vincentium de Donatiſtis loquens ſic ait: *Quando Iuliano Imperatori in ſua petitione dixerunt, quod apud eum ſola iuſtitia locum haberet.** VALES.

Cognitionum] Ambiguum hoc; poteſt enim eſſe omne genus ſcientiae, uti XXI, I. tum vero ad priora pertinebit, ubi de nocturnis lucubrationibus erat ſermo; ſin ſumas de cauſis iudicialibus, quod ſuadet adiunctum *indeclinabilis* ἀκλινὴς *iudex*, tum occupavit, quae in ſequentibus ad *iuſtitiam* rectius referuntur. *Cenſor acerrimus,* et quae aliae adiiciuntur laudes, iuſtae omnes, ſed h. l. alieniores. W.

Cenſor moribus regendis acerrimus.] Nollem Sig. Gelenium huius loci depravandi primum auctorem fuiſſe. Quid enim elegantius et planius hac Editionis Rom. ſcriptura? *Cenſoriis moribus: regendis acerrimis placidus.* Sane in Mſ. Regio, *Toloſ.* et Flor. legitur *Cenſoriis moribus:* in Valentino autem *Cenſorius,* teſte Antonio Loiſello, [ut et in Colbert.] VALES.

8. *Paucorum diſcrimine vitia cohibebat*] paucos tantum puniebat, XXII, 3. W.

9. *Genuina lenitudine caſtigaret.*] Vulg. *lenitudine veſtigaret,* corrupte: et animadverterat vitium vir Ampliſſ. Petrus Faber: itaque *mitigaret,* vel, ut nos nunc ex Mſ. edidimus, *caſtigaret,* legendum cenſebat, Semeſtr. lib. III. cap. 18. LINDENBR.

Caſtigaret] mitigaret, temperaret. Veriſſime monet Erneſti, *caſtigare* h. l. eſſe Graecum κολάζειν, quod de vino aqua temperando, miſcendo adhibeatur. W.

10. *Corporis munus a milite, ab Imp. vero animi poſcitur*] Pauli Coſ. dictum eſt, apud Livium lib. XLIV. c. 34. *Militem haec tria curare decet, corpus ut quam validiſſimum et perniciſſimum habeat, arma apta, animum paratum ad ſubita imperia: cetera Imperatori curae eſſe debere.* LINDENBR.

Ipſe trucem hoſtem confecit] XXIV, 4. — *In pulvere vaporato Perſidis,* per arenas aeſtu ſolis ardentes. W.

11. *Praetenturae*] praeſidia. cf. ad XIV, 3. W.

12. *Totis rationib. ordinatae.*] Emendatum eſt ex coniectura noſtra *tutis rationibus.* Quam emendationem confirmat alter Marcellini locus in lib. XVI. cap. 12. *Hoſtes miſcuere diſcurſatores et leves, profecto ratione tuta poſcente.* VALES.

Dilectus arctiſſime ardentiſſime, unice. — *Caeſar adhuc ſine ſtipendio regeret militem* XVII, 9. — *Diſceſſurum ad vitam minaretur privatam.* XXIV, 3. W.

13. *Exhortatum eum ſupplici concione.*] Apparet ſcribendum hic eſſe *ſimplici concione.* VALES.

Simplici una *concione militem Gallicanum aduſque confinia traxiſſe Medorum* XX, 4. W.

14. *Ipſis quodammodo cervicibus Fortunae gubernatricis evectus.* Metaphora, quamquam μειλίγματι *quodammodo* mitigata, inepta tamen; alii in ſinu geſtare. — *Victorioſis curſibus,* victoriis. W.

Fortunae aliquand. bonae Gubernatricis.] Ex Terentio in Eunucho Actu v. Scena 9. ubi Chaerea:

Quid commemorem primum aut laudem maxime,
Illum qui mihi dedit consilium, ut facerem? an me, qui ausus siem
Incipere? an Fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit? VALES.

Difficult. superaret immensas.] Nescio quid causae fuerit Castello, cur scripturam Editionis Rom. respueret, *superstaret imm.* quae et elegans est, et metaphorae illi qua utitur Marcellinus, melius convenit. Sane in Ms. Regio *superestaret* scriptum reperi. Sed media illa littera ibidem expuncta est. [in Colbert. legitur *supestaret.*] VALES.

Caduceo leniente mundano.] Haec loquendi forma videtur posse confirmari altero loco lib. 22. c. 9. qui sic habet: *Ei orbem Rom. placide iam regenti, velut mundanam cornucopiam Fortuna gestans propitia, cuncta gloriosa deferebat et prospera.* Sed tamen magis nobis arridet coniectura nostra, *ac si q. caduceo leniente mundana.* VALES. In *caduceo* non tam de Fortuna cogitasse Ammianus videtur, quam de *Mercurio,* quem *mundi velocitatem* appellat XVI, 5. W.

15. *Indicta sunt tributorum admodum levia.*] Eutropius lib. x. c. 16. *In provinciales iustissimus, et tributorum, quatenus ferri posset, oppressor: civilis in cunctos, mediocrem habens aerarii curam.* Hanc tributorum relaxationem tangit etiam Gregor. Nazianz. ita tamen ut reprehendat magis, quam laudem mereri putet, Orat. I. in Iulian. LINDENBR.

Indicta sunt tributorum adm. levia.] Hanc Iuliani laudem celebriorem reddidere tributorum augmenta, a secutis Principibus excogitata: de qua illustris est locus S. Ambrosii in Orat. de obitu Valentiniani iunioris: *Provincialibus nihil umquam indici passus est. Praeterita, inquit, non queunt solvere: nova poterunt sustinere? Hoc laudant provinciae Iulianum: et ille quidem in robusta aetate; iste in processu adolescentiae: ille plurima reperit, et exhausit omnia, iste nihil invenit, et omnibus abundavit.* Iulianus ipse de se in Misopogone: οὐδ' ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον, οὐδ' ᾐτήσαμεν ἀργύριον. *Neque aurum indiximus, neque argentum exegimus.* Eratque ei id in votis, ut bellum ita sibi conficere a Diis concederetur, ut ad antiquam formam tributa reducere liceret, teste Libanio in Orat. funebri, p. 326. VALES.

Coronarium indultum.] Aurum coronarium est, quod a victis gentibus datur propter concessam vitam; vel quod indulgentiarum laetitia, vel rebus prospere gestis admonitae, in coronis aureis signisque diversis civitates Imperio Rom. parentes offerunt. L. 4. C. Theod. de aur. coron. Cicero in Orat. in Pison. Servius Aeneid. lib. 8. Ipsaque Constitutio, qua auri huius praestatio remittitur, etiamnunc in Cod. Theodos. exstat lib. XII. Tit. XIII. quam totam hic adscribere lubet: IMP. IULIANUS A. ad Sallustium P. P. *Aurum coronarium munus est voluntatis, quod non solum Senatoribus, sed ne aliis quidem debet indici, licet quaedam indictionum necessitas postulaverit, sed nostro arbitrio reservari oportebit.* LINDENBR.

Coronarium indultum.] Aurum coronarium illud erat, quod coronarium nomine provinciae, ac civitates missis legationibus Principi offerebant, ut docet Dio in Fragmento illo luculentissimo lib 77. quod abhinc biennio publicavi: idque vel ob Imperii primitias, ut infra in hoc libro, cap. IX et in lib. 28. cap. VI. vel ob victoriam de barbaris, vel ob vota quinquennalia ac decennalia: ut in lege 4. de auro coronario Cod. Th. De his loquitur Themistius in Orat. 13. *οὐ χρυσοῦν δή τινα στέφανον χρυσοῦ ἀπέφθου πολλῶν ταλάντων, οἷοι πολλοὶ αὐτῷ ἀφικνοῦνται καὶ πολλαχόθεν, πέμπειν ὑμῶν ψηφισαμένων*, etc. In his autem mittendis coronis inter se certabant civitates, ut pretio ac pondere sese mutuo superarent. Itaque hae quidem mille solidos, hae bis mille, aliae aliquanto plus pendebant. Quare cum Iulianus has non sine incommodo exigi sciret, legem tulit, ne plusquam 70. solidorum pondo coronae aureae deinceps mitterentur, ut scribit Libanius in Orat. funebri pag. 305. (Reisk. I. p. 586.) eundem enim honorem esse in minori, quem in graviori pondere aiebat. Ceterum avaritiae extremae esse, lucrum honoris specie quaerere. Quin etiam aurum coronarium arbitrio decurionum reliquit, ut videre est in lege I. Cod. Theod. de auro coronario: quo fortasse haec illius verba referenda sunt in Misopogone, *οὐδ' ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον.* Ante Iulianum autem Impp. Romani aurum coronarium remiserant: primus Augustus, ut est in lapide Ancyrano, et apud Dionem in lib. 51. in V. Consulatu Augusti: *παρὰ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο*: deinde Hadrianus: tum Antoninus Pius, ut Spartianus scribit: et Alexander Severus, teste Lampridio. Ab hoc auro coronario distinguendae sunt coronae aureae, quae olim libera Rep. Praetoribus aut Consulibus dabantur a Regibus ac provinciis et civitatibus liberis ad ornamentum triumphi, quod aurum postea in aerarium referebatur. Sed cum Imperatorum avaritia et cupiditas civitatibus damno maximo esset, Piso legem tulit, ne aurum coronarium nisi decreto triumpho decerni a civitatibus et ab Imperatoribus accipi liceret, ut ait Cicero in Pisonem. VALES. Cf. Ernesti Clavis Ciceroniana v. Coronarius et Gothofredi Glossar. Nomicum ad Cod. Theodos. W.

Remissa debita multa diut. congesta.] Idem praedicat de se Iulianus in Misopogone (p. 365. Spanh.): *ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἐλλείμμασιν ἀνεῖται πᾶσι τῶν εἰθισμένων εἰσφορῶν τὸ πέμπτον. Sed praeter indulgentiam reliquorum, etiam quinta pars sollemnium tributorum omnibus remissa est.* Exstat etiam Epistola Iuliani 47. ad Thracenses, qua eis tributorum reliqua usque ad Indictionem tertiam remittit. Quae cum ita sint, quo modo conciliari possint cum iis, quae in lib. XVI. c. 5. dicta sunt, equidem non video: sic enim de Iuliano ibi loquitur Marcellinus: ***Id eum adusque imperii finem scimus utiliter observasse, ne per indulgentias, quas appellant, rei tributariae concederet reliqua.*** An dicemus hic loqui Marcellinum de reliquis non tributorum, sed aliarum praestationum, puta chrysargyri: (Atqui hoc, monente Reinesio, nondum erat indictum. W.) quod confirmat lex 50. Cod. Theod. de Decurion. VALES.

Aequata fisci iurgia cum privatis.] Ut scilicet quoties inter fiscum et privatum lis esset, aequo iure uterque ageret, nec fisci causa potior haberetur. Fecerat id Traianus, de quo Plinius in

Grat. actione c. 36. ſic dicit: *Dicitur actori atque etiam procuratori tuo, In ius veni.* Et mox: *Sors et urna fiſco iudicem aſſignat: licet reiicere, etc. Eodem foro utuntur principatus et libertas. Quae praecipua tua gloria eſt, ſaepius vincitur fiſcus, cuius mala cauſa numquam eſt niſi ſub bono Principe.* VALES.

Vectigalia civitatibus reſtituta cum fundis.] Vectigalia ſunt portoria et huiuſcemodi reditus, qui conceſſione Principum civitatibus relicti ſunt ad reſtaurationem operum publicorum, et ad alias neceſſitates. Sic Alexander Severus, teſte Lampridio, vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit. Itaque et legata quae civitatibus relicta erant, eo nomine continebantur. Capitolinus in Gordiano, de Timeſicleo Praef. Praet. *Morbo,* inquit, *exſtinctus eſt, herede Rom. Rep. ut quidquid eius fuerat, vectigalibus Urbis accederet.* VALES.

Cum fundis.] Exſtat ipſa Iuliani lex in Cod. Theod. de locatione fundorum iuris emphyt. ad Secundum: *Poſſeſſiones publicas civitatibus iubemus reſtitui, ita ut iuſtis aeſtimationibus locentur, quo cunctarum poſſit civitatum reparatio procurari. PP. Id. Mart. Conſtantinop. Mamertino et Nevitta Coſſ.* Huius legis pars eſſe videtur lex 1. Cod. Iuſt. de diverſis praediis templorum et civitatum. Eamdem Iuliani conſtitutionem memorat etiam Libanius in προσφωνητικῷ ſub finem (Reisk. 1. p. 419.) ἧς ἐστὶ μὲν καὶ τὸ ταῖς πόλεσιν ἐπανορθῶσαι τὴν πενίαν ἐξεληλαμέναις ἀρχαίων τε καὶ δικαίων κτημάτων· ἃ τοὺς μὲν ἰδίους οἴκους μεγάλους ἐποίησε, τοῖς δὲ κοινοῖς περιέχεεν ἀμορφίαν. *Cuius et hoc eximium eſt, quod civitatum egeſtatem ſublevaſti, quae antiquis et legitimis poſſeſſionibus ſpoliatae fuerant: unde privatis quidem aedibus magnitudo et opes acceſſerant, publicae vero deformatae et neglectae iacebant.* Eodem pertinent lex 8. 9. et 10. eiusdem Iuliani in Cod. Theod. de operibus pub. Porro haec praedia et agri civitatum dicebantur praedia vectigalia et agri vectigales, quoties in perpetuum locabantur, ut eſt in lege 1. D. ſi ager vectigalis, etc. Dicebantur etiam praedia Iuris civilis, ut in Novella 30. Theodoſii Iunioris, et in Novella 3. Marciani. Ceterum eos civitatum agros Decuriones inter ſe dividere ſolebant, teſte Libanio in Orat. pro Rhetoribus in fine. VALES.

Quos velut iure vendidere pr. poteſtates.] Puta Praefecti Praetorio, Comites Largitionum, et Rationales. Hi enim agros publicos civitatum occupare et vendere ſolebant ad iuvandas neceſſitates aerarii, ut patet ex Novella 30. Theodoſii, et Novella 3. Marciani iam citatis. Maxime autem loca et praedia quae ad ius templorum pertinebant, a Divis Conſtantino et Conſtantio vendita vel donata fuerant, ut ſupra adnotavi: quae Iulianus templis reſtitui praecepit. Sed poſtea Valentinianus eadem templis ablata, in fiſcum ſuum redigi iuſſit, ut videre eſt in lege 7. Cod. Theod. de iure fiſci. *Univerſa,* inquit, *loca vel praedia quae nunc in iure templorum ſunt quaeque a diverſis Principibus vendita vel donata ſunt etc.* VALES. Quum antecedat ipſe vir doctiſſimus, per poteſtates Iac. Gothofredus non magis iudices intelligit, quam ipſos Principes, ad legem VIII Cod. Theod. de operibus publicis. GRON.

Numquam augendae pecuniae cupidus fuit, quam cautius apud dominos ſervari exiſt.] Similis in hoc Conſtantio Aug. de

quo Eutropius lib. x. *Fisci commoda non admodum affectans, dicensque melius publicas opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari.* LINDENBR.

[*Quam cautius apud dominos servari existimabat.*] Sic Constantius Chlorus Aug. avus paternus Iuliani A. dicebat, aurum et argentum apud dominos tamquam apud fidos depositarum opum custodes sibi servari: ut tradit Eusebius in libri I de vita Constantini capite XIV. Unde et Pauper cognominatus est, quod parvam in aerario pecuniam, nil fere in domesticis thesauris reconditum haberet.] VALES.

Alexandrum Mag. ubi haberet thesauros interrogatum.] Theon Sophista Charia I. pag. 112. *Liban. Sophist. in Exemplis progymn. Chria I. pag. 4. et Differt 2. pag. 343. Plaut. in Trucul. Act. 4. pag. 722. *Verum est verbum quod memoratur: ubi amici, ibidem sunt opes.* Micipsa apud Sallustium Bell. Iugurth. *Non exercitus, neque thesauri praesidia regni sunt, verum amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas. Officio et fide parantur.** [Ἀλέξανδρος ἐρωτηθεὶς παρά τινος, etc. ποῦ ἂν ἔχοι τοὺς θησαυροὺς, τοὺς φίλους ὑπέδειξεν.] Stobaeus Serm. 214. LINDENBR.

16. *Carptim*] breviter, quod iungit ipse Noster XXIII, 6. W.

Levioris ingenii.] Lib. XXII. c. 10. de hoc ipso Iuliano: *Levitatem agnoscens commotioris ingenii sui.* Itaque quod in vulgatis libb. *lentioris ing.* habetur, corruptum est. LINDENBR.

Instituto rectissimo] more admodum laudando. W.

17. *Linguae fusioris*] volubilis. — *Praesagiorum.* Casaub. ad Hadrian. Scr. Hist. Aug. T. I. p. 135. habet *futurorum,* ex memoria. - *Sciscitationi nimiae deditus.* cf. supra ad cap. 2. extr. W.

Aequiperare videretur in hac parte Principem Hadrianum.] Tangit eamdem hanc praesagiorum sciscitationem nimiam in Hadriano Tertullianus, cum *curiositatum omnium exploratorem* eum vocat, *in Apolog. cap. 5.* LINDENBR.

Hadrianum] v. Spanhem. ad Iuliani Caesares, ed. Francogall. p. 71. W.

**Innumeras sine parcimonia pecudes mactans.*] Idem de Iuliano Aug. affirmat Chrysostomus in Oratione 2. de S. Babyla Martyre, contra Gentiles, pag. 762. et 773.* VALES.

Marci illius similis] cf. Spanhem. l. c. p. 257. Tillemont T. II. P. 2 p. 399. et 513. W.

*ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ, *etc.*]

Οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
Ἂν δὲ σὺ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.* LINDENBR.

Sic etiam Anthologia, laudante Casaubono ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 340. W.

[ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ ΜΑΡΚΩι ΤΩι ΚΑΙΣΑΡΙ. ΑΝ ΣΥ ΝΙΚΗΣΗιΣ, ΗΜΕΙΣ ΑΠΩΛΟΜΕΘΑ.] Iohannes Georgius Graevius, vir optimus atque doctissimus, mihi Traiecto Batavorum rescripsit mense Maio anno M. DC. LXXX. ut versus constet, legendum sibi videri:

Οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
Ἂν δὲ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.

Addidit, huic voto non dissimile alterum commemorari a Seneca in libri III. de beneficiis capite XXVII. ἄμμες quidem Aeolice dicitur pro ἡμεῖς: sed cum in codicibus priscis omnibus Graeca haecce scripta reperiantur, ita ut a fratre olim meo sunt edita; nihil mutandum: nihil addendum puto, ne temeritatis accuser, si a codicibus consentientibus sine caussa recessero, quorum auctoritatem plurimi faciendam esse nemo nescit. Versum quidem stare nihil necesse est. Ingeniosa tamen est amici nostri coniectura: cui libenter acquiescerem, ni conspiratio codicum obstaret.] VALES.

18. *Cum indignis*] abiectissimis hominibus. W.

19. *Quam Aratus extollit in coelum*] v. 134. W.

20. *Iura non molesta*] leges aequas. *Absolute* plane et aperte. W.

21. *Quod docere vetuit magistros Rhetoricos et Grammaticos Christianos, ni transissent ad numinum cultum.*] Hoc ambiguum, unde factum, ut nonnulli ita intelligerent, Iulianum iuventutem noluisse a Rhetoribus et Grammaticis erudiri. Sed et alia ratione potest explicari, ut τὸ *Christianos* ad ipsos Rhetoras pertineat, quibus, nisi ad paganam revverterentur religionem, ius docendi, (cathedram, thronum) non concederet, vel si haberent, adimeret. cf. supra XXII, 10. ubi iisdem fere verbis eadem reperies. W.

Ne transirent numinum cultu.] Haec quidem ut a Sig. Gelenio sunt edita, sensu omni carent. Causa enim cur Iulianus Christianos Professores publice docere vetuit, non ea fuit, ne ipsi transirent a numinum cultu: nisi de discipulis eorum id intelligatur. Sed cum in Ms. Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione Rom. sic scribatur hic locus, *ne transissent numinum cultu:* non dubitavi quin ita corrigendus esset ut edidi, *ni transissent ad numinum cultum.* VALES. Iam Rittershusius in lib. I. Sacrar. lection. 19. de suo publicavit *ni transissent ad numinum cultus.* GRON. Cf. etiam Praef. Gronov. p. XXIII. W.

Mun. ordinum coetibus pat. iniuste quosdam adnecti.] Erat certe Iulianus non sine causa in Curiarum favorem propensior. Quippe plerique earum onera subterfugientes, alii ad militiam transierant; alii ut Senatores urbis Romae aut Constantinop. fierent ambierant, ut docet Libanius in Orat. funebri p. 296. Plerisque etiam Constantius immunitates et vacationes civilium munerum concesserat, quas Notarii et Eunuchi (qui eo imperante plurimum potuere) pretio accepto vendebant, teste ibidem Libanio. At Iulianus lege lata cunctos sine discrimine ad Curias revocandos esse statuit: quo facto Curiae quae antea vacuae erant, vix iam multitudinem introeuntium capiebant. τὸ γὰρ δὴ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον ἐκεῖνο γράμμα, τὸ δεῖν πάντα ἄνδρα εἰς βουλὴν καλεῖν, καὶ μηδὲν ἔχοντα ἰσχυρὸν εἰς ἄφεσιν, ἐγγράφειν, οὕτω τὸ πρᾶγμα ἐπηνώρθωσε, etc. ait Libanius. Id est: *Etenim dictum illud summis laudibus dignum, omnes ad Curiam retrahendos esse, et qui nihil causae ad immunitatem suam afferrent, albo inscribendos esse, adeo cuncta restituit, etc.* Illud tamen minime ferendum erat, quod ad Curiarum favorem nimis propensus, iniuste plures muneribus publicis adnectebat, ut testatur Marcellinus in lib. 21. cap. 12. adeo ut aegre sub eo a Curialibus quisquam appetitus, licet privilegiis, et

ſtipendiorum numero, et originis penitus alienae firmitudine communitus, obtineret aequiſſimum, ut idem ſcribit in lib. 22. cap. 9. qui locus cum hoc, quem nunc prae manibus habemus, componi debet. Adeo hic paene ad verbum cuncta repetit, quae illic commemoraverat. VALES.

21. *Municipalium ordinum coetibus* numero Senatorum. *Adnecti* invitos addi, qui tamen *ab iis conſortiis*, onerofis plerumque *longe diſcreti* immunes omnino erant, vel quod *peregrini* non eiusdem urbis cives eſſent, vel *privilegiis vel origine* natu. cf. XXII, 9. et quae congeſſimus in Ind. II. v. Curialis. W.

Privilegiis aut origine.] Inter cetera Clericos Chriſtianos, quibus Conſtantinus et Conſtantius vocationem civilium munerum conceſſerant, ad Curiam revocavit, ut ſcribit Sozomenus in lib. 5. cap. 5. Exſtatque lex ipſa Iuliani in Cod. Theod. de Decurionibus. VALES.

22. *Figura talis utique membrorum.*] Haec eſt ſcriptura omnium librorum: quae tamen an a Marcellini manu ſit, dubito. De Conſtantio ſic dixit in fine lib. XXI. c. 16. *Figura tali ſituque membrorum.* Unde hic quoque ita legendum videtur. Certe alterutrum in alterum reſingendum erit. Porro Iulianum ſic deſcribit Gregorius Nazianz. Epiſcop. in Iulian. Orat. 2. pag. 306. *οὐδενὸς ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ, αὐχὴν ἀπαγὴς, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος, καὶ περιφερόμενος, καὶ μανικὸν βλέπων. πόδες ἀστατοῦντες καὶ μεταοκλάζοντες, μυκτὴρ ὕβριν πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φέροντες, γέλωτες ἀκρατεῖς τε καὶ βρασματώδεις, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὺν οὐδενὶ λόγῳ. λόγος ἱστάμενος καὶ κοπτόμενος πνεύματι, ἐρωτήσεις ἄτακτοι καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλλήλους ἐπεμβαίνουσαι καὶ οὐκ εὐσταθεῖς οὐδὲ τάξει προϊοῦσαι παιδεύσεως.* Landulf. Sagax in Hiſtoria Miſcell. lib. XI. *Corpore validus quidem, ſed brevis fuit, barba prolixa, oculi currentes huc illucque directi.* Quae ex integriore Sex. Aur. Victoris codice deſumpta videntur: nam deeſſe apud eum quaedam, collatione cum Sagace facta, aperte patebit. LINDENBR.

Vèſtitus] hoc inſolitum de barbis. W.

Venuſtate oculorum micantium.] Mamertinus in Gratiarum actione de Iuliano loquens, *micantia ſidereis ignibus lumina.* VALES.

Mentis eius anguſtias indicabant.] *ls. argutias ind.* LINDENBR. Temere aſſentitur Erneſtius, nec bene Martinius in ed. opp. Iuliani p. 464. vulgatam exponit per *levitatem.* Eſt Graecorum *ἀγχίνοια.* W.

Labro inferiore diviſo.] Sic in Editione Rom. legitur. Sed huic ſcripturae multum anteponenda eſt codicis Regii, et Val. et Fauch. ſcriptura, quam etiam Accurſius in Editione ſua reſtituit, *labro inferiore demiſſo:* [in Colbert. *l. i. dimiſſo:*] certe in veteribus nummis Iuliani etiamnum apparet, labeonem eum fuiſſe. Eodem autem modo loquitur in Eunucho Terentius:

Incurvus, tremulus, labiis demiſſis. VALES.

Labro inferiore demiſſo] prominente, qualia in familia principum Auſtriacorum propagata teſtantur numi. — *Ab ipſo capite usque unguium ſummitates liniamentorum recta compage.* cf. XIV, 11. W.

23. *Cum Metrodori mendaciis avid. acquiescit.*] Metrodorus quidam Philosophus Constantini M. temporibus orbis perlustrandi gratia ulteriorem Indiam penetrasse dicitur. Cumque ad Brachmanas venisset, frugalitatis et continentiae causa, et quia molas aquarias et balnea prius illis ignota fabricarat, ab iis dilectus, cum in adyta templorum religionis specie introire permitteretur, multos lapillos unionesque subripuit. Multas quoque ingentis pretii gemmas a Rege Indorum accepit, quas Constantino Regis nomine offerret. Igitur cum Byzantium reversus, haec omnia Constantino non Regis Indorum, sed suo ipsius nomine obtulisset, admiranti gemmas Principi, se longe plura terrestri itinere praemisisse dixit, sed a Persis cuncta esse direpta. Quibus auditis Constantinus litteras ad Saporem paullo avidius et asperius dedit, quibus lapides et cetera Regis Indorum munera ad se quamprimum remitti flagitabat. Sed Sapor acceptis litteris cum nihil respondisset, pax eam ob causam inter Rom. et Persas soluta est, ut scribit Georgius Cedrenus in Chronico, anno XXI. Constantini M. cui uni explicationem huius loci debemus. Eiusdem Metrodori Philosophi meminit Rufinus in lib. 1. Appendicis cap. 9. et ex eo Socrates atque Sozomenus. Hieronymus denique in Chronico: Anno 24. Constantini, *Metrodorus*, ait, *Philosophus agnoscitur.* Suspicor autem hunc esse Metrodorum, qui Cyclum feriarum quem ἑορταστικὸν Graeci vocant, conscripsit, de quo Photius in Bibl. VALES. Sine dubio ex Ammiano hauserat Cedrenus. Tota tamen narratiuncula fabulam olere videtur Tillemontio T. IV. P. 1. p. 627. Differunt certe in eo, ut quae Cedrenus de Constantino, ea Ammianus Constantii aetate accidisse velit, quod propius accedere ad veritatem sequentia testantur. W.

Vindictae siti ad ind. excitum ubi nostri.] Hunc locum sic primus excudit Gelenius, qui in Editione Rom. et codice Regio *ac Tolos.* legebatur hoc modo: *Vindictae si ad ind. exercitus nostri, etc.* [In Ms. Colbert. *plenae vindictae si ad indignationem exercitus nostri, etc.*] Ego vero longe minori audacia locum pristino nitori restituisse mihi videor. Certe emendationem nostram magnopere confirmat alter locus lib. 22 cap. 12. *Sciens et audiens, gentem asperrimam per* LX. *ferme annos inussisse Orienti caedium et direptionum monumenta saevissima, ad internecionem exercitibus nostris saepe deletis.* VALES.

24. *Caesi exercitus, urbes excisae, rapta munimenta, provinciae exhaustae*] v. supra Lib. XVIII—XX. W.

25. *Bellorum tenore gliscente*] ubi aliud ex alio bellum ortum. — *Iam Alpibus perrumpendis*, cum iam in eo esset, ut perrumperentur. — *Pro mancipiis* haud secus ac mancipia *agitans* captivos abducens. *Correxit* composuit. W.

27. *Bella interdum victi, et naufragi repetant maria.*] Sulp. Servatus in Carmine de Spe:

Naufragus hac cogente natat per foeta procellis
Aequora, cum mersas viderit ante rates.
Captivus duras illa solante catenas
Perfert, et victus vincere posse putat. LINDENBR.

Bella interdum victi, et naufragi repetant maria.] Ex Seneca lib. 1. de Beneficiis cap. 1. haec translata sunt. Sic enim Seneca: *Adeoque adversus experimenta pertinaces sumus, ut*

bella victi, et naufragi maria repetamus. Simile eſt illud Ovidii in lib. I. de Ponto, Eleg. 6.

Saucius ciurat pugnas gladiator, et idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil ſibi cum pelagi dicit fore naufragus undis:
Et ducit remos qua modo navit aqua.

Adde Ariſtotelem in Rhet. ex his autem apparet, hunc locum ſic corrigi debere: *Et cum ſciamus adeo adverſus experimenta quosdam, etc.* praeſertim cum in Mſ. Reg. [et Colbert.] *ac Tolol.* et in Editione Rom. legebatur, *adeo experimenta quosdam etc.* VALES.

CAPVT V.

1. *Ut ubi olim ipſe ſtatuerat*] Tarſi nempe XXIII, 2. *conderetur* infra c. 10. — *Quintum Kal. Iulias.* Reineſius adſcripſit: „decimum quintum." — *Collecti Duces* qui ſtatim poſtea nominantur, *Arinthaeus* cet. *Advocatis legionum principiis et turmarum,* Tribunis. W.

3. *Itum eſt voluntate omnium ad Salluſtium.*] Non poſt Iuliani e terris digreſſum, ſed Ioviani, purpuram Salluſtio oblatam Zoſimus ait lib. III. cap. 36. *et Zonaras in Ioviano pag. 25.* LINDENBR.

Itum eſt voluntate omnium in Salluſtium.] At Zoſimus III, 31. et cum eo Zonaras, non tunc temporis, ſed poſt Ioviani Aug. mortem omnium conſenſu delatum eſſe Salluſtio narrant: quod quidem ipſe ſenectutem cauſatus conſtanti animo recuſavit: filio vero, quod adhuc is iunior eſſet, deferri noluit. Eumdem Zoſimus optimum et eminentiſſimum virum temporis ſui vere nominat. Quid enim praeſtantius ad laudem, quam ab omnibus uno conſenſu dignum Imperio exiſtimari? Quod contra magni animi illuſtrius argumentum eſt, quam Imperium, quod ceteri fere omnes per ignes et gladios raptum ibant, id ſibi ultro delatum aſpernari? Quantus autem vir fuerit, praeter iam dicta, abunde declarat teſtimonium Nazianzeni in στηλιτ. I. his verbis: *φασί τοι διὰ ταῦτα καὶ τὸν τηνικαῦτα ἔπαρχον (γενέσθαι γὰρ ἄνδρα ἕλληνα μὲν τὴν θρησκείαν, τὸν τρόπον δὲ ὑπὲρ ἕλληνα καὶ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν πάλαι καὶ νῦν ἐπαινουμένων)* etc. Eumdem Phoenicem vocat Libanius in Orat. Conſulari pag. 236. quod ut Achillem Phoenix, ſic ipſe Iulianum praeceptis imbuerat. VALES.

Honoratior aliquis miles] quem Ammianum ipſum fuiſſe ſuſpicatur Gibbonus P. VI. p. 67. et ante eum la Bletterie Vie de Iovien p. 176. W.

Utriusque exercitus] et orientalis et occidentalis. W.

4. *Inter has exiguas ad tantam rem moras.*] Itaque quanto ſubitanea magis haec ad ſublime culmen evectio Ioviani, tanto ab omni quoque ſubdola machinatione remotior, nemine gratia vel donis corrupto. Themiſtius Euphrad. in Oration. ad Iovian. *Οἱ ἡμέτεροι ψηφοφόροι καὶ στρατιῶται τῆς τοῦ σώματος ἀγχιστείας τὴν τῆς ψυχῆς προεξήτασαν, καὶ ἀπέφηναν κληρονόμον τῆς ἁλουργίδος τὸν κληρονόμον τῆς ἀρετῆς. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν σχολῇ, οὐκ ἐν*

εἰρήνῃ, οὔτε ἐνδιδόντος τοῦ καιροῦ θεραπείας, καὶ παραγγελίας, καὶ δεκατισμοὺς, ἀλλ' ὡς ἐν ἀκμῇ τῆς ἐννοῦς, ἐν τοῖς ξίφεσιν, ἐν τοῖς δόρασι φέροντες τὰς ψήφους, ἀπαράκλητον γνώμην, ἀκατασκεύαστον χειροτονίαν, ἣν ὁ καιρὸς ἐψηφίζετο, πρὸς ἣν χρεία ἐχειραγώγει. καὶ, τόγε ἔτι θαυμασιώτερον, ἐν ἐκκλησίᾳ ὑπερορίῳ, ἔξω τῆς Ῥωμαίων γῆς, ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Vid. Gregor. Nazianz. in Iulian. Orat. 2. LINDENBR.

Domesticorum ordinis primus.] Eutropius in lib. ult. c. 17. (9.) *Iovianus*, ait, *qui tunc Domesticus militabat, etc.* Hieronymus in Chronico: *Iovianus ex Primicerio Domesticorum Imp. factus est.* Themistius in Orat. Consulari ad Iovianum, αἰχμοφόρος ἐξεστράτευσας· ἐπανήκεις δὲ αὐτοκράτωρ. [Primicerius et primus unum idemque est. Sic Stephanus *Primicerius Martyrum* ab Augustino, et Petrus *Primicerius Apostolorum* a Baldrico dictus est.] VALES.

Domesticorum ordinis primus] omnium primus XXVII, 10. — *Paternis meritis mediocriter*, hoc solo quodammodo, quod bene meriti patris filius esset, *commendabilis.* W.

Varroniani notissimi Comitis filius.] Zonaras: ψήφῳ κοινῇ Ἰοβιανὸς εἰς τὴν αὐταρχίαν προκέκριται τότε χιλιαρχῶν, υἱὸς Βαρρωνιανοῦ χρηματίσαντος κόμητος. *Iovianus communi consensu ad Imperium eligitur, tunc Tribunus, Varroniani Comitis filius.* Domesticorum eum Comitem fuisse prodit Zosimus III, 30. VALES.

6. *Multo magis*] altiori voce laetiusque. *Gentilitate similitudine nominis perciti* in errorem ducti. W.

Quod una littera discernebat.] Litera nimirum O. loco L. saltim transposita. Unde error Pomponii Laeti palam fit, *Iuvianum* scribendum autumantis. LINDENBR.

7. *Gravis* severior *aequitatis spectator* iudex *in ultimo rerum spiritu* in summa necessitate, rerum angustiis, uti paullo post. — *saevientibus flabris* ventis. W.

8. *His ita caeco quodam iudicio Fortunae peractis.*] Respicit ad illud, quod Constantinus Imp. dicere solitus, *Imperatorem esse Fortunae est*, Lampridius in Heliogab. LINDENBR.

Iudicio] arbitrio, cuius significationis plura exempla collegit Wopkens in Misc. Obss. novis T. x—XII. p. 118. W.

Iam communia supergresso] iam Principe. W.

Discessit ad Persas.] De hoc transfuga, qui Iuliani necem Persis nuntiavit, Libanius de vita sua pag. 45. VALES.

CAPVT VI.

1. *Hostiis pro Ioviano extisque inspectis*] Scriptores ecclesiastici Christianum fuisse Iovianum perhibent, quos tamen hoc Ammiani loco refelli putat Gibbonus P. VI. p. 69. vereor ut recte, nam illud *pro Ioviano* ita interpretari possis, ut non ipsius Ioviani *iussu*, sed ab exercitu omnino extra consulta esse dicas. W.

2. *Ioviani et Herculiani.*] A Diocletiano Iovio et Maximiano Herculio ita dicti, ut testatur Vegetius in lib. I. Victor. *Huic post a cultu numinis, Herculii cognomentum accessit, ut Valerio*

Iovii: unde etiam militaribus auxiliis in exercitu praeſtantibus nomen impoſitum. De iisdem Sozomenus in lib 6. cap. 6. Erant etiam Iovii et Herculii indidem appellati, de quibus Suidas in ἰόβιοι et Notitia Imperii Rom. VALES.

Ioviani et Herculiani.] v. Ind. II. a quibus tamen diverſi *Ioviani et Victores* v. ibid. W.

Occiſis belluis paucis.] *Belluae* hic elefantes ſunt, ut apud Q. Curt. lib. VIII. c. 14. *Bellua inſtincta rabie nondum ſaucia invehebatur ordinibus, donec rector belluae Regem conſpexit fluentibus membris, omiſſisque armis vix compotem mentis, tum belluam in fugam concitat.* Idem poſt pauca: *Undique et in pedites et in ipſum Porum tela congeſta ſunt, quis tandem gravatus labi ex bellua coepit. Indus qui elephantum regebat, deſcendere eum ratus, more ſolito elephantum procumbere iuſſit in genua.* *Silius Italicus lib 16. v. 174.

Multa viro terra, ac ſonipes, ac bellua terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuventus.

Erricus Altiſſiodor. in Vita B. Germani lib. 5. cap. 52.

— — Mox Alpina tepores
Senſit, Maura ducem veheret cum bellua luſcum.

Quod Iuvenalis imitatione dictum eſt, Sat. x. v. 158.

Cum Gaetula ducem portaret bellua luſcum.

Iuvenal. Sat. XI. v. 126.

— — Nabataeo bellua ſaltu.

Quintus Curtius libro VIII. c. 14. *Elephantis in conſpectu totius exercitus obiicit: omnesque belluarum pedibus obtriti ſunt.** Arnobii haec verba multos hactenus exercitatos habuere, libro VII. *— — Camelos, belluas, leones*, et quod quisque non intellexit, continuo mutare voluit Sed ne facile novis abſurdiſſimisque emendationibus locum demus. per *belluas* interpretari poſſumus, *(nec enim de elephantis intelligendum, quippe quos ſtatim nominarat)* hyaenas: ut in Gloſſ. Ὕαινα ζῶον, *bellua.* Sic apud Capitolin. in Gordiano tertio: *Leopardi manſueti* xxx. *belbi, id eſt hyaenae* x. Legendum, *Beluae, id eſt, hyaenae.* Quae cum de marinis monſtris intelliguntur, piſtrices notant. Gloſſar. *Bellua*, Κῆτος; et alibi, Κῆτις, *Piſtrix de belua.* Item, *Belua marina*, Κῆτος: ut Suetonius in Nerone, cap. 12. *Exhibuit naumachiam marinis aquis, innantibus belluis.* LINDENBR.

3. *Iulianus, et Macrobius et Maximus.*] Non Maximum, ſed Maximianum hunc vocat Zoſimus lib. III. c. 30. ἀπέθανον δὲ καὶ Ῥωμαίων τρεῖς λοχαγοὶ, γενναίως ἀγωνισάμενοι, Ἰουλιανὸς, καὶ Μαξιμιανὸς, καὶ Μακρόβιος. LINDENBR.

4. *Caſtellum Sumere.*] Zoſim. III, 30. Σοῦμα τὸ Φρούριον. LINDENBR. Etiamnunc Samara. Mannert v, 2. 461. W.

Anatolii] Magiſtri officiorum. v. ſupra c. 5. *Vaccatum* caſtellum, de quo nihil habeo dicere. W.

6. *Iulianum telo cecidiſſe Romano.*] cf. ſupra ad c. 5. W.

7. *Charcham.*] Sic Gelenius quidem edidit. At in Editione Aug. *Charcam*, in Regio codice *Carcham* ſcriptum inveni: in

Editione Romana *Chartam*[*]): [in Mſ. tamen Colbertino *Charcham.*] VALES.

Charcham] cf. XVIII, 10. — *Riparum aggeribus deſtructis* quod factum ſine dubio a Traiano, Dio Caſſ. LXVIII, 31. vel Severo, Herodian. III, 9. qui utrique bella in ea regione geſſerant. W.

9. *Duram.*] Civitas eſt trans Tigrim ſita, cuius meminit Polybius in lib. 5. c. 52. Differt a Dura Meſopotamiae civitate, de qua ſuperius (conf. XXIII, 5. XXIV, 1.) notavi. VALES. Hodie Dor, Mannert V, 2. 462. W.

10. *Saracenos ideo patiebamur infeſtos, quod ſalaria, etc.*] Non tam hoſtis terrore, quam prudenti conſilio factum arbitror, quibus tributum retro temporibus imperabant, illis ipſis id Romani Principes annuatim ut penderent, pacemque pecunia emercarentur. Sic Hadrianus Imp. *a multis Regibus pacem redemit*, ut inquit Spartianus. Gallus quoque Imp. Scythas, poſt Philippopolim captam ſtragesque innumeras, a finibus hoc pacto potius, quam armis expellere maluit. Zoſimus lib. I. c. 24. *τὰ τῆς εὐημερίας τῶν βαρβάρων αὔξησιν ἐλάμβανεν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπανελθεῖν αὐτοῖς ἐς τὰ οἰκεῖα ξυνεχώρει μετὰ τῆς λείας ὁ Γάλλος, ἀλλὰ καὶ χρημάτων τὶ μέτρον ἔτους ἑκάστου χορηγεῖν ὑπέσχετο.* *Scythis tamen iterum negavit Valens Imp. Vid. Themiſt. Euphrad. Orat. 3. ad Valentem p. 216.* De Perſico foedere ita Procopius Perſicor. lib. II. pag. 62. *Δεῖν τοίνυν Ῥωμαίους τακτόν τι φέρειν ἐπέτειον Πέρσαις. Οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἔφη τὴν εἰρήνην Πέρσαι βέβαιον ἕξουσι.* *B. Valerianus Epiſcop. Hom. XII. pag. 147. *Partem conſtat eſſe victoriae, proelium oblato auri pondere redemiſſe.** Sic cum Attila Hunnorum Rege dextras renovantes Romani, hoc etiam iurare ſuſtinuerunt: *φυλάττεσθαι καὶ διαμένειν τὰς συνθήκας ἑπτακοσίων λιτρῶν χρυσίου, ἔτους ἑκάστου τελουμένων παρὰ Ῥωμαίων τοῖς βασιλείοις Σκύθαις.* Priſcus Rhet. in Eclog. legat. Similia de Gothis legimus. Ad quorum exemplum cum Carpi etiam ſtipendium peterent, Iulius Menophilus Moeſiae Dux graviter reſpondit, quod Imperator Rom. gentibus extraneis benefaciat, non neceſſitatis id eſſe aut ex alterius arbitrio debitum, ſed indigentibus ad vitae ſubſidia munus gratuitum: *Ὅτι Αὐτοκράτωρ πολλῶν χρημάτων κύριός ἐστι, καὶ τοῖς δεομένοις αὐτοῦ χαρίζεται.* Petrus Mag. in Eclog. legation. pag. 16. Exſtitere enim interdum cordatiores et Martiae virtutis ſervantes Duces, qui ferro potius, quam auro quietem quaerere optarunt. Ut a Iuliano egregie hoc loco dictum, *Imperatorem bellicoſum et vigilantem ferrum habere, non aurum.* Qua eadem animoſitate fretus tributum quoque Saracenis negavit: uti et Iuſtinus Iun. Avaribus et Perſis. Hiſtoria Miſcell. lib. XVI. *Impendebat Romanorum Imp. per ſingulos annos quingentas libras auri, ut caſtra, quae loco proxima erant, Perſae cuſtodirent, ne ingreſſae gentes utramque Remp. deſtruerent: communibusque ſumptibus caſtella muniebantur. At vero Iuſtinus pacem diſſolvit, aſſerens opprobrium eſſe, Perſis ſolvere tributa Romanos.* Corippus lib. III. v. 346.

---

*) Non *Chartam*, ſed *Charram*, notante Gronov. in Praef. p. XV. W.

— — lituosque mihi campumque minatur
Gens Avarum, ni pacta damus? Terrore putatis
Id nostrum fecisse patrem? miseratus egenis
Et profugis quod dona dedit. Pietate regendi
Hoc facimus, gratisque dari provisa iubemus.

Quae verba non multum abludunt a Menophili modo laudato dicto. Sicque fine more tempora nostra calumniantur, qui quod Barbaris stipendium et munera interdum damus, insolens putant, atque infra maiestatem imperantis indignum. Cum vel hinc scire possint, nihil nunc agi, quod non actum sit prius: praestareque nonnumquam, honesta lege quod fiat, auro quam ferro hostis impetum frangere, et a finibus propulsare. *Scitum atque prudens Theodorici Regis dictum: *Quid interest, auro an ferro adversariorum animos inclinemus? obtulisse quod mentes capiat hosti, vicisse est: occuluisse, superari*: apud Ennodium Episc. Ticinens. in Vita Epiphanii pag. 399.* LINDENBR.

Ad similitudinem praeteriti temporis] cf. ad XXIV, 3. W.

11. *Diuturnis*] Contra Pricaeum *diutinis* reponentem disputat Gronov. in Praef. p. XXX. W.

13. *Saepe congeminando*] idem repetendo. W.

Edicit Imperator ut sist. Agmen et aff. nare Galli.] Haec omnia ex depravatione P. Castelli nata sunt, qui, cum in Editione Rom. sic legeretur: *Id Imperator ut mixti cum Aceto Isermaris Galli, etc.* ita emendavit ut dixi. Sed in codice Vaticano et Fauch. hoc modo legitur: *Id Imperator aegerrime ut mixti cum Arcto Isarmaris Galli, etc.* *In Tolos. autem legitur, *ut mixti cum Arectois Sarmatis Galli, etc.** [In Colbert. *Id Imperator aegerrime, ut mixti cum Arctois armatis Galli, etc.*] Ego vero codicis Regii scripturam amplexus sum, non quo eam veram ipsius Auctoris scripturam, sed quod meliorem et planiorem ceteris esse existimarem. Ac videtur pro Sarmatis Germanos potius fuisse ponendos, ut elicitur ex cap. 8. Ceterum etiam coniectura nostra huius loci emendationem adiuvimus. Restitui enim, *id impetratum aegerrime.* [Vel potius una litterula mutata, *id imperatur aegerrime, ut misti cum Arctois Sarmatis Galli, etc.*] VALES. *Sarmatas* in exercitu Romano tum fuisse vix credo; cumque caedes Persarum, de qua paullo post sermo est, infra c. 8. *Germanis* tribuatur, Valesii hos ipsos ponentis acutam profecto emendationem in textum recipere nullus dubitavi. W.

Adsueti nare Galli.] Sic Brennus contra Graecos belligeraturus, cum ad Sperchium fluvium venisset, *ὅσον μυρίους τῶν Γαλατῶν ἀπέστειλεν, ὁπόσοι τε νήχειν ἠπίσταντο ἐξ αὐτῶν*, Pausanias in Phocicis, ubi haec porro addidit: *Οὗτοι μὲν οὖν διαβαίνουσιν ἐν τῇ νυκτὶ διανηχόμενοι ὧδε τὸ λιμνῶδες τοῦ ποταμοῦ. καὶ τὰ ὅπλα τοὺς ἐπιχωρίους θυρεοὺς ἐποιεῖτο ἕκαστος ἀντὶ σχεδίας.* Patrium hunc nandi usum in Gallobelgis etiam Tacitus in Agricolae Vita notat. Et vulgo iam notus est versus Sidonii Apoll. carm. 7.

Cursu Herulus, iaculis Hunnus, Francusque natatu.

LINDENBR.

14. *In regionibus genuinis*] solo natali. — *Tamquam e transenna* uno eodemque temporis momento. v. ad XX, 11. ubi tamen

tamen transenna est *funis.* — *Efficacis* quae felicem eventum habuisset. *Contortis fagulis* cf. quae adscripsi ad XVIII, 6. W.

15. *Utribus e caesorum animalium coriis coagmentari pontes* cf. XXIV, 3. W.

CAPVT VII.

1. *Rex Sapor, procul absens — exploratorum, cum prope venisset, transfugarum*] Sic iungendae notiones. W.

2. *Militem*] Romanum. *Levi tessera* facile negotio. W.

4. *Ferro properans*] omisso *magis* vel *potius*, uti XVII, 12. *obsequi optabile — quam servire.* W.

Fame ignavissimo genere mortis.] Haec vera est lectio, quae etiam in Ms. reperitur: al. corrupte, *inanissimo g. m.* Sup. lib. XVII. c. 9. *Fame ignavissimo mortis genere tabescentes.* Et lib. XIX. *famem ultimum malorum omnium* appellat, ut Dionys. Halicarn. lib. VI. et VII. κάκιστον τῶν μόρων καὶ κακοδαιμονέστατον λιμόν. Homer. Odyss. 12. v. 341.

Πάντες *μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν.

*Quem locum etiam Columella laudat de Re rustica lib. 2. cap. 2. *Taeterrimam comitem mortis famem* vocat, *si tamen Graecis camoenis habemus fidem clamitantibus,* λιμῷ δ' οἴκτιστον. G. Pomponius in Epistola ad Senatum apud Sallustium in Fragm. Historiar. pag. 160. *Fame miserrima omnium morte confecistis.* Livius lib. 27. pag. 664. *Fame ac frigore, quae miserrima mortis genera sunt.* Vid. Senec. de Brevitate vitae cap. 18.* LINDENBR.

5. *Erat pro nobis*] favebat nobis. Sic Liv. 39, 30. W.

Persae praeter sperata priores etc.] Gregorius Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Zosimus lib. III. Rufus Fest. in fine Breviarii (c. 29.) LINDENBR. Cf. Gibbon. T. VI. p. 75. not. 109. W.

Persae praeter sperata priores.] Astum Saporis eum fuisse docet Libanius in Orat. funebri pag. 324. qui consulto nomen pacis iniecit, ut Rom. militum animi ea spe decepti minuerentur. Cumque Romanos ad pacem omnes propensos esse sensisset, ipsumque ante omnes Principem dulcedine quietis et otii delenitum esse; moras coepit nectere, et interrogationibus ac responsis tempus terere, hoc admittendo, illud differendo: eo consilio ut dum crebrae legationes ultro citroque commeant, alimenta Rom. consumerentur. VALES.

6. *Perplexas*] captiosas. *Humanorum* humanitatis vel rerum humanarum vicissitudinis. Illud tamen malim v. c. 8. init. — *Quae iubet si impleverit cum Primatibus Caesar.* h. e. si rectius verba struas, si Imperator cum Ducibus faceret, quae Rex iuberet. W.

7. *Sallustio Praefecto*] Praetorio. *Arinthaeus* Magister equitum, XXIV. 1. W.

Mittitur Arinthaeus.] Auctor Chronici Alexandrini scribit, Regem Persarum Sabuarsacium (sic enim Saporem vocat, cognomento Arsacem) nondum comperto Iuliani interitu, percussum gravi

timore, legatum ex Armenia misisse Surenam nomine, qui pacem suppliciter posceret. Quam petitionem cum Iovianus libentissime esset amplexus, Arinthaeus Patricius cum summo imperio missus est, de pacis conditionibus cum Surena tractaturus. Et induciis tridui datis, tandem pax inter Rom. et Persas convenit. VALES.

Examinatius] accuratius cf. xxx, 3. *Dies quatuor sunt evoluti* transierunt. W.

8. *Exabusus*] Valesius in Praef. p. LV. sumi vult passive, i. e. malis adulatorum consiliis deceptus, (desabusé, detrompé). Non credo: *exabusus* nihil est nisi *abusus*, idque ponitur, cum aliqua vi tamen, pro *usus* omnino, uti ab aliis, ita et ab Ammiano XIV, 8. *abusus multitudine hominum,* inprimis XXIV, 4. ubi est *abusive* i. e. vehementer *incusso ariete.* Ad augendam magis adhuc significationem additum *τὸ ex,* nec hoc sine illius aetatis exemplis, qualia Vales. ipse attulit: *exarmatus — exoneratus — exauctoratus.* cf. Cod. Theodos. quibus adde *exambitam regiam* infra XXVI, 7. Nihil aliud igitur dicere vel voluit vel potuit Ammianus nisi hoc: quo temporis spatio si recte prudenterque usus esset Iovianus. W.

Centesimo lapide disparatae] Gibbonus P. VI. p. 76. dubitat, an intra quatriduum sexaginta millium exercitus tantum iter conficere non potuerit. Sed centum lapides sunt milliaria Germanica viginti, quemadmodum de Mannerti sententia (v, 2. p. 335.) 70. lapides infra c. 8. quatuordecim aequant milliaria geographica. (Bletterie p. 183. trente lieues.) W.

Pro redemtione nostra] ut libere nos abire pateretur. W.

9. *Quinque regiones Transtigritanas, Arzanenam, etc.*] Zosimus lib. III. c. 31. *Συνεδόκει δὲ Ῥωμαίους τοῦ τε Βαρδικηνῶν ἔθνους ἐκστῆναι τοῖς Πέρσαις, ἔτι Καρδουήνων, καὶ Ῥημήνων, καὶ Ζαλήνων τε πρὸς τούτοις.* Ita mire variant hoc loco in nominibus. LINDENBR.

Quinque regiones Transtigritanas.] Persae ingenti proelio in Armenia a Galerio Caesare superati, Mesopotamiam cum quinque regionibus Transtigritanis reddiderant, ut scribit Rufus Festus in Breviario. Cur autem Transtigritanae dicantur eae regiones, saepenumero dubitavi. Pleraeque enim earum, Romanis quidem erant cis Tigrim, ut patet ex lib. 21. ubi Sapor traiecto Tigri Besabden in Zabdicena una e Transtigr. regionibus sitam, oppugnat. Arzanene quoque trans Nymphium sita est, non trans Tigrim, teste Procopio in lib. 1. et 2. Persic. et in lib. 3. de aedificiis. Ad haec Corduene ad Orientem erat fontibus fluvii Tigris, teste Ptolemaeo. Quare Romanis in Corduenem euntibus nil opus erat Tigrim traiicere. Neque Ammianus noster cum ad Iovinianum Corduenae Satrapam mitteretur, Tigrim se traiecisse dicit in lib. 18. Denique Petrus Patricius in illa pace, quae inter Rom. et Persas inita est, qua Persae v. gentes Transtigritanas restituerunt, cautum fuisse tradit, ut Tigris utriusque Imperii limes esset. Non ergo trans Tigrim erant illae regiones, sed potius circa aut supra Tigrim. *Quod quidem Rufus Festus egregie confirmat hisce verbis: *Pace facta Mesopotamia est restituta: et super ripam Tigridis limes est confirmatus: ut quinque gentium trans Tigridem constitutarum ditionem assequeremur.** [Transtigritanae ergo erant hae v. regiones non Romanis, sed Persis.] VALES.

Arzanenam] Sic etiam nominat Petrus Patricius in Excerptis legationum, ubi has v. Transtigritanas regiones ſic enumerat: ὥστε κατὰ τὸ ἀνατολικὸν κλίμα τὴν ἐντηληνὴν μετὰ σωφηνῆς καὶ Ἀρζανηνὴν μετὰ Καρδοχηνῶν καὶ ζαβδικῆς Ῥωμαίους ἔχειν, καὶ τίγριν τῆς ἑκατέρας πολιτείας ὁροθέσιον εἶναι. Arzanenam Theophylactus quoque vocat, et Procopius in 1. et 2. lib. Perſ. Sed in lib. 3. de aedificiis ἀρζανηνὴν appellat, quemadmodum et Menander Protector in lib. 8. Hiſt. pag. 103. Agathias in 4. ἀραξιανηνήν. A Strabone ἀραξηνὴ appellatur Armeniae regio, et πεδίον ἀραξηνὸν ſic dictum ab Araxe fluvio, quem Barbari Etas nominant, teſte Theophylacto in lib. 3. cap. 6. Socrates in lib. 7. cap. 18. Azazenam eam regionem videtur vocare: [*Aſarzanaenam* codex Colbertinus vocat, *Arſarzanenam* codex Pithoei. Eutropius in libro VI. *Tigranocertam civitatem Arzianenae nobiliſſ.* vocat. VALES.

Arzanenam] ab urbe Arzen ſic nominatam, ad Armeniam pertinentem, Mannert. v, 2. 225. — *Moxoenam* itidem Armeniae Chiliocomo conterminam, idem p. 226. W.

Zabdicenam.] Petrus Patricius ζαβδικὴν appellat, Zoſimus III, 31. βαβδικηνὴν mendoſe pro ζαβδικηνήν: ζαβδαῖον χωρίον vocat Sozomenus in lib. 2. cap. XI. Zerabden eius caput. VALES.

Zabdicenam] ad utramque Tigridis ripam in Meſopotamia ſitam. Mannert l. c. p. 306. — *Rehimenam,* incognitam. Mannert p. 226. W.

Corduenam.] Καρδουηνὴν vocat Petrus Patricius et Zoſimus. Sic etiam Rufus Feſtus de Traiano: *Carduenos,* inquit, *et Marcomedos obtinuit.* *In Notitia Imperii Rom equites [illegible] *Cordueni* et *Cardueni* promiſcue dicuntur. Xiphilinus in Traiano τὰ Καρδηνῶν ὄρη appellat. Sane Gordyeni olim Carduchi dicebantur, teſte Strabone ac Stephano Byzantio. VALES.

Corduenam] Armeniae regionem, hod. *Kurden,* Mannert v, 2. p. 225. — *Niſibin* urbem munitiſſimam, ter fruſtra a Perſis obſeſſam. *Singaram* XVIII, 5. XX, 6. *Caſtra Maurorum* XVIII, 6. W.

10. *Procopii*] cui, quippe cognito, purpuram Iulianus praerogativam quaſi futuri imperii, partemque exercitus tradiderat XXIII, 3. W.

11. *Alienandis*] tradendis. W.

Reverti ad noſtra praeſ. Romana.] Scribendum eſt *Romani,* ut Accurſius edidit. Pactus enim erat Iovianus, ut v. regiones Transtigritanae cum XV. caſtellis dederentur Perſis una cum poſſeſſoribus et omni inſtrumento: Niſibis vero et Singara absque incolis traderetur: atque ut ex illis XV. caſtellis Romani, quibus id libitum eſſet, ad alia Rom. caſtella migrare ſinerentur. VALES.

12. *Ratione gemina*] duas ob cauſſas. *Principis* Iuliani, XXIII, 3. *Chiliocomum,* fertilem illam Mediae regionem. *Vivus caperetur* quinque annis poſt XXVII, 12. W.

13. *Quo ignobili decreto.*] *Ammianus lib. 27. c. 12. *pudendam pacem:* Agath. lib. 4. p. 131. *ignominioſas pactiones* vocant.* Eutropius lib. XI. c. 17. *ignobilem pacem* vocat. Fuerit licet, ita tamen neceſſum fuit, a Iuliano male conflabellatum ignem ſopire. Oroſius lib. VII. cap. 31. *Foedus cum Sapore Perſarum Rege etſi parum putant dignum, ſatis tamen neceſſarium pepigit.* Socrates Hiſt. Eccleſ. lib. II. cap. 19. Gregor. Nazianz. in Iulian.

Orat. 2. pag. 304. LINDENBR. V. omnino *la Bletterie* differtationem de hac pace additam vitae Ioviani Gallice conscriptae Par. 748. p. 212. ff. W.

[*Nevitta et Victor ex parte nostrorum, et Mellobaudes.*] In Codice Colbertino scribitur: *Remora, et Victor ex parte nostr. et Bellovaedius.* In veteribus libris MSS. Ammiani, quos legit P. Pithoeus, *Remora* quoque reperitur, ut ipse sua manu ad latus Ammiani sui adnotavit: quamquam *Remoram* nomen viri proprium invenire usquam non memini. *Nevitta* quidem heic locum habere non valet, sub Iuliano Magister armorum et Consul: qui de Magistro militum Tribunus postea fieri non potuit. Sed nec Mellobaudes vel Mallobaudes locum heic habet, Rex Francorum, et ex Tribuno Armaturarum Comes Domesticorum.] HADR. VALES.

Remora et Bellovaedius.] Haec nomina nusquam alibi occurrunt. Locus dubio procul corruptus, eam etiam ob caussam, quod Persae quatuor, Romani non nisi tres dedisse obsides dicuntur. W.

CAPVT VIII.

1. *Specie humanitatis*] humanorum c. 8. *Latenter* (oppositum sequenti *aperte*, ergo *singuli*) *progressi*, ut quid iis factum esset, ignoraretur. *Ut diximus paullo ante* c. 6. W.

2. *Momenta periculorum*] vitae discriminum. — *Semet quisque reliquis anteponens* alius alium occupans, retrudens. — *Multa et terribilia* πολλὰ καὶ δεινά. — *Cratibus temere* subitaria opera et negligenter *textis* compaginatis. *Diversa* alia *versantes* machinantes. W.

5. *Prope Hatram venimus.*] Hatrae dicitur hoc opidum in Tabula Itineraria Peutingerorum, non longe a fluvio Tigri. Dio in lib. ult. τὰ ἄτρα appellat. Sic enim in MS. codice exaratum erat, ex quo nuper Dionis Fragmenta edidimus. Opidum Traiani et Severi Principum obsidione memorabile. De Traiano quidem id refert Dio in lib. 68. c. 31. quamquam ibi τοῖς ἀγαρηνοῖς vitiose perscriptum est pro ἀτρηνοῖς. VALES.

Hatram venimus vetus oppidum.] Stephan. Ἄτραι, πόλις μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Eius urbis situm describit Herodianus lib. III. c. 9. ἦν δὲ πόλις ἐπ' ἄκρας ὑψηλοτάτης ὄρους, τείχει μεγίστῳ καὶ γενναίῳ περιβεβλημένη, πλήθει ἀνδρῶν τε τοξοτῶν ἀκμάζουσα. Vid. Xiphilin. in Severo Lib. LXXV. c. 10. p. 410. LINDENBR. Cf. Mannert. v, 2. p. 334. W.

6. *Adusque lapidem septuagesimum*] milliar. geogr. 14. *Inveniri* Gronov. et Ernest. operarum vitio invenirE. W.

Abrotanum et absinthium.] In Editione Rom. *et in MS. Tolos.* [ac Colb.] *abrotonum* scribitur rectius. Sic enim Graeci vocant. De absinthio, quo abundat Assyria, Philostratus in I. de vita Apollonii: ἡ χώρα δὲ ἡμῖν ἡ ἐπὶ βαβυλῶνος ἀψινθίου πλήρης οὖσα. VALES.

Abrotonum (Stabwurzel) *Absinthium* (Wermuth). W.

**Et Dracontium.*] Dracontion describitur a Theophrasto libri 7. Hist. plant. capite XI. ari species ita dicta, quod caulem habeat

inſtar pellis draconis varietate quadam interpictum. Vulgo Serpentina dicitur. Male in Gloſſis *fel terrae*, δρακόντειος βοτάνη redditur. Nam fel terrae Centaurium eſt.* VALES.

Dracontium] Dracunculus (Schlangenkraut). — *Triſtiſſima* miſella, viliſſima. — *Mactatis camelis,* quorum carnibus etiamnunc in illis regionibus veſcuntur. W.

7. *Dux Meſopotamiae Caſſianus.*] cf. Ind. W.

Mauricius pridem ob hoc miſſus.] Zoſimus in libro 3. c. 32. idem ſic narrat: μαυρίκιον μὲν τῶν λοχαγῶν ἕνα τροφὴν ἐκ νισίβιος ἀγαγεῖν ἐκέλευσε τῷ στρατοπέδῳ, ἀπαντῆσαι δὲ μετὰ ταύτης ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ πορρωτάτω. *Mauricium Tribunum alimenta e Niſibi exercitui advehere et quam longiſſime poſſet occurrere iuſſit obviam.* VALES.

Ad Ur nomine Perſicum caſtellum] cuius iam in libris Moſis mentio fit. Mannert p. 336. W.

8. *Procopius alter*] hoc additum, ut diſcernatur ab antea memorato c. 7. quem Iuliano ſanguinis vinculo coniunctum aulici Ioviano ſuſpectum fecerant. Confundit Zoſimus III, 35. v. Weſſeling. Obſervatt. p. 107. W.

Militaris Tribunus.] Sic dicuntur Tribuni militum, ad differentiam Tribunorum et Notariorum: et ita in lege un. Cod. Theod. qui a praebitione tironum, et apud Eutropium in Severo. VALES.

9. *Lucillianum ſocerum ſuum*] Filiae, *Ioviani coniugis,* nomen erat *Charito.* Gibbon T. VI. p. 113. ſine dubio e Chryſoſtomo. *Ad otium digreſſum,* reſpicitur ad XXI, 9, ubi a Iuliano remotus dicitur. W.

11. *Malarichum*] Gentilium rectorem XV, 5. *Iovino* v. Ind. I. W.

12. *Breves diffundere concinentes.*] Haec ſcriptura ex coniectura Gelenii profecta eſt. Nam in Editione Rom. perinde ac in codice Regio *et Toloſ.* [ac Colbert.] legitur in hunc modum, *brevis diff. concinentibus.* Unde coniici poteſt, ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *rumores quaqua irent breviis diffundere concinentibus.* Sunt autem brevia chartulae ſeu pittacia, quae illi a Ioviano miſſi ſpargere per opida ac provincias iubebantur. HENR. VALESIUS. [Sed magis placet ita ſcribi, *verbis diffundere concinentibus, etc.*] HADR. VALESIUS. Si tamen et haec quatuor alphabeti elementorum omnium tranſpoſitio probanda eſt, et id tantum agere debuerint, ut verbis diffunderent, non etiam *literis,* quam vocem in τῷ *brevis* latere crediderim. GRONOV.

15. *In corpora ſua neceſſitas erat humana vertenda*] Satis obſcure et quaeſite pro: ſumma neceſſitate coacti fuiſſent carnibus veſci humanis. W.

Ut et armorum pleraque proiicerentur.] Foeda ac miſerabilis facies exercitus Romani amiſſo duce redeuntis: quam optime deſcribit Libanius in Orat. funebri, pag. 325. (Reisk. I. p. 616.) ὡς οὗτοί γε τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκείνοις ἔχειν, ὥσπερ ἐκ ναυαγίου γυμνοὶ προσαιτοῦντες οἱ πλείους ἐπανήεσαν, etc. *Adeo illi, proiectis armis, tamquam ex naufragio nudi plerique ac mendicantes redierunt. Quod ſi quis dimidiatum clypeum, aut haſtae tertiam partem, aut ocrearum alteram ſuper humeros retulerat, is vero*

Callimachus habebatur. Adde Chryſoſtomum in Orat. 2. de S. Babyla. VALES.

Modius unus farinae] Ad ſummum 25. pondo. *Aureis decem* imperial. 36. *mutaretur* emtus eſſet *ut minus* pretio aequiſſimo. W.

16. *Thilſaphata*] Hodie ſecundum Danvillium *Tellaaſar. Ut poſcebat ſollemnitas* mos receptus. W.

17. *Extra urbem ſtativa caſtra poſuit Princeps.*] Conſentit Zoſimus in lib. 3. c. 33. et auctor Chronici Alexandrini. Proinde miror, cur Iohannes Antiochenus in Excerptis, quae adhinc biennio edita ſunt, Iovianum biduo Niſibi commoratum eſſe ſcribat. Paullo poſt ex Mſ. Reg. [et Colbert.] et Editione Rom. ſcribendum eſt: *Ut ingreſſus, Palatio more ſuccederet Principum.* VALES.

18. *Quem — docuimus evaſiſſe*] XXIV, 4. W.

CAPUT IX.

1. *Bineſes*] obſes antea datus a Perſis c. 7. extr. *Promiſſa* deditionem Niſibis. W.

Gentis ſuae ſignum ab arce ext.] In Alexandrino Chronico id ſic relatum eſt: ὁ δὲ ἰούνιος ὁ τῶν περσῶν σατράπης ἀπελθὼν ἐν τῇ πόλει κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως, εἰς ἕνα τῶν πύργων σημεῖον περσικὸν ἐπέθηκε. *Iunius Perſarum Satrapa permiſſu Imp. urbem ingreſſus, ſignum Perſicum ex quadam turre ſuſtulit.* [Legendum οὐίνιος, Vinius, id eſt, *Bineſes* vel *Biniſes* Ammiano.] VALES.

Gentis ſuae ſignum] vexillum. Cf. Zoſimus III, 33. 34. W.

3. *Sabinus fortuna et genere inter municipes clarus.*] Zoſimus: Σαβῖνος τοῦ βουλευτικοῦ προεστὼς καταλόγου. LINDENBR.

Hibitam ſtationem intutam.] Eadem eſſe videtur, quae in Tabula Peuting. dicitur Thebeta 18. millibus diſtans ab urbe Niſibi: et inter Epiſcopos Meſopotamiae, qui Nicaeno Concilio ſubſcripſere, Iacobus Hebetenſis commemoratur. *Sed Iacobus Niſibites vel Niſibitenſis ſcribi debet, ex Gennadio aliisque.* VALES.

Provinciarum muro.] Plane ut Zoſimus, qui προτείχισμα dixit lib. III. c. 33. ἐδεήθησαν ἱκετεύοντες μὴ στερηθῆναι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τοῦ προτειχίσματος. Sic Iordanes in Hiſtor. Goth. *Getas quaſi murum regni ſui contra ceteras gentes ſtatuit.* *Pentadius in tumulo Hectoris in Catalect. Poet. vet. p. 178. Scalig.

Defenſor patriae, iuvenum fortiſſimus Hector,
Qui murus miſeris civibus alter erat.

In altercatione Hadriani:

Quid eſt miles? murus imperii. LINDENBR.

Obice] Antiquiores editt. habent ſine ſenſu *obiiſſe.* Valeſius meminiſſe oblitus Guil. Canteri, qui in novis lectionibus V, 8. iam ſua aetate *obices* repoſuerat. W.

4. *Coronam*] auream, quam imperium auſpicantibus principibus offerre provinciae ſolebant. W.

Silvanus q. causarum defensor.] Hunc Comitem et Decurionem appellat auctor Alexandrini Chronici: καὶ ἐξελθὼν πρὸς αὐτὸν Σιλβανὸς κόμης τὴν ἀξίαν καὶ πολιτευόμενος τῆς αὐτῆς πόλεως, προσέπεσε τῷ βασιλεῖ δεόμενος μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν πέρσαις. ὡς δὲ οὐκ ἔπεισεν αὐτὸν, ὀμωμοκέναι γὰρ ἔφασκε καὶ μὴ βούλεσθαι δόξαν ἐπιόρκου λαβεῖν, etc. *Et egressus Silvanus Comes, et Decurio Nisibenus ad Principis genua affusus oravit, ne Persis Nisibin tradere vellet. Quod cum persuadere non posset, (aiebat enim Imp. se iuramento obstrictum esse, etc.)* VALES.

Confidentius] licentius. W.

5. *Procul ab eorum Manibus pelleretur*] non eodem, quo illi, loco sepelienda. W.

Turba flebilis postes penatium amplexa vel limina.] *Val. Flaccus lib. 4. Argonaut. v. 373. *Ultima tum patriae Tydeus dedit oscula ripae.* Vid. Ovid. lib. Trist. vel de Ponto.* Rutil. Claudius lib. 1. v. 43. (Poet. minor. T. v. p. 85. Wernsd. W.)

Crebra relinquendis infigimus oscula portis,
Inviti superant limina sacra pedes. LINDENBR.

6. *Furabantur*] raptim colligebant. W.

7. *Tu hoc loco Fortuna* cet.] Idem Trebellius Pollio in XXX. tyrannis IX. sic effert: *nimis Fortuna sibi indulgendum putavit. Difflantibus procellis rempublicam* undique eam agitantibus. W.

Consummando iuveni.] Sic honeste et verecunde dixit Marcellinus, cum ob maiestatem Augusti culminis inconsummatum nollet aperte dicere. Est igitur figura, quam Graeci εὐφημισμὸν dicunt. Qua usus est etiam Demosthenes in Orat. adversus Leptinem, ubi amplissima munera olim ab Athen. civitate quibusdam publice data commemorat. τότε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἡμῶν καὶ γῆς ηὐπόρει καὶ χρημάτων, νῦν δὲ εὐπορήσει. δεῖ γὰρ τοῦτο λέγειν καὶ μὴ βλασφημεῖν. *Tunc enim civitas nostra et agris, et pecuniis abundabat: nunc vero abundabit: hoc enim satius est dicere quam male ominari.* VALES.

8. *Ad medullas usque bonorum pervenit*] summo quemque patriae amantem dolore affecit. W.

Dum extimescit aemulum potestatis.] Eutropium imitatus videtur Marcellinus, qui sic ait de Ioviano c. 17. *Sed dum aemulum Imperii veretur intra Orientem residens, gloriae parum consuluit.* VALES.

Gallias et Illyricum.] Scribendum videtur, *per Gall. et Illyricum versat, quosdam saepe subl. tentasse.* VALES.

Amictu] velamento XIX, 11. praetextu. W.

Nisibi prodita, quae iam inde, etc.] Severus quidem hac urbe recepta gloriari solebat, sese eam Syriae propugnaculum reddidisse. πρόβολον αὐτὴν τῆς συρίας πεποιῆσθαι. Sed Dio eam urbem plurimorum et bellorum simul, et damnorum causam fuisse Imperio Rom. prodit. Ceterum ex quo a Ioviano Persis dedita est, a Rom. recuperari non potuit, teste Zosimo et Agathia. Cives quidem ipsi maxima pars Amidam se receperunt, cuius urbis suburbanum Iovianus eis incolendum dedit, ut scribit Zosimus et auctor Alex. Chronici. Chrysostomus in Orat. 2. de S. Babyla contra Gentiles, Nisibin vocat propugnaculum orbis Romani: ὁ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς οἰκουμένης ὥσπερ τεῖχος ἦν ἀῤῥαγὲς, etc. VALES.

Nisibi prodita, temere tradita *quae iam inde a Mithridatici regni temporibus — viribus restitit maximis*. Romanis coepit innotescere sub Lucullo. cf. Dio Cass. xxxv, 7. Zosim. III, 32. omnemque urbis historiam vide ap. *Mannertum* v, 2. p. 295. W.

9. *Numquam enim ab Urbis ortu inveniri potest.*] Eutropius x, 17. eadem verbis non multum differentibus, quae historiae illustrandae causa adscribam: *Uno a Persis atque altero proelio victus* (Iovianus) *pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit, multatus finibus ac nonnulla Imperii Romani parte tradita: quod ante eum annis* MCIIXX. *fere, ex quo Romanum Imperium conditum erat, nunquam accidit.* Rufus Festus c. 29. *Tanta reverentia Romani nominis fuit, ut a Persis prius sermo de pace haberetur, ac reduci confectus inedia exercitus sineretur, conditionibus, quod numquam ante accidit, dispendiosis Romanae Reip. impositis.* Falluntur autem, quod Imperii Rom. fines ante hanc ignobilem Ioviani pacem mutatos atque restrictos negant: qui error ut crassus nimis, sic nemini in Historia Romana mediocriter versato ignotus esse potest. Meliore itaque iudicio Zosimus: nam et is licet in Ioviani invidiam multa scribat, Persidis tamen terminos ad illa usque tempora immotos tantum dicit. Eum operae pretium erit videre Histor. lib. III. c. 32. LINDENBR.

Numquam enim ab urbis ortu.] Hoc Marcellini dictum Casaubonus in Notis ad Spartianum in Hadriano c. 5. et post (*ante* W.) eum Lindenbrogius ad hunc locum falsi arguunt. Exemplum enim Hadriani et Aureliani obiicit Casaubonus, et Diocletiani, qui Rom. Imperii limitem a meridie supra Aegyptum artavit teste Procopio. Sed quis non videt horum Principum, et Ioviani longe dissimilem esse causam? Illi enim sapienti consilio regiones quasdam, quas sine magno sumptu et incommodo tueri non poterant, citra foedus ullum dimiserunt, at Iovianus turpi pactione quasi victus, redemptionis loco provincias pop. Rom. Persis tradidit. Verum itaque est, quod Marcellinus noster et Eutropius cum Rufo Festo afferunt, numquam ab Urbe condita Ducem ullum Rom. pactione inita provincias hostibus concessisse. Quo maxime pax illa Ioviani plena dedecoris et infamiae fuit, quantumvis eum excusare Christiani tentaverint, ut Gregorius Naz. in Philipp. 2. Augustinus in lib. 4. de Civitate Dei cap. 29. et in lib. 5. cap. 21. Itaque recte Zonaras id foedus indecorum, et indignum nomine Rom. fuisse dicit: κἀκεῖνος δεξάμενος τὴν ἀρχὴν, τοῖς πέρσαις ἐσπείσατο οὐ πρεπούσας ῥωμαίοις σπονδὰς ἐξ ἀνάγκης πεποιηκώς. Et Agathias in lib. 4. ait Iovianum omnibus modis festinantem ex hostico digredi, et numquam satis cito se in provincias pop. Rom. venturum esse credentem, turpem et ignominiosam ac damnosam Reip. pacem fecisse. VALES. Tangit hunc locum et Casauboni de eo iudicium Freinshemius ad Florum III. 3. GRON.

10. *Triumphi sunt denegati.*] Valerius Maximus lib. II. cap. 8. num. 4. et 5. (ubi vide Kappium. W.) LINDENBR.

11. *In extremis casibus icta cum dedecore foedera.*] Sic optime ex Ms. nam quod in vulg. est, *cum ductore f.* non placet. Hoc primum; nunc reliqua ex Eutropio x, 17. adtexam: *Quin etiam legiones nostrae, ita et apud Caudium per Pontium Telesinum, ita et in Hispania apud Numantiam, et in Numidia*

ſub iugum miſſae ſunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, ſi foederis neceſſitatem, cum integrum fuit, mutare voluiſſet, ſicut a Romanis omnibus his bellis, quae commemoravi, factum eſt. Nam et Samnitibus, et Numantinis et Numidis confeſtim bella illata ſunt, neque pax rata fuit. Vid. Livium lib. IX. Flor. lib. I. cap. 16. lib. II. cap. 18. lib. III. cap. I. LINDENBR.

Poſtquam] etiamſi. W.

12. *Cum Iuliani ſupremis*] cinere. Utrumque et ſuprema et cineres iunguntur cap. ſeq. — *Ut ſuperſtes* vivus *ille mandarat* XXIII, 2. W.

In ſuburbano Tarſenſi.] Vide Libanium in Orat. funebri, pag. 331. Gregorius in Philipp. 2. Iuliani cadaver praeeuntibus mimis, et ludionibus ſcurriliter mortuum deridentibus Tarſum eſſe delatum ait: quod non per contumeliam factum eſſe putandum eſt, ſed ex more veteri, de quo Agellius in lib. 20. cap. 2. et Suetonius in Veſpaſiano, et ibi Caſaubonus. Memorabile eſt, quod ait idem Gregorius in Carmine de Virginitate, Iuliani cadaver in tumulo quaſi ebullire viſum eſſe.

Οὗ θεόθεν πληγέντος, ἐπεὶ μόθον ἤρατο χριστῷ,
Θερμὸν ἔτι ζείουσα κόνις, μέγα θάμβος ἀλιτροῖς.

Idem dicit in Oratione 21. de laudibus Athanaſii pag. 594. VALES. Cf. Zoſimus III, 34. W.

13. *Viſus eſt ſubito purpuratus.*] vide infra XXVI, 5. W.

CAPUT X.

2. *Sphaeram aeream form. in ſp. poli.*] Sic fere imagines Imperatorum pingi ſolebant: ut docet Baſilius Seleuciae Epiſcopus in Sermone I. de Adam his verbis: ὥσπερ οἱ τὰς τῶν βασιλέων ἀποβλέποντες εἰκόνας, τῇ τῶν χρωμάτων λαμπρότητι μαρμαρυγὰς ἀφιείσας, ἁλουργίδα μὲν τὸ τῆς θαλάσσης ἀποστίλβουσαν ἄνθος, διάδημα δὲ τοῖς φέγγεσι τῶν λίθων ἀστράπτον, χεῖρα δὲ τῷ σφαιροειδεῖ σχήματι τοῦ κόσμου τὸν κύκλον τοῖς δακτύλοις φέρειν νομιζομένην, ἐκπλήττονται μὲν, etc. *Ut qui imagines Impp. adſpiciunt, quae colorum fulgore praeſtringunt oculos, chlamydem quidem purpuream marino flore collucentem, diadema autem lapillorum lumine coruſcans, manum denique, quae orbem terrarum in modum ſphaerae formatum digitis geſtare creditur; haerent attoniti, etc.* VALES. Supra lib. XXI. cap. 14.

Sidera cometarum, ſuper quorum natura ratiocinantes Phyſici variant.] Vid. Achil. Stat. Alexandrin. in Arati Phaenom. cap. περὶ κομητῶν pag. 102. Stob. in Eclog. Phyſic. cap. 26. *Seneca Natur. Quaeſt. lib. ult.* Apul. de Mundo, Theophylact. Simocat. lib. VII. pag. 339. LINDENBR. Adde Plin. H. N. II, 23. (25.) extr. W.

3. *In unum ſtellis mult. congregatis.*] Quae Democriti et Anaxagorae fuit opinio, qui cometam nil aliud eſſe dicebant, quam concurſum errantium ſiderum, teſte Ariſtotele in lib. I. Meteor. et Diogene in Anaxagora. Sed hanc ſententiam refutat Seneca in lib. 7. Nat. Quaeſt. Sequens autem opinio cometas ex halitu

ſicciore terrarum naſci, Ariſtotelis eſt, et Peripateticorum, ut Spori apud Theonem in Aratum pag. 120. Poſtrema omnium opinio hic relata, (eaque proxime ad veritatem accedens. W.) Pythagoram habet auctorem, teſte Ariſtotele, et Plutarcho in lib. 3. de Placitis Philoſophorum. VALES.

Quarum ortus — humanis mentibus ignorari.] Recentiores tamen computare didicere. W.

4. *Flagrante* media, alias adulta *hieme.* — *Cuius originem docuimus ſupra.* XIV, 8. W.

5. *Exornari ſepulcrum ſtatuit Iuliani in pomoerio ſitum itineris.*] De hoc ipſo ſepulcro Zoſimus lib. III. c. 34. καὶ τοῦτο μὲν (Iuliani corpus) εἰς Κιλικίαν ἀπενεχθὲν, ἔν τινι Ταρσοῦ προαστείῳ βασιλικῇ ταφῇ παρεδίδοτο, καὶ ἐπίγραμμα προσεγράφετο τῷ τάφῳ τοιόνδε·

ΙΟΥΛΙΑΝΟϹ ΜΕΤΑ ΤΙΓΡΙΝ ΑΓΑΡΡΟΟΝ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑϹΙΛΕΥϹ Τ' ΑΓΑΘΟϹ ΚΡΑΤΕΡΟϹ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗϹ.

Aliter Cedrenus pag. 253. Τὸ δύστηνον σῶμα ἀπεκομίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐτέθη ἐν λάρνακι πορφυρᾷ κυλινδροειδεῖ, ἐν ᾧ ἐπέγραψεν ἐλεγεῖον τόδε·

ΚΥΔΝΩ ΕΠ' ΑΡΓΥΡΟΕΝΤΙ, ΑΠ' ΕΥΦΡΗΤΑΟ ΡΟΑΩΝ
ΠΕΡϹΙΔΟϹ ΕΚ ΓΑΙΗϹ ΑΤΕΛΕΥΤΗΤΩ ΕΠΙ ΕΡΓΩ
ΚΙΝΗϹΑϹ ϹΤΡΑΤΙΑΝ, ΤΟΔΕ ΙΟΥΛΙΑΝΟϹ ΛΑΧΕ ϹΗΜΑ,
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑϹΙΛΕΥϹ Τ' ΑΓΑΘΟϹ, ΚΡΑΤΕΡΟϹ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗϹ.

Idem Epitaphium apud Zonaram quoque exſtat. Ceterum cum Zoſimo conſentit, et cadaver Tarſum perlatum, in proaſtio ibi ſepultum dicit. LINDENBR.

Exornari ſepulcrum ſt. Iuliani.] Idem tradit Zonaras his verbis: ἐξ ἀντιοχείας δὲ εἰς ταρσὸν γεγονὼς, καὶ τὸ μνῆμα κοσμήσας τοῦ ἰουλιανοῦ ἐπανήει. Idem Iuliani cadaver Tarſo Conſtantinopolim poſtea allatum eſſe ſcribit, quod confirmat Cedrenus. VALES.

Cydnus gratiſſimus amnis.] Curtius lib. III. c. 4. *Cydnus non ſpatio aquarum, ſed liquore memorabilis: quippe leni tractu e fontibus labens puro ſolo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent; itaque incorruptus, idemque frigidiſſimus, quippe multa riparum amoenitate inumbratus, ubique fontibus ſuis ſimilis in mare evadit.* LINDENBR.

Non Cydnus gratiſſ. amnis et liquidus.] Idem dicit Dio in Tarſica I. initio, et pag. 401 et 402. puriſſimas eius fluvii aquas fuiſſe teſtatur, adeo ut Tarſenſes, ſi forte Cydnus per urbem ſuam turbidior fluxiſſet, indignari ſolerent: aquam enim Cydni puriſſimum non bibere ſolum, ſed etiam cernere cupiebant.* VALES.

Gratiſſimus] Wakefieldius ad Lucret. V, 176. malebat *clariſſimus*, Horatium exprimi putans Epiſt. II, 2, 120. ERF.

Praeterlaberetur Tiberis.] Sic primus emendavit Gelenius, cum in Editione Rom. et Bononienſi legeretur *praeterlaberet*. In codice Regio, [et Colbert.] ſcriptum reperi *praeterlaberit Ty-*

beris. Ego vero non dubito, quin legendum ſit *praeterlambere,* ſupple *deberet:* ſic enim loquitur Marcellinus in libro XVII. cap. 2. *Moſa fluvius praeterlambit.* Certe in Editione Auguſt. legitur *praeterlabere.* VALES.

Divorumque veterum monumenta praeſtringens.] Mauſolea enim Imperatorum erant in campo Martio iuxta ripam Tiberis. De Mauſoleo quidem Auguſti id notiſſimum eſt ex Strabone in lib. 5. et Suetonio, ac Tacito in lib. 3. Annalium, ubi de Piſone loquitur: *Mari ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Caeſarum applicuerat.* Sed et ſequentium Principum fere omnium ſepulcra ibidem fuiſſe, Scriptores Aug. Hiſtoriae teſtantur. VALES. Si Mauſoleum et campum Martium modo haec reſpiciunt; ubi Mauſoleum Hadriani? GRON.

6. *Procopius Notarius et Memoridus*] in Illyricum et Gallias cum mandatis miſſi c. 8. *Lucillianus,* ſocer nimirum Imperatoris, *Mediolanum,* uti iuſſus erat, *ingreſſus: Seniaucho* XV, 4. *Valentiniano* poſtea Imperatore. *Malarichus,* quem in Iovini locum Magiſtrum militiae per Gallias ordinaverat. W.

7. *Tamquam in alto gentis ſilentio*] Idem fere quod paullo poſt: *nondum firmatis omnibus.* — *Extra calcem, ut dicitur, procurrebat.* Translatio ducta a linea vel ſulco in circo ducto, ubi equi currusque decertaturi conſiſtebant; ergo: intra fines iuſtos ſe non continuit, immoderatius egit, et *ex Actuario rationibus ſcrutandis* (Rechnungsexaminator) *incubuit* rationes exegit cupidius. W.

Ex actuario ratiociniis ſcribendis] Corrupte retro Editiones, *ex Aucturio ratiociniis ſcribendis,* qui idem error in Eutropio olim fuit, lib. IX. c. 9. *Acturio quodam machinante dolum,* ἀντὶ τοῦ *Actuario.* At recte Aur. Vict. de Caeſ. 33, 13. *Tantum Actuariorum, quorum loco Attitianus habebatur, in exercitu factiones vigent. Actuarii* in veteri Gloſſ. vocantur ὑπομνηματογράφοι: quorum ut officia diverſa, ſic nomina quoque. Ut *Actuarii ratiociniis ſcribendis,* id eſt, qui ratiocinia numerorum ſive caſtrenſium, ſive palatinorum et comitatenſium pertractant. L. 5. C. de erogat. mil. ann. L. 5. C. de Caſtrenſ. pecul. *Actuarii equorum curulium civitatum diverſarum.* L. 7. C. de numer. Actuar. *Actuarii ſarcinalium Principis iumentorum.* Ammian. lib. XV. aliique, de quibus in libris legalis ſcientiae mentio frequens. LINDENBR.

Ad militaria ſigna confugit] tamquam ad aſylum? Zoſimus III, 35. addit ad *Batavorum.* — *Quemdam* (contemtim) *medium* e medio. W.

8. *Capita ſcholarum ordo caſtrenſis appellat.*] Scholae militares multae erant: et quidem Iuſtiniani Imp. undecim, L. fin. C. loc. cond. Qui iis adſcripti erant, dicebantur *ſcholares.* L. 34. Cod. Theod. de erog. milit. ann. Harmenop. lib. IV. Tir. 12. §. 28. eorumque Praepoſiti *Capita ſcholarum,* eodem modo ut *Capita contubernii,* apud Veget. de Re mil. lib. II. cap. 8. et 13. De his optime Agathias lib. V. ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων οἳ ἐς τὸ διημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκριντο, οὓς καὶ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν. οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγράφονται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις, εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδροείμονες, καὶ μόνον οἶμαι ὄγκου τοῦ βασι-

λείου ἕνεκα, καὶ τῆς ἐν ταῖς προσόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι, etc. Ammian. lib. xiv. c. 7. §. 9. *Solisque ſcholis iuſſit eſſe contentum palatinis et Protectorum, cum ſcutariis et gentilibus.* Corippus African. de Laudib. Iuſtini, lib. III. v. 157:

Ornata eſt Auguſta domus, iuſſuque regentis
Acciti proceres omnes, ſchola tota palati eſt
Iuſſa ſuis adſtare locis. LINDENBR.

Capita ſcholarum.] Horum mentio fit in lege paen. Cod. Iuſt. de erogat. milit. ann. Porro Capita ſcholarum ſunt, quos Capita contuberniorum vocat Vegetius in lib. 2. Contubernium enim in armata militia idem eſt ac ſchola: ſic ſcholas idem Vegetius pro contuberniis poſuit ſeu manipulis, in lib. 2. cap. 21. Non enim pro centuriis ſumi poſſunt. Centuriis quippe praeerant Centuriones, quos Centenarios ſua aetate dictos eſſe teſtatur Vegetius. Cum igitur legio in cohortes, hae in centurias, centuriae in contubernia diſtributae olim fuerint, ac cohortibus quidem Tribuni, Centuriones ſeu Centenarii centuriis, contuberniis vero Capita contuberniorum Praepoſiti, ſequitur Capita ſcholarum eosdem eſſe ac contuberniorum Capita. At Lindenbrogius multa hic de Scholaribus congeſſit, quae profecto nihil ad hunc locum faciunt. Alii enim ſunt Scholares, de quibus in ſuperioribus libris affatim dixi Eodem modo Capita officiorum dicuntur in lege 4. Cod. Theod. de extraord. et ſord. et in lege 2. Cod. Iuſt. de proximis ſacr. ſcrin. VALES.

9. *Vitalianus, qui multo poſt auct. Comitis dign.*] Vitalianus Comes rei militaris, a Gratiano miſſus eſt in Illyricum: ubi agente eo, duae manus Gothorum, quarum alteri praeerat Fritigernus, alteri Alatheus et Saphrax, cum Galliis et Italiae imminerent, eo neceſſitatis Gratianum adduxere, ut iis Pannoniam et ſuperiorem Moeſiam, quo a Galliis abſcederent, conceſſerit, ut ſcribit Zoſimus, in lib. 4. c. 34. Id autem contigit Gratiano V. et Theodoſio Augg. Coſſ. anno Domini 380. paullo antequam Athanaricus a Gothis expulſus ad Theodoſium ſe reciperet. Zoſimus l. c. hunc *στρατηγὸν βιτάλιανὸν* vocat, *ἄνδρα τοῖς πεπονηκόσι πράγμασι κατ' οὐδὲν ἀρκέσαι δυνάμενον.* VALES.

10. *Aſpuna*] cf. Weſſeling. Itineraria p. 144. W.

11. *Ancyram*] „Ibi reliquit Valentinianum. Ancyrae dedit L. 2. Cod. Theodoſ. de raptu et matrimonio ſanctimonialium virginum xv. Kal. Mart." Reineſius. W.

Varroniano filio ſuo admodum parvulo] Imperatores veniam quidem aetatis filiis vel Caeſaribus ſaepe a Senatu exoraverant; infantis hoc primum exemplum fuit. W.

12. *Dadaſtanam, qui locus Bithyniam diſtinguit et Galatas.*] Weſſel. Itiner. p. 142. Mannert VI, 3. p. 75. W.

13. *Fertur enim recenti calce cubiculi, etc.*] Sozomenus lib. VI. cap. 6. Oroſius lib. VII. cap. 31. *Cum in cubiculum quoddam novum ſeſe recepiſſet,* (Iovianus) *calore prunarum et madore parietum nuper calce illitorum aggravatus et ſuffocatus, octavo demum menſe, quam imperare coeperat, vitam finivit.* Hieronymus Epiſt. ad Heliodor. *Iovianus guſtatis tantum imperialibus bonis faetore prunarum ſuffocatus interiit.* Quo fati genere conſimili Q. Lutatius Catulus etiam interiit: de quo Appianus de Bello civili lib. I. c. 74. *Κάτουλος ἐν οἰκήματι νεοχρί-*

στῷ τε καὶ ἔτι ὑγρῷ καίων ἄνθρακας, ἐκὼν ἀπεπνίγη. *Vell. Patercul. lib. 2. c. 22. [Diodor. Sic. Fragm. libri XXVII. Tomo X. Bip. p. 204. W.] Zonaras in Ioviano p. 24. Εἰς Δαδάστανά τε καταλύσας, αἰφνίδιον τετελεύτηκεν, ὡς μὲν ἔνιοι συνεγράψαντο, ἀρτιφυεῖς μύκητας δηλητηρίους φαγών· ἦν γὰρ λιτὸς περὶ δίαιταν· ὡς δ' ἕτεροι, χειμῶνος ὄντος, ἐν οἰκήματι κατέδαρθε νέον ἐμπεπλασμένῳ κονίᾳ. καὶ διὰ τὸ τοῦ ψύχους πολὺ ἀνθράκων ἀναφθέντων ἐντὸς, ἀτμὶς ἐκ τῆς κονίας πυρουμένης ἀνεδόθη πολλὴ, καὶ δι' αὐτῆς ἀπεπνίγη κοιμώμενος, μηδ' αἰσθόμενος τῆς πνιγμονῆς, ἐξ οἴνου καρηβαρῶν. *Dadastanis repente obiit, cum (ut alii scribunt) recentes fungos venenatos comedisset: vili enim victu usus est: ut alii, cum hiberno tempore in conclavi tectorio recens inducto obdormisset. Nam cum ob frigoris acrimoniam carbonibus intus accensis magnus vapor e calce aestuante extitisset, eo dormiens sine sensu mortis suffocatus est, vino gravis: multo enim mero usus esse fertur.* LINDENBR. Cf. Tzschuck. ad Eutrop. X, 18. p. 810. W.

Fertur enim.] Ita quidem Socrates in lib. 3. Sozomenus in 6. Victoris Epitome, aliique narrant, sed Zonaras quosdam ait scripsisse, Iovianum comestis fungis recentibus venenatis necatum esse: cui consentit vetus Auctor apud Suidam in Ἰοβιανός. Quin etiam Chrysostomus in Homilia XV. in Philippenses, venenata potione exstinctum esse Iovianum palam affirmat: eiusdemque filio Varroniano prae imminentium discriminum metu alterum oculum erutum esse. Adeo invidiosum erat ac periculosum, Augusti filium, et Nobilissimum quondam nominatum fuisse. Verba Chrysostomi sunt haec: ἕτερος πάλιν ὁ μετὰ τοῦτον ὑπὸ δηλητηρίων ἀνήρητο φαρμάκων, καὶ τὸ ποτήριον ἦν αὐτῷ οὐκέτι πόμα, ἀλλὰ θάνατος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξωρύττετο φόβῳ τῶν μελλόντων, οὐδὲν ἠδικηκώς. Postremo Marcellinus noster annon satis aperte significat proximorum insidiis strangulatum esse Iovianum? cum dicit: *Cumque huic et Aemiliano Scipioni vitae exitus similis contigisset, etc.* Aemiliano enim domi suae quiescenti noctu vis illata est, ut refert Cicero pro Milone: eique C. Carbo Trib. pl. vim attulisse est existimatus, teste eodem Cicerone in lib. 9. Ep. 21. et Fulvius Flaccus, teste Plutarcho in Gracchis. VALES.

Extuberato capite perisse succensione prunarum immensa] ex quo loco *Beckmannus, Gesch. d. Erfindd.* B. V. *v. Schorsteinen* S. 425. canales istos fumarios veteribus ignotos fuisse colligit. W.

Ex colluvione ciborum avida cruditate distentus.] Indigestionem vocant Medicorum filii. W.

Decessit anno aetatis tricesimo et tertio] octo mensium Imperator, v. Reitemeier ad Zosimum III, 35. Quae subiiciuntur de aeque incerta Scipionis Aemiliani morte, subindicare videntur suspicionem Ammiani de violenta Ioviani morte. W.

Aemiliano Scipioni.] Livius Epitom. lib. LIX. Velleius Paterc. lib. II. Valerius Maxim. lib. VIII. cap. 15. §. 4. LINDENBR.

14. *Incedebat motu corporis gravi*] non sine dignitate. W.

Diu nullum indumentum.] Idem ſcribit Cedrenus: ἦν δὲ τὴν ἡλικίαν εὐμήκης, ὡς μηδὲ ἓν τῶν βασιλικῶν ἱματίων ἁρμόζειν αὐτῷ. VALES.

Aemulari malebat Conſtantium] quam Iulianum? W.

15. *Chriſtianae legis ſtudioſus et nonnunquam honorificus*] Antiochiae ſtatim omnia Iuliani edicta contra Chriſtianos abrogavit, veteremque ornatum Eccleſiis reddidit. Philoſtorg. VIII, 5. — *Perpenſius* nonniſi exploratae fidei *iudices* magiſtratus omnino *electurus.* Vide omnino la Bletterie Vie de Iovien Par. 1748. Gibbonum P. VI. p. 100. ſſ. W.

Vino venerique indulgens.] Eadem de Ioviano tradit Zonaras XIII, 14. ὁ μὲν Ἰοβιανὸς εὐσεβὴς ἦν περὶ τὸ δόγμα καὶ ἀγαθοθελὴς, οἴνου δ᾽ ἥττητο καὶ ἀφροδισίων. καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης, καὶ γραμμάτων οὐκ ἄπειρος. *Iovianus quidem religioſus fuit erga Chriſtianam fidem, et benivolus. Vino tamen, venerique indulgens. Procerus ſtatura, nec litterarum expers.* VALES. Cf. Aurel. Victor in epit. 44, 4. W.

16. *Adipiſci non potuit aliud.*] Iovianus quidem Varronianum patrem ſibi in Conſulatu collegam adſciſcere decreverat: ſed eo, dum iter faceret, mortuo, Varronianum filium ſuum ſibi collegam adiunxit: ut docet Themiſtius in Orat. Conſulari, quam Cal. Ianuarii Ioviano in urbe Ancyra Conſulatum ineunti dixit. Sed quia locus ille Themiſtii corruptus eſt, hic eum, ut ex Mſ. legendus eſt, apponam. ποιεῖται γὰρ αὐτὴν βασιλείας ὁ μὲν ἆθλον, ὁ δὲ προοίμιον· κοινὸν δὲ ὑμῖν καὶ τὸ ἄθρουν τῆς εἰς τὰ ἀμείνω προόδου. ἄμφω γὰρ οὐδὲν προελπίσαντες, σὺ μὲν αὐτοκράτωρ ἐξ ἰδιώτου, ὁ δὴ δὲ ὕπατος, ἐφ᾽ ἕτερον τῆς ὁρμῆς γεγενημένης. *Hunc enim (honorem Conſulatus) alter veſtrum imperii praemium, alter primordium facit. Sed et utrique veſtrum ſubita et repentina ad maiorem ſtatum provectio communis eſt. Cum enim neuter id antea ſperaſſet, tu ex privato Imperator, hic Conſul eſt factus, cum in alterum animus propenderet.* VALES. *Aliud* alterum. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVI. C. I.

Prope aberat ab eo Ammianus, ut calamum hic poneret, partim, quod, quam lubricum eſſet res ſua aetate geſtas vere atque libere ſcribere, intelligeret, *(pericula veritati ſaepe contigua)* partim, quod nollet *inſcitiae vulgari* ſeſe accommodare, et iudicium ſubire *examinatorum intempeſtivorum*, aulicorum inprimis, qui, ſi quis hiſtoricus bonum dictum, quod *Principi* forte *in coena* exciderat, vel eorum, qui *ad Urbani Praetoris officium convenerant*, (eum deduxerant munus auſpicantem) nomen aliquod praeteriiſſet, in magno ſcilicet ſcelere ponere ſolerent. Idem fere formidantes veterum nonnulli, dum viverent, *cognitiones actuum variorum ſtylis uberibus explicatas* pleniorem ſui ſeculi hiſtoriam edere, ipſo *Cicerone* teſte, noluerunt. Sed, pergit, veri nominis hiſtoria *diſcurrit per negotiorum celſitudines* reſpuitque *minutias illas*, quas ſectari omnes non minoris ſtultitiae eſſet, quam *volitantia per inane corpuſcula, atomos*, velle numerare. Similis locus XIV, II. extr. W.

I. *Referre a notioribus pedem.*] Sic loquitur Solinus in Epiſtola ad Adventum: cuius quidem Solini phraſes Graeculus noſter ſaepe uſurpat, ut obſervavi. VALES.

Ad Urbani Praetoris officium.] Praetoris officium illud proprie dicitur, cum Praetor, quo primum die Magiſtratum inierat, (id autem tunc temporis fiebat Kal. Ian.) ab Honoratis deducebatur et plebeiis officii cauſa. Sic Plinius in lib. I. Epiſt. (Epiſt. 5.) ad Voconium Romanum: *Ipſe me Regulus convenit in Praetoris officio:* et Spartianus in Hadriano: *Praetorum et Conſulum officia frequentavit.* Eratque haec ſingularis ambitio Praetorum et Conſulum, ut quamplurimi et honoratiſſimi viri ad officium ſuum accederent. *Quo admirabilior eſt Traiani Principis moderatio, de quo haec ait Plinius in Gratiarum actione c. 76 *Ipſius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis magnusque Conſul ſub bono Principe incedere videretur.* Haec ambitio a Magiſtratibus ſaecularibus tranſiit tandem ad Eccleſiae Sacerdotes, qui ut plurimi et honoratiſſimi viri officio ſuo, id eſt, ordinationis ſuae caerimoniis intereſſent, valde ambiebant, et ſportulas ſeu munera mittebant abſentibus, Magiſtratuum more: ut teſtatur Ruricius in Epiſtola ad Aeonium Epiſcopum XIV. lib. I.* VALES.

[*Obituque intervallato breve tempore Principum.*] Ut ſenſus conſtet, legendum omnino eſt: *Obituque intervallato trium brevi*

tempore Principum. Nam intra breve tempus, nimirum intra triennium et menſes quatuor ac dimidium tres Imperatores obierant, Conſtantius, Iulianus, Iovianus. Conſtantius quidem III. Nonas Octobres Tauro et Florentio Coſſ. anno Chr. 361. Iulianus A. Iuliano A. IV. et Salluſtio Coſſ. anno Chr. 363. et Iovianus in ſuo Conſulatu, A. Chr. 364. die XVII. Februarii.] VALES. Niſi ex ſimilitudine literarum, quibus terminatur verbum *intervallato,* interciderit vox iisdem literis conſtans, et idcirco non repetita, *obituque intervallato tot brevi tempore principum.* GRON.

Obitu intervallato] ſe invicem excipiente. W.

4. *Nomen praeſtringebatur Equitii*] levi mentione facta. W.

5. *Procul iacebat* aberat *per Illyricum* annonae militari praefectus. Dicitur autem, uti monet Erneſtius, optimis quibusque auctoribus *iacere* pro morari aliquo in loco, deliteſcere. W.

Diebus decem.] Deceſſit quidem Iovianus Aug. XIII. Cal. Mart. teſte Eutropio L. X. c. 18. ſeu 17. menſis Februarii, ut Socrates dicit. Valentinianus vero Imp. renuntiatus eſt V. Cal. Martias, ut Idatius in Faſtis, Socrates in lib. 4. Marcellinusque teſtantur. Quare ab obitu Ioviani ad Valentiniani inaugurationem X. omnino dies interſunt, ſi utrumque terminum incluſeris, et bis VI. Cal. numeraveris: fuit enim annus ille biſſextilis, teſte Marcellino noſtro. Res clarior fuerit, ſi a die 17. Februarii ad 26. computaveris, quo levatus eſt Valentinianus, non autem 25. ut perperam ait Scaliger in Notis ad Euſebii Chronicon num. 2381. Hic autem annus erat Natalis Dominici 364. quem biſſextilem fuiſſe caeleſtis motus ratio demonſtrat. VALES.

6. *Exitialis poſtea Magiſter Officiorum*] XXX, 2. 5. *Ut Pannonii* populares igitur Valentiniani. W.

7. *Videri*] conveniri. *die ſecundo* poſtero. W.

Biſſextum intercalarem diem *Februarii.* Nomen inde ductum, quod quarto quoque anno dies *ſextus* ante Kal. Martias *bis* numerabatur. — Cf. Gibbon. T. VI. p. 119. W.

Biſſextum vitans Februarii.] De biſſexto ſic Matt. Blaſtaras: Τὸ τοῦ Βισέκτου ὄνομα ῥωμαϊκόν ἐστι, δηλοῦν τὸ δὶς ϛ. αἱ γὰρ ῥωμαϊκαὶ λέξεις, ἀντὶ τοῦ δ. τὸ β. προσλαμβάνουσι. λέγεται δὲ οὕτω, διὰ τὸ δὶς εἶναι ἓξ τὰς ὥρας τῆς προστιθεμένης τῷ Φεβρουαρίῳ ἡμέρας καὶ δὶς ϛ. τῆς νυκτός. ἥτις κατὰ τετραετίαν εἴωθεν ἀπαρτίζεσθαι τοῦ περισσεύοντος τεταρτημορίου τῆς ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, εἰς μίαν ἡμέραν τηνικαῦτα συντιθεμένου. ἥτις καὶ προστέθειται τῷ Φεβρουαρίῳ, ὡς εἶναι τότε τὰς τούτου ἡμέρας. Infauſtum vero biſſextum Rei Rom. ſaepius fuiſſe, etiam Macrobius notat Saturnaliorum lib. I. cap. 13. LINDENBR.

Biſſextum vitans Februarii menſis tunc illuceſcens.*] Non modo huncce diem Romani infauſtum putabant, ſed etiam totum annum, quo biſſextus fuerat. Auguſtinus Epiſtola 119. ad Ianuarium, ridet eos, qui ſuperſtitioſe dicere ſolebant: *Non plantem hoc anno vineam, qui biſſextus eſt. VALES. Ab hac ipſa tamen ſuperſtitione, quam Hipponenſis irridet epiſcopus, non immunis fuit Merſeburgenſis, Dithmarus Lib. VII. p. 226. ed. meae. W.

8. *Menon et Euctemon.*] Mſ. *Memon et Euct.* Legendum *Meton et Euct.* Et ita recte in veterib. Servii codicibus Aeneid. 3. vocatur: nam in recenti Editione locum corrupere. Diodorus Siculus

Siculus lib. XII. c. 56. *ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις Μέτων ὁ Παυσανίου μὲν υἱὸς, δεδοξασμένος δ' ἐν ἀστρολογίᾳ ἐξέθηκε τὴν ὀνομαζομένην ἐννεαδεκαετηρίδα.* Ab hoc Metone annus Metonis nomen invenit, de quo plura in opere arduo Ioſ. Scalig. de Emendatione temp. lib. II. LINDENBR.

Meton] Sic repoſui pro *Menon* iubente Diodor. Sic. XII, 56. Auſonio Ep. 2. p. 437. Floridi, Pithoeo in Adverſar. p. m. 121. W.

Euctemon] Huius meminit Plinius in lib. 18. cap. 25. In Indice quidem eius libri Eutemon perſcribitur, in ipſo capite Eudaemon. Vitruvius quoque in lib. 9. cap. 7. eum inter celebres Aſtrologos recenſet: *Siderum et occaſus et ortus, tempeſtatumque ſignificatus Eudoxus, Euctemon, Callippus, Meto, Philippus, Hipparchus parapegmatorum diſciplinis invenerunt.* [Ubi mendoſe legitur *Eudaemon, Calliſtus, Melo.* (Pro *Menon* autem codex Colbertinus *Memon* ſcriptum habet. alii *Meton* praeferunt Vitruvium ſupra laudatum ſecuti.] VALES.

Polo percurſo ſignifero.] Verior Scaligeri emendatio, *poli percurſo ſign.* LINDENBR.

Polo percurſo ſignifero.] Nihil hic opus erat emendatione Scaligeri. Nam Lucanus in lib. 3. perinde dixit v. 253.

> *Aethiopumque ſolum, quod non premeretur ab ulla*
> *Signiferi regione poli.* VALES.

Si a II. *particula elatus arietis.*] Dubitari merito poteſt, cur ſecundam potius arietis quam primam dixerit partem. Dionyſius quidem Petavius, vir undecumque doctiſſimus, in lib. 2. cap. 2 Uranologii ſcribit Marcellinum in 2. parte arietis cardinem verni aequinoctii videri ponere, idque ex veteribus Aſtrologis, Eudoxo, Euctemone, et Metone. Atque id ita vir ille doctiſſimus ibidem explicat. Antiqui circulos in LX. partes dividebant. Ergo ſingulis Dodecatomoriis imputabantur partes v. quarum unaquaeque partes habebat ſeu gradus hodiernos VI. Itaque octavus ſignorum gradus ad 2. partem pertinebat. Hoc ſibi velle Marcellinum non quidem affirmat, ſed conicit tantum vir nunquam ſine honore nominandus: cuius coniecturae equidem, ut debeo, multum tribuo: vix tamen in animum inducere poſſum, tantam ſubtilitatem in hoc loco contineri. Nam Marcellinus de ſpatio anni vertentis hic agit, non de cardine Solaris circuitus Zodiaci. Annum autem a cardine ſeu puncto, ſeu aequinoctiali, ſeu ſolſtitiali incipere nihil neceſſe eſt. Igitur exempli gratia 2. particulam arietis pro quovis determinato initio anni poſuit. Etenim ut ait Macrobius in Somnium Scipionis lib. 2. cap. XI, annum Solis vocamus non ſolum a Cal. Ian. usque ad easdem Cal. ſed et a ſequente poſt Cal. die usque ad eumdem diem, et a quocumque cuiuslibet menſis die in diem eumdem reditus, annus vocatur. Et Theo in Arati Phaenomena: *ὅταν γὰρ ἀφ' οὗ τὶς ἄρξηται σημείου ἢ χρόνου, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἔλθοι, ἐνιαυτὸς ἐστί.* VALES. Hoc idem ſenſiſſe Marcellinum liquido patet ex adiecto *verbo tenus* i. e. exempli cauſa, ſed ut aſſolet, doctius efferre voluit, ut ſe aſtronomicam circulorum in particulas quasdam diviſionem non ignorare faceret palam. W.

9. *Horis ſex*] quibus addenda quaedam, quae vocamus, *minuta.* W.

10. *Squalida* obſcuriori, vaga et incerta *diverſitate confundat.* Similem locum vide infra c. 5. W.

Autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis] Solin. cap. 1. *Cum haec ſic forent conſtituta, modusque intercalandi interdum cumulatior, interdum fieret imminutior, vel omnino diſſimulatus praeteriretur, nonnumquam accidebat, ut menſes, qui fuerunt hieme transacti, modo in aeſtivum, modo in autumnale tempus inciderent.* LINDENBR.

Autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis] quod factum reapſe aliquando, ut vindemia in vernum tempus incideret. W.

11. *Circumverſio curſus annui.*] Ita codex Colbertinus. Edd. aliae, *circumverſio anni,* aliae, *converſio curſus anni.* Vid. Hadr. Valeſ. praef. p. LV. W.

12. *Cum in Sacerdotes poteſtatem transtuliſſent intercalandi.*] Ipſiſſima paene verba apud Solin. c. 1. *Translata in Sacerdotes intercalandi poteſtate: qui plerumque gratificantes rationibus publicanorum pro libidine ſua ſubtrahebant tempora, vel augebant.* LINDENBR.

Publicanorum] qui vectigalia publica redemiſſent. W.

13. *Ex coepto.*] Sic pro *excepto* ſcripſit Hadr. Valeſ. quem vide in praef. p. LXIII. W.

Quibus abolitis Octavianus Aug. Graecos ſequutus.] Primus accuratae huius correctionis auctor Iulius Caeſar exſtitit. Octavianus autem annum a D. Iulio ordinatum, ſed poſtea negligentia conturbatum atque confuſum, rurſus ad priſtinam rationem redegit. Sueton. lib. I. cap. 40. lib. II. cap. 31. Vide Iul. Solin. cap. I. Macrobium Saturnal. lib. I. cap. 14. LINDENBR.

CAPVT II.

2. *Ut vir ſerius*] Infra XXIX, 6. princeps ſerius, quem ibi Valeſius opponit *communi* (mediocri, medio XXI, 16.) quo ſenſu et Mamertinus Paneg. in Iulian. c. 12. uſurpat. W.

3. *Mox princip. habitu circumd. et corona.*] Scutoque pedeſtri impoſitus, ut ſcribit Nicephorus Calliſtus in lib. XI. cuius verba quia ex optimo ſcriptore mihi videntur hauſta, hic adducere placuit: *βουλῇ τοῦ στρατοπέδου παντὸς καὶ τῶν τὰς μεγάλας διεπόντων ἀρχὰς, καὶ μάλιστα Δατίου τοῦ πατρικίου ἐκ γαλατίας διαμενυσαμένου, Σεκούνδου τε τοῦ ἐπάρχου καὶ Ἀρινθαίου τοῦ στρατηγοῦ καὶ γλαίφου (τῶν δομεστίκων δ' οὗτος ἡγεῖτο) εἰς τὸ βασιλεύειν αἱρεῖται. καὶ δὴ τὰ σύμβολα περιθέμενον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος (ὡς ἔθος) ὀχούμενον στρατὸς ἐδεῖτο κοινωνὸν τῇ ἀρχῇ προσλαβεῖν. Suffragiis exercitus et eorum qui ſummas dignitates gerebant, maxime Datiani Patricii, et Secundi Praefecti Praet. et Arinthaei Magiſtri militum, et Dagalaiphi Domeſticorum Comitis Valentinianus eligitur Imperator. Qui cum inſignia Imperii accepiſſet, et ex more ſcuto impoſitus eſſet: univerſus exercitus rogare coepit, ut collegam Imperii adſciſceret.* VALES. *Corona* diademate. W.

Quas novit potuit excogitare dulcedo.] Quid caufae fuerit, cur Caftellus Editionis Rom. fcripturam interpolaret, equidem non video. Nonne enim recta erat haec lectio? *Laudibus amplis quas novitatis pot. excitare dulcedo:* quo modo et Reg. codex [et Colbert.] et Auguftana habet Editio. VALES. *Quas novitatis potuit excitare dulcedo,* quae accumulari novitatis gratia in principes folent. W.

Alterum] non alium, fed fecundum, collegam Imperii. W.

4. *Defpectorum*] qui fpe potiundorum honorum excidiffent. *Documento recenti* Ioviani. W.

5. *Ut Princeps fiducia plenus.*] Sic primus edidit Gelenius, cum in Rom. eamque fecutis Editionibus legeretur, *in Principis fiducia pleni.* At in exemplari Regio fcriptum reperi, *ni Principes fid. pleni:* et fuperfcriptum ex coniectura, *ut Princ.* *quemadmodum in Tolofano fcriptum eft.* Ego vero, fi quid meae fententiae eft, ita fcriptum malim, *vi Principis fiducia pleni,* [uti legitur in Mf. Colbert.] VALES. Sed et Pricaeus ad Apuleium exigit, ut fcribatur *propere.* GRON.

6. *Fortiffimi provinciarum defenfores* (ad gratiam captandam, alias commilitones) *veftras virtutes,* more illius aetatis abstracto pofito pro concreto: vos tam egregie meritos. W.

7. *Quod erat igitur in manu pofitum veftra.*] Vocem cordatam Imperatoris ftrenui Valentiniani Aug. cum confortem fuum eligere vellet, hanc ponit Theodoretus lib. IV. cap. 5. Ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως οὐκ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας· ἐπειδὴ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγὼ, ἐμὸν λοιπὸν, οὐχ ὑμέτερον, τὸ περὶ τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων. LINDENBR.

Splendide] non fine laude. W.

8. *Concordiae viribus totis, per quam res minimae convalefcunt*] Salluft. in Iugurth. c. 10. *Concordia parvae res crefcunt, difcordia maximae dilabuntur.* LINDENBR.

9. *Diligenter fcrutanti temperamentum.*] Huic Gelenii coniecturae fcripturam codicis Regii [et Colbert.] *ac Tolof.* et Editionis Rom. equidem multum antepono: *Dabit enim, ut fpero, fortuna conf. adiutrix bon. quantum eff. et conf. poffum, diligenter fcrutantibus temperatum.* Id eft: Dabit enim nobis fortuna diligenter inquirentibus, ut fpero, moderatum et fobrium collegam. In Editione Rom. ne quid diffimulem, excufum eft *temperatim:* ex quo P. Caftellus ineptam hanc fcripturam excuderat, *diligenter perfcrutari temperantiam.* VALES. Gelenii commentum aptius videtur praecedenti: *mearum partium eft.* W.

Non modo in imperio, verum etiam in priv. rat. alienum ad amicit. etc.] Sumpfit id Marcellinus ex Cicerone in Epiftola I. ad Q. fratrem.* VALES.

Alienum ad amicitiam, cum iudicaverit quisquam prudens, adiungere.] *Cicero de Amicitia c. 22. *Quum iudicaris, diligere oportet; non, cum dilexeris, iudicare.* Publ. Syrus in Mimis: *Honeftius eft, cum iudicaveris, amare, quam, cum amaveris, iudicare.** Nicoclis autem praeceptum eft, apud Stobaeum Serm. 213. Δεῖ κρίναντας φιλεῖν, οὐ φιλήσαντας κρίνειν. *Quod alii ex Theophrafto laudant. Plutarch. περὶ φιλαδελφίας. *Seneca Epift. 3.* *Praepoftere officia permifcent, qui contra praecepta Theophra-*

ſli, cum amaverint, iudicant, et non amant, cum iudicaverint. Pub. Rutilius Lupus de Figur. lib. I. c. 6. *Theophraſtus dicitur dixiſſe, prudentis eſſe officium, amicitiam probatam appetere, non appetitam probare.* LINDENBR.

10. *Ob nuncup. Aug. debita.*] Mos erat Principibus Romanis, ut ſimulatque Auguſti a militibus nuncupati erant, donativum eis erogarent, quo militum benevolentiam conciliarent ſibi: idque etiam Auguſtorum filii, cum in Imperium quaſi hereditario iure ſuccederent, nihilo minus obſervabant, ut de Commodo ſcribit Herodianus in lib. I. Hoc donativum recentior Latinitas Auguſtaticum dixit. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Paulo ſolo Conſule: *Auguſtatico,* inquit, *ſuo dudum Anaſtaſius militibus praeſtito, donativum quoque hoc fratre Conſule tribuit.* Quinquennalibus etiam ac decennalibus, quod haec quaedam quaſi renovatio erat Imperii, ut ſcribit Dio, donativum militibus Principes erogabant: ſingulis ſcilicet aureos quinque: quem ſollemnem Principum morem tandem Iuſtinianus abolevit, ut tradit Procopius in Anecdotis pag. 108. De hac conſuetudine loquitur Libanius in Orat. in Ellebichum pag. 526. (Reisk. II. p. 2.) ubi cauſam ſeditionis illius Antiochenae Theodoſii Aug. temporibus hanc affert: *χρημάτων ἐδέησε βασιλεῖ πρὸς τὴν τῶν ὅλων σωτηρίαν· καὶ μάλιστα δὴ τῷ μὲν εἰς ἔτος δέκατον, τῷ παιδὶ δὲ πέμπτου τῆς βασιλείας προϊόντος. νόμος δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις χρόνοις χρυσὸν ἰέναι παρὰ τῶν κρατούντων τοῖς στρατιώταις εἰς χεῖρας. Principi ob neceſſitates imperii pecunia opus fuit, maxime cum ipſi quidem decimus, filio autem quintus imperii annus procederet: quo tempore ſolent Imperatores aurum militibus largiri.* Ex quo interim loco annus ſeditionis Antiochenae colligitur: Valentiniano ſcilicet III. et Eutropio Coſſ. qui fuit annus Natalis Dominici 387. hoc enim anno Arcadii quinquennalia acta eſſe Marcellinus Comes Idatiusque teſtantur. VALES.

CAPVT III.

1. *Veneficos, qui tum rareſcebant*] Leges enim graviſſimas in eos ſanxerat *Conſtantius,* L. 6. Cod. Theod. *Confutatos* convictos. W.

2. *Efficaciter*] cupidius, ſtudioſius (XXI, 12). *Iuliani promotus arbitrio.* XXIII, I. W.

In amphitheatrali curriculo.] Sic et Accurſius et Gelenius ediderunt. At in Editione Rom. legitur, *in amphitheatrali circulo,* *ut lib. XXXI. cap. 10.* quod fortaſſe rectius eſt. Nam curriculum de amphitheatro quomodo dici poſſit, non ſatis capio. In Regio codice ſcriptum inveni *amphith. curriculo.* [*In Toloſano codice legitur etiam *curriculo.* Sed hoc leve et minimi momenti. Illud potius notatu dignum, Magiſtratus olim Rom. in medio amphitheatro capitalia iudicia exercuiſſe, et in ſontes animadvertiſſe: cuius ſeveritatis exemplum retulit Marcellinus in libro XV. c. 7. de Leontio loquens Praef. Urbi: alterum exemplum affert Socrates in libri 7. capite 13. de Oreſte Praefecto Auguſtali, qui Hieracem quemdam comprehenſum, ut ſeditioſum, publice in theatro torqueri praecepit: et in capite 14. de eodem Oreſte.* VALES. *Circulo* unice verum putat Erneſtius. W.

Undatim coeunte plebe.] Sic loquitur Orosius in libri 6. capite 21. *Ita omnes ad experientiam belli decisionemque foederis undatim gentes commovebantur.* * VALES.

3. *Hilarium aurigam convictum atque confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico.*] Infames valde erant agitatores circenses veneficii suspicione. Nam ut in cursura vincerent, tanta concertatio eorum erat, ut etiam magicis imprecationibus artibusque malis adversariorum equos impedire conarentur. Hieronymus in Vita Hilarionis: *Hic igitur* (Italicus) *aemulo suo habente maleficum, qui daemoniacis quibusdam imprecationibus et huius impediret equos, et illius incitaret ad cursum, venit ad B. Hilarionem, et non tam adversarium laedi, quam se defendi obsecravit, etc.* De iisdem iterum Ammianus lib. XXVIII. c. 1. *Marcianus quidam et Eusaphius omnes clarissimi arcessiti in crimen, quod eiusdem conscii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium.* Idem c. 4. *Ad aurigam confugit audentem omnia praelicenter, eumque ut veneficum curat urgeri.* – * Arnobius advers. Gentes lib. I. pag. 32. *In curriculis equos debilitare.* Vid. Raevard. Var. lib. 5. cap. 13. * Contra hos aurigas veneficos scripta est in partem Constitutio Valentin. Theodos. Arcad. Impp. quae est L. 9. C. de malef. et mathem. LINDENBR. Cf. Causabonum ad Vopisci Saturninum Scr. H. A. T. II, p. 720. et Misc. Obss. novas T. I. p. 8. W.

Confugit ad ritus Christiani sacrarium.] Glossar. *Sacrarium*, ἡρῷον, θυσιαστήριον. Ut de Germano, qui ad altare perfugium fecerat, apud Theophylactum Simoc. lib. VIII. ἠκηκόει Μαυρίκιος τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου κάτοχον τὸν Γερμανὸν γεγονέναι. De hoc ritu iam olim ad Historiam Longobard. quaedam a me notata sunt aliaque ad LL. Germanor. mox edenda. LINDENBR.

4. *Tempore secuto*] vide XXVIII, 1. *Modo non per syngrapham* prope iusto, eoque scripto pacto. W.

5. *Hoc genere*] Hac opima mercede. *quo iactum est* uti vulgo ferebatur. Variat enim orationem Ammianus, obscuriusque illud *iactum* idem est, quod in praecedentibus *crebrior fama vulgarat.* Edit. Gryphiana *iactatum.* W.

Per silices] cf. XIV, 6. — *Trahit agmina servulorum.* cf. si lubet, *Horatii Maenam* mannis terentem Appiam etc. Epod. 4, 14. W.

Duillium accepimus veterem.] Livius Epit. lib. XVII. Florus lib. II. cap. 2. Valer. Maximus lib. VII. cap. 6. Cicero in Catone c. 13. LINDENBR.

CAPUT IV.

1. *Tota consilia tamquam sibi pl.*] Hunc locum praeclare mihi videor restituisse. Nam cum in codice Reg. [et Colbert.] * ac Tolos. * et Editione Rom. legi comperissem, *tota consilia quam sibi placentia*, sic corrigendum esse existimavi, *tuta consilia quam sibi placentia secuturus:* id est *tuta potius quam sibi placentia:* quod loquendi genus familiare Graecis, et Marcellino nostro non infrequens est, ut supra adnotavi. HENR. VALES. Ms.

habet *conſilia quam ſibi,* Id eſt, magis quam, Graeco more, ut libro XVI. cap. 12. *cito quam conſiderato curſu.* libro XX. cap. 4. *iuſſa morte oppetere quam.* Eodem libro cap. 7. *multis acceptis quam illatis vulneribus.* libro XXVII. cap. 3. *Libenter* pro *libentius.* Item *ſanguinis avidi quam praedarum.* libro XXVIII. cap. 4. *Expedit peregrinos iure interficere quibuslibet, quamquam rogatis ad convivium excuſare.* Legendum puto, *quam rogatos ad convivium excuſare.* Pro magis quam. OISELIUS. Petrus Pithoeus, qui eumdem codicem Ammiani, quem Oiſelius Valentiae evolverat, idem etiam notat ad oram Ammiani ſui hunc ipſum locum. *Tanquam ſibi placentia: quam* (inquit, vett. libri μᾶλλον ut ſaepe alias. HADR. VALES. *Tota* oppoſita *ſibi ſoli placentibus,* ergo omnium. W.

Si tuos, inquit, amas Imp. optime, habes fratrem.] Cedrenus in Valentiniano, pag. 254. Μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐπεί τινες ἠξίουν συγκοινωνὸν προσειληφέναι τῆς βασιλείας, ἔφη· Λήψομαι ὃν ἂν ἐθέλω κοινωνόν. Πρὸς ὃν Δαγαλάϊφος συγκλητικὸς ἀπεκρίνατο· Εἰ τοὺς σοὺς φιλεῖς, ἔχεις ἀδελφόν· εἰ δὲ τὴν πολιτείαν, σκόπησον ὅτῳ ἂν τὴν ἀλουργίδα περιβαλεῖς. LINDENBR.

Quaere quem veſtigas.] ἴσ. q. *quem veſtias.* Id enim eſt, quod Cedrenus dicit, ὅτῳ ἂν τὴν ἀλουργίδα περιβαλεῖς. LINDENBR.

Quaere quem veſtigas.] Laudo acumen Lindenbrogii, qui ex Cedreni auctoritate hunc locum emendandum eſſe perſpexit. Sic veſtire dixit Idatius in Faſtis: Diocletiano IX. et Maximiano VIII. Coſſ. *His Coſſ. depoſuerunt purpuram privati effecti Diocletianus et Maximianus: et veſtierunt Severum et Maximinum.* Et Themiſtius in Orat. 13. ſub finem: ἠμφίασε ὁμοῦ ὁ γεννήτωρ τό τε ἄστυ τῷ κύκλῳ καὶ τὸν υἱέα τῇ ἀλουργίδι. VALES.

2. *Aſperatus*] tum quidem: immemor enim iſtius licentiae Magiſtrum militiae confirmatum ſibi ſervavit. c. 5. W.

3. *Magnitudine urgenti neg. iam ſeſe parare.*] Hunc locum ſic primus edidit Gelenius. Sed cum in Editione Rom. et in codice Regio [et Colbert.] *ac Toloſ.* ſcriptum eſſe vidiſſem, *magnitudine urgentia negotiorum iam ſe ſeparari,* leviſſima mutatione veram ut puto ſcripturam aſſecutus ſum. Quid enim elegantius et planius hac ſcriptura? *Magnitudine urgentium negotiorum iam ſe ſuperari conſiderans.* VALES.

Quintum Kal. Aprilis.] Vulg. τὸ *quintum* deeſt. Eaque locutio aliis minus uſitata, Ammiano tamen frequens eſt. Sic lib. XXV. c. 5. §. 2. *Principio lucis ſequutae, quae erat quintum Kal. Iulias.* Inf. hoc libro c. 10. §. 15. *Diem duodecimum Kal. Auguſtas Coſ. Valentiniano.* LINDENBR.

Quintum Cal. Aprilis.] Idatius in Faſtis et Chronicum Alexandrinum ante diem IV. Kal. Apr. Valentem Auguſtum a fratre renuntiatum eſſe ſcribitur. Sed Marcellino noſtro ſuffragatur Socrates in lib. 4. cap. 1. qui triceſimo poſt die quam Valentinianus Aug. erat nuncupatus, id factum eſſe teſtatur. VALES.

Productum Valentem in ſuburbanum.] Hoc ſuburbanum Septimum dicebatur, quod ſeptimo ab urbe Regia milliario abeſſet. Idatius in Faſtis, Ioviano et Varroniano Coſſ. *Ipſo anno,* inquit, *levatus eſt Valens Aug. Conſtantinop. in milliario* VII. *in Tribunali a fratre ſuo Valentiniano die* IV. *Kal. April.* Quae iisdem verbis in Chronico Alexandrino ſic referuntur Graece: τούτῳ

τῷ ἔτει ἐπήρθη οὐάλης αὔγουστος εἰς κωνσταντίνου πόλιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ὑπὸ οὐαλεντινιάνου αὐγούστου πρὸ δ' καλανδῶν ἀπριλλίων. In eo loco Valens Tribunal illud in quo creatus erat Auguſtus, gradibus marmoreis et ſtatuis ornavit, teſte Themiſtio in fine Orat. 16. quae Philadelphus inſcribitur: *πῶς οὐκ ἄτοπον τὴν μὲν ἐσχατιὰν ἐφ' ἧς τὴν ἁλουργίδα ἐνῆψαι, περιφανεστέραν ποιῆσαι κρηπῖδι καὶ βήματι καὶ ἀνδριᾶσι*, etc. Unde etiam Tribunal is locus dicebatur, teſte Nicephoro Calliſto in lib. 13. initio, et in lib. 18. cap. 41. Dicebatur etiam Campus, ut ſcribit Theophylactus Simocatta in lib. 8. cap. 12. quia ſcilicet lata ibi planities erat, quemadmodum canit Claudianus in Rufinum lib. 2. v. 348.

Urbis ab Auguſtae tractu, qua vergit in Auſtrum,
Planities vicina patet: (nam cetera Pontus
Circuit, exiguo dirimi ſe tramite paſſus.)

et paullo poſt de Rufino loquens ait v. 382.

Increpat Auguſtum, ſcandat ſublime Tribunal:
Participem ſceptri, ſocium declaret honoris.

Quippe poſt Valentem cuncti fere Impp. eo loci coronabantur, ut de Arcadio et Honorio ſcribit Marcellinus Comes, de Leone Victor Turonenſis in Chronico. HENR. VALES.

[*Productum eumdem Valentem in Suburbanum, Auguſtum pronuntiavit.*] Meretur Suburbanum iſtud, in quo quidam graviter erraverunt, a nobis exacte explicari atque deſcribi. A re nomen habuit. Graecis enim Ἕβδομον, Latinis interdum *Hebdomum*, plerumque *Septimum* appellabatur, propterea quod VII. millia paſſuum ab urbe Conſtantinopoli aberat. *Septimium* ſemper Hiſtoria Miſcella mendoſe vocat pro *Septimum*. Sozomenus τὸ Ἕβδομον μίλιον: Faſti Conſulares ſub nomine Idatii a Sirmundo editi *milliarium Septimum* ſemel atque iterum nuncupant: *Septimum ab Urbe milliarium* Marcellinus Comes in Chronico: Suburbanum nomine Hebdomum, προάστειον καλούμενον Ἕβδομον, Procopius in libro 1. de Aedificiis Iuſtiniani. Hebdomi partes erant, *Baſilica Iohannis Baptiſtae* ampliſſima ac pulcherrima, a Theodoſio maiore exſtructa, et capite Praecurſoris Domini noſtri huc ex Bithynia translato honorata: *Campus; Tribunal;* et Palatium *Secundianae*. *Campus* erat lata patensque planities, in qua exercitus explicari, et inſtrui acies poterat. Ibi Arcadius A. milites poſt confectum bellum Eugenianum domum reverſos excepit, priorque ex more Duces ac ſigna ſalutavit. Quippe Imperatores copiis ſuis advenientibus honoris cauſa extra portas occurrere conſueverant. In Campo milites exercebantur: ibi nonnumquam damnati ſupplicio afficiebantur, et eorum capita ibidem erecta oſtentabantur. Ibi et cum alias, tum praecipue VII. Kal. Febru. ſupplicationes fiebant: et Epiſcopus Conſtantinopolitanus lecticae inſidens, comitante Clero et populo, interdum etiam praeſente ipſo Imperatore, ab Urbe ad *Campum* pſallendo procedebat. Campum Scriptores Graeci Latino nomine κάμπον appellitant; et κάμπον τοῦ τριβουναλίου, campum Tribunalis; Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Breviario Hiſtorico capite 11. τὸ πεδίον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ὃ Ἕβδομον καλοῦσι, nuncupat, Campum Hebdomi Hebdomumque confundens. Nobiliſſima pars Hebdomi fuit Tribunal excelſum, heic pro temporario perpetuum a Valente A. factum, ſtatuiſque et tabulis ac gradibus marmoreis e porphyrite

lapide ornatum: quod adſcendebat Imperator, ut ſtans Ducibus ac Tribunis ſignisque et aquilis circumdatus, de bello et pace milites alloqueretur, ſive ut aliquem ex eorum ſententia Imperii conſortem aut Caeſarem faceret. Ibi igitur Valens a Valentiniano fratre, ibi Arcadius et Honorius fratres alter poſt alterum a patre ſuo Theodoſio, ibi ab Arcadio Theodoſius iunior, a Pulcheria Marcianus, eius demum ſucceſſor Leo Auguſti ſunt appellati. Ibi Baſiliſcus fugato Zenone, Mauricius a Tiberio Conſtantino ſocero, Phocas deſtituto Mauricio, et Leo cedente Michaële ab exercitu Imperatores conſalutati. *Tribunal* iſtud Hebdomi ac ſimul *Campum* adiacentem libro II. in Rufinum Claudianus commemorat: Hiſtorici Graeci Romano nomine, ſed Graeca terminatione Τριβουνάλιον, aut Τριβουνάλιον τοῦ Ἑβδόμου; noſtri nonnumquam et *Tribunalium* appellant: differebatque a *Tribunali* intramurano porphyreticis gradibus exſtructo, quod ante Palatium, nec procul a Curia in 2 regione Urbis poſitum Ammianus Marcellinus in libro XXVII. c. 6. et Zoſimus in rebus Procopii Tyr. IV, 6. memorant; et quod Suidas *Tribunal Palatii*, quidam *Tribunal novemdecim accubitorum*, τὸ Τριβουνάλιον δεκαεννέα ἀκκουβίτων, cognominant: Liutprandus domum altam et pulchram iuxta Hippodromum eſſe ait. De Palatio Secundianis infra dicemus. *Hebdomum* autem ſaepe *Campus*, ſaepe et *Tribunal* promiſcue appellatur: ut ſolent loca celebria nobiliorum partium ſuarum nominibus non raro deſignari. Eadem ratione in Diſceptationis de Baſilicis capite I. et II. olim docui, Gregorium Turonicum Epiſcopum praeter ceteros Monaſteria nunc *Oratoria*, nunc *Baſilicas*, ſaepe et *Cellulas* a duobus maximis ac praecipuis cuiusque Coenobii membris vocaviſſe.

Hebdomum ſive Septimum ab urbe Conſtantinopoli millia paſſuum ſeptem ſemper abfuiſſe, unde et nomen acceperit, nec umquam pomoerio Urbis incluſum eſſe conſtat: mirum ut ſit Petrum Gillium hominem doctum et diligentem aliter ſenſiſſe, et quosdam recentiores in errorem induxiſſe. Certe Valentinianus, *cum veniſſet Conſtantinopolim, productum Valentem in Suburbanum* (hoc eſt in Hebdomon) *Auguſtum pronunciavit, et in eodem vehiculo ſecum reduxit:* ſicut ſcribit Ammianus Marcellinus in libro XXVI. Qua de re Idatius, ſeu quivis alius ita loquitur in Faſtis, *Levatus eſt Valens A. Conſtantinopoli in miliario* VII. *in Tribunali a fratre ſuo Valentiniano. Suburbanum* igitur, et *miliarium Septimum* una res erat: *Miliarium* inquam VII. ab urbe Regia Conſtantinopoli, ſuo Tribunali inſtructum, in Chronico Alexandrino Ἕβδομον nominatum. Eiusdem Idatii de Arcadio verba ſunt haec: Merobaude II. et Saturnino Coſſ. *Levatus eſt Arcadius A. Conſtantinopoli in Miliario* VII. *in Tribunali a Theodoſio A. patre ſuo:* quem Marcellinus Comes *a patre ſuo Theodoſio A. conſortem imperii* VII. *ab Urbe miliario coronatum* dicit, Chronicum Alexandrinum in Tribunali Hebdomi, ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου. Quod igitur uni eſt *miliarium Septimum*, alteri *Tribunal Hebdomi*, a Marcellino Comite apertiſſimis verbis dicitur VII. *ab Urbe miliarium:* ne quis forſitan dubitare poſſit, *Hebdomon*, aut *Septimum* cum *Tribunali* ſeptem ab urbe Auguſta millia paſſuum abfuiſſe. Hermias Sozomenus in libri VII. capite XXIV. Hiſtoriae Eccleſiaſticae de Theodoſio Magno ad bellum Eugenii proficiſcente ſic ſcribit: *Cum egreſſus Conſtantinopoli ad*

Septimum miliare pervenisset, Deum illic orasse dicitur in Ecclesia, quam Iohanni Baptistae exstruxerat λέγεται δὲ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδημῶν, πρὸς τῷ Ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος, προσεύξασθαι τῷ Θεῷ ἐν τῇ ἐνθάδε ἐκκλησίᾳ, ἣν ἐπὶ τιμῇ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐδείματο. Ἕβδομον μίλιον, ubi erat Ecclesia Iohannis Baptistae a Theodosio A. exstructa, si verbum verbo reddas, idem est quod *miliarium Septimum* semel atque iterum Idatio in Fastis, *Septimum ab Urbe miliarium* Marcellino Comiti, non ob aliud quam quia Hebdomon cum sua Iohannis Baptistae Basilica septimo ab urbe Regia lapide distabat Socrates quoque in libri VI. capite VI Hebdomi ab urbe Const. distantiam diserte declarat his verbis: Γαϊνᾶς βάρβαρος ὑποκρινόμενος δαιμονᾷν, ὡς εὐξόμενος τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου (ἑπτὰ δὲ σημείοις ἀπέχει τοῦτο τῆς πόλεως) καταλαμβάνει. *Gaina natione Barbarus arrepticium se simulans, tamquam orationis causa confert se ad Ecclesiam Iohannis Apostoli, quae septem millibus passuum ab Urbe abest.* Quid clarius? Quid apertius? Si non sufficit unum Socratis veteris gravisque Historici testimonium; addemus eiusdem et alterum ex libri VI. Hist. Eccles. capite XII. quod tale est de Epiphanio Episcopo: προσορμήσας τῷ ἐπὶ Ἰωάννην μαρτυρίῳ, ἀπέχει δὲ τοῦτο ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως, καὶ ἐξελθὼν τῆς νεὼς, αὖθις εἰς τὴν πόλιν εἰσέρχεται. *Cum ad Basilicam Iohannis appulisset VII. millibus ab Urbe distantem; nave egressus collectam ibi celebravit, et ordinato Diacono, postea civitatem* (Const.) *intravit.* Hoc *Martyrium Iohannis*, vel *Iohannis Apostoli*, Sozomenus de Gaina scribens, *Ecclesiam Iohannis Baptistae, a patre Imper. Arcadii in Hebdomo aedificatam* vocat; Theophylactus Simocatta in libri VIII. capite X. *Ecclesiam Prophetae S. Iohannis Baptistae in Hebdomo* appellat; Theophanes *aedem S. Iohannis Prodromi; templum sancti Iohannis Baptistae* Anastasius Bibliothecarius qui Theophanem transtulit, et Historiae Miscellae liber XVII. Omnino igitur Iohannes Baptista ab Socrate dictus est *Apostolus* pro Praecursore vel Prodromo. Nam Apostolus nuntium missumque significat: qualis utique fuit Iohannes Baptista, qui praemissus est Domino, *et ante eius faciem praeivit ad parandas vias eius;* et de quo Iohannes in Evangelio scripsit: *Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Iohannes.* Nec enim credo Socratem Iohannis Apostoli nomine Iohannem Apostolum unum de XII. et Evangelistam designare voluisse, quandoquidem Constantinopolim patriam suam, ubi natus est, ubi et vitam egit et historiam scripsit, ac suburbana Const. in primis Hebdomon vir tantus ignorare non potuit, et quo Basilica Hebdomi patrono tituloque censeretur. Cum itaque Basilica Iohannis Baptistae in Hebdomo statuta esset a Theodosio A. et ut semel atque iterum affirmat supra Socrates, septimo lapide ab Urbe distaret: quis non videt Hebdomon eadem ratione VII. millia passuum ab urbe Regia Constantinopoli abfuisse?

Situm erat in Thracia Hebdomum ad mare Constantinopolim inter et Rhegium, locum in veteri Itinerario a Burdigala Hierusalem usque memoratum: sicuti docent Theophanes, quem Anastasius in Latinum sermonem transtulit, et Historia Miscella in libro XVII. ubi haec de Phocae promotione leguntur: *Prasini exeuntes in Rhegium, magnis laudibus tyrannum Phocam efferebant, et persuadent ei venire in Septimum. Dirigit igitur Phocas Theo-*

dorum a Secretis: qui ingressus magnam Ecclesiam, coram populo legit, ut tam Patriarcha quam Senatus et vulgus venirent in Septimum. Hoc igitur facto, et cunctis convenientibus apud Septimum, pronuntiatur malus, et dominus sceptrorum tyrannus provehitur. Denuntiatio vero tyranni in templo S. Iohannis Baptistae effecta est: ubi duobus moratus diebus, tertia die introivit Regalia, super imperialem sedens carrucam. E loco Thraciae Rhegio venit in Septimum sive in Hebdomon Phocas, ubi appellatus est Augustus; et ex Hebdomo Constantinopolim ac Palatium petiit. Ex quo apparet Hebdomum Rhegium inter et Constantinopolim medium fuisse. Et cum Phocas post acceptum diadema in Martyrio Iohannis Baptistae, heic biduum commoratus dicatur: videtur mihi ista Iohannis Baptistae Basilica Regiam aliquam adiunctam habuisse, in qua novus Imperator una cum Palatinis officiis, totoque comitatu aliquamdiu habitare potuerit. Nimirum erat tum in Hebdomo Palatium Secundianae apud Gregorium Magnum memoratum initio libri XI. Epistolarum hisce verbis: *Coronatus est Phocas et Leontia Augusta in Septimo, Palatio quod dicitur Secundianas.* Idem narrat Theophylactus Simocattus in libri VIII. capite X. nimirum Prasinos apud Rhegium Phocam faustis acclamationibus ac laudibus prosecutos esse, eique persuasisse ut se conferret in Hebdomum, VII. tantum millibus ab urbe Constantinopoli distans: ubi eum a Patriarcha Cyriaco diademate redimitum esse Zonaras tradit. Quin et Mauricius A. anno principatus IX. egressus Constantinopoli, primo ad Septimum sive Hebdomon, mox ad Rhegium pervenit, Thraciam et Hunnos Avares petens: ut in Historiae Miscellae libro XVII. invenimus. *Anno imperii sui* IX. *cum ver inciperet, et agmina pervenissent ad Thracem, exivit cum eis Mauricius videre quae a Barbaris essent eversa. Exeunte autem eo ad Septimum, Solis eclipsis facta est: cumque esset apud Rhegium, multitudines pecuniis animavit.* XII. millibus distabat a civitate Constantinopoli *mansio Regium,* ut docet Itinerarium Burdigalense supra laudatum. Inter utraque loca medium erat Hebdomum seu Septimum, a CP. VII. a Regio V. millibus dissitum.

Zonaras in Theodosio et in Phoca, Cedrenus in Arcadio et in Iustino, ac plurimi alii Hebdomi meminerunt. Ibi et multas leges ab Imperatoribus latas esse, asserit Guidus Pancirolus in Descriptione Constantinopolis Notitiae Imperii Rom. praefixa. Longum ac etiam paene supervacaneum esset, laudare singulos ac universos Scriptores, qui Hebdomon, aut de eius partibus unam aliquam commemorant, tamquam non extramuranam modo, sed etiam ab urbe Constantinopoli notabili intervallo dissitam. Sufficiet de pluribus Auctoribus et Historicis qui Hebdomi mentionem faciunt, paucos attingere. Historia Miscella, cuius auctor Paullus Aquileiensis Diaconus creditur, complura ex Theophane gravi Historico accepta complectitur. In eius Historiae libro XIV. haec reperio: XXX. *imperii Theodosii* (iunioris) *anno terrae motus magni facti sunt Constantinopoli per* IV *menses; ita ut timentes Byzantii, extra civitatem in loco qui dicitur Campus, essent perseverantes, una cum Episcopo* (Proclo) *ad Deum precibus et litaniis vociferantes.* Theodorus Lector in libro I. Historiae Eccles. eiusdem *Campi,* et supplicationum ibi fieri solitarum non semel meminit. Dicitur enim Marcianus Theodosii successor ad

ſupplicationes quae fiebant in *Campo*, (ἐν τῷ Κάμπῳ) pedes extra Urbem progreſſus, multas et magnas egentibus pecunias donaviſſe, Anatoliumque Epiſcopum hortatus eſſe, ut iuxta morem Epiſcoporum novae Romae *a Tauro* usque *ad Campum* lectica vectus ad ſupplicationem procederet: qui cum Marcianum pedibus incedentem videret, ipſe quoque pedes proceſſerit. Idem memoriae prodidit, Marcianum A. iterum ad ſupplicationem proceſſiſſe *in Campum* VII. Kalendas Februarias. Utrubique hic eſt *Campus Hebdomi. D. Ioviano et Varroniano Coſſ. levatum eſſe Valentem A. Conſtantinopoli in milliario* VII. *in Tribunali*, Faſti a Sirmundo editi docent: item *Merobaude II. et Saturnino Coſſ. levatum eſſe Arcadium A. Conſtantinopoli* (id eſt prope Conſtantinopolim, apud Conſtantinop.) *in milliario* VII. *in Tribunali*. Ex quibus Valens *in Suburbano* factus Imperator dicitur in libro XXVI. Ammiani M. *in Hebdomo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, in Chronico Alexandrino. Arcadium autem Marcellinus Comes in Chronico VII. *ab Urbe milliario coronatum* refert: Chronicon Alexandrinum Conſtantinopoli *in Tribunali* Hebdomi, ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου. Ibi Rufinus Praefectus Praetorio a militibus, quibus ex Italia domum redeuntibus Arcadius extra Urbem occurrerat, eſt interfectus: quam caedem ad pedes Imperatoris *in Tribunali*, ἐν τῷ λεγομένῳ Τριβουναλίῳ, factam eſſe Philoſtorgius in libro XI. et Nicephorus Calliſtus in libro XIII. ſcribunt. Hi Auctores apertiſſime indicant *Hebdomum* cum ſuo *Tribunali* ſeptimo ab urbe Regia milliario abfuiſſe: quod Socrates et Sozomenus ſupra iam laudati cum de *Baſilica Ioannis Baptiſtae* non ſemel dicunt, eadem opera et de *Hebdomo* dicunt. Theodorus Lector in libro I. auctor Chronici Alexandrini, Nicephorus Calliſtus in fine libri XIV. aliique tradunt, Marcianum *in Septimo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, Auguſtum appellatum eſſe: quem Idatius in Chronico late et improprie *apud Conſtantinopolim a militibus factum Imperatorem* dicit. Baſiliſcus *in Campo*, ἐν τῷ Κάμπῳ, poſt depulſum Zenonem Imperator eſt conſalutatus: uti refert in libro I. Theodorus Lector: *Tiberius Conſtantinus A. accito Patriarcha Iohanne et Senatu, in Tribunalium lectica eſt deportatus, et cum conſilio Sophiae A. Mauricium generum ſuum pronuntiavit Imperatorem:* ſicut in Hiſtoriae Miſcellae libro XVII. traditur. De provectione Phocae ſupra diximus: *Phocas Tyrannus peremit Mauricium una cum maſculis* V. *pueris eius, et horum capita iuſſit poni in Campo Tribunalii diebus multis: et exivit ab Urbe, et contemplabatur ea*, quorum nuda corpora *in Tribunal* abiecta eſſe ait Nicephorus in libro XVIII. *Anno imperii* VII. *Phocas Macrobium Scribonium iuſſit ſagittari apud Septimum, pendentem in lancea in qua tirones exercebantur, quaſi conſcium inſidiarum ſuarum:* quemadmodum docet Hiſtoria Miſcella in libro XVII. Nimirum in *Campo Hebdomi* ad lanceam ibi fixam ſolebant tirones exerceri. Militum autem exercitationes campeſtres extra urbes fiebant. Ex quibus omnibus apparet, usque ad Mauricii et Phocae principatum *Hebdomum* cum Martyrio Ioannis Bapt. cumque *Campo* et *Tribunali* non ſolum extra urbem Auguſtam fuiſſe, ſed etiam ab ea procul abfuiſſe. In libro Hiſtoriae Miſcellae XIX. haec reperio de Conſtantino Pogonato ſive Barbato Heraclii A. pronepote: *Anno* V. *imperii Conſtantini Deum impugnantium Saracenorum ſtolus adſcendens applicavit in Thracenſibus partibus, a ſummitate videlicet Septimi quae vergit ad Occidentem, et rurſus usque ad*

arcem quam Cyclobium dicunt, quae ſpectat ad Orientem. Et infra: *A brachialio Aureae portae usque Cyclobium.* Hoc eſt quod prodit Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus in rebus Heraclii A. et eius filiorum ac nepotum, initio principatus Conſtantini Pogonati maximam Saracenorum claſſem *ad Hebdomon* Conſtantinopolis ſuburbanum appuliſſe. Nimirum anno v. regni Conſtantini Barbati, Chriſti DCLXXIII. ad loca propinqua urbi Regiae quam obſidere decreverant, appulere Saraceni; Urbem utique ipſam non intravere. Idem Theophanes ab Anaſtaſio Bibliothecario translatus, Zonaras et Cedrenus ſcribunt. Ex quibus facile intelligitur, *Hebdomon* aliquot paſſuum millia tum ab urbe Conſtantinopoli abfuiſſe cum pars Hebdomi, quam *ſummitatem Septimi* Hiſtoria Miſcella, Gillius *promuntorium Hebdomon* appellat, longe ab Urbe abfuerit. In libro XXIV. Hiſtoriae Miſcellae de Leone Armenio haec leguntur: *Leo veniens ad Tribunal ante Urbem poſitum una cum Praetoribus et exercitibus, valde legitimus Romanorum Imperator oſtenditur, et die media Conſtantinopolim per Carſii portam ingreditur, et ad Regalia pervenit: poſtera vero die coronatus eſt a Nicephoro Patriarcha in ambone maioris Eccleſiae.* Ubi legendum videtur non *Carſii portam*, ſed *Chryſen portam*, id eſt Auream portam. Cedrenus enim eadem enarrans eisdem fere verbis ait, διὰ τῆς χρυσῆς πόρτης. Cum igitur *in Tribunali Hebdomi* Leo a militibus conſalutatus Imperator, mox Conſtantinopolim ac Palatium intramuranum Aurea porta ingreſſus, poſtridie demum in maiore Eccleſia coronam acceperit: apparet anno Domini DCCCXIII. imperii Leonis Armenii primo, *Hebdomon*, ac partem Hebdomi *Tribunal* procul ab Urbe diſſitum, et portae Aureae adverſum ac longo intervallo obiectum exſtitiſſe. Leo Grammaticus in Vita Conſtantini Porphyrogenneti tradit, Symeonem Bulgarum Regem cum magno exercitu ad urbem CP. veniſſe, et foſſam a Blachernis usque ad portam Auream duxiſſe: ſed perſpecta Urbis moenium firmitate, cognitisque opidanorum viribus et machinis de expugnatione deſperantem, in Hebdomon ſe recepiſſe, ibique de pace egiſſe. Idem in capite v. ſcribit, Romanum Caeſarem cum Conſtantino A. genero ſuo *ad Tribunal* ſe contuliſſe, et poſtquam ibi ſtipendium militibus erogaviſſet, in palatium mox reverti ſſe. Subiicit in capite VIII. Mariam Chriſtophori A. filiam, Imper. Romani neptem, Conſtantinopoli Petro Bulgarum Regi nupſiſſe: quam in Bulgariam cum viro ſuo proficiſcentem parentes usque *ad Hebdomon* honoris cauſa ſint proſecuti. Anno autem Chriſti DCCCCXII. Conſtantinus Porphyrogennetus Leonis Philoſophi filius imperare coepit: anno DCCCCXIX Romanus Lecapenus eius ſocer, primum Caeſar, mox Auguſtus eſt appellatus. Tum ergo adhuc *Hebdomon*, et *Tribunal*, vel potius Campus Hebdomi, quo milites ſtipendium aut certe donativum accepturi convenerant, non modo extra urbem CP. erat, ſed etiam ab ea ſat longe diſtabat. Quid apertius? Georgius Pachymeres res geſtas Imperatorum Michaelis et Andronici Palaeologorum ſcripſit. Is in libri 2. capite 21. tradidit, quosdam de exercitu Imperatoris, qui caſtrum Galati a Genuenſibus occupatum terra marique obſidebat, veniſſe *in Hebdomon*, et ibi Monaſterii reliquias, ac Eccleſiae quae in ſtabulum mutata erat, ruinas, corpusque integrum Imper. Baſilii Bulgaricidae repeririſſe: quem Romani A filium a caede plurimorum Bulgarum Graeci Βουλγαροκτόνον cognominavere. Haec ruinoſa Eccleſia in ſtabulum converſa,

haud dubie erat ipſa Iohannis Baptiſtae Eccleſia in Hebdomo, VII. ab urbe Regia CP. lapide diſtans: in qua Baſilius A. Baſilii Macedonis abnepos ſepeliri ſe iuſſerat. Nondum autem Francis Michael Palaeologus Conſtantinopolim eripuerat. Ut appareat circa annum Chriſti M. CCLX. Hebdomon ſive Septimum una cum ſuo Iohannis Baptiſtae Martyrio ab urbe CP. procul adhuc abfuiſſe.

Pluribus argumentis ad rem tam manifeſtam probandam nobis opus non eſt. Praeſtat rationes adverſariorum refellere: quos inter Gillius qui Conſtantinopolim ſuam nobis reliquit, facile primas tenet; vel potius unus eſt inſtar omnium. Qui igitur Gillium refellere potuerit, cenſendus erit in eo uno omnes eius opinionis ſectatores proſtraviſſe. Ac primum verba ſupra laudata Sozomeni in libri VII. capite XXIV. ſcribentis, *Theodoſium egreſſum Conſtantinopoli, cum ad* VII. *miliare perveniſſet, Deum ibi oraſſe in Iohannis Bapt. Eccleſia a ſe exſtructa:* ita exponit Petrus Gillius in libri IV. de Conſtantinopoli capite I. *Theodoſius egreſſus unum miliare extra Conſtantinopolim, in aede Iohannis Bapt. quam ipſe conſtruxerat in Hebdomo ſuburbio, Deum precatus eſt.* Haeccine eſt verborum ac ſenſus Sozomeni expoſitio, an potius impoſitio, vel aliorum pro aliis ſuppoſitio, πρὸς τῷ Ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος, *egreſſus unum miliare extra Conſtantinopolim?* An Gillius talem interpretationem aut probavit ipſe, aut aliis perſuaderi poſſe ſperavit? Si haec nobis in veteres Auctores licent, quid non licebit? Pergit Gillius: *Qui neſciunt Hebdomum eſſe ſuburbanum Conſtantinopolitanum, interpretarentur ad* VII. *miliare Theodoſium extra Urbem progreſſum. At Hebdomum ſuburbium eſt ex eodem Sozomeno, quum alibi dicit* (lib. VII. c. XXI.) *Theodoſium caput Iohannis Baptiſtae ex vico Coſilai qui Pantichio Calchedonenſis agri loco proximus erat, tranſtuliſſe, et poſuiſſe ante Conſtantinopolim* (πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντινουπόλεως) *in loco Hebdomo dicto: quem nos ſuburbium olim fuiſſe, nunc intra Urbem eſſe mox declarabimus.* Haec ille. Eſt quidem *Hebdomon* Conſtantinopolis *ſuburbanum,* cum ab Ammiano praeter ceteros ſic appelletur: ſed (ut vel nomine ſuo ſolo indicat) ab Urbe nihilominus VII. millibus paſſuum diſtat: non autem uno milliario ab ea diſcretum eſt, ſicut Gillio placet: nec umquam Conſtantinopolis moenibus incluſum fuit. In Defenſione Diſceptationis meae de Baſilicis pag. 339. 340. et ſequentibus docui, Latinis Scriptoribus *ſuburbana*, Graecis προάστεια dici loca, quae V. VI. VIII. X. XII. millibus paſſuum, itinere etiam diei ab urbibus abeſſent. Nimirum ſuburbanorum vel προαστείων (quod maxime notandum) duo ſunt genera. Altera enim ſunt ſuburbana proprie dicta, videlicet muris portisque urbium proxima ac paene continua, quae plerique ſuburbia. recentiores noſtri Scriptores *burgos ac forenſes burgos* appellant; qualia ſuburbana ſola Gillius agnovit haud dubie. et praeter quae nulla alia videtur nota habuiſſe; ita ut *Hebdomon,* quia *ſuburbanum* Conſtantinopolis nonnumquam vocatum eſt, urbis Regiae muris proximum, et ab ea uno tantum lapide diſſitum, deinde intramuranum factum fuiſſe crediderit. Altera ſuburbana ſunt late atque improprie ſumta, loca ſcilicet remotiora a moenibus, VI. VIII. X. et amplius milliariis ab urbibus ſeparata: quale eſt *Hebdomon* noſtrum, *ſuburbanum* Conſtantinopolis Ammiano dictum, in libro XXVI. ubi

Valens a fratre Imperator eſt factus. Tale ſuburbanum Naiſi vel Naeſſi, opidi Daciae mediterraneae, cuius meminit idem in eodem libro c. 5. hiſce verbis: *In ſuburbano, quod appellatum Mediana a civitate* (Naeſſo) III. *lapide diſparatur, etc. Daphnen amoenum et ambitioſum Antiochiae ſuburbanum* Ammianus in libro XIX. c. 12. Uſuardus in Babyla *ſuburbium Antiochiae* appellat; προάστειον Iohannes Chryſoſtomus; ἐπίσημον τῆς Ἀντιοχείας προάστειον Sozomenus in libro V. Et Daphne cum templo Apollinis et fonte Caſtalio, et cum luco Daphnenſi ac Baſilica Babylae M. XI. ſtadia ſeu V. millia paſſuum aberat ab urbe Antiochia, quae ab eo ſuburbano cognominata eſt Antiochia Epidaphnes. *Suburbanum fretum* in libri V. Epigrammate I. nuncupat Martialis mare ad Antium, *Albam* item *ſuburbanam* in Epigrammate ad Criſpum: cum Antium ab urbe Roma itinere diei, Alba XII. milliariis abſit. *Decimum* ſuburbanum Carthaginis ſimiliter dixere, quod tamen (ut ait Procopius) ab ea diſtabat ſtadiis LXXVIII. ſive milliaribus decem. Supervacuum eſſet pluribus exemplis rem adeo certam et manifeſtam confirmare.

Nihil igitur obſtat, quo minus *Hebdomon* ſeu *Septimum* quod VII. ab urbe Conſtantinopoli millibus diſtat, *Suburbanum* tamen a Latinis Auctoribus, προάστειον vocetur a Graecis, et πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντ. fuiſſe a Sozomeno dicatur, a quibusdam etiam *ad Conſtantinopolim*, et *Conſtantinopoli:* cum veteres et recentiores Scriptores linguae Latinae peritiſſimi paſſim ita locuti ſint. Diximus ſupra Gillium ad unum milliarium extra Conſtantinopolim *Hebdomum* ſuburbanum et Eccleſiam Iohannis Baptiſtae gratis et citra ullam auctoritatem poſuiſſe, ut nimirum facilius legentibus perſuaderet, *Hebdomon* iſtud cum Martyrio Iohannis Bapt. aucto pomoerio Urbis moenibus incluſum fuiſſe. Sed quoniam intelligebat ſuam hancce de tantula Hebdomi ab urbe Regia diſtantia opinionem ſolo nomine ſatis refelli: novam homo ingenioſus commentus eſt huius appellationis originem, affirmavitque *a ſeptenario numero ſuburbiorum, quae nomina retinuerint etiam incluſa in Urbem, Hebdomon dictum eſſe.* Sed quam confidenter haec aſſeruntur, tam facile negantur a nobis. Quando enim, aut ſub quo Principe adeo promota ſunt Conſtantinopolis pomoeria, ut ſeptem ſuburbana ſua illa ſuis muris incluſerit, et unum ex his ſeptem *Hebdomum* a numero ſuburbiorum dictam veterem ſuam appellationem ſervaverit? An quod anno Chriſti MCCLX. nondum factum erat, poſtea praevalentibus Turcis et velut iugulo Imperatorum Orientis cotidie imminentibus fieri potuit, ut Conſtantinopolis tantis incrementis augeretur, et ſeptem ſuburbana iſta muris includeret? Turcis quidem Conſtantinopoli dominantibus haec contigiſſe nemo ſanus crediderit. Futile ſit his nugis refellendis diutius immorari, cum nullo firmo fundamento nitantur. Poſtremo Gillius in capite IV. libri V. de Topographia CP. adiicit quae ſequuntur: *Suburbium Hebdomum in* VI. *colle fuiſſe, qui nunc eſt intra Urbem, oſtendit aedes Iohannis Baptiſtae, quam etiamnum Graeci vulgo vocant Prodromi, maxima ex parte diruta.* Si qua fuit vivo Gillio, ſeu Franciſco I. regnante, ſi qua eſt et nunc Conſtantinopoli qualiscumque Eccleſia ſancti Iohannis Prodromi, plane differt ab Eccleſia eiusdem Prodromi et Baptiſtae in Hebdomo ſita, cum VII. ab ea millibus paſſuum diſtet, et praeter Patroni appellationem nihil

haec habet cum illa commune. Praeterea Graeci (ut ſunt nunc omnium antiquitatum, omnium fere omnes litterarum ignari) in aſſignando titulo iſtius Eccleſiae Iohannis Bapt. et Prodromi facillime errare poſſunt, fallaci maiorum traditione decepti. Nemo enim veterum quos quidem legerim, Eccleſiae ſancti Iohannis Prodromi Chriſti intra muros Conſtantinopolis ullam mentionem fecit. Guidus quidem Pancirolus de opinione Gillii ſic loquitur: *Gillius nunc intra urbem Regiam eſſe vult Hebdomum in* VI. *colle, et a numero ſuburbiorum Septimum* (ſive Hebdomon) *vocari.* Sed nihil adiicit, ita ut omnino a Gillio disſentire videatur. Sextum porro iſtum *collem,* in quo Hebdomon ſitum fuerit, et qui una cum Hebdomo poſtea urbe incluſus ſit, omnes ignorant. Iam vero ſi quando incluſum Conſtantinopoli eſſet Hebdomum, non ſolum cum Baſilica ſua Ioannis Baptiſtae et Prodromi, ſed etiam cum reliquis ſuis membris ſimul et ſemel utique eſſet incluſum. Oſtendant ergo nobis qui ita ſentiunt, *in* VI. *colle ſuo* intra Conſtantinopolim cum *Eccleſia Prodromi Tribunal;* oſtendant *Campum;* oſtendant *Palatium Secundianas,* vel ſaltem trium iſtarum Hebdomi partium reliquias ibi aliquas, ſed indubitatas, aliqua certa veſtigia. Hoc Petrus Gillius, et inter Gillii ſectatores Fresnius Cangius, qui noviſſimam Conſtantinopolis Deſcriptionem vulgavit, adeo non fecere, ut ne harumce quidem Hebdomi partium usquam meminerint: quas tamen ſimul cum Hebdomo et Baſilica Prodromi ex ſuburbanis una eademque opera eisdemque ingenioſi alicuius machinis Conſtantinopolim transferri oportebat. Ex his quae ſupra diximus apparet vel caeco, Hebdomon ſive Septimum cum IV. ſuis partibus, quas primi diligenter explicuimus, nimirum cum *Campo,* cum *Tribunali,* cum *Martyrio* vel *Eccleſia Iohannis Baptiſtae,* et cum *Palatio Secundianis,* non modo ſemper extra Conſtantinopolim poſitum fuiſſe, ſed etiam ab Urbe VII. millia paſſuum ſemper abfuiſſe, id eſt ſemper *ſuburbanum* exſtitiſſe, numquam intramuranum; ſemper vere *Hebdomon* ac nominis ſui, et unius eiusdemque, videlicet VII. milliariorum, ab Urbe diſtantiae.] HADRIAN. VALES.

Auguſtum] cf. XXVII, 6 extr. *In modum Apparitoris morigerum* XIV, 11. XVI, 7. XX, 8. W.

4. *Conſtricti rapidis febribus.*] Idem ſcribit Zoſimus in lib. 4. c. 1. niſi quod Valentinianum ſolum febre correptum fuiſſe prodit, idque cum a Nicaea Conſtantinop. peteret. VALES.

Crudo] iracundo et ſaevo c. 5. *Iuventio Siſciano*, in urbe Pannoniae Siſcia (Siſſek) nato. W.

Tamquam clandeſt. praeſtigiis laeſi.] Zoſimus, ὑποψία, inquit, αὐτὸν εἰσῄει ψευδὴς, ὡς ἐκ τινὸς γοητείας ἐκ τῶν Ἰουλιανοῦ φίλων αὐτῷ σκευωρηθείσης νοσοίη. *Suſpicio quaedam eum perculit falſa, ne ex praeſtigiis amicorum Iuliani, ac maleficis in morbum incidiſſet.* Subiicit deinde Zoſimus viros dignitate conſpicuos eius rei inſimulatos eſſe, ſed induſtria et dexteritate Salluſtii Praefecti Praet. diſcuſſas eſſe calumnias. VALES.

5. *Scotti et Attacotti Britannos aerumnis, etc.*] Ita lib. XXVII. c. 5. *Attacotti bellicoſa hominum natio, et Scotti,* ut hinc vicinam eſſe gentem coniicere liceat. In Notitia quoque Imperii nominantur *Attecotti iuniores, Attecotti ſeniores:* et inter auxilia Palatina *Honoriani Attecotti iuniores.* LINDENBR.

Picti, Saxones, Scotti et Atacotti] De his omnibus vide XXVII, 8. XXVIII, 5. et Mannert Britannien p. 91. W.

Austoriani, Mauricaeque aliae gentes.] Inf. lib. XXVIII. c. 6. *Austuriani his conterminant.* Utrobique legendum videtur, *Ausuriani*, vel *Ausoriani*. Iohannes Cl'. in Eclogis legationum ex Prisco: Ἐς τὴν Λιβύαν διαβάντα ἐπὶ τῇ πρὸς Αὐσοριανοὺς μάχῃ. Synesius Ἀσουριανοὺς vocat, Epist. LVII. et in Catastasi de Pentapoleos calamitate. LINDENBR.

Gothorum] De hoc populo, cuius prima hic mentio fit, conferri merentur quae monuit Tzschuckius ad Eutrop. x, 7. p. 766. ff. W.

6. *Causando quod post Ioviani excessum, cum quo foedus.*] Non caret res exemplo. Sic enim Fidenates, postquam Romulus in terris esse desiisset, iterum in Romanos arma moverunt, ac si cum Romulo saltim, non cum Romanis pacis foedere coiissent. Dionysius Halicarn. lib. III. c. 22. τοῖς παραγενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο (Fidenates) μηδὲν αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἶναι κοινὸν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τῆς φιλίας ὅρκια. Nec secius arbitrati Apuli, et reliqui Latini omnes Anco Marcio mortuo; itaque et agros incendere, praedasque agere ut hostes coepere. Turnus quoque Herdonius dicebat, foedus quod Latini cum Tarquinio Prisco icerant, morte illius interveniente ruptum, τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ (Tarquinium Priscum intelligit) παραδιδόντες τὴν ἡγεμονίαν, λελύσθαι λέγων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, διὰ τὸ μὴ πρόσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις. Dionysius Halicarn. lib. IV. c. 46. Tale fuit responsum Persei Macedonum Regis, *Foedus cum patre ictum ad se nihil pertinere.* Livius lib. XLII. c. 25. Aliaque similia exempla in prisca Historia, saeculi praesertim medii, in facili est observare. LINDENBR.

Quae antea ad maiores suos pertinuisse.] Armenia primo quidem Persis paruit: eamque Satrapa missus a Rege Persarum administrabat: postea victis ab Alexandro Persis, in Macedonum ditionem venit, et Syriae Regibus obtemperavit usque ad tempora Antiochi Magni: quo a Romanis superato, Artaxias et Zariadres, cum antea Regis illius in Armenia Satrapae fuissent, regnum occupaverunt ut scribit Strabo in lib. XI. p. 531. Almel. Tandem a Parthis regnum illud occupatum est, et Parthorum Rex fratrem suum Arsacem nomine Armeniis Regem imposuit, ut colligo ex Procopii lib. 2. Pers. initio, et ex lib. eiusdem 2. de Fabricis Iust. VALES.

CAPVT V.

1. *Naessum*] Illyrici urbem XXI, 10. — *Comites* Duces. W.

3. *Aequitius*] quem Ioviani successorem quidam proposuerant c. 1. *Sacramento digressus* sponte. W.

Recinctus est.] Recingi dicitur, qui cingulum militare rursus accipit, quod ἀναζωννύεσθαι Graeci vocant. Sic Themistius in fine Orat.

Orat. 6. ἀλλ' ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον οἷόν τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται καὶ ἀναζώννυσι. *Sed fatiscentem et fractum, tamquam magni nominis veteranum revocat, et recingit.* VALES.

4. *Diviso palatio*] urbibus, quibus pro sedibus domiciliisque uterque uterentur. W.

5. *Praefecti* Praetorio; (magistratus civiles.) — *Illyrico.* Deesse videtur praefectus Illyrici orientalis, sed utrumque Illyricum et orientale et occidentale simul administravisse censendus est. W.

7. *Ab Ursacio tunc Magistro Officiorum.*] Magister Officiorum legationes tractabat, unde et sub dispositione sua habebat scrinia sacra, ut legationibus non civitatum solum, sed etiam exterarum gentium responderet. Scrinium quoque Admissionum sub eius erat administratione, ut testatur Imperii Notitia, quo legatos nationum in Consistorium introduceret. Quocirca a Cassiodoro in lib. 6. Epist. 6. *adspectus Regii haud irritus promissor* dicitur, *collocutionis Regiae gloriosus donator, aulici Consistorii quasi quidam Lucifer.* Et paullo post: *Per eum exteris gentibus ad laudem Reip. nostrae ordinatur humanitas, et volentes redeunt, quos maerentes exceperat: per eum quippe legatorum quamvis festinantium praenuntiatur adventus.* Quod sic intelligo. Sub Magistro Officiorum erat schola Agentum in rebus, ex qua schola Curiosi per omnes provincias, et ad limites mittebantur: per eos Curiosos in limite constitutos nuntiabatur Magistro Offic. si qua legatio a barbaris gentibus ad Imp. mitteretur. Nam ut ait Priscus Rhetor in Historia pag. 26. πασῶν γὰρ τῶν βασιλέως βουλῶν ὁ μάγιστρος κοινωνὸς διὰ δὴ τῶν τε ἀγγελιαφόρων καὶ ἑρμηνέων καὶ στρατιωτῶν τῶν ἀμφὶ τὴν βασιλείαν φυλακὴν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων. *Omnium Imp. consiliorum Magister Offic. particeps est, tum propter Veredarios, seu Agentes in rebus, et interpretes, tum ob milites circa palatium excubantes, qui omnes sub illius administratione sunt positi.* Hinc apud eumdem Priscum Legatos Gobazis Regis Lazorum Euphemius Magister Off. in Consistorium induxisse dicitur: et apud Corippum in lib. 3. v. 233.

Legatos Avarum iussos intrare Magister
Ante fores sacras divinae nuntiat aulae,
Orantes sese vestigia sacra videre
Clementis Domini: quos voce et mente benigna
Imperat admitti.

Lucianus de Dea Syria εἰσαγγελέα vocat quem Romani Magistrum Officiorum seu Admissionum. Sic enim ait: ἀπίξεαι δὲ παρ' ἡμέας ἄνευ εἰσαγγελέως. Atque idcirco Magister Offic. ante velum sacri Consistorii stabat: ut praeter Corippum in hoc quem adduxi loco, testatur S. Athanasius in Apologia ad Constantium sub initium, ubi purgat sese, nec umquam nisi honorifice de Constantio apud Constantem verba fecisse asserit: δύναται καὶ Εὐγένιος ὁ γενόμενος μάγιστρος μαρτυρῆσαι· αὐτὸς γὰρ εἱστήκει πρὸ τοῦ βήλου, καὶ ἤκουεν ἅπερ ἠξιοῦμεν αὐτὸν, καὶ ἅπερ αὐτὸς κατηξίου λέγειν ἡμᾶς. *Potest etiam Eugenius, qui tum Magister erat Off. testimonium dicere: hic enim ante velum stabat. et quae petebamus nos, et quae ille nos dicere volebat, audiit omnia.* Eidem Off. Magistro legati exterarum gentium referebant ea, de quibus cum Imp. acturi venerant. Hinc apud Menandrum Pro-

tect. in lib. 8. cum is, qui a Secretis erat Hormisdae Perſarum Regis, legatos Rom. interrogaſſet, ecquid acturi venerant: nequaquam ipſi, ſed illi a Latinis Magiſter Off. dicitur, id enuntiandum eſſe dixerunt. Sed quando in tractationem hanc incidimus, operae pretium facturus mihi videor, ſi et reliquas illius dignitatis partes ſummatim attigero, quo perfectior eius notitia lectoribus ingeneretur. Igitur ſub eius diſpoſitione fuerunt officia Palatina, et Scholae: quod et Rutilius in lib. 1. Itinerarii declarat v. 563.

Officiis regerem cum regia tecta Magiſter,
Armigerasque pii Principis excubias.

Poſterior enim verſus de Scholis Palatii intelligendus eſt: de quibus ad lib. XIV. c. 7. dixi. Idque teſtatur praeter Notitiam Imperii Caſſiodorus in formula Magiſteriae dignitatis lib. 6. et totus titulus in Codice Iuſt. de officio Mag. Off. Prior autem verſus ad officia regiae domus pertinet, quae Magiſter regebat, unde etiam nomen habuit. Graeci quoque ἡγούμενον τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων vocant, ut Zoſimus in lib. 2. et 3. Zonaras in Conſtantio. At Procopius, et Agathias ac Menander μάγιστρον ſeu προεστῶτα vocant τῶν ἐν τῇ αὐλῇ ταγμάτων: quae parum inter ſe differunt. τάξεις quidem proprie ſunt officia, ut in Iuliani et Syneſii Epiſtolis occurrit; et in Gloſſis veteribus, τάξις ἄρχοντος, *Officium. Apparitio.* ταξιώτης, *Officialis.* Inter officia autem quae Magiſtro Off. parebant, primi numerantur Menſores in Notitia Imperii. Hi erant qui hoſpitia ſingulis in palatio militantibus metabantur, ut docet lex 4. et 5. Cod. Theod. de metatis, quae ad Magiſtros Off. directae ſunt. Menſores etiam dici poſſunt, qui menſuras et pondera annonae publicae tractabant: unde et cum cellariis recenſentur in lege ult. Cod. de diverſis off. Peraequatores victualium rerum vocat Caſſiodorus in formula Magiſteriae dignit. Eius enim erat, menſuras et pondera ſpecierum annonar. in urbe Regia conſtituere, ut ibi docet Caſſiodorus. Quo ſenſu Menſores dicuntur in Cod. Theod. lege 1. de Canone frum. urb. Romae; et lege 9. de piſtoribus: et in antiquis Inſcriptionibus. Poſt Menſores ſequuntur in Notitia Lampadarii: quos ſub Magiſtro Off. fuiſſe docet Novella Theod. de Lampadariis, data ad Opilionem Mag. Off. His iungendi ſunt Curſores et Decani: haec enim tria officia coniunctim numerantur in lege ult. Cod. de div. off. Curſores ſunt, qui ante agmen Imp. comitatus praecurrebant, cum Lampadariis ignem ſeu lampadem praeferentibus. De quibus Corippus in lib. 2. v. 293.

— — praenuntius ante
Signa dedit Curſor, poſita de more lucerna.

Horum Primicerius Protocurſor dicitur in lib. 17. Hiſt. Miſcellae. De Lampadariis vide Gloſſarium Meurſii. Decani autem erant, qui faſces Principi praeferebant. Cedrenus enim ait Decanos a Romanis dici τοὺς ῥαβδούχους. De his Chryſoſtomus in Epiſt. ad Hebraeos, Homilia 13. καὶ τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις: gravi errore Meurſii, qui in Gloſſario hos cum lecticariis illis Eccleſiae qui ſepulturas curabant, confudit; quem refutant verba Chryſoſtomi, et Imp. in lege 2. Cod. de Decanis, Ambroſius in Epiſt. 33. denique Corippus in lib. 3. v. 358. qui et hos ſub Magiſtro Off. fuiſſe ſatis indicat.

— — ſchola cuncta Palati
Iuſſa ſuis adſtare locis: iamque ordine certo
Turba Decanorum, Curſorum, in rebus Agentum,
Cumque Palatinis ſtans Candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus: mandante Magiſtro
Omnis ſacrorum vis adfuit Officiorum.

Ubi et Protectorum ſcholam ſub Magiſtro Off. fuiſſe ſignificat: quod notandum eſt. Sed et lex 2. Cod. de Decanis ad Helionem Mag. Off. dirigitur. Ad haec ſcrinia ſacra ſub eius diſpoſitione fuere, ut Notitia declarat: unde in ſacris Scriniis militantes apud Magiſtrum Off. conveniri oportebat lege 12. Cod. de proximis ſac. ſcrin. et totius fere tituli leges ad Magiſtros Off. ſcriptae cernuntur. Denique officium Admiſſionum eis parebat, de quibus ſupra dixi. Praeter hos Caſtrenſiani ac Miniſteriani eius iurisdictioni ſubiacebant, ut obſervavi ex lege 3. et 4. de Caſtrenſ. quae datae ſunt ad Mag. Officiorum. VALES.

Iracundo quodam et ſaevo] Sic XIV, 5, 6. glabro *quidam* ſub vultu latens. W.

9. *Incruenti*] Sic Liv. 8, 29. incruento milite. W.

11. *Equitio aucto Magiſterii dignitate.*] Aequitius ex Comite rei militaris Magiſter militum a Valentiniano factus, poſtea etiam Conſulatum geſſit cum Gratiano, anno Domini 374. de quo Hieronymus in Chronico ad annum 373. haec dicit: *Equitius Comes Illyrici iniquiſſimis tributorum exactionibus ante provincias quas regebat, quam a barbaris vaſtarentur, evertit.* Aequitius autem in codice Regio fere ſemper ſcribitur cum diphthongo, ſemel in Editione Auguſtana. In Chronico Alexandr. et Faſtis Idatii Mſſ. Aequitius ſimiliter exaratur, et in Victoris Epitome, ut teſtatus eſt Schottus. Zoſimus tamen et Socrates Equitium vocant. Αἰκύτιος quidam recenſetur eiusdem nominis in Canonibus Eccleſiae Africanae. VALES.

12. *Egentes adminiculis eius.*] Sic primus edidit Gelenius. Anteriores enim Editiones ſic praeferebant, *adminiculis in eiusque legationes, etc.* Ego vero cum in codice Regio et Flor. *Toloſ.* [et Colbert.] legi viderem, *adminiculis maenisque:* non dubitavi quin locus hunc in modum reſtituendus eſſet, *egentes adminiculis magnis. Iisque leg. etc.* VALES. At vere hoc eſt ſpecimen ſupplementorum Caſtellianorum. Utique non inſerciendo tot literas, ultro ex Mſſ. procedit *egentes adminiculis magnis. Quo legationes* etc. GRONOV.

13. *Tandem denique*] Sic *denique tandem* 17, 12. W.

14. *Vulterium poſtea Conſulem.*] Huius viri nomen primus corrupit P. Caſtellus, quem ceteri poſtea ſunt ſecuti. At in Editione Rom. excuſum erat *ne Vulterium.* Ego vero cum in codice Reg. *Toloſ.* [et Colbert.] *Neulterium* diſtincte perſcriptum offendiſſem, levi negotio veram ſcripturam elicui. *Neuterius* in Faſtis Idatii dicitur: in Codice Theod. *Neotherius*, quod magis placet. Eſt enim Graeca vox νεοθήριος. Hic Praefectus Praet. fuit in Occidente ſub Valentiniano Iuniore, Conſulatu Arcadii I. et Bautonis, ut colligitur ex Cod. Theod. titulo de indulg. crim. et tit. de extraordin. ſive ſord. mun. et aliis ex locis. Fuerat iam antea Praefectus Praet. Gratiano V. et Theodoſio Aug. Coſſ. ut eſt in Cod. Theod. de Decurionibus. Conſul denique fuit anno

Dom. 390 cum Valentiniano Aug. IV. eique ob hanc dignitatem gratulatur Symmachus in lib. 5. Epist. eodemque anno Praefectus Praet. lege 7. Cod. Theod. de Curiosis. *In veteri Inscriptione Rufii Volusiani scribitur absque adspiratione sic: D. N. VALENTINIANO AUG. ET NEOTERIO CONSS. Praestat igitur hanc scripturam sequi: ut sit Graece νεωτέριος, ut Proterius, Deuterius, et similia.* VALES.

Neotherium postea Cos.] „i. e. Consularem. Sic 28, 2. de Syagrio post Cons. an. 381." REINESIUS. Alio tempore adscripsit: „postea Cons. 390. tamdiu . . supervixit Ammianus." Rursum alio tempore: „Lege *Olybrium*. Melius *Buleforum*, qui Consularis Campaniae A. 365. Ad eum l. 24. Cod. Theodos. de cursu publ. Coss. Valentiniano et Valente AA." W.

Sub patre Cretione] Comite Africae XXI, 7. W.

15. *Partem in Oriente gestorum* huius libri usque ad finem *deinde bella barbarica* cum Alamannis XXVII, 1. Motus Africanos vide XXVII, 9. W.

CAPUT VI.

1. *Procopius*] de quo vide Zosimum IV, 4—8. qui quum non semper consentiat cum Nostro, Reitemeierus tamen maiori fide dignum pronuntiat p. 581. cf. et Gibbonum T. VI. p. 126. ss. W.

Propinquitate principem Iulianum *contingebat*, consobrinus fortasse, ut mater esset soror Basilinae matris Iuliani. v. Ducange Famil. Byzant. p. 49. *A primo gradu* militiae *eluxit*, laudem prae ceteris meruit. — *Perspicaciter* insigniter. W.

2. *In Mesopotamia reliquerat*] XXIII, 3. *Ut pro cognitorum ageret textu*, pro conditione rerum. *Si subsidia rei Romanae languisse sensisset* prout res in Persia male fortasse cedere audisset. W.

3. *Ad regenda communia.*] Et hic graecissat Marcellinus. Graeci enim τὰ κοινὰ dicunt Rempublicam, ut Themistius aliique. VALES. Vid. ad XIV, 1, 1. W.

Vero] Haec vox quid sibi velit nescio, et plures libri ignorant. W.

Clavos summae rei gerendae committi] Bene ita in MS. ut lib. XXI. *Clavos pro fluctuum motibus erigens.* Lib. XXV. *Clavos regendae navis cuilibet periculi socio commiserunt.* Nota est Ciceronis loquendi forma in Orat. pro P. Sextio c. 9. *Quis enim clavum tanti Imperii tenere, et gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitretur.* LINDENBR.

E medio se conspectu discrevit.] Vulg. *differuit.* haud placet. Lib. XXIX. c. 5. *Insonis gradibus relicto cubili manibus repens et pedibus longius sese discrevit.* Lib. XXXI. *Quindecim millibus passuum a civitate discreti.* LINDENBR.

Cruciabiliter interfectum] XXV. 8. W.

4. *Ad abdita longiusque remota disc.*] Zosimus in lib. 4. c. 4. 5. scribit, Procopium Iuliano mortuo ad Iovianum venisse, eique chlamydem purpuream quam a Iuliano acceperat, (cf. XXIII,

3. W.) tradidiſſe, ac rogaſſe ut militiae ſacramento ſolutus domum reverti ſineretur. Quo impetrato, Caeſaream Cappadociae cum uxore et liberis ſe contulit, ubi multa praedia poſſidebat. Poſt cum Valentinianus et Valens qui hominem ſuſpectum habebant, eum comprehendi iuſſiſſent, ille milites miſſos fruſtratus, in Euxinum Pontum aufugit, et ibi conſcenſa nave ad Tauricam Cherſoneſum delatus eſt. Sed cum incolas ſuſpectos haberet, inde Byzantium noctu profectus, divertit apud quemdam notum ſibi vetuſta conſuetudine: tandemque re cum Eugenio Eunucho communicata, imperium arripuit. VALES.

* *Formae vitae iam fuiſſet pertaeſum.*] Huius loci emendatio debetur Pricaeo, qui iampridem emendavit *ferinae vitae*. Atque ita loquitur Gellius, cuius verba imitari ſolet Marcellinus. Hanc emendationem confirmant Mſſ. codices, Regius et Toloſanus, in quibus ſcriptum eſt, *et ferme vitae iam fuiſſent pertaeſum.* * [In Colbertino, *et fermae vita iam fuiſſet pertaeſum.*] VALES.

5. *Ex Palatino milite Senatorem.*] Palatini proprie dicebantur, qui rei privatae et largitionales titulos exigebant, de quibus vide titulum in utroque Cod. de Palat. ſacr. larg. Qui vero in hoc officio militaverant, transactis ſtipendiis inter Senatores ſeu Clariſſimos allegebantur: et quidem inter Conſulares, ut ex lege Theodoſii 19. apparet in Cod. Theod. de Palatinis, et lege ult. eodem tit. Solebant enim, qui poſt laborioſae militiae decurſa ſtipendia loco praemii allegebantur in Senatum, inter Praetorios aut Conſulares allegi, ut onere Praeturae ac Quaeſturae, quae maximis ludorum impenſis gerebantur, immunes forent: quod docet Symmachus in lib. 7. Epiſt. 95. his verbis: *Sed adiicienda eſt ei praerogativa militiae, ut beneficio allectionis utatur. His quippe tantum munia relaxari Divalia ſtatuta voluerunt, quos caſtrenſis honor illuminat. Si igitur et hoc inſigne detuleris, prono curſu inter Conſulares allegetur.* Sic Domeſtici Protectores, cum transactis ſtipendiis exibant, inter Clariſſimos ex Conſularibus allegebantur, nec ad ullas Senatorii ordinis expenſas vocabantur lege 7. et ſeqq. Cod. Theod. de Domeſticis. Huiusmodi allectionum frequentia a Conſtantini M. temporibus coepit, qui innumeros ex omni hominum genere in Senatum allegit, ut ſcribit Nazarius in Panegyr. ad Conſtantinum. Commodus quoque, cum pleroſque inter Praetorios allegiſſet, Senatum miſcuit: ut in Pertinacis vita ſcribit Capitolinus. VALES.

6. *Ob ſqualorem vultus*] Fortaſſe *cultus*, ſed nil opus. Alii legunt: ignotus vultu ob ſqualorem et maciem; Gronov. et Erneſti operarum vitio ſqualorVm. W.

Incuſantium multorum] Adſcripſit Reineſius: „Graeciſmus κατηγορούντων πολλῶν, niſi velis ad *rumuſculos* referre.“ Illud non placet, hoc unice verum. W.

7. *Incentivum*] XIV, 1. *ſocer Petronius* coniugi Valentis nomen fuit Albiae Dominicae. W.

Ex Praepoſito Martenſium.] Praepoſiti a Tribunis diſtinguuntur in lege un. Cod. Theod. de Comitibus et Trib. Schol. et in lege 1. de erogat. militaris annonae, lege 1. de commeatu: et apud Vegetium in lib. 2. cap. 12. denique apud Rufinum in lib. 1. cap. 18. et lib. 2. cap. 5. Hegeſippus tamen in lib. 1. cap. 28. Praepoſitos vertit, quos χιλιάρχους dixerat Ioſephus, et

Apuleius in x. lib. Idem Hegeſippus in lib. 2. cap. 14. Galbam Praepoſitum duodecimi ordinis vocat, quem Ioſephus ἡγεμόνα, id eſt legatum vocat. Eorumdem meminit Athanaſius in Epiſt. ad Solitarios: ὁ μὲν στρατηλάτης σεβαστιανὸς ἔγραψε τοῖς κατὰ τόπον πραιποσίτοις καὶ στρατιωτικαῖς ἐξουσίαις. Hi minori videntur fuiſſe dignitate praediti quam Tribuni, licet Rufinus hoc ordine eos recenſeat, *Tribuni, Praepoſiti, Comites.* Praeerant autem cohorti perinde ac Tribuni, ut docet Vegetius in citato loco. VALES.

Patricius.] Petronius Patricius dicitur in lege 7. Cod. Theod. de filiis militarium pater Albiae Dominicae, quae Valentis Aug. coniux fuit. Procopium tamen Valentis κηδεστὴν, id eſt ſocerum vocat Zoſimus in lib. 5. c. 9. (ubi vid. Reitemeier. p. 415. W.) hominem ſaevum et humanitatis expertem: ſed in nomine fortaſſis error eſt. Ceterum de Patriciatus dignitate a Conſtantino M. inſtituta, quae ceteras omnes anteibat, vide eumdem Zoſimum in lib. 2. c. 10. De iis Priſcus in Hiſt. p. 56. ἐν τοῖς πατρικίοις σὺν ἐκείνῳ καταλεγόμενον, οἳ δὴ τὰς ἀρχὰς ἀναβεβήκασι πάσας. *Nomum, qui una cum Anatolio inter Patricios cenſebatur, quae dignitas ceteras omnes antecedit.* VALES.

Quadruplicibus nexibus vinciebat.] Vetus codex *quadruplici*, ut L. 8. de iure fiſci. L. 1. de his qui ex publ. rat. C. quae his Coſſ. datae ſunt. OISELIUS. Petrus Pithoeus tamen ita legi ait in Mſ. eodem *quadrupli nexibus vinc.* In Colbert. codice ſcriptum etiam reperio *quadrupli nexibus*, non *quadruplici*: ita ut forſitan dicere figurate voluerit Ammianus Petronium Patricium ſocerum Valentis A. eos quos nudare volebat, quadrupli condemnaſſe. HAD. VALESIUS. Vid. eius praef. p. LVI. W.

8. *Cum ditaretur luctibus alienis.*] Inf. *Ditandus caſibus alienis.* Ut Claudian. 4. Conf. Honor. v. 499.

— — *privatis creſcunt aeraria damnis.* LINDENBR.

In rabido corde duriſſimus] ad rabiem usque ſaevus ac truculentus — *nec reddendae, nec accipiendae rationis* ſani conſilii vel capiendi vel audiendi *capax.* W.

Inviſior Cleandro.] Spartianus in Commodo. LINDENBR.

Cleandro] Praefecto Praetor. *imperatore Commodo* v. Dion. Caſſ. LXXII, 12. 13. Lamprid. in vita Commodi 6. 7. Tillemont III. p. 108. W.

Sublata vecordia] ſtulta ſuperbia — *diverſas vexaſſe fortunas* multos exſpoliaſſe, ad paupertatem redegiſſe. W.

Oneroſior Plautiano.] Spartianus et Herodianus in Severo. LINDENBR.

Oneroſior Plautiano Praefecto *ſub* Sept. *Severo* Dio Caſſ. LXXV, 14—16. Tillemont III, 97—106. W.

10. *Ubi felicius acciderit fatum*] In Mſ. eſt *adſiderit.* Inde dubitat Erneſtius, an legendum ſit *adfuerit*, ut 16, 12. ſi arbitrium adfuerat veſtrum. — *Viſo quod capi poterat* poſſit. W.

12. *Haec, quae maturabat* properabat XVII, 8. *ardenti* anhelanti, cupido perficiendi. — *Impendio tempeſtivam* admodum opportunam. *Ad Syriam* contra Perſas. *Gentem Gothorum ea tempeſtate intactam*, quibuscum diu bella non geſta, quique inde a Conſtantino M. et ipſi et filiis adhaeſerunt, (iam vero de duo-

bus peregrinis Imperatoribus ad ſolium evectis non ſine indignatione audiverant) *parari* parare ſe. W.

12. *Clementiorem*] tolerabiliorem. *Aleam periculorum omnium iecit abrupte* ultima experiri temere conſtituit. W.

Divitenſes Tungritanosque iuniores.] Levis variatio lib. XXVII. c. I. *Divitenſibus praeſidebat et Tungricanis.* Ut etiam in Notitia Imperii p. 1483. *Sub diſpoſitione viri illuſtris Magiſtri peditum Praeſentalis, Divitenſes ſeniores, Tungricani ſeniores.* LINDENBR.

Sollemniter ex more *moraturos* quieturos. W.

13. *Sub conſecratione*] religione iurisiurandi, (exſecratione ſic xv, 5.). W.

Stipendiis excellentes et meritis.] Uſu et lege Caſtrenſi id receptum erat, ut non aequalia cunctis militibus ſtipendia numerarentur: ſed novitiis quidem ac tironibus minora, promotioribus autem mediaque iam in matricula inſcriptis maiora: veteranis autem, qui mox dimittendi eſſent, multo maiora: quo et ipſi ſacramento ſoluti reliquum vitae felicius degere, et poſteris ſuis ſolatii loco aliquid poſſent transmittere. In horum autem abeuntium locum milites ordine inferiores ſuccedere ſolebant, et ampliora ſtipendia pro loco et gradu ſuo conſequi, ut ſcribit Procopius in Anecdotis p. 104. Qua autem ratione hae promotiones in militia fierent, docet Vegetius in lib. 2. cap. 21. Igitur qui militiae nomen dabat, poſtremum legionis locum obtinebat, donec decedentibus ſubinde aliis atque aliis, ad altiorem gradum paullatim adſcenderet. Itaque ut novum et inſolitum in Marciano notat Evagrius in principio lib. 2. quod ob eximiam fortitudinem a militari quodam numero adſcitus eſt non poſtremo loco, ut moris eſt, ſed in locum cuiusdam militis nuper mortui. Idem etiam in militia Palatina, et in Officio Praefecturae Praet. et aliorum iudicum ad exemplum armatae militiae obſervabatur: quod divinum inſtitutum non immerito Vegetius appellat. VALES.

14. *Utque condictum*] uti convenerat. cf. XX, I. et omnino de hac voce Gronov. in Obſſ. p. 15. *ubi excanduit radiis dies* quaeſite pro *primo mane.* W.

Anaſtaſianas balneas] Quae in regione U. C. P. IX. erant, ut in eius Deſcriptione veteri habetur. LINDENBR.

Anaſtaſianas balneas a ſorore Conſtantini cogn.] Anaſtaſia Conſtantii Chlori filia, Conſtantini Magni ſoror, Baſſiano Caeſari nupſit, ut legitur in Excerptis de Conſtantino, quae cum hac noſtra Marcellini Editione vulgavimus. Ab eius nomine dictae ſunt balneae Anaſtaſianae Conſtantinop. in regione IX. urbis. At Sozomenus in lib. 6. cap. 9. Anaſtaſianas et Caroſianas balneas ab Anaſtaſia et Caroſia Valentis filiabus ita appellatas eſſe prodit: quem ſecutus eſt Nicephorus et Auctor Chronici Alexandr. Ceterum hunc Procopii proceſſum ex Anaſt. balneis egregie deſcribit Themiſtius in Orat. IX. VALES.

Ubi locata noverat ſigna] duas illas legiones caſtra habere. W.

Societate coita nocturna.] „Hinc cum Idacius in Faſt. Conſular. vocat latronem nocturnum, hoſtem publicum, addens Coſſ.

Valentiniano et Valente intra urbem Constantinopolin die 4. Kal. Oct. apparuisse." Reinesius. W.

Ut Praetoriani quondam post Pertinacis necem licitantem Imperii praemia Iulian.] Spartianus in Didio Iuliano c. 2. *Posteaquam in castra ventum est, quum Sulpiciano Praefecto Urbi, socero Pertinacis, concionante sibique Imperium vindicante, Iulianum e muro nullus admitteret, primum Iulianus monuit Praetorianos, ne eum facerent Imperatorem, qui Pertinacem vindicaret, — sane quum vicena quina millia militibus promisisset, tricena dedit.* LINDENBR.

Attenti ad omne compendium] quantum pecuniae promissurus esset. W.

15 *Subtabidus*] exsanguis. *Paludamento — tunica.* Cf. Salmas. ad Scrr. Hist. Aug. T. I. p. 1043. *A calce in pubem* a pedibus ad femora. W.

In paedagogiani pueri speciem.] Lib. XXIX. c. 3. *Adultus quidam ex his, quos paedagogianos appellant.* De his satis iam ab aliis dictum est ad Taciti Annal. lib. XV. LINDENBR.

Purpureis opertus tegminibus pedum.] Fastus hic erat Impp. Romanorum, ut purpurae ac muricis usum Augusto tantum ac principali cultui convenire putarent. Quemadmodum igitur indumenta reliqua hoc colore superbirent, sic ipsa quoque pedum tegumenta; de quo ritu optime Corippus lib. II. v. 104. ff.

Purpureo surae resonant fulgente cothurno,
Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quae tergora fuco,
Qui solet edomitos victor calcare tyrannos
Romanus Princeps, et barbara colla domare,
Sanguineis praelata rosis, laudata rubore,
Lectaque pro sacris tactu mollissima plantis.
Augustis solis hoc cultu competit uti,
Sub quorum est pedibus Regum cruor: omne profecto
Mysterium certa rerum ratione probatur.

Eum habitum crescente luxu mox etiam Papa Rom. et Patriarcha CP. sibi vindicarunt, *ἐκ προστάγματος τοῦ ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου*, ut ait Theod. Balsamon in Explicatione Concilior. Ioh. Curopalates, magnus Drungarius Viglae, in Historia Isaaci Comneni, pag. 129. *Aggressus est etiam* (Patriarcha) *cocco tincta induere calciamenta, antiqui sacerdotii morem hunc asserens, et oportere his uti novum quoque Archiepiscopum. nam inter sacerdotium et regnum nihil interesse, vel admodum parum.* Scitum autem ac prudens hic Basilii Imp. monitum est, in Exhortationibus ad Leonem fil. cap. LXIII. *Πορφύρα δέ σε κοσμήσει, ἐὰν ἡ σωφροσύνη ταύτῃ συνεπανθήσει. καὶ τῶν ποδῶν σε τὸ ἐρυθρὸν τιμήσει ὑπόδημα, ἐὰν αὐτοῖς τὴν φλόγα τοῦ τύφου καταπατήσεις. ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρόσκαιρόν σοι τὴν βασιλείαν χαρακτηρίζει. ταῦτα δὲ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ῥύσεται, καὶ τὴν ἀθάνατόν σοι προξενεῖ βασιλείαν.* LINDENBR.

Ut in theatrali scena simulacrum.] Zosimus lib. IV. c. 5. (ubi v. Reitemeier. p. 581. W.) *ἐθεῶντο Προκόπιον ὥσπερ ἀπὸ σκηνῆς βασιλέα σχεδιασθέντα.* LINDENBR.

Simulacrum insigne per aulaeum velum theatro obtentum vel *mimicam cavillationem*, machinationem, praestigias, quibus

oculi fallerentur. cf. xxx, 4. et Solinum c. 5. „In Sicilia primum „inventa comoedia eft: hic et cavillatio mimica in fcena ftetit, „quem ad locum vide fis Salmafium p. 76." W.

16. *Dehoneftamentum honorum*] ὀξύμωρον. *Ancillari adulatione* xvi, 2. Adumbratum fortaffe ex Salluftio in fragment. p. 220. Bipont. cf. et Trebell. Pollionis Claudium cf. 5. et ibi interpretes. — *Proceffit in publicum* urbem ingreffus eft. *Erectius* confidentius. W.

**Quae metuentes ne a tectis faxis conflictarentur, galearum criftis aptabant.*] Sic Herodianus in libro ii. c. 6. de Iuliano A. per urbem Romam proceffu loquitur, et milites Didii Iuliani a caftris Praetoriis Urbem ingreffos, capita fua fcutis texiffe prodit.* VALES.

17. [*Huic timidius incedenti.*] In MSS. codicibus cum Colbertino, tum his quos P. Pithoeus perlegit, legitur diferte *intimidius* eodem plane fenfu. Nam ut Propertio *intactus cupidinibus* pro *tactus* dicitur; Plauto *clunes infracti* pro *fracti;* Velleio in libro ii. c. 37. fimiliter *Tigranes Luculli armis infractus,* pro *fractus:* ita *intimidus* pro *timidus,* et *intimide* ab Ammiano Marcellino ufurpatur pro *timide.*] VALES.

Sepulta iam dudum negotia.] Id eft, taciturnitate fopita. Iuftinian. L. 3. Cod. de annal. except. *Vel fententiis definitivis, aut transactionibus decifa. Novell. Theod. Tit. 2. pag. 524. Ubi idem Imp. *refufcitare lites* dixit, ut Ammian. *excitare.** LINDENBR.

[*Sepulta iamd. negotia, et redivivas tabulas debitorum.*] Notat P. Pithoeus ad oram Ammiani fui, in veteribus Ammiani libris quos legit, fcriptum fe reperiffe, *rediv. nebulas debitorum.* Idem quoque diferte fcriptum inveni in codice Colbertino: quae fcriptura vulgatae praeferenda eft haud dubie. *Nebulas debitorum,* vel nebulofa debita metaphorice appellavit Marcellinus debita obfcura, et diuturnitate temporis tamquam tenebris aut nebulis operta, longa tecta caligine, ob idque ignota.] HAD. VALES. An ergo quum Macrobius libro i. commentarii in fomnium Scipionis fcribit *in prima fomni nebula,* quum Petronius notat in muliere *nebulam lineam,* refpectu obfcuritatis, et tenebrarum accipi debent, et non tenuitatis, quae nihil haberent folidum et fubfiftens. Nimis plene haec in commentariis doctioribus enarrata funt. Immo apud noftrum initio libri 14. quum dicuntur *per fufpicionum nebulas aeftimati quidam noxii,* utrum opertae nebulis, an vanae et nulla foliditate nixae erant? GRON. cuius etiam vide Praef. p. xxiii. W.

Redivivae tabulae.] Παλίνζωον χρέος. Contra vero, *Tabulae novae,* χρεῶν ἀποκοπαί. Gloffar. LINDENBR.

18. *Tribunal idem adfcend.*] Zofimus in huius hiftoriae narratione iv, 6. τὸ πρὸ τῆς αὐλῆς βῆμα appellat. Eft ergo illud Tribunal purpureis gradibus ftructum, quod iuxta Curiam locatum erat in regione 2. ut legitur in Defcriptione urbis Conftantinop. Nam Curia ipfa fita erat e regione Palatii, tefte Zofimo in lib. 5. c. 24. Hinc Suidas in v. στήλη Tribunal Palatii vocat. VALES.

Timeretur filentium] tamquam malum omen. — *Implicatior* impeditior, timidior. — *Clariffimorum* Senatus principum. *Peffimo* fcelerato *pede.* W.

20. *Adramyttenus Andriscus degenere.*] Sup. in lib. XIV. c. 11. extr. De reliquis quorum hic mentio, abunde Historiae Augg. Scriptores agunt. LINDENBR.

De genere] Ita cod. Colbert. et ed. Roberti Stephani. Ceterae edd. male *degener.* Vid. Hadr. Valef. Praef. p. LVI. W.

Emesa] Syriae urbe. v. Salmaf. ad Vopifci Aurelian. c. 25. *Heliogabalus* exivit. v. Lampridium in eius vita. Tillemont III, 434. — *Alexander* Severus *cum Mamaea matre confossus est.* Iul. Capitolin. in Maximino 7. 8. Lamprid. in Alexandro 61. — *Superior Gordianus* pater *in imperium raptus* Iul. Capitol. c. 8. *Vitam laqueo spiritu interclufo profudit* ornatius fcilicet Capitolino c. 16. *laqueo vitam finivit.* W.

CAPVT VII.

1. *Intra regiam apparebant, aut parere desierant.*] Virgil. Aeneid. 12. v. 849. *saevique in limine Regis Apparent.* ubi Servius: *Apparent, id est, praesto sunt; unde etiam Apparitores constat esse nominatos.* Tertullianus Apologet. cap. 13. *Quo differt ab epulo Iovis silicernium? a simpuvio obba? ab Haruspice pollinctor? nam et Haruspex mortuis apparet.* LINDENBR.

Qui intra regiam apparebant] miniftri. *Parere* apparitores esse. *Quique coetu militarium nexi ad pacatiora iam vitae discesserant* exauctorati milites. *Omnia tutiora praesentibus,* ubique tutiores se esse, quam Conftantinopoli. W.

2. *Sophronius.*] Caefarea Cappadociae oriundus, ut indicat Bafilius Magnus in Epift. 332. ad eumdem. Fuit Praefectus urbi Conftantinop. Exftatque ad eum Gregorii Nazianz. Epiftola hoc titulo, σωφρονίῳ ὑπάρχῳ. Poftea Magifter Officiorum creatus eft, ut indicant Bafilii plures Epiftolae, σωφρονίῳ μαγίστρῳ. VALES.

Vaporatis aestibus Ciliciae.] Intolerabilem in Cilicia aeftum fuiffe teftatur Hieronymus in Epift. ad Rufinum: *Cum me Thracia, Pontus atque Bithynia, totumque Galatiae et Cappadociae iter, et fervido Cilicum terra fregisset aestu: Syria mihi velut portus occurrit.* Q. etiam Curtius in lib. 3. c. 5. *Et tunc,* inquit, *aestus erat, cuius calor non aliam magis quam Ciliciae oram vapore Solis accendit.* VALES.

Ad Antiochiae perc. sedes.] At Socrates in lib. 4. cap. 2. et 5. et poft eum Sozomenus in lib. 6. cap. 7. Valentem Antiochiam veniffe fcribunt hoc anno, metu ne tricennales indutiae violarentur a Perfis: et in ea civitate aliquamdiu commoratum effe. Sed Marcellini in hac parte potior eft auctoritas; cui fubfcribit Libanius de vita fua. VALES.

Antiochiae sedes] nam haec fecunda ab Conftantinopoli regia imperatorum Orientis erat. W.

Avertit Galatiam] perfuafit ut in Galatiam properaret. *res adhuc trepidas* nondum firmas atque ftabiles *arrepturum,* fubito compofiturum. W.

3. *Subditivos quosdam ostentans.*] De quibus Themiftius in Orat. IX. ad Valentem pag. 205. τὰς ἀτόπους φήμας, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐκ τῶν προαστείων κεκονιαμένους, τοὺς μὲν ἐξ Ἰλλυ-

ρίων, τοὺς δὲ ἐξ ἰταλίας, etc. Subiicit deinde, legationes ementitas diverſarum gentium et provinciarum in Conſiſtorium introductas eſſe. VALES.

Subditivos ſubornatos quosdam *oſtentans* in medium producens. W.

4. *Nebridius in locum Salluſtii Praef. Praet.*] Zoſimus idem ſcribit: Νεβρίδιον, ᾧ τῆς αὐλῆς μετὰ σαλούστιον παρέδωκαν ἀρχὴν, etc. Hic Nebridius paullo poſt in carcere mortuus eſt, ut videtur indicare Themiſtius in Orat. IX. his verbis: τοῖν δ' ἀρχόντοιν τοῖν κορυφαίοιν ὁ μὲν τεθνηκὼς ἠπιστεῖτο· ὁ δὲ ζῶν ἐπιστεύθη τεθνάναι. *E ſummis vero magiſtratibus alter qui erat vere mortuus, non credebatur: qui vivebat, mortuus putabatur.* Hi enim ſummi magiſtratus alii eſſe non poſſunt, quam Nebridius Praef. Praet. et Caeſarius Urbi Praefectus. Quorum Nebridius quidem cum brevi poſt abiiſſet e vita, adhuc vivere fingebatur, ut litteris eius nomine inſcriptis abuteretur Procopius. Quod ex Marcellino quoque noſtro confirmari videtur. Subdit enim: *Et Nebridii litteris adhuc clauſi violenter expreſſis.* VALES. Vid. de Nebridio Ind. I. W.

In locum Salluſtii.] *Salutii* legitur in codice Regio [et Colbert.] et in Auguſtana Editione. Et ita quoque in principio huius libri, et in lib. 23. 24. et 25. codex Regius ſemper, et interdum Editio Romana praeferunt. Quid, quod et Eunapius in Maximo p. 106. Commelin. Σαλούτιον appellat? Hic ſub Iuliano quidem Praefectus Praet. Galliarum fuerat, itemque ſub Ioviano. Poſtea vero diviſione Imperii inter Valentinianum ac Valentem facta, Praefectus Praet. fuit per Orientem, donec Nebridius in eius locum ſuffectus eſt, Valentiniano et Valente Coſſ. Orta deinde Procopii tyrannide, cum Nebridius ab eo comprehenſus fuiſſet, Saluſtius iterum Praefectus Praet. Orientis a Valente factus eſt, ut teſtatur Eunapius in Maximo. Tandem Lupicino et Iovino Coſſ. Valens cum adverſus Gothos exercitum moturus eſſet, Marcianopoli degens Auxonium Praefectum Praet. conſtituit, Saluſtio ob ſenectutem remoto, qui iam ſecundum eam poteſtatem geſſerat, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. c. 10. et Eunapius in Maximo p. 109. Commelin. his verbis: τῷ γοῦν Σαλουστίῳ τὴν ἀρχὴν παραλύσας, Αἰξόνιον ἐπενόησε τοῖς τῆς αὐλῆς ἔργοις. ſcribe Αὐξόνιον ἐπέστησε, etc. Ceterum hic Saluſtius cum unico l in codice Regio et Editione Rom. ſemper ſcribitur, ut obſervavi. Iulianus quoque et Zoſimus, Socrates, Suidas, aliique Σαλούστιον appellant. VALES.

Factione Petronii] Reineſius adſcripſit: „Haec verba traiicienda ſic: confeſtim factione Nebridii Nebridius etc. vel, praefectus factione Petronii in vincula compinguntur. v. Zoſim. 4.“ W.

Phronemius] cf. c. 10. — De *Gomoario* et *Agilone* vid. Ind. I. — *Ut docuit exitus* c. 9. W.

5. *Iulius Comes*] poſtea Magiſter equitum XXXI, 16. — *Nebridii adhuc clauſi* mortui adeo in cuſtodia. W.

6. *Exambita*] pro ſimplici *ambita*, ut exabuſus pro abuſus 25, 7. Infra c. 10. §. 7. idem Araxius *ambitu* praefecturam adeptus dicitur. W.

7. *Ut uſu venire contingit*] Mira profecto tautologia, cuius tamen ſimiles attulit Thomas Wopkens. in Miſcellan. Obſervatt. T. VII. p. 381. ſq. W.

9. *In unum sitae*] uno eodemque campo castra metatae. W.

10. *Recordatio*] immo vero *memoria*. W.

Puellae] Constantiae. *Insignia principalis habitus* purpureas vestes aliaque ornamenta Augustae dignitatis. cf. infra c. 9. W.

11. *Capessendum*] sollicitandum. *Petulantiam*. Reinesius: „An Petulantiam?" *Aureos nummos ad vultum novi Principis effigiatos* quales et nunc in numothecis visuntur. De voc. *effigiatus* vid. ad Gellium 17, 10. *Aequitius* Magister equitum c. 5. W.

12. *Per ripensem Daciam.*] Duae sunt Daciae in regionibus Moesiae et Dardaniae; quarum altera supra Danubium, ideoque *Ripensis*: altera trans Danubium, et *Mediterranea*. Ut *Noricus Ripensis supra Danubium, et Noricus Mediterranea*, in veteri Notitia regionum. Rufus Fest. *Traianus Dacos sub Rege Decebalo vicit, et Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit, quae in circuitu habet decies centena milia passuum. Sed sub Gallieno Imp. amissa est, et per Aurelianum translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Moesiae ac Dardaniae factae sunt.* LINDENBR.

Per Succos] XXI, 10. 13. W.

Appellant Acontisma.] Infr. lib. XXVII. c. 4. et Antoninus in Itiner. p. 321. Wesseling. [quem vide sis etiam p. 603. W.] *Iter quod ducit a Dyrrachio per Macedoniam et Thraciam Byzantium usque — Neapoli, Acontisma, Topinco.* LINDENBR.

13. *Gallo-Graeciam*] supra Galatiam, quod idem est. Cf. Zosim. 4, 7. *Iovii et Victores* XXV, 7. W.

14. *Mygdum acceleravit.*] Videtur intelligi opidum, quod Mideum dicitur in Tabula Peutingerorum sic: *A Nicaea Agrillo m. 24. Dorylaeo 35 transis Sangarium fl. Mideum 25.* Ptolemaeus δορύλλειον et μιδάειον vocat Phrygiae opida. Ad hanc porro expeditionem Procopii pertinent haec Eunapii verba: ὁ δὲ προκόπιος τοὺς χαριεστέρους ἀναλαβὼν ἐπὶ τὸν βασιλέα οὐάλεντα διὰ Φρυγίας συνήπτετο. Citat Suidas in χαριέστερος. VALES. Cf. XXII, 8. Wesseling. Itiner. p. 678. et Mannert Kleinasien III, 94. W.

15. *Si norat*] an nosset? W.

Eumque porrecta dextera suaviatus.] Hic suaviandi mos celeberrimus fuit apud veteres, ut manum ad os latam deinde porrigerent. Dio in lib. 64. de Othone: φιλήματά τε ὡς ἑκάστοις διὰ τῶν δακτύλων ἔπεμπε. Quod Tacitus in I. Hist. c. 36. sic dixerat: *Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula.* De eodem more Libanius in Orat. περὶ προστασιῶν, cum dicit, καὶ τιμῶν τοῖς διὰ χειρῶν φιλήμασι. Denique Hieronymus in Epist. ad Pammachium contra Iohannem: *Salutataque*, ait, *et voce et manu Ecclesia, etc.* Quod osculorum genus nescio cur divinum vocet Lipsius in lib. 2. Electorum. Nam in privatis quotidianisque salutationibus et olim usurpatum est, ut dixi, et nunc sollemni usu receptum est. VALES. Respexit Lipsius ad verbum *adorare*, quod uti proprie de veneratione Deorum usurpatur, ita tamen nec de hominibus insolitum est. v. locum nostro geminum Tacit. Hist. I. 36. *Otho protendens manus adorare vulgum.* W.

16. *Cana Romanorum fides.*] Virgil. Aeneid. I, 292. *Cana fides et Vesta.* ubi Serv. *Canam fidem dixit, vel quod in canis hominibus invenitur, vel quod albo panno involuta manu ei*

ſacrificabatur, per quod oſtenditur, fidem debere eſſe ſecretam. *Prudentius Hamartigenia 852. *Tunc poſtliminio redeuntem ſuſcipit alto Cana fides gremio.* Inde Symmach lib. 4 Epiſt. 42. *Alba velamina, non ſegmentati amictus fidem veſtiant.** LINDENBR.

Cana fides] Servius ad Virgilii Aen. I, 292. ex Horatii Od. I, 35. 22. exponit *albo panno involutam*, ſimplicius vero *priſcam, antiquam,* quod et huc optime quadrat. W.

Pro ignotis tot ſuorum conſurrexiſſe mucrones] imperatores barbaros a popularibus tamen fortiter fuiſſe defenſos. — *Pannonius* Valens *degener* infimae ſortis. W.

Labefactans cuncta.] In codice Regio, [et Colbert.] et in Editione Aug. legitur *aliefactas cunctas.* Unde ſuſpicor legendum eſſe, *labefactans cunctos et proterens.* VALES.

Culminis ſummi proſapiam] me genus ducentem a Conſtantinis. W.

Ut rapiat aliena, ſed in int. mai. avitae.] Haec verba tam in exemplari Regio [et Colbert.] quam in Auguſtana Editione deſunt, et a Sig. Gelenio ex coniectura, ut opinor, adiecta ſunt. Poterat tamen minori negotio locus ſic reſtitui: *Sequimini culminis ſummi proſapiam, ut reſtituatur, arma iuſtiſſima commoventem.* VALES.

17. *Signorum apicibus aquilisque ſubmiſſis.*] Quod apertiſſimum ſignum eſt defectionis et deditionis: unde apud Lucanum in VI. miles quidam Caeſarianus ait v. 242.

Pacem gladio ſi quaerit ab iſto
Magnus, adorato ſubmittat Caeſare ſigna.

Cuius moris illuſtre exſtat exemplum apud Zonaram in Gallieno, ubi ait ſigniferum Macriani caſu quodam prolapſum inclinaſſe vexillum: quod ceteri ſigniferi conſpicati, cum cauſam ignorarent, ſuſpicati ſunt illum deditione facta Imperatori ſignum ſubmiſiſſe: ſtatimque ipſi ſignis omnibus ſubmiſſis Gallieni Aug. nomen acclamaverunt. Similis prope caſus refertur ab Oroſio in lib. ult. de Maſcizele: *Signiferum,* ait, *quemdam gladio percuſſit in brachio, eumque manu debilem ipſo vulnere coegit inclinare vexillum. Quo viſo, reliquae cohortes deditionem iam fieri priorum exiſtimantes, certatim ſe Maſcezili ſignis tradidere converſis.* Denique Pacatus in Panegyrico ad Theodoſium c. 36. *Quanto melius,* inquit, *manus illa conſuluit, quae ſubmiſſis precabunda vexillis petiit veniam neceſſitatis, et terram oſculis premens,* etc. Omitto Velleium in lib. 2. c. 85. ubi de pugna Actiaca. VALES.

Barritum] XVI, 12. W.

CAPVT VIII.

1. [*Rumitalca Tribunus, etc.*] In codice Colbertino nunc *Rumith.* nunc *Rumitalica* corrupte ſcriptum reperio. Hic autem ex Tribuno Curae Palatii Procopii, qui et Nicaeam occupavit, et Valentem Aug. a Chalcedonis obſidione diſcedentem paene circumvenit: haud dubie natione Thrax fuit, ut nomen eius indicat.

Nam *Roemetalces Thraciae Rex*, socius et amicus Augusti, a Velleio Paterculo in libro II. c. 112. et a ceteris Historicis Graecis Latinisque memoratur. *Rhoemetalces* iste Ῥυμητάλκης a Dione vocatur in libro LIV. c. 20. 34. et sub Augusto patruus et tutor filiorum Cotyos fuisse dicitur: et in libro LV. c. 30. Ῥυμητάλκης Θρᾷξ nuncupatur. *Rumetalces* autem vel *Rhymetalces*, et *Roemetalces*, ac *Rumitalca* unum idemque nomen est. Quippe υ Graecum saepe Latini in *oe* vertunt, ut ex Μυσία fecerunt *Moesiam:* quin et pro *u* posuerunt *oe*, et pro muris dixerunt *moeros*, unde *pomoerium* quasi postmurium.] HAD. VALES. Magnus tamen etiam hodiernis antiquariis labor pergit esse huius regis nomen; de quo tamen quum verissime annotaverit Valesius, rideri merentur, qui quoniam in nummis perpetue occurrit ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΗΣ, inde in scriptoribus appellationem Rhymetalces vel Ῥυμητάλκης pro auctoritate iubent exsulare contra tantam tamque certam veritatem librorum vetustorum. GRON.

Cura Palatii] v. Ind. II. v. Cura. — *Permisso* communicato *cum militibus ad Drepanum, nunc Helenopolin*, a matre Constantini M. Mannert Kleinasien III, 583. W.

2. *Vadomario, ex Duce*] Phoenices XXI, 3. XXXIX, I. et rege olim Alamannorum. v. Ind. I. W.

Est autem Sabaia ex ordeo et frumento in liquorem conversus paupertinus in Illyrico potus.] Confirmat haec Ammiani verba Hieronym. lib. VI. cap. 19. in Esaiam: Ζῦθον, *quod genus est potionis ex frugibus aquaque confectum, et vulgo in Dalmatiae Pannoniaeque provinciis, gentili barbaroque sermone appellatur Sabaium.* Cerevisia nimirum et alia potionum genera pro mutatione provinciarum nomina quoque mutant. Quae hodie *Biera* in omni Teutonum natione dicitur, ea erat olim *Cerevisia* in Gallia, nomine ibi nato, re cum aliis nationibus communi. Et quae Danis et Suecis *Oel*, Scottis *Hel*, ea *Celia* erat Hispanis. Florus lib. II. cap. 18. *Celiae, sic vocant indigenam ex frumento potionem.* De Numantinis loquitur, de quibus etiam Oros. lib. V. cap. 7. *Subito portis eruperunt, larga prius potione usi, non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum a calefaciendo Celiam vocant.* *Iohan. Saresberiens. Epist. 85. *Caelia, quae a nostratib. usu vulgari cerevisia nuncupatur.** De huiusmodi potionibus etiam *Ditmarus Episcop. lib. 7. pag. 90. (p. 214. ed. meae. W.) *Quia defecit aqua, medone exstinguunt.** Plinius lib. XXII. cap. 25. Herodotus lib. II. c. 77. Diodorus Sicul. lib. V. c. 34. Cassianus Bassus de Agricult. lib. VII. cap. 34. Columella lib. X. L. 9. ff. de tritic. vin. oleo. Iulianus in Epigram. Antholog. lib. I. cap. 95. Aliaque incognita potionum nomina Gregorius PP. enumerat lib. V. Epist. 37. ad Eulogium Episc. Alexandrinum. *Quia colatum ac iuritheum non libenter bibo; praesumens cognidium requiro, quod in hac urbe post multa tempora vestra innotescere transacto anno sanctitas fecit. Nam nos hic a negotiatoribus nomen cognidii et non substantiam comparamus.* Quale etiam illud, quod in veteri Glossar. *Curmen*, Ζῦθος ἀπὸ σίτου.* *Caraenum* Augustin. lib. 2. de Morib. Manich. pag. 176. Appius locis permultis, Apicius lib. 5. *Sic *Medo* iam olim fuit Germanis, et praesertim Septemtrionalibus populis usitatissimus: cuius mentio in Concilio Triburiensi Poenitentiali Rom. Ditmaro Episcop. Mers-

Burg.* Athenaeo ex Polyb. Deipnoſ. lib. 1. pag. 16. *Priſco Soph. in Eclogis Hiſtoriae Gothicae pag. 42. Ἐχορηγοῦντο δὲ ἡμῖν κατὰ κώμας (τῶν Σκυθῶν) τροφαὶ, ἀντὶ μὲν σίτου κέγχρος, ἀντὶ δὲ οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος, ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα, κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. *Ubi et illud de Camo notandum: quamquam vocem eam apud Apicium lib. 5. legimus, et Ulpian. lib. 9. ff. de tritico, vino, oleo leg. Ut vel hinc pravis emendationibus renuntient, qui locum Iurisconſulti de vitio ſuſpectum habent. Errant enim inſigniter, et dum eorum laudator exiſtit, erroris in partem venit V. Cl. Iacob. Menochius Praeſumpt. lib. 4.* At vero Graecis *medo* eſt hydromel, vel χουμέλι, ἀπὸ τῆς χύσεως τοῦ μέλιτος, apud Zonaram in Schol. ad Canon. Apoſtolor. 3. Et *pomatium*, *piratium*, Hebraeorumque *ſicera*, ex Hieronymo aliisque Scriptoribus nota ſatis. LINDENBR.

Ex ordeo vel frum. in liq. converſus.] *Converſis* ſcribendum videtur. Hic autem potus *ex ordeo vel tritico, quem Sabaiam vocabant, uſitatus erat in Pannonia maxime. Unde Valens utpote Pannonius, ortus Cibali opido,* Sabaiarius vel* Sabiarius (ſic in Reg. codice [et Colbert.] ac in Editione Rom.) per ludibrium vocabatur. Eumdem Pannoniorum potum fuiſſe teſtatur et Dio in lib. 49. c. 36. Ait enim Pannonios victu duriſſimo uti, nec vinum oleumque niſi admodum rarum habere: ordeum enim ac milium eſui ſimul ac potui illis eſſe. VALES. Plura de cereviſiis qui noſſe cupit, adeat Iunii Animadverſa p. 132. Meibomii ſingularem libellum de cereviſia 1688. Helmſt. editum, et Fabricii Biblioth. antiquar. p. 881. ed. Schafshauſ. W.

3. *Munitorum*] obſidentium. W.

Per Sunonenſem lacum.] Sic Accurſius et Gelenius edidere, [et ita habet Colb. Mſ.]. Sed in Editione quidem Rom. *Simonenſem*; in codice autem Regio *Sumonenſem* legitur. Videtur porro hic Sunonenſis lacus idem eſſe qui Aſcanius a Geographis dicitur, iuxta Nicomediam. Evagrius in lib. 2. cap. 14. Hiſt. βοάνην λίμνην nuncupat haud procul Nicomedia. VALES. Cf. Gronov. in Praef. p. xxx. Mannert Kleinaſien III, 572. W.

Flum. Galli ſinuoſos amfractus.] Gallus fl. in Phrygia eſt, teſte Strabone, et Stephano, et Ovidio in Faſtis. Sed de huius ſinuoſis amfractibus nihil legi. Fuit quidem Draco fl. iuxta Helenopolim in Bithynia ita flexuoſus, ut vicies a viatoribus traiiceretur in Bithynia, teſte Procopio in lib. 5. de Fabricis. VALES. Cf. Mannert Kleinaſien III, 572. et 575. W.

4. *Lupicinum ab Oriente.*] Hic a Ioviano promotus fuerat Magiſter militum per Orientem, ut ſupra retulit Marcellinus. Idem videtur eſſe, qui a Conſtantio Magiſter armorum per Gallias datus eſt Iuliano Caeſari, de quo Marcellinus in lib. XX. Iulianus poſtea cum Imperator creatus eſſet, eum ut ſuſpectum in cuſtodia habuit. Sed mortuo paullo poſt Conſtantio, non modo liberavit, ſed etiam eius opera uſus eſt. Idem cum ſtrenuam operam Valenti navaſſet Procopiano bello, Conſulatum meruit in ſequentem annum: quo anno Libanius ei Antiochena in urbe panegyricum dixit, ut ſcribit ipſe in vita ſua p. 54. (Reisk. I. p. 108.) ubi inter cetera eum vocat τὸν στρατηγὸν πολλοῦ μὲν ἄξιον Ἰουλιανῷ γενόμενον, πολλοῦ δὲ ὄντα τότε τῷ βασιλεῖ, φοβερὸν μὲν πολεμίοις.

Et paullo poſt: *παρὰ μὲν γὰρ τοῦ κρατοῦντος ἦν αὐτῷ τὸ ἐν ὑπάτοις εἶναι, παρ' ἐμοῦ δὲ* *** Sic enim in Mſ. codice locus aſteriſco notatus eſt. VALES.

Arinthaeum] Magiſtrum equitum per Orientem c. 5. W.

5. *In qua ſtatione periſſe diximus Iovianum*] xxv, 10. W.

**Hyperechium.*] Hyperechius Maximi filius, optimae indolis adoleſcens, memoratur a Libanio in libro IV. Epiſtolarum: ubi Libanius eum commendat Celſo atque Datiano: et inter cetera rogat Datianum, ut iuveni Praeſidatum provinciae alicuius impetret a Principe. Eumdem igitur eſſe arbitror, cuius heic meminit Marcellinus.* VALES.

Recte Caſtrenſis Apparitorem, id eſt ventris.] In codice Reg. et Flor. [ac Colbert.] et in Editione Rom. *Caſtrenſis* legebatur. Sed Caſtellus cum ventris miniſtrum interpretari vidiſſet, *Gaſtrenſis* emendavit. Ego vero iampridem odoratus ſum, hunc locum putido gloſſemate eſſe inquinatum. Scripſerat enim procul dubio Marcellinus, ut et nos edidimus: *Hyperechium repente ſibi oppoſitum vidit cum copiis, antehac Caſtrenſis Apparitorem.* Sed cum in quodam exemplari *Gaſtrenſis* exaratum eſſet, Grammaticus neſcio quis ad oram adnotavit: *Recte Gaſtrenſis Apparit. id eſt ventris miniſtrum et gutturis.* Atque hoc ſcholium ex margine poſtea in textum, *atque adeo in ipſos Mſſ. codices* a librariis admiſſum eſt. Porro Caſtrenſis Apparitor is eſt, qui Caſtrenſianus uno verbo dicitur, qui ſcilicet in officio ſeu apparitione viri Spectabilis Caſtrenſis ſacri Palatii militabat. VALES.

Caſtrenſis] Comitis Caſtrenſis. plura vide in Ind. II. v. Caſtrenſis. W.

Deſpicabilem] paullo poſt *umbratilis.* W.

Celſi fiducia corporis.] Mira quaedam de hoc viro tradit Baſilius M. in Epiſt. 186. qua Arinthaei viduam conſolatur. Ait enim pulcritudine et ſtatura conſpicuum illum fuiſſe, et corporis robori virtutem animi parem habuiſſe; prorſusque a Deo creatum eſſe, ut humani generis ſpecimen eſſet: adeo ut omnes in eum oculos conicerent, eius facinora omnium ore praedicarentur: pictores ac ſtatuarii in fingendis illius imaginibus ac ſtatuis longe ab exemplari ſuperarentur: hiſtorici vero qui eius geſta narrabant, fabulas referre viderentur. Quo factum eſt, ut plurimi triſtem illum nuntium minime credendum putarent, neque in animum inducere poſſent, mortuum eſſe Arinthaeum. Atque hic tantus vir, paene alter Hercules, uxoris hortatu ac monitis paullo ante obitum ſacrum baptiſma ſuſcepit, ut docet ibidem Baſilius. Vide eiusdem Epiſt. 202. Exſtat etiam eiusdem Baſilii Epiſtola 380. ad Arinthaeum. Eiusdem meminit Claudianus in Eutropium. VALES.

Ipſis hoſtibus iuſſit] more ſerioris aevi pro *ipſos hoſtes.* W.

6. *Largitionum Apparitor*] v. Ind. II. *Hac triſtitia,* hoc triſti rerum ſtatu, *alienum* non ſatis tutum *tempus pervidens* ratus. *cum iis quae ſuſceperat* pecuniis. *Cyzicum.* De hac urbe vid. omnino *Rambach* de Mileto p. 41. *Mannert* Kleinaſien III, 526. W.

7. *Miſſus ad theſauros tuendos.*] Theſauri erant in urbe Cyzico, ut ex hoc loco apparet, iisque Comes Theſaurorum praeerat:

erat: qui erat sub dispositione Comitis sacrarum Largitionum, ut ex Notitia discimus. Duo autem numerosa corpora erant Cyzici, Monetariorum, et Linyphorum, qui quotannis certum numerum, hi quidem aureorum nummorum, illi vero vestium militarium fisco pendebant, ut docet Sozomenus in lib. 5. cap. 15. VALES.

Tumultuario] raptim collecto. W.

Ut possessa Bithynia.] Cui Procopius Consularem mox praefecit Andronicum ex Consulari Phoenices, quem sub initium tyrannidis Constantinopolim evocaverat. Idem paullo post in Thracias missus cum Vicarii potestate, auctori suo fidem integram praestitit. Cumque Valentis partes superiores essent, fuga sibi aut latebris consulere noluit, sed victoribus semetipsum tradidit. Mox abscissa cervice periit, bonaque eius publicata sunt, ut scribit Libanius in Apologia adversus doctrinae suae obtrectatores. Idem in Orat. de vita sua pag. 56. (Reisk. I. p. 113.) Andronici necem Hierii potius fraudi ac mendaciis, quam Valenti adscribendam esse dicit. Erat autem Andronicus Tyro oriundus, discipulus olim Libanii: ad quem extant complures Libanii Epistolae, et aliquot D. Basilii. VALES.

8. *Glandibus*] quae e fundis vel scorpionibus mittebantur. W.

9. *Abscidit*] perfregit. *Exsertus* fortis, acer. W.

Cohaerentes] Ferri potest, si exponas *confertim stantes*, malim tamen *cohaerenter*, ut ad scuta referatur, hoc enim adverbio et alibi utitur Noster XVI, 10. XX, 7. XXIV, 2. — *suffraginibus* imis pedibus *insidentes* conquinifcentes. De hoc testudinum genere vide *Nast griech. Kriegsalterthümer* S. 125. W.

10. *Stipite*] trunco arboris. — *Extincto* interfecto *proterviae totius auctore* Procopio. W.

11. *Hoc Marte*] commento. W.

12. *Hormisdae mat. iuveni.*] De quo Zosimus in lib. 4. c. 8. VALES.

Hormisdae Regalis *illius*, de quo vide Ind. I. *filio*, qui ad eius partes accesserat. W.

Civilia more veterum et bella recturo.] Proconsules enim Reip. Rom. temporibus bellicas res, et civilia negotia in provinciis administrabant: quod primus mutavit Augustus, qui cum provincias quae sine militari imperio regi non poterant, sibi retinuisset, ceteras pacatiores populo Rom. et Proconsulibus reliquit. Atque exinde Procoss. nec chlamydem, nec gladium gestare licuit, nisi quibus speciali privilegio Princeps ius gladii dedisset. Est autem ius gladii potestas animadvertendi in milites, ut docet Dio in lib. 53. VALES.

Destinatio] obstinatio. *Discriminibus maritum exemit*, de qua nihil tamen in sequentibus ab Ammiano, vel alio quoquam narratum invenio. Hormisdae ipsius sub Theodosio meminit Zosimus IV, 30. W.

13. *Quivis beatus versa rota Fortunae ante vesperum potest esse miserrimus.*] Pertinet huc proverbium vetus apud * Varronem in Satyra Menippea,* et Titum Livium: *Nescis quid serus vesper vehat.* Nihil enim aeque metuentes prudentiores esse debent, quam τῆς περὶ τὴν τύχην ἀπίστου ῥοπῆς, ut bene Valentinianum

Imp. monet Themiſtius Euphrad. Orat. 9. Et Iſidori Peluſiotae dictum hoc elegans eſt, lib. II. Epiſt. 105. Πολλοῖς αἱ ἐξ ἀρχῆς ἐπιτυχίαι κακῶν ἀμυθήτων γεγόνασι πρόξενοι. Ἐν γάρ που ἢ δεύτερον παρὰ τὴν ἀξίαν στήσαντες τρόπαιον, ἅτε χωρησάσης αὐτῆς εἰς ἐλπίδα τῆς τόλμης, ἐπαρθέντες τῇ ἀδοκήτῳ εὐπραγίᾳ, καὶ εἰς μείζους ἑαυτοὺς ῥίψαντες, ἐκινδύνευσαν ἐσχάτως. LINDENBR.

Verſa rota fortunae] Imitatus eſt Ciceronem, qui Orat. in Piſonem c. 10. Fortunae inconſtantiam ad ſenſus revocavit, vituperatus ideo ab auctore Dialogi de corrupta eloquentia, defenſus a Lipſio Elect. II, 17. vide Schulzii edit. illius Dialogi p. 93. W.

Exinaniri] exſpoliari. W.

Ob illos caſus inaeſtimabiles plenam.] Locus corruptus, neque a Mſ. auxilii quidquam: itaque alii viderint. LINDENBR.

Ob illos caſus inaeſt.] Nollem Sig. Gelenium huius loci corrumpendi auctorem fuiſſe. In Editione Rom. legebatur, *mobiles caſus inaeſtimabilis plenam.* Neque aliter Mſſ. codices Reg. Flor. Valent. et Fauch. [ac Colbert.] praeferunt. Quare certiſſima coniectura hunc locum mihi videor ſic reſtituiſſe: *Arbetionis domum iuſſit exinaniri mobilis cenſus inaeſtimabilis plenam.* Quae emendatio confirmatur altero loco, qui eſt in lib. 28. initio: *Proiectoque in ignem mobili cenſu, etc.* VALES. Mſ. codex pro *ob illos* habet *mobiles.* An *mobilibus cenſibus inaeſtimabilibus plenam?* ut intelligat domum Arbetionis ob ſimiles Procopii caſus mobilibus pretioſis et inaeſtimabilibus plenam refertamque fuiſſe? Nam et libro XVI. lectum eſt Arbetionem circumlatratum invidia, velut ſumma adepturum, decora cultus Imperatorii praeſtruxiſſe, et e gregario ad magnum militiae culmen evectum eſſe. Qua in re ſimilis fuit Procopio. Sic libro XXVIII. cap. 6. *cum rem mobilem ſcrutaretur.* Et in eodem libro cap. 1. *proiecto in ignem mobili cenſu.* OISELIUS.

14. *Licet praeſumtor momentum pertimeſceret grave*] ſuſpicari poſſet certamina ſibi de ſumma rerum imminere. *Novitatem quandam* novum Principem. — *Segnior erga* negligentior in alliciendis civitatibus. Vid. ad XVI, 10, 17. — *legendos eruendi auri peritos* qui ſumtus belli neceſſarios expedirent. W.

15. *Peſcennius Niger.*] Herodian. lib. III. c. 4. Xiphilinus in Severo LXXIV, 6. Spartianus in Peſcennio. LINDENBR.

Ubi Darium Alexander fudit.] Idem ſcribit Herodianus in lib. 3. c. 4. Nigrum ſcilicet eodem in loco, in quo Darium Alexander vicerat, a Severo eſſe ſuperatum. Neque hic ſolum, ſed et multis aliis in locis obſervavi, Marcellinum noſtrum Herodiani veſtigiis inſtitiſſe, ut verbi gratia cap. 6. cum Procopii proceſſum ex balneis deſcribit. Annon enim verba, *circumclauſus horrendo fragore ſcutorum, etc.* converſa ſunt ex illis Herodiani in lib. 2. c. 6. de Didio Iuliano; quod manifeſte fatebitur, quisquis locum utrumque inter ſe contulerit. Mitto quae de Peſinuntis urbis origine dixit Marcellinus in lib. 22. quae ex Herodiani lib. I. c. II. transſcripta eſſe ſatis apparet. VALES.

Darium.] In Editione Aug. et codice Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] *Dareum* hic et in lib. 23. ſemper exaratum inveni. Neque aliter in caſtigatis Ciceronis Editionibus legitur. Certe in lib. 23. c. 6. Editio Romana *Dareum* ubique ſcriptum exhibet. VALES.

CAPVT IX.

1. *In Gratianum adhuc privatum*] Nondum ſeptimum annum expleverat. *Ampliſſimo magiſtratu* Conſulatu. v. Ind. II. *Iuncto ſibi Lupicino* c. 8. W.

Peſſinunta ſigna propere tulit Phrygiae quondam, nunc Galatiae oppidum.] Strabo adhuc Phrygiae adnumerat, lib. XI. *Τεκτόσαγες δὲ τὸ πρὸς τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, τῇ κατὰ τὴν Πεσσινοῦντα.* Stephanus Galatiae: *Πεσσινοῦς, πόλις Γαλατίας, ἀπό τινος Γάλλου Πεσσινοῦντος.* LINDENBR. Cf. XXII, 9. W.

3. *Ut ante relatum eſt*] c. 7. W.

Cum propinquae acies ſtarent.] Sic primus edidit Gelenius. In Editione Rom. excuſum erat, *cum prope in acies ſtarent.* Unde Caſtellus proclivi coniectura correxerat, *cum prope acies ſtarent:* quo modo in exemplari Regio ſcriptum reperi. Sed Accurſius ita edi iuſſit, *cum propinqua acies ſtaret.* In Mſ. Colbert. legitur, *cum prope in acie ſtarent,* optime: id eſt, cum iam fere milites ſtarent in acie. Ita et P. Pithoeus ſcriptum ſe in vett. libris Ammiani reperiſſe teſtatur.] VALES. Cf. Gronov. in Praef. p. XXIII. W.

Sicut aliquando dimicaturi Macedones.] Diodorus Sicul. lib. XIV. Iuſtinus lib. VII. c. 2. Panegyr. Nazarii c. 20. *Puer Eropus in cunis deductus ab Illyricis in proelium, animoſiores ſuos reddidit.* LINDENBR.

Adverſos] adverſarios. W.

4. *Nutanti negotio*] rebus ſic dubiis. *Arbetionem ex Conſule* (355.). *Conſtantiniani.* Sic cod. Colbertinus. Edd. *Conſtantiani.* Vid. Hadr. Valeſ. in Praef. p. LVI. W.

5. *Ac ſi*] quaſi. W.

6. *Ad caſtra opportunitate intervalli proximi*] haud procul diſtantia. *Captivi colore* captivum ſe ſimulans. Cf. Gothofredi Gloſſar. Nomic. Cod. Theodoſ. in voce *color.* W.

7. *Succenſus*] Sic repoſui ex Cod. Colbertino iubente Valeſio in Praefatione p. LVI. nam in ipſo contexto ſervaverat cum vulgaribus *ſucceſſus,* quod ineptum. W.

Valens caſtra promovit ad Phrygiam.] Superato, vel potius dedente ſe ad Thyatira Lydiae opidum Gomoario, Valens Sardes venit: ibique aliquantisper moratus, Phrygiam petiit, et in Nacolienſibus campis in Phrygia Salutari acie collata, cum Agilo ſigna ad eum transtuliſſet, Procopii factionem oppreſſit. Procopius enim a ſuis comprehenſus, et Valenti oblatus, mox ſupplicio affectus eſt, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. c. 8. Idatius in Faſtis VI. Cal. Iunias, Gratiano et Dagalaifo Coſſ. VALES.

Prope Nacoliam collatis manibus] Gibbonus VI, 137. nodum videtur quaerere in ſcirpo. Ultimum, quo debellatus Procopius, certamen uterque et Ammianus et Zoſimus IV, 8. ad Nicoliam accidiſſe narrant. Quod praeceſſerat ad Thyatira, non memorat Ammianus, ſed pertinet ad c. 8. ubi Hormisdae mentio fit, qui in eo proelio videbatur eſſe quodammodo ſuperior, quae verba ſunt Zoſimi. W.

Partium dux in ancipiti Agilo rem excurſu prodidit.] Haplonem vocat Zoſimus c. 8. corrupte, ut puto. Ταῖς Σάρδεσιν

ἐπιδημήσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Φρυγίαν ἐλάσας, εὑρὼν δὲ τὸν Προκόπιον ἐν Νακολείᾳ τῇ πόλει, κἀνταῦθα πάλιν Ἀπλωνος τοῦ Προκοπίου στρατηγοῦ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸ τῷ βασιλεῖ λυσιτελοῦν διαθέντος, ἐνίκα κατακράτος ὁ Οὐάλης. Vide Socratem lib. IV. cap. 5. LINDENBR.

Excurſu repentino ordinibus relictis transfuga *rem prodidit.* W.

Cum vexillis ſcuta perverſa geſtantes.] De hac defectione ſic Themiſtius loquitur in Orat. 9. *ἅμα τῷ γενέσθαι ἐντὸς τῶν σῶν ὀφθαλμῶν, ὑπὸ μάλης ἔκρυπτον τὰς ἀσπίδας, ὥσπερ φώρια κακοῦργοι καταληφθέντες ἐπ' αὐτοφώρῳ. Simul atque ſub conſpectum tuum venere, clypeos ſub axillis occultaverunt, perinde ac fures deprehenſi rem furtivam occultare ſolent.* Eleganti ſimilitudine defectionem Procopianorum militum his verbis exprimit Themiſtius. Sub axillis enim geſtare ſcuta, nil aliud eſt quam perverſa ſcuta gerere. Nam perverſa tunc ſunt ſcuta, cum ope anſarum ſeu lororum ſub alis appenſa retinentur. Quod quidem furto recte comparat Themiſtius. Graeci enim *ὑπὸ μάλης* de re furtiva et occulta ſolent dicere: ut Ariſtophanes in Lyſiſtrata, Demoſthenes in 3. contra Aphobum, et Calenus apud Dionem in lib. 46. c. 23. Porro in defectione ſcuta perverſa non ſub alis tantum geſtari, ſed etiam capiti ſuperponi ſolita docet Appianus in lib. 2. de bellis civilibus, ubi de Afranianis c. 42. *οἱ δὲ ἐπέθεσαν ταῖς κεφαλαῖς τὰς ἀσπίδας, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον ἑαυτοὺς παραδιδόντων.* De vexillis autem inverſis locus eſt Oroſii in lib. ult. quem ſupra [ad c. 7. §. 17.] adduxi: *Certatim ſe Maſcezili ſignis tradidere converſis.* Et Spartiani in Severo c. 7. *Praelatis ſignis, quae Praetorianis ademerat, ſupinis, non erectis.* VALES.

8. *Salutis intercluſo ſuffragio*] auxilio. cf. XXXI, 13. Pro *ſuffragio,* quod cod. Colbertinus et Valentinus atque ed. Rob. Stephani exhibent, vulgo legebatur *ſuffugio.* Cf. Hadr. Valeſ. Praef. p. LVII. — *Florentio ſequente et Barchalba Tribuno,* quorum alibi nulla fit mentio. W.

9. *A veſpertino ortu Luna praelucens in diem*] brevius: Luna pernox. W.

* *Statimque abſciſſa cervice.*] At Zonaras ſcribit, Procopium proditum a ſuis, cruribus innexum duabus arboribus vi inclinatis, eisdem reſurgentibus et arrectis miſere eſſe divulſum. * LINDENBR.

Discordiarum civilium turbines ſepelivit et bella] discordiae civiles cum eo ſepultae ceſſavere. — *Perpennae* rectius Pernae, de quo vide Plutarchum in Sertorio c. 26. Livium Epit. 96. Velleium Paterc. II, 30. W.

10. *Florentius et Barchalba, qui eum duxerunt.*] Non hos, ſed Agilonem et Gomoarium ponunt Socrat. Hiſtor. Eccleſ. lib. IV. cap. 5. Sozomenus lib. VI. cap. 8. Nicephorus Calliſt. lib. XI. cap. 4. Qui etiam de ſupplicii genere longe diverſa narrant. LINDENBR.

Non penſata ratione] inconſiderate, iniuſte. W.

Amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes.] Impp. Arcad. et Honor. L. 5. C. ad L. Iul. Maieſt. *Si quis ex his in exordio initae factionis, ſtudio verae laudis accenſus initam prodiderit factionem; et praemio et honore a nobis do-*

nabitur. Sallustius in Catilin. c. 30. *Si quis indicasset de coniuratione, quae contra Remp. facta erat, praemium decrevere servo libertatem et sestertia centum, libero impunitatem eius rei, et sestertia ducenta.* Sic saepe apud Dionysium Halic. et Tit. Livium coniurationem indicantibus servis libertatem, ingenuis milia aliquot aeris, et praeter ea interdum quoque alia munera donata legimus. LINDENBR.

11. *Per morum tristium latebras*] quia vultum prae se ferebat ad severitatem omnem compositum, tectusque erat et occultus, c. 6. W.

Similis Crassi, quem in vita semel risisse Lucill. affirmat et Tullius.] Ciceronis locus exstat de Finib. lib. v. c. 30. *M. Crasso, quem semel ait in vita risisse Lucillius, non contigit, ut ea re minus ἀγέλαστος, ut ait idem, vocaretur.* Hieronymus Epist. ad Chromat. *Semel in vita Crassum risisse ait Lucillius.* LINDENBR.

Incruentus] haud dirus atque crudelis. Incruentus et mitis iuncta XXI, 6, 9. W.

CAPUT X.

1. *Protector Marcellus.*] At Zosimus in lib. 4. c. 6. Marcellum ait iussu Procopii Cyzicum venisse, et Serenianum Domesticorum Comitem comprehensum occidisse: quod falsum est. Mortuo enim Procopio Serenianus occisus est, ut testatur hic Marcellinus; qui et Procopii imperium ἀναίμακτον, id est incruentum fuisse testatur. VALES.

Serenianum intra palatium clausum] vide c. 8. W.

2. *Genitalis patriae*] Fuit enim popularis Valentis, Pannonius, c. 5. W.

3. *Concrepantibus* sociis *paucis.* — *Gothorum regibus iam lenitis.* cf. c. 4. et 6. — *Tria millia* Zosimus IV, 7. decem millia habet. W.

4. *Aequitius*] Magister armorum c. 5. et 7. *Digressus per Succos* c. 7. *Philippopolim* olim *Eumolpiadam* XXII, 2. XXVII, 2. *Referare* recuperare. *Aemimontum* regionem circa Haemum montem sitam. Cf. XXVII, 4. W.

5. *Levi* vana, ventosa *praesumtione* fiducia, usurpatione. — *Favorabilis* laudandus. W.

Illi et illi fidum ad doctrin. dir.] Hunc locum sic primus excudit Gelenius. Nam in Editione Rom. ac Bononiensi ita legebatur: *Ille et ille fidem ad doctrinarum diritatem causis inanibus praetexebat.* Neque aliter codex Regius, et Flor. et Valentinus; nisi quod in iis scriptum est *fidum,* [ut et in Colbert.] Per doctrinarum autem diritatem intelligit Ammianus praesagiorum et divinandi malas artes, quibus deditum fuisse Serenianum docuit in lib. XIV. cap. 7. (et 11. W.) VALES. Mihi, fateor, vox *doctrinarum* omnino non placet, nec quo referendi sint Dativi *illi* et *illi,* satis perspicuum est. Ovidius Arte am. 1, 227. habet *ille vel ille duces* pro hic, ille. Nisi nimis breve lacunae spatium esset, dici fortasse posset excidisse nomina Galli Caesaris

et Valentis, quorum utriusque gratia valebat Serenianus, quosque ad saevitiam instigabat. Quid, si suppleas *ministrum* illi et illi fidum ad diritatem (ut *doctrinarum* expungas) *quam caussis inanibus praetexebaNt* isti principes Video, me audacem satis medelam adhibere loco, sed cum facilior diu eum versanti nulla procederet, coniecturam temerariam dare malui, quam nullam! W.

6. *Occasu ducis*] Procopii. W.

7. *Ad gratiam precantium*] precibus nonnullorum intercedentibus. — *In ipso rerum excitarum ardore* in communi totius imperii incendio, ubi cummaxime perturbata essent omnia. — *Ambitu* exambita regia c. 7. *Supplicio insulari* deportatione. W.

8 *Euphrasius et Phronemius*] hic Praefectus Vrbi, ille Magister Officiorum c. 7. arbitrio *Valentiniani* sunt *obiecti* permissi, erant enim *Galli* ibid. — *In eodem negotio* haud magis noxius Euphrasio. W.

Cuius mem. virtutibus ambo fratres.] Valentinianum cum fratre Valente Iuliani memoriae obtrectasse et invidiam concivisse docuit Marcellinus supra, cap. 4. Docent id quoque plures eorumdem Constitutiones in Codice relatae, quibus leges a Iuliano latas abrogarunt. Hinc est, quod Themistius in Orat. IX. ad Valentem in fine, Iuliani Principis memoriam Valenti assentando perstringit. Quid enim haec verba: ὁ τὸν πώγωνα καθειμένος καὶ τοῦ φιλοσοφωτάτου τῶν βασιλέων μεταποιούμενος. Annon satis aperte Iulianum designant, qni et barbam submittebat, et Marci Antonini studia ac mores se imitari profitebatur, ut ad lib. XVI. notavi? VALES.

9. *Pacis obtentu*] inter arma enim siluisse leges. *Iudicium deiestandum agitabatur.* Sic pro *vitium d. a.*, vel *obtentui tum d. a.*, ut in cod. Colbert. scriptum, emendavit Hadr. Vales. in Praef. p. LXIV. W.

10. *Conditionis aequatio*] ubi eadem omnibus timenda. *Martiae virtutis potestas* fortitudo *aut id, quod ausum occupat,* voti, victoriae potitur. *Inopinata* mors *finem vivendi simul et dolendi perducit.* Adumbratum ex Horatii Serm. I, I, 8. „Quid „enim? concurritur: horae Momento aut cita mors venit aut vi„ctoria laeta.“ W.

Catonianae vel Cassianae sententiae.] M. Cato Porciae familiae auctor, et C. Cassius Longinus, Iuris peritissimi fuere. Et Catonis regula etiam nunc in Pandecte saepissime laudatur: a Cassio vero secta Cassianorum originem invenit. L. 2. §. fin. ff. de orig. Iur. Plinius lib. VII. Epist. 24. *Vide supra ad librum XXII. c. 9.* LINDENBR.

Vel Cassianae sententiae.] Cassiana severitas dicta est a L. Cassio, de quo ad lib. XXII. c. 9. adnotavi ad eum locum: *Sed ille iudicibus Cassiis tristior, et Lycurgis, etc.* Sic etiam in fine lib. 30. de Valentiniano: *Lycurgos invenisse se praedicabat, et Cassios, columina iustitiae prisca.* Et alioquin universae Cassiorum genti erat innata severitas: unde Cassiana severitas ac disciplina proverbio celebrata est. Divus Marcus in Epistola ad Praefectum Praet. *Puto,* inquit, *me non errasse: siquidem et tu notum habes Cassium, hominem Cassianae severitatis et disciplinae.* Et Cicero in Verrem actione III, 62. **Non quaero iudices Cassianos: veterum iudiciorum severitatem non requiro.** VALES.

Fuco Catonianae vel Cassianae sententiae perliti] severitatem istorum virorum nonnisi vultu simulato prae se ferentes. W.

Vitae incidentium.] Scribendum videtur *incedentium*, ut locutus est Marcellinus noster in lib. 19. c. 12. de Paullo Notario: *Cuius ex nutu, prope dixerim, pendebat incedentium omnium salus.* VALES. Verissima emendatio, cui locum in textu concessi. Neque enim movit me Ernestius, omnino vulgatae lectionis tenacior iusto, qui *incidentium* servari suadet, comparans XXXI, 10. ubi *pensare* fortunarum versabiles *casus*. Sed iste locus nostro nullo modo geminus habendus. Quid enim? si verba ordines, uti ordinanda sunt: *momenta vitae necisque incidentium*, et *incidentium* cum Ernestio idem esse putes quod *casuum*, equidem, qui meus fortasse est stupor, non video, quomodo *casibus* vita et mors tribui apte possit. W.

11. *Arcessens*] incusans. *Ditandus casibus alienis*, paupertate aliorum. W.

13. *Implacabilitas*] saevitia XIV, 1. W.

Causae quidem piissimae, sed victoriae foedioris.] Imitatur locum Ciceronis, qui in lib. 2. c. 8. de Officiis habetur de Iulio Caesare: *Secutus est, qui in causa impia, victoria etiam foediore, non solum singulorum civium bona publicaret, sed universas provincias regionesque uno calamitatis genere comprehenderet.* Recte ergo et ordine fecimus, cum eam scripturam, praesertim omnium exemplarium consensu firmatam, hic restituimus, explosa P. Castelli coniectura, qui *victoriam foedantis* ediderat. VALES.

Vel sub eculeo caput incurvos.] Eodem modo loquitur in lib. 28. c. 1. §. 19. de Hymetio Africae Proconsule: *Inductusque in iudicium quamquam incurvus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia.* Eculeus, quantum ex veterum libris colligimus, stipes fuit ligneus, sursum ac deorsum perforatus, cuius in medio transversarium erat lignum, cui noxius tamquam equo insidebat, unde et machinae nomen ductum. In infima parte stipitis sex aut septem erant foramina, aliud alio inferius, ad quae fidicularum intensionibus pedes noxii hominis adducebantur. In qua intensione cum hinc quidem pedes deorsum attraherentur: inde manus post tergum vincula cohiberent, necesse erat ut miseri homines prae dolore totius corporis caput incurvarent. Hinc apud Sulpicium in lib. 2. de Vita B. Martini, *sponte adscenderet equuleum, etc.* Plura de eculeo vide apud Sigonium in lib. 3. de iudiciis. VALES. *Incurvos caput* i. e. capite. W.

Ictu] i. e. ictui. Sic dedi ex edit. Lugdunensi 1552. Vales. Ernest. et Bipont. *icti* operarum fortasse errore. — *Si pateretur natura* si fieri posset. W.

Fortunis gementibus universis] in tanta omnis conditionis hominum calamitate. W.

14. *Satietas opum cepit et caedis.*] Valentis tamen in puniendis factionis consciis clementiam praedicat Themistius in Orat. IX. Sed cum haec Oratio ad Valentem ipsum praesentem habita sit a Themistio, illud Oratoris illius testimonium non magnopere fidem meretur. Plus apud me ponderis habet testimonium Libanii, qui et amicus erat Procopii, et cum Hyperechio et Andronico Procopianae factionis praecipuis auctoribus magna fuit necessitudi-

ne coniunctus. Is igitur in vita ſua p. 55. (Reisk. I. p. 115.) Valentem laudat, quod una cum tyranno Procopio tyranni amicos necandos ſibi eſſe non putarit. ἀλλ' ἐπάνειμι πρὸς τὸν βάλεντα, ὃν ἔδειξε μὲν χρηστὸν, τὸ μὴ τῷ τυράννῳ τοὺς τοῦ τυράννου φίλους ἐπαποκτεῖναι. *Sed redeo ad Valentem, cuius benignitas in eo apparuit, quod cum tyranno amicos tyranni minime occidendos putavit.* VALES.

15. *Novatore*] Procopio. W.

Diem XII. *Cal. Auguſtas.*] Conſentit Idatius in Faſtis: Valentiniano et Valente Coſſ. *mare ultra terminos ſuos egreſſum eſt die* XII. *Cal. Aug.* quae iisdem verbis (quod et in aliis plurimis locis notavi) in Chronico Alexandrino referuntur: τούτῳ τῷ ἔτει ἡ θάλασσα ἐκ τῶν ἰδίων ὅρων ἐξῆλθε μηνὶ πανέμῳ, πρὸ ιβ' καλανδῶν Αὐγούστων. Eiusdem terraemotus meminit Hieronymus in Chronico, et in vita Hilarionis: ubi his verbis utitur, quae cum Marcellini narratione valde conſentiunt. *Ea tempeſtate terraemotu totius orbis qui poſt Iuliani mortem accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos, et quaſi rurſus diluvium Deus minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naves ad praerupta montium pependerunt.* VALES.

Terrores] Sic emendavit Hadr. Valeſ. in praef. p. LXIV. quo ducebat cod Colbert. *errorts* exhibens. Olim vulgabatur *tremores.* W.

Veridicae antiquitates] opp. fabulis, verae fide dignae priſcae hiſtoriae. W.

16. *Denſitate fulgurum acrius vibratorum*] crebris iisque violentis. *Omnis terreni ſtabilitas ponderis tremefacta* orbis terrarum ad fundamenta usque tremefactus. — *Species* genera *natantium* maris incolarum. — *Valliumque vaſtitates et montium,* ſub Oceano latentium, *ſuſpicerent radios Solis* admodum poëtice, uti totus locus, tum primum Soli paterent, *quos* non radios Solis, uti opinatur Erneſti, ſed *montes* cum vallibus *primigenia rerum* natura — *amandavit* locum iis dederat. W.

17. *Piſces et ſimilia*] conchas cet. *Gravati repulſam* aegre ferentes. W.

Verſa vice ut iura ſua tuerentur, *conſurgunt, perque vada ferventia* vias ſibi impetu aperientes civitates et aedificia *complanarunt.* W.

18. *Milia multa necavit hominum*] Quinquaginta hominum milia a refluo mari abſorpta fuere, ut ait Cedrenus: Πέντε μυριάδες ἀνθρώπων κατεποντίσθησαν. Vide Michaelem Glyc. Annal. tomo IV. pag. 355. LINDENBR.

Humentis ſubſtantiae aquarum *conſenuit* reſedit *tumor.* W.

Exanimataque naufragiis corpora ſupina iacebant aut prona.] Mixtim nempe muliebre et virile ſecus hac inundatione periiſſe notat: prona enim mulierum corpora, ſupina virorum aquis exſtincta natant. Plinius lib. VII. cap. 17. Solinus cap. V. LINDENBR.

19. *Extruſae* proiectae *rabidis flatibus.* Rubenius Elect. p. 43. malit *fluctibus.* W.

Culminibus insedere tectorum.] Sub Iuliano aut circa ea tempora hoc accidisse aiunt Sozomenus lib. VI. cap. 2. Nicephorus Callist. lib. X. cap. 35. *Similis ἄμπωτις primo Valentiniani et Valentis Impp. Consulatu contigit. Socrates Histor. Eccles. 14. cap. 3. et alia sub Gratiano, si Georgio Cedreno fides, pag. 258.* LINDENBR.

Prope Methonem opidum.] Methone Laconicae opidum memoratur a *Scylace atque* a Thucydide in lib. 2. c. 25. eamque adhuc sua aetate nomen id retinuisse scribit Eustathius in Homeri Catalogum. Sed ceteri Messeniae assignant, inter quos Mela ac Strabo, Plinius, ac Ptolemaeus. Eamque *Scylax et* Pausanias in Messenicis Mothonem nominant, perinde ac Porphyrius in lib. 2. de abstinentia. μόγος, inquit, ἦν βασιλεὺς μαυρουσίων, ὁ ἐν Μοθώνῃ σφαγεὶς ὑπ' Ἀγρίππᾳ. scribe βόγος ex Strabonis lib. 8. In Tabula quoque Peutingerorum *Mothone* dicitur. [Hodieque vulgo *Modon.*] Neque aliter hoc in loco tam Editio Rom. quam Regius codex [et Colbertinus] scriptum habent. Quid, quod et in Prologo 7. Trogi Pompeii *Mothone* dicitur, quae a reliquis Methone, opidum Magnesiae longe ab hoc nostro diversum. VALES.

Diuturna carie fatiscentem] Idem fere Virgilius Aen. I, 122. itidem de navibus:

Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

Cf. de terrae motu alio XVII, 7. et *Bartels Calabrien.* W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVII. C. I.

1. *Ob causam supra expositam*] legatos suos contemtim habitos, XXVI, 5. *Gallicanos limites persultabant.* cf. ad Cap. 1. et 2. Zosimus IV, 9. ab Ammiano quaedam narrans diversa. W.

2. *Portioni* manui *primae*, tribus enim, uti patet ex sequentibus, incedebant. W.

Apud Calidona.] In Exemplari Regio et Editione Aug. legitur *Calydona*, de quo loco nihil usquam legere memini. HENR. VALES. [In codice Colbertino scriptum reperio et *Calidona*. Sed non dubito scribendum esse *Cabilona*. Sic Marcellinus in libro XV. c. 11. *Cabillona* Graecanice pro *Cabillonem* in IV casu eam urbem bis appellat, et *militem omnem apud Cabillona collectum esse* scribit, Constantio A. per Arelate et Valentiam Rauracos ac Rheni ripam petente, ut Alamannis bellum inferret. Error ortus est ex transpositione trium litterarum, et ex similitudine litterarum b et d, quarum altera in alteram facile commutatur ab incautis. Ex *Cabilona* vel *Cabillona* ab his qui urbem non noverant, factum est *Calibona* transpositis 3 litterulis: ex *Calibona* factum est *Calidona* et *Calydona*. Divitenses autem et Tungricani tum in praesidio erant Cabillone ad Ararim, quibus praeerat Severianus Comes: ex quibus Tungricani in codice Colbertino *Tuncgraecani* dicuntur: et in libro XXVI. c. 7. Marcellinus *Divitenses Tungricanosque iuniores* coniungit, a quibus Procopius Augustus est consalutatus. Ubi codex Colbert. scriptum habet *et Tuncgraecanos iuniores*, pro *Tungrecanos* vel *Tungricanos*.] HADR. VALESIUS. Sane commodius et opportunius hoc remedium est illo, quod attulit Iac. Gothofredus ad librum v. codicis Theodos. tit. v. de postliminio, *apud Salisona.* GRON.

Cabilona] (Chalons sur Saone) XV, 11. ubi Cabilonus. W.

Divitensibus praesidebat et Tungricanis.] Vid. quae ad lib. XXVI. c. 7. notata. LINDENBR.

3. *Brevioris aquae*] fluminis non admodum lati. W.

4. *Telo per os fixum.*] Sic Accursius et Gelenius ediderunt, quorum consensui equidem multum tribuo. In Regio codice scriptum inveni, *missilique telo perfossum.* At Valentinus codex teste Ant. Loisello scriptum habebat, *miss. telo peroffensum,* [ut et Colbertinus,] *Vatic. ac Tolos.* VALES.

6. *Erulorum.*] In Regio codice, [et in Colbert.] fcribitur *Aerulorum:* et ita Zonaras in Geftis Gallieni eos appellat, αἰρούλοις σκυθικῷ γένει καὶ γοτθικῷ ἐπεξελθὼν ἐκράτησε. Hos Dexippus in lib. 12. Chron. ἐλούρους ufitata Graecis traiectione vocaverat, ut docet Stephanus et Auctor Etymologici. Ablabius etiam Hiftoricus ita appellarat, tefte Iordane in Gothicis: *Nam praedicta gens, Ablabio Hiftorico referente, iuxta Maeoticas paludes habitans, in locis ftagnantibus quae Graeci ἕλη vocant, Eluri nominati funt omnes.* Cui confentit auctor Etymologici, cum ait: ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἑλῶν Ἔλουροι κέκληνται. Ex his auxilia mercede conducere non Romani folum, fed etiam aliae nationes pleraeque confueverant, ut ibidem Iordanes refert: erant quippe ftatura proceri et ad curfum velociffimi. De iisdem multa Procopius in lib. 2. Goth. fcribit. VALES. *Eruli* et *Batavi* iunguntur etiam xx, 1. 4. W.

Vexillum direptum poft certamina receptum eft magna.] Fufius haec Ammiano narrat Zofimus IV, 9. cf. Gibbon VI, 180. W.

CAPVT II.

1. *Qua clade cum ult. maerore comp.*] Zofimus in lib. 4. c. 9. Valentinianum accepto hoc nuntio adeo exarfiffe fcribit, ut Batavorum numerum integrum exauctorare voluerit, quod fegnius fe in pugna geffiffent: fed exoratum a proximis, tandem iis pepercifle. VALES.

Correcturus huiusmodi gefta.] In Regio et Vatic. codice legitur, *correpturus fed eius gefta.* [In Colbert. *correcturus fed eius gefta.*] Unde non fine caufa exiftimavi fcribendum effe, *correcturus fecius gefta:* quemadmodum loquitur Marcellinus infra cap. 8. *Quibus magno cum horrore compertis, Severum mifit correcturum fecius gefta.* VALES.

Sufciperet infignia Confulatus] XXVI, 9. W.

Prope locum Scarponna.] Itinerarium Antonini Imp. p. 365. Weffeling. *A Durocortoro Dividurum-Tullum, Scarpona, Divodurum.* Tabula vetus Itiner. — *Tullo Scarponna.* LINDENBR.

Prope locum Scarponna.] Quod caftrum duodecimo a Mettenfium urbe milliario fitum eft, ut fcribit Paulus Diaconus de Epifcopis Mettenfibus. VALES. *Scarponna* (Charpeigne) ad Mofellam. Cf. *Mannert* Gallia x. 187. W.

2. *Lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantesque nonnullos.*] Simile illud, quod alibi refert Zofimus: νῦν δὲ μεθύοντας, ἄλλους δὲ τῷ ποταμῷ λουομένους, ἀπέσφαξεν. De Germanorum vero rutila coma Diodorus Sicul. lib. v. c. 28. Procopius Wandalicor. lib. 1. aliique Scriptores non pauci, ut iam ad Taciti Germaniam c. 4. a viris doctis notatum eft. LINDENBR.

Rutilantes] active, colorem rutilum inducentes. vide Sueton. Caligula 47. Val. Max. II, 1. 5. Diod. Sic. v, 28. et ibi interpretes, Gesner. Thef. h. v. W.

3. *Inſtanter victore.*] *Inſtante* legitur in Regio exemplari, in quo etiam ex coniectura ſuperſcriptum eſt *urgenter.* [In Colbert. *urguente inſtante victore.*] Certe non dubito, quin aut ſcribendum ſit, *urgenter inſtante victore,* aut ſane *inſtanter urgente victore.* VALES.

Forati] traiecti. Sic latere forato iumenti 16, 12. W.

4. *Speculatione*] ſpeculatoribus. — *Catelaunos* (Chalons ſur Marne). W.

6. *Hebetatis*] remittentibus et repreſſis. XVII, 5. XIX, 7. — *Armaturarum tribunus.* v. Ind. II. — *Magniloquentia ſocordi coalitus* verbis oſtentator, in re gerenda ſtolidus et ignavus. W.

7. *Non amplius ducentis.*] Codex Regius vocem interſerit neceſſariam, ut puto, *non amplius mille ducentis amitteret.* Vaticanus [et Colbert.] *ille ducentis* *pro *mille.** VALES.

8. *Camporum mollia*] virides laetosque campos. — *Conſtrictos.* Sic pro *conſtratos* ex cod. Colbert. dedit Hadr. Valeſius, quem vide in Praef. p. LVII. W.

9. *Captum ab Haſtariis.*] In Regio codice prius ſcriptum fuit *Aſcariis,* *ut legitur in Vatic.* [et in Colbert.] quod magis placet. Aſcarii enim inter Auxilia Palatina cum Erulis et Batavis recenſentur in Notitia Occidentalis Imperii. (P. VII. p. 1487. Theſ. Graev.) Haſtariorum autem numeri ita dicti, nullibi quod ſciam fit mentio. Ceterum de hac victoria Alamannica loquitur Idatius in Faſtis. VALES. Cf. Ind. II. W.

Militari impetu] ignaro duce. W.

10. *Conſulem deſignavit*] in proximum annum 367. W.

CAPVT III.

Qui gravi tubicinum ſonitu diu fatigaverat aures Ammianus, iam lepido ſatis epiſodio alium in ſcenam producit muſicum — *aſinum.* Quid? aſinum ad lyram? Immo vero, quod longe mirabilius, *aſinum Iudicem e tribunali* declamantem. Quam *novam portenti ſpeciem,* cui ſimile, ſi quod umquam accidit, hiſtoria tamen neque antiqua nec recentior ad poſteritatis memoriam propagavit, operae profecto pretium eſt, ſubtilius exponere, tempusque et locum et perſonas, quibus acta res ſit, diligentius definire.

Dubius, fateor, ipſe Marcellinus eſt in tempore conſtituendo: *hoc tempore,* inquit, *vel paullo ante.* Res A. C. 366. geſtas deſcripſerat hactenus, quo anno tamen auritum illum iudicem non potuiſſe apparere, aliunde poteſt probari. *Orfitus* enim, quum auctore Corſini p. 220. Praefecturam Urbis ab a. 353—359. adminiſtraverit, et *ex Praefecto* demum, ipſo Ammiano teſte, in iudicium potuerit vocari (recte: nam magiſtratuum nomina iure Romano deferre non licebat); denique *Terentius,* ſi fides habenda Tillemontio T. v. p. 334. et Corſino p. 261. *Corrector Tuſciae* A. C. 364. et 365. fuerit, — quadrupedem illum oratorem typum quaſi atque praecurſorem Terentii intra annos 360—363. in publicum proceſſiſſe, manifeſtum eſt.

Sed, quae reſtant de loco et perſonis dicenda, ipſius Ammiani textu praeeunte perſequamur. W.

Per Annonariam apparuit Tuſciam.] Duae erant Tuſciae, Annonaria et Urbicaria, ut Picenum annonarium et urbicarium. Caſſiod. lib. 4. Epiſt. 14. *Per Picenum ſive Tuſcias utrasque.* Auctores Rei agrar. pag. 163. *Terminus teſtaceus in ped.* CCCCL. *per Tuſciam Urbicariam et Annonariam.* *Iornandes de Regnorum Succeſſione, in fine: *Ad cancellos Annonariae Tuſciae feliciter dimicans, fugat exercitum.** L. 12. C. Theod. de indulg. debit. *Picenum et Tuſciam Suburbicarias regiones.* Et *Conſularis Tuſciae Suburbicariae*, in inſcriptione Novel. Conſtitutionis Leonis et Maioriani, Tit. IX. LINDENBR. *Tuſcia* (Etruria, Toſcana) *urbicaria* ſ. *ſuburbicaria* propter vicinitatem iurisdictioni Romae urbis adſcripta erat, *annonaria* Italiae accenſebatur. Salmaſ. ad Trebell. Pollion. XXX. Tyrannos c. 24. T. II. p. 319. W.

In oppido Piſtorienſi] hod. Piſtoia. *Prope horam tertiam,* nonam noſtram matutinam. W.

Tribunali adſcenſo.] Vaticanus liber clare *eſcenſo.* Haec et talia non ſine crimine negligi placuit eis, qui optimum exemplar inſpexerunt. GRON.

Deſtinatius] obſtinatius, ut ſilentium imponi non poſſet. W.

2. *Terentius enim humili genere in Urbe natus, provinciam Correctoris adminiſtraverat poteſtate.*] Ad quem etiam plurimae Conſtitutiones in Cod. Theodoſ. exſtant. L. 4. de iurisdict. *Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Terentium Correctorem Tuſciae.* L. 61. et 65. C. Th. de Decurionib. et ſi quae aliae. LINDENBR. *In Urbe* Roma. W.

Piſtor.] Horum conditio qualis fuerit, ſatis ex Cod. Theodoſ. Tit. de piſtor. et Catabolenſ. patet. LINDENBR. Piſtorum, qui ſingulare collegium conſtituebant, v. Cod. Theod. Lib. XIV. Tit. 3. inter alia hoc erat, ut nomina annonas defraudantium ad Praefectum Urbis deferrent, iisque rei ad piſtrinum Urbis damnati cuſtodiendi tradebantur. v. Corſini de Praef. Urbi Praef. p. XL. W.

Ad vicem praemii] loco praemii. Sic ad vicem memorabilis muneris 15, 10. — *Peculatus* aerarii defraudati. W.

Officium ex Praefecto.] Sic *Officium iudicantis*, L. 13. C. Theod. de erog. mil. ann. et *officiorum annonae*, L. 19. Tit. eod. *Princeps officii*, L. 1. Cod. Theod. de offic. rect. provinc. LINDENBR.

Officium ex Praefecto.] *Orſitum* hic reſtituendum eſſe dubium non eſt, qui peculatus arceſſitus a Terentio, miſſus eſt in exſilium. Idem tamen precibus et ſtudio Vulcatii Rufini Praef. Praet. paullo poſt bonis et patriae reſtitutus eſt, ut ſcribit Marcellinus cap. 7. huius lib. VALES.

Correctoris poteſtate] v. Ind. II. h. v. Sed quid Correctori cum aſino? Equidem lubenter fateor, me portenta interpretandi artem non callere, fortaſſe tamen ſimilitudinem quandam illius aetatis augures inveniſſe ſibi viſi ſunt aſini e piſtrino, et *piſtoris*, eiusque *humilis genere*, ideoque legum imperiti, qui tamen iuris e tribunali dicundi provinciam ſuſcepiſſet. W.

Inquietius agitans multa] conf. Hadr. Valesius in praef. p. LVII. W.

In naviculariorum negotio.] De navicularijs vid. Cod. Theodos. lib. XIII. Tit. 6. Cod. Iustin. lib. XI. Tit. I. LINDENBR.

Naviculariorum] mercatorum, qui peregrinis ex provinciis frumenta advehebant. W.

Regente Claudio Romam.] Quem fuisse appellatum Claudium Iulium Aedesium Dynamium colligit Th. Reinesius ex inscriptione, quam huic applicandam iudicat, in epistola XIX. GRON.

Claudio] Reinesius adscripsit: „Quo? an Fl. Claud. Evangelo, qui A. C. 353. cum Praef. Urb. esset Memmius Orfitus, erat Comes teste Inscript. 6. p. 38. an, quod iam verius videtur, Cl. Iulius Aedesius Dynamius, quem virum intelligit et Praef. Urb. vocat Inscr. p, 1114.“ W.

Regente Claudio Romam] quod tamen accidit A. 374. quo Praef. Urbi Claudius iste fuit. v. infra XXIX, 6. ad fin. et Corsini p. 260. W.

3. Data occasione et aliorum Urbis Praefectorum mentionem iniicit Noster. *Multo antequam hoc contingeret, Symmachus Aproniano successit* (inter quos tamen inserendus *Volusianus* Corsini, p. 233.) Aproniani Praefectura cadit in A. 362. 363. et 364. Volusiani, sed brevis et interrupta, 365. Symmachi 364. et 365. v. Corsini p. 227—235. W.

Symmachus Aproniano successit.] Hic est ille Q. Aur. Symmachus P. U. ad quem varia Edicta et Rescripta Valentiniani et Valentis Impp. in Codd. Theod. et Iustinianeo exstant: cuius quoque Epistolarum volumina ad nostram memoriam pervenere: in quibus ingenium viri et stili facundiam merito admiramur. LINDENBR.

Symmachus.] De quo exstat haec vetus Inscriptio: *L. Aurelio. Avianio. Symmacho. V. C. Praefecto. Urbi. Proconsuli Pro. Praefectis. Praetorio, etc.* Pater fuit Q. Aurelii Symmachi illius, cuius hodie Epistolae leguntur. Praefecturam autem Urbanam iniit sub exitum anni quo Iovianus Aug. et Varronianus Coss. fuere, et ad exitum usque insequentis anni gessit, ut ex Codice Theodosiano colligitur. *De eius domo a plebeiis incensa vide Symmachi Epistolam 38. libri I. Ob quam iniuriam cum Symmachus in agrum secessisset, Senatus non suffragiis modo, sed etiam oratoribus missis, ut rediret, rogavit: quod testatur Symmachus filius in Epistola citata.* VALES.

Symmachus] Reinesius adscripsit: „Haec de Symmacho Oratore f. L. Aurelio, in quem scripsit Prudentius. Ge. Fabric. expos. hymni Prudent. — — Aliter etiam rem narrat, sc. dixisse eum, se vinum lubentius ad calcem restinguendam adhibiturum, quam vendere civibus pretio viliore quam constituisset.“ W.

Inter praecipua nominandus exempla doctrinarum] Poetam fuisse dicunt. — *Quo instante* cuius vigilantia. W.

Et amb. ponte exsultat atque firm. quem.] Haec verba tam in Editione Aug. quam in codice Regio et Vatic. [ac Colbert.] omissa sunt: quae primus supplevit Gelenius: ex coniectura, an ex Hirsfeldensi codice nequeo dicere. Quod si vera est haec scriptura, pontem Gratiani hic intelligi oportet, quo in Insulam Tiberi-

nam traiici mos erat. De quo haec eſt vetus Inſcriptio: *Domini. noſtri. Impp. Caeſſ. Fl. Valentinianus. Trib. pot.* VII. *Imp.* V. Cos. II. *P. P. et. Fl. Valens. et. Fl. Gratianus. Pontem. felicis. memoriae. Gratiani. in uſum. Senatus. ac pop. R. conſtitui. dedicariq. iuſſerunt.* VALES.

Condidit] de quo vide Tillem. T. V. P. I. p. 330. W.

4. *Infixerat*] auribus animisque civium. Cf. Hadr. Valeſii praef. p. LVII. W.

Libentius ſe vino pr. calcarias exſtincturum.] Calcem vino reſtingui docet Plinius in lib. 36. cap. 24. ubi de malta, *quod caementi genus eſt. [Cf. etiam Palladius I, 17. 41. ibique Schneiderus Rei ruſtic. Scriptt. T. III. P. 2. p. 46. W.] Utebantur autem in eam rem vino viliſſimo, ut credibile eſt. Proinde ſenſus eſt, Symmachum dixiſſe, ſe potius vino proprio ad maltam faciendam abuſurum, quam id vili pretio venditurum.* Sed hic locus ſimpliciter intelligendus eſt, ut Symmachus dixerit, ſe libentius vinum perditurum, et loco aquae effuſurum, quam tali aut tali pretio venditurum. Porro in codice Regio et Vat. [et Colbert.] legitur *libenter;* non male. Sic enim loqui amat Ammianus. [vid. ad 26, 4. W.] VALES.

Calcarias exſtincturum.] Tertullianus de Carne Chriſti, cap. 6. *De calcaria ad carbonariam.* LINDENBR.

5. *Lampadius ex Praefecto Praetorio*] Zoſim. lib. II. c. 55. Λαμπάδιος ὁ τῆς αὐλῆς ὕπαρχος, ἀνὴρ δύνασθαι παρὰ τῷ βασιλεῖ πάντων ἀεὶ πλέον ἐπιθυμῶν. LINDENBR.

Lampadius ex Praefecto Praetorio Italiae, v. XV, 5. *Urbis moderator* A. 366. urbanitatis tam ridiculus affectator, ut aegerrime ferret, ſi quis artem eius eleganter *exſpuendi,* qua aliis omnibus praecelleret, non admiraretur, ſed nonnumquam *ſeverus et frugi* ſerius et gravis. W.

6. *Magnificos Praetor ederet ludos.*] A Praetoribus novis ludos edi ſolitos, conſtat ex L. 13. et 14. C. Theod. de Praetor. et Quaeſtor. Symmach. lib. 8. Epiſt. 14. *Vide quae ex Photio notavi, ubi de Praetura agit. Tertull. de Spectacul. lib. cap. XII. *Licet tranſierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, Quaeſturas dico, et Magiſtratus.* Idem cap. ult. in fine: *Ut talia ſpectes, ut talibus exſultes, quis tibi Praetor, aut Conſul, aut Quaeſtor, aut Sacerdos de ſua liberalitate praeſtabit?* * LINDENBR.

Praetor ederet ludos.] Praetores ludos ſcenicos, et Circenſes, et amphitheatrale munus populo Rom. dabant, ex inſtituto Auguſti, ut videtur. Conſtantinus vero omnes qui Senatores eſſent, ad Praeturam et Editiones ludorum primus coegit, ut illi obiicit Zoſimus in lib. 2. c. 38. Quo factum eſt, ut plerique ſpontaneo exſilio ab huiusmodi impenſarum onere ſe redimerent. VALES.

Indignis multa donari ſaepe urgentis.] Mimis enim, et hiſtrionibus, et aurigis [quibus ea aetate inprimis delectabantur Romani. v. XIV, 6. XXVIII, 4. W.] immenſa ab editoribus munera dabantur, ut de Iunio Meſſalla dicit Vopiſcus in Carino c. 20. *Chryſoſtomus Homilia 67. in Matthaeum, et Hom. 19. in Epiſtolam 2. ad Corinthios; Auguſtinus in Epiſtola 5. ad Marcellinum, et* in Sermone 5. eorum quos haud ita dudum edidit Iac. Sirmundus. Denique Ambroſius in Sermone 81. *Quod ſi Magi-*

stratus, ait, *in theatris mimis, athletis et gladiatoribus aliisque huiusmodi totum fere patrimonium suum largitur ac prodigit, ut unius horae favorem populi acquirat, etc.* ac paullo post: *Divitias nostras consulte et utiliter disponamus. Praeparemus nova et praeclarissima munera. Edamus primam candidam in vestitu nudorum: secundam vero non minus nobilem, etc.* Quo in loco Candida dicitur Editio, quae fiebat a Magistratibus sumptu ipsorum, non ex arca publica. Unde in Calendario Heruvartii in Decembri mense *Munus arca* et *munus Kandida* opponuntur. *Hinc Hieronymus in Epistola ad Pammachium de obitu Paullinae, munerarium et Candidatum coniungit: *Munerarius pauperum, et egentium candidatus.* In actis passionis Bonifacii Martyris nuper Romae editis mentio fit huius *Candidae.* Sic enim de Aglae matrona Romana, scribitur. *Haec ergo ter Candidam egerat apud urbem Romam ex Praefectura, habens sub se 73. procuratores, qui curas agebant in possessionibus eius, et unum maiorem, qui erat super omnes.* Ubi scribendum puto: *Ex Praetura.* Praetores enim et Quaestores Candidati id munus edebant, unde et Candida nominata est. *[Graeca tamen sic habent: αὕτη δὲ τρίτον κάνδιδα ἔπραξεν ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐπαρχότητα. Graecum contextum mihi communicavit V. CL. et eruditiss. amicus meus, Aimericus Bigotius: ut et verba ex Martyrio S. Eleutherii, ubi pater Eleutherii Nobilissimo ex genere Aniciorum *ter candidam Romae dedisse* dicitur: οὗτος ἔδωκε τρία κάνδιδα ἐν τῇ Ῥώμῃ.] Porro cum eiusmodi largitionibus multi rem familiarem exhaurirent; primum Tiberius eas donationes temperavit, teste Suetonio c. 34. deinde Marcus, ut est apud Capitolinum. Postea Macrinus, ut scribit Dio in lib. 78. pag. 878. ac deinceps alii, ut legere est in Codice Theod. in tit. de Praetoribus, et in tit. de expensis ludorum.* Porro quod ait heic Marcellinus, plebem in Theatro saepe postulasse, ut indignis multa donarentur ab Editoribus ludorum; idem quoque scribit Augustinus in Psalmum 136. hisce verbis: *Si non timeret famem in domo sua, qui clamat, ut pantomimi vestiantur.* et in psalmum 149. *Quanta donant,* inquit, *quanta impendunt? Effundunt vires non patrimonii tantum, sed etiam animi sui. Isti fastidiunt pauperem, quia populus non clamat, ut pauper accipiat: clamat autem populus, ut venator accipiat.** VALES.

Accitos a Vaticano q. egentes.] Intelligo pauperes, qui in vestibulo aedis Apostolorum, quae erat in Vaticano, stantes stipem petebant, teste Procopio in Anecdotis pag. 117. et Paullino in Epist. ad Alethium: quod et in aliis Ecclesiis seu Basilicis Christianorum observabatur, ut docet Chrysostomus in tract. 2. de negatione S. Petri. *et in Homilia IX. de Poenitentia: ubi ait conchas quidem aqua plenas pro foribus Ecclesiae positas fuisse, ut fideles ingressuri manus abluerent: pauperes vero in vestibulo sedisse, ut Christiani per eleemosynam animae sordes abstergerent. Denique in Homil. 30. in Epistolam priorem B. Pauli A. ad Corinthios, mendicos valvis Basilicarum affixos, ornamentum esse Ecclesiae testatur, adeo ut absque illis imperfectus esset Ecclesiae coetus.* Ceterum piam Christianorum consuetudinem, quae tunc temporis obtinebat, tacitus praeterire non possum. Simul atque enim Praeturam aut Consulatum Senatores erant adepti, ad aedem Apostolorum Deo gratias acturi currebant, et pauperi-

pauperibus pecuniam ac vefies largiebantur. Sic enim Prudentius in lib. I. contra Symmachum 557.

Martyris ante fores Bruti fubmittere fafces
Ambit, et Aufoniam Chrifto inclinare fecurem.

et Ennodius in Apologia pro Synodo Palmari. in fine: *Mentior, nifi egena agmina Confulatus veftri, fubfidio miferiarum, praeftolantur adventum.* Et paullo poft: *Ecce nunc ad geftatoriam fellam Apoftolicae Confeffionis uda mittunt lumina Candidatos, etc.* VALES.

7. *Iudicibus*] more Ammiani pro fummis magiftratibus. *Per omnia membra* regiones *civitatis* operibus publicis a Principibus olim erectis nomen *proprium* fuum infcribebat. W.

Herbam parietinam iocando cognominarunt.] Aur. Victor in Conftantino Epit. 60. *Hic Traianum herbam parietariam, ob titulos multis aedibus infcriptos, appellare folitus eft.* LINDENBR. Cf. Spanhem. ad Iuliani Caeff. p. 170. W.

8. *Prope Conftantinianum lavacrum.*] Conftantinus Imp. cum Byzantium vetus fuo nomine appellaffet, inter alia Urbis illuftria monumenta, λουτρὰ etiam fplendida exaedificavit. Codinus in Originib. CP. Harum balnearum mentio quoque in veteri novae Romae Defcriptione, ex qua in x. regione eas fuiffe fcimus. Unde P. Gillii viri doctiffimi error detegitur Topograph CP. lib. III cap. ult. *Conftantianas* legentis. Quas et ipfas quidem fuiffe nemo negat, fed poft Chalcedonos murorum a Valente deftructionem primum exftructas. Socrates Hiftor. Eccleſ. lib. IV. cap. 8. LINDENBR.

Prope Conftantinianum lavacrum.] Thermae Conftantinianae in regione VI. urbis Romae fuerunt, ut fcribit P. Victor de Caefaribus 40. a Conftantino M. poft victoriam de Maxentio aedificatae, tefte Aurelio Victore: *Circus Maximus excultus mirifice, atque ad lavandum inftitutum opus, ceteris haud multo difpar.* VALES.

Facibus incenderat et malleolis.] Huiusmodi periculis Praefecti urbis Romae obnoxii erant, ut praeter Symmachi exemplum proxime allatum docet Ambrofius in Ep. 29. ad Theodofium: *Neque recordaris, Imperator, quantorum Romae domus Praefectorum incenfae funt: et nemo vindicavit. Immo fi quis Imperatorum voluit factum feverius reprehendere, eius magis, qui tanto eft perculfus difpendio, caufam gravet.* VALES.

Ni vicinorum et familiarium.] Vid. de huius loci fcriptura Hadrian. Valefius in praefat. p. LXIV. et Gronovius ib. p. XXXI. W.

9. *Mulvium pontem.*] De quo Livius lib. XXVII. c. 51. Iuvenalis Satyr. 6. Pub. Victor in Defcriptione urbis Romae. LINDENBR.

Mulvium pontem (mel. Milvium) quatuordecim ftadia ab Urbe diftantem, conflictu Conftantini et Maxentii famofum. W.

10. *Exoriens*] Erneftius: „Sic etiam Stephaniana. Fortaffe tamen legendum *exordiens.*“ W.

Ex titulis folitis.] Puta ex conditis formarum aut operum publicorum, et ex reliquis vectigalibus populi Rom. quae ad reftaurationem operum publicorum erant deputata, ut fupra notare memini. Vide Symmachum in lib. x. Ex. 53. et 50. VALES.

Species] res venales. cf. Iul. Capitol. in Antonino Pio c. 7. W.

11. *Ex Quaesitore Palatii Viventius.*] Mſ. *Iuventius.* Sed vulgata lectio recta. Exſtantque ad hunc Viventium varia Impp. Valentin. Valent. et Gratian. Reſcripta. L. 4. C. Theod. de offic. rect. provinc. L. 30. C. eod. de curſu publ. aliaque alibi non pauca. LINDENBR.

Ex Quaeſitore Palatii Iuventius.] De quo Marcellinus in lib. 26. cap 4. haec dixit: *Morborum cauſas inveſtigandas acerrime Urſacio Off. Magiſtro Delmatae* (ſic enim Mſ. Reg. et Editio Rom.) *crudo, et Iuventio Siſciano Quaeſtori tunc commiſerunt.* Eiusdem Iuventii Praef. Urbi meminit Symmachus in lib. x. Epiſt 43 His igitur teſtimoniis adductus *Iuventium* hic edere malui, quam cum Gelenio aut Lindenbrogio *Viventium*, praeſertim cum et Mſſ. Regius ac Flor. [et Colbert.] cum Editione Aug. a noſtris partibus ſtent. Atque ita in Codice Th. emendandum cenſeo. [*Quaeſitor* autem heic (ut et ait P. Pithoeus) ponitur pro *Quaeſtor.*] VALES. V. Corſini p. 237. et 249. W.

12. *Damaſus et Urſicinus.*] Ita Anaſtaſius et Liutprandus in Vitis PP. *Urſinum* vocat Rufinus Hiſt. Eccleſ. lib. II. cap. x. *Urſacium* Socrates lib. IV. cap. 24. Sozomenus lib. VI. cap. 23. *Urſicium* Nicephorus Calliſtus lib. XI. cap. 30. LINDENBR.

Damaſus et Urſicinus.] *Urſinus* in codice Regio et Valent. [et Colbert.] nominatur. Neque aliter hunc Damaſi competitorem appellat Hieronymus in Chronico, et in Epiſt. ad Damaſum, Socrates in lib. 4. cap. 29. et ex eo Caſſiodorus in lib. 8. Hiſt. Tripertitae. Accedunt Epiſtolae Concilii Aquileienſis, et Concilii Romani a Iac. Sirmundo nuper editae, in quibus Urſinus dicitur, ut et apud Rufinum. De quo conſulendi ſunt Annales Illuſtriſſ. Cardinalis Baronii. VALES.

Sciſſis ſtudiis] aemulando. *Adiumentis* adiutoribus, aſſeclis. W.

13. **In Baſilica Sicinini.*] Marcellinus Presbyter in Praefatione libelli precum, quem obtulit Valentiniano iuniori, hanc *Baſilicam Liberii* vocat, eo quod Liberius Papa illic Eccleſiam aedificaſſet. Mentio fit huius Baſilicae a Liberio Papa conſtructae apud Anaſtaſium Bibliothecarium in geſtis Liberii. Verum Anaſtaſius eam Baſilicam a Liberio ſtructam eſſe dicit in Macello Liviae, non in Baſilica Sicinini. Macellum autem illud, et Sicinii Baſilica fuerunt in regione v. *Baſilicam Liberii* vocat vetus Scriptor, qui hiſtoriam huius ſchiſmatis litteris mandavit: Socrates in libri IV. capite 49. *Baſilicam Sicinam,* τόπον τῆς βασιλικῆς Σικίνης.* VALES.

In Baſilica Sicinini] in regione v. hodie *Santa Maria Maggiore.* Donat. Roma IV. 3. *uno die* 137. *reperta cadavera peremptorum.* De hac concertatione vide praeter ſcriptores hiſt. eccleſ. *Gibbonum* T. VI. p. 174. ſſ. *Tillemont* T. V. P. I. p. 55. 58. W.

14. *Oſtentationem*] magnificentiam, lautiorem vitam. *Laterum* pulmonum. W.

Ut ditentur oblationibus matronarum, etc.] Nimis pol hoc verum: et inſatiabile habendi ſtudium in ſacri ordinis viris, non antiqua ſolum, ſed *noſtra quoque tempora ſciunt.* Inſanum bene ad Ammiani mentem Hieronymus ad Euſtochium Epiſt. 22. *Quidam in hoc omne ſtudium vitamque poſuerunt, ut matronarum nomina, domos, moresque cognoſcant, ex quibus unum, qui huius artis eſt princeps, breviter ſtrictimque deſcribam, quo facilius magiſtro cognito, diſcipulos recognoſcas. Cum Sole feſtinus exſurgit, ſalutandi ei ordo diſponitur, viarum compendia requiruntur, et paene usque ad cubicula dormientium ſenex importunus ingreditur: ſi pulvillum viderit, ſi mantile elegans, ſi aliquid domeſticae ſupellectilis, laudat, miratur, attrectat, et ſe his indigere conquerens, non tam impetrat, quam extorquet: quia ſingulae metuunt veredarium Urbis offendere.* Vide locum. Idem Epiſtola ad Heliodorum 2. ad Nepotianum Epiſt. 2. *Cui tamen vitio in partem obviare conati ſunt Impp. Valentinianus, Valens et Gratianus AAA. ut ex eorum Conſtitutione ad ipſum hunc Damaſum Epiſc. urbis Rom. conſtat; cuius haec ſunt verba L. 20. C. Theod. De Epiſc. Eccleſ. et Clericis: *Eccleſiaſtici aut ex Eccleſiaſticis, vel qui Continentium ſe volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur iudiciis, ſi poſthac eos adfines earum vel propinqui putaverint deferendos. Cenſemus etiam, ut memorati nihil de eius mulieris, cui ſe privatim ſub praetextu religionis adiunxerint, liberalitate quacumque, vel extremo iudicio poſſint adipiſci. Et omne in tantum inefficax ſit, quod alicui horum ab his fuerit derelictum, ut nec per ſubiectam perſonam valeant aliquid vel donatione vel teſtamento percipere. Quinetiam ſi forte poſt admonitionem Legis noſtrae aliquid hisdem eae feminae vel donatione, vel extremo iudicio putaverint relinquendum, id Fiſcus uſurpet. Ceterum ſi earum quid voluntate percipiunt, vel ad earum ſucceſſionem vel bona Iure Civili, vel Edicti beneficiis adiuvantur, capiant ut propinqui.* Lecta in Eccleſiis Rom. III. Kal. Auguſt. Valentin. et Valente III. AA. Cons.* LINDENBR.

* *Ut ditentur oblationibus matronarum.*] Epiſcopos urbis Romae perſtringit Marcellinus, qui oblationes fidelium in proprios uſus convertebant: ἐπὶ προσφορῶν ὀνόματι τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενοι, ut ait Apollonius de Montano haeretico apud Euſebium. Veteres Chriſtiani olim annonam et pecunias offerebant Sacerdotibus, quibus non ſolum Clerici, ſed etiam pauperes matricularii alerentur. Poſtea Sacerdotes quidam has pecunias intervertere et in ſinum ſuum congerere coeperunt; et paucorum culpa, ut reliqui omnes hac ſuſpicione contingerentur, effectum eſt. Quocirca Iohannes Chryſoſtomus in Homilia 21. in Epiſtolam Pauli A. ad Corinthios ſuadet fidelibus, ut ipſi eleemoſynas ſuas erogent pauperibus, nec Sacerdoti ulterius offerant. Lege Gregorium Nazianzenum in Oratione 32. pag. 526. et de Epiſcoporum provincialium tenui victu, vili cultu, demiſſisque oculis, eumdem in Carminibus pag. 11.* VALES.

Ut ditentur oblationibus matronarum] unde Damaſum Urſini ſectatores nominarunt Auriſcalpium Matronarum. W.

* *Procedantque vehiculis inſidentes, circumſpecte veſtiti, ep. cur. profuſas.*] De hoc non Antiſtitum modo Romanorum, ſed

etiam ceterorum Patriarcharum et Archiepiſcoporum luxu loquitur Gregorius Nazianzenus, in Oratione funebri de laudibus Baſilii, pagina 360. et in Oratione 32. pag. 526.* VALES.

Circumſpecte] ſplendide, ut omnium oculos in ſe convertant. Gellius I, 5. circumſpecte compoſiteque indutus. Circumſpectus reſpondet graeco περίβλεπτος. W.

15. *Quam vitiis opponunt*] praetendunt, qua excuſare ea volunt. W.

[*Si ad imitationem quorumdam Antiſtitum Provincialium viverent, quos tenuitas edendi potandique parciſſime, vilitas etiam indumentorum et ſupercilia humum ſpectantia commendant.*] Martinus Turonorum Epiſcopus, aequalis eorum temporum, *in Epiſcopatu idem conſtantiſſime perſeverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas; eadem in veſtitu eius vilitas erat:* ut ſcribit Sulpicius Severus in vita S. Martini. Germanus quoque Autiſſiodorenſis Epiſcopus, Martino ſuppar, vili veſte utebatur, licet numquam Monachus fuiſſet, ſicuti fuerat Martinus, *Germano* (inquit Conſtantius Presbyter in libro de eius vita) *indumentum cuculla et tunica indiſcretis fuere temporibus.* Cuculla autem et tunica indumenta tum erant plebis Romanae. Cucullae nomine deſignat heic Conſtantius veſtem cucullatam, et a cucullo capitis tegumento ita dictam: quae tunica alio nomine capa dicebatur, quod caput operiret: erat autem non cucullata modo, ſed etiam manicata vel manuleata, et talaris. *Supercilia humum ſpectantia* apud Ammianum, et *cordis humilitas* apud Sulpicium, una res eſt Legimus Theodoſium Iuniorem Aug. Cherſonenſis Epiſcopi, Conſtantinopoli mortui, ſagum ſordidum magna cura quaeſiviſſe, et ob ſanctitatem hominis reverenter induiſſe. Severus Sulpicius in libri de vita S. Martini capite XXVI. *Sed nec cibo,* inquit, *aut ſomno quidem indulſit, niſi in quantum naturae neceſſitas cogebat.* Idem in 2. Dialogi de virtutibus B. Martini capite I. *tunicam* et *amphibalum* Martino Epiſcopo tribuit: et in capite IV. eum, cum dioeceſes viſitaret, *veſte hiſpida, nigro et pendulo pallio circumtectum* fuiſſe prodit, nec vehiculo, ac ne equo quidem, ſed *aſello ſuo* inſediſſe, et tantummodo *piſcem Paſchae diebus edere conſueviſſe:* ut in Dialogi III. capite XIII. invenio.] VALES.

Perpetuo aeterno *numini.* W.

CAPVT IV.

Ammianus in bellum adverſus Gothos iturus excurſionem facit in *Thraciam* eiusque originem ac ſitum breviter perſequitur. W.

1. *Cuius regebatur arbitrio*] cf. Spanhem. ad Iuliani Caeſares p. 112. W.

3. *Placiditate*] planitie. *Aggerum* montium. W.

Homeri perennis auctoritas.] Iliad. IX. 5.

Βορέης καὶ ζέφυρος, τώτε Θρῄκηθεν ἄητον
Ἔλθόντ' ἐξαπίνης. LINDENBR.

Aquilonem et Zephyrum ventos exinde flare.] Homeri versum qui est in Il. 9, 5. sic explicat Strabo in lib. I. p. 28. Almel. ut Homerus non generaliter dixerit e Thracia Zephyrum flare; sed tantum incolis Thasi, Lemni, ac Samothraciae. Alii etiam aliter explicabant, ut ibidem refertur a Strabone. Sed fortasse et hoc dici potest, Homerum poëtica licentia id dixisse. Nam Poëtae omnes ventos e Thracia flare fabulantur, ibique ventorum specum esse: ut scribit ex Dionysophane Scholiastes Apollonii pag. 59. et auctor Etymologici in Ἀρστρεύς. VALES.

4. *Scordisci, longe nunc ab iisdem provinciis separati*] Ammiani aetate ad Pannoniam relati. Cf. Tzschuck. ad Eutrop. p. 249. et 255. W.

Humanumque sanguinem in ossibus capitum humanis bibentes] Rufus Fest. c. 9. *In Thraciae regionibus etiam Scordisci habitaverunt, pariter crudele et callidum genus. Multa de saevitia praedictorum fabulosa memorantur, quod hostiis captivorum Diis suis aliquando libaverint, atque sanguinem humanum in ossibus capitum potare sint soliti.* Florus lib. III. c. 4. Vid. alia his similia apud Herodot. lib. IV. c. 65. et Auctorem libri περὶ τῶν καλῶν, Pomp. Melam lib. II. cap. 1. Solin. cap. 20. Isidorum lib. IX. cap. 2. Paul. Warnefr. Histor. Longobard. lib. I. cap. 27. *Athenaeum lib. 2.* LINDENBR.

Omnem amisit exercitum cum rectore.] C. Porcius Cato Consul cum Scordiscis bellum intulisset, male rem gessit, ut scribit Eutropius in lib. 4. c. 24. et Prologus libri 63. Titi Livii: exercitus enim (simile prodigio) paene totus est interceptus, ut loquitur Florus in lib. 3. cap. 4. Dio in Fragmentis quae nuper edidimus (fragm. 93.) τὴν Κάτωνος συμφορὰν vocat. Sed nemo ex illis Scriptoribus Catonem Porcium in eo bello occubuisse scribit. VALES.

5. *Ut nunc cernimus*] nostra aetate. *Cornuti sideris* lunae. W.

6. *Qua Romanum caespitem lambit*] poët. Romanas provincias praeterfluit. W.

7. *Unde eorum iubar exsurgit*] Ms. *Unde eo iubar.* Scripsit Ammian. *unde eoum iubar:* quae dicendi forma apud eum frequens. Sic lib. 18. c. 4. *Ad tuendas partes Eoas.* Lib. XX. c. 3. *Per Eoos tractus.* Lib. XXVII. c. 1. *Per Eoum orbem, etc.* LINDENBR.

Discidium panditur terrarum angustum] Bosporus Thracicus. W.

8. *Acontisma.*] Hunc aditum provinciae Macedoniae commemoravit in lib. 26. c. 7. Fuit et Mansio in eo aditu ita dicta inter Topirum Rhodopae, et Neapolim Macedoniae opida: cuius meminit Antoninus in Itinerario. In Burdigalensi Itinerario sic notatur p. 603. Wesseling.

Civitas Topirum m. x.
Mut. Pardos m. 8. *finis Rhodopae, et Macedoniae.*
Mansio Acontisma m. 9.

Sic enim scribendum est. Constantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων Acontisma inter urbes provinciae Thraciae numerat: cui non assentior. VALES.

Arethusa convallis et statio, in qua visitur Euripidis sepulcrum] Plutarchus in Lycurgo c. 31. Pausanias in Atticis c. 2. Plinius lib. XXXI. cap. 2. Dionysius Antholog. lib. III. *Vitruvius lib. 8. c. 3.* LINDENBR.

Arethusa convallis et statio.] Sic Gelenius edidit. At in codicibus *Mss. Vatic. Tolos.* Regio [et Colbertino,] perinde ac in Augustana Editione scriptum reperi, *Arethusa cures vales est statio.* Unde ita fere scriptum fuisse coniici potest, *Arethusa circa valles est statio.* Arethusa urbs Graeca in Macedonia recensetur a Scylace Caryandeno. Ptolemaeus Amphaxitidis opida numerat Ἀρέθουσα, Στάγειρα. In ea fuit mutatio cursus publici, ut scribitur in Burdigal. Itinerario p. 604. Wesseling. sic: *Mans. Acontisma* 9. *Mut. Neapolim m.* 9. *Civ. Philippis m.* x. *Mut. Ad duodecimum m.* 12. *Mut. Doberos m.* 7. *Civ. Amphipolim m.* 13. *Mut. Peripidis m.* x. *Ibi positus est Euripides poeta:* legendum est *Mutatio Arethusa.* VALESIUS. Sane quis neget sic coniici posse? Sed quis etiam dicat tali coniecturae sententiam sanam adesse? Erant haec loca plena vallibus et collibus; ac tota quidem Thracia. An igitur haec una per tam multiplices valles statio? Quis id dixerit? aut quis recensuit talem stationem, vel alteram circa montes? Haud dubie latet alterius historiae allusio. Mihi in mentem venit *Arethusa arx Sitalcae et statio.* GRONOV.

Arethusa, ubi visitur Euripidis sepulcrum.] cf. Addaei Epigr. VIII. in Anthologia Graeca Vol. II. p. 226. Iacobs. et Animadvers. Vol. II. P. 2. p. 237. W.

Stagira, ubi Aristotelem] Pomp. Mela lib. II. cap. 2. et alii plures. LINDENBR.

Ut Tullius ait] Academ. II, 38. ubi vid. Davis. p. 233. ed. Rath. W.

9. *Suis* popularium *corporibus.* W.

10. *Marcus Didius, etc.*] Florus lib. III. c. 4. Rufus Fest. c. 9. *Marcus Didius vagantes Thracas repressit, Marcus Drusus intra fines proprios continuit, Minucius in Hebri fluminis glacie vastavit. Per Appium Claudium Proconsulem hi qui Rhodopen incolebant victi sunt. Europae maritimas urbes antea Romana classis obtinuit.* LINDENBR.

11. *Advenit post hos Imp. Lucullus*] Eutropius lib. VI. 2. et 10. et alii. LINDENBR.

Aemimontanos acriter resistit.] Haec fere omnia ex Rufi Festi Breviario paucis immutatis translata sunt: sic enim ait Festus c. 9. M. *Lucullus per Thracias cum Bessis primum conflixit. Ipsam caput gentis Thraciam vicit: Aemimontanos subegit: Eumolpiadam quae nunc Philippopolis dicitur, Uscadamam quae modo Hadrianopolis nominatur, in ditionem nostram redegit, Cabylem cepit, etc.* Sic enim in vetustissimo exemplari Bibliothecae Regiae hic locus Festi perscriptus est. VALES.

Sex provinciae sunt quaesitae.] Rufus Festus c. 9. sic habet, ut quidem in Ms. Regio legitur: *Ita ditioni Reip. sex Thraciarum provinciae sunt conquaesitae: Thracia, Aemimontus, Moesia inferior, Scythia, Rhodopa, Europa.* Et paullo supra: *Per Appium Claudium Proconsulem, hi qui Rhodopam incolebant, victi sunt.* In Itinerario Burdigalensi *Rhodopea provincia* dicitur.

In Notitia autem Imperii *Rhodopa:* ſic enim habet Mſ. VALES. Cf. Tzſchucke ad Eutrop. VII, 19. p. 509. W.

12. *Quae ex fronte Illyriis eſt confinis.*] Magis placet Codicis Regii [et Colbertini] *Toloſ. ac Vatic.* aliorumque ſcriptura, *prima ex fronte, quae Ill. etc.* Ait enim ex eo latere quod Illyrico contiguum eſt, primam e Thraciarum provinciis occurrere Thraciam proprie dictam, quod verum eſt: Thracia enim proprie dicta, Daciae Illyrici provinciae confinis eſt, ut ex Itinerario Burdigalenſi apparet. At in vulgata ſcriptura haec verba *ex fronte* ſuperflua eſſent. Quod ſi a fronte quae Macedoniae conterminat, coepiſſet Ammianus, primam tunc Rhodopam poſuiſſet. VALES.

Philippopolis] olim *Eumolpias* (hodie Philiba). cf. XXII, 2. XXVI, 10. *Beroea,* cf. Weſſeling. Itiner. p. 231. *Aemimontus,* quae et *Thracia ſecunda,* in qua *Hadrianopolis*, aliis Oreſtias, olim (fortaſſe lingua Thracum vernacula) *Uscudama* (nunc Andrinopel) XIV, 11. *Anchialon* (Akkiali). Cf. XXII, 8, 43. W.

Uscudoma.] Rectius in exemplari Regio, *Toloſ.* [et Colb.] *Uscudama:* ſic enim Feſtus, Iordanes et Marcellinus noſter alibi (XIV, 11.) eam vocant. VALES.

Myſia] Haec Moeſia inferior ſeu ſecunda appellatur, de qua Marcellinus in lib. XVII. cap. 12. *Pannonias Moeſiarumque alteram cuneis incurſare diſperſis.* At ſuperior ſeu Moeſia prima inter provincias erat Illyrici, ut docet Notitia Imperii, et Rufus Feſtus. VALES.

Marcianopolis a ſorore Traiani] Meminerunt civitatis Procopius de aedificiis, et Tabula vetus itineraria. De ſorore Traiani ita in antiqua inſcriptione: DIVI TRAIANI AUGUSTI ET MARCIANAE SORORIS AUG. *Cur autem ſororis nomine hanc urbem Traianus appellarit, Iordanes narrat de rebus Geticis, pag. 50. De ſorore Traiani Plinius in Panegyr.* LINDENBR. Cf. Periplum Ponti p. m. 160. Gronov. et XXXI, 5. 8. W.

Doroſtorus (Dryſt) — *Nicopolis,* quo nomine et nunc appellatur. W.

Odyſſus.] Sic Ptolemaeus appellat, et Procopius in lib. 4. de Fabricis. Sed Diodorus Siculus, et Strabo Odeſſum vocant Mileſiorum coloniam, inter Apolloniam et Callatim ex adverſo Heracleae in Ponto nobiliſſimae ſitam, ut ſcribit Diodorus in fine lib. XX. Quam ſcripturam firmant nummi veteres, quorum unum oſtendit mihi vir Clar. Iohannes Triſtanus cum hac inſcriptione: ΘΕΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. et ad latus, ΟΔΗ. et alterum pulcherrimum in Theſauro Nobiliſſimi Aurelianenſium Principis ab ſe viſum eſſe teſtatus eſt inſcriptione integra: ΘΕΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. ΟΔΗCΙΩΤΩΝ. VALES.

In qua celebriora ſunt aliis oppida] *Celebria* eſſe antiquam lectionem, hoc eſt, haberi in Vaticano codice teſtatur Iſ. Voſſius ad Melam lib. II. cap. 11. quae perperam mutata ſit. GRON.

Dionyſopolis] ſic et hodie. *Tomi* (Temeswar). W.

Et Calatis.] Callatis geminato lambda ſcribi debet ex Ptolemaeo, Procopio, Diodoro, Etymologico magno: quibus accedunt Tabula Peutingerorum, et Nummi veteres ΚΑΛΛΑΤΙΑΝΩΝ. Condita eſt ab Heraclienſibus in Ponto, ut ait Memnon et Strabo, et a vicina palude ſic nominata, ut ait Auctor Etymologici. Κάλ-

λατις, inquit, *πόλις ἐστὶ κτισθεῖσα ὑπὸ ἡρακλεωτῶν, ὠνόμασται δὲ ἀπὸ τῆς παρακειμένης λίμνης.* Regius [et Colb.] codex hic scriptum habebat *Galati:* quomodo et in Rufi Festi exemplaribus, et alibi dicitur· ut apud Diodorum in fine lib. 20. *παρῆλθεν εἰς ὀδησσὸν, ἣ κεῖται μεταξὺ μὲν ἀπολλωνίας καὶ γαλατίας·* scribe *καλάτιδος.* Ptolemaeus *καλλατίαν* vocat. VALES. Cf. Wesseling. Itiner. p. 228. W.

Europa] qua prima est ex Asia venientibus. W.

Apris.] Ptolemaeus in Thracia recenset Ἄπροι· *κολώνια ἡράκλεια* Procopius in lib. 4. Goth. et Constantinus in lib. de Themat. ex Hierocle *ἄπρον* nominant. VALES.

Apri (Apro) et *Perinthus* (hodie Erecli). cf. XXII, 2. W.

13. *Maximianopolis*] quod nomen etiamnunc habet. *Maronea* (Marogna). W.

Aenum, quam conditam et relictam Aeneas] Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Eximia est Aenos ab Aenea profugo condita.* Procop. de Aedif. pag. 44. Stephan. in Αἴνεια. LINDENBR. Vid. supra XXII, 8. qui locus huic omnino conferendus. W.

14. *Praerogativa quadam vitae longius propagandae*] longiore vita. *Colluvione ciborum* quamquam vario ciborum genere promiscue utuntur. — *Perenni viriditate roris asperginibus gelidis corpora constringente* poëtice, sed venuste. Pedestri oratione ita efferri possit: roris purissimi semper tenui frigidaque adspergine corpora constringente. *Aurae purioris* montanae *dulcedine potiuntur, radiosque solis suapte natura vitales,* vitae hominum conducentes, *primi omnium* in montibus degentes *sentiunt, maculis rerum humanarum* aëris inferioris hominibus propioris. Eodem fere sensu *res mundanae* XX, 11. W.

CAPUT V.

Iam vero ipsum cum *Gothis* (occidentalibus in Dacia habitantibus, Moeso-Gothis. Mannert Germ. p. 424. Zosimo *Scythis*) gestum bellum enarrat Marcellinus, quicum conferas Zosimum IV, 10. 11. Gibbon T. VI. p. 247. ff. W.

1. *Foederibus ingenuae pacis obstricta*] Ms. *vige pacis.* Forte scripsit Ammian. *foederibus iugis pacis,* ut inf. *iuge silentium.* Vel *ingenuam pacem* vocat, quae nullis sophismatum technis fallit. Sed alterum rectius esse videtur. LINDENBR.

2. *Pubescente* primo *vere.* cf. XXX, 5. W.

Daphnem nomine munimentum.] Daphne castrum fuit in Moesia secunda, quod Constantinus Maximus adversus Gothorum excursus aedificavit, teste Procopio in lib. 4. de operibus Iustiniani. Unde in Nummis Constantini CONSTANTINIANA. DAFNE. dicitur, teste Occone et Goltzio. Ab eodem castro dicti sunt Ballistarii Dafnenses, et Constantini Dafnenses inter militares numeros, qui Magistro militum per Thracias obtemperabant, ut legitur in Imperii Notitia. Procopius quidem hoc castrum in adversa Danubii ripa collocare videtur ex adverso Transmariscae castelli: sic enim ait: *μετὰ τὸ κύντον τὸ τρισμαρίσκας ὀχύρωμά ἐστιν,*

οὗπερ κατανтικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέραν ἠπείρῳ Κωνσταντῖνός ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς Φρούριον οὐκ ἀπημελημένον ᾠκοδομήσατο Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξύμφορον νενομικὼς ταύτῃ φυλάσσεσθαι τὸν ποταμὸν ἑκατέρωθεν. Post Quintum Trismariscae castellum sequitur, cui ex adverso in opposita continente Constantinus olim Imp. castrum non obscurum exstruxit, Daphnem nomine, e republica fore ratus, si utramque fluminis ripam eo modo custodiret. *Haec cum ego olim adnotassem, incidi postea in tomum III. Gretseri de Cruce: ubi eadem a Gretsero observata esse animadverti in libri I. capite 31.* VALES. Cf. Tillemont T. IV. p. 447. W.

5. *Prope Carporum vicum*] Propemodum ex hisce Ammiani verbis situm Carporum deprehendimus, quos vicinos fuisse Quadis verosimiliter putat B. Rhenanus Rer. German. lib. I. Certe post Quados, Astingos, Lacringos, etiam *Κάρποι τὸ ἔθνος* sequuntur in Ecloga Legation. Petri Patr. pag. 16. LINDENBR.

Prope Carporum vicum.] In Moesia, ut videtur. Carpi enim a Galerio victi, deditione facta omnes in Rom. solum translati sunt, Tusco et Anulino Coss. ut ait Victor, et Idatius, et Mamertinus in Panegyr. Constantio Caes. [*Corporum* scriptum est in Ms. Colb. et quibusdam aliis.] VALES.

Carporum] qui Carpathios montes insedisse videntur, a Diocletiano in Moesiam secundam traducti. Heyne ad Zosim. I, 20. p. 629. Iul. Capitol. in Balbino c. 16. W.

6. *Per Novidunum.*] Castrum fuit in Scythia, ut docet Notitia Imperii Rom. et Procopius in lib. 4. de operibus publicis a Iustiniano conditis, ubi omnes Thraciarum provincias cum castellis enumerat: *Σκυθίας τροσμὶς, νεαιδούνῳ, κάλλατις*, etc. Ptolemaeus Noviodunum Moesiae opidum fuisse aetate sua testatur. *Hodie *Nivors* (in Bulgaria. W.), teste Cluverio in libri 3. capite 43.* Porro hoc tertio anno expeditionis Gothicae, Valentiniano Nobil. puero et Victore Coss. Valentem Novioduni resedisse testantur lex 2. Cod. Th. de fisci debitoribus, et lex I. Cod. eod. de vestibus holoveris. VALES.

Gruthungos bellicosam gentem] Lib. XXXI. c. 3. *Gruthungis confinis Tanaitas — tempus opportunum nacti Gruthungi.* Sic enim meliores codd. (Cf. etiam c. 4. 5. W.) Mira autem in hoc nomine variatio: inter quas tamen tot diversitates proximior ad Ammiani scripturam Zosimus, qui eos *Prothingos* vocat lib. IV. c. 38. *Ἔθνος τι Σκυθικὸν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον ἐφάνη πᾶσιν ἄγνωστον τοῖς ἐκεῖσε νομάσιν. Ἐκάλουν δὲ Προθίγγους αὐτοὺς οἱ ταύτῃ βάρβαροι.* Iidem Claudiano *Gothunni* *) sunt, in IV. Consul. Honorii v. 623.

Ausi Danubium quondam transnare Gothunni,
In lintres fregere nemus.

*Idem in Eutrop. lib. 2. v. 153. *Ostrogothis* (ita leg. vulg. *Astrogothis*) *colitur mistisque Gothunnis Phryx ager.* Et postea v. 196. *Bene rura Gothunnus Excolet.* At *Gauthunni* Fl. Vopisco in Probo c. 18. et *Vithungi* Sidonio Apoll. Carm. VII. *Trutungi*

---

*) *Gruthungi* in ed. Gesneri. W.

Pollioni in Claudio c. 6. Quinetiam *Iuthungi* (de quibus Ammian. lib. XVII. c. 6.) iidem cum hisce *Gruthungis* sive *Prothungis* esse videntur. LINDENBR. *Gruthungos* gentem Gothicam (orientales Gothi sunt, Mannert Germ. p. 427.) et *Iuthungos* s. *Vithungos*, nationem Alamannicam, a Lindenbrogio confundi Hadr. Valesius monet in Praef. p. LXXI. W.

Athanaricum ea tempestate Iudicem potentissimum.] Non protritum hoc dicendi genus, ut *Iudices* vocentur celsiores potestates. *In Letania Bavonis Abbatis Corbeiens. *Omnibus Iudicibus et cuncto exercitui Francorum vita et victoria.** Quo significatu vox haec non semel ab Ammiano usurpatur. Lib. XXIX. c. 4. *Adventu itaque plurium copiarum animati Iudices.* Et de hoc ipso Athanarico lib. XXX. c. 5. *Athanaricus Thervingorum Iudex.* Lib. XVII. c. 13. *Vehebant cum Armigeris Principem, gentisque Iudicem.* *Concil. Afric. c. 61. Salvianus lib. 5. ubi de Bagaudis. Eodem libro pag. 116. *Iudices variis populis praesidentes.* Iordanes de Regnor. Success. p. 141. *Cyrillo, Marcello, Fara, aliisque diversis Iudicibus dolo peremptis, in Ducem Salomonem saeviebat.* Freculfus lib. 3. cap. 6. *Misit in Hispaniam Iudices.* Oros. lib. 7. cap. 42. *Africam strenue adversum Iudices ab eo missos tutatus est.* Quo sensu etiam pag. 146. *Iudices partim donis, partim blanditiis sibi consociat.* Ammian. lib. 17. c. 12. §. 21. *Optimates et Iudices.* Haec vero loquendi forma ex eo manat, quod qui aries vel dux gregis dicitur, a Graecis appellatur Κριὸς ἀπὸ τοῦ κρίνειν. Artemidor. lib. 2. cap. 12. *Idem Iudex et Dux idem.* Vid. Synod. Chalced. pag. 44. Marculf. Formul. pag. 459. Panegyr. Mamertini in Iulian. *Iudicum nomine a nefariis latronibus obtinebantur.** De Athanaricho autem Zosimus lib. IV. c. 7. Ἀθανάριχόν τε παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν ἄρχοντα γένους. Ammianus iterum lib. XXXI. c. 2. *Alani Iudices etiamnunc eligunt diuturno bellandi usu spectatos.* LINDENBR.

Athanaricum iudicem potentissimum.] Sic Gothorum Reges spreta Regis appellatione Iudices dici malebant. De Athanarico id testatur Themistius in Orat. X. ad Valentem, quam ei post pacem cum Gothis initam dixit, Valentiniano III. et Valente III. Coss. οὕτω γοῦν τὴν μὲν τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν ἀπαξιοῖ, τὴν τοῦ δικαστοῦ δὲ ἀγαπᾷ· ὡς ἐκεῖνο μὲν δυνάμεως πρόσρημα, τὸ δὲ σοφίας. *Idcirco enim Regis appellationem repudiat, usurpat Iudicis, tamquam haec quidem potentiae, illa vero sapientiae propria sit.* Ceterum in codice Regio *Adatharicus* hic Gothorum Rex semper dicitur. Augustana Editio hoc in loco *ad Athanaricum* praefert. [Codex Colbert. *Adatharicum, Adathanirihcum*, et *Mathanaricum.*] VALES.

Quam sibi crediderit] ἴσ. *crediderat.* LINDENBR.

Habilem] tolerabiliorem. W.

7. *Commerciis vetitis.*] Romani veteres prudentiae civilis magistri, foederatis barbaris maximi beneficii loco commercandi in solo Rom. copiam dabant. Sed ne mercaturae specie barbari, utpote natura perfidi, insidias struerent, neve interna Reip. curiosius introspicerent, certa in limite opida ei rei statuebant, et quibus diebus ac quoties convenire eis cum Rom. liceret, praescribere solebant, *custodes quoque eisdem apponebant Centuriones, qui eos deducerent:* ut de Marco et de Commodo scribit

Dio in lib. 71. c. 15. et lib. 72. c. 2. ubi de pace cum Marcomannis et cum Buris facta loquitur: *et ante eum Tacitus in libro IV. Hiſt. c. 64. et in libro de Moribus Germanorum c. 41. de Hermunduris.* Et Gothis quidem initio certa in limite opida, in quibus commercarentur, praeſtituta eſſe dubium non eſt. Poſtremo tamen foedere id a Rom. obtinuerant, ubicumque demum vellent, ibi commercatum ut exercere ſibi liceret, ut ſcribit Themiſtius in Orat. x. Sed Valens in pace illa quam cum Athanarico percuſſit, in duobus dumtaxat opidis ad Hiſtrum ſitis commercandi ius Gothis dedit, teſte ibidem Themiſtio. De his mercatibus ad Hiſtrum Dexippus, Priſcus paſſim, et Malchus in Hiſtoriis loquuntur. VALES.

8. *Rudis*] uſu et experientia nondum firmatus. *Spectator* iudex. W.

9. *Militiam agebant, qui.*] Tria haec verba abſunt a codice Regio et Vat. [et Colb.] ultimum vero etiam ab Editione Auguſtana. Certe longe elegantius legetur hoc modo: *Miſſique viciſſim Victor et Arinthaeus, qui tunc equeſtrem ac pedeſtrem militiam agebant, cum propoſitis conditionibus, etc.* Victor enim Magiſter equitum, Arinthaeus peditum erat, ut proxime dixit Marcellinus. VALES.

Recte noſcentibus] prudentibus. Reineſio legendum videbatur *recognoſcentibus*. W.

Navibus directis in medium flumen ſoederari pacem] Guicciardinus in lib. 2. ſcribit, Ludovicum Sfortiam Mediol. D. cum a Carolo Rege Francorum in colloquium vocaretur, ad vitandas fraudes et inſidias ambos ſuo quemque lembo in medium flumen devehi, ac ibi colloquium haberi maluiſſe. Themiſtius Oratione v. de hac ipſa re loquitur, quum unam navem, in qua Imperator (Valens) pacem fecit, Xerxis cum maximo exercitu Helleſpontum transeuntis claſſi praeferendam eſſe affirmat.* LINDENBR.

10. *Conſtantinopolim rediit, ubi poſtea Athanaricus prox. fact. genit. ter. exp. ſat. ſort. deceſſit.*] Sub Theodoſio Imp. (A. C. 381. W.) Athanaricus Conſtantinopolim venit, a quo etiam regio ſupremitatis honore ſepultus, cum eodem quo venerat menſe mortuus eſſet. Zoſimus lib. IV. c. 34. Ὡς Θεοδόσιον ἔδραμεν ἀρτίως ἀπαλλαγέντα νόσου, τὸν βίον αὐτῷ καταστησάσης εἰς ἀμφίβολον. ὁ δὲ φιλοφρόνως μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ βαρβάρων ἐδέξατο, πόῤῥω που τῆς Κωνσταντινουπόλεως προελθών· καὶ παραχρῆμα τελευτήσαντα, ταφῇ βασιλικῇ περιέστειλε. Vide Marcellinum Com. in Chron. Paulum Oroſ. lib. VII. cap. 34. Hiſtor. Miſcell. lib. XII. LINDENBR.

Athanaric. proxim. factione gen. terr. expulſus.] Gothi duce Fritigerno cum Hiſtrum traiicere, et in Achaiam ſe effundere decreviſſent, Athanaricum, qui Romanis fidem inviolatam ſervabat, prius expellendum e ſedibus ſuis putarunt, ne Romanorum copiis a fronte occurrentibus, ille a tergo ſibi immineret. Pulſus itaque Athanaricus, Conſtantinop. cum ſuis ad Theodoſium confugit: a quo benigne ſuſceptus, cum eodem menſe deceſſiſſet, regali ſepultura ab Imp. honoratus eſt: qua magnificentia capti Gothi, qui cum Athanarico venerant, fortiter deinceps pro Theodoſio pugnarunt, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. c. 34. Contigit Athanarici obitus anno Dom. 381. Syagrio et Eucherio

Coſſ. teſte Idatio, et Marcellino Comite. *Eius rei meminit S. Ambroſius in prooemio librorum de Spiritu ſancto ad Gratianum Aug. *Nam etiam Conſtantinopolis iam Dei verbum recepit, et evidentia meruit tui documenta iudicii. Etenim quamdiu venena Arianorum ſuis fovebat incluſa viſceribus, bellis finitimis inquieta, muros armis circumſonabat hoſtilibus. Poſtea vero quam fidei exſules abdicavit, hoſtem ipſum* (id eſt Athanaricum–Regem cum ſuis), *quem Regnum* (id eſt Imperium Rom. in Oriente) *ſemper timere conſueverat, deditum vidit, ſupplicem recepit, morientem obruit, ſepultum poſſidet.** VALES.

Athanaricus] „AthaLaricum vocat Lazius l. 10. de migrat. gent. e Damaſceno Eutropii ſuppletore.“ Sic Reineſius. W.

CAPVT VI.

1. *Convivio occultiore Gallorum.*] Sic Gelenius edidit ex coniectura, ut opinor. Nam in codice quidem Regio [et Colbert.] ſcriptum reperi *convii occult.* *In Toloſ. Mſ. ſcriptum inveni, *colloquio occultiore Gall.* ut loquitur Marcellinus initio libri xxx.* In Auguſtana autem Editione *concitatione Gall.* Equidem, ſi coniecturae indulgere licet, libentius legerem *conſilio occult. Gallorum.* VALESIUS. Admodum manifeſtae ſunt Regii et Colbertini codicis veſtigia, quam ut non appareat, quo dirigant, nempe *coitu*, ut maluit Ammianus pro coitione, quam ſciebat priſcorum comitiorum propriam vocem fuiſſe, etſi non utique ſic uſurpatam. GRON. *Convivium* Erneſti, ſi tamen vera ſit lectio, Graeco more accipiendum eſſe putat, ut de conſortio, conventu, conſuetudine clandeſtina, non de concoenatione aut compotatione intelligatur. Similiter fere eſſe *convivere* ap. Spartian. in Peſc. Nigr. c. 10. W.

2. *Tempus anceps metuens tyrannidis*] Maximi tyrannidem intelligit, qui occiſo Gratiano imperium quinquennio tenuit. Idem cum Valentinianum Iuniorem Gratiani fratrem acie ſuperaſſet, Italiam cum Roma occupavit, Valentiniano III. et Eutropio Coſſ. ut docet Sulpicius in lib. 1. de vita Martini, et Sozomenus in lib. 7. Eodemque anno Ruſticum Iulianum Praefectum Urbi promovit. Fuit autem hic Iulianus vir Graece et Latine doctiſſimus, ut teſtatur Symmachus in lib. 3. Epiſtol.*) Proconſul Africae fuit Gratiano II. et Probo Coſſ. ut docet lex 2. Cod. Theod. de ſcenicis, et anno ſequenti Modeſto et Arinthaeo Coſſ. ut eſt in lege 12. Cod. Theod. de diverſ. off. VALES. De Maximo vide *Guthrie et Gray* T. v. P. 1. p. 140 — 158. W.

Lenis videri cogebatur et mollis] Haec omnia per prolepſin dicta: nam Ruſticus Iulianus annis demum 371. et 372. Proconſul Africae fuit, uti probari poteſt ex legibus Cod. Theodoſ. iſtorum annorum. v. Proſopographiam et Tillemont l. l. p. 343. quo ſit, ut Ammianus non *oſtenderat*, ſed *oſtendebat* ſcripſiſſe putandus ſit. *Praefectura* autem *urbana* viginti ad minimum

---

*) Alium tamen Symmachi amicum fuiſſe coniicit Tillemont T. v. p. 59. W.

annis distat ab historia, quam nunc tractat Marcellinus, incidit enim in a. 388. vide *Corsinum* de Praeff. Urbis p. 286. W.

4. *Gratianum filium adulto iam proximum*] οὔπω πρὸς ἥβην τελείαν ἐλθόντα Zosim. IV, 12. W.

5. *Tribunal ascendit.*] In codice Vaticano sunt hae literae *tribunale se condit,* apertis indiciis significantes *tribunal escendit,* ut supra. GRON.

6. *Auctum erga me.*] In *codice Tolos.* et in Editione August. legitur *haustum erga me.* In Faurbetii autem libro [et in Colbert.] *Faustum, etc.* Ego vero sic scribendum existimo: *Fausto erga me v. favoris indicio hunc loci princip. circumferens habitum, quo potior aliis iudicatus sum multis et claris, consil. sociis votorumque auspicibus vobis pietatis officium aggrediar tempestivum, etc.* Certe codex Reg. [et Colbert.] cum Editione Aug. scriptum habet *tempestivum* VALESIUS. Nimis apte et eleganter habitum illum Imperatorium Valentinianus dixit indicium favoris militaris per epexegesin, quam ut mutare id quisquam doctus cupiat. GRON.

Pietatis] amoris paterni. W.

7. *Quod haec — transire voluimus per conscientiam vestram*] cuius consilii nostri non tantum certiores vos facere voluimus. W.

8. *Vestrae maiestatis*] nimis ambitiose de exercitu. W.

Paucioribus invidiae metu.] Hunc locum sic emendandum esse non dubito, *potioribus invidiae metu, ut dicitur, protinus succreturum.* Quod loquendi genus sumptum videtur ex Livii lib. X. c. 13. apud quem Fabius haec dicit, *et se seniorum gloriae succrevisse, et ad suam gloriam consurgentes alios laetum adspicere.* Sic etiam fere Marcellinus in lib. 14. de Ursicini liberis, *succrescere imperio adultos eius liberos mussitantes.* VALES. *Potioribus* confirmat cod. Colbertinus. Cf. Hadr. Valef. praef. p. LVIII. W.

Invidiae metu.] Proverbiale id esse loquendi genus indicat Marcellinus: pro quo antiqui dicebant praefiscine, id est ἀβασκάντως, teste Charisio, quoties aut se ipsi aut alterum quempiam laudabant. Graeci dicere solebant τὴν ἀδραστείαν προσκυνῶ. Euripides in Rheso v. 468. σὺν δ' ἀδραστείᾳ λέγω. Credebant enim Adrastiam seu Nemesin, quae eadem cum invidia est, ut ad libr. 14. c. 11. notavi, hominibus nimium sibi arrogantibus imminere. VALES.

9. *Suffragiis puris*] aequa lance et sine partium studiis. W.

Faciet, ut sciant se boni intelligi] agnosci ut bonos, virtutes, merita sua aestimari. W.

Rempub. ut domum paternam diligere poterit et avitam.] Lib. XXXI. c. 2. *Provinciarum aequissimus tutor, quarum singulas ut domum propriam custodiebat indemnes.* Isocrates ad Nicocl. Διοίκει τὴν πόλιν ὁμοίως ὥσπερ τὸν πατρῷον οἶκον. Hadrianus Imp. dicebat, *ita se Rempub. gesturum, ut sciret populi rem esse, non propriam.* LINDENBR.

10. *Pro suo quisque loco animo laeto.*] Cum ultima vox absit a codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] eo adducor ut credam

ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *pro ſuo quisque loco et animo milites, etc.* quemadmodum loquitur in lib. 14. cap. 10. VALES.

11. *Fulgore*] purpura. Sic imperatorii muricis fulgore flagrantem xv, 8. W.

12. [*Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, etc.*] Imperator Romanus quotiescumque poteſtatis conſortem ſibi parabat adiungere, ſive Auguſtum, ſive Caeſarem tantum: primo convocatos milites pro Tribunali alloquebatur, ut eorum conſenſum obtineret: deinde verbis et donativi pollicitatione compos factus votorum ſuorum, novum Auguſtum vel Caeſarem, depoſita veſte privata tum demum purpura ornatum, ſenior Imperator alloquebatur, et ad bene fortiterque regendam Remp. coram exercitu hortabatur. Ita Conſtantius ſe geſſit, in nuncupatione Iuliani Caeſaris, ut ſcribit Marcellinus in libro xv. Ita ſe geſſit et Valentinianus in nuncupatione Gratiani Aug. ut idem in hoc loco ac libro tradit. Honorium in Tribunali Hebdomi Auguſtum appellatum Theodoſius quoque, apud Claudianum de IV. Conſulatu Honorii, longa oratione alloquitur, ac praeceptis ſalubribus inſtruit, ſed domi. Imperatores appellatos Iuſtinus Tiberium, Tiberius Mauricium publice in Tribunali ſunt allocuti. Carolus Magnus Ludovicum, conſortem Imperii de communi omnium ſententia conſtitutum praeceptis ſimiliter coram cunctis inſtruxit, ut apud Theganum, ac in Chronico Moiſſiacenſi, et in Vita Ludovici Pii reperio. Haec pauca de multis exempla ſufficient.] VALES.

Conſiderate] fortiter lubenterque. *Quod ad Romani imperii pertinet latus,* quaeſite *latus* et ambigue: accepiſſe tamen videtur Ammianus de imperii Romani finibus ad omnes coeli plagas extentis, de his enim iſtam vocem ſolet uſurpare. Mallem tamen adieciſſet *omne.* W.

13. *Affectione fundata*] amore firmo et ſtabili. W.

14. *Eupraxius Caeſarienſis Maurus.*] Id eſt, e Caeſarienſi Mauritania, *vel potius e Caeſarea Mauritaniae. Sic *Neapolitanos Palaeſtinenſes* dicit Spartianus in Severo Aug.* Hic autem Eupraxius poſtea Quaeſtor ſacri Palatii fuit; tandemque Praefectus Urbi poſt Conſulatum Gratiani III. et Aequitii, ut eſt in Codice Theod. Eius Praefecturam memorat et Symmachus in Ep. 45. lib. x. ſed corrupte ibi *Cupraſius* exaratur; [in Mſ. Colbert. *Utpraxius.*] VALES.

Bonae fiduciae] firmitatis animi. W.

Legum ſimilis, quas omnibus una eademque voce loqui in multiplicib. advertimus cauſis.] *Ad imitationem Ciceron. de Officiis lib. 2. c. 12. *Leges ſunt inventae, quae cum omnibus ſemper una atque eadem voce loquerentur.* Inde Livius lib. II. c. 3. *Leges rem ſurdam atque inexorabilem* dicit.* Eleganter Seneca: *Legis vultum omnibus exhibere.* *Seneca de Ira cap. 16. *Procedam in tribunal, non furens, nec infeſtus, ſed vultu legis.** Indubie autem ad Demoſthenis verba reſpexit, Oratione α. κατ' Ἀριστογείτ. Ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι, κἂν μικρὰν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται. Τούτων δὲ ἡ μὲν φύσις ἐστὶν ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, καὶ κατ' ἄνδρα ἕκαστον ἴδιον τοῦ ἔχοντος. οἱ δὲ νόμοι κοινὸν καὶ τεταγμένον τὸ πᾶσιν. LINDENBR.

Legumque ſimilis, quas una eademque voce omnibus loqui.] Hoc ſumptum eſt e Cicerone, qui in lib. 2. c. 12. de Officiis ſic ait: *Cum id non contingeret, leges ſunt inventae: quae cum omnibus ſemper una atque eadem voce loquuntur.* Idem Cicero in lib. 1. de Officiis c. 25. *Optandumque,* ait, *ut ii qui praeſunt Reip. legum ſimiles ſint, quae ad puniendum non iracundia, ſed aequitate ducuntur.* Cui ſententiae affine eſt illud apud T. Livium in lib. 2. c. 3. *Leges rem ſurdam et inexorabilem eſſe, ſalubriorem inopi quam potenti: nil laxamenti nec veniae habere, ſi modum exceſſeris.* Et haec apud Dionem Chryſoſt. in Orat. de ſervitute (Reisk. II. p. 411.) καὶ μὴν ὁ μὲν νόμος αὐστηρός ἐστι καὶ ἀπηνής. ἔθους δὲ οὐδὲν ἥδιον. καθόλου τοὺς μὲν νόμους φασὶ ποιεῖν δούλων πολιτείαν. VALES.

Imperator minax et nimius] ferox, inſolens. cf. et XVI, 12. W.

15. *Maximeque pueri.*] Vix tum novennis erat Gratianus, cum Auguſtus a patre Valentiniano declaratus eſt. Natus enim fuerat Euſebio et Hypatio Coſſ. anno Natalis Dominici 359 die IV. Cal. Maias, ut ſcribit Idatius in Faſtis. In Chronico Alexandrino X. Cal. Iunias legitur. Auguſtus autem nuncupatus eſt in Gallis apud Ambianos, Lupicino et Iovino Coſſ. anno Domini 367. die 9. Cal. Septemb. ut Idatius et Socrates, et auctor Alex. Chronici conſentiunt. Ceterum Gratianus urbem Ambianos, in qua appellatus erat Auguſtus, poſtea ſtudioſe auxit et muniit, adeo ut eius urbis conditor dicatur a Sigeberto in Chronico. VALES.

Impleſſet] omni ex parte perfectum exhibuiſſet. Cf. Vellei. Paterc. II. 95. ubi plura congeſſit Ruhnkenii diligentia nec Ammiani immemor. W.

16. *Auguſtos germanum nuncup. et filium*] De hac prolixa Valentiniani liberalitate exſtat inter Sacra Poemata Precatio Paullini Epiſcopi pro ſalute Auguſtorum, ubi hi leguntur verſus:

Talem terrenis ſpeciem ſpectamus in oris.
Auguſtus genitor, geminum ſator Auguſtorum,
Qui fratrem natumque pie complexus utrumque
Numine, partitur Regnum, neque dividit unum,
Omnia ſolus habens, atque omnia dilargitus.

Sed id carmen non Paullini, ſed Auſonii eſt, exſtatque inter eius opera ſub hoc titulo, *Verſus Paſchales.* Huic Auſonii loco ſimillimus eſt alter Themiſtii in Orat. XV. ad Valentem, quae φιλάδελφος inſcribitur: ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νείμας, ἀδελφὸς καὶ πατὴρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸς ποιήσας, ἶσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει δι' εὐπείθειαν τοῦ κοινωνήσαντος. *Hic vero,* (Valentinianus) *qui cum integrum accepiſſet, integrum diviſit: frater tuus ſimulque pater, quorum alterum a natura habet, alterum ipſe fecit ſibi: licet aequalia ſit largitus, univerſa tamen retinet, ob eius quem participem Imperii fecit obedientiam.* VALES.

Nec enim quisquam antehac adſcivit ſibi pari poteſtate collegam, praeter Principem Marcum] Rufus Feſtus c. 21. *Marcus et Verus, hoc eſt, ſocer et gener pariter Auguſti, imperium orbis aequata primum poteſtate tenuerunt.* Vide Spartianum in Hadriano, Capitolinum in Anton. Philoſ. et in Vero Impp. LINDENBR.

Praeter Principem Marcum.] Atqui nonne etiam Severus Baſſianum et Getam filios Auguſtos nuncupavit, teſte Herodiano in lib. 3. c. 9. §. 1. Quod ſi quis ab exercitu, non autem a Severo appellatos eſſe Auguſtos cavillabitur, ut ſcribit Spartianus in Severo c. 16. tum Diocletiani exemplum opponam, qui Maximianum Herculium collegam Auguſti imperii ſibi adiunxit. Sed reſponderi poteſt, nec Diocletianum, nec Severum collegas ſibi Auguſtos ſtatim adſciviſſe, ſed initio Caeſares tantum, ut de Baſſiano quidem ac Geta ſcribit Spartianus c. 10. de Maximiano autem Eutropius lib. IX. c. 22. (14.) At Valentinianus fratrem ac filium non Caeſares primum, ac deinde Auguſtos; ſed ſtatim Auguſtos creavit. VALES.

Qui Verum adoptivum fratrem.] Eutropius in lib. 8. c. 9. (5.) *Tuncque primum*, ait, *Romana Reſp. duobus aequo iure imperium adminiſtrantibus paruit.* Idem ſcribit Oroſius in lib. 7. Ceterum notandum eſt, eum qui hic Verus dicitur, a Graecis fere Lucium dici: et qui Marcus, eum Verum fere nominari. Sic apud Zoſimum in lib. 1. c. 7. ἡ τῶν ἀδελφῶν συνωρὶς βήρου καὶ λουκίου: et apud Iulianum in Caeſaribus. Dio quidem, et Galenus de libris ſuis, et contra eos qui de typis ſcripſere, et Hieronymus in Chronico eum qui Marcus dicitur, Verum appellant. Erratque Scaliger, qui ita appellatum eſſe Marcum negat, in Notis ad Euſebii Chronicum. VALES. Cf. Tillemont T. II. P. 3. p. 1022. W.

CAPVT VII.

1. *Mamertinum Praefectum Praetorio*] per Illyricum et Italiam XXVI, 5. W.

2. *Avitianus ex Vicario.*] Ex Vicario Africae ſcilicet: fuerat enim Avitianus Vicarius Africae, Iuliano IV. et Salluſtio Coſſ. ut legitur in Codice Theod. lege XV. de curſu publico, et lege 2. de itinere muniendo. (et, quod addit Reineſius, lege 19. de indulg. debitor. W.) Avitianus quidam Comes memoratur a Sulpicio in 3. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite V. vir *barbarae nimis et ultra omnes cruentae feritatis.* VALES.

Vulcatius ſucceſſit Rufinus.] Lupicino et Iovino Coſſ. quo anno reſcriptum exſtat Valentiniani ad eumdem directum in Cod. Theod. de Advocato Fiſci. VALES. Cf. XXI, 12. W.

3. *Orſitum*] peculatus item convictum. v. ſupra c. 3. et Corſinum p. 213. 223. 232. W.

[*Valentinianus homo propalam ferus.*] Idem de eo dicit Severus Sulpicius in 2. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite 6. *Valentinianus tum maior rerum potiebatur. . . . Etenim ad animum illius immitem ac ſuperbum uxor acceſſerat Ariana.* (nimirum Iuſtina A. mater Valentiniani Iunioris A.)] VALES.

4. *Prudentes*] philoſophi. W.

Iracundiores ſunt incolumibus languidi.] *Plato in Theaeteto (Bipont. II. p. 52.) Οἵ τε ὀξεῖς, καὶ ἀγχίνοοι, καὶ μνήμονες, ὡς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξύῤῥοποί εἰσι, καὶ ἄττοντες φέρονται, ὥσπερ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα, καὶ μανικώτεροι, ἢ ἀνδρειότεροι

ροι φύονται. *At vero ſagaces et ingenioſi et memorioſi ut plurimum etiam ad iram propenſi magis ſunt, et ſubſilientes feruntur, ut naves non ſaburratae, et furioſi magis quam fortes nati ſunt.* * Ariſtot. Rhetor. lib. II. cap 2. Κάμνοντες, πενόμενοι, ἐρῶντες, διψῶντες, ὅλως ἐπιθυμοῦντες, καὶ μὴ κατορθοῦντες, ὀργίλοι εἰσὶ καὶ εὐπαρόρμητοι. * Seneca de Ira cap. 13. *Iracundiſſimi infantes, ſenesque et aegri ſunt.* Et cap 19. *Senes difficiles et queruli ſunt, ut et aegri.* Idem lib. 3. cap. 9. *Iracundiores ſunt, valetudine aut aetate feſſi.* * LINDENBR.

5. *Poteſtatis Vicariae per Italiam.*] Id eſt Vicarii Italiae, ſub cuius diſpoſitione erant hae provinciae, Venetia et Iſtria, Aemilia, Liguria, Flaminia et Picenum Annonarium, Alpes Cottiae, Raetia prima et ſecunda: quae provinciae Italia ſpecialiter appellantur, et diſtinguuntur ab Urbicariis regionibus, quae ſubiacebant Vicario urbis Romae. VALES. Cf. Ind. II. W.

Necatorum] Edd. *vexatorum*, Cod. Colbert. *peccatorum*, quae ſcriptura Hadr. Valeſio veram monſtravit emendationem. Vid. eius praef. p. LXV. W.

* *Quaeſtus eſt Comes.*] Comitem Italiae heic intelligi puto, vel Comitem Rei militaris per Italiam: qui erat ſub diſpoſitione Magiſtri militum Praeſentalis, ut docet Notitia Imperii Occidentalis. * VALES.

Imploraſſe iuris auxilium] provocaſſe ad maioris poteſtatis iudicem, altiorem, quam ICti vocant, inſtantiam, Magiſtrum nimirum militum, vel eius Vicarium. W.

Civiliter imploraſſe iuris auxilium.] Sic: *Praefecti Praetorio, aut Comitis Orientis, vel alterius Spectabilis Iudicis imploret auxilium*, L. 4. C. de iurisd. omn. Iud. *Aequitatem Praeſidis implorare*, L. 3. C. Qui bonis ced. LINDENBR.

Civiliter imploraſſe iuris auxilium.] In Valentino et Fauch. codicibus legitur *inciliter*: [*inliciter* in Colbert. forte pro *inciviliter*, vel *inlicite*:] in Editione Auguſtana *velociter*: in exemplari Regio * ac Toloſ. * *viriliter*. Sed omnibus meo iudicio praeferenda eſt Gelenii ſcriptura. Nihil enim tam civile eſt, quam adverſus violentiam hominum potentiorum iuris praeſidium implorare. Ideoque maxime iudicia conſtituta ſunt, ut infirmioribus divitum potentia oppreſſis ſubveniretur. Et eo fere ſenſu civiliter ſententiam promi dixit Apuleius in x. Metam. p. 522. ed. Delph. *Ut rite et more maiorum iudicio reddito, utrimque examinatis allegationibus civiliter ſententia promeretur, nec adinſtar barbaricae feritatis aut tyrannicae impotentiae, damnaretur aliquis inauditus.* VALES.

Civiliter] Hoc non ex perſona accuſatoris ſumendum, ſed ex perſona narrantis atque iudicantis Ammiani, qui nihil in eo peccaſſe Diodorum indicare voluit, cum aequalia ſint civium omnium iura, vel, ut Erneſti verbis utar, quia leges aequaliter ad omnes pertinent, potentiores pariter ac tenuiores. — *Officiales* apparitores. W.

Iuſſu iudicis auſos monere proficiſc.] Apparitores Vicarianae poteſtatis iuſſu ipſius Vicarii Comitem illum proficiſcentem ad Comitatum admonuerant, ut ſe in iudicio ſiſteret, et cauſam diceret. Hoc enim erat illorum officium, ut praeter ceteros docet Symmachus in lib. x. Epiſt. 41. Hoc vero Comes ille apud Va-

lentinianum conqueſtus eſt, quod Apparitores id auſi fuiſſent: et Valentinianus qui Comitem ad Vicarii tribunal remittere debuerat, et adverſarium Comitis et Apparitores ob id interfici iuſſit. Mediolani autem caeſos ſubiicit Marcellinus, quae urbs cum caput eſſet Italiae, ſedes erat Vicarii Praefectorum per Italiam. VALES.

Quorum memoriam colentes Chriſtiani] non tamen ut martyrum, quod Ammianum voluiſſe putat Gibbonus T. VI. p. 149. Reineſius adſcripſit: „Baronius ſub a. 367. quod nulla huius rei exſtet in eccl. Mediol. tradita poſteris memoria, fidem Ammiano non habendam eſſe dixit." — *Apud Mediolanum* ſedem Vicariorum Praefectorum per Italiam. W.

6. *Ab executione a iudice.*] In exemplari Regio ſcriptum reperi *ad executionem:* ſed omnino ſic corrigendum exiſtimo, *ob exſecutionem a iudice recte maturari praeceptam trium opidorum ordines mactari iuſſiſſet.* Sciendum enim eſt Curialibus inter cetera id quoque onus incubuiſſe, ut ſententias iudicum exſecutioni mandarent: quod docet lex 39. Cod. Theod. de Decurionibus. Hinc etiam lex 32. de appellat. et lex 15. quorum appellation. in Codice Theod. ad Decuriones directae ſunt. Igitur in cauſa Maxentii Pannonii, qui ſententia iudicis erat condemnatus, cum Curiales trium opidorum eam ſententiam, recte a iudice maturae exſecutioni mandari praeceptam, exſecuti fuiſſent: Valentinianus qui Maxentio utpote populari ſuo favebat, Curiales interfici iuſſit. VALES.

Martyras, id eſt divinitati acceptos.] Haec non ita accipienda ſunt, quaſi velit dicere Martyras, ἐν ἀνθ' ἑνὸς, ut Graeci dicunt, idem eſſe ac divinitati acceptos ſeu θεοφιλεῖς. Neque enim Marcellinus, homo ut ipſe profitetur Graecus, adeo imperitus fuit ſuae linguae, ut neſciret μάρτυρας idem eſſe ac teſtes. Nam et in lib. 22. c. 11. de iis haec dicit: *Aedes illis exſtruerentur ut reliquis, qui deviare a religione compulſi, pertulere cruciabiles poenas, adusque glorioſam mortem intemerata fide progreſſi, et nunc Martyres appellantur.* Sic autem Chriſtiani appellarunt primo quidem Apoſtolos et Diſcipulos Chriſti, qui ea quae viderant ipſi teſtabantur, et quibus ipſe Chriſtus praeceperat: *Eritis mihi teſtes in Hieruſalem et in Samaria.* Deinde vero omnes eo nomine vocaverunt, qui cum fidem a primis teſtibus illis ſibi traditam accepiſſent, eam ſanguine ſuo teſtati eſſent: et qui pro Chriſto quem non viderant et credebant, teſtimonium dixiſſent. Nam ut ait Origenes in Prooemio librorum contra Celſum: Ἰησοῦς μὲν οὖν ἀεὶ ψευδομαρτυρεῖται καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε κακίας οὔσης ἐν ἀνθρώποις οὐ κατηγορεῖται, καὶ αὐτὸς μὲν σιωπᾷ πρὸς ταῦτα· ἀπολογεῖται δὲ ἐν τῷ βίῳ τῶν γνησίων ἑαυτοῦ μαθητῶν, etc. VALES.

Martyras, i. e. divinitati acceptos] Haec explicatio nec Eupraxii, nec Ammiani eſſe poteſt, qui, quos martyrum nomine venerarentur Chriſtiani, optime noſſet, v. XXII, 11. immo vero pannus a monacho adſutus. W.

7. *Salutarem fiduciam*] libertatem loquendi. W.

Praefectus Florentius.] Praefectus Praetorio Galliarum, qui Germaniano ſucceſſerat: ad quem miſſa eſt lex v. Cod. Theod. de cenſu, Lupicino et Iovino Coſſ. VALES.

Si opidum aliquod Curiales non haberet tantos.] Curiae quae imperante Iuliano et dignitate et multitudine hominum flo-

ruerant, eo mortuo paullatim labi coepere, cum plerique earum onera vitantes, emptis ſuffragiis aut ad Palatinam militiam, aut ad civiles adminiſtrationes, aut ad militiae armatae ſacramenta transirent. Unde in quibusdam opidis unicus ſupererat Curialis, qui munera univerſa ſolus impleret: ut queritur Libanius in Orat. *πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν καλέσαντας*: et in Epilogo Orationis funebris p. 327. (Reisk. I. p. 620.) *βουλευταὶ δὲ τὴν δικαιοτάτην θεραπείαν ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποδράντες, τὴν ἄδικον ἐλευθερίαν ἐδίωξαν. Curiales vero ſervire patriae ſuae dedignantes, quod iuſtiſſimum obſequium eſt, libertatem et immunitatem iniuſtam ambierunt.* VALES. Cf. ſi tanti eſt, Vicat vocabular. utriusque iuris v. Curiales. W.

Tantos] tot, ut Plaut. Amphitr. v, 1, 5. Valer. Flacc. v, 636. et alibi. — *Suſpendi* differri, ampliari. W.

Ut cum habuerint.] In Editione Auguſtana legitur *habuerit*, non male: ferri tamen vulgata lectio poteſt, ſi ad *τὸ urbes* referatur. VALES.

8. *Iudicium potentis inimici declinans, aliumque ſibi poſtulans dari.*] Iudex vel ob gratiam faventior, vel ob odium infenſior, a litigantibus ipſa aequitate iubente repudiari poteſt. L. 16. C. de iudic. De quo plenius Ianus Langlaeus V. C. Semeſt. lib. II. cap. 2. LINDENBR.

9. *Ubi debitorum aliquem egeſtate obſtrictum nihil reddere poſſe dicebatur, interſici debere pron.*] Duriter hoc quidem a Valentiniano ſtatutum, non tamen ſine exemplo. Nam et Legibus XII. Tab. debitor non ſolvendus creditoribus adiudicabatur in partes ſecandus. Gellius lib. XV. cap. 13. lib. XX. cap. 1. Quintilian. lib. III. cap. 8. *Sunt enim quaedam non laudabilia natura, ſed iure conceſſa, ut in* XII. *Tab. debitoris corpus inter creditores dividi licuit: quam Legem mos publicus repudiavit.* Rigida ſane lex et plus quam inhumana; nec ſolum publico more repudiata, verum etiam Lege Petilia Papyria abrogata: duravit enim ad V. C. annum CDXXVII. Tumque primum C. Petilio, L. Papyrio Coſſ. ſancitum fuit, *pecuniae creditae bona debitoris, non corpus obnoxium eſſe.* Livius lib. 8. c. 28. *Quamvis nunc ad reprimendum pernicioſa machinatione rem frangentium fraudes, quibusdam in locis capitalis eſſe coeperit. Tertullianus Apolog. cap. 4. pag. 34. *Sed et iudicatos in partes ſecari a creditoribus leges erant; conſenſu tamen publico crudelitas poſtea eraſa eſt; et in pudoris notam capitis poena converſa, bonorum adhibita proſcriptione, ſuffundere maluit hominis ſanguinem, quam effundere.** LINDENBR.

Debitorum aliquem.] Debitores fiſcalium titulorum intelligit, qui debitores fiſci in Codice dicuntur. Hanc autem Valentiniani in exigendis tributis nimiam ſeveritatem etiam Zoſimus reprehendit in lib. 4. c. 16. VALES. Plura crudelitatis exempla vide infra XXIX, 3. W.

Nulla vacat quaeſtio pravit.] Hic locus corruptiſſimus eſt. Et in Regio quidem et Vat.* ac Toloſ.* codice ſic legitur: *Nulla vaſat vectio pravitatum apud eos, qui quod ve ineſſ. · . · . maximas putant eſſe virtutes.* [In Colbert. legitur *pravitatem*, et *ineffi.*] In Auguſtana autem Editione: *Nulla vacat quaeſtio pr, apud eos, qui quid vel ineſſicaciſſimas putant eſſe virtutes.* At

Gelenius ita ediderat: *Nulla vocat miſtio pr. apud eos, qui quod vel maximas putant, etc.** Ego vero ita fere a Marcellino ſcriptum eſſe exiſtimo: *Nulla autem eſt correctio pravitatum apud eos, qui quod velint efficere, maximae putant eſſe virtutis.** VALES. Et illud *autem* nihili eſt, et interponere tot literas ad ſententiam replendam vere Caſtellianum eſt. Itaque dum conſidero lectionem ſcriptam, ſuſtineo proponere quod mihi obvenit, nempe: *Nulla fauſta invectio pravitatum apud eos, qui quo ducit* (vel *ducunt*) *affectus, maximas putant eſſe virt.* Imitatur vocem Tullii lib. 2. de Invent. 54. *Clementia eſt, per quam animi temere in odium alicuius invectionis concitati, comitate retinentur.* GRON.

CAPVT VIII.

1. *Profectus ab Ambianis* (Amiens) *Treverosque* (Trier) feſtinans contra Alamannos, cf. c. 10. W.

Nectaridumque Comitem maritimi tractus.] Hic Comes litoris Saxonici per Britannias dicitur in Notitia Imperii Romani. VALES.

2. *Eadem loca profectus*] Deſideratur *in*, quod illius aetatis ſcriptores frequenter omittunt. W.

Proventuſidem celeri gradu praemiſit.] Mſ. *Provertu idem.* Utrumque vitioſum puto. LINDENBR.

Proventus idem.] Diviſis vocibus legendum *Proventus idem*, ut idem Valentinianus proventus praemiſerit, id eſt commeatus et inopiae ſubſidium. Sic libro XXII. c. 8. *proventibus fructuariis.* OISELIUS. At contra Mſſ. codices, in his Colbert. *Provertuidem* nomen viri proprium diſerte ſcriptum habent. HADR. VALES.

4. **Motus adoleſcentis et ſeneſcentis oceani.*] Sic Gellius libri XIV. capite 1. *Oceanus quaſi Lunae comes: cum ea ſimul ſeneſcit, adoleſcitque.** LINDENBR.

Motus adoleſcentis et ſeneſcentis Oceani] fluxus puta et refluxus maris. Paullo inferius hoc ipſo capite pluribus verbis hoc idem exprimitur. W.

Situmque] Sic pro *tractumque* e cod. Colbert. dedit Hadr. Valeſius, cuius praefationem vide p. LXV. W.

Ulyſſes Homericus.] Recte atque ordine fecimus, cum codicis Regii, *Toloſ.* [et Colbertini] ſcripturam hic reſtituimus. Ulyxem enim, non Ulyſſem dicebant veteres Latini: et cum in vetuſtis exemplaribus Scriptorum fere omnium Latinorum Ulyxes ſcribatur, mirum eſt tamen impreſſos codices alteram ſcripturam ubique praeferre. Eſt autem dialectus haec Dorica, qua οὐλύξην dicebant. Unde Cretenſes, quos dialecto Dorica uſos eſſe conſtat, in quadam inſcriptione ſic exaraſſe ait Plutarchus in Marcello c. 20. ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν γενέσθαι τὸ ἱερὸν καὶ λόγχας ἐδείκνυσαν καὶ κράνη, τὰ μὲν ἔχοντα ἐπιγραφὴν μηριόνου, τὰ δὲ οὐλύξου τουτέστιν ὀδυσσέως. VALES.

Ulyxes Homericus apud Phaeacas] Odyſſ. XII, 452. W.

5. *Dicalidonas et Vecturiones.*] Tangit hunc locum G. Cambdenus, vir in patria Historia illustranda accuratissimus; legendumque putat *Deucalidonios,* velut sic nominatos ab occidua Scotiae ora, qua Deucalidonius oceanus irrumpit. Quod monere volui: nam in re incerta certi quid pronuntiare arduum est. LINDENBR.

Dicalidonas.] De quibus loqui videtur Eumenius in Panegyrico ad Constantinum M. c. 7. ubi de Constantio Chloro illi sermo est, qui post victoriam de Pictis Eboraci mortuus est. *Neque enim,* ait, *ille tot tantisque rebus gestis non Dicaledonum aliorumque Pictorum silvas et paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Thulen ultimam, nec ipsas si quae sunt Fortunatorum insulas dignabatur acquirere, etc.* At in vulgatis Editionibus excusum est, *non dico Caledonum, etc.* quod si quis praeferre voluerit, eo quod Caledonia in Britanniis memoratur a Tacito, et Caledonii Britanni a Claudiano dicuntur et Ausonio, equidem non magnopere repugnabo. In Mss. Vat. et Reg. legitur *Dicalydonas et Vesturiones:* [in Colbert. *Dicalydonas et Verturiones.*] VALES.

Dicalidonas] antiquioribus, Tacito, Dioni Cassio cet. Caledonas. *Vecturiones — Attacotti — Scotti.* Cf. Mannerti Britannia p. 89. 91. Gibbonum T. VI. p. 210. W.

Franci et Saxones iisdem confines.] Inter Saxonas quippe et Alamannos sita erat Francia, ut scribit Hieronymus in Hilarionis vita, et Itineraria Tabula Peutingerorum. Hinc in Historiis fere Franci Saxonesque iunguntur, ut apud Iulianum in Orat. I. Eutropium in lib. 9. c. 21. de Carausio: *Cum apud Bononiam,* ait, *per tractum Belgicae et Armoricae pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant, etc.* VALES.

Franci et Saxones] utrique Germani. Vid. Mannerti Germaniam p. 259. et 526. et ipsum Ammianum supra XXVI, 4. W..

6. *Orbis extrema*] Britanniam. *Ad Bononiae* (Boulogne) *litus, quod a spatio controverso terrarum* opposita Britannia *angustiis reciproci maris* (le Canal) *distinguitur.* W.

Rutupias stationem.] Orosius et Beda *Rhutubi portum* vocant, ut iam ante ab ampliss. Marco Velsero in Observat. ad Tab. antiquam, et G. Cambden in Cantii Descriptione notatum. *Vid. Lucan. lib. 6. v. 67. Zonaras pag. 217. Britanniae populos duos praecipue esse ait: Caledonios et Maeatas. Qui locus dignus, qui consideretur. Vid. Excerpta. Tacit. in Vita Agricolae c. 10. 11. Iordanes de reb. Geticis. Panegyr. Constant. Const. F. dictus pag. 235. *Non Dicalidonum aliorumque Pictorum silvas et paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Tylen ultimam.* * LINDENBR.

Rutupias (Richborough) XX, 1. W.

7. *Lundinium* (London) *vetus oppidum, quod Augustam posteritas appellavit,* in honorem fortasse Imperatricis cuiusdam. Mannert Britannia p. 164. W.

10. *Libero commeatu dispersos*] quibus duces abesse concesserant. *Dulcitium* de quo vide XXVIII, 3. et Prosopograph. Cod. Theodos. Diversus est ab alio Dulcitio, in quem scriptum epigr. incert. DCLXXXII. W.

CAPVT IX.

2. *Remigii*] de quo vide plura in Ind. I. — *Cautiſſimus* et ſuſpicaciſſimus. W.

3. *Geſtorum ſeriem, cum adegerit ratio*] v. infra XXVIII, 6. W.

4. *Militares faſtus*] ducum. — *Anhelantes* flatu ſuperbo, quod additum XXVIII, I. *Indiſtanter* ſine diſcrimine. cf. XXXI, 6. W.

5. *Flatus et pondera*] ſuperbia et arrogantia cum faſtidio coniunctae; de quo uſu *ponderis* (Gr. βάρος) vide Salmaſ. ad Trebell. Poll. triginta tyrannos c. 5. extr. ubi nec Ammiani locum neglexit. W.

Inventores iuris antiqui.] Priſcos Athenienſes videtur intelligere, a quibus Romani leges XII. Tabularum acceperunt. Illi enim ſummos quosque duces ſuos aut exſilio, aut morte multarunt. Ab iis etiam oſtraciſmus inventus eſt, quo eminentiſſimum quemque non aliud ob crimen, quam quod in libera civitate nimium ſupra ceteros exſtabat, teſtarum ſuffragiis e patria in decennium relegabant. VALES.

Id nonnumquam ad privatorum pertinuit cauſas] ii adeo, qui magiſtratus, primoresque civitatis non ſunt, *ob multitudinis crimina*, quae in civitate invaleſcere coeperunt, etiam *innoxii* puniuntur. W.

6. *In Iſauria*] De prioribus Iſaurorum incurſionibus vide XIV, 2. XIX, 13. de noſtra Zoſimum IV, 20. W.

Aſiae Vicarius] Qui Vicarius dioeceſios Aſianae in Notitia Imperii dicitur. Eamdem poteſtatem deſignat Eunapius in vita Maximi p. 107. Commel. ubi de Clearcho loquitur Aſiae Vicario, cui ſucceſſit Muſonius: *τῆς οὖν ἀσίας ἀπάσης κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ Κλέαρχος ἐπεστάτει, ὅση κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἐφ' ἑλλησπόντου διὰ λυδίας καὶ πισιδίας ἐπὶ παμφυλίαν ἀφορίζεται. Toti tunc Aſiae praeerat Clearchus, quae ab Hellesponto per Lydiam ac Piſidiam in Pamphyliam usque porrigitur.* Ad hunc Clearchum Vicarium Aſiae miſſa eſt lex unica in Cod. Theod. ne colonus inſcio Domino, Valentiniano et Valente Coſſ. Erat autem haec dignitas ſubiecta atque obnoxia Praefecto Praet. quod et Eunapius ibidem ſatis indicat. Nam cum Praefecti Praet. multas dioeceſes adminiſtrarent, nec ſimul ac ſemel ubique praeſto eſſe valerent, Vicarii conſtituti ſunt, qui in ſua dioeceſi Praefectorum Praet. munera ac vices implebant: ac praecipue annonam, et tributa curabant, perinde ac Praefecti Praet. ut ex allato Eunapii loco de Muſonio Vicario abunde colligitur. VALES.

Muſonius, Athenis Att.] Muſonius Proaereſii diſcipulus, cum Athenis Sophiſticum thronum nactus eſſet, adverſus Proaereſium inſurrexit: ſed cum imparem ſe tanto certamini intelligeret, mox ad gerendam Remp. ſe transtulit, ut ſcribit Eunapius in Proaereſio: qui et in Hiſtoriis illius mentionem a ſe factam eſſe ſubiungit. Quod ſi quis Eunapii locum ex Hiſtoriis requirit, exſtat apud Suidam in Μουσώνιος· *πάντα ὅσα ἦν ἄριστα, μικρὰ ἐφαίνετο πρὸς τὸν ὄγκον Μουσωνίου. δι' ἃ κατὰ λόγον εὐδοκιμῶν, τήν τε ἀλιτενῆ χώραν τῆς Ἀσίας ἐπῆλθε, καὶ ὁ τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχὴν πρὸς τὰς ἐπιδημίας ἐξίστατο. κἀκεῖνος ἅπαντα ἐπιὼν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις,*

τὴν θάλασσαν ἐπλήρωσε τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσφορῶν, etc. *Quaecumque erant maxima, ea Musonius, qua erat animi magnitudine, pro minimis ducebat Quapropter cum, ut par erat, ab omnibus celebraretur, maritimam oram Asiae peragravit, eique iter facienti Proconsul Asiae cedebat. Musonius igitur cum paucis diebus omnem illam oram perambulasset, Asiaticis tributis ac vectigalibus in naves impositis mare implevit. Neque vero quisquam de ulla iniuria querebatur: sed cuncti cum voluptate tributa inferebant. Eunapius quippe Rhetor ex Lydia ei negotio praefectus erat.* Ex his verbis satis apparet de Musonio Asiae Vicario Eunapium ibi locutum esse. Eiusdem meminit Zosimus in lib. 5. c. 3. μουσώνιος ἕλλην ἀνὴρ καὶ παιδείας ἥκων εἰς ἄκρον. Idem videtur esse, cuius encomium scripsit Himerius Sophista, cum Proconsul esset Achaiae, (p. 274. Wernsd.) et ad quem exstat Libanii Epistola 453. VALES.

Musonius Asiae Vicarius] vicem gerens Praefecti Praet. v. Ind. II Pluribus de eo egit Wernsdorf ad Himerium p. 472. — *Luxu adiumento militari marcente* cum exercitus virtus Asiatica, quae iam olim Romanos fregerat, luxuria elanguisset. W.

Adhibitis semiermibus paucis, quos Diocmitas appellant.] Capitol. in Vita Ant. Phil. c. 21. *Armavit et Diocmitas, emit et Germanorum auxilia contra Germanos.* At unde sic dicti Diocmitae, aliis disquirendum relinquo. LINDENBR.

Quos Diocmitas appellant.] Horum meminit Capitolinus in Marco c. 21. Assentior autem Turnebo, qui in lib. 25. Advers. cap. 18. Diocmitas esse dicit levis armaturae milites, qui ad persequendum hostem ipsa levitate habiles sunt: dicti sunt enim ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ. Eorum mentio fit a Symeone Metaphraste in vita Athanasii: ζημίαν ζωῆς ὑφέξειν τοὺς διωγμίτας, εἰ μὴ τὸν Ἀθανάσιον ζῶντα παραστήσωσι. *Capitis supplicium subituros esse Diogmitas, nisi Athanasium vivum adducerent.* Apparet igitur legendum esse *Diogmitas*, non *Diocmitas*. VALESIUS. Tetigit et hos ipsos Freinshemius in notis ad Florum III. 19. qui profecto meliore fide tribuit Casaubono quod est Casauboni, a quo locus ille Metaphrastae diu fuit excitatus, antequam Valesius Ammianum tractare posset. GRON. Cf. Iac. Gothofredi Opusc. VII, p. 20. W.

Angustum devexitatis anfractum] angustias montium. W.

7. *Latebrosa montium saxa.*] Quum Lindenbrogius notet in Florentino legi *latebrosa animantium*, putabat pater commode erui inde *latebrosa nimis montium saxa*, quod certe convenit stylo Ammiani: unde adscripsit ex libro XXIX. cap. 2. *alta nimium potestate.* GRON.

Excitae tandem copiae] iustus exercitus, qui ob luxum antea memoratum cessaverat. W.

Germanicopolitanis.] *Germanicopolin* alio nomine *Booscoeten* dictam Plinius ait, in Hellesponti Descriptione lib. v. cap. 32. Ptolemaeus in Galatiae situ Γερμανόπολιν vocat. LINDENBR.

Germanicopolitanis.] Germanicopolis opidum Isauriae est, et quidem totius regionis quae a Barbaris tenebatur, caput. Isauriae enim provinciae quae Romanis parebat, metropolis erat Seleucia, ut scribit Constantinus in lib. I. de provinciis cap. 13. τὰ δὲ ἄνω σελευκείας καὶ μεσογαίας καλεῖται δεκάπολις καὶ ἐστὶ πρώτη μὲν

γερμανικούπολις, etc. Et in Notitia Epiſcoporum qui Chalcedonenſi Concilio ſubſcripſere, primus ex Epiſcopis Iſauriae provinciae nominatur Baſilius Seleucienſis, ultimus Tyrannus Germanicenſis. VALES.

Immobiles diu manſere.] Paullo poſt Valentiniani ſenioris obitum Iſauri rurſus latrocinari coeperunt, et finitimas provincias populati ſunt, a caſtellis dumtaxat abstinentes, ut tradit Zoſimus in lib. 4. VALES.

8. *Praetextatus praefect. Urbis.*] Ad librum xxII. c. 7. iam de eo notavit Valeſius, et ex inſcriptione, quam citat quoque Iuretus ad Symmachi librum x. epiſt. 26. eius nomina reponit. Sed hunc locum opportune adduxit illuſtravitque Iac. Gothofredus ad Codic. Theodoſ. lib. xIII. tit. 3. de Medicis et Prof. GRON.

Praetextatus] antea Proconſul Aſiae xxII, 7. *Praefecturam Urbis* A. 367. *curans* v. Corſini p. 243. Gibbon P. vI. p. 177. W.

Raro contingit ut cum timeretur, amorem non perderet civium.] Vulgaris eſt Pub. Syri verſus: *Amor miſceri cum timore non poteſt.* Igitur ubi miſcetur, rari exempli ſpecimen eſt: idque merito laudant, in Praetextato Ammianus, et in Honorio Claudianus in Nupt. Honor. et Mar. 330.

Non odium terrore moves, nec frena reſolvit
Gratia, diligimus pariter, pariterque timemus. LINDENBR.

9. *Tumultu lenito, quem Chriſtianorum iurgia concitarunt.*] Cf. ſupra c. 3. W.

Pulſoque Urſicino.] Qui tamen Neapoli poſtea Epiſcopus conſtitutus fuit. Anaſtaſius in Vita Damaſi PP. LINDENBR.

Pari iam propoſito.] In codice Regio [et Colbert.] *pariam* ſcriptum reperi, et eadem manu ſuperſcriptum, *paruit prop. etc.* *in Toloſano legitur, *patuit.** Mihi quidem, ſi quid corrigendum eſt, ſic emendare ſatius videretur: *Pulſoque Urſino alta quies parta eſt, propoſito civium Rom. aptiſſima: et adoleſcebat gloria praeclari Rectoris, etc.* Particulam autem copulativam ex fide Regii codicis addidi, quae hic omnino neceſſaria videtur. Ceterum Vettius Agorius Praetextatus Praefecturam Urbanam iniit Lupicino et Iovino Coſſ. ut ex Codice Theod. conſtat: et in auctores et conſcios ſeditionis Urſinianae ſeverius animadvertit, Clericis etiam nonnullis ſupplicio affectis, ut ſcribit Socrates in lib. 4. cap. 24. qui tamen Maximinum eum perperam appellat. VALES. *Propoſito* votis *civium.* W.

10. *Maeniana ſuſtulit omnia.*] Vid. L. 242. ff. de verb. ſignific. L. 11. C. de aedific. priv. Feſtus Pomp. in *Maeniana.* LINDENBR.

Maeniana ſuſtulit omnia.] Maenius cum domum ſuam venderet Catone et Flacco Cenſſ. ut ibi Baſilica Porcia aedificaretur: excepit ſibi ius unius columnae, ſuper quam tectum proiiceret ex provolantibus tabulatis, unde ipſe et poſteri eius ſpectare munus gladiatorium poſſent: ut ſcribit Aſconius in Divinationem c. 16. Poſt hunc alii e lapide, alii e maceria aedificavere in porticibus maeniana, et foribus ac domibus adiecerunt: quod ex vetere Grammatico ſcribit Iſidorus in lib. xv. Originum. ξύλων ἐξοχὰς vocat Herodianus in fine lib. 7. Vide Briſſonium in lib. de ver-

borum ſignif. Similia ſunt quae παραπετάσια dicuntur in lege 39. Cod. Theod. de operibus publicis. VALES.

Maeniana] dicta etiam *Solaria*, tecta aedium plana, eadem fere, quae nos vocamus *Altane*. Nomen habent ſive, ut vett. Grammaticis, Aſconio ad Cic. Divinat. c. 16. Nonio, Feſto et Iſidoro placet, a Maenio quodam, qui, cum domum prope forum venderet, in lege venditionis columnam excepit (v. Cicero pro Sextio c. 58.) in qua proiiceret tectum, unde ipſe cum ſuis ſpectaret gladiatores, qui in foro ederentur; ſive, ut Salmaſius contendit (ad Spartiani Peſcenn. Nigrum c. 12.) a *moenibus*, h. e. columellis, quarum lorica circumdaretur ſolarium, ne quis delabi poſſet. Haec Erneſti in Proluſ. de Solariis Opp. Philoſ. p. 29. cf. Daviſ. ad Ciceron. Acad. II, 22. et Gesneri Theſ. h. v. W.

Priſcis quoque vetita legibus] v. L. 242. Pandect. de verbor. ſignificatione. W.

Diſcrevit privatorum parietes ab aedibus ſacris.] Ita quoque Conſtitutione Arcad. Honor. et Theod. Imppp. aedificia privatorum publicis aedibus adhaerentia ſive ſuperpoſita deſtrui tollique praeceptum. L. 4. Cod. Theod. de operib. publ. quae eſt L. 9. C. Iuſtin. de aedif. privat. *Vid. L. 17. C. de operib. publ.* LINDENBR.

Diſcrevit ab aedibus ſacris privatorum parietes.] Non modo aedibus ſacris, ſed ne operibus quidem publicis, murisve urbium quidquam licet coniungere, lege 9. D. de rerum diviſione. VALES.

Ponderaque per regiones inſtituit univerſas.] De ponderibus publicis exſtat Conſtitutio Valentinian. Theodoſ. Arcad. Imppp. L. 9. de ſuſceptor. praepoſ. LINDENBR.

Pondera per regiones (urbis) *inſtituit univerſas.* De aequalitate menſurarum inde a Veſpaſiani temporibus plura ſcire qui cupit, adeat Caſaubonum ad Iulii Capitol. Maximinos c. 3. et Wernsdorfium ad poetas minores T. v. p. 605. ſſ. W.

Quod laudando Brutum Tullius refert.] Verba Tullii ſunt in Oratore ad Brutum c. 10. *Quid tam difficile quam in multorum controverſiis diiudicandis ab omnibus diligi? conſequeris tamen, ut eos ipſos contra quos ſtatuis, aequos placatosque dimittas. Itaque efficis, ut cum gratiae cauſa nihil facias, omnia tamen ſint grata quae facis.* VALES.

CAPVT X.

Redit Ammianus ad bella cum Alamannis. cf. c. 2. Gibbon. T. VI. p. 186. Ritter Gallia T. v. P. 3. p. 578. W.

1. [*Alamannus Regalis Rando Mogontiacum irrepſit.*] Heic P. Pithoeus ad oram Ammiani ſui laudat *Hieronymum in libro de Monogamia ad Gerontiam*, ſeu potius in Epiſtola ad Agerochiam: quaſi verba Hieronymi ad rem valde pertineant. Ubi notandum eſt Valentiniano II. et Valente II. Coſſ. anno Chriſti CCCLXVIII. a Randone Alamanno clam irruptum direptumque eſſe Mogontiacum, et incolas eius abductos. Sed iterum anno CCCCVI. aut ex aliis CCCCVIII. principatu Honorii iterum *Mogontiacum captum atque ſubverſum eſt, et in Eccleſia multa hominum millia*

trucidata: et multa mala paſſae ſunt plurimae aliae urbes Gallicanae, quum Alani, Suevi, Vandali, Burgundiones, et Alamanni Gallias intrarunt, easque per annos aliquot impune vaſtarunt. De poſteriore hocce excidio Mogontiaci loquitur Hieronymus in Epiſtola ſupra laudata; de priore illa ſub Valentiniano eiusdem urbis clade ſolus Ammianus: nec verba Hieronymi ad eam ulla ratione pertinent, ſicut exiſtimavit P. Pithoeus.] HADR. VALES. *Regalis* regiae ſtirpis. W.

2. *Chriſtiani ritus ſollemnitatem*] fortaſſe Paſchatis feſtum, quod ſuadere videtur paullo inferius memoratum *anni tepens tempus.* W.

Virile et muliebre ſecus.] In exemplari Regio [et Colbert.] et in Auguſtana Editione *ſexus* legitur rectius fortaſſe: nam τὸ *ſecus* pro ſexu nimis poeticum eſt. HADR. VALES. Sic iudicat, quum tam frequens occurrat, et fere ſaepius apud hiſtoricos, qui proſa ſcripſerunt, quam apud poetas. Tantum differt uſus antiquiorum ab recentioribus in caſu, ut et in ipſo hoc ſcriptore variatur, de quo pater ad Livium XXVI, 47. GRON. Cf. XVI, 11. W.

Cuiusquemodi fortunae] ſummae et imae conditionis, uti XXX, 4. XXXI, 15. W.

3. *Vadomarii*] adhuc viventis, v. Ind. I. W.

Concideret ſtrage.] Sic Gelenius edidit. Sed cum in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolol.* ſcriptum invenerim, *comperet ſtrage;* ita potius a Marcellino ſcriptum eſſe exiſtimo, *ut qualibet occumberet ſtrage.* Accurſius autem, *comperta ſtrage*, infelici coniectura ediderat. VALESIUS. Illud verbum *occumberet* τῷ πάνυ ſe ingeſſit, quia ſtatim recurrere animadvertebat *occubuit.* Sed plane ferri nequit. Non enim prima navabatur opera, ut occumberet, ſed ut ſuperaretur vel proderetur, ut manifeſte diſtinguit ſtatim auctor ipſe: quorum quum neutrum fieri poſſet, δεύτερος πλοῦς fuit, ut fraude domeſtica occumberet, ſicut occubuit. Ex literis verbi quod in ſcriptis libris exſtat, palam exiſtit *corriperet.* Hinc videtur lineola poſtremae parti ſuperſcripta quondam exoleviſſe *corriperet* pro *corriperetur.* GRON.

4. *Tentatus* ſuperari, *citerioris vitae* XIV, 1. XXV, 4. interioris admiſſionis *miniſtri ſtudio ſollicitante noſtrorum*, qui pecunia corruperant miniſtrum, ſed quam diſpares priſcis Romanis, immemores Fabricii olim ſui perfugam, veneno Pyrrhum e medio tollere pollicitum, regi remittentis. W.

Torpuere diſcurſus.] In Regio codice legitur *tepuere.* VALES.

5. *Deſtinatius*] ſtudioſius. *Tutela* ſecuritate. *Reparabilis gentis,* quae vires facile poſſet reficere. cf. XXXI, 7. — *Nunc infimorum et ſupplicum.* Locus ſimilis XVII, 13. ad infimitatem obſequiorum venere ſervilem. W.

6. *Accito Sebaſtiano*] cf. c. 6. *Numeris* legionibus. W.

Anni tempore iam recente.] Regius codex habet *iam tepente,* quam ſcripturam vulgatae longe antepono. Nam et in Mſ. Flor. legi *iam terente* monuit Lindenbrogius, [ut et legitur in Colbertino.] VALES. Idque opinor magis genuinum, unde faciendum fuit *iam ferente.* GRON.

Rhenum transgreſſus.] Multum ab hac Gelenii ſcriptura diſſentiunt noſtri codices. Nam in Regio ac Flor. [et Colbert.]

ac Tolos. sic legitur, *inhenum transtibusque neminem divisis agm. quadr. ipse medebat.* At in Augustana Editione ita excusum est, *Rhenum tramitibusque Rheni divisis agm. quadr. incedebat.* Ex quo apparet, quanto sagacior ac felicior in coniiciendo Gelenius fuerit Accursio. Est tamen, quod in illa Gelenii emendatione non probem, primo quod vocem illam *neminem* expunxit: deinde quod *indivisis agminibus* edere maluit quam *divisis*. Itaque sic videtur legi potuisse commodius. *Rhenum transgressus resistente nemine, divisis agm. quad. ipse medius incedebat.* VALESIUS. Cui potest paulum humaniori placere iste non artifex, sed carnifex modus integrandi auctores ex legentium ingenio, non ex veteri scriptura? Itaque et pater hac ratione offensus ad Varias Lindenbrogii annotabat in mendoso illo *transtibusque* latere videri *transit obvioque nemine*. Sed praeterea an Rhenus sic erat ignotus ei, qui Ammianum describebat, ut in eius fluvii nomine ita nunc deberet haesitare? Vide an magis placere queat, quod mihi in mentem venit, duntaxat propius ad veterem manum. *Valentinianus cum Gratiano Menum transit, visoque nemine in divisis* (vel *diversis*) *quadratis ipse medius erat.* Hinc et Ausonius in loco, quem mox citat ὁ πάνυ, non Rhenum, sed Nicrum advocat. GRON.

7. *Longo itu* longe *porrectas.* Oudendorpius ad Florum L. 1. c. 16. p. 148. malit *situ*. Nil opus. Ad eundem Flori locum Freinshemio pro *sensim gradiens* apud Nostrum legendum videtur: *ensem quatiens*. Flori locus hic est: *ultionem flagitans miles strictis ensibus per ipsam viam ante pugnam furit.* (Ammian. *infrendebat.*) Florum obversatum fuisse Marcellino, admodum probabile est; nihil tamen in contextu volui novare. W.

8. *Solicinio nomen est.*] Ms. *Soliconmo*, uti fere etiam Rhenanus in suo cod. reperit, quem de hoc loco vide German. rer. lib. III. LINDENBR.

Solicinium] Situm huius loci definire haud sustinuerunt Mascovius in hist. German. Lib. VII. §. 5. et Mannertus P. II. Fasc. 1. p. 240. *Haeselinus* tamen in Commentatt. Acad. Elect. Palatinae Vol. IV. urbem esse coniicit *Schwetzingen* prope Heidelbergam, cui assensum praebet *Meuselius* in *neueste Literatur d. Geschichtskunde.* 1778. Th. 1. S. 101. W.

9. *Locorum gnavitate.*] Praepositum habet Florentinus teste Lindenbrogio *unde*, ex quo pater fingebat *nuda locorum gnaritate.* GRON. *Gnaritate* peritia XVI, 3. XXX, 1. W.

Montem praecelsum.] cuius nomen *Piri* est XXVIII, 2. nunc *heilige Berg* in agro Heidelbergensi. — *Regibilis* ad imperia promtus. W.

* *Vexillum opperiens extollendum.*] Caesar de Bello Gallico lib. 2. c. 20. *Caesari omnia uno tempore erant agenda. Vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurri oporteret; signum tuba dandum.* Idem [Ammianus nempe] mox post: *Signoque erecto, quod solet ad pugnam hortari, tubarum minacium accedente clangore.* Notat hunc ipsum morem Caesar.* LINDENBR.

10. *Perterrente*] Wakefield. ad Lucret. IV, 1017. malebat *proterrente*, i. e. impellente, protrudente. ERF.

Clementer proclivem] Bene latine variata oratio; paullo ante: *facilem devexitatem habens et mollem.* W.

Quod haud placuit maturato.] Scribendum omnino est, *quo ut placuit maturato, etc.* qua quidem emendatione certius nihil: ut mirer Gelenio homini acutissimo hoc in mentem non venisse. In Regio, * et Tolos. * codice legitur, *quod aut pl. mat.* VALES.

Capite intecto] sine galea, ne agnosceretur ab hostibus, cf. quae statim sequuntur de *cubiculario.* — *Ut erat sui arrogans aestimator,* nimium sibi confidens aliis contemtis. W.

Quam inspexere proculcatores.] Ita in Mſ. vulg. *procursatores.* Et *proculcatores* hic, uti in melioribus libb. Vegetii, et Notitia Imp. *Inter auxilia Palatina Exculcatores seniores, Exculcatores iuniores.* LINDENBR.

Proculcatores.] In codice Regio et Basiliensi Editione *Procursatores* dicuntur: sed cum Augustana Editio codici Flor. [et Colbert.] consentiat, non dubito quin praeferenda sit altera scriptura. Sunt autem Proculcatores iidem ac procursatores, seu excursatores, qui scilicet agmen praeeuntes, incursum hostium explorabant, ut videre est in principio lib. 24. Eos Vegetius in lib. 2. exculcatores seu exculcatores vocat: Leo in Tacticis σκουλκάτωρας. Iidem Graeci σκοῦλκαι et σκοῦλκας vocant stationem seu vigilias, indidem deflexo vocabulo. * In Tolos. codice *Procultatores* scriptum inveni. * VALES. Cf. Bessel Misc. p. 252. et Ind. II. W.

11. *Per labilem* lubricum *limum.* cf. XV, 10. W.

12. *Signo erecto*] vexillo sublato, uti paullo ante. — *Fragore* clamore, strepitu. Sic fragorem non de rebus tantum, sed personis etiam usurpat noster XX, 4. XXV, 6. — *Crispando* vibrando XIV, 2. — *Per hirta dumis et aspera* sentibus et prominentibus saxis invia. W.

15. *Pandebant poplites et suras et dorsa*] Fusius effert, quod alibi brevius: terga dabant, corpora nudantes intecta, uti XV, 4. XIX, 11. — *Silvarum se latebris amandarunt,* absconditerunt. XVI, 12. W.

16. *Exercitus ita bellator.*] Nescio unde haec scriptura in Lindenbrogii Editionem irrepsit. Nam in Regio quidem exemplari, et in Augustana Editione locus corruptus est hoc modo, *et Sextus ita bellator:* [in Colbert. Mſ. *ex sextus.*] Gelenius vero sic ediderat, *exsertus ita bellator*, optime procul dubio. Sic enim in superiore libro locutus est Marcellinus lib. XXII. cap. XI. *Aliso quidam Tr. abscidit exsertus bellator et prudens.* VALES. Vid. ad XXVI. 8. W.

Sicinio] Dentato, cuius iam supra mentio facta XXV, 3. Ob singularem fortitudinem Achilles Romanus dictus, de quo vide inprimis Gellium II, 11. — *Sergio.* Itidem iungitur Sicinio XXV, 3. W.

* *Imperatores Treveros reverterunt.*] Ubi et triumphales ludos edidit Valentinianus, ut testatur Ausonius in Mosella sub finem (v. 421.):

— Augustae veniens quod moenibus urbis
Spectavit iunctos natique patrisque triumphos:
Hostibus exactis Nicrum super et Lupodunum,
Et fontem Latiis ignotum annalibus Histri.

Hanc enim haud dubie Valentiniani victoriam Alamannicam designat, quae contigit Valentiniano II. et Valente II. Coss. Quare valde miror, qua ratione Cluverius, vir alioquin diligentissimus, hos versus Ausonii de Gratiani Argentuariensi victoria acceperit: quod passim inculcat ac repetit in lib. 2. et 3. Germ. Ant. capite 4. Atqui apud Argentuariam Lentienses Gratianus vicit post mortem patris, ut constat. Valentinianus vero tunc, cum haec Ausonius scriberet, adhuc vivebat. Sic enim paullo post ait v. 449.

Burdigalam cum me in patriam nidumque senectae
Augustus pater, et natus, mea maxima cura,
Mittent etc.

Sed hic Cluverii error ex M. Freheri Commentariis haustus videtur. Interim demendus est alter Cluverii scrupulus, qui in supradicto capite 4. nescire se ait, cur Ausonius *fontem Histri Latinis ignotum* dixerit. Ego vero facile id solvi posse aio, si meminerimus Danubium a fonte ad Moesiam usque appellari; inde ad Pontum usque Histrum. Itaque Histri fontes Latinis seu Romanis nulli sunt, sed Danubii. VALES.

Treveros (Trier) qui sedes omnino saepe fuerunt Imperatorium. cf. xv, 11. W.

C A P V T XI.

1. *Vulcatio Rufino*] Praefecto Praetorio supra c. 7. *absoluto vita* mortuo xxv, 5. *dum administrarat* in ipso munere. W.

Probus] Sextus Anicius Petronius Probus, de quo vide inprimis Corsinum de Praeff. Urbi p. 252. ff. — *Ab urbe* ex urbe. Quem ibi magistratum administraverit, fateor me ignorare. Fasti Consulares habent ao. 371. in Praeff. Urbi numerat Corsini p. 252. sed ao. 372. Ammianus autem in rebus ao. 368. gestis occupatus est. W.

Iudicioli] vix alibi reperias. W.

2. *Quasi gemina quaedam, ut f. P. fortuna.*] Sic fere loquitur Valerius Max. in lib. 6. cap. 11. *Namque Alcibiadem quasi duae fortunae partitae sunt: altera quae ei nobilitatem, etc.* Sed tamen in hac sententia maneo scribendum esse *genuina*. Eodem errore in Elogio Iuliani quod est in lib. 25. ubi legitur, *ut poenarum asperitatem genuina lenitudine castigaret:* in Editione Rom. scriptum erat *gemina* et in Epist. 23. et 25. lib. 1. Symmachi plerique codices *gemina* pro *genuina* praeferunt, teste Iureto. VALES. Recte *genuina*. Genuinum et aliis, iisque pluribus locis Ammiano est i. q. ingenitum, nativum, quod vel natura vel consuetudine cuiusque proprium est. W.

Ut fingunt Poetae] Haec verba non suo loco posita videntur, melius post *pinnis* collocanda. Ceterum Fortuna *praepetibus pinnis* alata globuloque insistens, in numis ubique obvia. Cf. Döring de imagg. alatis apud veteres. W.

Licet potuit] multa valuit xviii, 4. W.

Ingentia largiendo.] De liberalitate et munificentia Probi idem testatur Claudianus in Consulatu Olybrii et Probini v. 42.

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes: ſed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas, etc. VALES.

Interpellando poteſtates aſſiduas.] Reſtituta eſt hoc in loco vera ſcriptura, quam et Regius et Vatic. codex, [ac Colbert.] et Editio Auguſt. ſervaverat. Et eleganter intervallaſſe poteſtates dicitur Probus, quippe qui tot magiſtratus geſſerit ac praefecturas, ut numquam fere ſine magiſtratu viſus ſit. Fuit enim primo Proconſul Africae, Datiano et Cereale Coſſ. ut diſcimus ex lege 3. Cod. Theod. Quorum appellat. ac deinde Praefectus Praet. quater, ac poſtremo Conſul cum Gratiano A. anno Domini 371. ut docent veteres Inſcriptiones apud Gruterum p. 401. Primam quidem Praefecturam Praet. quam hic commemorat Marcellinus, geſſit Valentiniano Nob. P. et Victore Coſſ. ut elicitur ex Codice Theod. Fuit autem Coelii Probini filius, Petronii Probiani nepos, quorum uterque Conſul fuerat: ut ex vetuſta Inſcriptione docuit me Iac. Sirmundus. Itaque ex avi nomine dictus eſt Sextus Petronius Probus. Eiusdem elogium exſtat apud Auſonium in Ep. 3. *Narrat Paulinus in Vita Ambroſii, tantam eius famam etiam apud exteras gentes fuiſſe, ut ex Perſide Romam nonnulli venerint, Probi potentiam ac divitias ſpectaturi.* VALES.

Intervallando poteſtates] munera diverſa aliud poſt aliud obeundo. *Contra timidos celſior,* audacior, oppoſitum enim antecedenti *timidus ad audaces.* Sic in ſequentibus etiam apte ſibi reſpondent *ſibi fidere, pavere; cothurnus, ſoccus,* de quibus non eſt, quod plura afferam. — Omnino cothurno grallisque adeo incedens ipſe Ammianus h. l. placere ſibi videtur. W.

3. *Natantium genus*] piſces. XXVI, 10. *Haud tam* (melius *ita*) *diu ſpirat* vivit in terra continenti. — *Numquam innocentium per cupiditates immenſas* qui, ut libidines explerent, numquam intra iuſtos fines ſeſe continebant, *utque multa perpetrarent impune* ipſum, *dominum,* patronum ſuum ambitu, variisque, quales in aulis adhiberi ſolent, machinationibus ad munera evehebant, *in Remp. mergebant,* ſervata metaphora a piſcibus deſumta. W.

4. *Ita pronuntiat Cicero.*] In Philippica 2, 12. ſed et in iure ſuaſor criminis et laudator eadem poena tenentur. Nam Ulpianus in lege 1. D. de ſervo corrupto: *Et ſi erat ſervus omni modo fugiturus, vel furtum facturus; hic vero laudator huius propoſiti fuerit; tenetur. Non enim oportet laudando augeri malum.* VALES.

5. [*Suſpicioſus tamen et minutus ſuopte ingenio fuit.*] In codice Colbertino ſcriptum eſt: *Suſpicioſus tamen et munitus ſ. i. fuit:* quae ſcriptio plane mihi arridet. *Munitus* vocatur Ammiano homo undique ſibi cavens, et ex omni parte veluti tectus adverſus inſidias et fraudes ac dolos. *Minutus* retinet Lindenbrogius, et explicat μικρόψυχος, id eſt timidus et puſilli animi: quod vitium in Probum etiam cadit.] VALES. Merito aſſentitur Valeſio Erneſtius. W.

6. [*Ita implacabilis et diruptus, etc.*] Quid heic *diruptus* ſignificet, haud facile dictu eſt. Huic enim loco nomen iſtud haudquaquam convenit. Codex Colbertinus praefert, *ita implac.*

et directus, ut nec exorari posset, nec ad ignoscendum inclinari. Quam lectionem mecum docti omnes sunt probaturi. *Directum* appellat Marcellinus hominem immobilem, inflexibilem, et ut alibi loquitur indeclinabilem, in malo proposito sibi constantem ac firmum, et si quem laedere voluerit, nulla umquam ratione ad veniam flectendum atque convertendum. P. Pithoeus ad oram Ammiani sui notavit, cum *munitus*, tum *directus* in veteribus libris legi.] HADR. VALESIUS. Est aliquid ex uno codice mutare contextum; qui quid significet, facile dictu potest alteri esse. Potuit autem vir doctus ad speciem huius mutationis consulere varias lectiones Lindenbrogii, qui testatur similiter legi in Florentino. Etiam Accursius prope ad hanc formam edidit *direptus*. Qui autem directus dicitur, cur in sequiorem partem debet intelligi? Haud dubie potest et in bonam. *Diruptus* autem satis quoque eleganter et commode dicetur, nempe ab humanitate et ignoscendi venia, ut *abruptum patri Torquatum* dixit Manilius v, 106. quem in ista loquutione illustravit pater libro I. observ. cap. 6. Omisit autem Ammianus rem, a qua diruptus erat (quum Manilius addiderit) perinde ut Velleio lib. I c. 6. [ubi vid. Ruhnken. W.] dicitur Lycurgus *disciplinae convenientissimae vir*, non addito, cui convenientissima ista disciplina erat, unde magna illic molestia viris doctis, quam alibi removebimus. GRON.

Directus] obstinatus, severus. Cf laudatam ab Ernestio Clav. Cicer. in h. v. et Glossar. Nomicum Cod. Theodos. ubi *directum ius* explicatur a Gothofredo, quod nullo iure labefactari potest. Reinesius orae sui exemplaris appinxerat: „*dirus*, an *praeruptus?*" W.

CAPVT XII.

1. *Rex Persidis longaevus ille Sapor*] Ad annum LXX. pervenit. Multa de eo Agathias in lib. IV. pag. 131.* LINDENBR.

Post pudendae pacis icta foedera] XXV, 7. *Iniectabat Armeniae manum*, cf. XXIX, 1. XXX, 1. 2. et Gibbonum T. VI. p. 231. ff. W.

3. *Captum Regem ipsum Arsacem.*] Nescio an is sit Arsaces Armeniorum Rex, quem a Pacurio Persarum Rege una cum Basilio Consiliario evocatum, et in lethem coniectum esse, multis refert Procopius in lib. I. Persic. VALES.

Vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis.] Idem hic mos in Aethiopia usitatus, ut reos nimirum aut bello captos in argenteis aureisve catenis adservarent. Herodotus lib. III. c. 25. Heliodorus lib. IX. c. I. Δεσμά τε ἀμείβειν καὶ χρυσᾶ ἐπιβάλλειν· ὅσα γὰρ σίδηρος παρ' ἄλλοις εἰς τὰς χρείας, ταῦτα παρ' Αἰθίοψιν ὁ χρυσὸς νομίζεται. *Solinus lib. 3. cap. 10. *Apud hos* (Aethiopas) *plus auri, quam Persis est: ideo quod minus est, pretiosius censent. Aere exornantur, auro vincula fontium fabricant.** Tertullianus de Habit. mul. c. 7. *Apud Barbaros quosdam, quia vernaculum est aurum, et copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, et divitiis malos onerant, tanto locupletiores, quanto*

nocentiores: aliquando revera inventum est, quomodo et aurum non ametur. *Idem de Cultu fem. cap. 20. *Aurum ipsum, cuius vos gloria occupat, cuidam genti ad vincula servire referunt gentilium literae.** Sic igitur vinctus fuit Bessi et Nabarzanis insidiis circumventus Darius: sic Cyrus, Astyages, Croesus. Curtius lib. v. c. 12. extr. Iustinus lib. v. c. 11. et xi. c. 15. Dio Chrysost. Orat. 79. p. 664. B. Ausonius in Ludo vii. Sapient. p. 236. ed. Floridi. LINDENBR.

4. [*Sauromace pulso, quem auctoritas Romana praefecit Hiberiae.*] Sauromaces nomen apud Hiberos notum fuit. Plinio Epistolarum x, 31. *Rex Sauromaces* memoratur, et legatus *Sauromacae Regis* Nicaeam venisse dicitur: quem Regem Hiberorum fuisse alterum puto principatu Traiani A. qui praeter caeteros Hiberorum Regem in fidem accepit, ut Eutropius tradit. Sed *Sauromates* et *Sauromatae* Editiones Plinii habent pro *Sauromaces* et *Sauromacae.*] VALES. Nec mirum ita haberi in editionibus, quum sic ibi quoque habeant libri scripti: immo id verum etiam sit nomen: ut docemur ex nummo, cui inscribitur ΒΑCΙΛΕΩC CΑΥΡΟΜΑΤΟΥ, quem vidisse se testatur Spanhemius de praestant. numism. pag. 463. sed quod ibidem loquitur de Bosporo Thracico, risum meretur, etsi de eodem quoque loqui et sentire videatur ad Iuliani Caesares pag. 420. (p. 89. ed. Amst. 1728. W.) GRON.

Aspacurae] cf. xxx, 2. W.

Magister fuisse dicebatur armorum.] In codice Regio post vocem *Magister* modicum spatium vacat: et ad oram antiquarius adnotat scribendum sibi videri, *Magister alter fuisse, etc.* quod equidem verum esse existimo. VALES.

Artogerassam] Forsan eadem est cum Ptolemaei Ἀρταγιγάρτα, de qua in Descriptione Armeniae. LINDENBR. Fortasse Artagera, vel Ardis, ad cuius moenia Caius olim Caesar, Augusti nepos, vulneratus. Conf. d'Anville geographie ancienne Tom. II. p. 106. W.

Uxorem] Olympiadem nominant. W.

6. *Aptus ad muliebria palpamenta*] ad se insinuandum in gratiam muliercularum. W.

7. *Proditionis acerrimi compulsores.*] Cylaces nempe et Artabannes. *Spe potiorum,* fore, ut magnam apud Romanos ideo gratiam ineant. — *Ut lateant id tentantes,* ut hoc suum consilium celarent. Graecismus: λάθωσι ἐπιχειροῦντες. Cf. Irmisc. ad Herodian. Vol. I. p. 752. W.

8. *Concedi*] condonari. *Passibus insonis* ita lenibus, ut audiri non possent. cf. xxix, 5. W.

9. *Arsacis filium Param*] de quo plura vide infra 30, 1. W.

Neocaesaream urbem Polemoniaci Ponti notissimam.] In codice Regio reperi *nobilissimam* levi discrimine. *Sic Eutropius *Tigranocertam civitatem Armeniae nobilissimam* vocat in libro 6.* Neocaesarea Ponti Polemoniaci metropolis fuit, ut patet ex Notitia Episcoporum, qui Chalcedonensi Synodo subscripserunt. Pontus autem Polemoniacus pars est Euxini Ponti. [Vid. Man-

Mannert Kleinaſien II, 472. W.] Nam Pontus Euxinus pro gentibus quas alluit, varias ſortitus eſt appellationes. Praeter Pontum enim proprie dictum eſt Pon us Galaticus, et Polemoniacus, et Cappadocicus; quibus nominibus etiam provinciae appellantur, ut docet Ptolemaeus in lib. 5. At Scaliger ad num. 2081. Euſebiani Chronici ſcribit, Pontum Polemoniacum ita dici ad diſtinctionem Ponti Pelagonii, qui mendoſe per ae ſcribitur in veteri inſcriptione, quae exſtat in Editione Gruteri p. 402. L. DIDIO. MARINO. V. E. PROC. FAM. GLADIAT. PER. ASIAM. HY. GALATIAM. CAPPAD. LYCIAM. PAMPHYL. CILICIAM. CYPRUM. PONTUM. PAELAG. Et mox: BITHYNIAE. PONTI. PAELAG. Sed quis non videt in ea inſcriptione ſcribendum eſſe PAFLAG. Eodem errore *Pelagoniae* pro *Paphlagoniae* ſcribi in Facundi libro 7. notavit vir praeſtantiſſimus Iacobus Sirmundus. Contra Paflagonia perperam ſcribitur in lib. 6. Marciani Capellae, pro Pelagonia. Pontus igitur Pelagonius in Aſia nullus eſt. VALES. Cf. Weſſeling ad Hieroclis Synecdem. p. 702. W.

10. *Terentium Ducem*] militarem, poſtea Comitem rei privatae. XXX, 1. W.

Recturus ſine ullis inſignibus gentem] *Curius Fortunatianus Rhetor lib. pag. 64. (p. 85. Capperonner.) *Faſces, lictores, toga praetexta, ſella curulis, imperia, provinciae, magiſtratuum ornamenta ſunt. Conſularia inſignia;* Novell. 30. c. 6. ὄχημά τε ἐξ ἀργύρου, καὶ πελέκεις καὶ ῥάβδους. Novell. 24. cap. 4. Novell. 25. cap. 5.* De his inſignibus multa in Notitia Imperii. LINDENBR.

Recturus int. ſine inſignibus.] Id eſt ſine diademate et regiis inſignibus. VALES.

11. *Ultra hominem* immo vero infra hominem *efferatus,* ferae beſtiae inſtar furens. W.

Celſ. montium petivere ſeceſſus.] In codice Regio [et Colb.] *receſſus* ſcribitur. Ceterum hi montes, qui Rom. limitem et Lazicam dirimebant, incipiebant a Rhiſaeo opido, quod Rhiſuntem vocat Ptolemaeus: in iisque gens libera degebat, nec Romanis nec Lazis obnoxia, ut ſcribit Procopius in lib. 4. Goth. VALES.

Lazicam.] Lazi Ammiani aetate erant, qui olim Colchi dicti, de quibus vide *Mannert Norden* p. 392. ſſ. W.

12. *Sidere flagrante brumali.*] Supra XVI, 12. eſt ſidere *urente* brumali, nec de ardore ſolis cogitandum, ſed de igne doloroſo, quo frigore rigentia membra afficiuntur. W.

13. *Arinthaeus Comes*] Supra c. 5. eſt magiſter peditum. — *Procinctu gemino,* altero, repetito. W.

14. *Incurioſum ſui*] qui ut filius regis, totus tamen penderet a Cylace cet. W.

Et Artabanni.] Regius codex *Arabanni* ſcriptum habet ubique: in principio autem libri 30. *Arrabannis:* [in Mſ. Colbert. nunc *Arabanni,* nunc *Arraboni,* et *Arrabannes.*] VALES.

15. *Ni propugnatoris Arinthaei.*] Cum in Reg. codice ſcriptum eſſe vidiſſem, *ne propugnatam;* exiſtimavi integrum locum

haud paullo elegantius ſcribi poſſe hoc modo: *Armenia omnis periſſet impropugnata, ni Arinthaei*, etc. ſic enim loqui ſolet Marcellinus. VALES.

Ut ſibi et Ioviano placuerat.] xxv, 7. W.

16. *Aspacures* Sauromatis *conſobrinus* oravit, ut *ſocia poteſtate* Hiberiam regerent. W.

17. *Armeniis finitima ret. et Lazis.*] Quippe Hiberia media eſt inter Lazos ac Perſas: ab Oriente enim Albaniam habet et Perſas: ab Occaſu autem Colchidem, quae Lazica poſtea dicta eſt, ut ſcribit Procopius in lib. 1. Perſic. et Ptolemaeus. Armenia autem Hiberis eſt ad Meridiem. VALES.

18. *Velut obſeratis amicitiae foribus*] nimis quaeſita h. l. translatione. W.

Serenata caeli temperie.] Vir doctus in Miſc. Obſſ. novis T. 1. P. 2. p. 14. pro *ſerenata* malit *reſerata;* ita enim eſſe xiv, 10. (adde xxi, 6.) ego vero nolim mutare, eam inprimis ob cauſſam, quod *obſeratae* fores ſtatim praeceſſerunt. De Armeniae fatis cf. omnino xxx, 1. 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVIII. C. I.

1. Dum in Oriente *bella rediviva* consurgunt, ipsam *Urbem aeternam clades* affecerunt *luctuosae*, non minus graves, quam quae eandem presserant *anno sextodecimo et eo diutius* et quod excurrit, (excurrit autem biennium, Nepotiani morte in annum 350. incidente.) W.

Anno XVI. *et eo diutius post Nepotiani exitium.*] Flavius Popillius Nepotianus Eutropiae Constantini sororis filius, cum Magnentium caeso Constante Imperium in Galliis invasisse cerneret, et ipse tamquam eo dignior Imperium concupivit. Caeso igitur Urbi Praefecto Coelio Probino, et armata gladiatorum manu Imperator renuntiatus, multos qui Magnentii partibus favebant occidit: adeo ut passim domus, fora, viae, templaque cadaveribus complerentur. Sed mox missi a Magnentio duces, Heraclida Senatore prodente, factionem eius oppressere: caput eius pilo per Urbem circumlatum est. Gravissimae deinde proscriptiones, et Nobilium qui Nepotiani partibus favisse suspecti erant, caedes subsecutae sunt. Nam et Eutropia Nepotiani mater, et Sperantius, et Abuterius, aliique plures capite poenas dederunt, ut scribit Athanasius in Epist. Apologetica ad Constantium pag. 676. *καὶ ἀποδέχομαί σε σφάξαντα τοὺς ἐν ῥώμῃ γνησίως ἡμᾶς ὑποδεξαμένους, τὴν μακαρίαν σοῦ θείαν τὴν ὡς ἀληθῶς Εὐτροπίαν, καὶ ἀβουτήριον τὸν γνήσιον ἐκεῖνον, καὶ σπειράντιον τὸν πιστότατον, καὶ ἄλλους πολλούς.* Porro id Nepotiani exitium contigit anno Domini 350. Sergio et Nigriniano Coss. ex ante diem III. Nonas Iun. usque ad pridie Cal. Iul. ut scribit Idatius in Fastis, et Chronicum Alexandrinum. VALES.

Post Nepotiani exitium] Aurelius Vict. Epit. c. 42. *Romae Nepotianus Eutropiae Constantini sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit: quem octavo die vicesimoque Magnentius oppressit.* LINDENBR. Cf. idem de Caesar. c. 42. Eutrop. x, 10. (6.) Zosim. II, 43. W.

Plus exemplis generalibus tam late patentibus et per omnes civium ordines illo tempore dominantibus *nocitura, quam delictis* ipsis et eorum genere. Locus similis est XXII, 4. W.

2. *Exquisite*] fusius. *Praesentis temporis* nostrorum hominum inprimisque principum *modestia* sensuque humanitatis *fretus* memorabilia tantum *carptim* brevibus *explanabo*, simul vero eadem brevitate *(succincte)* prisci alicuius facti memoriam revocabo.

Sed profecto immemor promiſſi, mi Ammiane, ita copioſus longusque fuiſti in aetatis tuae flagitiis proſequendis, ipſumque ex Graeca hiſtoria petitum exemplum doctrinae magis variaeque lectionis oſtentandae cauſa invitum quaſi huc videris traxiſſe. W.

3. *Bello Medico*] Perſico. W.

Obſidentes Miletum molibus magnis] Sic emendavimus certiſſima coniectura: nam corrupte hactenus editum eſſe, *obſidentes militum*, etc. nemo, cui cor ſapit, negabit. LINDENBR.

Caritatibus] coniugibus atque liberis. *Mobili cenſu* facultatibus; XXVI, 8. W.

4. *Hoc argumentum poſtea digeſtum tumore tragico Phrynichus*] Herodotus lib. 6. c. 21. Ἀθηναῖοι μὲν δῆλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἁλώσει, τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν, καὶ διδάξαντι, ἐς δάκρυά τε ἔπεσεν τὸ θέητρον, καὶ ἐζημίωσάν μιν, ὡς ἀναμνήσαντα οἰκήϊα κακὰ, χιλίῃσι δραχμῇσι, καὶ ἐπέταξαν μηκέτι μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι. Cl. Aelianus Variar. Hiſtor. lib. XIII. cap. 17. Longinus περὶ ὕψους, *Libanius Sophiſta Declamat. 13. p. 404. Declamat. 19. pag. 506.* Tzetzes Chil. VIII. Hiſtor. CLV. LINDENBR. De Phrynicho cf. etiam Aelian. Var. Hiſt. III, 8. et Fabricii Biblioth. Graec. ed. Harleſ. T. II. p. 316. W.

Iucunde] non ſine voluptate. *Cothurnatius* (ſic pro *cothurnarius*, quod nihili eſt, ex cod. Colbert. edidit Hadr. Valeſius, quem vide in praef. p. LVIII.) *procederet ſtylus lacrymoſus* altius ſe efferret, lacrymasque cieret. *Amabilis* ſocia, favore digna. W.

Nullis auctorum adminiculis fulta] iſ. *aliorum adm.* LINDENBR.

Nullis auctorum admin. fulta] Auctores dicuntur conditores, ſeu coloniae deductores, quos Graeci κτίστας vocant. Quo nomine non ſolum ii cenſentur, qui primi urbem condidere, ſed etiam qui colonis frequentavere. Auctores eo ſenſu dixit Suetonius in Claudio cap. 25. [Octav. c. 98. W.] Solinus cap. x. et Iuſtinus in lib. 21. c. 6. et lib. 23. c. 1. ut Livium Avienumque praeteream. Auctores igitur hoc in loco ſunt Athenienſes, qui coloniam in Aſiae eam partem miſerunt, quae Ionia dicitur. VALES.

Miletumque relegatus eſt.] Haec verba abſunt a codice Regio, *et Tol.* [et Colb.] et Vaticano: recte, ut equidem cenſeo. Neque enim Phrynichus propter illam tragoediam ab Athenienſibus relegatus eſt, ſed mille drachmis tantummodo multatus, ut ſcribit Herodotus in lib. 6. c. 21. et Calliſthenes apud Strabonem in lib. 14. p. 635. Almel. aliique plures. Cum autem duo fuerint Phrynichi Athenienſes tragici, alter Polyphradmonis filius, Theſpidis diſcipulus, alter filius Melanthae: hic qui Mileti haloſim dedit, Melanthae filius dicitur a Scholiaſte Ariſtophanis in Veſpas: cui ſubſcribit Aelianus in lib. 13. c. 17. In Editione etiam Auguſtana legitur, *Miletum relegatus eſt.* Sed non dubito quin haec verba tum Accurſius, tum Gelenius ex coniectura addiderint, ut ſequentia cum antecedentibus cohaererent: ſequitur enim narratio de conditu Mileti, cuius urbis nullam antea mentionem factam videbant. Etenim ubi legitur, *obſidentes Miletum molibus magnis,* utriusque Editio perperam ſcriptum habebat, *obſid. militum, etc.* VALES.

Erat enim Athenienſium colonia Miletus] v. Rambach. de Mileto p. 6. 12. et omnino Herodotum 6, 21. Fortaſſe, niſi tota periodus inde a verbis: *erat enim*, ultima ſaltem: *qui fertur pro patria bello ſe Dorico devoviſſe*, gloſſatoris ſunt. W.

Deducta inter Ionas alios per Nileum.] Poſt mortem Codri Regis Athenienſium, inter filios eius Medontem ac Nileum, qui ceteros fratres aetate anteibant, de regno orta contentio eſt. Permiſſa oraculo Delphico controverſia, Apollo Medonti regnum adiudicavit. At Nileus fratri utpote claudo parere dedignatus, collecta Athenienſium iuventute, cum reliquis fratribus aliisque ex Graecia adiunctis comitibus, in Aſiam profectus eſt, et pulſis Caribus ipſe Miletum; ceteri alias in Ionia urbes condidere: ut ſcribit Pauſanias in Achaïcis c. 2. Strabo in lib. 14. init. Aelianus in lib. 8. c. 5. Variae Hiſt. Conon in Narrat. 2. apud Photium, Tertullianus de Pallio, aliique. Contigit autem haec Ionica migratio annis 140. poſt excidium Troiae, teſte Ariſtarcho, et Eratoſthene atque Porphyrio. Ceterum Nileus recte ſcribitur. Nam et Herodotus in 9. c. 97. et Marmora Arundelliana, et Pauſanias in Achaïcis, et Suidas νειλεὺς appellant. VALES.

5. *Maximinus regens quondam*] a. 366. Corſini p. 237. *Romae Vicariam Praefecturam, apud Sopianas*, ubi nunc eſt *Fünfkirchen.* Mannert Germanien S. 760. *oppidum Valeriae*, quae pars erat Pannoniae, v. 19, 11. W.

Apud Sopianas.] Sic etiam in Itinerario Antonini hoc opidum nominatur: in codice tamen Regio, *et Tolof.* et in Auguſtana Editione ſcriptum reperi *apud Sopianum*, [in Colbert. Mſ. *Sopianus.*] VALES. Citat hunc locum Hieronym. Surita in notis ad Itinerarium Auguſt. ubi occurrunt itinera *a Sopianis Acincum*, item *a Sopianis Bregetionem*. Iuretus vero ad Symmachum x, 2. epiſt. allegat *Sopianos*, ubi etiam corrigebat *tabulario.* GRON.

Patre tubulario Praeſidialis officii] Mſ. hic nihil variat, legendum tamen videtur, *patre tabulario Praeſ. off.* De Tabulariis exitat Tit. C. Theod. lib. VIII. et Iuſt. lib. x. aliaeque alibi Conſtitutiones non paucae; ex quibus patet conditionales eos fuiſſe, et huic actui ita mancipatos, ne facile ad aliam militiam aſpirare potuerint. Ergo Maximinum hunc obſcuriſſime natum, utpote patre tabulario, recte Ammian. ſcribit. Obſcuri enim revera hi cenſebantur, id eſt, ſtatus fere ſervilis, (L. fin. C. de ſer. reip. man.) donec Arcadii et Honorii Impp. ſanctione non niſi liberi homines ad hoc officium admiſſi, L. 3. C. Theodoſ. de tabular. logogr. LINDENBR.

Tabulario Praeſidialis officii.] Ita diſtincte ſcriptum eſt in Regio exemplari. Tabularius autem Praeſidialis officii is eſt, qui tabulas publicas civitatum, et rei tributariae rationes tractat. Hi cum antea Numerarii dicerentur, Valens legem tulit, ut poſthac Tabularii dicerentur lege 9. Cod. Th. de Numerariis. Nec multo poſt Theodoſius duos in ſingulis provinciis Tabularios collocari praecepit, quorum ad alterum fiſcalis arcae ratiocinia, ad alterum largitionales tituli pertinerent, lege 12. eodem tit. lege 30. de Suſceptoribus. Unde in Notitia Occidentalis Imperii, inter Officiales Conſularium, Correctorum et Praeſidum Tabularii duo pro Numerario recenſentur. Videntur tamen Tabularii civitatum et

provinciarum diſtincti fuiſſe a Tabulariis Praeſidum: et ad eos ſpectat titulus in Cod. Th. de Tabulariis, et lex 1. de exaction. et Geſta purgationis Caeciliani, et Vetus inſcriptio: *Tabularius. Luſitaniae. et Vettoniae.* VALES.

Praeſidialis officii] Sic *Praeſidialis apparitor* lib. XVII. c. 3. In Cod. Theod. tamen una littera minus, nempe *Praeſidale officium* vocatur; L. 2. de venat. ferar. L. 6. de fil. milit. L. 2. de veteran. LINDENBR.

Carporum, quos antiquis excitos ſedibus Dioclet. transtulit.] Eutropius lib. IX. c. 25 [ubi vid. Tzſchuckius p. 726. W.] *Varia deinceps et ſimul et viritim bella geſſerunt, Carpis et Baſternis ſubactis, Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captivorum copiàs in Romanis finibus locaverunt.* *Iordanes de rebus Geticis p. 79.* LINDENBR. *Carpi* gens Germanorum, cf. Mannert p. 492. W.

6 *Rexit deinde Tuſciam.*] Maximinus Corrector Tuſciae fuit Gratiano Nob. puero, et Dagalaipho Coſſ. qui erat annus ſextus decimus poſt exitium Nepotiani. Id docet ſubſcriptio legis 8. de accuſationibus in Codice Theod. VALES. Reineſius:* „v. Iureti not ad Symmachum x, 1. Perperam Glandorp vocat Maximianum. — Ad Maximinum Corr128ect. Tuſciae eſt l. 8. Cod. Theod. de accuſ. et inſc. Gratiano et Dagalio Coſſ Hinc emendanda eſt inſcriptio l. 3. Cod. Theod. de anno civili et pane gradili ad Maximum Praef. Annonae A. 365. Coſſ. Valentiniano et Val. AA. it. l. 4. de ſuſcept. etc." W.

7. *Adusque ſublimia regimenta.*] Deeſt *venturum*, aut quid ſimile. VALES. At id nequaquam eſt Valeſii, ſed Iureti ex notis eius modo advocatis ad Symmach. lib. 10. epiſt. 2. Sed quamvis ita furtim raptum, tamen nullius momenti eſſe exiſtimo, et ideo rurſus delevi, quum Hadrianus ſuſtinuiſſet id uncis incluſum inſerere contextui. Nam *effata* dicens intelligit praedictiones de fortunarum eius gradibus, et quidem *adusque ſublimia regimenta*, ubi nihil deeſt, nec deſiderari poteſt. GRON.

Adusque ſublimia regimenta] Valeſius addendum putat *venturum* vel ſimile quid. Recte: quam enim contradicendi pruritu Gronovius ex voce *effata*, id eſt praedictiones, elicere connexionem poſſe ſibi videbatur, ea nimis contorta videtur. *Regimenta* cf. XXV, 9. W.

Gnarum eliciendi animulas noxias et praeſagia ſollicitare larvarum] peritum manes evocandi mortuorum, quibus vel ad nocendum aliis, vel ad praenoſcenda futura uterentur. W.

8 *Chilo ex Vicario.*] Chilo Vicarius Africae dicitur in lege 4. Cod. Th. de excuſat. artif. Gratiano III. et Equitio Coſſ. ſed mendoſa eſt inſcriptio, ut innumeris in locis Codicis Th. ſcribendumque eſt, *Chiloni Proconſuli Africae*, ut patet ex inſcriptione legis 7. Cod. Th. de praediis navicular. VALES.

Apud Olybrium ea temp. Urbi Praef.] Praetextato Praefecto Urbi ſucceſſit Olybrius, qui Praefecturam urbanam iniit Valentiniano II. et Valente II. Coſſ. ut ex Codice Theod. recte Onuphrius adnotavit in Faſtis: hic annus erat XVIII. ab exitio Nepotiani. Quare in principio huius libri non recte videtur ſcribi: *Anno* XVI. *et eo diutius poſt Nepotiani exitium, ſaeviens per urbem aeternam urebat cuncta Bellona, etc.* VALES.

Olybrium, Urbi Praefectum] a. 368. vide Corfini p. 245. ff. Reinelius: „A. V. 365. Valent. et Val. A. A. l. un. Cod. Theod. de mancipiis thermar.“ W.

Organarius Sericus.] Gloffar. Ὀργανάριος, *Organarius*, *Fiftularius*. Item: Ὑδραύλης, *organarius*. Ὑδραυλὶς, *organum*. Iuvenal. Satyr. 6. v. 380. *Organa femper in manibus.* Iul. Firmic. Mathef. lib. III. cap. 14. *Ingeniofos, muficos, vel organarios faciet.* LINDENBR. *Organarius* organi hydraulici ftructor. W.

9. Negotio *tepefcente*, cum lentius cauffa ageretur. W.

Praefect. mand. annonae.] Hieronymus in Chronico ad annum Chrifti 371. fic adnotat: *Maximinus Praefectus annonae maleficos ab Imp. inveftigare iuffus, plurimos Romae Nobilium occidit.* Sed annus perperam aflignatur. Eo enim anno 371. quo Gratianus iterum Conful fuit cum Probo, Olybrius Praefectura urb. deceflerat, et ab exitio Nepotiani annus is quem ponit Hieronymus, eft vicefimus primus, quod a Marcellini noftri epocha longius difcedit. Fuit igitur Maximinus Praef. annonae anno Dom. 368. Valentiniano II. et Valente II. Coff. ut colligo ex Codice Th. de annonis civicis, ubi Maximus dicitur perinde ac a D. Hieronymo et Rufino. VALES.

10. *Pectori crudo affixam*] Haud defiderares, fi abeffet. W.

Ut faepe faciunt amphitheatr. ferae.] Ferae illae quae ad voluptates pop. Rom. ex omni orbe terrarum conquirebantur, faepe ex caveis elapfae, in media civitate horrendas ftrages edebant, ut teftatur Tertullianus in lib. ad Martyras: *Quoties ferae et in filvis fuis, et in mediis civitatibus elapfae caveis, homines devoraverunt?* Libanius quoque iu Encomio Dianae, quod eft in tomo I. poftquam Dianae id munus ac beneficium effe dixit, quod ferae fe in filvis continent, nec in urbes et villas incurrunt, ut homines lacerent, fubdit (Reisk. I. p. 228.): *Quis enim earum impetum ferre poffet, quandoquidem fi forte quaedam ex illis beftiis, quae in vivariis diu maceratae funt, elapfa e cavea per civitatem difcurrere coepit, folo adfpectu terrorem iniicit: continuo fibi quisque perfugium quaerit, ianuae clauduntur, etc.* ὅπου γε, ἣν ἔν τι τῶν τοιούτων δὴ τῶν ἐν τοῖς ζωγρείοις τεταλαιπωρημένων ὑπερβὰν τὸ ἑρκίον θέῃ διὰ τῆς πόλεως, βλέμματι μόνῳ ταράττει, etc. *Quibus adde haec Plinii in libri 36. capite 5. de Praxitele quodam fculptore: *Accidit ei, cum in Navalibus, ubi ferae Africanae erant, per caveam intuens leonem caelaret, ut ex alia cavea panthera erumperet, non levi periculo diligentiffimi artificis.* Adiungenda funt et verba Chryfoftomi ex Homilia XXIX. in Matthaeum fub finem: καθάπερ θηρία χαλεπὰ ἀπὸ γαλεάγρας φυγόντα τὰς πόλεις θορυβοῦσιν: et in Homilia LX. ubi huiusmodi vivaria, ubi beftiae caveis inclufae fervabantur, remota fuiffe dicit a Curia, et a Praetorio ac Palatio, ne forte beftiis erumpentibus periculum his in locis cuiquam crearetur. Cuius rei illuftre habes exemplum in libro 16. Hiftoriae Mifcellae ad annum 23. Iuftiniani Aug. *Menfe Martio exfiluit elephas e ftabulo noctu, et interfecit multos, alios vero debilitavit.** VALES.

Diffractis tand. folutae pofticis.] Pofticae funt portae amphitheatri, per quas ferae intromittebantur in arenam. Nam cum de amphitheatralibus feris loquatur hic Marcellinus, aliae pofticae intelligi nequeunt. *De his pofticis fit mentio in Actis Martyrii

Tarachi, Probi, et Andronici: *Praeses confusus et ira excandescens, mandat suis leaenam provocare: quae magno rugitu posticam aggreditur, et transiit. Clamat populus timens magna voce: Aperiatur: et sic postica destructa est.* Ita quidem edidit Rosweidus. Sed in MI. codice ita scriptum inveni: *Quae provocata, cum magno rugitu posticam confregit: ut omnis populus cum timore clamaret: Aperiatur leaenae.** VALES. Vid. Salmas. ad Vopisci Probum c. 19. p. 675. W.

Multiformiter] variis modis. *quasi in proludiis*, quibus poetae scenici actores fabulas personasque recte agere docebant. W.

Artificibus] Mallem *artificiis*. W.

Supra plantam ut dicitur evagatus.] Proverbialis locutio est, quae unde initium sumpserit, docet Valerius Max. in lib. 8. cap. 13. *Mirifice*, ait, *et ille artifex, qui in opere suo moneri se a sutore de crepida et ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem supra plantam ascendere vetuit.* [Hoc Apellis pictoris verbum, *Ne supra crepidam sutor iudicaret,* in proverbium venit: ut ait Plinius in lib. 35. cap. 10.] Similis iocus Stratonici citharoedi refertur ab Athenaeo, qui sutori cuidam secum de Musica disputanti, minime audiendum eum esse dixit, quippe qui supra plantam ascenderet: *οὐ προσέχειν αὐτῷ ἔφη, εἴ τι ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγοι.* Hoc autem adagio utitur Epictetus in Enchiridio cap. 61. *ὑπὲρ πόδα ὑπερβῇς*: et Lucianus in Dialogo pro imaginibus: *ταῦτά σοι ἔκμετρα ἔδοξε καὶ ὑπὲρ τὸν πόδα.* Quamquam eo loci proverbium ductum videtur ex calceis tragicorum, qui actoris pedem longe superabant: quod indicat ipse Lucianus in eiusdem Dialogi principio: *μηδὲ ὑπὲρ τὸν πόδα ἔστω τὸ ὑπόδημα*, et eo sensu dixit Horatius Epist. 1, 7, 98.

Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est. VALES.

Tartareus cognitor] iudex crudelissimus. W.

11. *Uno proloquio.*] Lib. XXIX. c. 1. *Sub uno proloquio cunctos iubet occidi. Proloquium*, ἀπόφασις. Rufinus 2. Antiq. cap. 9. *Secundum Dei proloquium.* Iosephus: κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόῤῥησιν. LINDENBR. Uno elogio XIV, 7. ubi vide. W.

Arroganti proposito.] In Ms. Regio legitur *arrogat:* in Editione Augustana [et in Ms. Colbert.] *arrogant.* Scribe, *quas arroganter propos. etc.* *Tamen ita loquitur libri 18. initio.* VALES.

Arroganter principali dignitate abusus, impotenter, *proposito* legi (sic propositum legis 15, 7. 27, 9.) *maiestatis imminutae miscebat*, i. e. omnes eiusmodi causas lege maiestatis comprehendi iussit. W.

Iuris prisci iustitia] priscae leges. W.

Divorumque arbitria.] Id est, Imperialia constituta. *Vel certe eodem sensu dictum, ut *caeleste arbitrium* in L. 2. Cod. Theod. de Fid. Cathol. Caelestes vero et Divos se Imperatores appellasse protritum est.* Sic *divale praeceptum*, L. 6. C. Theod. de domest. et protect. *Divalia statuta*, L. 5. C. Theod. de numer. actuar. *Divalis sanctio*, Novell. Theod. XIX. LINDENBR.

Quaestionibus exemere cruentis.] Excepta tormentis sunt corpora honoribus praeditorum, praeter illa videlicet crimina, quae Legibus demonstrantur, id est, maleficii et maiestatis laesae. L. 7. C. de malef. L. 11. C. Theod. de quaestionib. cuius pars relata

eſt in Cod. Iuſtin. L. 16. Tit. eod. De Honoratorum privilegio hic exſtat locus Aur. Prudentii in Romano Martyr. v. 108. ſſ.

Incenſus his Aſclepiades, iuſſerat
Eviſcerandum corpus equuleo eminus
Pendere, et uncis vinculisque *creſcere.* (* ἴσ. *ungulisque* *)
Apparitores ſed furenti ſuggerunt
Illum vetuſta nobilem proſapia,
Meritisque multis eſſe primum civium.
Iubet amoveri noxialem ſtipitem,
Plebeia clarum poena ne damnet virum. LINDENBR.

12. Utque duplici et maiore poteſtate Romae eo plures inferre aerumnas poſſet Maximinus, *aegre diſpoſitus* iuſſus *pro Praefectis,* ob valetudinem enim Olybrii praeter Praefecturam annonae, ad quam quaeſtiones exercendae nihil pertinebant, Praefectura etiam urbana fuerat commiſſa, additus ei eſt *Leo* tum *Notarius,* poſtea *Officiorum Magiſter* 30, 2. 5. W.

Buſtuarium quemdam latronem.] Buſtuarius quidem gladiator quis ſit, ex Cicerone in Piſonem c. 9. et ex Servio Grammatico didici: qui ſcilicet in nobilium virorum funere dimicabat. Sed buſtuarius latro is eſt, qui a Graecis τυμβωρύχος dicitur, id eſt ſepulcrorum effoſſor; quos Latini veſpillones uno verbo appellant, ut in lege 31. D. de evictionibus, et in lege 71. D. de ſolutionibus, et Antidamus Heracleopolites apud Fulgentium Planciadem de verbis antiquis. Poſtremo in Gloſſis veteribus, τυμβωρύχος, *ſepulcri violator, viſpiliator.* VALES. Ammiano eſt i. q. paullo ante tartareus et XXIX, 9. funereus. W.

Efflantem ferino rictu crudelitatem] Satis poetice elatum, ſed ſatis inepte, nimisque graviter. W.

13. *Litterarum cum amp. dign. dulcedo.*] Litterae ſunt codicilli Vicariae Praefecturae, quos Valentinianus Maximino Praefecto Annonae miſerat. Hos πινακίδας Graeci vocant: ſic enim Themiſtius in Orat. 17. καὶ οὐ πρόκειται νῦν ἀρχῶν ἀγορὰ, etc. ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον τίμημα ἐπανελήλυθε τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἐμπειρίᾳ. κἂν τοῦτο εὑρίσκηταί τις κεκτημένος, οὐ δεήσεται τοῦ προσαιτεῖν πινακίδας, etc. *Non iam amplius magiſtratuum mercatus proponitur: ſed iuſtitiae, ac prudentiae priſtinus honos rediit: et ſi quis his dotibus praeditus reperiatur, non opus erit ut codicillos emendicet.* Gloſſae veteres, πινακὶς βασιλικὴ, *codicillus.* Idem in Orat. 4. σφυρηλάτους δέλτους vocat codicillos auratos: Iſidorus Peluſiota in Epiſt. 5. libri 2. δέλτους ἐξ ἐλεφάντων vocat, id eſt codicillos eburneos. At Libanius γραμματεῖα appellat in Orat. Conſulari ad Iulianum (Reisk. 1. p. 395.) καὶ γὰρ ἡγεῖται ἄτοπον, εἰ τὰ μὲν γραμματεῖα τοῖς ἄρξουσιν αὐτὸς ἐγχειρεῖ, etc. *Abſurdum enim iudicat, ſi cum codicillos ipſe manu ſua tradat iis qui provincias recturi ſunt, etc.* et in Epiſtola 767. ad Tatianum Praefectum Praet. ubi docet moris fuiſſe, ut Praefecti Praet. Imperatoribus inſinuarent eos, qui provincias recturi erant, Imperatores vero iisdem codicillos darent: βασιλέως μὲν γὰρ τὸ δοῦναι τὸ γραμματεῖον· σὺ δ' ὃν λαβεῖν ἄξιον διδάσκεις. Cum codicillis autem mittebantur inſignia: unde inſignia pro codicillis ſumuntur in lib. 25. c. 8. §. 11. et apud Themiſtium in Orat. 16. initio. et in Zoſimi lib. 4. et in Scholiis in Gregorii Philipp. 1. τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα pro codicillis uſurpantur. *Chryſoſtomus in

Homilia II. de verbis Esaiae: καθάπερ γὰρ οἱ βασιλεῖς τοῖς ἑαυτῶν ὑπάρχοις χρυσᾶς ὀρέγουσι δέλτους, σύμβολον τῆς ἀρχῆς. Ex quo loco discimus, symbola magistratuum nihil aliud fuisse quam Imperatoris codicillos, sed eos diversos fuisse pro diversitate magistratuum. Nam codicilli quidem delatae Praefecturae erant aurei; reliquorum vero magistratuum eburnei: ut supra vidimus ex Isidoro Pelusiota.* VALES.

Pedes huc et illuc exsultando contorquens (trippelnd). W.

Inter altaria celsius gradientes Brachmanas.] Philostratus in lib. 3. de vita Apollonii cap. 4. ait Brachmanas duobus interdum cubitis supra terram elatos celsius gradi, idque non praestigiarum aut ludicrae ostentationis causa, sed ut Solis cui devoti sunt, cursum ea ratione imitentur: μετεωροπορoῦντας δὲ ἰδεῖν τοὺς Βραχμᾶνάς φησιν ἀπὸ τῆς γῆς ἐς πήχεις δύο, οὐ θαυματοποιΐας ἕνεκεν, ἀλλ' ὅπως τῷ ἡλίῳ συναποβαίνοντες τῆς γῆς δρῶσιν, ὡς πρόσφορα τῷ θεῷ πράττοντες. Brachmanas autem Solis cultui mancipatos fuisse, docet Hierocles apud Stephanum Byzantium, et generaliter gens Indorum omnis Solem colit. Mane enim e lecto surgentes Indi ad orientem Solem conversi, saltatione quadam Deum salutant, Solis cursum et choream imitantes: idemque faciunt vesperi, cum cubitum eunt, ut refert Lucianus de saltatione. VALES.

14. *Hispanillae cuiusdam artibus pravis adfectasse coniugium.*] De his, qui magico susurramine pudicos ad libidinem animos deflectunt, exstat L. 4. C. de malef. et math. LINDENBR.

Transeunter] leviter et ὡς ἐν παρόδῳ (peragranter eodem significatu 14, 1.) *iudiciorum fide discussa* veritate examinata. W.

15. Addit quaedam Ammianus, ut excuset sese iis, qui nec temporum rationem atque ordinem eum servasse ubique multaque omisisse fortasse dicturi sint. Sed non id consilium sibi fuisse ait, ut *per squalidas* infimae conditionis *personas* omnes *transiret*, neque ex ipsis *tabulariis* veram causarum rationem haurire licuisse, ubi *iustitium magis* quam *iudicium*. Lusus verborum: non tam iudicia ipsa timebantur, quam neglectus omnis legibus praescriptae iudicandi normae, ubi indicta caussa homines damnabantur. W.

16. *Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice periit abscissa.*] Constantini Imp. ad Evagrium Constitutio: *Sacrilegos nuptiarum corruptores gladio puniri iubet.* L. 30. C. ad L. Iul. de adulter. Cuius Legis plenior explicatio iam a multis tradita est. LINDENBR.

**Alypius nob. adulescens ob levem relegatus errorem.*] Hic videtur esse frater Q. Hermogeniani Olybrii, de quo duae sunt inscriptiones a Baronio relatae ad annum Christi 395. FALTONIUS. ALYPIUS. V. C. PRAEF. URBI. dicitur sub Theodosio Aug.* VALES.

Deversoria tenebrarum] tenebricosos carceres. W.

17. *Hymetii.*] Videtur is esse, qui vicarius Urbis fuerat Mamertino et Nevitta Coss. ad quem exstat lex 29. Cod. Th. de appellationibus. Erat autem frater Toxotii, patruus Eustochii virginis: ut colligitur ex Epistola D. Hieronymi ad Laetam de institutione filiae. Memoratur etiam a S. Basilio in Ep. 330. quidam eiusdem nominis ὑμήτιος. VALES.

Hymetius, Africae Proconſul] Reineſius: Eſt in titulo l. 29. Cod. Theod. de appellat. Hymettius Vicarius *Urbis*, cum fuerit Vicar. *Africae*, poſt ad Proconſulatum promotus. W.

Cum Africam Proconſul regeret.] Ita nuper dederunt Pariſienſes ex imperio Hadriani, non Henrici, non Lindenbrogii, non aliorum ſuperiore aetate, qui *proconſule* habent, ut citat quoque Ia . Gothofredus ad librum XIII. Cod. Theod. tit. 5. de Naviculariis. Non potuit eſſe dubium, quos ſequerer. GRON.

Ex horreis Rom. populo deſtinatis.] Olim Aegyptiae et Africanae meſſes populum Rom. paſcebant. Ac de Aegypto quidem id teſtatur Statius in Silvis, et Plinius in Panegyrico: de Africa autem praeter ceteros Claudianus de bello Gildonico, ubi Romam ſic loquentem inducit v. 52.

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,
Ut dominam plebem, bellatoremque Senatum
Claſſibus aeſtivis alerent.

Sed poſtquam Conſtantinus Imperium Rom. diviſit, et urbem nominis ſui aemulam Romae condidit, Aegyptus quidem Orientali Imperio ceſſit, ad plebem Conſtantinop. alendam: Africa vero Romano populo relicta eſt, ut ibidem Claudianus notat: cui ſubſcribit Eunapius in Aedeſii vita, et Deſcriptio veteris orbis a Iac. Gothofredo edita. Hinc in Oriente quidem erat Praefectus annonae Alexandrinae ſub diſpoſitione Praefecti Praet. Orientis: cuius mentio fit in lege 3. Cod. Theod. de Suſceptoribus. At in Occidente erat Praefectus annonae Africanae ſub diſpoſitione Praefecti Praet. Italiae et Africae; ut docet Notitia Imperii Romani. Ille Alexandriae; hic Carthagine reſidebat, et officium habebat: ut patet ex lege 13. Cod. Theod. de annona et tributis, lege 8. de exactionibus, lege 12. de Naviculariis. *Prudentius in libro 2. contra Symmachum, Siciliam et Sardiniam quotannis Romanos alere miſſa claſſe conſueviſſe ſcribit.* VALES.

Ex horreis Romano populo deſtinatis.] Paſſim enim per ſtationes horrea erant, in quae annona deferebatur, Romam deportanda, iisque praepoſiti Praefecti annonae, qui erant ſub diſpoſitione Praeff. Praetorio. Cf. l. 16. Cod. Theod. de ſuſceptoribus, et l. 49. de Decurion. Weſſeling. ad Itiner. p. 31. et 52. W.

18. *Denis modiis ſingulis ſolidis venumdatis.*] Sic Iulianus Antiochenſibus in illa annonae paenuria, cum denos modios ſingulis aureis ſeu ſolidis vendi videret, ipſe ex fiſcali tritico quinos denos modios unico ſolido vendidit, ut ipſe dicit in Miſopogone. Apparet igitur caritatem annonae fuiſſe non mediocrem, cum modii Romani decem ſolido vaenibant. Poſtea Valentinianus legem tulit, ut modii duodecim non pluris ſolido venumdarentur, ſi Suidae credendum eſt. Is enim in v. Μαναὶμ ſic ſcribit: ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς πιπράσκεσθαι τὸν σῖτον μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι μηδενὸς ἀντιλέγοντος. VALES.

Denis modiis ſingulis ſolidis indigentibus venumdatis (iniucundae ad aures tot voces in is deſinentes) de modiis et ſolidis, (al. aureis) vide quae notavimus ad 25, 8. W.

Interpretii compendium ad Princip. aerarium miſit.] Vulg. *Integrum comp.* Sic nempe corruperant locum hunc, qui vocem, quam nunc Ammiano ex Mſ. Flor. reſtituimus, non intellexerunt. Vetus Gloſſ. interpretatur, *Interpretium*, παράλληλον. Quo ſenſu

Cassiodorus Var. lib. II. Epist. XXVI. *Magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliae sive Calabriae supplicatione permoti, duximus instruendam, ut ob frumenta quae per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab iisdem interpretii nomine solidorum quantitas exigatur.* Novella Valentin. XV. *Centum millia aequi ponderis portionem de interpretiis iuxta priora constituta praebeant.* Artemius Episc. ad numerarios fisci Barcinonens. in Collection. Concil. Hispan. pag. 250. *Pro inevitabilibus damnis, vel interpretiis specierum, Siliquas* IV. Ita *interpraemium* in veteri Lege Saxon. Tit. XIV. LINDENBR.

Interpretii compendium.] Cum Hymetius denos modios singulis solidis vendidisset, sequente anno ex illa pecunia quam ex frumenti publici venditione collegerat, triticum emit et cum ubertas segetum provenisset, qui priore anno decem modios solido vendiderat, triginta modios uno aureo comparavit. Ac horreis quidem populi Romani totidem modios quot ante messem inde abstraxerat, fideliter restituit: interpretium autem (id erat XX. modii in solidum ad Principis aerarium misit. Interpretium recte in Glossis παράλληλον explicatur: sed τίμημα suppleri debet. Interpretium enim dici non potest nisi habita ratione ad alterum pretium. Atque ut breviter definiam, interpretium est lucrum inter emptum ac venditum. Ut si quod pretio unius aurei emptum est, illud postea duobus aureis vendidero, interpretium erit unus aureus: aut quemadmodum in hac specie, si cum modios X. solido uno vendiderim, postea uno solido triginta modios comparavero, interpretii lucrum erunt duo trientes unius solidi, seu XX. modii. Proprie tamen interpretium nihil aliud significat quam duorum temporum pretium, vel duplex pretium: et tam pro damno quam lucro accipi potest. Sic Artemius Episcopus pro dispendio sumit in eo loco quem Lindenbrogius adduxit. Nempe interdum accidit, ut quod certo pretio emeris, postea minoris vendere cogaris: et tunc interpretium non lucrum, sed dispendium habet. Hinc Marcellinus noster hoc in loco non simpliciter interpretium dixit, sed *interpretii compendium:* incrementa dicuntur in lege I. Cod. Th. de frumento urbis Const. At Cuiacius in lib. 16. Observ. cap. 4. interpretium ait esse pretium pretii, nimis obscure. VALES. Cf. Salmas. Exercitatt. Plin. p. m. 708. W.

Ad Principis aerarium.] Id est ad arcam Praefecturae Praetorianae: hic enim titulus annonarius ad arcam Praefectorum pertinebat, qui annonam curabant, ut ad libros superiores adnotatum est. Hinc apud Cassiodorum Epistola 26. lib. 2.* quae est de interpretiis annonariarum specierum, ad Praefectum Praet. missa est. Cave igitur, ne aerarium hic privatum aut sacrum intelligas. VALES.

Per nundinationem] lucelli faciendi occasionem (Schachern, Mäkeln). cf. 31, 5. — *Parum* i. e. minus, uti 17, 4. W.

19. *Ob prava quaedam implenda* maleficii causa *ad sacrificandum* exta inspicienda. W.

20 *Commonitorium repertum est, manu inscriptum Hymetii.*] Infra §. 53. *Commonitorium cum Augusti litteris tradidit.* Glossarium Cyrilli Episc. Κομμονιτόριον ἐπιστολὴ ἐπεσταλμένη εἰς χώρας. L. 10. C. Theod. de curios. *Commonitoriis competentibus atque mandatis instructi.* L. 2. C. Theod. Si cert. pet. *Solo*

commonitorio de suffragio nititur. *Vid. Epist. Leonis PP. Cod. Can. pag. 369. in octavo. Hieronymus Epist. ad Celantiam: *Quasi ad compendiosum quoddam commonitorium illa tibi Evangelii eligenda sententia est, et superscribenda cordi tuo, qua ad totius iustitiae breviarium domini ore profertur.** Zonar. in Concil. Carthag. Can. 101. ἔγγραφον ἐνταλτήριον δεδώκασιν εἰς ὑπόμνησιν, ὡς ἔμελλον πρὸς τὸν βασιλέα εἰπεῖν, ὃ κομμονιτώριον ὠνόμασαν. Idem in Synod. Carthag. can. 1. pag. 386. τὸ κομμονιτώριον, ἤγουν τὸ ἔγγραφον ὑπομνημάτων πραχθέντων καὶ λαληθέντων — ἢ κομμονιτώριον τὴν ἐντολὴν τοῦ πάπα. Φησὶ δὲ ἧς ἐνετείλατο ἐγγράφως τίνα ὤφειλεν ζητηθῆναι. *Commonitorium, seu scriptis mandatus commentarius eorum quae facta et dicta sunt: vel commonitorium, Papae mandatum, per quod in scriptis mandaverat, quaenam quaeri deberent.* *Vide Suidam et Nomicum Glossarium in Κομμονιτώριον. LINDENBR.

Commonitorium] Ammianea aetate est libellus, quem nos hodie memorialem (Pro Memoria) dicere solemus. vide et Symmachum 5, 21. W.

Ut obsecrata ritu sacrorum sol. numina Imp. deleniret.] Sic primus edidit Gelenius. At in Augustana Editione locus legitur hoc modo: *Ut obsecratores sacrorum sol. numina erga se Imp. delinirent.* Neque aliter in Regio codice, nisi quod in eo sic habetur, *ut obsecrationibus agrorum sol.* etc. et superscriptum est ex coniectura *delinirentur.* [In Ms. Colbert. *ut obsecratoribus agrorum sol. numina,* etc.] Mihi sic scribendus hic locus videbatur: *Ut obsecrato ritu sacrorum sollemnium numine erga se Imperatores* (Valentinianum et Gratianum scilicet) *deleniret:* vel sane, *ut obsecrata ritu sacr. sol. numina erga se Imperatores delenirent.* Commonitorium enim illud Hymetii nihil aliud erat quam concepta precatio, quam ad Amantium Haruspicem miserat, cum brevi monito eorum quae in illo sacrificio observari volebat. VALES.

Ut obsecrata invocata, implorata *ritu sacrorum sollemnium* sacris factis *numina* Imperatorum in se animos mitigarent. W.

In extima parte quaedam invectiva legebantur in Principem.] Propter similem in epistola quadam invectivam etiam Felix Diacon. in periculum capitis venit; de quo Optat. Milevit. lib. 2. LINDENBR.

21. *Asperius interpretantium*] maligne in maius augentium. W.

Et quia Frontinus Consiliarius antedicti.] Vulg. libb. *Consutarius antedicti.* Quae perversa scriptura varie viros doctos torsit, variasque partim vero similes, partim absurdissimas emendationes extorsit; quorum interpretationes, ne errores simul repetam, tacere malo. Solebant autem Praesides provinciarum, Proconsules, vice sacra iudicantes, aliique in publicis administrationibus constituti, adsessores habere viros prudentia atque eruditione insignes, quorum consiliis in rebus arduis iuvarentur: ut ex Cod. Iustin. lib. 1. Tit. 11. *De adsessoribus domest. et cancell.* constat. *Tertull. ad Scapul. cap. 4. *Asper* (Praeses) *professus inter advocatos et adsessores, dolere se incidisse in hanc causam.** Gregorius Thaumaturg. Episcop. Neocaesar. in Panegyr. ad Origen. Κηδεστήν μου ἄνδρα ἀδελφῆς ἐμῆς, ὁ τότε ἄρχων τῶν Παλαιστίνων.

*τοῦτον παραλαβὼν ἐξαίφνης ἄκοντα μόνον, κεχωρισμένον τῆς ὁμοκοίτου, ἤγαγεν ἐνταῦθα, συνεπιβοηθήσοντα καὶ κοινωνήσοντα τῶν τοῦ ἔθνους ἄρχοντος πόνων. Νομικὸς γάρ τις ἦν, καὶ ἔστιν ἴσως ἔτι.** In Oratione Ciceron. pro Quintio c. 10. 15. *C. Aquilius Gallus Iudex L. Lucullum, L. Quintilium, et M. Marcellum, tres Iurisperitos, in consilium adhibuerat.* *Sic Paulus et Ulpianus Papiniano, et Sallustio PR. Phosphorius, Maximinoque P. PR. Simplicius, Romano Com. per Africam Caecilius, a consiliis fuerunt. Spartianus in Pescenn. Ammianus libb. XXV. et XXVIII. Sic ergo hic quoque Hymetio Africam Proconsule regenti consiliarius fuit Frontinus. LINDENBR.

Frontinus Consiliarius.] Laudanda est Lindenbrogii coniectura, qui primus hunc locum recte emendavit, cum in antiquis Editionibus, adeoque in MSS. omnibus *Consutarius* legeretur. In MS. quidem Regio *Consularius* superscriptum est; sed sine dubio vitiose. Consiliarius autem sive Assessor, is est qui Magistratui in iudicando consilium suggerit, de quibus ad lib. 23. c. 3. nonnulla adnotavi. Eos Graeci *κοινωνοὺς τῶν πόνων* appellant, ut praeter Gregorii Thaumaturgi locum a Lindenbrogio allatum, docet Libanius in Ep. 376. ad Honoratum: *Γαλατῶν ἀρχὴ τῶν Ἑσπερίων, καὶ Κυρίνου κλῆσις εἰς κοινωνίαν πόνων.* *Gregorius quoque Nazianz. in Epistola 48. ad Asterium, et in Epistola 175. ad Olympium, et Isidorus Pelusiota in lib. 5. Epistola 40. ad Taurum Praef. Praet.* Sed et Priscus Rhetor in Historia, pag. 29. se Consiliarium ab Euphemio Offic. Magistro adscitum esse significat his verbis: *ὃς καὶ Πρίσκον τὸν συγγραφέα τῶν τῆς ἀρχῆς φροντίδων ἐδέξατο κοινωνόν.* Consiliorum participes vocat Diocletianus in lege 1. Cod. de Assessoribus. Ianus a Costa doctissimus Antecessor Assessorem a Luciano designari existimabat in Apologia de his qui mercenariam operam praestant, his verbis: *τὰς δίκας εἰσάγειν, καὶ τὴν τάξιν αὐταῖς τὴν προσήκουσαν ἐπιτιθέναι, καὶ τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων ἁπάντων ὑπομνήματα γράφεσθαι*, etc. Sed pace eruditissimi viri dictum sit, non Assessorem, sed Hypomnematographum se fuisse, his et sequentibus verbis significat Lucianus. Sic enim dicebantur Alexandriae Actuarii seu Memoriales qui acta conficiebant, lege ult. Cod. Theod. de Decurionibus: quod integer locus tam aperte demonstrat, ut prorsus dubitari non possit. Glossae veteres, *ὑπομνηματογράφος*, *Actuarius*, *Memoralius.* Assessoris autem officium perspicue designat Marcellus Memorialis in Epistola praefixa Collationi Carth. his verbis: *Ac iampridem in hanc operationem officii mei symbolam dedi, quum a V. Sp. Tribuno et Not. Marcellino curarum adscitus in partem non tam merito meo quam dignatione censentis, communicavi cum iudice librandae disceptationis laborem.* VALES. Vid. Haubold de Consist. principis Sect. II. p. 7. ss. W.

22. *Ocriculum* (Otricoli in terris Pontifici Romano parentibus) *audiendus de Maximino Vicario* (post Maximinum Vicarium) *ab Ampelio Urbi Praefecto* altiori, uti nos dicimus, instantia. Ampelius vero, (idem fortasse, qui breviarium hist. Rom. scripsit, quod Floro solet addi, Wernsdorf ad Himerium p. 286.) quum teste Corsino p. 250. annis demum 371. et 72. Urbis praefecturam administraverit, Ammianus, ut omnem hominis fortunam una serie narraret, quae postea temporis facta, occu-

pavit. — *Rectius Imperatoris praesidium adpellavit* ad Imperatorem provocavit. W.

23. *Librata iustitia*] accuratius examinata caussa. *ad Boas, Dalmatiae locum* insulam. v. ad 22, 3. W.

24. *Nobilitatis*] Honoratorum, Senatorum cet. *Praetextatus ex Urbi Praefecto* 27, 9. *ex Vicario* Hispaniae 23, 1. W.

Ne delictis supplicia sint graviora.] Quinimmo leviores culpis poenas esse praestat, καὶ τὰς τιμωρίας ἐλάττους ποιεῖσθαι τῶν ἁμαρτανομένων. Isocrates ad Nicoclem. Isaei quoque scitum elegans est: χρὴ τοὺς νόμους μὲν τίθεσθαι σφοδρῶς, πρᾳοτέρως δὲ κολάζειν, ἢ ὡς ἐκεῖνοι κελεύουσι. Ut Capitolinus de M. Antonino Imp. scribit: *Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quam legibus plecti solent, puniret.* LINDENBR.

25. *Intromissi in Consistorium*] v. Haubold l. l. p. 49. W.

Redarguit Quaestor Eupraxius.] Qui scilicet illud rescriptum iussu Valentiniani dictaverat. Quaestoris enim munus erat leges dictare, ut supra monuimus. VALES.

Redarguit Quaestor nostro more Cancellarius *Eupraxius*, ob libertatem dicendi iam supra laudatam 27, 6. 7. W.

Emendatum est crudele coeptum.] Cum in Regio codice [et Colbert.] *ac Tolos.* *receptum* reperissem, non dubitavi quin emendandum esset *crudele praeceptum*. Est autem crudele praeceptum illud, quod refertur supra §. 11. Constitutio vero ipsa, qua id crudele rescriptum emendatum est, exstat in Cod. Theod. de quaestionibus ad Olybrium Praef. Urbi, Valentiniano Nob. P. et Victore Coss. *Nullus omnino ob fidiculas praeferendas, inconsultis ac nescientibus nobis, vel militiae auctoramento, vel generis aut dignitatis defensione nudetur: excepta tamen maiestatis causa, in qua sola omnibus aequa conditio est.* Quibus conferenda sunt verba Marcellini nostri in fine lib. 19. c. 12. *Neque enim abnuimus salutem legitimi Principis studio muniri debere cunctorum, cuius redimendae causa validius, ubi maiestas pulsata defenditur, a quaestionibus vel cruentis nullam Corn. leges exemere fortunam.* Chrysostomus in Homilia 13. ad populum Antiochenum: ἔνθα γὰρ ἦν ἡ καθοσίωσις, ἀξίωμα οὐδὲν ὠφελεῖ. *Ubi crimen est laesae maiestatis, dignitas neminem tegit.* VALES. *Emendatum* revocatum. W.

26. *Lollianus, Lampadii filius ex Praefecto* (Urbis 27, 3.) *Codicem noxiarum artium* magicum libellum. W.

Nondum per aetatem firmato consilio.] Huiusmodi adolescentum errata paterna potius potestate castiganda sunt, quam iudicis severitate. Itaque Lolliani mors eo atrocior omnibus visa est, quod nobilis adolescens per aetatis imprudentiam lapsus, leve delictum capite expiaverat. Atque hic miserabilis casus Lolliani occasionem forte dedit Constitutioni Valentiniani de emendatione propinquorum: quae in Codice utroque exstat etiamnum. VALES.

Exsul mittendus ut sperabatur] i. e. timebatur. W.

**Iussus ad eius Comitatum duci.*] Exstat lex Valentiniani ad Ampelium Praefectum Urbi, in Codice Theodosiano, de maleficis et mathematicis, quae ad hoc negotium pertinet.* VALES.

De fumo in flammam, ut aiunt] Proverbial. locutio de iis, qui minus periculum evitaturi in maius incidunt. Conf. ad XIV, 11, 12. W.

27. *Tarracius Baſſus poſtea Urbi Praef.*] Hic eſt, ut exiſtimo, Anthemius Baſſus Praef. Urbi, praedeceſſor Q. Aurelii Symmachi, ut ipſe Symmachus dicit in lib. 10. Epiſt. 33. et 39. In Epiſt. 47. Anicius Baſſus dicitur. *De eo exſtat vetus inſcriptio Romae ad viam Nomentanam, quam abs ſe viſam mihi communicavit Marquardus Gudius: ANICIO. AUCHENIO. BASSO. V. C. QUAESTORI. CANDIDATO. UNO. EODEMQUE. TEMPORE. PRAETORI. TUTELARI. PROCONSULI. CAMPANIAE. PRAEFECTO. URBI. TRINI. MAGISTRATUS. INSIGNIA. FACUNDIAE. ET. NATALIUM. SPECIOSA. LUCE. VIRTUTIS. ORNANTI. CLARITATEM. GENERIS. PATERNIS. AVITISQUE. FASTORUM. PAGINIS. CELEBRATAM. etc. VALES.

Tarracius Baſſus poſtea Urbi Praefectus.] Corſini p. 290. habet Tarrutium Baſſum anno 390. Praefectum. W.

Camenius] Reineſius: „ad quem, Vicarium Africae, eſt l. 84. Cod. Theod. de Decor. Eucherio et Syagrio Coſſ. an. 361.“ W.

Quod aurigam veneficum conſcii fovere dicebantur] de qua mala aurigarum fama vide infra c. 4. et 26, 3. et quae ibi adnotavimus. W.

28. *Quarum altera.*] Prior Valeſiana et Lindenbrogiana *quorum:* eam generis mutationem ſuſpectam ſibi ſcripſit alibi pater, aeque ac in l. 10. de Oblig. et Action. *obligationes eorum.* ut et l. 16. §. 4. de Fideiuſſ. et mand. GRON.

29. *Artibus pravis ſe polluiſſe*] Sic emendavit Hadr. Valeſius (v. Praef. p. LXV.) e cod. Colbertino et Valentino, in quibus ſcriptum *artibus praeveniſſe polluiſſe.* Edd. *artibus ſe polluiſſe.* W.

Procurator monetae] monetae praepoſitus 22, 11. 1. Salmaſ. ad ſcr. H. A. T. II. p. 519. — *Adiecta religione,* paullo poſt *ſacramento* i. e. iureiurando interpoſito. W.

**Plumbi validis ictibus interemit.*] Plumbo puniri, vel plumbatis caedi, Acro ad Horatii Oden 35. LINDENBR.

Plumbi validis ictibus] flagellis, loris, quibus globuli plumbei innexi erant (σφαῖραι μολιβδιναὶ) Zoſ. 5, 2. cf. 29, 1. et omnino de hoc ſuppliciorum genere Car. Gottfr. Winkler (praeſ. Bachio) De ſupplicio plumbatarum medio aetate uſitato. Lipſ. 1744. W.

31. *Probi, Summatum omnium maximi*] Praefecti Praetorio Illyrici, v. 27. 11. W.

32. *Aginatius.*] Hic Conſularis Byzacenae provinciae fuerat Iuliano Aug. IV. et Salluſtio Coſſ. ut docet lex 1. Cod. Theod. de conlatione donat. poſſ. *Ad hunc eumdem Aginatium Vicarium urbis Romae exſtat reſcriptum Valentiniani Aug. quod Baronius refert anno Chriſti 369. ex quo apparet civem Rom. fuiſſe.* VALES.

Aginatius] Reineſius: „an ab Anicio Fauſto Paulino Coſ. a. U. 1077. cui filius Anicius Probus iunior.“ W.

33. *Has literas*] Per literas quippe Probus Maximino rem prodidit. W.

Baiulum] Baiulus alias, qui *onera* portat, ſed de tabellario etiam 15, 5. et Symmacho v. Ep. 7. uſurpatur. W.

34. *Actus*] ſententias abſolutorias. W.

35. *In*

35. *In voluntate*] teſtamento. *Medietatem* dimidiam partem. W.

[*Ne amitteret anſam ſibi oblatam lucrandi uberis patrimonii.*] In codice Colbert. legitur, *amplam ſ. o. l. u. patrim.* de quo nomine ſupra aliqua notavi.] HADR. VALES.

36. *Decolorabant*] dehoneſtabant. — *Ultra forenſes terminos ſemet extentans* normas legesque iudicibus praeſcriptas migrans. — *De feneſtra Praetorii quadam remota* Curiae parte poſtica. W.

Cuius ſummitas quamdam velut tamuſam colligaret.] Mſ. *eius ſummitas quaedam velut damuſam collegaret.* Sibyllae voces hae quidem ſunt, nec quid velint liquet. LINDENBR.

Quamdam velut tamuſam.] Hic locus et Donatum Ponzanum et Lindenbrogium valde exercuit: quem nos ope Regii codicis minimo negotio reſtituimus. Nam cum in Mſ. Regio et Flor. [ac Colbert.] et in Editione Auguſtana ſic legeretur: *Quamdam velut clam uſam collig. nullis quidem ind. fulta, ſed nocitura inſ. multis;* ita ſcribendum eſſe exiſtimavi: *Cuius ſummitas quaedam velut clauſa colligaret, etc.* Quaenam porro illa fuerint quae velut clauſa funiculo colligata erant, divinare non opis noſtrae eſt. Suſpicari tamen datur quaedam fuiſſe τετελεσμένα, id eſt magicis artibus conſecrata. VALES. An id vocabitur reſtituere? Quid ergo? ſi qua nodo quodam erunt involuta et colligata, non dicentur clauſa, ſed velut clauſa? Quis poteſt id intelligere? *Velut,* quaſi, tanquam ſolent tum praeponi, quum improprie ſumpta verba ſequuntur; aut non penitus id ſignificari quis vult, quod ſignificant. Sic *velut clauſa* erunt non in totum clauſa, ſed paululum aperta, et ſic adſpici poterunt. Ut lib. 25. *Sequuto inde die caſtra ponuntur velut murali ambitu circumclauſa praeter unum exitum, eundemque patentem undique*, ubi tamen *velut* non ad *clauſa*, ſed vicina reſpicit. Ex priore ratione quomodo clauſa dicentur? Ne dicam, quam procul id abeat ab Mſſ. *clam uſam.* Quid quod et male citat, quum utique in Auguſtana editione habeatur *quaedam*, ut etiam Flor. apud Lindenbrogium, non *quamdam.* Itaque primum haec contemplans opinabar Graeci aliquid latere, quod multiplex hic advocari poteit, et quidem Valeſiano verius, certe propius. Sed quum conſiderarem Graeca in hoc ſcriptore Graece ſcripta eſſe, attentius miras literarum et transpoſitiones et mutationes contemplarer, in hac tandem lectione acquievi, ut crederem ſcripſiſſe, *quaedam, velut empuſam, colligaret.* Hoc faſcinum videtur nefarius ſed ſuperſtitioſus homo creditus ex feneſtra ſuſpendiſſe, ut tecte et impune et conniventibus diis hominibusque ſaeviret. GRON.

Quaedam velut clauſa colligaret] Locus luxatus et non una laborans difficultate, quem Gronovius poſt rixas cum Valeſio non iniuſtas illas quidem, ſed immodeſtas ita tractavit, ut et ipſa emendatio et quae ad explicandam eam ſubiunxit, admodum ſint obſcura et perplexa. Empuſam novi, ſpectrum muliebre ab Hecate hominibus immiſſum, deinde terriculamentum quodque. cf. Heſychius et Etymol. M. et Scholiaſt. ad Ariſtoph. Ranas 293. ſed quid haec h. l. ſibi velit, non video. Omnino uterque et Valeſius et Gronovius magicae cuiusdam artis notionem animo ſemel conceptam loco explicando temere attulerunt. Mihi vero ſecus

videtur. Maximinum Ammianus dixerat ultra forenſes terminos ſe extendiſſe. Ad hoc confirmandum duo affert argumenta; ſic enim connectit cum antecedentibus: 1) reſticulam ſuſpendit; 2) Mucianum Barbarumque trudi iuſſit. Prior poteſtatis iudiciariae abuſus in eo conſtitiſſe videtur, ut delatores alliciendo plures reos, inprimis nobiles, ad tribunal ſuum traheret, ideoque e funiculo ciſtulam vel aliud eiusmodi ſuſpendi iuberet, cui, uti leoninis olim apud Venetos capitibus (rictibus) inſerere delatores ſcidulas poſſent, quibus crimina impingerent, quibuscunque vellent, *nullis indiciis* (probationibus) *fulta, ſed nocitura inſontibus multis.* Erat igitur olim, ubi legerem: *cuius ſummitas* (extrema pars 19, 8. itidem de fune) *quAdam velut CAPSULA colligaret, nullis quidem indiciis fulta,* quae anonymi homines inſeruerant cet. Sed ne ſic quidem perſanatum eſſe locum ipſe animadverto. Tandem audiamus Reineſium. Is orae Lindenbrogianae adſcripſit: „in quandam velut *tomicam,*" quam Accuſativi formam (quum ex Nominat. Graeco θώμιγξ deberet eſſe thominga) ex aliarum vocum, quae ex tertia Graeca in primam Latinam declinationem abiere, ὄρυξ, ὄρυγα, orca, μήνυγξ, meninga, αἴξ, aega, βόρμηξ, βόρμηκα, formica, πνήξ, pnica, analogia illuſtrat. Cf. eundem Reineſ. Var. Lectt. 3, 12. p. 513. Sunt vero thomices ſecundum Feſtum h. v. a Gesnero in Theſauro emendatum: „Thomices Graeco nomine appellantur e cannabi impolita vel impolitae (ut conveniat cum tortae) et ſparto leviter tortae reſtes, e quibus funes ſiunt." Fateor hanc vocem proxime accedere ad *tamuſam* illam, quae libros obſederat, non placet tamen ob praecedentem *reſticulam.* W. Leni mutatione Hermannus meus ſcribendum putat *velut damnoſa,* i. e. quae maleficiorum inſtar ſignificabantur. ERF.

Mucianum Barbarumque Apparitores aliquoties diſcretim trudi iubebat] Haec quoque non ſatis perſpicua. Erneſti expoſuit: per ſpeciem irae a ſe removebat, ut eo facilius alios fallerent. Recte; ſed fortaſſe munere amovit ad ſpeciem Praetorioque eiecit iſtos homines nequiſſimos. Hi igitur ita inſtituti, ut de crudelitate iudicis iniuriaque ſibi facta querentes, inferioris conditionis reos incitarent, nullumque ſalutis retinendae remedium ſupereſſe aſſeverarent, niſi nobiles divitesque criminum arceſſerent gravium, quos ſi reos feciſſent criminando, nullam inferiorum rationem habitum iri affirmabant. W.

38. *Ob quae impia vilitate.*] Nihil certius eſt quam ſic corrigendum eſſe ut fecimus. Coniecturae noſtrae ſuffragatur Regius [et Colbert.] codex, in quo ſcriptum invenimus: *Ob quae impla vilitate.* VALES.

Implacabilitate dira crudelitate *iam pergente ultra appoſita* fines. (Locus ſimilis XV, 8, 7. malo ultra appoſita iam proſerpenti.) — *Inculti* ſqualidi. — *Salutantes* honoris cauſſa adeuntes, viſentes. W.

39. *Effectui iuncta* data. W.

Numae Pompilii ſimiles et Catonem.] Scribendum videtur, *et Catonum.* VALES.

Ut nec in malis alienis exareſcerent lacrimae] cf. Cic. de inventione I. extr. Quintilian. VI, 2. ut ii adeo, qui nihil ipſi paterentur, lacrymari non deſinerent. — *Confragoſis* aſperis triſtibus. W.

40. *Praecipuo*] i. e. virtute (uti 16, 7. praecipua, quae posſederat). W.

Legitur apud Tullium.] In Epiſtola illa paraenetica ad Quintum fratrem, quae eſt in lib. 1. Epiſtolarum ad eumdem Ep. 13. VALES.

41. *Acceptoque ſucceſſore.*] Urſicino ſcilicet, qui Maximino ſucceſſit: haec enim verba ad Maximinum referenda ſunt. Fuit autem Urſicinus Vicarius urbis Romae, Modeſto et Arinthaeo Coſſ. ut patet ex lege 14. Cod. Theod. de cenſitoribus, quae ad Urſicinum Praefectum annonae directa eſt iis quos dixi Coſſ. Aut igitur eo anno exeunte Urſicinus ex Praef. annonae Vicarius Urbis eſt factus, aut certe ſecutis Coſſ. VALES.

Ad Principis Comitatum Maxim. accitus.] Sic mos erat, cum ſucceſſorem Magiſtratui alicui dare Imperator volebat, ut eum miſſis litteris ad Comitatum evocaret: ut docet Symmachus in Epiſt. 23. lib. x. in qua ſucceſſorem ſibi mitti poſtulabat. *Ament,* ait, *alii perpetuas poteſtates. Mihi ſummus eſt fructus felicitatis, ut coram veſtrum numen advenerer, etc.* VALES.

Auctus] Sic legendum putavit etiam Ernſtius var. obſſ. p. 31. Olim vulgabatur *actus.* ERF.

Longius] e longinquo. W.

42. *Scopae florentes*] egregium vero portentorum interpretem Ammianum! Scopae *deſpicatiſſimae ſortis* homines extolluntur ad *dignitates.* Nil clarius! W.

43. *Nihil impedituri temporum curſus*] ne rerum eodem ferme tempore geſtarum ſeriem interrumpam. W.

Immorabimur paucis.] In Mſ. Regio [et Colbert.] et Auguſtana Editione legitur *immoravimus:* fortaſſe ſcripſerat Ammianus *memorabimus.* VALES.

44. *Urſicinus*] ſine dubio ſaepe memoratus ab Ammiano Magiſter armorum, de quo vide Ind. 1. — *Cautus* et *civilis* ad leges ſe accommodans (uti 14, 1. civile iuſtumque imperium). — *Retulerat* ad Comitatum principis. *Cunctator,* minus fervidus, placidior. W.

45. *Emonenſis Simplicius.*] Emona oriundus, quod opidum eſt Italiae, proximum Norico, de cuius conditu fuſe loquitur Zoſimus iu lib. 5. c. 29. ſed fallitur, cum inter ſuperiorem Pannoniam ac Noricum eam urbem ſitam eſſe dicit. Emona ſine adſpiratione dicitur in Itinerario Burdigal. et Peutingerorum, et ab Herodiano in lib. 8. et in veteri Inſcriptione. Hic porro Hemonenſis vel Emonenſis Simplicius Vicarius Urbis fuit Gratiano IV. et Equitio Coſſ. ut patet ex lege 1. de his qui latrones occult. Eiusdem Simplicii Vicarii mentio ſit in reſcripto Gratiani ad Aquilinum Vicarium, quod ab Illuſtr. Card. Baronio publicatum eſt. VALES.

Emonenſis (Emona ſ. Aemona nunc *Laubach* in Carniola). W.

Simplicius, Maximini conſiliarius ex grammatico.] Inter profeſſores utriusque Romae connumerantur Grammatici Graeci atque Latini, L. 2. 6. 11. C. de profeſſ. et med. L. unic. C. de ſtud. liberalib. Qui ſi ad xx. annos obſervatione iugi ac ſedulo docendi labore perveniſſent, eorum, qui ex vicariis erant, digni-

tate potiebantur, L. unic. Cod. Theod. et Iuſtin. De profeſſor. qui in urbe CP. Itaque etiam ex grammatico Simplicius Urſicino, qui e vicaria poteſtate deceſſerat, ſucceſſit. LINDENBR.

Simplicius Vicarius Romae fuit Gratiano IV. et Equitio Coſſ. an. 375. — *Conſiliarius* Aſſeſſor. W.

Poſt adminiſtratam, nec erectus.] Hiulcus locus videtur, legendumque: *poſt adminiſtratam provinciam, nec erect.* ut lib. XXIX. c. 3. §. 6. *Africanus cauſarum in urbe defenſor adſiduus, poſt adminiſtratam provinciam: ad regendam aliam adſpiravit.* LINDENBR.

Poſt adminiſtratam] Deeſſe verbum videtur, ſed ſic ſolet Ammianus, ut ex antecedentibus vox ſubintelligenda ſit. Plura eiusmodi exempla Valeſius attulit ad 16, 12. digreſſo periculis ſc. Barbatione, quae ſuo quodque loco adduximus Ad hanc igitur rationem Valeſius ſupplevit *Vicariam Praefecturam;* neſcio an recte, aptius ſaltem *in adminiſtranda* Vic. Praef. W.

Nec erectus, nec tumidus] Eadem fere ſignificant, bisque repetitum *nec* de oppoſitis potius cogitare iubet, ideoque malim pro *tumidus* legere *timidus.* W.

Obliquo] limo, qui ſolet eſſe hominum obſcurorum atque ſuſpicacium. W.

46. *Buſirim veterem et Antaeum.*] Hyginus fab. XXXI. Fulgentius Mytholog. lib. II. LINDENBR.

Buſirin, Antaeum et Phalarim.] De Buſiri rege Aegypti, Phalari Siculo, eiusque tauro trita omnia. *Antaeus* vero, antequam ab Hercule vinceretur, in Libye, Tingi Mauretaniae urbe a ſe condita, res habuit, peregrinosque ſecum luctari coactos ſuffocavit. v. Lucanum 2, 164. W.

47. *Fulcro plumeo vultu contracto incubuit, et animam occl.*] Simile fere fatum Tiberii. Tacitus Annal. lib. VI, 50. *Tiberius iniectu multae veſtis exſtinguitur.* [Cf. etiam Sueton. Tiber. c. 73. W.] *Iohannes quoque PP. a Widonis Tuſciae Marchionis militibus cervicali ſuper os poſito ſuffocatus fuit. Liutprandus lib. 3. cap. 12.* LINDENBR.

48. *Ex coetu ampliſſimo*] Senatores. — *Non ſecus volentis,* qui Maximino cedere ſaevitia nollet. W.

49. *Vocati edictis*] praemio publice propoſito, ſi quis e latebris eos protraheret. W.

51. *Mugitus ad Principem.*] Quid ſibi velit mugitus equidem neſcio. Ac fortaſſe emendandus eſt locus hoc modo: *Haec ut geſta ſunt, ocius ad Principem Simplicius retulit.* Sane in codice Vat. et Regio [ac Colbert.] *et Toloſ.* ſcriptum eſt *retulit.* Huic autem Simplicii relationi reſcripſit Valentinianus in hanc formam: *Eos qui ſecum alieni criminis reos occulendo ſociarunt, par atque ipſos reos poena exſpectet:* ut eſt in lege 1. de his qui latron. vel alios crim. reos occult. Codice Theod. Quod Valentiniani ad Simplicium reſcriptum plane mihi videtur Aginatium ipſum petere. Aginatius enim Abienum et Anepſiam adulterii reos occultaverat. VALESIUS. Poterat lenius occurri, ut ſcripſerit *mugiens*, ut innuat non ſimpliciter ſcripſiſſe, ſed grandi boatu et verbis ad amplificationem rerum ſelectis uſum. Sed verum eſt *minutius,* ut cap. ſeq. *per minutias geſta narrando.* Capite VI.

ait *textum continentia rei totius.* Mox video in poſtrema Pariſienſi verbum continenter ſequens *oravit* includi lineolis, quod non fecit Henricus in priore, nec etiam Lindenbrogius in ſua. Sane quidem in Auguſtana non habetur, ut neſciam in hac varietate quid ſequi oporteat. GRON. Pro *mugitus* optime Erneſti *muginatus*, i. e. tarde faciens, quae vox ſemel apud Ciceronem occurrit ad Atticum 16, 12. [Cf. etiam Gronov. ad Gellium v, 16.] Placet, ſed addiderim ego negationem *haut*, quae a praecedente *ſunt* facile potuit abſorberi; *ſtatim* igitur retulit. W.

Malc ſanus] furibundus. W.

53. *Solent pares facile congregari cum paribus.*] Imp. Conſtantinus in Epiſtola ad Epiſcopos Numid. *Recte proverbio ſignatum eſt, pares cum paribus congregari.* *Homerus: ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Vid. Democriti elegantem locum apud Sextum Empir. pag. 133.* LINDENBR.

Commonitorium] codicillos ſuper hac Vicaria ipſi commiſſa. W.

54. *Inter ſalutandi initia.*] Accurſius in Editione ſua excudit, *inter intrandi initia,* parum felici coniectura, ut equidem cenſeo. Nec dubito quin in ſcripto illius exemplari exaratum fuerit perinde ac in Regio [et Colbert.] et Vaticano reperi, *interandi initia.* *Scribe ergo meo periculo, *inter adminiſtrandi initia.** VALESIUS. Nihilne potuit immanius aut periculoſius? ſimilitudo literarum erat attendenda, unde origo omittendi, quae forſan fuit *inter indagandi* vel *rimandi* (quod totidem ductibus vides in Accurſiano eſſe) *initia.* GRON.

Perſpicui clari, illuſtris *generis.* Cf. Wernsdorf ad poët. min. III. p. 99. W.

Vultu diro ipſe tamquam.] Quanto rectius Accurſius hunc locum ediderat? Sic enim excudi iuſſit: *Cognitoque eum iampridem repertum in villa propria cuſtodiri, ipſe tamquam capita fortium perque Anepſiam horrorem et tenebr. audire diſpoſuit.* At in Regio et Vat. *Toloſ.* [et Colbert.] codice ita perſcriptum hunc locum reperi: *In villa propria vulto diripſe tanquam capita fontium perque Anepſiam horrorem et tenebrarum, etc.* Ex quibus inquinatiſſimae ſcripturae veſtigiis veram, ni fallor, huius loci emendationem aſſecutus ſum. VALES.

Caput fontium] primum reorum. W.

Horrore medio tenebr.] Auctorem huius emendationis habui Marcellinum ipſum, qui ita locutus eſt non ſemel: exempli gratia in lib. 25. cap. 3. et in libro 21. initio. Ceterum triſtis ac ſupra modum ſeveri iudicis eſt, horrore medio noctis de capite hominum iudicare. Itaque eorum iudicum humanitas laudabatur, qui nonniſi a primo diluculo criminalibus cauſis vacabant. Et Libanius in Orat. ad Hellebichum (Reisk. II. p. 13.) Magiſtrum militum, qui in cauſa ſeditionis Antiochenae cum Caeſario Trib. et Notario iudex ſederat, id inter ceteras eius laudes numerat: χαρίζεται μὲν κἀνταῦθα μήτε ἐν μέσαις νυξὶ, μήτε ἐν πρώταις ἀλεκτρυόνων ᾠδαῖς ἥκειν ἐπὶ τὸν θρόνον· ὡς αὐτῶν τε ἐν αὐτοῖς τῶν καιτῶν ἐχόντων εἰς ἔκπληξιν ἀφορμάς. Id eſt: *Hoc primum nobis gratificatur, quod non medio noctis horrore, aut ſub primum gallicinium tribunal ingreſſus eſt, eo quod haec tempora terrorem animis iniicere ſoleant.* *Adde Senecam in libro III. de Ira,

ubi adverſus crudelitatem Caligulae, qui tres Senatores ad lucernam decollaverat, his verbis invehitur: *Quid tam inauditum quam nocturnum ſupplicium? Cum latrocinium tenebris abſcondi ſoleat, animadverſiones quo notiores ſunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Mentio fit nocturni iudicii in Paſſione SS. Petri et Marcellini: *Poſt haec Commentarienſes miſerunt ad Artemium Carcerarium, ut nocte praeſto eſſet cum perſonis; quae erant in carcere.* Et infra: *Cum primo pullorum cantu ſederet Serenus Vicarius, et iuberet audiendas intromitti perſonas: ingreſſus Artemius dixit, etc.* VALES.

Aiax quoque Homericus docet.] Homerus Ἰλιάδ. ϱ. v. 645. ſſ.

Ζεῦ πάτεϱ, ἀλλὰ σὺ ῥῦσαι ὑπ' ἠέϱος υἷας Ἀχαιῶν,
Ποίησον δ' αἴθϱην, δὸς δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι.
Ἐν δὲ φάει καὶ ὄλεσσον, ἐπεί νύ τοι εὔαδεν οὕτως. LINDENBR.

Aiax Homericus docet.] In Iliadis XVII. v. 645. ſſ. Ceterum nec illud praetereundum eſt, Aiacem, utpote hominem Deo acceptum, voti ſui compotem exſtitiſſe. Nam ſub diluculum manus ſibi attulit, ut ſcripſit auctor Aethiopidis apud Scholiaſtem Pindari Ode 4. Iſthmion. ὁ γὰϱ τὴν Αἰθιοπίδα γϱάφων πεϱὶ τὸν ὄϱθϱον φησὶν Αἴαντα ἑαυτὸν ἀνελεῖν. VALES.

55. *Iuſſo Aginatio ſtatui* ſiſti, introduci, carnifices *introire fecit* pro iuſſit, more ſequioris aevi. W.

Quod in ſtupri quaeſtione fieri vetuere cl. leges.] Olim florente Rep. de ſervis nulla quaeſtio erat in dominum, niſi de inceſtu, ut ait Tullius in Orat. pro Milone. Inceſtus autem dicitur de eo, qui virginem Veſtalem, aut qui ſacra pop. Rom. inceſtaviſſet. Poſtea Iulius Caeſar et Octavianus cum leges de adulteriis coercendis ferrent, ut in adulterii quaeſtione ſervi in caput dominorum torquerentur ſanxere. Sed in quaeſtione ſtupri, ſervi adverſus dominos tormentis interrogari non poterant, ut diſtincte ait Papinianus in lege 17. D. de quaeſtionibus. Proinde miror Lindenbrogium, qui dum Marcellinum noſtrum erroris hic arguere nititur, magno ipſe ſe obſtrinxit errore. Neque lex v. eodem tit. ab eo prolata, eius ſententiam confirmat, immo plane deſtruit. Non enim ait Marcianus in ſtupro ſervos adverſus dominum torqueri: ſed cum ſtupro inceſtum adiunctum eſt, puta ſi quis viduam cognatam ſuam, cum qua nuptias contrahere non poteſt, corruperit: et hoc caſu ob inceſtum adiunctum ſtupro, quaeſtio de ſervis habetur, quae alias in ſimplici ſtupro viduae aut virgini illato non haberetur. Hic autem de ſimplici ſtupro Anepſiae viduae illato agit Marcellinus. Ceterum illud tacendum non puto, ſolitos eſſe veteres Rom. ne ex tormentis ſervorum crimen ipſorum detegeretur, ipſos ſervos criminis conſcios manumittere, antequam iudicium fieri coepiſſet. Itaque iudices plerumque iubebant, ut rei qui ſuſpecti erant de inceſtu, familiam ſuam in poteſtate haberent. Exemplum in Minucia Veſtali refert Livius in lib. 8. VALES.

In ſtupri quaeſtione fieri vetuere clementiſſimae leges.] Mirum hoc quidem, et verba legis expreſſim aliud ſtatuunt, L. 5. ff. de quaeſtionibus L. 1. C. eod. Atque in ſolo inceſtu ſervorum tormenta ceſſant, quia et Lex Iulia ceſſat de adulteriis, ut ex Papiniano refert Ulpian. L. 4. ff. de quaeſtionibus. Sed cum Ammiano facit Tullius in Oratione pro Milone c. 22. *De ſervis nulla*

lege quaeſtio eſt in dominum, niſi de inceſtu. Quae verba in mentem habuiſſe Marcell. veroſimile eſt. LINDENBR.

56. *Voces obliquas*] non apertam confeſſionem, ſed ambiguam. — *Abrupte* ſubito, et neglecta ad Principes provocatione. W.

Sublimis raptus.] Sic Plautus loquitur, et Terentius in Andria Actu 5. Sc. 2. v. 20.

Sublimem hunc intro rape quantum potes.

Et in Adelphis Act. 3. Sc. 2. v. 18. Appianus quoque in lib. I. bellorum civilium: *οἱ δὲ μετέωροι πρὸς τὸν σύλλαν φερόμενοί τε καὶ πρὸ ποδῶν αὐτοῦ ῥιπτούμενοι,* etc. Interdum tamen rapi ſublimes dicuntur, qui ſuſpenduntur in eculeo. Sic cap. 3. libro XV. et apud Libanium de vita ſua p. 55. *καὶ τὼ μὲν νέω γυμνώ τε ἤστην καὶ μετεώρω πρὸς πληγάς*: et apud Procopium in Anecdotis pag. 78. *τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευε μετέωρον αἴρειν τὸν σατορνῖνον,* etc. Sed in hoc loco *raptus ſublimis* nihil aliud eſt quam correptus, ut in cap. 3. libro XV. VALES.

57. *Accelerarunt ultimae dirae caeſorum*] mox eventum habuere execrationes innocentium. W.

Maximinus ſub Gratiano.] Valente Aug. V. et Valentiniano iuniore A. Coſſ. anno Domini 376. caeſus eſt iuſſu Gratiani Principis Maximinus: quo tempore etiam Gratianus epiſtolam miſit ad Senatum urbis Romae, qua vetabat ne Praeſides, aut Vicarii, aut Procoſſ. de capite Senatoris ſententiam ferrent, ut ſub Maximino Praef. Praet. actum fuerat. Eam epiſtolam Symmachus in Senatu recitavit mandato Principis: quo nomine eidem gratias agit in Epiſt. 2. lib. X. Exſtat autem pars epiſtolae Gratiani ad Senatum in Cod. Theod. tit. de accuſationibus. Sed obſtare videtur lex ult. in Cod. Theod. ad legem Corn. de Falſo, ubi Maximinus adhuc Praefectus fuiſſe dicitur poſt legem illam Gratiani. VALES.

In carcere Tulliano.] De carcere hoc Varro de Lingua Lat. lib. IV. Livius lib. XXIX. c. 22. Salluſtius in Catilin. c. 55. Calpurnius Declam. IV. Apuleius Mileſ. 9. Acta Mſſ. martyrii S. Chryſanthii: *Erat ima cuſtodia in carcere Tulliano, unde putor horribilis adſcendebat, quia cloacarum cuniculis digeſta domorum ſtercora illic iugiter decurrebant. Et in hoc decurſorio erat ima et lutea et ita tenebroſa cuſtodia, ut penitus lucifluus aer nec ſignum ibi diei, nec veſtigium aliquod lucis oſtenderet. In hac ergo habitatione ferro vinctus ſanctus Chryſanthius mittitur nudus.* LINDENBR.

Conſilio matris] Imperatoris. W.

CAPVT II.

I. *At Valentinianus*] Perſequitur Ammianus, quae de Alamannis coeperat 27, 10. W.

Usque ad fretalem Oceanum] fretum Belgicum. *Caſtra* in iis etiam *Manhemium* ſi fides habenda Frehero in Origg. Palatinis. *Turres adſiduas* crebras, haud longo ſpatio diſtantes. W.

Turres per habiles locos et opportunos.] Adhibenda quae notat Iac. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. xv. tit. 1. de operibus publicis leg. 13. GRON.

Subradens] perſtringens. W.

2. *Nicro* (Neckar). *Meatum* alveum. Cf. XVIII, 9. W.

Peritis rei aquariae.] *Aquae libratores* hi appellantur L. 2. Cod. Theod. de excuſ. artif. Qui aquarum inventos ductus et modos docili libratione oſtendunt, L. 5. eod. LINDENBR.

3. *Formae e roboribus.*] *Formae* ſunt fiſtulae et cuniculi, quibus unda adducitur, aut derivatur, L. 4. et 8. C. Theod. de aquaed. Frontin. de aquaed. L. 3. de calc. coctor. Sidon. Apoll. lib. 1. Epiſt. 5. Iſidorus Origin. xv. LINDENBR.

Formae e roboribus.] Id eſt arcae ſtipitibus robuſtis, et catenis incluſae, ut loquitur Vitruvius in lib. v. cap. 12. Hinc formacei parietes dicebantur in Hiſpania, quod formarum, ſeu arcarum modo utrimque duabus tabulis circumdati inſtruebantur, ut ait Plinius in lib. 35. cap. 14. Varro de re ruſt. cap. 14. Gloſſae Iſidori. VALES. Cf. Caſaub. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. 1. p. 631. et Erneſt. Clav. Cicer. in v. fiſtula. W.

Ingentibus ſtilis palis. W.

Confundebantur.] In codice Regio et Editione Aug. legitur *configebantur;* [in Colbert. *confidebantur:*] et paullo poſt pro *interrumpebantur,* in omnibus noſtris exemplaribus ſcribitur *interan.* ut ſuſpicer a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *avulſaeq. vi fluminis interibant.* VALESIUS. Sed cur non tangitur prius, quod diſerte notat aliter in veriſſimis codicibus legi? nec potuerunt confundi, niſi iam eſſent ſolutae, et, ut ipſe ait, avulſae. At palam notat auctor eas aliquamdiu concuſſas fuiſſe ab fluctibus, qua ratione paulatim diſtrahebantur. Id dicit Ammianus, ut clare ex MSſtis videmus, *fluctibus erectis conlidebantur;* immo forſan dixit *fluctibus crebris collidebantur* ex Curtii libro IV. c. 3. *crebrisque fluctibus compages operis verberatae ſe laxavere.* Quid vocabimus autem *interire?* utrum quia mergebantur, an deferebantur interceptae fluxu et lapſu amnis? Dubito an conveniat; et non potius videatur auctor nunc uſus verbo antiquo *interabant.* Feſtus enim teſtatur priſcos dixiſſe *interatim* pro *interim,* et hoc ex illo contractum eſſe. Hinc fit, ut colligamus antiquum verbum exſtitiſſe *interare,* de quo etiam aliquid pater ad Livii librum XXVIII. c. 45. *Interabant* explico intervallum et interſtitium faciebant. GRON.

Interrumpebantur] ut ordo earum turbaretur, ut eluerentur, ſaltem ſuo loco non conſiſterent. W.

4. *Inquietudine errantis.*] Poſtrema vox deeſt in Editione Auguſtana, et in Regio codice [ac Colb.] in quo ſic ſcriptum eſt *inruietudiner ingentis, etc.* Equidem ſic a Marcellino ſcriptum eſſe exiſtimaverim, *caſtra pr. inquietudine ſtringentis amnis exempta, etc.* [aut potius *urgentis.*] VALES. Niſi ποιητικώτερον auctor dixerit *ringentis amnis,* ut *pontem indignatus Araxes.* GRON.

Caſtra inquietudine urgentis amnis exempta] contra urgentem fluminis vim munita. W.

5. *Pro anni et temp. ſtatu dilapſos conducens.*] Multum hic ingenio ſuo Gelenius indulſit, cuius emendationem nullatenus probo: quid enim illud eſt, *dilapſos conducens?* Nam contra diſcipli-

nam usumque rei militaris est, milites dilabi a signis: et dilapsi non conducuntur, sed pro desertoribus puniendi sunt. Verum in Regio codice longe aliter [et Colbert.] perscriptus est hic locus: *Pro animi et temporis tudila conducens Reip. trudium, ut offer Principis congruebat.* Accursius autem sic edidit: *Pro animi et corporis tutela conducens Reip. triduum, ut operi Principis congruebat.* Ex quibus coniici potest sic scribendum esse: *Exsultansque quod pro anni tempore tutela conducens Reip. triduo perfecta principiis congruebat: ratusque, etc.* sic fere lib. XVII. cap. 13. §. 24. et lib. XXVII. cap. 10. VALESIUS. Quis credat haec triduo perfecta esse? an non ipse auctor dixit multos dies requisitos ad compaginandas formas? quae antequam in aqua firmae statuerentur, an non ex sequenti gravissimi operis descriptione auctor subindicat plures requisitos? Denique quis tantam licentiam varietatis potest sibi aut aliis indulgere? Conferas licet loca citata et inspicias; ex illis utique haec non probabuntur. Sed neque anni tempus huc quidquam confert, utpote de quo tanquam notabili praemisit Ammianus nihil, neque haec opera poscuntur ab tempore anni, sed reipublicae, quacunque etiam anni parte. Locus certe nubilus, quem sic ex lectione scripta illustrare conabar. *pio animi et temporis iudicio, conducens reipublicae studium ut esset Principis, congruebat.* GRON.

Pro anni et temporis statu dilapsos conducens.] Haec lectio debetur Gelenio, quem tamen ingenio indulsisse putat Valesius, vituperatque inprimis *dilapsos conducens*, cum dilapsi sint, qui signa deseruerint. Sed Gelenius in animo habuit variis locis dispersos, plane uti Tacit. Hist. 4, 71. *copias dispersas conduxit.* Ceterum vana sunt Criticorum, maximeque Gronovii, commenta, quibus loco misere corrupto sanitatem reddere studuerunt. W.

In monte Piri] cf. ad 27, 10. notata. W.

Syagrium postea Praef. et Consulem.] Consul fuit in Occidente, et collegam in Oriente habuit Eucherium anno Natalis Dominici 381. eodemque anno Praefectus fuit Praetorii, ut fere mos fuit illorum temporum. At Onufrius in Fastis Syagrium Orientis Consulem fuisse dicit: quem refellit subscriptio legis 88. et 89. Cod. Theod. de Decurionibus, et testimonium Symmachi in Epist. 95. lib. 1. Eiusdem Syagrii Praef. Praet. mentio fit in Codice Theod. de appellat. Gratiano V. et Theodosio I. Coss. Dicebatur autem Afranius Syagrius, teste Sidonio in Epist. 7. lib. 1. non autem Postumus, ut sine auctore ponit Onufrius in Fastis. Praefectus Praetorio ter fuisse dicitur ab eodem Sidonio in Epist. 12. lib. 7. Fuerat ante Magister Offic. Ausonio et Olybrio Coss. ut legitur in Cod. Theod. de commeatu. *Fuit autem inter praecipuos amicos Ausonii, ut patet ex Ausonii Epigrammate 1. VALES.

Aratorem.] Regius codex [et Colbert.] cum Augustana Editione consentiens scriptum habet *Oratorem.* VALES.

Actum esset silentium.] Lege *altum esset sil.* ut in Fauchetii codice legi monuerat Gruterus: sic noster in fine libri 25. VALES.

7. *Quorum fortunam sempiterna fides coelo contiguam fecit*] qui summam omni tempore servatae pactorum fidei gloriam essent adepti. *Rem indignam* nomine Romano. W.

8. *Humum etiamtum gestantes expediti.*] In codice Regio legitur, *humum etiamtum ante sexpeditum ag. gladiis obcabant.*

Accursius autem edidit hoc modo, *ante se expeditum ag. gladiis occabant.* Ego vero scribendum esse existimavi, *expeditis agiliter gladiis,* quemadmodum loquitur Marcellinus tum alibi, tum in fine libri 27. cap. 12. In ceteris emendationem Gelenii sequi malui, quam varie coniiciendo halucinari. VALES. In qua tamen nunquam poterit probari illud *gestantes,* quod sine fulcro Gelenius supplevit, licet capiatur Valesius. Hinc et aliter conatus est Accursius. Sed ex scriptae lectionis ordine videtur dedisse auctor *humum etiam cumulantes.* GRON.

Expeditis agiliter gladiis] expeditis mucronibus 27, 12. W.

9. *Ad Comitatum reversus.*] In Regio codice exaratum est, *attutum reversum:* in Editione Augustana, *ad tutum reversum:* [In Colbert. Ms. *adtatum reversum, etc.*] VALES.

Syagrius sacramento exutus] munere remotus, non enim Dux militiae, sed Notarius erat, qui tamen, uti alii aulae ministri, in scholas omninoque militarem formam erant redacti. — *Id commeruisse, quod evaserit solus,* quod non et se obtruncandum hostibus dedisset. *Celebres vias,* regias, per quas multi commearent. *Fundens,* disiiciens, rapiens, *indubitanter,* indubitate, quidquid *inciderat* obvium esset *fructuosum.* W.

10. *Constantianus*] idem fortasse, cuius mentio 23, 3. — *Cerealis et Iustinae,* coniugis Imperatoris Valentiniani, antea Magnentio nuptae. cf. 30, 10. W.

11. *Maratocupreni grassatores.*] Saepius a grassatoribus Imperium Romanum infestatum: quorum tamen potissima mentio, Isauri sunt, de quibus Ammian. loco non uno, et L. fin. Cod. Th. de quaestionibus. L. 10. Cod. Iust. de feriis. Strabo, Zonaras. Et Bagaudae in Gallia, ductu Amandi et Aeliani, de quibus Orosius lib. VII. cap. 25. Eutropius lib. IX. c. 20. Eusebius in Chronic. Salvianus de Gubern. lib. V. Et Ausuriani in Africa, Ammianus lib. XXVI. XXVIII. Synesius Epist. 57. in Catastasi, pag. 5. Et Saturiani cum Subafrensibus, (nisi mendosa ea lectio, et legend. *Ausuriani*) in Constit. Arcad. et Honor. in Cod. Theod. lib. VII. Tit. 19. LINDENBR.

Maratocupreni.] Si haec vera scriptura est, vicus ille in Syria Coele prope Apamiam positus dicebatur *μαραθόκυπρος*, incolae *μαραθοκυπρηνοί*. Sed in cod. Regio aliter scriptus est hic locus: *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus morati Cupraeni, etc.* In Editione autem Augustana hoc modo: *Similia ardentibus furiis per omne latus morato Cupieni, etc.* HENR. VALES. [In codice Colbert. *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus Moratocupreni, etc.* lege *cientibus furiis,* ut in libro 31. cap. 10. loquitur Ammianus. De his autem latrunculis intelligendus est Libanius in libri 4. Epistola 274. ad Alexandrum Consularem Syriae: qui cum profectus esset Apameam, ut Pythia illic viseret, plurimos latrones interceperat: *ὅπως σοι καὶ λῃστικοῦ πολλοῦ καὶ σφοδροῦ, καὶ περὶ τὰς πύλας στρεφομένου παραδῶμεν ἴχνη.*] HADR. VALES.

Militum honoratorum ducum militarium *specie* habitu cultuque. W.

Sine ullo discrimine domos.] Longe alia codicis Regii scriptura est, * ac Tolos. * *Sinestre ullo die sosi opimas domos, et villas, et opes pervadebant:* [in Colbert. *sosi.*] Atque ita fere

Florentinus codex, et Aug. praefert Editio. Unde non dubito, quin ita ſcripſerit Marcellinus: *Quod mercatorum militumque honoratorum ſpecie ſine ſtrepitu ullo diffuſi, opimas domos, et villas, et opida pervadebant.* VALESIUS. An igitur cenſet volitaviſſe ut umbras Elyſiacis in campis? Multum et nimium eſt tales coniecturas immittere in contextum. Res ipſa dictat, *ſine iure ullo,* et ſic lege. GRON.

12. *Quoquo ventus duxerat*] metaphora, ni fallor, ſumta ab avibus rapacibus, procul praedas odorantibus. W.

Saxones timentur ut repentini.] Paul. Oroſius lib. VII. cap. 32. *Saxones, gentem in Oceani litoribus et paludibus inviis ſitam, virtute atque agilitate terribilem.* Zoſimus lib. III. c. 6. Σάξονες, οἱ πάντων δὴ καρτερώτατοι τῶν ἐκεῖσε νεμομένων βαρβάρων, θυμῷ καὶ ῥώμῃ καὶ καρτερίᾳ τῇ περὶ τὰς μάχας. *Iulianus Imp. Oratione de laude Conſtantii Imp. pag. 116. προθυμότατοι Φράγγοι καὶ Σάξονες τῶν ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον καὶ τὴν ἑσπερίαν θάλατταν τὰ μαχιμώτατα γένη. *Franci et Saxones, omnium quae ultra Rhenum atque Occidentis mare habitant, nationum bellicoſiſſimi.** LINDENBR.

Saxones timentur.] Saxones enim piraticis myoparonibus mare infeſtum habebant, ut ſcribit Hegeſippus in lib. 5. cap. 15. *Praeſtantiores ceteris Saxones piraticis myoparonibus, non viribus nituntur, fugae potius quam bello parati.* [Idem Claudianus dicit, et Sidonius in libri 8. Epiſtola 6. Ammianus ipſe in libro XXX. c. 7. *Saxones ſemper quo libet inexplorato ruentes* appellat.] Iulianus in Orat. I. Francos et Saxones gentium quae trans Rhenum Occid. Oceanum accolunt, bellicoſiſſimos eſſe dicit. Sed et Meratocuprenos piraticam perinde exercuiſſe ſatis indicat Marcellinus. VALES.

Coniuratis multorum opes adtribuerentur.] Mſ. *coniuratus mult. op. adtribuerint:* ἴσως, *q. coniurati multorum opes attriverint:* quae forma loquendi Latinis frequens. LINDENBR.

Oeſtro tamen concepti.] In Regio codice et Editione Aug. legitur: .·.·. *troque concepti furoris exagitatis r.·.·.es edidere luctificas, ſanguinis n. m. avidi quam praedarum .·.·.·. reme per minutias, etc.* Unde uno ſpiritu locum ſic continuandum eſſe exiſtimavi: *Et quamlibet coniurati m. opes attriverint, oeſtroque conc. fur. exagitati ſtrages edidere luct. ſanguinis nihilo minus avidi quam praedarum; tamen ne per min. etc.* Quae ſcriptura quin vulgatae illi ex Gelenii coniectura profectae praeferenda ſit, nemo, ut ſpero, dubitabit. In Regio quidem *et Toloſ.* codice, ne quid diſſimulem, ſcriptum eſt, *exagitatis caedes edidere,* prout Gelenius edidit: [in Colbert. *exagitatis eſe debere luctif. — reme per minutas geſtinar randor enus operis, etc.*] VALES.

13. *Quaeſitus* conquiſitus, collectus congregatus *in unum globus imitatus Rationalis officium ipſumque iudicem,* profitentes ſe falſo Rationales, inferioris ordinis magiſtratus. v. Ind. II. W.

Rationalis officium.] Rationales in provinciis conſtituti Officium, ſeu Apparitionem habebant, ut docet diſerte lex 7. de cohortalibus et lex 2. et 4. de bonis vacantibus, in Codice Theod. *Quibus adde Epiſtolam Flavii Himerii Rationalis Aegypti ad Praefectum Mareotae, quam refert Athanaſius in Apologia: τὴν σύνοψιν ποιησάμενος, εἰς τὴν τάξιν ἀνενεγκεῖν. Sed et acta apud Ratio-

nalem confecta fuiſſe, ibidem docetur. Habebat ergo Officialem ab Actis.* Hi autem Rationales, damnatorum bona et ſententia iudicis proſcriptorum occupabant ut ſupra monuimus. Erantque viri Perfectiſſimi, ut docet Symmachus in lib. x. VALES.

Ipſumque iudicem] Id eſt rectorem Provinciae. Cave enim hic Rationalem intelligas. Nam Rationales ipſi, ut arbitror, iudices non erant, ne in cauſa quidem pecuniaria inter fiſcum et privatos: ſed Comites rerum Privatarum ſoli iurisdictionem in cauſis fiſcalibus habebant. Ac licet concederem Rationales iurisdictionem eo tempore habuiſſe, perinde ac olim Procuratores fiſci, quod innuit Symmachus in lib. x. Epiſt. 55. *et Euſebius in libri 8. capite 9.* certum eſt nibilo minus in criminali cauſa Rationalem iudicem eſſe non potuiſſe. Hic autem agit Marcellinus de quodam Primate municipe, ſententia iudicis proſcripto iuſſoque interfici. Adde quod Praeconem hoc in loco commemorat Marcellinus. At Praeco nonniſi iudicibus ordinariis, et Proconſulibus, ac Praefectis apparebat, et, ut uno verbo dicam, cunctis Magiſtratibus civilibus: isque currum iudicis anteire conſueverat, ut docet Chryſoſtomus in caput I Epiſtolae prioris ad Corinthios: et Baſilius apud Stobaeum cap. 162. Hieronymus ad Ruſticum Monachum: *Pomparum ferculis ſimiles procedunt in publicum, ut, ſi praeconem addideris, putes incedere Praefecturam* VALESIUS. Hunc iudicem tamen ipſum Rationalem eſſe credidit Iac. Gothofredus, ut probant eius commentaria ad librum x. cod. Theod. tit. 9. leg. I. GRON.

14. *Exuviis repleti multorum.*] In exemplari Regio [et Colbert.] et in Editione Auguſtana legitur: *Cum exuviis reperti mult. pariendi dulcedine praetermitteret, at interceptam imperiali, etc.* Quare ita ſcribendum potius videtur: *Cum exuviis referti multorum, rapiendi dulcedine nil praetermitterent.* VALES. *Exuviis* praeda. Cf. xv, 13. W.

Intercepti Imperiali motu oppreſſi.] Sic l. 19. C. de poenis: *Motum congruae ſeveritatis excipiat.* Prudent. Cathemer. Hymn. VII. v. 91.

Offenſa tandem iugis indulgentiae
Cenſura, iuſtis excitatur motibus.

Et περὶ στεφάνων Hymno in Laurent. v. 61.

Abeſt atrocioribus cenſura fervens motibus.

Sic *commotio gravior,* L. 2. C. ut nemo ad uſum, L. 16. C. de re milit. L. 6. C. de curſ. publ. L. 2. de apparit. Praef. Praet. LINDENBR.

Intercepti imperiali motu] in ipſa via iuſſu Imperatoris a militibus oppreſſi. W.

**Eorumque ſoboles parva etiamtum.*] Memorabile exemplum, quo pueri ob parentum ſcelus interfecti ſunt, et vicus integer flammis abſumptus. Huius rei meminit Libanius in Oratione ad Curiam Antiochenam, quem locum ſingularem ex Oratione Libanii nondum edita heic totum apponam: ἀλλ' ἴσμεν δὴ τήν τε κώμην ἐκείνην καὶ τὸ ἐν αὐτῇ γένος ὡς ἐξεκόπη, μέχρι τῶν ἐν γάλακτι παιδίων προελθόντος τοῦ πυρός· προνοηθέντος, οἶμαι, τοῦ τότε Βασιλέως, ὅπως μὴ πάλιν ἀναφύσεται τὸ δεινὸν ἐκεῖνο γένος· διὰ τοῦτο φέρουσαι ταῖς ἀγκάλαις αἱ μητέρες τὰ τέκνα, ταῖς τῶν δημίων χερσὶν ἐωθοῦντο μετ' ὀργῆς εἰς τὴν φλόγα· εἰ δὲ τὸ αὐτῶν ἐποίουν οὐ-

τοι καὶ ἐγεώργουν, οὔτ' ἂν ἐπλούτουν κακῶς, οὔτ' ἂν ἀπέθνησκον. Supra locutus erat Libanius de Rusticanis, qui relictis bobus et aratris ad latrocinia conversi, caedes faciebant, et viatores spoliabant.* VALES.

CAPVT III.

1. Pergit iam Ammianus, quas coeperat 27, 8. narrare res a *Theodosio* in Britannia gestas. W.

Animo vigore collecto.] *ίσ. animi vig. coll.* LINDENBR.

Ab Augusta profectus, quam veteres appellavere Lundinium] quo nomine est ap. Tacitum Ann. 14, 33. *Augusta* ab Imperatrice sine dubio honoris caussa dicta. v. *Mannerti* Britanniam p. 164. *Britannorum versis turbatisque* a Pictis et Scotis *fortunis.* W.

4. *Valentinus quidam.*] In codice Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] Valentinianus dicitur: et ita Zosimus eumdem nominat in lib. 4. c. 12. Hieronymus anno Christi 372. *Valentinianus in Britannia, antequam tyrannidem invaderet, oppressus.* Paullo post tamen Valentinum vocant nostri libri, et Historia Miscella. VALES. Cf. Stewech. ad Veget. p. 388. W.

In Valeria Pannonia.] Magis placuit Editionis Augustanae scriptura, *in Valeria Pannoniae.* Nam Valeria quondam Pannoniae pars fuit, quam Galerius Maximianus caesis immanibus silvis et emisso in Danubium Peisone lacu, uxoris nomine Valeriam appellavit, ut ait Victor Aurelius, et Marcellinus noster in lib. XIX. c. 11. Valeria autem Pannoniae cum additamento dicitur, ad distinctionem Valeriae alterius, quae est Italiae provincia. *Valeriam Pannoniorum* vocat Ambrosius in fine libri 2. de Fide.* VALES.

Tumore] superbe, insolenter. W.

6. *Propinquante tentatorum effectu*] cum in eo esset, ut consilium exsequeretur. *Doctus haec, unde convenerat* ab iis, quos observare Valentinum iusserat. *Dulcitio* Duci tum Britanniae 27, 8. extr. W.

Turbines compositi.] Vel numerus ipse, quem in clausulis servare solet Marcellinus, admonet sic scribendum esse, *reviviscerent provinciarum turbines consopiti:* quemadmodum alibi Marcellinum loqui memini in libro 27. c. 5. init. VALES.

7. *Praetenturis*] praesidiis. W.

Valentia deinde vocaretur.] Haec non de tota insula dicuntur, sed de ea parte dumtaxat, quam occupaverant barbari. Ex qua cum Theodosius Comes barbaros expulisset, relatione ad Principem missa petiit, ut ea pars provinciae Valentia diceretur, et in eam rector legitimus, Consularis scilicet, mitteretur. Antea quippe Britannia quae parebat Rom. quatuor omnino provincias habebat, Maximam Caesariensem, Flaviam Caesariensem, Britanniam primam, Britanniam secundam, ut scribit Rufus Festus in Breviario: quibus post hanc Theodosii victoriam addita est Valentia, cuius etiam una cum ceteris mentio fit in Notitia Imperii Rom. sub dispositione Vicarii Britanniarum. Porro hanc Theodo-

ſii Britannicam victoriam Pacatus in Pan. commemorat, et Claudianus in lib. de IV. Conſulatu Honorii, et Symmachus in Epiſt. 22. libri x. Miſſus erat in Britanniam anno Natalis Dominici ut videtur 368. Valentiniano II. et Valente II. Coſſ. Anno autem ſequente victor ex inſula reverſus eſt. VALES. Cf. Mannert Britann. p. 115. W.

Arbitrio Principis.] In Mſſ. adduntur haec verba, *Principis velut ova . · . · . t . · . · . tudio nuntio ineſt haëtiam praecipua. Areanos, etc.* [In codice Colbert. eadem reperi, niſi quod pro *haëtiam* legitur *etiam.*] Quibus fere conſentit Editio Auguſtana. Apparet igitur ita fere ſcriptum fuiſſe, *et Valentia d. vocaretur arbitrio Principis velut ovantis.* Sequentia vero coniectura aſſequi non adeo facile eſt. Videtur tamen tale quippiam deſiderari: *Inter eius diſpoſitiones eſt haec etiam praecipua. Areanos, etc.* VALES.

8. *Areanos*] Mallem et de his aliquid me edocuiſſet Valeſius. Ipſe quidem Ammianus hocce hominum genus paullo poſt deſcribit: *id illis erat officium, ut ultro citroque per longa ſpatia discurrentes, vicinarum gentium ſtrepitus* (ſeditiones) *noſtris ducibus intimarent;* ſed unde dicti ſint Areani, non exputo. Fortaſſe ſyllaba excidit, ut Marcellinus ſcripſerit *Angarianos*, (alias Frumentarii, Veredarii, Agentes in rebus, Curioſi. v. Salmaſ. ad Spartiani Hadrian. 11.) curſores publici, vel curſus publici Praefecti, quo ducere videtur, quod *a ſtationibus* remoti ſunt. Ceterum de Angariis v. Cod. Theodoſ. Lib. VIII. de curſu publico Tit. v. et ibi interpretes T. II. Ritter. W.

Acceptarum promiſſarumque magnitudine praedarum.] Ita cod. Colbert. niſi quod mendoſe *praecarum* exhibet. Idem mox *Barbarico dediſſe,* quod in *Barbaris edidiſſe* mutat Hadr. Valeſ. Praef. p. LXVI. W.

9. *Spectatiſſime*] glorioſiſſime. W.

Furius Camillus, vel Curſor Papirius.] Aurelius Victor de viris illuſtrib. cap. XXIII. XXXI. LINDENBR.

In locum Valentis Iovini.] Valens Iovinus primum a Iuliano Magiſter equitum *per Illyricum, ac deinde* per Gallias promotus fuerat, ut ſcribit Marcellinus in lib. 27. c. 2. Poſt Iuliani obitum Malaricus a Ioviano Aug. ei ſucceſſor datus cum Magiſterium recuſaſſet, Iovianus miſſis ad Iovinum litteris eidem Magiſterium militum confirmavit, ut dictum eſt in lib. 25. Eamdem dignitatem ſub Valentiniano retinuit, usque ad hunc annum, quo Theodoſium ſucceſſorem accepit, Valentiniano III. et Valente III. Coſſ. ut quidem exiſtimo, anno D. 370. Movet me locus, qui eſt in pag. 370. Itaque mendoſa eſt in Cod. Th. ſubſcriptio legis XI. de Veteranis, ad Iovinum Magiſtrum mil. Valentiniano et Valente Augg. IV. Coſſ. ſcribendumque eſt III. Coſſ. Hic Iovinus poſtea Remis Baſilicam Iovianam exſtruxit titulo S. Agricolae, in qua etiam ſepultus eſt. Eius epitaphium refert Frodoardus in lib. 1. cap. 6. Hiſt. *Eccleſiae Remenſis.*

Felix militiae ſumpſi devota Iovinus
Cingula, virtutum culmen provectus in altum.
Bisque datus meritis equitum peditumque Magiſter,
Extulit aeternum ſaeclorum in ſaecula nomen, etc.

Ultimus hic verſus Conſulatum eius notat, quem geſſit cum Lu-

picino. Plura de eo docte adnotavit nuper Iohannes Triſtanus in Commentariis Hiſtoricis ad numiſmata Auguſtorum, quos etiam Latine legi Reip. litterarum intereſſet. Ceterum Theodoſii Magiſtri equitum qui Iovino ſucceſſit, mentio fit in lege un. Cod. Th. de nuptiis gentilium. VALES.

CAPVT IV.

Romam ipſam reviſit Noſter, moresque Senatus populique Romani ſalſe perſtringit. cf. inprimis 14, 6. W.

1. *A negotiis discurſis urbanis.*] Vix commodum fundit ſenſum, facilius ſaltem ad intelligendum, quod alii libri praeferunt pro *discurſis* legentes *digreſſus*, quod recipere non dubitavi. W.

Olybrii praefectura] annis 368. 369. et 370. Corſini p. 248. — *Calumniarum* doli mali, quo lites temere inſontibus intenderentur. — *Fiſci lucra circumcidens* procuratores fiſci, qui iniuſte a civibus non tam fiſco, quam ſibi exigerent, compeſcens. W.

Iuſtorumque diſtinctor.] Scribendum puto, *iuſtorum iniuſtorumque diſtinctor*, ut alibi (XVIII, 11.) loquitur Marcellinus. Porro hic Olybrius eſſe videtur, qui poſtea Conſul fuit cum Auſonio: *de quo exſtat vetus Inſcriptio in Theſauro Gruteri pag. 317З.* VALES.

In ſubiectis erga cives *temperatus.* W.

2. *Per argumenta ſcenica*] per theatra omnia volitabat cupidus ſpectator. W.

Amoresque peregerat.] Magis placet exemplaris Regii ſcriptura, *amoresque peragebat:* idem tamen ex vulgata lectione ſenſus elici poteſt. VALES.

3. *Ampelius*] an. 371. et 372. Corſinus p. 250. W.

Ad Proconſulatum geminum.] Fuit quidem Ampelius Proconſul Africae ſub exordium Valentiniani, ut docet lex x. in Cod. Th. de naviculariis. *Antea fuerat Proconſul Achaiae, teſte Himerio in propemptico, εἰς ἀμπέλιον ἀνθύπατον.* Iniit autem Praefecturam Urbanam Valentiniano III. et Valente III. Augg. Conſulib. ſub exitum anni, ut notat Onufrius in Faſtis. Hunc inter Summates Senatus fuiſſe, ait Symmachus in lib. v. Epiſt. 64. VALES. Cf. ſupra c. 1. et Wernsdorfium ad Himerium p. 268. W.

Laetus.] Hanc ſcripturam reſtitui pro *lectus.* Neſcio enim, quid Valeſio acciderit, ut, quod ante eum editores, et ipſe in editione prima poſuerat, *laetus* improbaverit, quod tamen ob ſequens *rigidus* (triſtis, aſper et ſeverus) unice verum videtur. Eadem eſt Erneſtii ſententia provocantis ad Caſaub. in Scriptt. H. A. T. 1. p. 145. W.

Amiſiſſet] Sic ſcribendum pro *emiſiſſet,* quem operarum errorem ex Gronoviano in ſuum Lipſienſes propagarunt. W.

4. *Ante horam quartam*] decimam noſtram antemeridianam. *Aquam vulgarium* plebeius *quisquam calefaceret,* aquam calidam biberet, (v. Gebauer de Calda et Caldi potu, Lipſ. 1721. 8.) vel *lixae* popinam ultra praeſtitutum tempus *coctam* proponerent

carnem. Easdem fere leges olim dederat Imperator Claudius. v. Dion. Caſſ. 60, 6. cf. Suetonium in Nerone c. 16. W.

Lixae coctam proponerent carnem.] Lixae ſunt qui aſſas, vel elixas carnes vendunt: [quales apud nos ſunt thermopolae, quos vulgo a carnibus coquendis *Chaircutiers* vocamus.] Unde etiam in exercitu lixae dicti, ut indicat Valerius Max. in lib. 2. cap. 2. de Metello: *Protinus namque lixas e caſtris ſubmovit, cibumque coctum vaenalem proponi vetuit.* In Gloſſis veteribus lixa ἀγοραῖος dicitur, id eſt propola. Et Pompeius Feſtus lixas dici ait, qui exercitum ſequuntur quaeſtus gratia. VALES.

5. *Diſſimulatione*] indulgentia. W.

Epimenides ille Cretenſis] Qui iam olim expiando luſtrandoque Athenas in melius compoſuerat. Diogenes lib. 1. in Epimenid. Plutarchus in Solone, Suidas in Ἐπιμενίδης. LINDENBR.

* *Epimenides ille Cretenſis.*] Hic vir expiandi peritiſſimus fuit. Uſus eſt autem in luſtrationibus praecipue ſcilla: quare et ſcillae quaedam ſpecies ab eius nomine ἐπιμενίδειος dicta. Theophraſtus in libri 7. capite 11. ἐδώδιμοι γὰρ οὐ μόνοι βολβοὶ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ἀσφοδέλου καὶ τῆς σκίλλης, πλὴν οὐ πάσης, ἀλλὰ τῆς Ἐπιμενιδείου καλουμένης, ἥτις ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔχει τὴν προσηγορίαν.* VALES.

Epimenides Cretenſis] quem per 78 annos fabulantur in antro dormiviſſe, et poſtea temporis ab Athenienſibus peſtilentia laborantibus evocatum, ut urbem luſtraret. Haec ſufficiunt ad explicandum Ammiani textum; plura qui cupit, evolvat mihi *Heinrichii*, nunc Kilonienſis, librum, qui inſcribitur *Epimenides aus Kreta*, L. 1801. W.

6. *Incidentia* quae animo obverſantur vitia *veloci conſtringentes exceſſu*, brevi deſcriptione comprehendam. W.

7. **Reburri et Flabunii Tarracii*] Inſcriptio vetus prope Wormat. apud Iohan. Heroldum comment. de ſtation. mil. cap. 21. C. RABURRUS FESTUS PAGON. TARRATEIUS TRIB. LEG. VIII. G. F. PRAEF. ALAE SCUTATORUM JOVI.* LINDENBR.

Et Perraſiis.] *Parraſiis* in Regio codice ſcriptum habetur: [*Perraſiis* in Colb.] VALES. Reineſius orae adſcripſit: *an Speratiis?* W.

Decens] decenter. *Originum* avorum, maiorum. W.

8. *Fulgentes ſericis indumentis, ut ducendos ad mortem.*] Vide quae ſuperius notavimus ad lib. XVI. c. 5. LINDENBR.

Ut ducendos ad mortem.] Haec non ita accipienda ſunt, ac ſi ducendi ad mortem fulgere ſoleant ſericis indumentis: ut accepit Lindenbrogius, qui lectorem reiicit ad ea quae ſuperius ad XVI, 5. adnotavit. Neque enim hic agit Ammianus de his qui efferuntur ad tumulum; ſed de his qui extremo ſupplicio condemnati, a carnifice ducuntur ad mortem. Sic enim loqui ſolet. Haec igitur ſic conſtituenda ſunt: Ut eos qui ducuntur ad mortem, ingens populi turba anteire et ſequi ſolet; ita illos Nobiles ſequitur et comitatur multitudo maxima famulorum. Hunc autem horum verborum ſenſum eſſe, patet ex iis quae adiicit Marcellinus, *vel, ut ſine diritate ominis loquamur, praegreſſo exercitu arma cogentes.* Lucianus in Peregrino (T. VIII. Bipont. p. 297.) de hoc more loquitur: οὐκ εἰδὼς ὁ ἄθλιος, ὅτι καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀπαγομένοις ἢ ὑπὸ

τοῦ

τοῦ δημίου ἐχομένοις πολλῷ πλείους ἕπονται. *Demens qui ignorabat hos, qui ad patibulum abducuntur, et qui a carnifice rapiuntur, longe plures ſpectatores ſubſequi.* Olim autem damnati extra portas ad ſupplicium ducebantur, ut docet Herodotus in lib. 3. de Pſammeticho; Ariſtoteles in 2. Rhetor. de Antiphonte Poeta; Heliodorus in lib. 8. de Chariclea. Ac Romae quidem extra portam Eſquilinam ſupplicia de noxiis ſumebantur; Conſtantinopoli autem in Sycaeno ſuburbio, ut docet Zoſimus in lib. IV, 52. de Proculo: ἀπάγεσθαι τοῦτον ἐν συκαῖς τῷ προαστείῳ τὴν ἐπὶ θανάτῳ προσέταττεν. *Alexandriae ad v. ab urbe lapidem, ex Iohanne Moſcho in capite 72. Antiochiae autem in loco, qui barathrum dicebatur extra civitatis portas, teſte Chryſoſtomo in Homilia 15. ad populum Antiochenum. Adde Aggenum in lib. de Limitibus agrorum, ubi de locis publicis agit; et Plutarchum in lib. de Curioſitate:* et Hieronymum in caput XXVI. Matthaei: *Extra urbem enim et foras portam loca ſunt, in quibus truncantur capita damnatorum, et Calvariae, id eſt decollatorum ſumpſere nomen.* *At hodie in mediis civitatibus patibula ſtatuuntur, et miſerorum hominum clamoribus, prope dixerim, aedes civium reſonant.* VALES.

Praegreſſo exercitu arma cogentes] duces agmen claudentes 16, 2. *Concitato fragore* ſtrepitu, conclamatione, *multitudo ſervorum ſequitur.* Cf. ad totum caput noſtrum Lucianum in Nigrino T. I. Bipont. p. 58. ubi de multitudine ſervorum dominos in balnea comitantium. Nil opus, ait Lucianus, exercitu in balneis; ubi pax dominatur. W.

9. *Tholos introierunt balnearum*] *Arnob. adverſ. Gentes lib. 6. *Hirundines intra ipſos aedium circumvolantes tholos.* Lib. eodem: *Templa, quae tholis ſunt aureis.* Varro apud Nonium in *Triſulcus: Pater Divum triſulcum fulmen igni fervido actutum mittat in tholum Marcelli.*]* Gloſſ. θόλος *teſtudo.* Vid. Suid. LINDENBR.

Tholos intr. balnearum.] Sic βαλανείων θόλους dixit Athenaeus in lib. XI. quibus ſimiles ait eſſe phialarum umbilicos. Graeci θόλους et θολιὰς dicebant proprie oecos rotundos: ut docet auctor Etymologici in v. σκιὰς, et Harpocration in θόλος. Talis erat apud Romanos aedes Veſtae et Panthei, quam Marcellinus in lib. 16. c. 10. regioni tereti comparat ſpecioſa celſitudine fornicatae. Recte ergo Servius in lib. 9. Aen. v. 408. *Alii,* inquit, *dicunt tholum aedium ſacrarum genus, fabricae Veſtae et Panthei ſimile. Aedes autem rotundas tribus Diis dicunt fieri debere, Veſtae, Dianae, Herculi, vel Mercurio.* Sed et tholus pro teſtudine ſumitur, id eſt camera rotunda atque convexa, ut notiſſimum eſt. VALES.

Ubi ſunt noſtrum, manaciter clamant] Sic edidit Hadrianus, ut opinor, ſine ullo intellectu, tamen ex editione Auguſtana, quum Henricus dediſſet *ubi ubi ſunt, minaciter clamantes* ex imitatione priorum editionum, ex quibus Lindenbrogius teſtari videtur in Florentino τὸ *minaciter* non legi, ſed *ubi ſunt noſtrorum clamant.* Ecce quam praeclarum inde eruit ac veriſſimum pater: *ubi ubi ſunt, monſtroſum clamantes.* GRON. Ego utrumque et *noſtrum*, et *minaciter* ſervari poſſe contenderim, ſi voculam unam ſuppleas. Hoc enim voluiſſe videtur Ammianus: Si balnea introierint, *ubi ſunt noſtrum* (aliqui) militares nempe,

minaciter torvo, ſuperboque vultu, (cf. XXVII, 10. ubi eſt *minaciter infrendebat*) *clamant* fremunt incondite deſpicientes nos, quaſi ſoli adeſſent. Sic habebis oppoſitos *militares* ſequentibus mancipiis, proſtibulis, *meritorii corporis lupabus veteribus* vulgivagis ſcortis, *minacesque* palpantibus *deformitate magna blanditiarum* turpiſſimis adulationibus, verborum lenociniis. W.

Meritorii corporis veterem lupam] Non multum abſimili locutione, *lupas popularium libidinum nundinas*, dixit Tertullianus de Pall. *Ut publicarum libidinum victimas*, et *expolitas libidinum victimas*, Hieronymus adverſus Helvid. et ad Gerontiam. LINDENBR.

Semiramim Parthi] Parthos pro Aſſyriis poſuit. VALES.

Cleopatras Aegyptus.] In Regio codice et Editione Aug. legitur *Cleopatram.* Plures quidem in Aegypto regnavere Cleopatrae, iam inde a Cleopatra Antiochi Magni filia, quae Ptolemaeo Epiphani nupſit: ſed celeberrima omnium fuit Cleopatra Ptolemaeorum ſtirpis ultima, quae ab Auguſto ad Actium devicta eſt. VALES.

Zenobiam Palmyreni] Zenobiam Odenati Regis uxorem, a Didone, a Semiramide, et Cleopatra generis ſui originem ducentem. Trebell. Pollio in XXX. Tyrannis c. 15. 30. LINDENBR.

Cenſoria nota adflictus eſt Senator, auſus dum adhuc] Cato Senatu Manlium movit, quod interdiu uxorem filia ſpectante oſculatus eſſet. Plutarchus in Catone c. 17. LINDENBR.

Cenſoria nota afflictus eſt Senator.] M. Cato Cenſor Manilium Senatorem, quem omnium opinio iam Conſulem deſignabat, Senatu movit, quod uxorem interdiu oſculatus fuiſſet praeſente filia, ut refert Plutarchus in Catonis vita, et in praeceptis connubialibus. Ac praeclare Plato in lib. 5. de legibus, pueros verecundiae ac pudori aſſuefaciendos eſſe dicit non tam minis quam exemplo ſeniorum. Seniores enim pueros maxime revereri debere, et cavere ne quis puerorum ipſos aut videat, aut audiat turpe aliquid agentes, aut loquentes. Quibus conſentit illa ſententia Iuvenalis in Sat. 14. v. 47.

Maxima debetur puero reverentia: ſi quid
Turpe paras, ne tu pueri contempſeris annos. VALES.

10. *Cum ſalutari pectoribus oppoſitis coeperunt*] ſi in amplexus eorum alii approperant. — *Adulatoribus offerunt genua ſuavianda vel manus.* Manus oſculari potentiorum ſervile habebatur, libertatisque priſtinae memores Romani ab Imperatoribus hunc honorem poſtulari aegre ferebant. Laudat igitur Traianum Plinius in Panegyr. c. 71. qui oſculo excipiebat Senatores, non manu ad exoſculandum porrecta. Locum noſtro ſimillimum habet Iul. Capitolinus in vita Maximini iunioris c. 2. „in ſalutationibus ſuperbiſſimis erat, et *manum* porrigebat, *genua* ſibi oſculari patiebatur, et nonnumquam etiam pedes.“ Plura dedit Hemſterhuſ. ad Luciani Nigrin. T. 1. Bip. p. 258. W.

Peregrinum.] In Mſ. Flor. et Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] legitur, *pegrinum putantes cuius, etc.* Quibus adſtipulatur Editio Auguſtana. Nec dubito quin locus ita emendandus ſit: *Et abundare omni cultu humanitatis putantes, peregrino, cuius forte etiam gratia ſunt obligati, interrogato quibus thermis*

utatur, etc. eleganti ſenſu et expedito. HENR. VALES. [Ego in codice Colbertino lego: *Et abundare omni cultu humanitatis peregrinum putantes, cuius forte etiam gratia ſunt obligati, interrogatum, quibus thermis utatur, etc.* Quare nihil heic mutandum exiſtimo. Verborum Ammiani talis eſt ſenſus: Putant Nobiles illi Romani vel Senatores abunde cultum a ſe eſſe peregrinum et humaniſſime exceptum, ſi dignati fuerint eum interrogare, quibus thermis utatur, quibus in aquis lavetur, aut ubi habitet. *Abundare* ergo *omni cultu humanitatis* refertur non ad Nobiles Romanos, ſed ad peregrinum, ut ordo ipſe et collocatio verborum Ammiani ſatis indicat.] HADR. VALES.

11. *Ita imminent.*] In Mſſ. Flor. et Regio ſic legitur: *ita ter himinent, vident, et percunctantur:* atque ita fere in Editione Auguſtana. [In Colb. *Italos ter himinent.*] Proinde non abſurde quis coniecerit ita ab Ammiano ſcriptum fuiſſe: *Ita velociter imminent, vident, etc.* [vel potius: *Ita velociter hominem vident, etc.*] Ceterum adeo in Circenſes ludos inſaniebat tum populus Rom. ut ſi quando Curules equos in Urbem advenire nuntiatum eſſet, omnes e portis effuſi obviam procurrerent eos ſpectaturi, ut teſtatur Symmachus in Ep. 22. lib. x. VALES.

Velociter imminent, vident, et percunctantur] proripiunt ſe ſtatim, ut vel coram ipſi videant, vel ab aliis exquirant. W.

Tyndaridas fratres] Luc. Florus lib. II. cap. 12. Valerius Maximus lib. I. cap. 8. Plutarchus in Paulo Aemilio, Lactantius libro II. capite 7. LINDENBR.

12. *Otioſi garruli*] inter quos et Philoſophi. v. Luciani Nigrinum l. l. p. 47. 48. W.

Singula altioris fortunae verba.] In codice Regio et Editione Aug. ſcriptum reperi *interioris fortunae.* Atque ita quoque ſcriptum habebat codex Valent. et Fauchetii. [In codice Colbert. *Ad ſing. interioris fortunae verbari audentes.*] VALES.

Altioris fortunae] divitum (Reges vocabantur). W.

In comoediis ..:..:. etas.] Scribendum puto: *Paraſitorum in comoediis facetias affectando. Ut enim illi ſufflant milites glorioſos, etc.* Videtur enim Marcellinus imitatus eſſe locum hunc Ciceronis in Laelio c. 26. *Nec paraſitorum in comoediis aſſentatio nobis faceta videretur, niſi eſſent milites glorioſi.* VALES.

Columnarum conſtructiones alta fronte ſuſpenſas] columnas ita proceras, ut capitula, quae vocant, quem ad ordinem pertineant, vix poſſit dignoſci. W.

Parietes lapidum circ. coloribus nitidos.] Antiqui ſectis marmorum cruſtis varii coloris parietes ornabant, ut ex Plinii lib. 35. et utroque Seneca notum eſt. Quo ſpectant haec Dionis Chryſoſtomi in Euboica pag. 122. (Reisk. I. p. 262.) καὶ ποικιλτικῇ πάσῃ σχεδὸν οὐκ ἐν ἐσθῆτι μόνον, ἀλλὰ καὶ χρωτὸς καὶ τριχῶν. ἔτι δὲ ἐν οἰκιῶν ὀροφαῖς καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφει· τὰ μὲν χρώμασι, τὰ δὲ λίθοις, τὰ δὲ χρυσῷ, τὰ δὲ ἐλέφαντι ποικιλλόντων, τὰ δὲ αὐτῶν τοίχων γλυφαῖς. *Et pigmentaria non in veſte ſolum, ſed cutis etiam et capilli. Ad haec in cameris aedium, et parietibus ac pavimento, quae partim picturis, partim marmore, partim auro et ebore variantur, partim anaglyphis.* Eodem ſenſu ποικίλλειν dixit Themiſtius in Orat. 6. ſub finem. Poſtquam enim

Urbem novis aedificiis ornari dixit, et parietes ac pavimenta marmorum vario genere decorari, fubdit: μεστὴ δὲ ἡ πόλις τεκτόνων καὶ οἰκοδόμων καὶ ποικιλλόντων. *Iam ipfa civitas plena fabris eft, et architectis, et teffellariis.* Quamquam verbum illud Graecum vix unico Latino exprimi poteft. Comprehendit enim teffellarios, mufivarios, et Phrygiones. In Gloffis tamen ποικιλτής, *variator,* et ποικίλλω, *vario*, vertitur. *Sic apud Prudentium de templo Eulaliae Mart. *Saxaque caefa folum variant.** Et apud Gregorium Tur. in lib. 5. *Ecclefiam fabricavit, quam fulcivit columnis, variavit marmore, mufivo depinxit.* Et Agathias in lib. 5. μάρμαρον δέ τι τοῦ πλησιαίτατα τῆς κλίνης προσπεπηγότων τῇ οἰκοδομίᾳ, ὁποῖα πολλὰ ἐς ἐπίδειξιν καταχολλῶσι τοῖς τοίχοις οἱ πρὸς ταῦτα δὴ τὰ περιττὰ ποικίλματα διακεχηνότες. *Marmor quoddam iuxta torum parieti affixum: qualia multa oftentationis caufa parietibus agglutinari folent ab iis, qui eiusmodi varietatibus delectantur.* VALES.

Circumfpectis] περιβλέπτοις, fulgentibus. W.

13. *Ut appofiti pifces ponderentur*] Cf. trilibrem mullum Horatii Serm. II, 2, 33. Senecam Ep. 95. Iuvenalem Sat. 4. W.

Volucres ponderentur et glires] Inter convivales delicias glirium ufus adeo celebris, ut eos cenforiae leges, princepsque M. Scaurus in Confulatu non alio modo cenis adimere neceffum habuerit, quam conchylia, aut ex alio orbe convectas aves. Plinius lib. 8. cap. 57. lib. 36. cap. 1. *Naevius apud Nonium: *Praecifum, omafum, pernam, callum, glires, glandia.* Atque inde Martial. lib. 3. Epigrammate 58.

Nec venit inanis rufticus falutator:
Fert ille ceris cana cum fuis mella,
Metamque lactis Sarfinate de filva
Somniculofos ille porrigit glires.

Vid. Cafaub. ad Sueton.* Petronii Satyricon, et Apicium lib. 8. cap. 9. LINDENBR.

Glires] Muribus fimile animal, quod maximam anni partem dormire dicunt, unde fomniculofus Martiali 3, 58. (Siebenfchläfer?) Gregatim faginabantur in vivariis (glirariis). Varro de re ruft. 3, 2 et 15. Apicius 8, 9. W.

Saepius delicata.] Non dubito, quin hanc fcripturam Gelenius ex coniectura nobis invexerit. Certe in codice Regio [et Colb.] *ac Tolof.* legitur, *faepius licata.* Accurfius autem cum eamdem fcripturam in codice reperiffet, ita emendavit: *Quorum magnitudo faepius vulgata, non fine taedio praef. ut antehac inufitata laudatur adfidue.* [Legendum eft, *faepius replicata:* id eft repetita in convivio.] VALES. At hoc ipfum eft in τοῖς *laudatur affidue.* Tum illae literae *rep* ubi fodes refident? Itaque et patrem video adnotaffe *faepius librata.* Verum ex fimilitudine duarum praecedentis vocis literarum videtur fuiffe *faepius velitata,* dum fcilicet convivae certant poffe vel non poffe maiorem dari, donec tandem adulatio inufitatam magnitudinem vindicat. GRONOV.

Notarii adfiftant cum thecis et pugillaribus] qui literis mandent, figilloque adiecto fidem publice faciant. *ut deeffe folus Magifter ludi literarii* profeffor eloquentiae *videatur.* De luxu

coenarum ap. Romanos vide omnino Varronem ap. Gellium 7, 16. Meiners vom Verfall der Sitten der Römer S. 179. W.

14. *Doctrinas*] solidiorem doctrinam. W.

Iuvenalem et Marium Maximum] Iuvenalem etiam pueri norunt. Marius Maximus Historicus qualis fuerit, Fl. Vopiscus indicat in Firmo c. 1. *Marius Maximus homo omnium verbosissimus, qui et mythistoricis se voluminibus implicavit.* Vide Scholiasten Iuvenal. Satyr. 4. Spartianum in Adriano c. 2. extr. et alios Historiae Augg. Scriptores. LINDENBR. Cf. Tillemont T. III. P. 1. p. 373. W.

Iuvenalem] De Iuvenale Satyrarum illo scriptore sub Domitiano florente sermonem esse interpretes putant, alia tamen omnia sentit Reinesius, qui libri sui orae adscripsit haec: „Malim legere „*Martialem*, ut intelligatur *Gargilius Martialis* scriptor historiae „s. vitae Caesarum, uti et Marius Maximus fuit. Certe Iuvenalis „poeta non potest intelligi, neque cum Mario Maximo historico „aliorum temporum comparari. Gargil. Martialis autem et M. „Maximus fuere coaetanei. Verum nomen scriptoris fuit Gargi-„lius *Iuvencus* Martialis, ut patet e Sidonio Apoll. 9, 14. unde „nominibus duobus in unum coalitis factum est unum Iuvenalis.“ Hactenus Reinesius. W.

Marium Maximum] Marius Maximus vitas Caesarum scripsit, ut ex Spartiano et Scholiaste Iuvenalis notum est. Fuit autem Praefectus Urbi, imperante Macrino, ut scribit Dio in lib. 78. c. 14. et successit Advento Praef. Urbi, ut idem Dio testatur. VALES.

Iudicioli] cf. 27, 11. W.

15. *Destinatum poenae Socratem*] Socrates iam aetate gravis fidibus canere didicit: *μηδὲν λέγων ἄτοπον εἶναι, ἅ τις μὴ οἶδεν, ἐκμανθάνειν.* Diogen. in Socrate, Cicero in Catone c. 8. Val. Max. lib. 8. c. 7. LINDENBR.

Destinatum poenae Socratem.] Socrates iam aetate provectus apud Connum Metrobii filium citharam pulsare discebat. Quare cum rideretur ab adolescentibus, illud Solonis dictum eis respondit: Melius est sero discere quam numquam, κρεῖττον ὀψιμαθῆ εἶναι ἢ ἀμαθῆ, ut refert Suidas in Σωκράτης, et Stobaeus in cap. 117. Quibus consentit Plato in Euthydemo initio: ubi et Connum ob id γεροντοδιδάσκαλον esse dictum commemorat: quo titulo etiam Varro Satyram scripsit. Solonis autem ἀπόφθεγμα si quis requirat, est huiusmodi. Cum forte in convivio fratris filius carmen quoddam Sapphus belle cecinisset, delectatus eo carmine Solon rogavit adolescentem, ut se id canticum doceret: et quum quidam eum interrogaret, cur tantopere id cuperet: Ut, inquit, hoc doctior discedam e vita, ἵνα μαθὼν αὐτὸ ἀποθάνω: ut scribit Aelianus apud Stobaeum in cap. cit. Apparet igitur Solonis et Socratis exempla a Marcellino esse inter se confusa. Similis est sententia apud Iulianum in lege 20. D. de fideicomm. libert. *Nam ego*, inquit, *discendi cupiditate, quam solam vivendi rationem optimam in* 8. *et* 70. *annum aetatis duxi, memor sum eius sententiae qui dixisse fertur:* κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. *Etiamsi alterum in feretro pedem habeam, addiscere aliquid velim.* VALES.

Ut doceretur id agere] Pro *id* fortasse legendum *idem.* Cf. Rittershuſ. ſacr. lect. p. 26. W.

16. *Severi*] aequi, qui minora a maioribus discernant. W.

Unus dominus.] In codice Regio, *Toloſ.* [et Colb.] et in Auguſtana Editione ſcriptum reperi *iremus dominus* atque ita fere in codice Florentino ſcriptum fuiſſe monet Lindenbrogius. Proinde non abſurde quis coniecerit, ita Marcellinum ſcripſiſſe: *Dominus hactenus exclamet;* [aut potius, *ut damnetur reus, dominus h. excl.*] VALES.

Hactenus exclamat] nihil amplius pronuntiat. W.

Quid faciat maniofus et nequam.] Haec eſt coniectura Gelenii. Non enim dubito, quin in Mſ. eius codice perinde ſcriptum fuerit, ac in noſtris exemplaribus, Regio ſcilicet, et Flor. ac Fauchetii [et Colberti,] quibus ſubſcribit Editio Auguſtana hoc modo: *Quid faciat ma.........moſus et nequam? et ſi quis ....di deinceps auſus fuerit cortu ....tis autem hoc apud eos *eſt nunc: quod,* etc.* Ex quibus hanc fere ſcripturam elicere poſſis: *Quid faciam? malitioſus eſt, et nequam, et ſi quis aliquid eiusmodi deinceps auſus fuerit, corrigetur.* Quae certe quin cum praecedentibus belliſſime conveniant, nemo infitiari poteſt. Arguit enim Marcellinus iniquitatem Nobilium illorum, qui ſervos ob leve domeſticum delictum crudeliter verberari iubebant: eosdem vero, ſi caedem extra domum feciſſent, inſtantibus occiſi propinquis, ut interfectorem noxae dederet dominus, excuſabant his verbis contenti: *Quid vultis faciam? nequam eſt ſervus, etc.* Quae verba leviora ſunt quam pro gravitate delicti. [Poteſt et ex Mſſ. hic locus ita reſtitui: *Quid faciat malus, famoſus, et nequam? et ſi quis, etc.* ut ſit ſenſus: Vos dicitis a ſervo meo N. caedem factam. Quid aliud faciat malus ſervus et nequam? malus niſi male agere non ſolet, non poteſt. Si tamen deinceps aliquis ex meis ſervis tale quid commiſerit, teſtor non impune laturum. Quae ſunt verba Nobilis, pauperum de caede a ſervo ſuo facta querimonias eludentis deridentisque. Solebant autem alicuius delictum excuſaturi, qualicumque rationi defenſionive praemittere haec verba: *Quid faciat?* aut *Quidni faceret?* Sic Ovidius Helenam Menelai uxorem quae Paridem ſecuta erat, excuſans ait:

Quid faciat? vir abeſt; et adeſt non ruſticus hoſpes:
Et timet in vacuo ſola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine ſolvo.
Uſa eſt humani commoditate viri.

Salvianus in libro IV. de Providentia Dei: *Si peieret Francus, quidni faceret? qui periurium ipſum ſermonis genus putat eſſe, non criminis.*] VALES.

17. *Peregrinos iure interfic. quibuslibet.*] Hic locus prout a Gelenio eſt editus, ſenſu omni caret: et melius meo iudicio fecit Accurſius, qui locum, prout in Mſ. exemplari corruptum viderat, excudendum dedit. Cum Editione Auguſtana conſentit Regius codex [et Colb.]. Sic enim habet ......*tis autem hoc apud eos eſt nunc ....m quod expedit peregrino frure interficere cuiuslibet quamquam rogatus, etc.* Unde non abſurde, ut arbitror, ſic ſcribendum eſſe conieci: *Civilitatis autem hoc apud eos eſt nunc ..... quod expedit peregrino fratrem interficere cuiuslibet,*

quam rogatus ad convivium excuſare. Ubi *rogatus* phraſi graecanica dicitur pro *rogato.* [vel ſcribe, *quam quum rogatur, etc.*] Vocem autem illam *Civilitatis* ex coniectura Gelenii profectam retinui, non quod eam valde probem, ſed quia nulla potior ſuccurrebat: *εἰρωνικῶς* porro accipienda eſt. VALES.

Expedit magis licet, venia facilius impetratur *peregrino fratrem* invitantis *interficere*, *quam rogatus* (Accuſ. plur.) *ad convivium excuſare* recuſare, *παραιτεῖσθαι*. W.

Defectum enim patrimonii.] Quantopere excandeſcere ſoliti ſint beati illi, ſi quis ad coenam vocatus non adfuiſſet, docet Libanius in Declam. 6. (Reisk. IV. p. 155.) ubi paraſitus ſe deferens ait: *οἶδα πηλίκαι τοῖς καλοῦσιν ὀργαὶ προσιζάνουσιν, ἐπειδὰν τῶν κεκλημένων τις ἐκλίπῃ τὴν σύνοδον. οἶδα πηλίκα βρενθύεσθαι σύνηθες αὐτοῖς, κἂν ἀνάγκην, κἂν συμφορὰν ὁ κεκλημένοι προβάλωσι. Novi quantopere iraſci ſoleant vocatores, cum quis invitatus non adfuit. Novi quanto aeſtu ſuccenſere conſueverint, tametſi neceſſitatem aut caſum aliquem allegent vocati.* *Porro ex Mſſ. codicum veſtigiis hunc locum ita corrigendum eſſe ſuſpicor: *Defectum enim patrimonii ſibi portendi Senator exiſtimat, etc.* VALES.

Defectum patrimonii oppido perpeti] opum ſuarum haud levem iacturam facere opinatur. *Libratis ſententiis* (conſiliis 18, 2.) poſt longam deliberationem. W.

18. *Alienis laboribus venaturi.*] Servorum enim opera ad hoc utebantur, qui ſaltus luſtrarent, feras cubilibus excuterent, ac deinde conficerent: adeo ut domini ipſi tantum ſpectatores eſſent. Hinc venari et agros colere inter ſervilia officia ponit Salluſtius in coniuratione Catilinae c. 4. quem immerito reprehendit Symmachus in lib. 5. Epiſt. 66. et P. Victorius in lib. 6. Variarum Lect. Conſtat enim Romanos tum in agris colendis, tum in venando uſos ſervorum miniſterio: unde venatores cum piſcatoribus paſſim in Hiſtoria Auguſta inter ſervilia officia numerantur. Contra has delicias Plinius in Prooemio lib. 29. *Alienis,* ait, *pedibus ambulamus; alienis oculis agnoſcimus; aliena memoria ſalutamus; aliena vivimus opera; perieruntque rerum naturae pretia, et vitae argumenta: nec aliud pro noſtro habemus quam delicias.* VALES.

Lembis (Gondeln) *pictis,* coloratis. W.

Puteolos vel Caietam.] In codice Regio [et Colbertino,] et in Editione Auguſtana legitur, *lembis invecti pictis Puteolos velle certamen, etc.* An fortaſſe intelligitur certamen quinquennale, quod Puteolis inſtituit Antoninus Pius: de quo Spartianus in vita Pii, et Inſcriptiones antiquae. Sed haec coniectura non placet. Multo minus emendatio Gelenii. Quippe ab urbe Roma ad Caietae portum euntibus nequaquam Avernus lacus eſt navigandus, utpote qui trans Caietam ſit, ut Strabo et Plinius ſatis oſtendunt. VALES. In promptu ſatis eſt auctorem ſcripſiſſe *Puteolos vel Herclanium*, quomodo nunc quoque videtur appellaviſſe Ammianus ex aetatis ſuae more, quod priores *Herculanium.* GRON.

Vaporato tempore] aetatis. W.

Inter aurata flabella.] Muſcaria pavonina laudat Martialis lib. XIV. Epigr. 67.

Lambere quae turpes prohibet tua prandia muſcas,
Alitis eximiae cauda ſuperba fuit.

Cl. Claudianus in Eutrop. lib. 1. v. 109. 110.

Et cum ſe rapido feſſam proiecerat aeſtu,
Patricius roſeis pavonum ventilat alis. LINDENBR.

Adde Terent. Eunuch. 3, 5, 47. W.

Laciniis ſericis] cf. XIV, 6. W.

Per foramen umbraculi penſilis.] Umbracula ſunt, quae ad arcendos Solis radios nobilibus feminis praetendi ſolebant. De quibus Ovidius in 2. Faſtorum, ubi de Iole v. 311.

Aurea pellebant tepidos umbracula Soles,
Quae tamen Herculeae ſuſtinuere manus.

et in lib. 2. Artis amandi v. 209.

Ipſe tene diſtincta ſuis umbracula virgis.

Sic etiam Claudianus appellat in lib. 2. in Eutropium. Graeci σκιάδια vocant, ſeu σκιάδεια, ut Ariſtophanes in Avibus, Dionyſius Hal. in lib. 7. pag. 424. Gloſſae, σκιάδιον, *umbraculum.* Galli paraſolium vocamus. Adde Martialis Epigramma in lib. 14. cui titulus eſt *Umbella.* VALES.

Apud Cimmerios] in extremo ſeptentrione. W.

19. *A Silvani lavacro, vel Mamaeae aquis.*] De Silvani lavacro nihil usquam legere memini. Fuit quidem Romae fons Silvani cum aede Herculis et Silvani in regione XIII. Urbis, quem deſcribere videtur Propertius in Elegia 4. libri 4. Sed Silvani lavacrum, de quo hic loquitur Marcellinus, erat in Campania; ſi quidem haec cum praecedentibus cohaerent. Aquae certe Mamaeae erant in Baiano, ut indicat Lampridius in vita Alexandri Severi c. 26. *In matrem Mamaeam*, inquit, *unice pius fuit, ita ut Romae in Palatio faceret diaetas nominis Mamaeae: et in Baiano Palatium cum ſtagno quod Mamaeae nomine hodieque cenſetur.* VALES. Reineſius intelligit de *thermis Alexandrinis,* quae in ipſa urbe Roma erant teſte eodem Lampridio c. 25. W.

Solitis preſſoriis] Scribe omnino *ſolutis preſſoriis.* Antiqui enim veſtes accurate complicatas ponderibus impoſitis ſplendere cogebant; ut docet Seneca de tranquillitate animi. Itaque cum veſtes ſumere vellent, eiusmodi praela ſeu preſſoria ſolvi oportebat. Sic Claudianus in Epithalamio Palladii et Celerinae v. 102

— — — *praelisque ſolutae*
Mira Dionaeae ſumit velamina telae. VALESIUS.

Quidquid ſit, certe ſatis impudenter haec vir alioqui maximus: quum utique haec ipſa diu publicata ante Valeſianam editionem videre poſſis et in Lipſii notis ad caput primum libri ex Seneca citati, et in Adverſariis Caſp. Barthii lib. XXXII. cap. 7. GRONOV.

Preſſoriis veſtes luce nitentes] Gloſſ. *Preſſorium,* πιεστήριον. Sic in Notis Tironis, *Preſſorium, Suppreſſorium.* *Seneca de Tranquillitate vitae, initio: *Non ex arcula prolata veſtis, non ponderibus aut tormentis ſplendere cogentibus preſſa.** LINDENBR.

Preſſoriis] prelis. Reineſ. var. lectt. p. 198. W.

Luce nitentes arbitra.] In Editione Auguſt. legitur *arbitra:* in Regio autem codice *arbitua:* [in Colb. *arbitrua:*] ut fortaſſe

ita ſcripſerit Marcellinus: *Veſtes luce nitentes ambigua.* Sic in lib. 16. dixit, *non e pluma et ſtragulis ſericis ambiguo fulgore nitentibus.* VALES.

Luce arbitra] Si lectio ſana, nihil aliud eſſe poteſt, quam ut ad lucem (ſolem) explorata tenuiſſima viderctur. Similiter Lampridius in Commodo c. 5. dixit *forma disceptatrice.* — *Quae veſtes una portantur,* tantam ſemper veſtium multitudinem rus abeuntes vel in balnea ſecum portant, ut cet. W.

Ad iuvandos homines undecim.] Magis placet Editionis Auguſtanae ſcriptura: *Ad induendos hom. undecim.* In Regio exemplari ſcriptum inveni *alluendos,* peſſime: in Fauchetiano *abluendos.* [In Colb. *ſufficient exalluendos.*] VALES.

Receptis annulis] quos inter lavandum poſuerant. W.

Digitis ut metatis abit.] In Regio codice *et in Tol.* [ac Colb.] ſcriptum eſt, *digitis et metatis. Ne id enimvero, etc.* Atque ita in Editione Auguſtana, niſi quod in ea legitur, *digitis emetatis.* Et quamquam adeo corruptum locum ſatius eſſet deponere; tamen ut ſtudioſo lectori ſatisfaciam, coniecturam meam hic proponam. Sic ergo videtur commodius ſcribi poſſe: *Digitis ut mactatis* [magis auctis? W.] *redit.* Arguit enim luxum Senatorum illorum, qui digitos anulis onerabant, etiam medios articulos transeuntibus. De quibus Plinius in lib. 33. initio, Quintilianus in XI. cap. ult. Martialis in lib. XI.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit anulos:
Nec dum lavatur, etc.

Ubi obiter notandus eſt ille mos anulos ponendi dum lavatum itur; cuius moris hic meminit Ammianus, et Terentius in Heauton. actu 4. ſc. 1. v. 42. *Hunc virorum luxum graviter et acerbe perſtringit Chryſoſtomus in Homilia 22. in Geneſim: ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν ὅσοι βλακώδεις καὶ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν εὐτέλειαν ἑαυτοὺς κατάγουσι, δακτυλίους περιτιθέμενοι, καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν λίθων καλλωπιζόμενοι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι ἐχρῆν.* VALES. Equidem illi mactati digiti ſunt admodum ridiculi. Et quales intelligit? Utrum ut dii dicuntur mactati ſacrificiis et hoſtiis, an alio quo modo, quem, non percipio. Sed neque pater his potuit acquieſcere, cui in mentem veniebat *digitis humectatis redit,* ut ille *Ventilat aeſtivum digitis ſudantibus aurum.* Sed nos aliud cenſemus, de quo alibi. GRON. Nec Valeſii coniectura, nec Gronovii ſatis placet. Melius Erneſti, ante eum tamen Hemſterhuſ. ad Luciani Nigrinum T. 1. Bip. p. 257. *digitis oneratis.* Ego vero nihil mutandum cenſuerim. Metari dicuntur vel arbores, quae per ſpatia disponuntur et quincuncem, vel tentoria in caſtris. Quidni ergo Ammianus, translationum omnino quaeſitarum amans, de accuratione, qua annulos ſuo quemque ordine digererent belluli, cogitaſſe dicendus ſit? W. Ernſtius var. obſerv. p. 31. verba *digitis ut metatis abit* delenda eſſe putat. Gloſſator, inquit, ea adſcripſit digitis certe humectatis. ERF.

20. *E militia Principis* comitatu, aula. Sic et caſtra 18, 5. *Provectibus* fort. *provinciis* l. *procinctibus* i. e. expeditione bellica, quo ſignificatu ſaepe ap. noſtrum occurrit. Omnino autem totus locus mire depravatus, cui ſanando neque Aeſculapius ſuffecerit. Nonniſi per transennam, quod aiunt, ſenſus aliquis apparet. Do-

mum rediens congregat familiam, clientes cet. mira narraturus de rebus in aula bellove a se gestis: (In *irio* — *lenu* fortasse latet *consistorio* principis *pleno.*) omnes ab ore eius pendent taciturni, quamquam *aliena*, quae nemo velit audire, referat, utilia vero *fallat*, reticeat. Nugae! W.

Et ....pleraque fallendo.] In Mſ. Flor. et Regio legitur: *Et utile pleraque fallendo:* quibus consentit Editio Augustana. [In Colbert. *Et urile pl. fall.*] Ex quibus libris integram hanc periodum restituimus; quam Gelenius ob mendorum ac lacunarum frequentiam expunxerat: sed et coniecturae nostrae aliquid indulsimus. VALES.

21. *Licet rari*] Cur hoc? nempe plurimos ne pudet quidem turpiori nomine *aleatorum* appellari, malunt tamen *tesserariorum* nomen: quippe alea fortunae magis, fraudisve, in tesseris artis aliquid erat, quamquam neque in hoc ludo fraudes abessent. W.

Aleariae solae.] Quae tamen improprie amicitiae dicuntur, quippe quae non ex virtute profectae sint, sed ex voluptate quadam in colludendo. Itaque sublato ludo huiusmodi amicitiae exstingui solent, ut recte notat Aristoteles in lib. 8. Mor. Nicom. et Plutarchus περὶ πολυφιλίας, et Cicero in Laelio. VALES.

Ut Quintilios esse exist. fratres.] Euius loci emendatio sane eximia debetur codici Regio et Augustanae Editioni, de qua nemo, ut spero, dubitabit. Nota enim est Quintiliorum fratrum concordia, qui cum in omni vita cum publice tum privatim numquam a se mutuo disiuncti fuissent, multosque adeo Magistratus et Consulatum gessissent simul, tandem a Commodo simul interfecti sunt, ut refert Dio in lib. 72. c. 5. Simili antea sub Nerone concordia insignes fuerant Scribonii fratres, plane gemini, ut ita dixerim, Quintiliorum: de quibus Tacitus in 4. Hist. c. 41. et Dio in Nerone LXIII, 16. 17. VALES.

Ut Catonem Porcium ob repulsam Praeturae.] M. Porcius Cato Praeturam gessit: eamdem cum Uticensis Cato ambivisset, repulsam passus est. Livius et Plutarchus in Pompeio. LINDENBR.

Repulsam nec suspectam nec speratam] quam non timuisset, ne suspicatus quidem esset. — *Proconsularis*, qui provinciam administraverat. Cf. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 528. W.

22. *Subsident aliqui curiosos homines, etc.*] Hanc heredipetarum perniciosam avaritiam tangunt Imp. Leo et Maiorianus Novel. VIII. *Inter cetera captatorum etiam aviditas comprimenda est, qui nonnunquam ignotorum paene lectulis adsidentes, animos ipsa corporum aegritudine fatigatos, et sincera iam iudicia non habentes, simulata affectione depravant, ut plerique consanguinitatis et necessitudinum suarum frequenter obliti, extraneos scribere videantur heredes, cum insidiosa munuscula diriguntur, cum subornantur medici, qui prava persuadeant, et neglecto medendi studio fiant alienarum cupiditatum ministri.* Talis fuit captator Regulus, de quo Plinius ad Calvisium Epistolar. II, 20. LINDENBR.

Subsident aliqui curiosos homines.] Amplector eam scripturam, quam in Fauchetii codice exstare monuit Gruterus, *copiosos homines*, id est divites. Eodem errore in fine libri 27. scriptum erat *concitus maioribus curis*, cum scribendum esset, *concitis ma-*

ioribus copiis, ut recte in codice *Tolos.* et Regio exaratum est. VALES.

Subsident] in insidiis quasi collocati, (iungitur recte Accusativo et alibi ab Ammiano. v. Gronov. Obss. p. 107.) aucupantur. — *In hoc titulo* genere (uti 14, 9. in hoc causarum titulo et saepius) — *Voluntates* ultimas nempe, testamenta, supra cap. 1. statim post *suprema iudicia* — *arbitrium supremum* 22, 16. W.

Eos technis.] In Mss. Flor. et Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* legitur, *potest regiis:* neque aliter in Editione August. Quare opinor ita a Marcellino perscriptum fuisse, *allicientes eos praestigiis miris.* VALES.

Ut id impleri sorte fatorum opperiente.] Hanc elegantem scripturam ex his inquinatissimis vestigiis scriptorum codicum deprehendimus: *Ut id impleris orae fatorem operiente.* Sequentia vero quia nimis corrupta erant, praetermisimus. Sic autem habent: *Nec puteos, nec facili potest aegritudo testam........ comitatum est his quis tuam .... cum dignitate licet........ vice tumida gradiens, etc.* [in Colbert. *vicet humida gradies, etc.*] Haec postrema tamen unius vocis adiectione sic videntur esse supplenda, *cum dignitate licet mediocri, cervice tumida gradiens, etc.* VALESIUS. Pater adnotavit *ut adimpleri.* At quae illa sors fatorum opperiens? Si opperitur, certe non ilico perit. Sed emendandum erat *obruente.* Verum quae illa licentia praetermittendi, quod non intelligas? Quod illud editionis exemplum, ut ex scriptore veteri expellas versus aliquos, si non liquide eorum literas omnes in Mstis adsequaris? Itaque licet Valesii utantur suo iudicio, et reiiciant inter notas; ego, prout in editione Augustana habentur, reposui haec ipsa fragmenta, quae declarabit suus dies. GRON. Emergit aliquis sensus, si ita intelligas: *ilico pereunt* subita morte abripiuntur testatores, *ut id* testamentum, quod ex sequentibus huc referendum suspicor, *impleatur* sorte fatorum NON opperiente (heredipeta). — Quid *puteis* faciam verbisque *nec facili* (latet fortasse Infinitivus aliquis formae passivae) *potest aegritudo,* non habeo. — Quae porro adiecta huic periodo invenies: *comitatu est his quisquam,* ea hoc loco aliena, ad sequentem periodum videntur pertinere. Nostrae periodo statim adiungere malim, quae paullo inferius de testamentis traduntur, ne bis, diversis tamen locis, de eadem re egisse videatur Ammianus. Omnino enim totius capitis, si quid ego video, membra turpiter luxata sunt, librariusque aliquis antiquus vel aliud agens, vel bene potus, mire confudit omnia, summisque miscuit ima, ut non ordinis amantem historicum, sed Sibyllae folia legere putes; quam oscitantiam ubi sobrius postea animadvertit, quae antea exscribere oblitus erat, alieno deinde loco ponere, quam plane omittere maluit. Interea textus Valesiani tenorem sequar, paullo inferius in ordinem, quem Ammianus ipse videtur servasse, omnia redacturus.

Igitur verba *comitatu est his quisquam* cet. expleta lacuna sic scribi possint: REVERSUS *e comitatu EX his quisquam alius cum dignitate licet mediocri,* etsi parvulo in aula munere functus. *Obliquato adspectu* contemtim. Hos homines si iungas antea memoratis ex aula redeuntibus, omnia recte et suo ordine procedent. W.

24. *Nec in publico..., nec lavari arbitr. se caut. posse, anteq. ephemeride scrup. sciscitata.*] Insignis haec veterum super-

ſtitio fuit, de qua Auguſtinus Hippon. in Expoſit. Epiſt. ad Galat. cap. 4. *Vulgatiſſimus eſt error gentilium iſte, ut vel in agendis rebus, vel in exſpectandis eventibus vitae ac negotiorum ſuorum, ab Aſtrologis et Chaldaeis notatos dies, et menſes, et annos, et tempora obſervent.* Idem paullo poſt: *Plena ſunt conventicula noſtra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Iam vero ne aliquid inchoetur aut aedificiorum aut huiusmodi quorumlibet operum diebus quos Aegyptiacos vocant, ſaepe etiam nos monere non dubitat.* Recte dicit Aegyptiacos hoſce dies vocari, ab Aegyptiis puta, qui obſervationis huius auctores. Unde Marinus in Vita Procli: *τὰς παρ' Αἰγυπτίοις ἀποφράδας ἐφύλαττε μᾶλλον, ἢ αὐτοὶ ἐκεῖνοι.* Et in veteri Mſ. membrana, quae penes me eſt, in qua hi dies ordine notantur, ſic ſcriptum eſt, INCIPIUNT DIES AEGYPTIACI, IN QUIBUS NULLA OPERA INCIPERE DEBES. *Vid. Calendar. vetus, a nobili viro Georgio Herwartio nuper publicatum, in quo illi ipſi dies paſſim adnotantur.* De his exſtat locus Iuvenalis Satyr. 6. v. 573.

Illius occurſus etiam vitare memento,
In cuius manibus, ceu pinguia ſuccina, tritas
Cernis ephemeridas: quae nullum conſulit, et iam
Conſulitur: quae caſtra viro patriamque petente
Non ibit pariter, numeris revocata Thraſylli.
Ad primum lapidem vectari cum placet, hora
Sumitur ex libro: ſi prurit frictus ocelli
Angulus, inſpecta geneſi colliria poſcit.
Aegra licet iaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.

Auſim dicere Ammianum ad hunc Iuvenalis locum reſpexiſſe. Ipſiſſimum enim eſt, — *nulla videtur aptior hora cibo*, quod Ammian. dicit, *nec prandent.* Et, *ad primum lapidem vectari cum placet,* reſpondet illi, *nec in publico prodeunt.* Deinde, — *tritas cernis ephemeridas*, et *hora ſumitur ex libro,* Ammian. — *ephemeride ſcrupuloſe ſciſcitata:* Auguſtinus: *Ex ephemeride vitam naufragam gubernantes.* LINDENBR.

In publico prodeunt] in publicum? — *Ephemeride* Tabulas aſtrologicas, Kalendarium nos dicimus. Cf. Erneſti Clav. Cicer. in vocc. *ſcrupuloſe ſciſcitata* unde conſtellationem, quam vocant, diei cuiusque vel horae diſcant. W.

25. *Cautione*] „i. e. chirographo ſ. apocha. Dicuntur etiam *cautiones apocharum.* vid. Gothofredi Gloſſar. Nomic. Cod. Theodoſ. in h. v.“ Erneſt. W.

Debitorem voluntarium includ. ut proprium.] Debitor voluntarius eſt is, qui metu calumniae pecuniam accuſatori ſe daturum promiſit: cui opponitur proprius, id eſt verus debitor, qui reapſe debet. *Sic apud Senecam in libro v. de Benef. c. 19. *Dico me tibi obligatum pro filio: non quia ſum, ſed quia volo me offerre tibi debitorem voluntarium.* Contra has divitum calumnias Gregorius Nazianzenus in Carmine adverſus divites pag. 238.* VALES.

Nec ante eius profectionem abſolvit.] An potius ſcribendum eſt *profeſſionem?* Ut ſit hic ſenſus, debitorem illum voluntarium, qui ex creditore debitor factus eſt, non prius a Senatore, qui ei

accuſatorem ſubmiſerat, dimitti, quam data apocha profeſſus ſit nil ſibi ab Senatore deberi. VALES.

26. *Eandem incudem diu* (interdiu) *noctuque tundendo* nihil aliud cogitat, machinatur. Eandem proverbialem locutionem habet Cicero de Orat. 2, 39. W.

Maritum teſtari compellit, hocque idem, etc.] Id Romae tunc uſitatum fuiſſe, docet Hieronymus in Epiſtola ad Furiam de viduitate ſervanda, his verbis: *Scribuntur tibi nunc ſponſales tabulae, ut poſt paullulum teſtamentum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas, et quod te morituram facere volet, ipſe victurus faciet.* *Et Zeno Veronenſis, eorumdem temporum Scriptor, in Sermone 2. de avaritia: *Inde eſt,* inquit, *quod coniuges nuptiali ſanctiſſimo repugnantes iugo, pro ſe quisque nitentes amore videlicet nimio, hereditatem captant alter alterius.** De his captatorum artibus Lucianus loquitur in Dialogis mortuorum, apud quem Cnemon Damippo dicit (T. II. Bipont. p. 150.) ἔδοξε δέ μοι καὶ σοφὸν τοῦτ' εἶναι, θέσθαι διαθήκας ἐς τὸ φανερὸν, ἐν αἷς ἐκείνῳ καταλέλοιπα τὰ ἐμὰ πάντα, ὡς κἀκεῖνος ζηλώσειε καὶ τὰ αὐτὰ πράξειε. *Ac viſum eſt mihi hoc in primis callidum, teſtamentum ei oſtendere, in quo omnium bonorum meorum illum heredem inſtitueram, ut ille idem quoque faceret.* Denique Quintilianus in declam. 325. *Multi ſunt,* inquit, *qui teſtamenta ſic ſcribant, tamquam illud ad vitam eorum pertineat. Sic quidam heredes ſcribunt eos quos captant, tamquam intellecturos, tamquam ſecreto ſcriptos.* VALES.

Periti iuris altrins. adſciſcuntur.] Qui ſcilicet legem ac formam teſtamenti ſcribendi ſuggererent. Ad hoc enim maxime Iurisperiti adhibebantur, ut Suetonius in Nerone, et Arrianus in lib. 2. cap. 13. Diſſertationum Epicteti teſtantur. VALES. *Periti iuris* notarii. W.

Repugnantia tractaturi.] Tractare proprie Iurisperiti dicuntur, cum de articulis et quaeſtionibus Iuris diſputant. Sic in lege 1. D. de calumniatoribus, et in lege 13. D. de iure patronatus. Vetus Scholiaſtes Iuvenalis ad illa in Satyra 1. v. 128.

— *Iurisque peritus Apollo:*

Intra Apollinis, ait, *templum Iurisperiti ſedebant, et tractabant.* Unde lucem accipit lex 1. D. de extraordinariis cognitionibus: *Advocatos accipere debemus, qui cauſis agendis quoquo ſtudio operantur: non tamen qui pro tractatu, non adſuturi cauſis, accipere quid ſolent, advocatorum numero cenſendi.* *Sic Auguſtinus in Sermone 50. de Tempore.*. VALES.

Repugnantia tractaturi] ut v. c. uxor alios omnes potius heredes ſcribere iubeat, quam maritum, et vice verſa. W.

Subferuntur genitalium extorum interpretes.] Simile eſt, quod narrat Lucianus in Dialogis mortuorum, cum Moerichus et Ariſteas viri ditiſſimi ſe mutuo captarent, ac ſe viciſſim heredes inſtituiſſent palam ſcriptis teſtamentis: vates et aſtrologos et ſomniorum interpretes et Chaldaeos, Apollinem quoque Pythium ab utroque conſultum, modo huic, modo illi obventuram hereditatem praedixiſſe. VALES.

Iisdemque ſubferuntur poſt hos arceſſuntur *genitalium extorum interpretes.* — Ita ſi Ammianus vere ſcripſit, de quo du-

bitem, nihil aliud voluit, quam ut inſpecto cuiusque horoſcopo ex inteſtinis fauſta quaeque praenuntient. W.

Feminas invitantes.] Sic Gelenius emendaverat. Sed cum in MſT. omnibus et in Editione Auguſtana legi comperiſſem, *fama adventantes:* non dubitavi quin Marcellinus ita ſcriptum reliquiſſet, *inde ad exſequias virorum iamiam adventantes neceſſaria parari oportere innuentes.* VALES.

Ut Tullius ait.] Locus eſt in libro de Amicitia c. 21. VALES.

27. *Soccos*] demiſſos illos civilesque. W.

Et miciones.] In Regio codice [et Colbert.] *ac Toloſ.* et Editione Auguſt. ſcriptum eſt *Micaunas.* Quare non dubitavi *Miconas* hic reſtituere. Sunt enim ſervorum comicorum nomina plerumque disſyllaba: ut λάχης. σίμων. μάνης. et ſimilia. Dio in Orat. 74. οὐ κατὰ λάχητα, οὐδὲ κατὰ σίμωνα. VALES.

Heraclidas illos Creſphontem et Temenum.] Apollodorus Biblioth. lib. II. c. 8. Hyginus fabb. 124. 184. LINDENBR. Illi Meſſene, huic Argos paruerunt. W.

Hactenus de Senatu] Iam vero, ut fidem liberem antea datam, experiar, an luxata contextus membra poſſim reſtituere. Poſt verba igitur paragraphi 20. *utile pleraque fallendo* ponas ſectionem 22. *comitatu eſt his quisquam. Alius* cet. — Tum vero *aleatores* ſequantur §. 21. quos excipiant §. 22. *heredipetae: Subſident aliqui copioſos* cet. his vero ſtatim adde §. 26. *Parte alia uxor* — Procedant deinceps §. 24. *Deorum contemtores* — agmen denique claudant *mutuo ſumentes*, ita tamen, ut §. 27. cuius initium: *cumque mutuum quid petunt,* priori loco colloces, alterum §. 25. *Alius ſi creditorem* cet. ſecundo ponas loco. W.

28. *Ad plebem veniamus*] de cuius moribus vide omnino Meierotto. W.

Nitent nominibus cultis.] Regius codex, *et Toloſ.* [ac Colbert.] vocem interſerit minime ſuperfluam, ni fallor, *in qua nitent ut nominibus cultis, etc.* Neque enim quae infra recenſet nomina, culta ſunt aut praeclara, ſed prorſus ridicula atque ſcurrilia. [Sed plebeii haec nomina culta eſſe ſibi perſuadebant, et his ſe honorari ac enitere tamquam magnificis vocabulis exiſtimabant.] VALES.

Cimeſſores cet.] quae nomina fere omnia e re ruſtica deſumta videntur. W.

**Lucanicus.*] In teſtamento Grunnii Porcelli inter ſignatores primus nominatur *Lucanicus* et ultimus Cymatius: quorum nominum origo ſatis aperta eſt. *Lucanicus* enim a pernis Lucanicis dicitur; et Cymatius a cymis braſſicarum, quae olim in deliciis fuere:* [unde et Cimeſſores dicti apud Marcellinum in hoc loco, pro Cymeſtores a cumarum eſu.] VALES. Cf. Caſaub. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 715. W.

29. *Omne quod vivunt*] totam vitam. *Luſtris* ganeis, tabernis, lupanaribus. W.

Et concio et ſpes omnis.] MſT. *Et contio, et copitorum, et ſpes omn.* Forſan ſcripſit Ammian. *et concio et Capitolium et ſpes.* LINDENBR.

Et ſpes omnes.] In Regio, Florent. [Colbert.] *ac Toloſ.* codicibus legitur, *et copitorum ſpes omnes.* In Auguſtana autem

Editione, *et compitorium ſpes omnes:* ſed haec vox ex ſequenti linea videtur huc perperam irrepſiſſe. Nec aſſentiri poſſum Cl. Salmaſio, qui in Notis ad Vopiſcum, in Aureliano c. 48. (Scr. H. A. T. II. p. 579. W.) ſic emendavit, *et copia eorum et ſpes omnis Circus eſt Maximus,* et annonam ſeu panem gradilem his verbis intelligi ait, qui ex gradibus Circi populo erogabatur. Etenim Marcellinus noſter nihil hic de annona, ſed tantum de Circenſibus ludis loquitur. Deinde annonam ex Circi gradibus erogatam fuiſſe numquam crediderim. Erant enim in ſingulis Urbis regionibus certi gradus, ex quibus populo erogabatur annona, ut ſatis innuit Prudentius contra Symmachum II, 948.

Quae regio gradibus vacuis ieiunia dira
Suſtinet? aut quae Ianiculo mola nota quieſcit?

Itaque in deſcriptione urbis Conſtantinop. hi Gradus in ſingulis regionibus recenſentur cum Piſtrinis. Quod ſi coniecturis hic indulgere licet, poſſit et alicui videri ſic legendum eſſe, *et cupidorum ſpes omnes Circus eſt Maximus:* [vel potius, *et cupitorum ſpes omnis Circus eſt Maximus.*] VALESIUS. Similia quaedam diſputat Iac. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. XIV. tit. 17. de annonis civicis et pane gradili. GRON.

Cupitorum ſpes omnis] ſumma votorum. Supra ad XIV, 6, 14. Valeſius citat *et cubitorium, et ſpes omnis.* W.

* *Circulos multos collectos*] συνέδρια Graece vocat Iohannes Chryſoſtomus Homilia 10. in Iohannis Evangelium pag. 71.* VALES.

30. *Per Ianos et fora.*] Iani ſtatuae tres ſaltem Romae fuerunt, donec Domitianus plures paſſim exſtruxit. Livius lib. XLI, c. 27. Suetonius in Domitiano cap. 13. *Ianos arcusque cum quadrigis et inſignibus triumphorum per regiones Urbis tantos ac tot exſtruxit, ut cuidam Graece inſcriptum ſit arcui*, APKEI. Ad hos Ianos mercatores convenire ſolebant, et negotia ſua pertractare; adeo ut quotidie populi ibi frequentia magna, ad quam ſeveri ſcilicet hi et priſcae virtutis viri de Reipublicae ruina proquiritabant. LINDENBR.

Per Ianos et fora clamitant.] In Mſſ. Flor. et Regio, [ac Colbert.] *et Toloſ.* legitur, *per Ianos et rogant vel amittant:* quibus Auguſtana ſubſcribit Editio. Unde quis coniicere poſſit, ſic fere a Marcellino ſcriptum fuiſſe, **potiores auctoritate longaeva, per canos et rugas clamitant ſaepe.* Alludit enim, ut opinor, ad locum Senecae de brevitate vitae cap. 219. *Non eſt itaque, quod quemquam propter canos aut rugas putes diu vixiſſe.** VALES.

Quem quisque vindicat cui quisque aurigae favet, eum primum fore clamitant, qui *carceribus exſiliat et funalibus equis circumflectat metam parum cohaerenter.* Ultima quid ſibi velint, non exputo, niſi velis ita exponere, ut curru prominentem non ſtringat metam, immo, ut Horatius ait, fervidis metam evitet rotis. W.

Et funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit.] Hunc locum ſic ſupplendum putavi, cum in Mſſ. Flor. et Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] atque in Editione Auguſt. ita ſcriptum eſſe vidiſſem, *nominabilis equis parum coherce .·.·.·.·er circumelexerit metam.* Quamquam poteſt etiam aliis multiplicibus modis illa vox *nominabilis* emendari, et pro *cohaerenter* ſcribi *coercen-*

ter. Erat autem id prope caput artis equeſtris, ut ſiniſteriore funali equo metam quam proxime fieri poſſet arraderent, nec tangerent tamen. Itaque peritiſſimi aurigae ſiniſterioris equi funalis habenas adducere ſolebant, dexterioris autem laxare, ut teſtatur Nonnus in lib. 37. v. 207. Dionyſ. in illa luculenta deſcriptione Curulis certaminis.

> Σκέπτεό μοι καὶ σφίγγε κυβερνητῆρι χαλινῷ
> Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης, etc.

Et in lib. 43. v. 269.

> Ὡς δέ τις ἱππεύων ἐλατὴρ ὑπὸ κυκλάδι τέχνῃ
> Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης,
> Δεξιτερὸν κάμψειε παριεμένοιο χαλινοῦ, etc.

Quibus adde et Lucani verſus in lib. 8. v. 199.

> — *nec ſic moderator equorum*
> *Dexteriore rota laevum cum circuit axem,*
> *Cogit inoffenſae currus accedere metae.* VALESIUS.

Nullum indicium eſt equi funalis in Nonno, qui non magis de quadriga locutus videtur, quam de biga. Sed neque in Ammiano ferri poſſunt funales equi, quum quisquis ille auriga ſignificetur, non poſſit dici niſi uno funali equo cohaerenter circumflectere metam. Et cur ad funales equos delabitur ὁ πάνυ, quum Miſti omnes perſpicue praeeant ad nominabiles equos, ſive nominibus certis appellati innuantur, ſive nominatiſſimae famae. Qui enim hi circuli alii, quam quos ſuos tempore deſcribebat Lucianus in Nigrino (T. 1. Bipont. p. 51.) loquentium τὸν ἱππόδρομον, καὶ τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, καὶ τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους, quod ibi illuſtravimus. GRON.

31. *Negligentiae caries*] nimis quaeſita translatione (cf. cariem ſtoliditatis, 29, 2.) inveterata eſt animi levitas, nihil agendi conſuetudo. — *Nondum ſolis puro iubare* vix primos emittit ſol radios. W.

* *Super quorum eventu diſciſſi votorum ſtudiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes.*] Idem dicit Libanius in libri IV. Epiſtola 288.* VALES.

Diſciſſi votorum ſtudiis] prout quisque huic vel illi favet aurigae. W.

32. *Theatralem vilitatem*] ineptas plerumque fabulas in ſcenam productas. W.

Qui ſi defuerit ſtrep.] In editione Aug. legitur, *ſui ſi defuerit ſtrep.* atque ita etiam in exemplari Regio ſcriptum reperi, [ut et in Colbert.] *ac Toloſ.* eademque manu ſuperſcriptum, *ſeu ſi, etc.* quam equidem docti inſcriptoris coniecturam prae vulgata a Gelenio ſcriptura valde probo. VALES.

Si defuerit ſtrepitus ſi quando artifices non vexant, *ad imitationem Tauricae gentis,* quam advenas interfeciſſe ex Oreſtis et Iphigeniae hiſtoria novimus, *vociferantur pelli debere peregrinos.* Quum et quae praecedunt et quae ſequuntur de inconditis plebeculae Rom. moribus in theatris agant, *peregrini* de artificibus ſcenicis intelligi debere videantur, quibus tamen verba: *quorum ſubſidiis ſemper niſi ſunt et ſteterunt,* (i. e. cum tamen res Romana inde ab initio multum iis debuerit) accommodari vix poſſint. Forſan igitur occaſio quaedam ſingularis plebi data, qua ad iram

iram in peregrinos evomendam incitaretur, quam iniuriam auditor ipſe, ipſeque peregrinus Ammianus ad poſteros voluit propagare. W.

**Peregrinos, quorum ſubſidiis ſemper niſi ſunt ac ſteterunt Rom.*] Aurelius Victor, Marcellini aequalis, idem dicit in Domitiano (de Caeſ. c. 11.) *Hactenus Romae, ſeu per Italiam orti Imperium rexere: hinc advenae, neſcio quoque an, ut in Priſco Tarquinio, longe meliores. Ac mihi quidem, audienti multa legentique, plane compertum, urbem Romam externorum virtute atque inſitivis artibus praecipue creviſſe. Quid enim Nerva Cretenſi prudentius magisque moderatum? etc.* VALES.

33. *Pro ſonitu laudum impenſiore* acclamatione, applauſu olim ſolito *per applicatos* ſubornatos, mercede conductos homines *ad loquendum* plaudendum. W.

Exodiario.] Exodiarii hic ſunt mimi, qui in fine ludorum intrabant, ut quidquid lacrimarum atque triſtitiae ex tragicis affectibus ſpectatores coegiſſent, huius ſpectaculi riſus detergeret, ut ſcribit eleganter vetus Scholiaſtes Iuvenalis in Sat. 4. Et olim quidem exodia Atellanis fabulis conſerta a iuvenibus actitabantur honeſtis, ut teſtatur Livius in lib. 7. c. 2. poſtea vero huiusmodi exodia mimi uſurpaverunt: quod ſub Iulio Caeſare coepiſſe videtur, qui Laberii et Publii Syri mimos introduxit. Itaque Cicero in lib. 9. Epiſt. 16. ad Paetum, poſtquam de Caeſaris dominatione multa dixit: *Nunc venio,* ait, *ad iocationes tuas, quando tu ſecundum Oenomaum Accii, non (ut olim ſolebat) Atellanam, ſed (ut nunc fit) mimum dediſti.* Et Iuvenalis in Sat. VI, 71.

Urbicus exodio riſum movet Atellanae.

Apud Graecos ſtrictior eſt τοῦ ἐξοδίου appellatio. Nam ἐξόδιον Graeci vocant melos, quod in exitu fabulae canebatur, ut ſcribit Pollux in lib. 4. cap. 15. et Scholiaſtes Ariſtophanis in Veſpis. Tale erat in Tragoedia quidem πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων, etc. quae clauſula omnibus fere Euripidis tragoediis adtexta eſt. In Comoedia autem Καλλιστέφανος, etc. Citharoedorum: Ἀλλὰ, ἀλλ' ἄναξ, etc. Rhapſodorum denique: Νῦν δὲ θεοὶ μάκαρες τῶν ἐσθλῶν ἄφθονοι ἐστὲ, etc. ut ſcribit Aelius Dionyſius apud Euſtathium in Iliad. β. et Heſychius in Ἀλλ' ἄναξ et Νῦν. VALES. De *Exodiariis* conf. inprimis Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. II. p. 529. W.

Venatori] qui cum feris decertando eas conficit. — *Iudicibus* magiſtratibus. W.

Per te ille diſcat.] Supple, aurigare aut ſaltare. [a te ſummus ille artifex diſcere adeo poſſit. W.] Illa autem acclamatio *per te* favoris indicium erat. Non enim iuramus niſi per ea quae maximi facimus. Unde et apud nos id proverbium in vernaculo ſermone manſit, ut de eo qui aliquem ſuſpicit dicamus, per eum dumtaxat illum iurare. Talis fuit illa Conſtantinop. plebis acclamatio in Circo, quam refert auctor Alexandrini Chronici, Anaſtaſio III. et Venantio Coff. Ἰουλιάνας τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας ἔκραζον διὰ τὸν αὐτῆς ἄνδρα Ἀρεόβινδα βασιλέα τῇ Ῥωμανίᾳ. *Iulianae Nobil. Patriciae clamabant per virum ipſius Areobindam Imperatorem Rom.* VALES.

34. *Diſtentioribus ſaginis addicti*] quae voracitas iisdem fere verbis pingitur 22, 12. *carnis diſtentiore ſagina victitantes in-*

cultius — *Praeeunte nidoris indagine* odorem ex culinis prodeuntem prosequentes. W.

In modum pavonum inanitate clangentium.] *Inanitate?* vox profecto cassa et inanis. Nihil monuerunt, qui ante me Marcellinum edidere, ideoque intellexisse videntur, quod mihi nondum contigit. Adverbialiter accipere vetant verba *in modum,* nec vana caudae versicoloris ostentatio ad Romanam, de qua sermo est, plebem accommodari possit. Scribe meo periculo: *immaniter,* quam vocem additam invenies verbo *strepere* 15, 5. inaniter clamare est ap. Gellium 1, 26. W.

Humum summis pedum unguibus contingentes in primos pedum digitos sese erigentes et proclinato capite *aulis* ollis *adsistunt.* W.

Digitos praerodentes.] Plautus Pseudol. Act. 3. Sc. 2. v. 91.

Ego ita convivis cenam conditam dabo
Hodie, atque ita suavitate condiam,
Ut quisque quidque conditum gustaverit,
Ipsos sibi faciam ut digitos praerodat suos. LINDENBR.

Digitos praerodentes] animo quasi proludentes. — *Nauseam* iniucundum illum odorem *horridae* semicrudae, *(dum excoquitur* perspicuitatis causa adiectum ab Ammiano, vel glossatore) *intentius despectantes* contemplantes, uti 24, 2. W.

Rimari cum anatomicis Democritum putes.] Fuit Democritus Medicinae peritissimus, et multos de Medicina scriptos libros reliquit. Scripsit enim διαιτητικὸν ἢ ἰατρικὴν γνώμην, et περὶ πυρετοῦ: ut refert in eius vita Diogenes. Nec desunt qui eum magistrum Hippocratis Coi fuisse dicant, ut scribit Cornelius Celsus in Prooemio librorum de Medicina. VALES.

Democritum.] Democritum Physicum Abderitanum. Pomp. Mela lib. 2. cap. 2. LINDENBR.

CAPVT V.

1. *Erupit Augustis ter Coss. Saxonum multitudo.*] Hanc Saxonum cladem Hieronymus in Chronico confert in annum Domini 374. Cassiodorus autem qui Hieronymi Chronicum exscripsit, in Consulatum IV. Valentiniani et Valentis, qui annus fuit 373. Natalis Dominici. Sed Marcellino, cui haec investigare propositum fuit, equidem assentiri malim. Contigit igitur haec Saxonum clades ex Marcellini nostri sententia anno Domini 370. Valentiniano et Valente III. Coss. De qua victoria sic Orosius in lib. 7. loquitur. *Valentinianus Saxones, gentem in Oceani litoribus et paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Rom. finibus eruptionem magna mole meditantem, in ipsis Francorum finibus oppressit.* Quae verba Orosii ex istis D. Hieronymi adumbrata esse videntur: *Saxones caesi Deusone in regione Francorum.* VALES.

Augustis Valentiniano et Valente *ter Consulibus erupit Saxonum multitudo.* Saxonum primam mentionem facit Ptolemaeus et in historia primum apparent initio Seculi quarti imperante

Diocletiano, ſedes autem habuerunt in noſtra Holſatia. v. Mannerti Germania p. 326. W.

Romanum limitem Galliarum *petebat, ſaepe noſtrorum funeribus paſta* piratae enim, relictis navibus, continentem etiam vexabant, praedas, pecudes hominesque abigendo interficiendoque multum ubique detrimenti inferentes. W.

Nannenus ſuſt. Comes.] Hic eſt Nannenus, qui poſtea Magiſter militum fuit: cui et Quintino Maximus tyrannus infantiam filii ſui Victoris et tutelam Galliarum commiſit, ut ex lib. 3. Hiſt. Sulpicii Alexandri refert Turonenſis Gregorius in lib. 2. capite 9. In Regio codice ſcribitur, *Nanneius ſuſtinuit Comes.* **Eruptionis primam procellam* emendat Cluverius in lib. 3. cap. 21. pro *primae:* ſed nihil opus.* VALES.

Diuturno bell. labore compertus.] Codex Regius, [et Colbert.] *ac Toloſ.* cum Editione Auguſt. conſentiens vocem praemittit hoc modo, *dum diuturno, etc.* Proinde non dubito quin Marcellinus ita ſcriptum reliquerit, *dux diut. bellorum labore compertus.* Simile mendum in eadem voce notavi ſupra ad librum XXIII. c. 5. §. 20. VALES.

2. *Ad mortem deſtinatae plebi*] multitudini hoſtium, ad mortem usque obſtinatae, vel vincere vel mori paratae (cf. locum geminum 17, 2. deſtinatis barbarorum animis incredibili pertinacia obluctatis.) — *Severus peditum magiſter* per Gallias 27, 6. et omnino Ind. I. W.

3. *Diſcriminatis ordinibus*] exercitu in duas manus diviſo. — *Venialem pacem*, veniam pacemque 27, 5. (ad precem venialem proſtrati 29, 1.) W.

6. *Agiliter*] agili gradu 23, 5. W.

7. *Concorporalium*] commilitonum 21, 12. *commanipulares* Tacit. Hiſt. 4, 46. Cf. Beſſel. Miſc. p. 170. et Schel. ad Hygin. p. 3. W.

8. *Macriani*] cf. XVIII, 2. W.

9. *Burgundios*] Ammiani tempore Alamannorum *finitimos*, in Orientali Franconia habitantes. Plura de iis vide ap. Mannertum p. 431. W.

Et turbae immenſae viribus affluentes.] In exemplari Regio [et Colbert.] ſcriptum inveni, *et ubi immenſae:* in Editione autem Auguſtana, *et urbis immenſae.* An forte ita ſcripſerat Marcellinus, *et pubis immenſae viribus affluentes?* VALES.

11. *Sobolem eſſe Romanam Burgundii*] De Burgundiis eatenus hoc verum puto, quatenus in Aeduorum ſedes ſucceſſerunt. Aeduos autem conſanguinitatis cum Romanis nomine gloriari ſolitos, in Panegyrico Flavienſium legimus. Eosdem fratres quoque ex S. C. et amicos P. R. appellatos Caeſar ſcribit de Bello Gall. lib. I. c. 33. Cicero ad Atticum lib. I. Epiſt. 19. *Aedui fratres noſtri.* *Idem libro 7. Epiſt. 10. *ad famil. — non modo hoſtes, ſed etiam fratres noſtri Aedui.** Tacitus Annal. lib. XI. c. 25. *Primi Aedui Senatorum in Urbe ius adepti ſunt, datum id foederi antiquo, et quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano uſurpant.* *Herricus Altiſſiodor. in Vita D. Germani lib. I. *Hanc* (Aeduor. civitatem) *primum veniens Alpino a vertice Caeſar, Tunc cum barbarico ſuboleret Gallia ritu, Ad-*

fcivit fociam, gentisque in foedera traxit Romuleae, fociosque novos fratresque vocavit. Inde vetus Auctor in Carmine de miraculo, quod accidit in Aeduico:

*Qua fraterna Remo progignitur Aedua pubes.** LINDENBR.

Subolem fe effe Rom. Burgundii fciunt.] Non probo explicationem Lindenbrogii, qui de Burgundiis eatenus hoc verum effe fcripfit, quatenus in Aeduorum, qui fratres fe populi Romani dicebant, fedes immigraverunt: quod quidem nollem ab eo dictum fuiffe. Primo enim ex hac explicatione fequitur Burgundios fratres tantum populi Romani dici potuiffe. At Marcellinus fobolem Rom. vocat. Deinde nondum his temporibus, quorum hiftoriam perfequitur Marcellinus, Burgundii Sequanorum et Aeduorum provinciam occupaverant. Id enim diu poftea contigiffe Profperi et Caffiodori et Orofii fcripta teftantur. Alia igitur ratio quaerenda eft, cur Burgundii fobolem fe Romanam effe dicerent. Eam ex Orofii libro 7. hic apponam: *Burgundionum quoque novorum hoftium novum nomen, qui plusquam 80. millia armatorum ripae Rheni fl. infederunt. Hos quondam fubacta interiore Germania a Drufo et Tiberio adoptivis filiis Caefaris, per caftra difpofitos aiunt in magnam coaluiffe gentem: atque ita etiam nomen ex opere praefumpfiffe, quia crebra per limitem habitacula conftituta Burgos vulgo vocant, etc.* Sed haec de Burgundionum origine falfa ac fabulofa effe, recte docuit Cluverius in libri III. capite XXXVI.* VALES.

Subolem fe effe Romanam Burgundii fciunt] nempe pofteri Romanorum illorum, quos Drufus olim et poft hunc Tiberius partim ad Albim, partim in aliis Germaniae tractibus in fic dictis Drufi monumentis reliquerat. Sic optime Mannert p. 435. Cf. etiam Gibbon. T. VI. p. 191. W.

Quod falinarum caufa Alamannis faepe iurgabant Burgundii.] Harum falinarum meminit Iohannes Saresberienfis in Epiftola 196. *Utinam fubmergatur in thermis quibus dignus eft, quas meruit! utinam coniiciatur in rutae folium, aut fepeliatur in falinario Aeduorum!** LINDENBR. Cf. Hadr. Valefii Praef. p. LXXI. W.

Salinarum finiumque caufa.] Sic quondam inter Hermunduros et Chattos atrox proelium exarfiffe prodit Tacitus in Annalium libr. 13. c. 57. ob falem qui in flumine ac filvis in utriusque gentis confinio gignebatur. *Salam flumen a Tacito defignari notat Cluverius in capite V. Eumdem amnem a Marcellino intelligi certum eft, poftquam Burgundiones vel Burgundii Chattorum, Alamanni Hermundurorum fedes occupaverunt.* Et Strabo Lib. VII. p. 317. Almel. Autariatas fcribit gentem Illyricam, continuum cum Ardiaeis bellum gerere falinarum caufa, quae ἀλοπήγια appellat. VALES.

Finiumque caufa Alamannis faepe iurgabant.] Burgundii confines erant Alamannis, ut docet Marcellinus in principio libri XVIII. c. 2. *Cum ventum fuiffet ad regionem cui Capellatii vel Palas nomen eft, ubi terminales lapides Alamannorum et Burgundiorum confinia diftinguebant.* Idem notat Procopius in lib. I. Goth. et ante utrumque Mamertinus in Genethliaco, quem Maximiano Herculio dixit c. 17. *Burgundiones*, ait, *Alamannorum agros occupavere, fed fua quoque clade quaefitos: Alamanni terras amifere, fed repetunt.* Quo in loco Mamertinus Burgun-

diones a Burgundiis aperte distinguit. Ait enim paullo ante: *Gothi Burgundos penitus exscindunt: rursum pro victis armantur Alani.* Atqui Marcellinus Burgundios hic pro Burgundionibus posuit. Quos enim Burgundios vocat, eos Hieronymus in Chronico, et Orosius Burgundiones appellant. Socrates in lib. 6. et Agathias in I. βουργουζίωνας vocat, Iordanes in Historia Gothorum Burgundziones: sic enim exemplaria MSS. VALES.

Salinarum finiumque causa Alamannis (Dativ. cf. Wernsdorf. ad poet. min. Vol. II. p. 328.) *saepe iurgabant.* Salinae istae in regione, *cui Capellatii vel Palas nomen est,* sitae fuerunt. Vide supra XVIII, 2. quaeque ibi notavimus. W.

Catervas misere lectissimas.] Hieronymus in Chronico: Anno Domini 374. *Burgundionum 80. fere millia, quot numquam ante, ad Rhenum descenderunt.* Idem refert Cassiodorus in Fastis, Valentiniano IV. et Valente IV. Coss. Sed Marcellinus noster id ponit Consulatu Valentiniani et Valentis tertio, qui annus Christi fuit 370. Ceterum ante haec verba punctum notandum est, scribendumque: *Et catervas misere, etc.* VALES.

14. *Generali nomine Rex appellatur Hendinos.*] Ut *Hendinos* Regis, sic *Vergobrettus* magistratus apud Aeduos nomen erat. Caesar de Bello Gall. lib. I. c. 16. Glossarium vetus Lat. et Tiro sive Cyprianus Karthag. de Notis litterarum Comment. II. cap. I. Ita *Suffes* dictus Poenorum Magistratus, et Oscorum *Mediastuticus* sive *Meddix*, Samothracum *Theondas*. Festus Pomp. libb. 12. 19. Livius lib. 23. 24. c. 19. 26. c. 6. 30. c. 7. 45. c. 5. LINDENBR.

Hendinos.] Tangit, etsi sine ulla meliore luce, Thom. Reinesius lib. III. Variar. lect. cap. I. GRON.

Hendinos] De etymologia vocis quid afferam, non habeo; hoc scio, Ebraicae originis, quod vult Reinesius in Variis lect. p. 513. non esse. Potestatem eius circumscriptam fuisse, Ammianus ipse tradit, cuius verba Mannertus p. 434. Commentarium quasi esse dicit eorum, quae Tacitus Germ. c. 43. de populis Germaniae aquilonaribus tradit: *regnantur, nondum tamen supra libertatem.* — Cf. Müller Geschichte der Schweiz T. I. p. 84. 85. W.

Solent Aegyptii casus eiusmodi adsignare rectoribus.] In codice Regio [et Colbert.] et August. Editione scriptum inveni, *casus eiusmodi ius ass.* ut forte sic Marcellinus scriptum reliquerit, *casus eiusm. suis assignare rectoribus.* Ceterum ideo hos casus Aegyptii rectoribus suis vitio vertere solebant, quod eos haberent Deorum loco, et haec mala eos avertere posse ac debere crederent. Diodorus Siculus in lib. I. c. 90. δοκοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ἑαυτῶν βασιλεῖς προσκυνεῖν τε καὶ τιμᾶν ὡς πρὸς ἀλήθειαν ὄντας θεούς· τοὺς βουλομένους τε καὶ δυναμένους τὰ μεγάλα εὐεργετεῖν, ἡγούμενοι θείας μετέχειν φύσεως. *Aegyptii Reges suos non secus ac Deos venerantur et colunt. Nam et eos non sine Dei providentia summo imperio potiri existimant: et qui maxima beneficia hominibus conferre volunt ac possunt, eos divinae naturae participes arbitrantur.* Quibus addi potest hic Minucii Felicis locus in Octavio c. 29. init. *Aegyptii sane hominem sibi quem colant eligunt: illum unum propitiant: illum de omnibus consulunt: illi victimas caedunt: et ille qui ceteris Deus, sibi certe homo est.* VALES.

Casus eiusmodi adsignare rectoribus.] Non tantum Aegyptiorum gentilium opinio haec de Regibus suis fuit, sed et Christianorum quorumdam. Augustinus, sive quis alius Auctor, lib. de XII. abusion. gradib. *Qui regnum secundum hanc legem non dispensat, multas nimirum adversitates imperii tolerat. Idcirco enim pax populorum saepe rumpitur, et offendicula de regno suscitantur, terrarum quoque fructus diminuuntur, et servitia populorum impediuntur, multi et varii dolores prosperitatem regni inficiunt, carorum et liberorum mortes tristitiam conferunt, hostium incursus provincias undique vastant, bestiae armentorum et pecorum greges dilacerant, tempestates aëris et hemisphaeria turbata terrarum fecunditatem et maris ministeria prohibent, et aliquando fulminum ictus segetes, et arborum flores, et pampinos quoque exurunt.* Propter quae Ammian. addit, *veteri potestate deposita removetur Rex.* Quo etiam severitas Mossynoecorum spectat, qui Reges suos, cum prave imperitando culpam commeruissent, inedia diei totius punire solebant. Pomp. Mela lib. I. cap. 20. LINDENBR.

Sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur Sinistus.] Ut *Cupencus* apud Sabinos. Servius in Virgil. Aen. XII, 538. LINDENBR.

15. *Theodosius Magister equitum*] per Gallias. W.

Ubi fertilibus agris acceptis.] Mſ. *fertilibus pacis accept.* ꝉ. *fertilibus pagis acceptis.* LINDENBR.

Fertilibus] Gothofredus ad Cod. Theodos. T. I. p. 549. mavult *infertilibus.* W.

CAPVT VI.

2. *Austuriani his contermini*] quos ipse Ammianus 26, 4. Mauretaniae populis accenset. Cf. Wesseling. ad Anton. Itin. p. 66. — *In genuinos turbines revoluti* ad solitas finitimorum vexationes rediere. W.

3. *In otio*] abusus otio nostrarum provinciarum. W.

Nostra peragrando licentius.] In Mſſ. Flor. Regio, et Valentino, *Tolos.* [Colbert.] quaedam voces praemittuntur hoc modo, *uti novo nostra peragr.* Et Mariangelus quidem Accursius ex coniectura, ut apparet, edidit, *vere novo nostra peragrando.* Gelenius autem utramque vocem satis audacter expunxit. Mihi videtur sic legi posse commodius: *Stachao quidam nomine popularis eorum, ut in otio nostra peragrando licentius, etc.* VALES.

Popularis eorum, nostra peragrando.] Vetus codex inter *eorum* et *nostra* inserit duo haec verba *uti novo.* Legendum est *popularis eorum ut in hostico nostra peragrando licentius.* OISELIUS. P. Pithoeus male in eodem codice legit *ut novo.* Nam et in codice Colbertino diserte scriptum reperi *uti novo:* haud dubie pro *ut in otio nostra peragrando licentius.* HADR. VALES.

Omni fallaciarum via prodere] barbaris a Romanis abalienatis. W.

4. *Leptim* coloniam Phoenicum, urbem et munitam et civibus frequentem, adoriri non auſi, *ſuburbanum* agros vicinos ſaltem *uberrimum,* copioſiſſimum caedibus, incendiis, rapinis foedaverunt. W.

Caſu in agro inventum.] Editio Auguſtana cum Florentino codice conſentiens ſic praefert, *caſuum feritatibus in agro inventum.* In Regio autem *et Toloſ.* exemplari ita ſcriptum inveni, *caſuum feritatibus:* [in Colbert. *Silvam quoque caſuum feritatibus.*] Proinde leviſſima mutatione ſic reſtituendum hunc locum exiſtimavi, *caſu cum caritatibus in agro inventum.* Paullo ſupra pro *aucti rapinis,* in eodem codice Regio, [et in Colbert.] *ac Toloſ.* ſcriptum eſt, *reverti rapinis.* In Auguſt. Editione, *reverſi rap.* Nec dubito, quin Marcellinus ita reliquerit, *referti rapinis, etc.* VALES.

Ordinis ſui Primatem.] Id eſt Primatem Curiae Leptitanae: ſic Primates Ordinis Alexandrini dicuntur in lege 4. et 190. Cod. Theod. de Decurionibus. *Curiae vertices* vocat Marcellinus in lib. 14. c. 7. ubi vide quae adnotavi, et adde legem 3. Cod. Theod. de Scenicis, et libr. XXX. cap. V. infra. VALES. Reliqui iſta, ut et Henricus opinor per feſtinationem mendoſe ſcribens, et Hadrianus diligentiam poliendis fraternis ſcriptis debitam adhibere gravatus edidit: et intelligi ab eo reor libri XIV. caput VII, ubi tamen in principio non *curiae vertices,* ſed *ordinis vertices* occurrunt. GRON.

5. *Romani Comitis per Africam.*] Ad quem reſcriptum exſtat Valentiniani Modeſto et Arinthaeo Coſſ. relatum in titulo Cod. Theod. de div. officiis. Eiusdem meminit Zoſimus in lib. 4. c. 16. eiusque avaritia factum eſſe ait, ut Mauri Firmum ad Imperium extollerent. VALES.

Uberius hic narrat Marcellinus, quae 27, 9. promiſerat. W.

6. *Ita enormibus inſtrumentis*] commeatu nempe et camelis. *Diſſimulanter* imparem ſe hoſtibus praetexens. *Nullo tentato,* ut nihil tentaret (qui uſus τοῦ *nullum* pro *nihil* Noſtro familiaris.) W.

7. *Legitimo die Concilii.*] In his Conciliis non ſoli Curiales, ſed omnium ordinum et collegiorum homines conveniebant: et decreta condere ac legatos eligere conſueverant, qui deſideria totius provinciae Imperatori nuntiarent, ut patet ex titulo Cod. Th. de legatis, et decretis legat. et Imperatores ad haec Concilia ſaepe, ſi opus erat, reſcribebant. Sic lex 2. in Cod. Theod. quemadmodum munera civ. directa eſt ad Concilium provinciae Africae: et lex 3. in eodem Codice de inofficioſo teſtamento, ad Concilium Byzacenorum. VALES.

Victoriarum aurea ſimulacra (Victoriolas aureas Cic. de Nat. Deor. 3, 34.) ſigilla iſtius Deae, pro auro, quod vocabant, coronario *ob imperii primitias* oblatas. W.

8. *Remigium Magiſtrum Officiorum*] 27, 9. — *Vicario* Praefecti Praetorio, Orientis nempe, cui et Africa paruit. W.

9. *Decreta*] literas publice datas. — *Diſceptatio plena* accuratior *dilata eſt eo more, quo ſolent inter potiorum occupationes ludi poteſtates excelſae,* i. e. quo ſolent principes artibus aulicorum deludi. W.

Ludi poteſtates excelſae.] Id eſt Praefecti Praetorio, ad quos decreta legationesque civitatum mittebantur; ut patet ex titulo Cod. Theod. de legatis. Poſſunt etiam intelligi Quaeſtor ſacri Palatii, Magiſtri ſcriniorum, Comitis Conſiſtoriani, et alii, qui Imp. iudicanti adſidebant. Sic in lib. xvi. cap. 12. Marcellinus dixit: *Acceſſit huic alacritati plenus celſarum poteſtatum aſſenſus, maximeque Florentii Praefecti Praet.* *Idem queritur Valentinianus Aug. in Novella 7. de indulg. Reliquorum. HENR. VALES. Legendum *poteſtatis excelſae,* ut legitur in Editione Pariſienſi Roberti Stephani, et in Editione Lugdunenſi Gryphii. Intelligit Ammianus ludos Circenſes a Coſſ. exhiberi ſolitos, qui ob ſerias occupationes facile differri poterant. GISELIUS. At in codicibus Mſſ. praeſertim in Colbertino, legitur *poteſtates excelſae.* Neque heic de ludis agitur. Ut autem ego cenſeo, indicat ipſosmet Principes, quos *fortunas celſas* in libro xxx. vocat, ab officiis Palatinis et Aulicis odio, aut gratia, aut pecunia impulſis decipi conſueviſſe, cum relationibus falſis, tum ſuppreſſione veritatis, ac defenſionis reorum et querimoniarum Provincialium. Eius rei illuſtre exemplum habemus in libro xxix. cap. 5. §. 2. in Firmo, qui Zammam fratrem ſuum Romano Comiti acceptum clam interemerat. Verba Ammiani ſunt: *Eius* (Zammae) *necem ulciſci impenſiore ſtudio properans Comes,* (Romanus) *ad inſidiatoris perniciem multa ciebat et formidanda. Utque rumores diſtulerunt adſidui, navabatur opera diligens in Palatio, Romani quidem relationes, multa et aſpera congerentes in Firmum libenter ſuſcipi, recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero quae contra Firmus ſalutis tuendae gratia docebat crebro per ſuos, accepta diutius occultari: Remigio tunc Officiorum Magiſtro, affine amicoque Romani, inter potiores Imperatoris neceſſitates haec velut minima et ſuperflua nonniſi opportune legi poſſe aſſeverante. Quae cum ad obruendam defenſionem ſuam agitari animadverteret Maurus* etc. Nonne luditur poteſtas Diis aequa et ſuprema, ſeu Imperator Valentinianus, cui recitantur a pluribus in unum conſpirantibus accuſationes Firmi, occultabantur per Magiſtrum Officiorum et alios eius defenſiones, earum delatoribus, ſpecie maiorum Imperatoris negotiorum, longa dilatione fruſtratis, deriſis? Vide in Cari Vita dictum Diocletiani de Imperatoribus. De eodem queritur ipſemet Valentinianus Aug. in Novella VII. de indulgentiis reliquorum. HADR. VALES.

10. *Leptitanoque agro et Oeenſi.*] Oea ſeu Oeenſis colonia memoratur a Mela ac Plinio in Africae deſcriptione. Apud Ptolemaeum ἕῶα perperam ſcribitur pro ὠέα. In Itinerario quoque Antonini Oea colonia; in Tabula Peutingerorum Oſa colonia multiplici errore perſcribitur. Sita erat inter Sabratam et Leptim: ex quarum trium urbium nomine provincia Tripolis dicta eſt teſte Solino in cap. 30. Sane in Notitia Africae quam Iac. Sirmundus ante ſex annos edidit, Tripolitanae provinciae hae memorantur urbes, Leptis magna, Sabrata, Girba, Oea, Tacapa. In Collatione I. Carthaginenſi Marinianus memoratur Epiſcopus ab Oea: ſic enim legendum eſt, non autem *Aboca.* *Ita in Concilio Carthaginenſi ſub S. Cypriano Natalis ab Oea nominatur. Auguſtinus in Epiſtola v. ad Marcellinum de Apuleio loquens: *Et pro ſtatua ſibi apud Coenſes locanda, ex qua civitate habebat uxo-*

rem, adversus contradictionem quorumdam civium litigaret. Scribe, *apud Oeenses.* Uxor enim Apuleii Pudentilla Oeensis fuit, teste Apuleio ipso in Apologia.* VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 216. Wesseling. ad Anton. Itin. p. 63. W.

Decurionibus multis.] Decuriones sunt, quos frequentius Curiales posterior aetas dixit, et melius. Curiales enim a Curia denominati, ut apud Graecos βουλευταὶ ἀπὸ τῆς βουλῆς. At Decuriones non dicuntur a Decuria. Neque enim municipales Ordines umquam Decurias vocitari videas, nisi in lege 176. Cod. Th. de Decurionibus. Sane Decuriae a Curiis multum distant: Decuriae enim proprie sunt collegia, in quibus Librarii, Scribae, Lictores, Viatores, Nomenclatores, et Accensi Magistratuum Rom. censebantur. Sic Decuria Lictoria Consularis, et Decuria Viatoria Consularis, quarum mentio fit in Thesauro Inscript. Gruteri, et in lege 1. Cod. Theod. de lucris offic. Erat Decuria in quam relati erant Lictores, et Viatores Consulum: et apud Scholiastem Iuvenalis in Sat. v. Decuria Quaestoria ea est, in quam Scribae Quaestorii referebantur. Cave enim ne cum Casaubono in Notis ad Suetonium in Octaviano, interpreteris de Decuria Equitum Rom. Sarmentus enim, quem Decuriam Quaestoriam emisse ait ibi Scholiastes, Scriba erat teste Horatio in Sat. 1, 5, 52. Quo sensu Cicero 4. in Verrem sub finem, Scribas irridet, qui Decuriam emerant nummulis corrogatis. Atque hae Decuriae Scribis partim sorte attribuebantur, ut docet Cicero in 4. Catilinaria; partim Magistratuum gratia, ut Livius in lib. 40. c. 29. scribit: *Scribam cum Quaestor in Decuriam legerat:* partim etiam pretio eos comparabant, ut praeter Ciceronem, et Scholiastem Iuvenalis supra citatos docet Suetonius in vita Horatii his verbis: *Victisque partibus venia impetrata, scriptum quaestorium comparavit.* Scriptus enim est officium Scribae: quo sensu scriptum facere dixit Piso de Flacco quodam apud Agellium in lib. 6. c. 9. et Livius in lib. 9. c. 46. *De his Scribarum Decuriis Suetonius in Claudio cap. 1.* Similiter etiam Decuria Praetoria quaedam fuit, cuius mentio in hac veteri Inscriptione: *Viator. Honor. Dec. Coss. et Praet.* Fuit et Decuria Iulia, de qua vide Indicem Gruteri: et Herculea, et Laurentum, de quibus loquitur lex 46. Cod. Theod. de cursu publico: *Diversorum Officiorum veterani etiamsi per suffragium ad Curiarum honorarium patronatum, aut ad societatem consortiumque Laurentum, aut ad Decuriae Herculeae suffragium adspirasse doceantur.* De Laurentum Decuria loquitur etiam haec vetus Inscriptio: *C. Firmio. C. F. Menen. Rufino equo. publ. Lauren. Lau. Dec. Flamin.* Id est, ut explicare soleo, Laurentinae Lavinatis Decuriae Flamini. Item altera Inscriptio: *M. Valerius. Achilleus. lictor. proximus. Laurens. Lavinas.* De his Decuriis intelligendus est Suetonii locus in Octaviano cap. 57. *Veterani, Decuriae, Tribus:* et Cornelii Taciti in lib. 13. c. 27. ubi de libertinis loquitur: *Hinc plerumque Tribus, Decurias, Ministeria Magistratibus et Sacerdotibus.* Postremo monendum id quoque est, has Decurias intelligi in lege 1. Cod. Theod. de lucris offic. et in titulo libri 14. Cod. Theod. de Decuriis urbis Romae, quod manifeste confirmat lex 1. eius tituli, qua iubetur, ut quicumque ad primos ordines Decuriarum vult promoveri, sit litteratus ex Librariis, aut Censualibus. Qui in his Decuriis erant, dicebantur Decuriales, ut patet ex ve-

tuſtis Inſcriptionibus. *Hi acta omnia et monumenta ſervabant, praecipue ſententias iudicum, contractus, adoptiones, et ſimilia. Unde Caſſiodorus in libri v. Epiſtola xxi. ſic ait: *Omnium hominum quies ac ſecuritas, et publica fides in eorum ſcriniis ſervabatur.* Praeerat autem his omnibus rector Decuriarum: de cuius officio vide Caſſiodorum Epiſtola 21. et 22. libri citati. Editae ſunt nuper Cl. Sarravii Epiſtolae, inter quas legitur Epiſtola Salmaſii pag. 110. in qua totam hancce obſervationem noſtram de ſcripto Quaeſtorio et Decuria Quaeſtoria a Salmaſio compilatam lector agnoſcet. Scripſit enim eam Epiſtolam Salmaſius ſex annis poſt primam Editionem Adnotationum noſtrarum in Amm. Marcellinum. VALES.

Inter quos Ruſticianus Sacerdotalis, et Nicaſius en. Aedilis.] Inter honores municipales, qui Decurionibus pro merito cuiusque deferri ſolebant, fuit Aedilitas, Sacerdotium, Flaminium, et Duumviratus, et ſimiles. De Aedilitate Tertullianus in Apologetico cap. 46. et Geſta purgationis Caeciliani et Felicis: hi a Graecis ἀστυνόμοι dicebantur, ut apud Arrianum in lib. 3. Differt. cap. 1. τοιοῦτόν σε θῶμεν πολίτην Κορινθίων, κἂν οὕτω τύχοι ἀστυνόμον, ἢ ἐφήβαρχον, ἢ στρατηγόν, etc. De Sacerdotio autem ac Flaminio paſſim loquuntur Impp. in Cod. Theod. tit. de Decurionibus, nominatim in lege 21. ubi Sacerdotii honos a Flaminii honore diſtinguitur, perinde ac apud Sidonium in lib. 5. Epiſt. 7. et recte. Nam Sacerdotes provinciarum ſunt; municipiorum Flamines. Tertullianus de Idololatria: *Et coronae aureae Sacerdotum provincialium.* Et paſſim in titulo Codicis Th. de Decurionibus, Sacerdotes provinciae dicuntur. Pacatus in Panegyrico c. 37. *Reverendos municipali purpura Flamines; inſignes apicibus Sacerdotes.* Ac Sacerdotium quidem ἀρχιερωσύνη Graece dicebatur lege 112. eodem; Flaminium autem ἱερωσύνη. Et Sacerdos quidem in civitate metropolitana ſedebat; ut Sacerdos Iovis Opt. Max. Carthagine, ſicut eſt in Geſtis purgationis Felicis Epiſcopi: et Sacerdos provinciae Tripoleos Lepti, teſte hic Marcellino. At Flamines in municipiis erant, ut dixi. *Denique Sacerdotes ius habebant in reliquos Flamines totius provinciae, eosque eligere ſolebant: ut docet Eunapius in Maximo, ubi de Chryſanthio loquitur. Adimendi quoque eis Flaminii habebant poteſtatem: ſicuti indicat Iulianus Aug. in Epiſtola ad Arſacium Sacerdotem Galatiae, quam refert Sozomenus in lib. v. capite xvi.* Ceterum Sacerdotalis hic, et in Codice, is eſt qui Sacerdotio functus eſt: quemadmodum Duumviralis, qui Duumviratum geſſit, in lege 1. Digeſtis de albo ſcribendo, et in Apuleii Apologia, et in Cod. Theod. paſſim: ſic Praeſidalis, Proconſularis et ſimilia. VALES.

Ruſticianus Sacerdotalis.] Sacerdotalium munus, uti et Curialium, quorum velut portio quaedam erat, oneroſum valde fuit, quemadmodum ex plurimis retro Imperatorum Conſtitutionibus patet. Inſcriptio vetus: D. M. TI. CL. HONORATIANI CASTRENSIS MORINI SACERDOTALIS. Et bene in Actis martyrii Tharacii, Probi et Andronici: *Numerius Maximus Proconſul Ciliciae advocans Terentianum Sacerdotalem Ciliciae, iuſſit ei ſequenti die munera edenda curare.* Et poſt alia: *Maximus Proconſul indignans vocat ad ſe Terentianum Sacerdotalem Ciliciae, iubetque edi gladiatorium munus.* *Qui locus praeclare lucem dat Tertulliano

de Spectac. cap. XI. *Quid ergo mirum, si apparatus agonum idololatria conspurcat de coronis profanis, de Sacerdotalibus Praesidibus, de collegiariis ministris, de ipso postremo boum sanguine.* Iam enim cur Sacerdotales Praesides ludis adhibiti, ex Actis scimus. Eoque alius Tertull. locus pertinet ex eodem lib. de Spectacul. cap. ultimo in fine.* Vide Cod. Theodos. L. 22. de Tironibus. LL. 46. 75. 145. 148. 166. 174. 176. de Decurionibus L. 2. Quemadmodum mun. civil. LL. 52. 54. de Haeretic. L. 20. de pagan. sacrif. L. 1. de Spectacul. LINDENBR.

11. *Ruricio Praesidi*] XXVII, 9. W.

12. *Fide congrua*] accurate et sine partium studio. W.

17. *Praestructus*] antea monitus (a Remigio). *Numerorum principiis* ducibus militum. *Tamquam potenti et Palatii Summatibus proximo* supra Tribuno et Notario. *Praestarent* concederent. W.

19. *Missus ut Notarius incorruptus donativum,* etc.] Notarii fere ab Imperatoribus eligebantur, qui donativum militibus erogandum perferrent. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Patricio et Hypatio Coss. *Anastasius,* ait, *Imperator donativum Illyricianis militibus per Paulum Tribunum Notariorum erogandum misit.* VALES.

20. *Flagitiorum arbitra conscientia.*] Id est flagitiorum conscientia velut arbitra Palladium cum Romano conciliavit. Sic Tacitus in lib. 6. c. 4. dixit: *Cur mutua accusatione intentata nunc sileant? metum prorsus et noxam conscientiae pro foedere haberi.* Idem in lib. 4. Annalium: *Iidemque sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artae amicitiae fecere:* et in eamdem sententiam apposite Iuvenalis in Satyra 3. v. 50.

Quis nunc diligitur nisi conscius, et cui fervens
Aestuat occultis animus semperque tacendis?

Et paullo post:

Carus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult
Accusare potest.

*Quibus adde Chrysostomum Homilia 59. in Matthaeum sub finem, ubi de malis rectoribus loquitur: τοὺς συνειδότας αὐτοῖς ἅπαντας τρέμοντες: et in Homilia 21. in Epistolam Pauli ad Romanos pag. 301. Augustinus in Psalmum 36. Homilia 2. *Duo,* inquit, *iniusti vix se patiuntur: et quando sibi videntur diligere, conscientiam sibi debent, non amicitiam.** VALES.

Merita] caussas vel veras vel fictas. W.

21. *Domesticum suum illuc volucriter misit.*] Ita Ms. ut *lib. 20. cap. 4. *Occupavere volucriter regiam.** Lib. XXI. cap. 9. *Volucriter ad destinata festinans.* Lib. XXIX. cap. 1. *Maligna insectatione volucriter perurgebat.* LINDENBR.

Domesticum suum] v. supra ad XV, 6. init. et Ind. II. W.

22. *Ruricium Praesidem, ut mendacem.*] Ruricius Praeses erat Tripoleos seu Tripolitanae provinciae. Is super vastatione provinciae, et incursu barbarorum relationem ad Principem miserat cum decretis et desideriis Concilii Tripolitanorum. VALES.

Immodica] liberius dicta. W.

23. *Sitifim* (Setif) *Uticam* (Satkor). W.

Vicarii Crefcentis.] Crefcens Vicarius Africae fuit, Gratiano II. et Probo Coff. ut difcimus ex lege 17. Cod. Theod. de annona et tributis; qui fuit annus Natalis Dominici 371. Hoc itaque vel fequenti anno geftum id eft, quod memorat Marcellinus. VALES. Cf. omnino *Tillemont* T. v. P. 1. p. 42. ff. qui, quibus annis haec Romani fcelera tribuenda fint, expofuit. W.

Addicti] abfolute; fubintell. fupplicio, quod aliis locis, v. c. 15, 3. additum. W.

Conftanter faluti fuae (pro falute) *propugnans* cf. 18. 8. *Neceffaria ad expeditionales ufus* camelos cet. W.

24. *Sollicitatis cuftodibus*] vel corruptis vel deceptis. *Fatali lege* morte fua, naturali. W.

25. Sic ab hoftibus aeque ac Romanis vexata Tripolis, fed *ipfa Iuftitia non indefenfam* eam reliquit, et execrationes iniufte necatorum habuere eventum. — *Sacramento folutus* exauctoratus, paullo poft *proiecticius*, ergo cum ignominia dimiffus. W.

26. *Cum Theodofius veniffet in Africam* 29, 5. *Praefcripti* antea memorati *Romani rem mobilem fcrutaretur*, tabularia inprimis, chartas. (Ernefti exponit: *omnia praefcripta, eorumque quafi tabularium.* vereor ut recte; faltem tum verba *ut iuffum eft,* abundant vel pro gloffemate funt habenda.) W.

Apud aures facras.] Aures facras, et divinas aures Principibus tribuebant illo tempore: et ita loquitur, ut ceteros mittam, Symmachus in lib. x. Epift. 34. Eumenius in Orat. de fcholis, et Imp. in lege 9. Cod. Theod. de legatis. VALES.

27. *Quas criminum coxerit moles.*] Erneft. hac quaefita metaphora refpici putat ad diuturnitatem, qua fiunt maturae fruges et infinitae res aliae, ut etiam homines *cocti* dicantur, qui funt aevo maturi. At vero fimplicius videtur *coxerit* explicare *mifcuerit.* W.

In ftatione.] Id eft in manfione quadam militari, aut in mutatione. Stationem enim fic a Marcellino fumi folere fupra notavi: fed fi hic ita fumitur ftatio, cur ftationis feu opidi nomen praetermifit Marcellinus? VALES.

Fefto die Chrift. ritus in Ecclefia pernoctabant.] Mos erat veterum Chriftianorum, ut quo die Synaxis erat futura, de nocte in Ecclefiam convenirent, et orationi vacarent. Athanafius in Apologia ad Conftantium: *καὶ ἡμεῖς μὲν ηὐχόμεθα συνήθως, ἐπειδὴ παννυχὶς ἦν ἐσομένης συνάξεως.* Et multo poft: *νὺξ ἦν, καὶ τοῦ λαοῦ τινὲς ἐπαννύχιζον προσδοκωμένης συνάξεως.* VALES.

Fefto die Chriftiani ritus in Ecclefia pernoctabant.] *Pervigilia baptizandorum apud Tertull. de Baptifmo cap. 20. De Pernoctatione in Ecclefiis Athanafius in Apologetico pag. 538.* Antiquiffimum atque praecipuum Chriftianorum pervigilium fuit, quod in Pafchali fefto celebrabant, ipforum Apoftolorum fcitu inftitutum, ut autumant, qui Clementis Rom. fidem non furcillant. Sic enim ille Conftitut. Apoftol. lib. v. cap. 20. *Ἀπὸ ἑσπέρας πέμπτης μέχρις ἀλεκτροφωνίας ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν ἐκκλησίᾳ συναθροιζόμενοι γρηγορεῖτε προσευχόμενοι, καὶ δεόμενοι τοῦ θεοῦ ἐν τῇ διανυκτερεύσει ὑμῶν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τοὺς ψαλμοὺς, μέχρις ἀλεκτρυόνων κραυγῆς.* Verusne an fuppofiticius hic Clemens, non difputo: certum equidem pri-

mogeniorum Christianorum hunc morem fuisse. Et Gregor. Nyss. his plane similia scribit *εἰς τὸ ἅγιον πάσχα*: *Τὸ μὲν γὰρ ὁρώμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς, φῶς ἦν τῇ τοῦ πυρὸς νεφέλῃ διὰ τῶν λαμπάδων ἡμῖν ἐν τῇ νυκτὶ δᾳδουχούμενον· ὁ δὲ παννύχιος ταῖς ἀκοαῖς προσηχῶν λόγος, ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς.** Maximus Episc. Taurinens. Homilia 1. in nativitate Pentecostes: — *Sicut modo fecimus*, (in sollemnitate Paschali) *ieiunavimus sabbatho, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes institimus.* *Vid. Lactant. lib. 7. cap. 19. Accessere postea aliorum quoque sollemnium vigiliae, quas magno cum castu religiosiores peragebant, donec a vero cultu ad superstitionem sanctitas paullatim prolapsa est: solumque nunc id nocte, qua Dominus noster Christus natus, ex decreto Telesphori PP. et quibusdam in locis in honorem Iohannis Baptistae, pervigilium in Romana Ecclesia frequentatur.* Ausonius in Orat. Paschali:

Ut longum celebris devotio continuetur,
Ad temet properant vigilatu convenientes.
Nox lucem referet funalibus anteferendam,
Nox lumen pariens credentibus indubitatum,
Nox flammis operum mediatrix sidereorum.

Ado Viennens. pag. 162. *Desperatione deposita reditur ad Ecclesiam, in eaque vigiliarum nocte sancti Paschae concepit animo Rogationes.* Euseb. Histor. Eccles. lib. 2. cap. 17. interprete Rufino: *Vigilias, sicut apud nos sollemnitas celebratur, cum in ieiuniis pernoctare, et lectionibus sanctis auditum praebere consuevimus.* Alcimus Avitus Episc. Viennens. de prima festi Rogationum institutione pag. 339. *Tracta sunt haec inter timores publicos et rumores privatos usque ad imminentem vigiliarum sollemnium noctem, qua celebrari festum Dominicae Resurrectionis annua consuetudo poscebat.* Tertull. lib. 2. cap. 4. ad Uxorem: *Quis* (gentilium uxorem suam Christianam) *nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, a latere suo eximi libenter feret? Quis denique sollemnibus Paschae abnoctantem securus sustinebit?* Vide quae ad hunc locum Pamelius.* LINDENBR.

In ecclesia] templo. Sic XXII, 11. et alibi. — *Innodato gutture laquei nexibus interiit* gulam sibi ipse fregit. W.

28. *Linguas ut prodigas*] procaces, iusto liberiores. W.

Ad Hesperium Proconsulem.] Hesperius Proconsul Africae fuit, Valente V. et Valentiniano Iuniore Coss. ut scriptum est in lege 3. Cod. Theod. de Scenicis, qui annus fuit Natalis Dominici 376. Idem postea Praefectus Praetorio Galliarum fuit, una cum patre suo Ausonio, Consulatu Ausonii ipsius et Olybrii, ut est in Codice Theodosiano. Quod confirmat etiam Ausonius in Gratiarum actione ad Gratianum, quam dixit tum, cum e Consulatu decederet (p. 576. edit. Floridi): *Ad Praefecturae collegium filius cum patre coniunctus.* Et paullo post: *Et tui tantum Praefectura beneficii, quae et ipsa non vult vice simplici gratulari, liberalius divisa quam iuncta, cum teneamus ambo integrum, neuter desideret separatum.* Itaque tunc primum videntur duo simul fuisse Praefecti Praet. per Gallias. Ad hunc Hesperium exstant Epistolae Symmachi in lib. 1. VALES.

Et Flavianum Vicarium.] Flavianus Vicarius Africae memoratur in lege 2. Cod. Theod. ne sanctum Baptisma iteretur, Gra-

tiano IV. et Merobaude Coff. anno Chrifti 377. Idem poftea Praefectus Praetorio Illyrici et Italiae Antonio et Syagrio Coff. lege 13. Cod. Theod. de poenis, anno Dom. 382. et iterum anno 391. Confulatu Tatiani et Symmachi Praefecturam adminiftravit, ut praeter leges in Cod. Theod. de Apoftatis, docet Symmachus in lib. 2. Epift. 61. Anno item fequenti cum Eugenius tyrannidem arripuiffet, auctoritate fua Flavianus adhuc Praefectus Praet. eum impulit, ut fe ad bellum pararet, *extis victoriam ei portendi* affirmans, ut fcribit *Rufinus in libro XI. cap. 33.* et ex eo Sozomenus in lib. VII. cap. 22. Denique Conful fuit tefte Symmacho in lib. 2. Epift. 82. et 83. ab Eugenio, ut opinor, factus: quo fit, ut nomen eius in Faftis non compareat. Huic Romae ftatua pofita eft cum hac Infcriptione: VIRIO NICOMACHO FLAVIANO. V. C. QUAEST. PRAET. PONTIF. MAIORI CONSULARI SICILIAE VICARIO AFRICAE. QUAEST. INTRA PALATIUM. PRAEF. PRAET. ITERUM COS. ORD. HISTORICO DISERTISSIMO Q. FAB. MEMMIUS SYMMACHUS V. C. PROSOCERO OPTIMO. *Eiusdem Flaviani Praef. Praet. meminit Paulinus in Vita Ambrofii.* VALES.

Auctoritate nixa iuftiffima.] Auctoritas hic pro imperiali praecepto ponitur, ut apud Symmachum, Sulpicium Severum, Ambrofium Epift. 29. et alios. Interdum etiam pro iudicum decretis et iuffionibus fumitur, ut in Edicto Theodorici, et in veteri Infcriptione: *Ex auctoritate L. Turci. Aproniani. V. C. Praef. Urbis, etc.* Mff. tamen codices hoc in loco fcriptum habent, *auctoritate mixta iuftiffima.* Sic enim in Regio et Valentino exemplari [et Colbert.] perfcriptum reperi: quibus Auguftana ac Bafilienfis Editio fuffragantur. VALES.

Caecilio] fupra nominato Romani confiliario. W.

29. *Cothurni terribilis fabulae* tragoediae *hoc quoque poft depofitum aulaeum* (cf. ad 26, 6. notata) *acceffit,* quafi *exodium* (Nachfpiel). W.

Merobaudis, Magiftri fortaffe tum Officiorum, favore fufceptus eft, denuoque, ut provinciales aliqui evocarentur, impetraverat. W.

30. *Obfimulatis documentis probabilib.*] Hic locus mihi quidem corruptus videtur. Si enim haec documenta probabilia erant, quomodo fimulata dicuntur? nifi forte *obfimulata* idem valet atque *oppofita:* quod certe aut omnino dicendum eft, aut emendandum hoc modo: *Fruftraque fe tractos ob fimultates documentis probabilibus oftendiffent.* VALES.

Laqueo vitam elifit] mire dictum pro fufpendit fefe. *Loco congruo* v. infra 30, 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIX. C. I.

2. *Traianus Comes*] Armeniae. v. Ind. I. W.

3. *Vagabanta*] locum Mesopotamiae. W.

4. *Utrimquesecus*] ex utraque parte. cf. 21, 12. — *Ad sedes* domum. W.

Antiochiam Imp. Rom. ingressus.] Valens Imperator Antiochiam ingressus est, Gratiano II. et Probo Coss. ut colligo ex lege 74. et 76. Cod. Theod. de Decurionibus. Quod etiam testimonio Libanii confirmari potest: qui in Vita sua se quinquagenarium fuisse Ioviano adhuc imperante testatus pag. 46. postea pag. 48. annum aetatis octavum et quinquagesimum egisse se dicit, tunc cum Valens Aug. Antiochiam venit. Cum igitur ab exitu Ioviani ad Consulatum Gratiani II. anni sint octo, relinquitur Valentem eo quem dixi anno Antiochiam introisse. Adde Socratem in lib. 4. cap. 13. VALES.

Ut aperiet series delata (Reines. mavult *dilatata*) *gestorum*. cf. omnino Zos. 4, 15. W.

5. *Inquies*] cf. 19, 5. — *Palatinos* h. l. qui sub Comite largitionum reditus exigebant. v. Ind. II. *Exigi iussos*, qui iussu Imperatoris de aerario intercepta restituere debebant. W.

Comiti Fortunatiano.] Comitem rerum Privatarum intellige, sub cuius iurisdictione erant Palatini, qui rei Privatae titulos exigebant. Fortunatianus enim Comes rei Privatae dicitur Valentiniano Nobil. puero, et Victore Coss. in Codice Theod. de metallis, et titulo de aquae ductu: quam dignitatem etiam insequenti gessit anno, ut docet subscriptio legis 2. Cod. Theod. de tironibus. De eodem Zosimus in lib. 4. c. 14. ubi hanc historiam narrat: *Φορτουνατιανὸς τῇ τῶν βασιλικῶν ἐφεστὼς ταμιείων φροντίδι, γοητείας γραφὴν φεύγοντα κρίνων ὑπέβαλνν αἰκισμοῖς.* *Fuit porro inter praecipuos amicos Libanii, eumque Libanius virum doctissimum fuisse testatur, et tam prosa quam versu disertissimum: ut docet Epistola 262. libri 4. et 25. libri 5.* VALES. Reines. „*Φορτουνατιανὸς τῇ τῶν βασιλείων ἐφεστὼς ταμιείων φροντίδι.* Zos. 4, 14. Ad Fortunatianum est l. 2. Cod. Theod. de tironibus Impp. Valent. et Val. data prid. Kal. Febr. Marcianopoli Coss. Augustis ipsis, h. e. A. 365. it. ad Fortunatianum Com. rei privatae l. 5. de metallis et metallariis Antiochiae prid. Kal. Mart. A. 369.“ W.

Quia nimia asperitate.] In codice Regio [et Colbert.] scribitur, *qui animi asperitate;* quam scripturam in Augustana etiam Editione reperi. VALES.

Pro potestatis auctoritate, quam *regebat.* Wopkens in Act. Soc. Traiect. T. II. p. 117. mavult *gerebat;* tum vero plura Ammiani loca essent corrigenda. W.

Heliodorum fatorum per genituras interpretem.] Eumdem infra Mathematicum appellat. Hi etiam Genethliaci dicebantur, ut in lib. 14. cap. 1. Agellii legitur; Graecis γενεθλιαλόγοι, et γενεσιαλόγοι. Sic enim Artemidorus in lib. 2. cap. 74. περὶ δὲ μαθηματικῶν τῶν γενεσιαλόγων: et Origenes contra Celsum, ni fallor. Unde in capite 60. Concilii in Trullo pro τὴν τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν, scribendum videtur γενεσιαλογίαν. Cicero, Vitruvius, et plerique antiquiorum Chaldaeos vocabant, eo quod haec praedictionum ratio a Chaldaeis primum inventa sit. Quamquam alii Aegyptios auctores faciunt, ut Arnobius in lib. 2. *Quando siderum motus, aut ratio coepta est Genethliaca sciri? non post Theutatem Aegyptium, etc.* cui opinioni favere videtur Marcellinus noster in fine lib. 22. quum ait de Aegyptiis: *Super his scientiam callent quae fatorum vias ostendit.* De iisdem Genethliacis sentit etiam in lib. 30. cap. IV. *Hi velut fata natalicia praemonstrantes, etc.* Contra huius scientiae vanitatem disputat Favorinus apud Agellium in lib. 14. et Cicero in 2. de Divin. c. 47. cuius haec verba sunt inprimis notanda: *Quam multa ego Pompeio, quam multa Crasso, quam multa huic ipsi Caesari a Chaldaeis dicta memini, neminem eorum nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum? ut mihi permirum videatur, quemquam exstare qui etiamnum credat iis, quorum praedicta videat re et eventis refelli.* VALES.

Praetor. iudicio tradidit Praefecturae.] Modesti scilicet Praefecti Praetorio. Nam ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 14. cum Palatini illi, veneficii accusati, a Fortunatiano tormentis subditi, multos conscios nominassent: res cognitioni Modesti praef. mandata est, eo quod personae exhibendae erant, iurisdictioni Comitis Privatarum haudquaquam obnoxiae. VALES.

6. *Rudentem explicuit immensum* (qua eadem translatione usus Cicero de Divin. I, 56.) longam narrationem incepit. W.

Fidustium Praesidialem.] Id est Praesidatu functum, ut ad lib. 22. c. 14. notavi. Huius autem Fidustii meminit Libanius in vita sua p. 56. εὗρον ἕτερον λόχον, Φιδούστιόν τε καὶ οὓς ἐκεῖνος ἐπανέστησε τῷ σκήπτρῳ, etc. Irenaeum quoque et Pergamium eius factionis conscios ibidem Libanius commemorat: quos cum interrogasset Valens num et Libanius particeps foret, illi ignarum et insontem esse Libanium confessi sunt, tametsi Pergamius Libanio esset infensus. *De hoc eodem Pergamio loquitur in Epistola 101. ad Aristophanem Corinthium in libro 4. Epist.* VALES.

Detestandis praesagiis (vaticinandi praesagium 21, 1.) W.

7. *Absolute*] clare, aperte, sine tergiversatione. — *Motas sortes.* Movere vox solemnis de rebus sacris, oraculis, sortibus adhibita. Gronov. Obss. p. 99. W.

8. *Cunctantibus*] audiendi cupidis. *Theodorus, secundum inter Notarios adeptus iam gradum.* τοῖς βασιλικοῖς ὑπογραφεῦσιν ἐναριθμούμενος Zosim. IV, 13. W.

Anti-

Antiquitus claro genere in Galliis natus.] Elogium Theodori habes etiam apud Chryſoſtomum in Epiſtola ad iuniorem viduam. Sed eum in Sicilia natum eſſe Chryſoſtomus affirmat his verbis, quae quoniam adhuc a nemine obſervata ſunt, hic praeteriri non debent. θεόδωρον ἴσως ἀκούεις τὸν ἀπὸ σικελίας· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐπισήμων ἐτύγχανεν ὤν. οὗτος καὶ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος καὶ παῤῥησίᾳ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πάντων κρατῶν, καὶ δυνάμενος ὅσα τῶν ἔνδον στρεφομένων οὐδεὶς, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐπραγίαν πρᾴως ἐκείνην· ἀλλ᾽ ἐπιβουλεύσας βασιλεῖ καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν ἀπετμήθη, ἡ δὲ τούτου γυνὴ πάντων ἄφνω γυμνωθεῖσα τῶν αὐτῆς, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπεσοῦσα, ταῖς ταμειακαῖς ἐρίθοις ἐγκατελέγετο. *Theodorum forte audiſti illum e Sicilia oriundum: fuit enim vir in primis illuſtris. Hic cum et formae dignitate, et proceritate corporis, et erga Principem ipſum libertate omnes ſuperaret, tantumque poſſet quantum in palatio nemo, felicitatem ſuam moderate non tulit: ſed inſidias Principi ſtruens cum deprehenſus eſſet, ipſe quidem poenas capite dedit: uxor autem ipſius ſubito bonis omnibus et ipſa quoque libertate ſpoliata, inter cellarias ancillas relata eſt.* Igitur Theodorus natus quidem erat in Sicilia: ſed eius origo erat ex Gallia teſte Marcellino. Et ſic conciliandus eſt cum Marcellino Chryſoſtomus. Eadem ratione originem a patria ſeparari videas paſſim in Hiſtoria Auguſtorum. Nec aliter conciliare ſoleo Aurelium Victorem cum Victoris Epitome: ex quibus alter (de Caeſ. c. 12.) Nervam Cretenſem vocat, altera c. 12. Narnienſem. Nulla enim eſt disſenſio, ſi intelligamus Nervam Narniae quidem genitum, origine autem Cretenſem fuiſſe. VALES. Simile exemplum iam ſupra adfuit xv, 3, 4. W.

Semper officio, locoque quem ret. ſuperior videbatur] Eodem plane modo Valentinianum laudat Socrates in principio libri 4. ἦν δὲ καὶ μεγαλόψυχος ὁ ἀνὴρ, καὶ ἀεὶ τῆς παρούσης τύχης μείζων ἐφαίνετο: *et Gregorius Naz. de Caeſario fratre loquens in Orat. 10. pag. 166.* VALES.

9. *Per Euſerium.*] Scribendum puto *Eucaerium*, quod nomen originem Graecam habet εὐκαίριος: ſic *Eucaerus* quidam Alexandrinus memoratur a Tacito in lib. 14. c. 60. VALES. Reineſius legendum ſuſpicabatur *Euſemum*, εὔσημον, διάσημον, provocans ad Inſcript. 4. p. 1037. W.

10. *Geſtorum volumine*] actis criminalibus ad Imperatorem miſſis. W.

Praefecti Praet. tunc Modeſti.] Is Auxonio Praefecto Praet. ſucceſſerat ex anno Dom. 371. Gratiano II. et Probo Coſſ. Nam Auxonius ſub initium huius anni, aut ſub alterius exitum deceſſerat, ut docet lex 2. Cod. Theod. de patrociniis vicorum. Zoſimus in lib. 4. c. 11. τελευτήσαντος δὲ τοῦ τῆς αὐλῆς ἐπάρχου (Auxonium intelligit) Μοδέστῳ ταύτην παραδίδωσι τὴν ἀρχήν. Ex his patet graviter halucinatum eſſe Scaligerum, qui in lib. 2. Auſon. Lectionum cap. 17. affirmat Auxonium in Codice Th. vitioſe perſcribi, et Auſonium emendandum eſſe. Atqui Auxonius is de quo dixi, anno Dom. circiter 371. abiit e vita: Auſonius autem diu poſt hunc annum et Conſul et Praefectus fuit. Adde quod Auxonius Praeſ. Praet. Orientis fuit ſub Valente, cum Auſonius Praefectus fuerit Praet. per Gallias ſub Gratiano. Ceterum Modeſtus huic iudicio quod narrat Marcellinus, a Valente prae-

fectus eſt: et cum ſedulam operam in hac quaeſtione navaſſet, Conſulatum inſequenti anno praemii loco accepit. *Hunc porro Modeſtum intelligit Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri de laudibus Baſilii Magni, ut teſtatur etiam Theodorus: quem quidem Arianum fuiſſe, utpote ab Arianis baptizatum, Gregorius refert, et variis blanditiarum artibus Valentem ſibi conciliando, Praefecturam Praetorianam diutius retinuiſſe. Idque de ipſo Marcellinus noſter commemorat cum heic, tum in libro 30. VALES.

11. *Obumbratis blanditiarum concinnitatibus cavillando* obſcuris tornatisque quaſi verborum formulis, iisdem tamen ironicis reapſe et deluſoriis *Valentem ſubruſticum* inſipidum *ſibi commulcebat* conciliare ſtudebat. — *Vanitiem* 21, 1. — *Sidera quoque exhiberi* ſiſti, coelo evocari, ut iuſſis eius parerent. W.

12. *Theodorus a Conſtantinopoli — rapi iubetur*] Antiochiam nempe adducendus, ubi tum verſabatur Valens. *Ex praeiudiciis* antea habitis conſultationibus. W.

13. *Carceres diſtenti*] plures in urbe. — *Catervas conſtipatione vaporata confertas* ita confertas, ut prae vapore ducere ſpiritum vix poſſent, paene ſuffocarentur. W.

14. *Aliquando tamen*] i. e. aliquando tandem. Sic cod. Colbert. monente Hadr. Valeſ. in Praef. p. LVIII. *Praemortuus* ante mortem quaſi mortuus et *atratus* ſqualidus. — *Territorii* agri Antiocheni. — *Indagines* inquiſitiones. W.

15. *Salutem tunc in extrema demerſam*] vitam in ſummum periculum adductam — *diſcriminibus in Thracia* v. 31, 13. W.

16. *Vitae terminis* cet. *frenantibus* cum a Parcis praeſtitutus terminus conatus omnes irritos faceret. W.

17. *Ut ſub Principibus Commodo et Severo nonnumquam accidebat*] Vide Herodian. lib. I. et III. Xiphilinum ex Dione Lib. LXXII. c. 4. Lamprid. in Commod. c. 4. *Tertullian. Apologet. cap. 35.* LINDENBR.

In amphitheatrali cavea] anguſto aditu, qui ad amphitheatrum ducebat. W.

A Quintiano Senatore.] Sic eum Herodianus I, 8. nominat, quem ubique ſequitur Marcellinus noſter, ut recte Caſaubonus notavit ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 482. At Xiphilinus in Commodo Lib. LXXII. c. 4. et Lampridius c. 4. Claudium Pompeianum vocant, itidemque Zonaras: ſed non dubito, quin corrupti ſint in hac parte Dionis codices, et Lampridium, et Zonaram, et Xiphilinum in errorem induxerint. Etenim Pompeianus Commodi manus evaſiſſe dicitur ab ipſo Dione in lib. 72. et Pertinaci quoque ſuperſtes fuiſſe in lib. 73. c. 3. et apud Capitolinum in Pertinace c. 2. vita quoque et moribus ſanctiſſimus, planeque Commodi diſſimilis fuiſſe proditur ab iisdem. Itaque certum habeo, apud Xiphilinnm pro his verbis, Κλαύδιος πομπηϊανὸς ἐπεβούλευσε, ſcribendum fuiſſe, Κουαδράτος ἐπεβούλευσε, quod ex ſequentibus liquido confirmatur. Subiicit enim Xiphilinus eum cum Lucilla ſtupri conſuetudinem habuiſſe, eique Lucillae filiam deſponſam: eumdem ob laſciviam Commodo carum fuiſſe, quocum ludere et vagari ſolebat. Quae omnia in Pompeiani quidem gravitatem non cadunt: Quadrato vero optime conveniunt, ut docet Herodianus in lib. I. VALES. Reimarus ad Dionis 72, 4.

ita litem componit, ut dicat, more Romanis confueto duo nomina ei fuiffe Quintiani Pompeiani, tresque omnino illius aetatis Pompeianos probe discernendos effe. cf. Tillemontium T. 2. p. 770. et 1070. W.

Alter (Septimius Severus) *a Saturnino confilio Plautiani Praefecti in cubiculo* paene *confoderetur.* Et hic diffentit nofter a Dione 76, 2. qui Saturninum a Plautiano quidem ait fubornatum, fed rem omnem ad Imperatorem detuliffe. cf. Tillemont. T. III. p. 108. W.

18. *Nocentes innocentesque maligna infect.*] Idem fcribit Libanius in vita fua, pag. 56. (Reisk. I. p. 113.) *καὶ ἐχώρει μὲν διὰ τῶν ἠδικηκότων ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχήν· προσετίθετο δέ τις καὶ τῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισταμένων. μάντις δὲ ἅπας ἐχθρὸς καὶ ὅτῳ τε ἐδέησε τῆς τέχνης διδάσκεσθαι περὶ τῶν ἰδίων. Et Imperator principio quidem nocentes fupplicio afficiebat: poftea vero quidam involuti funt, qui nihil tale norant omnesque vates, et qui vatum opera in privatis fuis negotiis ufi fuerant, hoftes publici habebantur.* Quibus confentanea fcribit Sozomenus in lib. 6. cap. 35. VALES.

19. *Novos hiatus*] fontes ad avaritiam explendam. — *Inftitutum* ingenium hominis. W.

Mortem in acie linguae portantis.] Aut addendum aut tacite fubaudiendum eft hoc modo, *mortem et vitam in acie linguae port.* Alioquin quomodo intelligas quae fequuntur, *ad partem peffimam depravantes?* ad mortem fcilicet. Haec autem explicatio confirmatur ex libro 18. cap. 3. ubi Ariftoteles Callifthenem crebro monuiffe dicitur, ut quam rariffime et iucundiffime loqueretur apud hominem *vitae poteftatem et necis in acie linguae portantem.* VALES. Vix opiner iuftam aut comparationem aut ex ea argumentationem effe. Nunc enim non vitam quoque, fed unam mortem ab Valente in acie linguae portatam dicit, refpiciens ad folam et praecipuam Principis eius faevitiam et voces condemnando adfuetas. Quae ut pronuntiarentur, quum ab animi propenfione deberent proficifci, ab adulatoribus indoles (fic vocat *inftitutum*) et mos fere in naturam mutatus *in peffimam,* hoc eft condemnando et occidendo indulgentem *partem,* non meliorem et lenem corrumpebatur. GRON.

20. *Expofitus acceffu* (Dat.) et *reclufus,* aures eius patebant femper. W.

Opertis fufurris] clandeftinis delationibus. W.

21. *Clementiae fpecie*] condonatae nempe vitae. *Quorum in aerario bona coacta* (fic Hadr. Valef. cuius Praefationem vide p. LIX. in honorem Cod. Colbert. antiquiores *in aerariUM,* quod facilius.) aerario adiudicata. W.

Et ipfe ad quaeftus proprios redigebat.] Foedam Valentis avaritiam hic et paffim omnibus paginis infectatur: qui damnatorum bona non folum fifco vindicabat, fed etiam in proprios ufus vertebat: cum modeftiores Principes aut proximis ea relinquere folerent, aut petitoribus concedere, aut in aerarium publicum ad ufus publicos referre. Sic Hadrianus tefte Spartiano c. 7. extr. *damnatorum bona in fifcum privatum redigi vetuit, omni fumma in aerarium publicum Pop. Rom. recepta.* Et Severus bona Albinianorum profcripfit, atque in aerarium publicum retulit, ut

ait Capitolinus in Albino c. 12. Vide titulum in Codice Th. de bonis proſcriptorum. VALES.

Suadet Theognis poëta] Cuius locus hic eſt v. 175.

Ἄνδρ᾽ ἀγαθὸν πενίη πάντων δάμνησι μάλιστα
Καὶ γήρως πολιοῦ, Κύρνε, καὶ ἠπιάλου·
Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον
Ῥίπτειν, καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ᾽ ἠλιβάτων. LINDENBR.

23. *Expediuntur pondera plumbea*] Imp. Conſtantinus L. 2. C. de exactor. *Plumbatarumque verbera aut pondera, aliaque ab inſolentia iudicum reperta ſupplicia.* LINDENBR.

Pondera plumbea] h. l. non de loris cogitandum, quibus globuli plumbei erant innexi, uti 28, 1. ſed pondera ſunt *compedes plumbei*, in equuleo acuminato ſedentibus appenſi. (Imaginem vide ap. Magium de equuleo p. 46.) W.

Abde] uſitatius obnube caput. W.

24. *Addici*] abſolute pro ſuppliciis affici poſt *cruciabiles poenas* tormenta. — *Penitiſſima*, exactior, accuratior. W.

25. *Introvocatu*] vix alibi reperias. — *Imprecationibus praeſciſſe nefariis* i. q. ſupra: deteſtandis praeſagiis didiciſſe futura. — *In verba periculoſa proiectus* ſurioris linguae 25, 4. in damnum, perniciem aliorum. — *Ab extremo Atlante,* ab ultimis orbis terrarum finibus. — *Conſarcinante ardua,* cum crimina undique in homines innoxios cumulare videretur. W.

26. *Salia Comes Theſaurorum*] v. Ind. II. W.

27. *Cognitoribus praeſcripta oſtentantibus legum*] ad leges provocantibus. — *Momenta* rationes decidendi. W.

Si admotus quisquam fabricae diffugiſſet.] Per fabricam videtur intelligere murum qui podium ab arena diſtinguebat: de quo vide Lipſium in cap. 12. de Amphitheatro: vel ſane cancelloſos poſtes, quibus admoti beſtiarii ſubita converſione ferarum impetus eludebant, ut refert Caſſiodorus in lib. 5. epiſt. 42. VALES.

28. *Patricius et Hilarius.*] Patricius e Lydia, Hilarius ex Phrygia erat oriundus teſte Zoſimo L. IV. c. 15. Utriusque elogium habes apud Suidam ex Eunapii Hiſtoria, ni fallor: Ἱλάριος ὁ ἐκ Φρυγίας ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως Ῥωμαίων κατὰ παιδείαν μὲν ἦν ἀνὴρ οὐ γνώριμος· κοινωνεῖν δὲ αὐτῷ θεὸς ἐδόκει τῆς τοῦ μέλλοντος προγνώσεως· ὥστε ἦν μάντις ἄριστος. De Patricio vero haec habet: Πατρίκιος· οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως· ἦν δὲ ἐκ Λυδίας· ὃς τῆς ἀπὸ τῶν φαινομένων ἢ παρατρεχόντων σημείων τεκμάρσεως ἀκριβὴς ἦν ἐξεταστής. Sed utrobique ἐπὶ Οὐάλεντος ſcribendum exiſtimo. VALES.

Ordinem replicare] omnia ex ordine exponere. — *Fodicatis* per forcipes *lateribus* in equuleis extenſorum. W.

29. *Conſtruximus, inquit, magnifici iudices*] Vid. Zoſimus lib. IV. c. 13. Socrates lib. IV. cap. 15. Niceph. Calliſt. lib. XI. cap. 45. Georg. Cedren. pag. 257. *Haec erat τραπεζομαντικὴ, de qua videndus Tertullianus in Apologetici cap. 23.* LINDENBR.

Menſulam] tripodem. Sic enim aliquot verſiculis ante. — *Imprecationibus carminum ſecretorum* formulis magicis. — *Choragiis* variis inſtrumentorum apparatibus adhibitis (Vorrichtungen) — *Ritualiter* rite *conſecratam* ad hunc myſticum uſum dedicatam *movimus* collocavimus, ea uti coepimus. W.

30. *Domus emaculatae odoribus undique*] suffumigatae thure. W.

Lance rotunda pure superposita.] Sic etiam tripodi Delphico superposita lanx erat, quae Graece dicitur κύκλος seu ὅλμος· Pollux in lib. x. c. 23. τοῦ δελφικοῦ τρίποδος, inquit, ἐπίθημα κύκλος καὶ ὅλμος. De hoc disco Artemidorus in lib. 5. ἔδοξέ τις ἐπὶ κύκλῳ τρίποδος διαπλεῖν πέλαγος μέγα. VALES.

Lance patera *rotunda pure* plane rotunda. — *Elementorum viginti quatuor scriptiles formae* literae, quod vocamus, alphabeti. — *Incisae* ita tamen, ut in superficie paterae prominerent. *Diiungebantur spatiis examinate dimensis,* ut litera quaeque pari undique spatio ab altera distaret, uti in descriptione horarum in horologiis nostris. W.

Spatiis examinatae dimensis] Magis placet Basiliensis Editionis scriptura, *examinate dimensis.* VALES.

31. *Linteis indumentis — linteis soccis*] Vestimenta lintea, alba erant omnino personarum sacrarum gestamina. W.

Torulo capite circumflexo.] In Regio codice, *et Tolos.* superscriptum est *capiti:* quam scripturam equidem vulgatae praetulerim. Est autem torulus tum hic, tum in lib. XVI. c. 12. §. 24. fascia seu vitta. VALES.

Verbenas] quae sunt omnes herbae in locis sacris procrescentes, vel frondes arborum Numini alicui consecratarum, v. c. lauri, olivae, myrti cet. h. l. *lauri,* quod suadet statim sequens Apollo. *felicis arboris,* in qua nihil mali ominis esset, ut cypressi, taxi cet. W.

Litato placato *conceptis carminibus* sollemnibus formulis *numine praescitionum auctore* Apolline *caerimoniali scientia,* rituum omnium peritus, ad eiusmodi actum praescriptorum. W.

Supersistit cortinulas.] Hunc locum ex fide et auctoritate non modo Regii codicis, sed etiam Editionis Augustanae distinxi et emendavi. Id tantum mihi licere volui, quod cum in exemplari Regio *et Tolos.* scriptum esset *cortinules ..... pensilem, etc.* in Editione autem Augustana *cortinales ...... pensilem,* sic emendare ausus sum: *Cortinulis pensilem anulum librans.* Sunt autem cortinulae vela, ut apud D. Ambrosium in Ep. 33. *Suggestum est mihi cortinas regias esse collectas.* In Epist. 32. ad Marcellinam sororem vela Regia pro eodem dixerat. Apparet igitur longe diversa significatione cortinulas hic sumi, ac supra cortina sumitur. Nam cortina Delphica in eo loco nil aliud erat quam tripus. At cortinulae nunc sunt vela, ex quibus anulus magicis carminibus consecratus dependet. VALES. Quum haec ita videantur persanata, cur ab Hadriano relinquitur tantum vacui spatii, quasi mancus esset locus, qui in libris scriptis iure hiat, librariis sententiam non adsequentibus? Utique nec Henricus nec Lindenbrogius indulserunt huic vastitati. Sed unde has cortinulas hausit vel Henricus vel Ammianus ex huius arbitrio? idque in tanta vicinitate primitivi *cortinae* longe alia significatione? sed et hoc detur. Quis vero concipiat *anulum cortinulis* talibus *pensilem?* at nos videmus eiusmodi cortinulas anulo vel magis anulis pensiles. Opiner fuisse aliud genus ligamenti flexilis et non sic ampli, ut supponitur latitudo cortinularum, instar et in speciem funiculorum, quod ille supersistens nunc levando, nunc demittendo, fa-

ceret recellere anulum. Nec video propius vel integrius, quam si legatur *superſiſtit, corticulis penſilem anulum librans, ſartum etc.* Neque enim poteſt requiri amplius; ideo puncta vitium denotantia abegi. GRON.

Penſilem anulum librans arctum] Hic anulus de genere illorum fuit, quos magicos ſive phyſicos, aut φαρμακίτας καὶ γεγοητευμένους vocant: (vid. Kirchmann. de annulis c. 21. W.) quales fuere illi, quos Execeſtus Phocenſium tyrannus habuit, quorum ſtrepitu de rebus ſuis admoneri ſolitus fuit, quemadmodum ex Ariſtotele ſcribit Clem. Alexandr. Stromat. lib. I. Ἐξήκεστός τε ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διῃσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δὲ ὅμως δολοφονηθεὶς, καίτοι προσημήναντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ. Huius generis fuerunt Iarchae Indorum ſapientiſſimi Principis anuli VII, Apollonio Tyaneo dono dati, apud Philoſtrat. lib. III. Item Eleaſari Iudaei apud Ioſephum, et Gygis apud Herodot. lib. I. c. 8. Platon. de Repub. 2. haud longe a princip. Cicer. Officior. lib. III. c. 9. Plin. lib. XXXIII. cap. I. Mira de hisce anulis narrat Lucianus in Navigio (T. VIII. Bipont. p. 192.): Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναί τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν, ὥστε ἀεὶ ἐῤῥῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι, καὶ ἀπαθῆ, ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν ὁ τοῦ Γύγου. τὸν δέ τινα, ὡς ἰσχύειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίους, καὶ ὅ, τι ἂν ἄχθος ἅμα μυρίοι κινῆσαι μόλις δύναιντο, τοῦτό με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι. ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα, καὶ πρὸς τοῦτό μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν καὶ ἐς ὕπνον κατασπᾷν, ὁπόσους ἂν ἐθέλω. καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένου τοῦ κλείθρου, καὶ τοῦ μοχλοῦ ἀφαιρουμένου. ταῦτα ἀμφότερα εἷς δακτύλιος δυνάσθω, *et quae ſequuntur.* De his porro anulis, qui geniis malis pellendis ſunt, extat locus apud eumdem Lucian. in Philopſeud. et eorum qui morbis averruncandis, crebra mentio apud Alexandrum Trallian. lib. 9. Marcellum Empir. cap. 29. Scholiaſten Ariſtophan. Suidam, Iſidorum. LINDENBR.

Arctum ex carpathio filo.] Editionis Auguſtanae ſcripturam quis non praeferat, *anulum librans ſarctum ex carpathio filo.* Quin etiam pro *carpathio* paene adducor ut credam a Marcellino ſcriptum eſſe *carbaſio*, id eſt lineo. Ceterum de his anulis magicis, quos φυσικοὺς et τετελεσμένους vocat Scholiaſtes Ariſtophanis in Plutum, copioſe agit Lindenbrogius ad hunc locum. Talis fuit anulus ille Perſinae Reginae apud Heliodorum in lib. 4. c. 8. cuius virtute ac praeſidio Chariclea flammas evadit; apud eumdem in lib. 8. Eorum anulorum vis omnis erat in pala quae litteris quibusdam ſacris inſignita, et magicis conſecrationibus initiata erat: gemma quoque ſimiliter conſecrata includi ſolebat, ut apud Heliodorum Pantarba. VALES.

Cortinulis penſilem anulum librans ex Carpathio filo perquam levi.] Totius loci obſcuri haec tamen verba obſcuriſſima, cui lucem afferre fruſtra tentarunt interpretes. Valeſius in eo quidem recte fecit, ut *Carpathio* mutari vellet in *carbaſio*, i. e. linteo, eoque tenuiſſimi fili; quod fere *cortinulas* accipiat de *velis*, ex quibus anulus conſecratus pependerit, id ego vix aſſequor. Faciliorem totius rei notionem animo informare mihi vi-

debar, si cum Iac. Gronovio *cortinulas* sumerem pro *funiculis*. Obstat tamen, quod haec significatio probari non possit, nisi velis legere *chordulis*, nam quod Gronovius deinde suadet *corticulis*, nihili est. — *Sartum*. Hoc ex Augustana adoptavit Valesius, cum Cod. habeant *arctum*. Neutrum placet, nam anulus ipse ex Carpathio filo confectus fuisse non videtur, quod filum potius referendum ad cortinulas. Forsitan librarius turbavit contextum, qui primitus ab Ammiano ita constitutus fuerat: *cortinulis ex Carpathio filo perquam levi pensilem anulum librans sartum* (arctum vel *aptum*, i. e. mensulae aptatum, impositum, affixum). Facilius etiam esset, si *sartum* mutes in *sartis*, ut ad *cortinulis* pertineat. *Retinentibus singulis litteris* cum motus eius sisteretur, haereret anulus *incidens saltuatim*, Saltuatim? ex quo probabile fit, quod etiam Gronovio videtur, anulum non in orbem agitatum, sed sursum trahendo et remittendo motum fuisse. Cf. paullo post *adsiliens anulus perstrinxerat syllabas*. — *Heroos versus* hexametros *ad numeros conclusos* ut machina moveretur, donec versus esset completus.

Totum igitur locum sic satis intelligere mihi videor, si rem ita actam esse suspicer. Adstitit vates in scabello vel alio tali fulcro (nam quod mensulae eum superstetisse ait Ammianus, id proprie sumi non potest, cum *mensula* fuerit eaque laureis *virgulis* contexta) ut brachiis supra mensam elatis machinulam in ea positam regere posset, anulum deinde e funiculis pendentem sublatum remisit, ut in mensulam subsiliret, literaeque huic vel illi adhaereret, e quibus, quo ordine perstrictae sint, observatis nomen, quod quaerebatur, prodiit. Ceterum alii aliter rem narrant. W.

Ex oraculis editi Branchidarum.] Photius in Biblioth. ex Cononis λγ. Lutat. Statii Scholiast. ex Varrone, lib. 3. et lib. 8. LINDENBR.

Ex oraculis editi Branchidarum.] Branchidae locus erat in agro Milesio supra Panormum portum; celebris Apollinis oraculo, quem Iones et Aeoles olim consulere solebant, ut scribit Herodotus in lib. 1. c. 157. Postea is locus Didymi dictus teste Pomponio Mela in lib. 1. c. 17. Branchidae autem dicti sunt a Brancho Apollinis amasio, qui primus oraculi Apollinis Didymaei antistes fuit, ut ait Strabo in lib. 9. p. 421. Almel. Conon in narratione 33. et 44. Evangelum ei successisse prodit. Ac Branchidae quidem proprie sunt successores veteris illius Branchi: eadem ratione qua Iamidae, Telliadae, Clytidae dicti sunt olim familiae vatum in Graecia, de quibus Herodotus et Pausanias scribunt. Postea vero Branchidae nomen loco dedere. VALES. Conon Narrat. 33. secundum a Delphico locum apud veteres obtinuisse Branchidarum oraculum tradit. Conf. etiam Hemsterhus. ad Aristoph. Plutum p. 357. W.

32. *Omni parte expolitus*] perfectus, egregius. W.

Duas perstrinxerat syllabas cum adiectione.] Cum in codice Regio *et in Tolos.* et in Editione August. scriptum reperissem, *perstr. syllabas et cum adiect.* statim coniicere coepi sic a Marcellino relictum fuisse: *Et assiliens anulus duas perstrinxerat syllabas* θεο *cum adiectione litterae postrema* (scilicet δ) *etc.* Cere quin hic locus ita intelligi debeat, dubium non est. Ce-

terum a Marcellini noſtri narratione diſſentiunt Zonaras ac Cedrenus. Neque enim ope anuli conſecrati, ſed per ἀλεκτρυομαντείαν nomen imperaturi poſt Valentem quaeſitum eſſe memorant. Ea autem divinatio erat huiusmodi, ut aiunt: litterae 24. pulveri erant inſcriptae: ſingulis granum tritici vel ordei imponebatur. Tum recitatis quibusdam magicis carminibus gallus gallinaceus dimittebatur: et ii quibus id curae erat, ſollicite attendebant, quibus e litteris grana colligeret. Eae litterae inter ſe iunctae id quod quaeſitum fuerit praedicere creduntur. Haec Zonaras et Cedrenus. At Socrates in lib. 4. necromantia uſos eſſe tum maleficos in quaerendo Valentis ſucceſſore narrat. Sed Sozomenus in lib. 6. cap. 35. cum Scriptore noſtro conſentit. VALES.

Duas ſyllabas ΘΕΟ *cum adiectione litterae poſtremae*] ſc. Σ. (paullo aliter Zoſim. 4, 13.) W.

33. *Signate*] aperte. *Ex fide ſortium quas agitabant* agitaſſent, moviſſent, uſitatius conſuluiſſent. Quae *ſuſtinerent* tormenta mortemque inſtantem. *Scrutandi ſublimiora* quae ſcire velle nefas eſt. cf. 19, 12. W.

Flatantes] ſpirantes. Sic dedit Hadr. Valeſ. ex cod. Colbertino. vid. Praef. eius p. LIX. Editio Erneſtiana habet *flagitantes* operarum incuria, quod patet e Gloſſario v. Flatare. W.

ΟΥ' ΜΗΝ'.] Scribe οὐ μὰν ἀτίμητον, etc. quemadmodum in Mſ. Flor. et Aug. Editione legitur: et ita apud Homerum occurrit aliquoties. Poteſt etiam legi οὐ μὲν, ut Apollonius Rhodius ponit pro οὐ μὴν, teſte Scholiaſte. *Pro ἀτίμητον in codice Mar. Accurſii legitur νηποινὶ: et ſic fere in codice Florentino. Quare non dubito, quin haec ſcriptura praeferenda ſit vulgari lectioni, cuius auctor fuit Gelenius. νηποινὶ autem Graece idem eſt quod impune: ut docent Heſychius et Suidas.* In ſecundo verſu Mſ. Flor. et Auguſtana Editio habet, ἐφοπαήσει κακὸν οἶτον. legerem ἔφώπασεν. niſi ſyllaba repugnaret. VALESIUS. Caput ſolum cur tangat, poſtrema quae ſummam fati continent, relinquat, vix dixerim; nec de mſſ. nec de ſententia ſua quidquam proferens. An cauſa fuit, ut potius differret lectorem ad libri XXXI. caput 14? Ibi ſane et de Mſ. Regio audimus, et ipſum ita haec tractantem, ut magis voluerit oſtendere Homerum ſibi lectum, quam ex veteri ſcriptura reſtitutum Ammianum cupere. Pater Lindenbrogianae editioni adſcripſit geminam coniecturam ἀηθῶς καιόμενος γὰρ, vel Οὐάλης καιόμενος γὰρ. Sed attendens ſcripturam exemplaris Regii et Colbertini alterutrum collegi adhibendum, vel ἄνα λιλαιόμενος κάρ, Principem appetens et arripiens fatum, vel ἄνα λιλαιόμενον πυρ, Principem opperiens et cupiens ignis. In ſecundo verſu ex Mſ. Flor. (cur non additur de Regio aut Colbertino?) et Aug. editione corrigendum ἐφοπλίσει. Heſychius: Ἐφοπλίζει, παρασκευάζει, ἑτοιμάζει. GRON.

Ἀλλα καιομένοις κάρ] Caſaubonus notat in ſuo codice, legendum: ἀλαλκομένη σεο κῆρας. LINDENBR. Mihi admodum probabilis videtur Hermanni mei coniectura, ἀλαλκομένοισιν ἄρηα, *Martem*, impetum hoſtium, *avertentibus*. Rimare, ſi placet, codicum apices, et, quae ſit corruptelae origo, ipſe reperies facillime. ERF.

Unguibus] uncis, forcipibus tortorum. *Separantur* amoventur. W.

34. *Honoratorum* nobilium *inducitur globus, vertices ipſos continens rerum,* vel ſummates, primos urbium magiſtratus, ut alibi, v. c. 14, 7. vel qui efficaciſſimi fuiſſent in futuro principe ſciſcitando. — *Nihil praeter ſe quisque cernens* ſuae tantum vitae conſulens — *Arctius* accuratius *reſpondere* (ſic *arctius* ſcrutari 15, 5.) W.

Euſerium.] Ita quidem Codices, ſed quum ſupra Valeſius, ut Graeca vocis origo pateret, mutaſſet in *Eucaerium*, neſcio cur hic retinuerit Euſerium in contexto. Ego vero, ut ſibi conſtet Valeſius, *Eucaerium* repoſui. W.

35. *Literae per ambages* obſcurius *ſcriptae.* — *Tempus patrandae cupidinis,* patrandi, impetrandi, quod cuperet. W.

36. *Quibus ſequeſtratis*] dimiſſis, uti alibi. W.

Eutropius Aſiam Proconſ. obt. poteſtate.] De quo Libanius in vita ſua, p. 54. (Reisk. 1. p. 106.) ubi de Feſto loquitur Aſiae Proconſule: περὶ τούτου μόνος πρὸς μόνον τὸν βάλλεντα εἰπών, ὡς ἐμέ τε ῥαδίως ἐν αὐτῷ καὶ τὸν Εὐτρόπιον ἕλοι. *De eodem Eutropio loquitur in libri 4. Epiſtola 191. ad Themiſtium, ubi eum Acacii Sophiſtae diſcipulum, et fratris filium fuiſſe ait, ac nondum quidem Magiſtratum geſſiſſe, ſed brevi eſſe geſturum.* Eumdem Eutropium memorat Gregorius Nazianzenus in Epiſt. 137. et magnum Eutropium appellat. In Epiſtola autem 138. eumdem Proconſulem Aſiae fuiſſe non obſcure ſignificat his verbis, ἐμοί τε πρὸς πᾶσιν οἷς τετίμηκας οὖσι τοιούτοις, ἡνίκα τὸν ὑψηλότατον εἶχες θρόνον ἔχοντα τὸ ἐπίφθονον ἔτι, κατὰ τὴν Ἀσίαν περιτυχών, εἰ μέμνησαι, etc. *Atque ut omnia praeteream beneficia, quibus me affeciſti, cum tu ſummum Magiſtratum teneres, qui adhuc invidiam tibi creabat, reperto me in Aſia, ſi memoria tenes, etc.* Idem poſtea Praefectus Praet. fuit anno Dom. 380 et 381. ut ex Codice Theodoſiano colligere eſt. Ac niſi coniectura fallor, is ipſe eſt Eutropius vir Cl. qui Breviarium Hiſtoriae Rom. ſatis eleganti ſermone ſcripſit ad Valentem Aug. (Id non poſſe ad liquidum perduci pronuntiat Tzſchuckius in Praef. ed. maior. p. 13. W.) VALES.

Paſiphilo.] Eiusdem nominis fuit is cui Palladius Aemilianus carmen ſuum de re ruſtica inſcripſit: ad quem directa eſt lex 8. Cod. Th. de iurisdictione, Olybrio et Probino Coſſ. Male in Codice Regio et Aug. Editione legitur *Parſiphilo.* VALES. Contra Valeſium disputat Corſinus de Praeff. Urbi p. 309. W.

Perverteret] in vitae discrimen adduceret. W.

37. *Simonides.*] Eius meminit etiam Zoſimus in lib. 4. c. 15. καὶ μετὰ τοῦτον ὁ ἐκ Φρυγίας Ἱλάριος, καὶ Σιμωνίδης ἐπὶ τούτῳ, καὶ Πατρίκιος ὁ Λυδὸς, καὶ ὁ ἐκ Καρίας Ἀνδρόνικος· ἦσαν δὲ οὗτοι πάντες εἰς ἄκρον παιδείας ἐληλυθότες. *Et poſt Maximum Hilarius e Phrygia, et Simonides poſt hunc, et Patricius Lydus, et Andronicus e Caria, ſupplicio affecti ſunt: omnes doctrinae laude praeſtantes.* *Adde Suidam in Σιμωνίδης.* VALES.

38. *Perſpicaciter*] accurate. W.

Imperator cognitorum conſultationi reſpondens.] *Cum ex ſuggeſtionibus procerum, ſi dubitatio in litibus oriatur, et ſeſe non idoneos vel ſufficientes ad deciſionem litis illi exiſtiment, ad nos decurratur.* L. ult. Cod. Theod. de Legibus et Conſtitutionibus Principum. Eius rei exempla paſſim in utroque Codice,

et in Plinii Epiſtolis ad Traianum, Symmachi ad Valentinianum, etc. Ut ad Legem unicam Codicis, Si quis Imperatoribus maledixerit, notavi.* LINDENBR.

Cognitorum conſultationi reſpondens pronunciatam a iudicibus ſententiam confirmans, *ſub uno proloquio* (elogio) *cunctos iubet occidi*, h. e. uti 30, 8, 3. effertur, *ut nullum damnatorum morte eriperet ſubſcriptionis elogio leni. Multitudine onerante quaeſtibus caelum* invidiam Diis faciens. W.

39. *Vitam ut dominam fugitans rabidam*] Gravius iuſto vitae contemtum ſic exprimit vel Simonides vel Ammianus. — *Ridens ſubitas momentorum ruinas* vitae humanae viciſſitudines. W.

Peregrinum illum imitatus Protea] De Peregrino hoc multa Lucianus, qui vitam eius fere totam narrat in Peregrino, iterumque in Demonacte; Philoſtratus de Vitis Sophiſtar. lib. 2. Athenagoras in Apologet. Tertullianus ad Martyr. cap. 4. Euſeb. in Chronic. Olympiad. CCXXXVI. A. Gelliu. lib. *VIII. cap. 3.* lib. XII. cap. XI. Tertulliani verba haec ſunt: *Minus fecerunt Philoſophi, Heraclitus, qui ſe bubulo ſtercore oblitum exuſſit. Item Empedocles, qui in ignes Aetnaei montis deſiluit, et Peregrinus, qui non olim ſe rogo immiſit.* Illuſtre aliud ſimilis facti exemplum in Calano eſt, qui toto Alexandri M. exercitu inſpectante rogum ardentem adſcendit. Tullius de Divinat. lib. I. c. 23. Aelianus Varior. lib. V. cap. 6. *Vid. Athenaeus Dipnoſ. lib. X. pag. 437. A.* LINDENBR.

Peregrinum imitatus Protea.] Peregrinus Philoſophus Cynicus cognomento Proteus, cum Herculis mortem aemulari vellet, in conſpectu totius Graeciae ſe in rogum immiſit. Olympiade 236. cum proxima ante Olympiade facturum id ſe pollicitus, ad hoc ſpectaculum omnibus condixiſſet. Huius honorificam mentionem facit Agellius in lib. 8. cap. 3. Maximus Tyrius in Orat. 37. ſed Lucianus eius mortem ac vitam peculiari libello proſcripſit. Et Pauſanias graviſſimus Scriptor, qui iisdem temporibus vixit, hanc de eiusmodi deſperatis hominibus ſententiam fert in lib. 2. Eliacorum c. 8. Cum enim Timanthem quemdam athletam retuliſſet, ſolutis prae ſenio viribus ſe in rogum conieciſſe, ſubdit: ὁπόσα δὲ ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο ἐν ἀνθρώποις ἢ καὶ ὕστερόν ποτε ἔσται, μανία μᾶλλον ἢ ἀνδρεία νομίζοιτο ἂν κατά γε ἐμὴν γνώμην. *Quaecumque porro aut ſuperiori memoria facta ſunt, aut deinceps fient eiusmodi, equidem inſaniae potius ac furori quam fortitudini tribuenda eſſe cenſeo.* Ceterum hic Peregrinus natus erat ex opido Helleſponti Pario, teſte Luciano: eique mortuo Pariani ſtatuam in foro poſuerunt, ex qua oracula reddi dicebantur, ut ait Anaxagoras in legatione pro Chriſtianis. VALES.

Peregrinum Protea] Vide Lucianum inprimis, qui vitam huius, ſi Diis placet, philoſophi non ſemper philoſophicam deſcripſit, et, qui Lucianis omnibus mihi potior, Wielandium, Germaniae noſtrae decus, in libro ſingulari huius nominis praeſtantiſſimo. W.

40. *Multitudo in plagas calumniarum coniecta*] criminibus falſis irretita. (paullo poſt de Diogene: *laqueis impiae falſitatis conſtrictus.*) *plumbo* et *verberibus* equuleo et plumbatis. — *Sine ſpiramento* reſpiratione 14, 6. W.

41. *Ut illiciti*] eo praetextu, quod vetitas artes docerent: quamquam plurimi eorum *liberalium disciplinarum et iuris indices* erant, titulos praeferebant. Verissime observat Ill. *Heynius* ad Zosim. 4, 14. infamem hanc Valentis quaestionem in veneficos et magos maioris momenti ad res humanas fuisse, quam vulgo putetur. Saevitum enim esse in philosophos et philosophorum bibliothecas tanta cum rabie, ut ab hoc inde tempore (A. 374.) gentilium philosophorum omne fere nomen exstinctum sit, regnaverit vero, per Orientem maxime, Christiana philosophia et religio. W.

42. *Maximus ille Philosophus.*] Rem omnem fuse narrat Eunapius Sardian. in Maximo p. 109. (et in Chrysanthio p. 190. W.) LINDENBR.

Ad scientiam copiosus Iulianus] e cuius consuetudine multum ad eruditionem, philosophiam profecerat (in magno ideo ab eodem habitus honore 22, 7.) W.

Professionis consideratione] quod philosophus esset. — *Suppliciis poenabilibus* aliis pluribus locis *poenalibus*. W.

Ephesum ad genuinam patriam.] Maximus Philosophus oriundus fuit ex Ionia, uti testatur Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio his verbis: ὥσπερ τὼ δαιμονίω τώδε, τόν τε ἀπὸ τῆς Ἠπείρου καὶ τὸν ἐκ τῆς Ἰωνίας. Priscum Epirotam et Maximum ex Ionia Philosophos intelligit. Idem in Oratione funebri p. 299. Maximum vocat ἄνδρα Ἴωνα Φιλόσοφον. Recte igitur Marcellinus noster Ephesium fuisse dicit, ex Epheso urbe Ioniae. Eunapius tamen Sardianus Smyrnaeum facere videtur. Nymphidianum enim, qui Maximi Philosophi frater fuit, oriundum fuisse ait e Smyrna, quae fuit etiam Ioniae civitas. Sed Marcellino subscribunt Socrates in lib. 3. et Sozomenus in 5. At Suidas in v. Μάξιμος eum Epirotam aut Byzantium fuisse dicit magno errore. Maximum quidem Byzantium patrem Euclidis ab hoc nostro Ephesio distinguit aperte Socrates in principio libri 3. VALES.

Ibique capite truncatus.] A Festo Asiae Proconsule, quem ad hoc maxime miserat Valens, ut scribit Eunapius in Maximi vita. Et quidem eo miserabilior fuit haec Maximi caedes, quod gravissimo morbo tum tenebatur, ex quo intra brevissimum temporis spatium erat moriturus. Itaque Libanius in Vita sua, pag. 52. (Reisk. 1. p. 105.) gratias agit Fortunae, quae sibi odium potius quam amicitiam Festi conciliaverit, hominis praesertim ea crudelitate praediti, ut vereretur, ne morbus quo Maximus Philosophus laborabat, eum gladio suo subtraheret: τοῦ μίσους δὲ οἶδα τῇ τύχῃ χάριν, ἢ με οὐκ ἐποίησε Φίλον ἀνδρὶ δείσαντι μετὰ ταῦτα ὕστερον μὴ Φθάσῃ τὸν ἐκείνου σίδηρον ἡ νόσος ἀπενεγκοῦσα τὸν Μάξιμον. VALES.

44. *Alypius ex Vicario Britanniarum*] cf. 23, 1. W.

Repositam vitam.] Id est, tranquillam. Galli similiter dicunt, *une vie reposée.* LINDENBR. *Otiosam* privatam. W.

**Hierocle filio indolis bonae.*] Eamdem laudem tribuit Hierocli Libanius in libri IV. Epistola 284. ad Alypium eius patrem scripta: παῖς δὲ ὢν ἔτι γερόντων ἐδόκει σωφρονέστερος εἶναι· καὶ πολλοὶ τοῖς υἱέσιν ἐπιτιμῶντες, εἰς τὸν σὸν ἐκέλευον βλέπειν, ὡς οὕτως ἂν ἀγαθῶν γένοιντο πατέρες. Ex hac autem Epistola discimus, eum discipulum fuisse Libanii Sophistae, Iuliani Aug. temporibus.* VALES. Plures huius nominis enumerat Burmann. ad Valesii Emendatt. p. 219. W.

Urgente Diogene cet.] Fortaſſe aliquid excidit, non enim video, cur Diogenes iſte, non accuſatus, ſed ipſe accuſator, (urgens) omni laniena excruciatus ſit, ita, *ut poenis membra non ſufficerent* ut tormenta uncique non haberent amplius, quod dilaniarent. — *Arceſſitori* accuſatori. W.

Filium miſ. ductum ad mortem, caſu quodam proſpero rev.] Omnis ſiquidem populus Antiochenus una cum opificibus cum conveniſſet in Hippodromum, Hieroclem, qui iam frenato ore ad ſupplicium trahebatur, clamoribus ac precibus ſuis ſervavit: ut ſcribit Chryſoſtomus in Orat. 3. de incomprehenſibili Dei natura. Ubi cum vim et efficaciam precantis ad Deum multitudinis Antiochenſibus oſtendere vellet, hoc exemplo utitur: *πρὸ γὰρ δέκα τούτων ἐτῶν ἑάλωσαν ἐπὶ τυραννίδι τινὲς, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἴστε. εἶτα τῶν ἐν δυναστείᾳ τις ὄντων ὑπεύθυνος τοῖς ἐγκλήμασι φανεὶς, σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος λαβὼν ἐξήγετο τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδόν. τότε δὴ πᾶσα ἡ πόλις ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον ἔτρεχε, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ἐξῆγε, καὶ κοινῇ πᾶς ὁ δῆμος ἀνελθὼν ἐξήρπασε τῆς βασιλικῆς ὀργῆς τὸν καταδικασθέντα,* etc. *Nam ante hos decem annos, ut meminiſtis, quidam coniurationis adverſus Imp. conſcii ſunt deprehenſi: et cum ex civitatis primatibus neſcio quis reus eius criminis viſus eſſet, freno in os iniecto ad ſupplicium ducebatur. Tunc tota civitas ad Hippodromum cucurrit, et opifices e tabernis eduxit: ac ſimul univerſus populus ad regiam progreſſus, damnatum hominem nulla dignum venia, Imp. furori ſubtraxit, etc.* Quin hic Chryſoſtomi locus de Theodori motu intelligendus ſit, dubitari non poteſt: nam et tempus ipſum apte convenit, et quod eam coniurationem Antiochiae ait eſſe detectam. Quo poſito ſequitur, hunc primatem qui populi precibus liberatus eſt, eſſe Hieroclem Antiochenum; quem Marcellinus noſter caſu quodam proſpero revocatum eſſe ait, cum duceretur ad mortem. Ceterum in verbis Chryſoſtomi notanda ſunt haec, *σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος ἔχων*: quae ſic vertimus, *freno in os iniecto.* Sic Pacatus in Panegyrico de quibusdam Chriſtianis Antiſtitibus ait: *Cum lictorum arma, cum damnatorum frena tractaſſent, pollutas poenali manus ſanguine ad ſacra referebant.* Et hunc morem antiquiſſimum eſſe docet Herodotus in lib. 3. de Aegyptiis loquens, quos Cambyſes ad ſupplicium duci iuſſit: et in lib. 4. c. 69. de vatibus Scythicis. Denique Ariſtophanes in Nubibus v. 588.

Φιμώσητε τούτου τῷ ξύλῳ τὸν αὐχένα.

Ex illo autem freno habena ſeu funis aptabatur: quo carnifex damnatos ad ſupplicium trahebat. Itaque *σπαρτίον*, quod eſt funem, pro freno dixit Chryſoſtomus in eo loco, et in Homilia 15. ad populum Antiochenum, et in Orat. 1. de Machabaeis. VALES.

CAPVT II.

1. *Coagulum aerumnarum.*] Sic Varro vocavit *vinum coagulum conviviorum,* apud Non. Marcell. *Aimoinus lib. 5. cap. 17. pag. 301. *Coagulo benivolentiae firmato.** LINDENBR.

Coagulum omnium aerumnarum.] *Coagulum* quod proprie eſt lac ſpiſſius, mire translatum ad hominem. Aliis locis utitur Am-

mianus verbo *consarcinare* in similibus, v. c. criminibus, mendaciis, insidiis cet. W.

Quem captum a Fortunatiano docuimus primum] c. 1. W.

2. *Distantia*] discrimine, 31, 6, 7. W.

3. *Signatis domibus.*] Id est obsignatis. Obsignabantur autem aedes appositis fiscalibus titulis. Sic in lege 3. Cod. Theod. de aquae ductu, fundus fiscalis tituli proscriptione signatus dicitur. *Et in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Septemb. *Romae Sabinae Mart. quae passa est Hadriano imperante sub Praefecto Urbis Elpidio, omnesque eius facultates Dominicis vel publicis titulis insignantur.* Item VII. Kal. Iulii: *Tunc Gallicanus in paucissimis casis, quas ad ministerium pauperum reservatas habebat, ita Christum defensorem invenire merebatur, ut quicumque eas malitiose vel ad ponendos titulos fisci intrare praesumeret, statim diabolo repleretur.** Hi tituli nil aliud erant quam tabulae inscriptae cum velis seu cortinis purpureis, ut declarat Agathias in lib. 5. αἱ γραπταὶ σανίδες ἐκεῖναι καὶ τὰ ῥάκη τὰ ὑποπόρφυρα ἐς τόδε αὐτῷ ἀπετελεύτησεν, ἃ δὴ πολλὰ τοῖς τῶν εὐδαιμόνων οἴκοις θαμὰ ἐπέβαλε. Graeci ἀποσημαίνεσθαι dicunt, ut Xenophon in lib. 2. rerum Graecarum c. 3. §. 15. et ἀποσφραγίζεσθαι. Sic enim Teles apud Stobaeum in cap. 237. καὶ ὃν τρόπον ὅταν ὁ βασιλεὺς ἢ δυνάστης τὰ ὑπάρχοντα παρασφραγίσηται, οὐκ ἔξεστιν ἅψασθαι. *Athanasius in Apologia de fuga: ἐπεσφραγίσθησαν οἰκίαι: et in Epistola ad Solitarios: πόσων ἐπεσφραγίσθησαν οἶκοι.* Ceterum hi tituli aedibus reorum appositi, non statim eas fisco vindicatas esse significabant. *) Plerumque enim ante sententiam latam, statim ac comprehensus fuerat reus, aedes eius obsignabantur, quo chartae omnes in iudicio proferri possent, ex quibus documentum iudici suppeteret. Quod si reus sententia iudicis erat absolutus, refixis titulis rem suam recuperabat: sin erat condemnatus, aedes fisco applicabantur. Chrysostomus in Orat. 13. ad populum Antiochenum: τὰς οὐσίας ἐδήμευον καὶ σήμαντρα ἐν ταῖς θύραις ἁπάντων ἦν ἰδεῖν. *Bona publicabant, et in singulorum vestibulis titulos fiscales cernere erat.* Idem in Orat. in Iuventinum et Maximum. VALESIUS. Hanc posteriorem mantissam credo esse Valesianam, et quidem quantivis pretii: sed qui priori parti similem periodum primus appendebat, est Iacobus Gothofredus ad cod. Theodosian. tit. IX. lib. X. pag. 425, unde mirum nisi ad hanc concipiendam ὁ πάνυ formatus fuit. GRON.

Poenis addicti.] Regius codex *et Tolos.* [ac Colbert.] cum Editione Aug. habet *patris addicti*, id est patrisfamilias. VALES. Supplevisse apparet ex libro XXII. cap. 3. *Eusebium alte spirantem et dirum addixere poenae letali.* Sic alibi *addicere supplicio*, et paullo infra *exsilio et pecuniariis addicti dispendiis.* Id Valesio in mente haesit. Ac tamen maritos paulo ante appellavit; quo respectu eum nunc patremfamilias dicet? Crediderim igitur veteres libros indicare *paris*, hoc est, modo mariti. GRON.

*) Reinesius: „Salmasius de modo usurar. p. 647. refutat istam sententiam, et confundi ait affixionem titulorum cum obsignatione aedium." W.

Incantamenta quaedam anilia] ſcidulam quandam ad morbos pellendos. cf. 16, 8. init. *ludibrioſa amatoria* formulas ad philtra paranda *ſubderent* furtim admiſcerent. *Membris omnibus capti* paralytici. *Sellis geſtatoriis* cf. Scheffer de re vehicul. Lib. II. p. 83. W.

4. *Libraria omnia*] *Librarium*, βιβλιοθήκη, ut *Lignarium*, ξυλοθήκη. Gloſſar. *Gell. lib. 5. cap. 4. librariam dixit.* LINDENBR.

Tantus univerſos invaſerat terror.] Atrocitatem eorum temporum ſatis declarat Sozomenus in lib. 6. cap. 35. ubi Valentem refert praecipiti iracundia adverſus omnes Philoſophos ferri primum coepiſſe, deinde vero comprehenſos eſſe multos, qui Philoſophi quidem non erant, pallio tamen philoſophici ſimili erant amicti: adeo ut omnes eo tempore prae metu pallia abiicerent. Caedes porro damnatorum tanta fuit, ut eam mactationi pecudum in epulis ac viſcerationibus comparet Eunapius in Maximi vita, et Marcellinus noſter ſupra in hoc libro. VALES.

Paria convivis Siculi Dionyſii.] Damoclis hiſtoriam intelligit, de qua fuſe Plato lib. III. de Repub. Tull. 2. de Finibus, et Tuſcul. lib. V. c. 21. Sidonius Apollin. lib. 2. Epiſt. 13. Iohan. Salisberienſ. lib. 8. cap. 23. LINDENBR.

5. **Baſſianus procerum genere natus.*] Hic videtur eſſe Baſſianus filius Thalaſſii Praefecti Praetorio, gener autem Elpidii Praefecti etiam Praet. cognatus ac diſcipulus Libanii, adoleſcens optimus: ut teſtatur Libanius in libri 4. Epiſtola 269. ad Rufinum.* VALES.

Notarius militans inter primos] Tribunus et Notarius. v. Ind. II. v. Notarius. *De qualitate partus uxoris,* marem, an femellam editura eſſet coniux. W.

6. *Heliodorus mathematicus*] ſupra c. 1. fatorum per genituras interpres. *Colloquiis ex aula abſtruſis* paullo inferius: clandeſtinis Regiorum confabulationibus *praepigneratus* corruptus, illectus. — *Funebres aculeos* quaſi ſcorpionis. W.

7. *Cibo mundiſſimo*] lautiſſimo, exquiſitiſſimo. *Ad largiendum pellicibus,* ut dona mittere meretriculis poſſet. W.

Incedebat paſſim elate.] In Editione Auguſtana legitur: *Et incedebat paſſim ac late os circumferens vultuoſum.* Cui Editioni ſubſcribit Regius codex, *et Toloſ.* VALES.

Os vultuoſum] dirum et triſte. — *Lupanar* gynaeceum (Harem, Serail). W.

Liberius ſervabatur.] Forte *verſabatur.* VALES.

Quo liberius verſabatur.] Quod alias non licebat niſi eunuchis. W.

Elogia parentis publici.] Id eſt ſententias et edicta Imperatoris, qui parens publicus dicitur a Symmacho in Epiſtolis et alibi ſaepe. Elogium autem quid ſit, notavi ad librum XIV. c. 5. §. 5. Gloſſae veteres, *Elogium,* διάταγμα. VALES.

Parentis publici] εἰρωνικῶς pro Imperatoris. W.

In primis orationis partibus] primariis argumentis. W.

8. *Perque eum ut forenſium cauſarum patronum.*] Ex his neceſſario colligitur, Heliodorum Advocatum fuiſſe: ut fortaſſe is ipſe ſit Heliodorus, de quo Libanius loquitur in Orat. adverſus

doctrinae ſuae obtrectatores, pag. 602. (Reisk. III. p. 450.) qui ex viliſſimo gari mercatore celebris cauſidicus evaſit. Nam cum Corinthum veniſſet gari vendendi cauſa, et hoſpes apud quem divertebat, morbo laboraret, nec ſe in iudicio die dicta ſiſtere poſſet: ipſe eius loco ſe exhibuit: auditisque cauſidicis in ſpem venit ſe quoque, ſi cauſis agendis operam daret, non poſtremum cauſidicum futurum. Quare cum tempus diſpenſaſſet partim mercibus vendendis, partem cauſis audiendis, brevi celebris Advocatus exſtitit: erat enim admodum impudens, et ob mercaturam gari ſubinde ridebatur: ſed ipſe ridentibus potior, magnas ex cauſidicina opes ſibi comparavit: eius enim patrocinio omnes certatim ſe committebant. Peracto tandem advocationis tempore, fiſci Advocatus fuit, et poſtea magiſtratum geſſit. VALES.

Figurarum commentis] floſculis. W.

Splendida loca.] Intelligit quos locos communes vulgo Rhetores vocant. *Valentem certe ſtudioſum inprimis fuiſſe eloquentiae, teſtatur Themiſtius in Oratione quinquennali.* VALES.

Quae cruciarius ille.] Cruciarius eſt cruce dignus, apud Apuleium in lib. x. initio, (furcifer W.) et Senecam in controverſia 21. [et in crucem ſublatus apud Petronium (p. 242, 6. Elmenh.)] Vide Iſidorum in lib. x. Originum. VALES.

Quamquam praecipiti.] Scribendum ſine dubio eſt: *Hoc unum ediſſeram, quam praecipiti confidentia Patriciatus columina ipſa pulſavit.* VALES.

Patriciatus columina] ſummos, nobiliſſimos. *Pulſavit* aggreſſus ſit. Praeter neceſſitatem Reineſius malebat *pulſaverit.* W.

9. *Euſebium et Hypatium*] Cf. 18, 1. 21, 6. Conſules una fuerant A. 359. *Conſtantii adſines,* qui ſororem eorum Euſebiam in matrimonio habuerat. *Itineri,* ab iſtis viris, ut mentiebatur Hilarius, ſuſcepto. W.

10. *Quibus hauſtis aventer*] cupide auditis, arreptis. W.

**Cui nihil licere debuerat, quia omnia ſibi licere exiſtimabat.*] Sumtum eſt ex Seneca in libri 3. de Ira capite 12. *Nihil tibi liceat dum iraſceris. Quare? Quia vis omnia licere.* Vel certe ex Conſolatione ad Polybium capite 26. *Caeſari quoque ipſi, cui omnia licent, propter hoc ipſum multa non licent.* Adde caput eius octavum de Clementia.* VALES.

Exhibitis perductis ex ultimis provinciis *profunda ſecuritate,* cum iſti homines alia omnia timerent, quam eiusmodi ſibi ſcribi dicam. — *Suſcipi quaeſtionem criminoſe praecepit.* τὸ criminoſe referas ad ſuſcipere (den Criminalproceſs anfangen). W.

11. *Nodoſis coarctationibus aequitate diu iactata.*] Vix equidem haec intelligo. Coarctatio eſt plurium rerum vel hominum in unum locum conſtipatio. De carceribus et vinculis non puto cogitandum, quae cur *nodoſa* dicantur, non apparet; tolerabilior ſenſus exiſtet, ſi de accumulatis in miſeros homines perplexis criminibus exponas. Aptius tamen fortaſſe pro *coarctationibus* aliud verbum *captationibus, captionibus, captiunculis,* vel ſimile aliquod ponas, ut hoc voluerit Ammianus: quaeſtionibus captioſis *aequitatem,* veritatem vel falſitatem criminum eſſe *iactatam* dilatamque. Aeque obſcura difficilisque explicatu eſt, quae ſtatim ſequitur *nexibilis nebulonis adſeveratio,* quam Gesnerus in Theſ. ex-

plicat *mendaciis callide connexis;* recte ad fenfum, propius tamen ad etymologiam vocis *nexibilis* accedi poffe putem, fi *adfeverationem* intelligas eam, cui nequam ille caufidicus verifimilitudinem aliquam addere fciverit. — *Ablegatos.* Erneft. *dimiffos,* non adhibitos ullo pacto in confcientiam huiusmodi, vel fimplicius *alienos* ab hac confcientia. Hóc magis placet. W.

12. *Poenitenda*] turpia. *Repreffius* moderatius. — *Recte inftitutis* qui ad virtutem humanitatemque mores compofuerant. W.

Nihilque fit tam iniquum, quam ad, etc.] Haec Marcellinus fumpfit ex eleganti illa Ciceronis Epiftola ad Quintum fratrem. Sic enim ait Cicero de iracundia: *Quod vitium cum in hac privata quotidianaque vita levis effe animi atque infirmi videtur: tum vero nihil eft tam deforme, quam ad fummum imperium etiam acerbitatem naturae adiungere.* Unde paene adducor ut credam fic a Marcellino relictum effe: *Nihilque fit tam deforme, quam, etc.* Accurfius quidem ita ediderat, *nihilque fit tam dirum, quam, etc.* At Gelenius fic edere maluit, *nihilque fit tam iniquum. etc.* uterque ex coniectura, ut equidem non dubito. Nam in Regio codice adiectivum deeft. Sic enim in eo exaratum eft: *Nihilque fit tamquam ad ardua, etc.* [et ita in Colbert.] VALES.

13. *Quadam excogitata vi*] inimicorum fine dubio, quos innumeros habebat. W.

Pullati praecedere honorati compl.] Mos erat apud veteres, ut cum funus efferebatur, propinqui et amici cum clientibus ac fervulis honoris caufa praecederent. Hieronymus ad Paulam de obitu Blaefillae. *Ex more,* inquit, *parantur exfequiae: et nobilium ordine praeeunte aureum feretro velamen obtenditur.* Idem in Epiftola ad Riparium adverfus Vigilantium: *Ergo Martyrum immundae funt reliquiae? et quid paffi funt Apoftoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione praecederent?* Auctor Hiftoriae Mifcellae in lib. 12. de Athanarico Conftantinopoli defuncto loquens, *Cuius exfequias,* ait, *Imperator ipfe praecedens, dignae eum tradidit fepulturae.* Idem ait Iordanes in Geticis. Omitto locum Sulpicii in fine libri 2. de vita Sancti Martini, Hegefippum in lib. 5. cap. 2. Petrum Chryfologum Serm. 121. Hinc Graeci προπέμπειν dicunt, ut Iamblichus de vita Pythagorae, Chryfoftomus in Homilia de morte, et acta Synodi contra Chryfoftomum habitae. VALES.

14. *Caries ftoliditatis* (cf. cariem negligentiae 28, 4) *eft profanata* palam facta. — *Inconfolabili malo abftinere,* quo ad tam turpe officium cogeret honoratos. W.

15. *Nudatis capitibus.*] Honoris fcilicet caufa. Sic Iulianus capite nudo, et pofito diademate, funus Conftantii deduxit, tefte Gregorio Nazianz. in Invectiva 2. Ceterum ex hoc loco colligi videtur, Romanos ac praecipue nobiles ea aetate minime folitos effe capite nudo incedere, maxime extra civitatem. Ibi enim cadavera humabantur, ut notavi fupra. VALES.

Buftuarii] latronis. cf. 28, 1. *libitinam,* funus, fandapilam, feretrum. (aliter exponit Ernefti, ut *buftuarii* Genitivum putet effe, cuius Nominativus fit BuftuariVM, non BuftuariVS. Vix credo.) W.

Ince-

Incedentes pedibus.] Scribendum videtur: *Nudatis capitibus adusque ſepulcrum incedentes et pedibus.* Sic Suetonius in Auguſto c. 100. ſcribit, reliquias eius collectas a primoribus Equeſtris ordinis tunicatis diſcinctisque et pedibus nudis, ac in mauſoleum conditas eſſe. Confirmatur autem haec emendatio ſequentibus verbis. Sequitur enim, *quosdam etiam complicatis articulis praeire mandavit.* Ubi exaggerationem gradatim factam agnoſcas: primo enim nudare capita iuſſi ſunt, quod leve eſt: dein nudare pedes, quod gravius: poſtremo digitos complicare. Quod ſi vulgatam ſcripturam retineas, languet oratio. VALES.

Quosdam etiam complicatis articulis.] Veteres in maerore ac luctu manus complicabant: quem habitum eleganter deſcribit Apuleius lib. 3. init. *Complicitis denique pedibus, ac palmulis in alternas digitorum viciſſitudines ſuper genua connexis, ſic grabatum coxim inſidens, ubertim flebam.* *Et Gregorius Nyſſenus in Oratione contra feneratores: κάθηται τὼ χεῖρε συνδήσας, στένει συνεχῶς. Nilus in libro de caede Monachorum in Monte Sina pag. 115. eumdem habitum lugentis deſcribit: ἐκάθησα τὰς χεῖρας περιπλέξας τοῖς γόνασι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τούτων κατακλίνας, τοὺς κόλπους ἐπλήρουν δακρύων. Hanc porro hominum ſtultitiam graviter arguit Dio Orat. 16. (Reisk. 1. p. 458.) de aegritudine, qui non contenti praeſenti moleſtiae animum ſubmittere, alia etiam extrinſecus adiumenta luctus excogitarunt, ut pullas veſtes, manuum complicationes, et humiles ſellas: τὸ δὲ μὴ μόνον εἴκειν τῇ φθορᾷ τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ προσμηχανᾶσθαί τινας ἔξωθεν, οἷον μέλαιναν ἐσθῆτα, καὶ συμπλοκὰς χειρῶν, καὶ ταπεινὰς καθέδρας, οὐχὶ σφόδρα εὐηθες; Quintus Smyrnaeus lib. 14. v. 382. de Captivis mulieribus Troianis, quae in Graeciam abducebantur:

Αἱ δ' ἄρα παπταίνεσκον ἐς Ἴλιον ἀχνύμεναι κῆρ
Ληϊάδες· καὶ πολλὰ κινυρόμεναι γοάασκον.
Καί ῥ' αἱ μὲν περὶ γούνατ' ἔχον χέρας.

Hippocrates *in Symbolico ſive de Signis apud Euſtathium Iliados III. pag. 642.* ἀσπαζόμενοι, ὑπισχνούμενοι, κελεύοντες, εὐφημέοντες, εὐχόμενοι, ὀλολύζοντες, εὐαγγελιζόμενοι, ἐς πᾶσαν ἴησιν ἀγαθοί. αἰάζοντες δὲ ἢ κλαίοντες, ἢ συμπεπλεχότες τὰς χεῖρας ἢ περιηγκωνισμένοι καὶ ἑξῆς ἐς πᾶσαν ἰατρείην κακοί. VALES.

**Horret animus reminiſci.*] Sic primus emendavit Accurſius. Nam in Editione Gelenii legitur: *Horret nunc reminiſci,* prout in codice Regio, [Colbert.] et Toloſ. ſcriptum reperi. *Horret* igitur imperſonaliter poſitum eſt ex more loquendi ſaeculi illius. Sic Hilarius in libro contra Conſtantium Aug. pag. 295. *Sed tibi ſtatim quod utraque Fide continebatur, exhorret:* et Rufinus in lib. 8. Hiſt. Eccleſ. capite 6. *Cumque iam illis ipſis ſpectatoribus nimietas crudelitatis horreſceret.* In Actis quoque Praeſidialibus Tarachi, Probi et Andronici, capite 7. *Vultus tuus mihi horret.* Cyprianus item in Epiſtola ad Iubaianum, Ambroſius in Epiſt. Pauli ad Corinthios capite 12. ſeu quis alius Auctor iſtorum Commentariorum, Auguſtinus in Epiſtola 70.* VALES.

[*Quo iuſtitio humiliati tot rerum apices viſebantur.*] In codice Colbertino lego *humilitati:* quo modo Marcellinum ſcripſiſſe puto. Ab *humilis* enim fit *humilitare* ſaepius quam *humiliare,* ut a *nobilis nobilitare,* a *debilis debilitare,* a *facilis facilitare,* ab *habilis habilitare*, a *ſtabilis ſtabilitare* apud Ennium pro

ſtabilire.] HADR. VALESIUS. Prima verba citationis huius illuſtravit Iuretus ad Symmachum lib. VII. epiſt. 103. GRONOV.

Quo *iuſtitio* iuſtitia omni neglecta (cf. 28, 1. iuſtitium eſſe, non iudicium aperte conſtabat.) *Humilitati* dedecorati *tot rerum apices,* alias vertices, viri clariſſimi. W.

Poſt ſcipiones et trabeas.] Inter Conſulum inſignia fuit ſcipio eburneus cui aquila inſidebat, ut docet Iuvenalis in Sat. x. 43. Caſſiodorus in Formulis, Iſidorus, aliique Graeci σκῆπτρον vocant. Sic Libanius in Oratione Conſulari ad Iulianum: καὶ τὴν ἐσθῆτα ταύτην ἐνδῦναι, καὶ τὸ σκῆπτρον ἐνεγκεῖν: et Themiſtius in Oratione XI. Iuvenalis quoque et Claudianus ſceptrum vocant. VALES. Conf. Salmaſius ad ſcriptt. H. A. T. II. p. 450. Wernsdorf ad Himer. p. 219. et qui ibi laudantur plures. W.

Faſtorum monumenta mundana] quibus nomina Conſulum per totum terrarum orbem propagantur. (Locus ſimilis 14, 6. in mundanum fulgorem ſurgit Roma.) W.

16. *Adoleſcentia et virtutum pulchritudine.*] Nullum hic editorum offendiſſe miror. Adoleſcentia commendabilis non exputo quomodo appellari potuerit Hypatius *Conſularis.* Conieceram olim *ex adoleſcentia virtutum p.* nec nunc poenitet, ideoque recepi in textum. W.

Honeſtatem lenium morum velut ad perpendiculum (cf. 21. 16.) *librans* quidquid ageret, ad lancem quaſi humanitatis exigens. — *Maiorum claritudini gloriae fuit* propagatam ad ſe a maioribus gloriam non deminuit. W.

Actibus Praefecturae geminae decoravit.] Flavius Hypatius Praefectus Praetorio Italiae fuit Antonio et Syagrio Coſſ. et ſequenti anno qui Merobaudem II. et Saturninum Coſſ. habuit: hoc eſt anno Natalis Dominici 382. et 383. ut ex multis Codicis Theod. legibus colligitur. Quae non duplex Praefectura, ſed una eademque videtur fuiſſe. Fuit autem Hypatius eodem anno Praefectus Urbi, ut legitur in lege 26. Cod. Theodoſ. quorum appellationes. Geminam ergo Praefecturam recte geſſiſſe dicitur. Ceterum cum Hypatius Praef. Praet. Italiae fuerit, apparet eum relicto Oriente poſt obitum Valentis ad Occidentis Imperium migraviſſe. VALES.

Praefecturae geminae] Duplex haec Praefectura ad ſeriora tempora referri debet, eamque ita explicat Corſini p. 268. ut Praefecturam *Urbis* A. 379. Praefecturam *Praetorii* A. 382. et 383. adminiſtratam eſſe ex utriusque Codicis legibus confirmet, Ammianum vero ex eo coniicit opus ſuum poſt annum 383. edidiſſe. W.

17. *Ut poenarum moras.*] Haec eſt coniectura Gelenii. Nam in Mſſ. Regio, *Toloſ.* [ac Colbert.] et Flor. et in Editione Auguſtana ſic legitur hic locus: *Ut poenarum maturis ...... ferret, etc.* unde ſic arbitror commodius ſcribi potuiſſe: *Ut poenarum atrocitatem aegre ferret finiri cum morte.* VALESIUS. Quaeſo quid, ſi non hoc, eſt quidlibet ex quolibet? Et ſane atrocitas, quae dicitur reſpectu infligentis, cuius animus atrox facit atroces poenas, poenarum, in quibusdam criminibus non finitur cum morte, quum et mortuorum iam corpora lanientur, aut diritate alia illis inſultetur, etſi iudex, ſub quo tale quid contingit, non ideo debeat dici ſaevire infeſte. Sed et *poenarum amaritudinem* potius conieciſſet ad literas priſcae ſcripturae. Requirebatur aliquid ἐμφατικώτερον, tale ſcilicet, cui finis ſolet dari in morte,

quod nefcio an tetigerim fufpicando *poenas humanas aegre ferret cum m. f.* Ex Ciceronis libri II. Offic. cap. 5. *Tantaque poena officiamus, quantam aequitas humanitasque patitur.* CRON.

Exfecto vivae mulieris ventre atque intempeftivo partu extracto.] Artis magicae facinus horrendum fine quo tamen vix eft ut abftrufiora fecretioraque venefici peragere poffint. Iuvenalis Satyr. VI. 551.

Pectora pullorum rimabitur, exta catelli,
Interdum et pueri.

Adhibitum itaque, ubi maius aliquid tentatum. *Vid. Clementis libb. Recognitionum, ubi de Simone mago agit. Vid. Spart. in Heliogabalo, Vierius de Praeftigiis daem. lib. I cap. 7. Zonaras de Maxentio in Vita Conftantini Magni.* De Maxentio Imp. Eufebius Pamph. Hiftor. Eccleſ lib VIII. cap. 14. pag. 98. ἡ δὲ τῶν κακῶν τῷ τυράννῳ κορωνὶς, ἐπὶ γοητείαν ἤλαυνε μαγικαῖς ἐπινοίαις· τοτὲ μὲν γυναῖκας ἐγκύμονας ἀνασχίζοντος, τοτὲ δὲ νεογνῶν σπλάγχνα βρεφῶν διερευνωμένου, λέοντάς τε κατασφάττοντος, καί τινας ἀῤῥητοποιΐας ἐπὶ δαιμόνων προκλήσεις καὶ ἀποτροπιασμὸν τοῦ πολέμου συνισταμένου. διὰ τούτων γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς νίκης κατορθωθήσεσθαι, ἡ πᾶσα ἐτύγχανεν ἐλπίς. Sic poft mortem Iuliani Caefaris in officina artium vetitarum inter inftrumenta, quibus Imp. ad res magica ufus fuit, *viderunt mulierem a capillis appenfam, extenfas habentem manus, cuius uterum aperuerat, ut Perfarum victoriam in iecore eius infpiceret.* Caffiodorus in Hiftor. Tripart. lib. VI. cap. 48. Theodoretus lib. III. cap. 21. LINDENBR.

Infernis manibus excitis] evocatis fanguine embryonis ventre adeo exfecti, nam pueros in his vetitis artibus adhibitos probat Canidia Horatiana. cf. Iuvenal. 6, 551. *Pectora pullorum rimabitur, exta catelli, Interdum et pueri.* — *De permutatione imperii* futuro mox principe alio. W.

Familiaritatis eius intuitu.] In codice Regio *et Tolof.* [ac Colbert.] fcriptum reperi, *familiaritate eis contuitu:* neque aliter Auguftana praefert Editio: quare ita puto Marcellinum fcripfiffe, *familiaritatis contuitu.* VALES.

Ordine omni populi. — *Invidendas* ἀφθόνους *opes et militiae ftatum integrum retenturum* non abiectum facramento, uti eft 25, I. W.

18. *O praeclara informatio doctrinarum*] philofophia. W.

Nihil aliud effe Imperium nifi curam falutis alienae.] Eamdem fententiam ufurpavit in lib. XIV. cap. 11. et in lib. XXV. cap. 3. his verbis: *Reputansque iufti effe finem Imperii obedientium commodum et falutem.* Praeclare. Hoc enim maxime inter Regem ac tyrannum intereft, quod tyrannus quidem omnia fui unius caufa facit, et ad utilitatem fuam aut voluptatem cuncta refert: Rex vero fubditorum commodis fervire debet, et Agamemnonem imitari, quem Homerus et bonum Regem, et fortem appellat pugnatorem: Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. Nam quemadmodum fortis bellator dicitur Agamemnon, non quod perite plagam hofti inferre, ac rurfus fibi cavere novit, fed quia exercitum ducere, aciem inftruere ad referendam de hofte victoriam egregie callet: fic idem egregius Rex dicitur, non quod in fumma rerum omnium felicitate vitam tranſigit, fed

quod eorum quibus praeest, commodis utilitatique profpicit, ut ait Socrates apud Xenophontem in 3. Commentar. In quam fententiam Cicero in Epist. 1. ad Quintum fratrem: *Ac mihi quidem videntur huc omnia esse referenda ab iis qui aliis praesunt, ut ii qui erunt in eorum imperio, sint quam beatissimi. Est enim non modo eius qui sociis et civibus, sed etiam eius qui servis, qui mutis pecudibus praesit, eorum quibus praesit, commodis utilitatique servire.* Et in libro 1. de Officiis c. 25. *Omnino,* ait, *qui Reip. praefuturi sunt, duo Platonis praecepta teneant: unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut quidquid agunt, ad eam referant obliti commodorum suorum. Ut enim tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est.* Quam fententiam Plato hausit ex Archyta Tarentino, qui in lib. de Lege et Iustitia idem dixerat: ἄριστος δέ κ' εἴη ἄρχων ὁ ἀρχοντικωτάτῳ νόμῳ. οὗτος δέ κ' εἴη ὁ μηδὲν αὐτοῦ ἕνεκα ποιέων, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. ἐπειδήπερ οὐδὲ ὁ νόμος αὐτοῦ ἕνεκα, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. *Optimus autem is Princeps erit, qui ex maxime principali lege imperabit. Is vero erit, qui nihil sui ipsius sed subditorum causa faciet; quemadmodum lex non sui ipsius, sed subditorum causa manet.* Adde Platonem in Politico, Aristotelem in v. Eth. cap. x. VALES.

Restringere potestatem] de iuribus potius aliquid remittere. — *Ut Caesar Dictator aiebat* cuius tamen hoc effatum in libris, quos habemus, non legitur. Cf. Fabricii Bibl. Lat. 1, 275. W.

Miserum esse instrumentum senectuti.] Ad verbum Graece, κακὸν τοῦ γήρως ἐφόδιον εἶναι τὴν ὠμότητος ἀνάμνησιν. Instrumentum enim apud Marcellinum nostrum idem est quod ἐφόδιον, hic et supra in lib. 28. c. 6. §. 6. et alibi. Sic apud Stobaeum in cap. de senectute, Socrates rogatus, τί ἂν εἴη γήρως ἐφόδιον ἄριστον, quod esset optimum instrumentum senectuti, Idem, inquit, quod iuventuti. Et apud Asterium in Homilia 2. σοὶ μὲν γὰρ ἀκολουθήσει πικρὸν ἐφόδιον ἡ ἁμαρτία τὴν ἀναγκαίαν πορευομένῳ πορείαν. *Graeci quoque dicunt eleganter, οὐκ ἀγαθὴ γηροτρόφος ἡ ὠμότης: ut apud Themistium initio Orationis 17. Eodem fere sensu dixit Plutarchus in vita Catonis Censorii: κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήραμα τὴν πολιτείαν ποιησάμενος.* VALES.

De vita et spiritu hominis laturum sententiam diu multumque cunctari oport.] Cassiodorus lib. vii. Var. 1. *Cunctator esse debet qui iudicat de salute; alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari.* Iuvenalis Satyr. vi. 221.

Nulla umquam de morte hominis cunctatio tarda est.

Plato in Apologet. Socratis pag. 37. a. Νόμος ἄλλοις ἀνθρώπους περὶ θανάτου μὴ μίαν μόνον ἡμέραν κρίνειν, ἀλλὰ πολλάς. LINDENBR.

Hominis, qui pars mundi est, et animantium numerum complet] particula animae, quam vocabant, mundanae. W.

19. *Apud Proconsulem Asiae Dolabellam Smyrnaea.*] Valer. Max. lib. viii. cap. 1. A. Gell. lib. xii. cap. 7. LINDENBR.

Apud Proconf. Asiae Dolabellam.] In Regio codice *Dolobellam* fcriptum inveni. Neque aliter hoc nomen fcribitur in Appiani, Plutarchi, Dionisque codicibus, et in vetustis Editionibus aut Mſſ. exemplaribus Latinorum Auctorum. Ceterum hic vi-

detur esse Dolabella, qui Consul fuit cum Antonio, et provinciam Asiam post mortem C. Caesaris sibi decrevit. VALES.

Materf. filium proprium.] Sic Gelenius edidit: Accursius vero *sobolem propriam.* At in codice Regio tria haec deerant verba, et lacuna erat relicta. In lib. 8. c. 1. Valerii Maximi, et Agellii 12. c. 7. legitur tantum virum et filium ab ea muliere occisum. Itaque filium non de propria mulieris sobole, sed privignum intelligendum puto. In Ms. Vaticano legitur, *Smyrna....... propriam, etc.* VALES. Itaque miror cur *τὸ Smyrnaea* ut dubium virgulis Hadrianus incluserit, quod non debebat, ut vere genuinum. Sed tamen ita reliqui. GRON.

Filium proprium] Non alius esse potest, nisi *privignus*, quod tota orationis series suadet. Fortasse aberravit librarii oculus, nam si *proprium* iungas filio versiculi sequentis, tunc omnia recte habebunt. W.

Ex priore viro ab eis occisum comperisset.] Sic Gelenius ex coniectura supplevit. Nam in Regio codice legitur tantum *caermonio.* [In Colbert. *cavermonio.*] Accursius vero ita emendaverat, *ex alio marito ab eis comperit necatum.* VALES.

Comperendinata] alio tempore denuo se sistere in iudicio iussa est. — *Consilium* iudices *anceps quid inter ultionem et scelus statui debeat* ultionis an sceleris in ista causa ratio habenda esset. W.

Ad Areopagitas missa est, Athenienses iudices tristiores; quor. aequitas Deor.] Nota est fabula. Cum filiae iniurias gladio Mars ultus esset, idcircoque a Neptuno (eius enim filium Halirrhothium interfecerat) accusaretur, apud Areopagum causa dicta fuit. *Vid. Augustinus de Civitate Dei lib. XVIII. cap. 10. Stephan. de Urbibus in Areopag. Aristid. Orat. Panathen. p. 6. a. in fine.* Isidorus Pelusiota lib. 2. Epist. 92. Ἐπὶ τοῦ Ἀρείου πάγου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος αἰτιαθεὶς καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν δίκην δέδωκε, τῷ δὲ τόπῳ πρὸς τὸ στηλιτεύεσθαι τὴν αἰσχύνην τοὔνομα καταλέλοιπε. Idem Epist. 90. Oecumenius in Acta Apost. cap. 17. Apollodorus Biblioth. lib. III. Photius in Biblioth. pag. 374. *Vel etiam de Neptuni et Minervae dissidio intelligendum. Et videtur Ammian. ad Varronis locum respexisse, cuius etiam auctoritate utitur August. de Civitat. Dei lib. XVIII. cap. X.* LINDENBR. Cf. Wernsdorf. ad Himerium p. 163. W.

Tristiores] severiores. W.

Absolverent veneficam.] Codex Regius *veneficium:* quam scripturam confirmat Agellius in lib. 12. c. 7. VALES.

20. *Impressas foede corporibus liberis* ingenuorum *notas* latera sulcando. — *Inconnivens* h. l. oculos non claudens, ut scelera hominum videre nolle videatur. W.

[*Namque caesorum ultrices dirae, perpetium numeratione querelarum iustiss. commovente.*] Sic in libro XXVIII. c. 6. *Sed accelerarunt ultrices dirae caesorum.* Sic vulgatae Editiones utrubique praeferunt. At codex Colbertinus utroque loco *ultimae.* Et quidem in libro 28. *sed accelerarunt ultimae dirae caesorum.* In libro autem 29. *Namque caesorum ultimae dirae, perpetuum numen ratione querelarum iustissima commoventes, etc.* Quae certissima et optima est scriptura. *Caesorum ultimae dirae* dicun-

tur Ammiano iniuste damnatorum ultimae preces, imprecationesque et iniquorum iudicum exsecrationes. Diras *impia vota* et *querelas* vocat Virgilius in Diis. *Accelerare* autem *ultimas diras caesorum* dixit Ammianus, sive ultimas morientium preces et exsecrationes: sicuti apud veterem Poetam *preces ire* dicuntur.

Et fama est iunctas fortius ire preces.

Qui in utroque loco Ammiani *ultrices dirae* posuere, in mente habuere Furias seu Eumenidas, quae alio nomine *Dirae* a Latinis sunt appellatae, *Ultricesque* nonnunquam cognominatae A. Victoris Epitome c. 21. init. de Bassiano: *Hic fratrem suum Getam peremit. Ob quam causam furore poenas dedit Dirarum insectatione, quae non immerito ultrices vocantur.* Sed a melioris notae codicibus MSS. sine causa recedere non licet, quum optime nobis sensus ratio constat.] HADR. VALESIUS. Ultrices diras suppleverunt ex Virgilio lib. IV. Aen. 473. *Ultricesque sedent in limine dirae* Sed Ammianus etiam nunc, ut saepe, videtur imitatus Florum, cuius verba sunt lib. II. cap. 6. *Quasi has inferias sibi Saguntinorum ultimae dirae in illo publico parricidio incendioque mandassent.* GRON.

Perpetuum (supernum 17, 13.) *numen* deos immortales. — *Fides oraculi* v. c. 1. versiculos Graecos. W.

21. *Post inconvolutos casus*] Inconvoluti casus qui sint, vix divinare audeo. Vocabulum in Ammiani officina procusum. Originem si spectes, fortasse dici possit casus *aerumnas* voluisse, sine involucro quasi immissas, ne specie quidem iuris atque aequitatis praetexta, non dissimulatas, apertas, ut fere idem sit, quod nostrates dicunt *unumwunden*. W.

Cervicibus Asiae totius insedit] Ernest. comparat Liv. IV, 12. *regno prope per largitionis dulcedinem in cervices accepto.* W.

22. *Festus quidam.*] De quo Zosimus in lib. 4. c. 15. [ubi vid. Reitemeier. p. 585. W.] haec dicit: τῶν δ' ἀτοπημάτων ἦν κολοφὼν Φῆστος, ὃν εἰς πᾶσαν εἰδὼς ὠμότητα πρόχειρον ὄντα, τῆς Ἀσίας ἀνθύπατον ὁ βασιλεὺς ἔστειλε. *Porro omnium calamitatum cumulus fuit Festus quidam, quem Valens ad omne genus crudelitatis promptissimum esse probe sciens, Asiae Proconsulem destinavit.* Eiusdem elogium exstat apud Suidam in Φῆστος ex Eunapii Sardiani Historiis, et apud eumdem Eunapium in Vita Maximi Philosophi. Hic est, ut opinor, Rufus Festus V. Cl. qui Breviarium scripsit ad Valentem Aug. non autem ad Valentinianum, ut habent vulgatae Editiones, et scripti codices.*) Annon enim haec libri eius clausula Valentem respicit? *Ut ad hanc ingentem de Gothis, etiam Babylonicae tibi palma pacis accedat.* Accedit quod in duobus MSS. antiquissimis *Festi Dictatoris Breviarium* exaratum est, ut in Notis ad Victoris Epitomen testatus est Andr. Schottus. Est autem Dictator, qui ad memoriam dictat, qui et ἀντιγραφεὺς Graece dicitur, ut notatum est a Cl. Salmasio ad Vopiscum in Caro c. 8. (Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 785.) Cum igitur Marcellinus Festum Magistrum fuisse memoriae prodat, et reliqua egregie conveniant nihil vetat quo minus hunc Festum eumdem cum Historico esse credamus. VALES.

---

*) Rectius libelli auctor *Sextus* Rufus existimatur. W.

In nexum germanitatis ut frater germanus *dilectus a Maximino* funesto illo Praefecto Praet. cuius immania facta 28, 1. narrantur. W.

Et contogatus.] Id est togatus, seu Advocatus in eodem foro. VALES.

Administrata Syria.] Festus Consularis Syriae fuit Valente II. et Valentiniano II. Coss. ut colligo ex lege XI. Cod. Theod. de cohortalibus. Certe Libanius in vita sua Festum Consularem fuisse Syriae dicit, antequam Valens Antiochiam venisset. Idem Festum ait hominem fuisse furiosum, et linguae Graecae prorsus ignarum. VALES.

Reverentia exempla.] Sic reposuit ex Colbertino Hadr. Valesius Praef. p. LIX. quum eo priores editores habeant *reverentiae*, quod sensu carere cum eodem Valesio non existimaverim, si exponas *pudoris*, reverentiae (legum) exempla. *Reverens* ut recte potuerit passive pro *reverendus* usurpari, vehementer vereor. W.

Regere Asiam proconsulari potestate exorsus.] Proconsul Asiae vir Spectabilis erat, sub cuius administratione erat Asia proprie dicta, Hellespontus, et insulae. Nullatenus autem erat obnoxius Praefecturae Praetorianae eo quidem adhuc tempore. Nam postea imperante Arcadio, cum omnia perturbata essent, Proconsularis etiam potestas imminuta est, ut scribit Eunapius in Vita Maximi. De Proconsulatu Festi scribit Eunapius, et Zosimus, et Libanius in vita sua, cum dicit: σπεύδων ᾤχετο εἰς ἰωνίαν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. VALES.

Velificatione tranquilla] tuto (velificatione plena 18, 5.) W.

23. *Exsequiis suffragantibus ad Praefecturam venisse*] id ipsum quod multos iniuste trucidaverit, apud Imperatorem ita eum commendasse, ut Praefectum faceret. *Exsequiae* h. l. dictae pro cadaveribus, quam significationem pluribus scriptorum istius aevi locis, nec Ammiani nostri immemor comprobavit V. D. in Miscell. Obss. T. x. p. 53. W.

24. *Ratio est ubique.*] Hoc *ubique* respicit ad praecedens *Romae*, et Ammianus hoc vult: nihil conferre ad recte secusve factorum vel laudem vel vituperium, in maiori an minori urbe peracta sint. W.

25. *Philosophum q. Coeranium.*] Aegypto oriundum. Eunapius de Festo: ἀλλ' ἐπὶ τοσόνδε παραφορᾶς ἐῤῥύη καὶ φόνων, ὥστε καὶ Μάξιμον ξίφει διέφθειρε, Κοίρανον αἰγύπτιον ἐπισφάξας αὐτῷ. *Sed eo furoris processit et crudelitatis, ut etiam Maximum gladio occideret, et Coeranum Aegyptium quasi succidaneam ei victimam mactaret.* Fuit etiam alter Coeranus Aegyptius temporibus Severi, ut refert Dio: et alius Graeci generis sub Nerone, de quo Tacitus in fine XIV. VALES. *Coeranus* est etiam apud Suidam v. Φῆστος. W.

ΣΥ ΔΕ ΝΟΕΙ.] De hoc adagio nihil legi. VALES.

Νόει, καὶ στέφε τὴν τύλην.] Casaubonus suo codici adscripserat, στρέφε τὴν τύλην: vel στέφε τὴν πύλην. Utrumque ex coniectura. De more ianuas coronandi Iuvenalis, et alii.* LINDENBR.

Στέφε τὴν τύλην] Quod proverbialiter dici monet ipse Ammianus, additque adhiberi de eo, cui *altius* aliquid agendum in-

iungatur. Τύλη vero quum ſit vel culcita, vel callus, aliusve tumor corporis, vel *cervix*, neſcio an ſatis poetice cervix pro capite poſita ſit; magis tamen inclinat animus ad coniecturam, quam Caſaubonus olim, teſte Lindenbrogio, orae adſcripſerat, ΠΥΛΗΝ, portas enim in rebus laetis coronatas fuiſſe novimus. W.

26. *Intervallatis* intermittentibus *febribus*. *Filiam ſuam* Feſti. W.

27. *Scrutari* inquiri *ex negotio* ob neceſſariam aliquam cauſſam. — *Genitura*. Statim ſequitur *conſtellatio*. W.

Cum obiectaretur illi quamobrem conſtellationem Principis collegiſſet.] Maieſtatis crimen contrahit, quisquis ſuper Principis geneſi vel fato ſcrutatur, ut de Lepida ait C. Tacitus Annal. lib. III. c. 22. cui inter alia crimina hoc quoque obiectum fuit, quod per Chaldaeos in domum Caeſaris quaeſiviſſet. *Rationem Tertullianus reddit Apologet. cap. 35. *Cur opus eſt perſcrutari ſuper Caeſaris ſalute, niſi a quo aliquid adverſus illam cogitatur vel optatur, aut poſt illam ſperatur et ſuſtinetur?** Unde Paulus l. C. Sent. lib. v. Tit. 21. *Qui de ſalute Principis vel ſumma Reipublicae mathematicos, hariolos, haruſpices, vaticinatores conſulit, cum eo qui reſponderit, capite punitur.* Apud Wiſigothos mitior hic poena decreta: ſic enim in eorum LL. habetur, lib. VI. Tit. II. §. I. *De Salute Principis vel cuiuscumque hominis Hariolos conſulentes, ingenui flagellis caeſi cum rebus omnibus Fiſco ſerrituri aut Regi aſſocientur: ſervi in transmarinas inſulas deportentur et veneant.* Bene itaque mundani motus ſcrutatorem Iul. Firmicus ſic monet lib. 2. cap. 33. *Cave ne quando de ſtatu Reipub. vel de vita Romani Imperatoris aliquid interroganti reſpondeas: non enim oportet, nec licet, ut de ſtatu Reipub. aliquid nefaria curioſitate dicamus; ſed et ſceleratus atque omni animadverſione dignus eſt, ſi quis interrogatus de fato dixerit Imperatoris: quia nec dicere poteris de eo aliquid, nec invenire.* LINDENBR.

Collegiſſet.] Hoc verbum conſtellationi iungit etiam Spartianus in Aelio Vero c. 4. W.

28. *Marmori*] marmoreis gradibus, qui ad balneum ducebant. *Septemque vocales literas* Graecis Α. Ε. Η. Ι. Ο. Υ. Ω. *numeraſſe* cet. Locum ſine nota dimiſerat Valeſius, ſed poſtea temporis adiecerat ad Socratis Hiſt. Eccleſ. 5, 17. inſerta eſt etiam paucis mutatis eiusdem Emendationibus a Burmanno editis p. 5. ubi plura de hac ſuperſtitione attulit Burmannus. W.

CAPUT III.

1. Ab his in Oriente crudeliter perpetratis Ammianus *ſtilum vertit* in Gallias, res ibi geſtas enarraturus, ſed et hic denuo incidit in *Maximinum* dirum illum Praefectum Urbi 28, 1. *Iam Praefectum* Praetorio. W.

Qui poteſtate late diffuſa ſcaevum Imp. acceſſerat incentivum.] Sic Mſ. Flor. ut *Scaevum crimen*, L. 19. de Haereticis. *Scaevae interpretationes*, Novel. unic. Theod. et Valent. de libertis. *Scaeva tempora*, leg. 9. Cod. Theod. de infirmand. his quae ſub tyran. LINDENBR.

Scaevum infelix *Imperatori* Valentiniano *incentivum* 14, 1. W.

2. *Retentante*] retinente, uti 24, 4. W.

3. *Adultus*] puer. 26, 6, 15. ergo nomen proprium non videtur. *Paedagogiani* pueri erant nobiles, quos in aulis noſtris nominant *Pagen,* Edelknaben. — *Spartanum canem,* ad venationem enim aptiſſimi Spartani, Cretenſes, Arcadici habebantur, v. ſcriptores cynegeticos. — *Abſolvit* dimiſit. W.

4. *Praepoſitum Fabricae*] armorum. v. Ind. II. *Species ferrea,* is ipſe thorax, quem offerebat artifex, *quam ille* Imperator *formarat* vel animo conceperat vel praeſcripſerat. W.

Epiroten aliquem ritus Chriſtiani Presbyterum.] Recte quidem et ordine fecit Gelenius, qui quaterniones transpoſitos primus reſtituit. Sed nos hoc amplius praeſtitimus, quod haec et ſequentia verba in Gelenii Editione ob lacunas, ut opinari datur, omiſſa Auctori ſuo reddidimus: nec reddidimus ſolum, ſed etiam ſenſum eorum perſpeximus. Inter exempla enim crudelitatis Principis Valentiniani hoc vel praecipuum Marcellinus refert, quod Epiroten quemdam Presbyterum gladio occidi iuſſerit, idcirco quod Octavianum ex Proconſule Africae, (cuius mentio fit in lib. 23. c. 1.) alicuius criminis reum, apud ſe latentem prodere noluiſſet. Eamdem hiſtoriam refert Hieronymus in Chronico Anno Domini 372. *Presbyter Syrmii nequiſſime decollatur: quod Octavianum ex Proconſule apud ſe latitantem prodere noluiſſet.* VALES.

Offenſarum auctore] delatore. W.

5. *Strator*] H. l. is eſt, qui in provincias mittebatur ad equos ſtabulo Imperatoris vel bello aptos (*militares*) exquirendos, *probandos,* deducendosque, qui ſi quosdam lucri cauſa cum aliis commutaret, poena quidem dignus erat, nec tamen capitali. Aliud ſtratorum genus vide infra 30, 5. et omnino Ind. II. W.

**Ad quos probandos miſſus erat in Sard.*] Stratorum munus id erat, ut equos eos maxime, qui Imperatorum uſui erant deſtinati, diligenter probarent: ut apparet ex Codice Theodoſ. de Stratoribus. Themiſtius in Oratione quinquennali ad Valentem A. pag. 462. καὶ ἵπποις μὲν ἴσως οὐκ ἂν ἐχρήσαντο μὴ λίαν ἐξητασμένοις. Machinae quoque et tela bellica probabantur, ex Themiſtio pag. 239.* VALES.

Favorabilis auriga] cui populus et ipſe Imperator prae ceteris favebant. *Vulgari levitate* nam omnia ſibi, veneficia adeo, licere iſti homines opinabantur. cf. Ind. I. v. Auriga. W.

Cuius non multo poſtea beneficiis.] Prima illa vox ad ſenſum explendum a Gelenio adiecta eſt: ſed cum in Mſ. Regio, et in Editione Aug. ſimiliter deſit, locus ita commodius concipi poſſe videtur: *Quem non multo poſtea veneficiis uſum ferebatur,* (Sic tamen malim *ferebant.* W.) *etc.* vel ſane: *Quoniam non multo poſtea, etc.* VALES.

Beneficiis uſum.] ἴσ. *veneficiis uſum.* LINDENBR.

6. *Africanus*] Nepotem vel ἀπόγονον ſaltem C. Corn. Africani Fabiani Honorati fuiſſe coniicit Reineſius ex Inſcript. I, 364. W.

Poſt adminiſtratam provinciam.] Advocati peracto Advocationis tempore ad regendam provinciam mitti ſolebant, ut ex Co-

dice, et vetuſtis Inſcriptionibus notum eſt. Unde Libanius in Orat. adverſus doctrinae ſuae obtrectatores, Heliodorum illum Advocatum poſt Advocationem fiſci ait provinciam adminiſtraſſe, ut mos erat: ὁ δὲ καὶ ἦρχεν ὡς δὴ τὰ τῶν ῥητόρων πεπονηκώς. VALES.

Cuius ſuffragatori.] Suffragatores dicuntur viri primates in Comitatu, qui cum gratia apud Principem multum valeant, clientibus ſuis et humilioris fortunae hominibus ad aliquid a Principe impetrandum ſuffragationem ſuam commodant. Hi a Graecis προσήγοροι, et συνήγοροι dicuntur, ut docet Suidas. Themiſtius in Orat. 4. καὶ ταῦτα οὔτε λιπαρήσαντα, οὔτε θωπεύσαντα, οὔτε ἑτέρῳ προστάτῃ χρησάμενον καὶ προσηγόρῳ. Itaque ſuffragator paene idem eſt quod patronus: *et optime in Gloſſis veteribus explicatur, διὰ προστασιῶν, per ſuffragia. Seneca in libro de brevitate vitae: *Candidati* (inquit) *laborare deſinimus; ſuffragatores incipimus.* Ambroſius in caput 1. Epiſtolae Pauli A. ad Romanos: *Nam ideo ad Regem per Tribunos aut Comites itur, quia homo utique eſt Rex, et neſcit quibus debeat Rempublicam credere. Ad Deum autem, quem utique nihil latet, promerendum ſuffragatore non opus eſt.** VALES. Conf. XXII, 6. W.

Subagreſti verbo] inſipido verborum luſu. W.

7. *Pollicitus quod eum revocabit ad ſupplicium raptum*] promiſit, ſe eo ipſo tempore, quo ad ſupplicium duceretur, veniam ei daturum, vitam condonaturum eſſe. W.

8. *Replicatis denſe*] repetitis crebro. — *Protectores* ſatellites. v. Ind. II. Ad *exhibendas* ſiſtendas, arceſſendas *perſonas.* W.

De fuſtibus caeſi] Τὸ *de* abeſſe poterat; quoniam vero Colbertinus habet Valeſiusque (Praef. p. LX.) operis iraſcitur, quae ſe invito omiſiſſent, quod vitioſum putarent, ego voculam, quam ſerior aetas omnino ſaepe pleonaſtice ponit, (cf. 31, 5. *de* habitu prudentiae) reſtitui. W. Neſcio quo caſu factum ut in hac etiam editione ſit omiſſa. ERF.

9. *Ex profeſſo quaeſiſſe videatur.*] Mallem *videamur*, ut in Regio codice ſuperſcriptum eſt: et paullo poſt ſcribe ex eodem libro *ac Toloſ.* [ac Colbert.] *alia commodiſſimi.* VALES.

Alia commodiſſimi] indulgentiſſimi Erneſt. Malim ego omnino principis optimi. W.

[*Cum duas haberet urſas ſaevas hominum ambeſtrices, earum caveas prope cubiculum ſuum locaret.*] Valentinianus, natus in Pannonia Provincia Illyrici, prope cubiculi ſui fores velut fidas corporis cuſtodes habuit urſas duas caveis incluſas, in laniandis ipſo ſpectante cadaveribus comedendisque hominibus exercitatas. In quo imitatus videtur Galerium Maximianum, ortum ex Dacia Illyrici quoque provincia, qui homines vivos urſis abſorbendos obiicere conſueverat, eoque privato ſpectaculo paſcebat oculos, ac maxime delectabatur. Sic enim ſcribit Lactantius in libri de mortibus Perſecutorum capite XXI. quem librum nuper Vir doctiſſimus Baluſius publicavit. *Habebat urſos ferociae ac magnitudinis ſuae ſimillimos,* (Galerius) *quo toto imperii ſui tempore elegerat. Quoties delectari libuerat, horum aliquem afferri nominatim iubebat. His homines non plane comedendi, ſed abſorbendi obiectabantur; quorum artus cum diſſiparentur, ridebat ſuaviſſime,*

nec umquam ſine humano cruore cenabat. Ceterum a patre Valentiniano non degeneravit Valentinianus iunior Auguſtus, qui urſorum et leonum venationibus maxime delectabatur, ut Philoſtorgius in libro XI. Hiſt. ſcribit.] HADR. VALES.

Ambeſtrices] Vox Ammiani propria. W.

Cura agebat enixa.] Haec eſt coniectura Gelenii: a qua longe diſcrepat exemplaris Regii, *Toloſ.* [et Colbert.] ſcriptura, *cultant acerabat enixo:* in Auguſtana autem Editione ſic legitur, *cultans accelerabat enixe.* Unde coniicere eſt ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *cultu ita curabat enixo.* VALES.

Rumperetur.] In Mſſ. Flor. et Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] et in Aug. Editione legitur *debetur.* Forte ſcribendum eſt *deleretur.* VALESIUS. Niſi id quidem nimium eſt, et Imperator non utique vetuerit deleri, ſed ne minima quidem parte imminui, et Ammianus ediderit *delibetur.* GRON.

Ne deleretur luctificus calor] ne quid a carnis humanae appetitu remitterent. W.

[*Innocentiam, poſt multas quas eius laniatu cadaverum viderat ſepulturas, ut benemeritam in ſilvas abire dimiſit innoxiam.*] Veteres non domeſticas modo beſtias, ſed etiam feras, quibus aliqua in re uſi erant, velut de ſe bene meritas libertate remunerari conſueverant, et in agros ſilvasque dimittere; ita ut incuſtoditae vagarentur, et tamquam ſacrae a nemine violarentur. Eum morem ſecutus Statius fingit Liberum Patrem duas tigres manſuefactas et domitas, quas in bello Indico ad currum iunctas habuerat, cum victor Thebas rediiſſet ex India, ceu optime meritas, aut ſi mavis emeritas conſecraſſe, et in agrum Thebanum dimiſiſſe: quae et e manu paſcerentur, et nunc per campos errarent, nunc etiam urbem Thebas intrarent innoxiae. Statii in libro VII. Thebaidos verſus tales ſunt: (564. ſſ.)

Errabant geminae Dircaeae ad flumina tigres,
Mite iugum, belli quondam vaſtator Eoi
Currus: Erythraeis quas nuper victor ab oris
Liber in Aonios meritas dimiſerat agros, etc.

Ab Statio ſua verba accepiſſe Ammianum putes: *Liber tigres ſuas in Aonios agros meritas dimiſit:* Valentinianus urſam ſuam *ut bene meritam in ſilvas dimiſit innoxiam.* Ea dimiſſione homines feris gratiam referre ſe exiſtimabant. Iulius Caeſar equorum greges (quibus nimirum in bello Gallico uſus erat) *in traiiciendo Rubicone flumine conſecravit, ac vagos et ſine cuſtode dimiſit:* ſicuti tradit Suetonius Tranquillus in Caio Iulio Caeſare capite LXXXI. Hic mos a nemine obſervatus, illuſtrari merebatur.] VALES. Memoria fefellit Valeſium; idem enim Caſaubonus ad Suetonii Caeſarem c. 81. animadverterat. Non tamen erat, quod Crenius in Animadverſſ. T. X. p. 203. virum praeſtantiſſimum ideo inter plagiarios referret. W.

Dimiſit innoxiam.] Poſt haec verba in Mſſ. Flor. *Toloſ.* [et Colbert.] et Regio, et in Editione Aug. ſic legitur: *Exop...... ſimile ſedit...... Et haec quidem, etc.* Ex quibus veſtigiis hanc fere ſcripturam colligas, *quae exinde ſimiles edidit ſtrages.* VALES.

CAPVT IV.

1. *Nusquam* (malim *usquam*) *digredientis* aberrantis. W.

Quod maius pretium operae forsitan regendis verius milite barbaris quam pellendis.] Sic dedit Valesius ex Colbertino et ita explicat (Praef. p. LX.): Valentinianum, qui in barbarorum finibus munimenta statuerit, quibus longe eos a limitibus Imperii Rom. repellere conaretur, multo melius forsitan facturum fuisse, si voluntaria barbarorum opera in bellis uti, eorumque auxiliis militaribus Romanos duces praeficere maluisset. Editiones ante Valesium pro *milite* habent *limite*, quod et ipsum haud incommodum fundit sensum: melius *faciebat* (non *fecisset*), quod barbaros intra limites coerceret, eorum incursionibus obicem poneret castellis, quam ut fines nostros ingressos non sine difficultate repelleret. W.

Et cum dedisset.] Quinque linearum hiatus in libris est, nexum tamen cum praecedentibus fortasse invenias, si de castellis, munimentis, turribus, speculis sermonem fuisse coniicias. W.

2. *Macrianum regem*] Alamannorum 18, 2. 28, 5. Cf. Gibbon T. VI. p. 192. — Inter *mutationes crebras sententiarum* quum bella contra eum mox decernerentur, mox differrentur. *Superstitem raperet* vivum in potestatem redigeret, *ut Vadomarium Iulianus* 21, 4. W.

Et praevisum negotium.] Sic Gelenius edidit. In Editione vero Augustana legitur *praevium.* Ego vero cum in codice Regio [et Colbert.] ita scriptum deprehendissem, *et praevi......* *negotium, etc.* veram huius loci emendationem statim odoratus sum: quis enim neget ita ab Marcellino scriptum fuisse? *Et provisis quae negotium poscebat, et tempus, etc.* sic enim alibi loquitur. VALES.

3. *Contra Mattiacas aquas.*] Plinius lib. XXXI. cap. 2. *Sunt et Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet.* Ita autem hae aquae dictae a Mattio oppido, uti id Tacitus vocat Annal. lib. I. c. 56. *Caesar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum.* Ptolemaeus *Mattiacum* appellat, in Notitia civitatum Septemtrionalium: Βουδαρὶς, Ματτιακὸν, Ἄρταυνον. LINDENBR.

Mattiacae aquae. De his multa disputarunt interpretes ad Taciti Annal. I, 56. et in Hassia nostra quaerendas esse dubio caret. cf. Mannerti German. p. 134. et 563. Auctor Itinerarii ante aliquot annos editi (Reise durch den Harz und die Hessischen Lande Brunsv. 797. S. 219. et 239.) nomen priscum servari testatur in pago Metz in Praefectura Gudensberg sito. W.

4. *Scurrae*] Valesius ad 15, 9. ubi et ad locum nostrum provocat, Scurras comparat cum Bardis Gallorum: utrosque iocis ac gesticulationibus milites inter convivia delinire solitos. Sed haec significatio nostro non convenit loco. Propius accedit Salmasius ad Lampridii Alexandrum Severum c. 61. qui *satellites* eo illa aetate nomine venisse pluribus exemplis comprobavit. Ego vero, cum Glossae veteres pro synonymis ponant: *assecla, buccellarius, scurra,* malim h. l. nundinatores castrenses intelligere; quod suadent *venalia mancipia* et *merces direptae.* W.

5. *Iudices*] duces militares 18, 6. 27, 5. — *Tapetes* vestes villosae 16, 5. W.

Equirat erat...] Lacuna est trium linearum et paucula, quae restant, sine sensu. Ex sequentibus tamen colligi potest, Valentinianum ipsum affuisse, sed Romanos ipsos incendiis, rapinis et clamoribus inconditis rem totam irritam fecisse. W.

Suspecti] active pro suspiciosi (nec aliter 16, 12. *suspectiores* de obscuris). vid. Salmas. ad Scrr. Hist. Aug. T. I. p. 615. Non opus est Ernestii coniectura *suspectati*, cui ipse non multum tribuit vir optimus. W.

6. *Quinquagentesimum*] alii *quingentesimum*. W.

7. *Leo morsus vacuos concrepans.*] Valer. Flaccus III, 588. *leo frangit absentem vacuis sub dentibus hostem.* — *Disiecta hostium* i. e. disiectos hostes. — *Bucinobantibus*, quorum sedes ipse Ammianus constituit e regione Moguntiaci. cf. Mannert p. 296. W.

Fraomarium] unum ex magnatibus. — Reines. adscripsit: „Frumarit Saio ap. Cass. 21, 19. (Quis ille Cassius? W.) Fromar, Frummer." W.

Alamannorum] eorum, qui in fide permanserant, sociorum. *Numero* legioni. W.

Bitheridum] Reinesius: „lege Bertfridum. Bertvridum — Breed — breet i. e. late equitans." — *Hortarium.* Reinesius: „lege Hrotarium. Rothai — Rothui — Ruadsari — Ruadseri q. d. quietis dominus." W.

Proditus opera Florentii Mogontiaci Ducis.] In codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] scribitur hoc modo, *proditus peratione Florentii Germaniaca Ducis:* neque aliter Accursius ex codice suo edidit, nisi quod, *desperatione Florentii*, iussit excudi. Ego vero non dubito, quin Marcellinus ita scriptum reliquerit, *proditus relatione Florentii Germaniae Ducis.* VALESIUS. Quae vox mentem viri doctissimi pepulisse videtur ex eo, quod sequitur, *Romani quidem relationes.* Quae tamen videntur differre ab hoc genere, quod verbo *proditus* adiungi meruit. Ex quo crederem ab Ammiano scriptum *delatione*, quum et prima litera per inversionem hoc videatur monstrare. GRON.

Conflagravit flamma poenali] vivus combustus est. W.

CAPVT V.

1. Quae de rebus in Africa gestis coeperat narrare Ammianus 28, 6. ea nunc persequitur et *narratione* quidem, uti ipse ait, *continua* unoque tenore. Inde vero factum, ut, quae non uno anno accidissent, uno tamen loco complexus sit. Orosius certe 7, 32. seditionem *Firmi*, de qua monente Reinesio etiam Zosimus Lib. IV. c. 6. et Paulus Diac. Lib. XII. post excessum demum Valentiniani et Valentis motam esse tradit. cf. qui suo quodque anno assignare conatus est, Tillemontium V, 42. ss. W.

Nubel vita digrediens] decedens 17, 4. — *Multa et formidanda*, et paullo post *multa et aspera* uti Graecorum πολλὰ καί. — De Romano et Remigio vide supra 28, 6. W.

2. *Potiores Imperatoris necessitates*] negotia. W.

3. *Ad obruendam*] ſupprimendam, (paullo poſt *amandatis* eodem fere ſenſu.) *Contumelioſus.* Sic e cod. Colbert. pro *contumax* dedit Valeſius (Praef. p. LX.). W.

Ab imperii ditione deſcivit.] Et diademate aſſumpto Regem ſe ipſe conſtituit, ut ſcribit Victoris Epitome, et Oroſius in lib. 7. c. 32. Quare non aſſentior Goltzio, qui in Theſauro ſuo hunc Firmum Auguſtum fuiſſe cenſet, nummumque eius hunc profert: DN. FIRMUS. P. F. AUG. Sed non dubito, quin de altero Firmo nummus iſte intelligendus ſit, cum Firmus, de quo hic ſermo eſt, numquam Auguſti, ſed Regis dumtaxat nomen adſciverit. *Zoſimus XIV, 16. Βασιλέα dicit. Auguſtinus in libro I. contra Epiſtolam Parmeniani capite 10. *Quae a Donatiſtis Rogatus ille Maurus per Regem barbarum Firmum, quam ſaeva et quam acerba perpeſſus ſit.* Et paullo poſt: *Non enim tam ſaeva ſunt, quae adverſus Maximianiſtas per iudices egerunt, quam quae etiam ad perſequendum Rogatum Maurum, ab eis per Firmum barbarum geſta ſunt: etſi illum licet hoſtem immaniſſimum Romanorum in legitimis numerent.* Ubi vides Firmum pro legitimo Imperatore habitum eſſe a Donatiſtis: et nomen Βασιλέως apud Zoſimum ſupra ambiguum eſt, quippe quo et Rex et Imperator ex aequo ſignificatur.* VALES.

Ab imperii ditione deſcivit] noſtro imperio ſe ſubduxit: erat enim Comes Africae. W.

4. *Hoſtis implacabilis.*] Ante has voces lacuna erat exigua in Mſſ. Flor. et Regio, et in Editione Auguſtana: quae ſic videtur non incommode poſſe ſuppleri: *Quocirca ne hoſtis, etc.* VALES.

Comitatenſis militis] v. Ind. II. W.

Theodoſius Magiſter equitum mittitur, cuius virtutes ut impetrabiles ea tempeſtate prae caeteris nitebant.] Lego heic et aliis ſimilibus in locis *impenetrabiles.* OISELIUS. Ibi Lindenbrogius ſubdit, ſibi non placere coniecturam, quod *impetrabilis* nomen eſt Ammiano frequens. Certe et codd. Mſſ. inprimis Colbertinus, Loiſelli coniecturae adverſantur. HADR. VALES.

Theodoſius Magiſter equitum] 28, 5. — *Impetrabilis* ſtrenui 15, 8. 31, 11. cet. W.

Prae ceteris nitebant.] Apparet ſcribendum eſſe *enitebant,* ut modulatior ſit clauſula. VALES.

Domitii Corbulonis.] Multa de hoc Tacitus Annal. XIII, 8. Dio Caſſ. LXII, 19. — 23. LXIII, 17. et alii eius ſaeculi Scriptores. LINDENBR.

Domitii Corbulonis, et Luſii.] Utriusque elogium exſtat in Fragmentis Dionis quae ante biennium publicavi. Corbulo quidem a Dione Κουρβούλων ſemper dicitur, et ab Evagrio in lib. 3. cap. 41. Luſius vero Quintus Κύντος Λούσιος ab eodem Dione nominatur, ortus e Mauritania. Uterque tandem gladio occiſus eſt, cum ob egregia merita invidiam in ſe et aulicorum et Principum concitaſſent. Ac fortaſſe conſulto Theodoſium iis comparat Marcellinus, qui et ipſe ſimilem exitum ſortitus eſt, ut notabimus infra. VALES.

Et Luſii.] Luſius Quietus vocatur a Spartiano in Hadriano c. 5. Vide Xiphilin. LXVIII, 3. 8. cet. LXIX, 5. et Hiſtoriam Augg. LINDENBR.

Lusii] Reines. „Lusius Quietus praesuerat gentibus Mauris, exarmatus ab *Adriano.*" W.

5. *Emeato* traiecto *mari.* W.

Mauritaniae litus, quod appellant accolae Igilgitanum.] Ms. *Gilgitanum.* Et Plinii scripta exemplaria *Gilgili*, non *Igilgili*, habent. Quod si Ptolemaeum et Antoninum Aug. sequimur, *Igilgilitanum* apud Ammian. legendum erit. LINDENBR.

Igilgitanum.] Etiam in codice Regio *Gilgitanum* scriptum inveni, *ut et in Tolos.* [et Colbert.] neque secus in Editione Mariangeli: sed *Igilgitanum*, ut Gelenius edidit, amplector. Nam et in Notitia Africae quam Iacobus Sirmundus ante aliquot annos edidit, inter Episcopos Mauritaniae Sitifensis quartus numeratur *Domitianus Igilgitanus.* In Collatione Carthagin. Eguilguilitensis Episcopus dicitur. HENR. VALESIUS. [Veteres *Igilgilitanum* dixere ab urbe *Igilgili*, quae Plinio *Gilgili opidum*, et vulgo *Gigeri* dicitur.] HADR. VALES. Quod posterius iam ante quoque elegerat Holstenius in notulis ad Patriarchatum Romanum pag. 90. GRON.

Sitifensis Mauritaniae (Setif) *litus, quod appellant incolae Igilgitanum* (Gigeri). cf. Wesseling. Itineraria p. 12. et 28. W.

Parum] minus quam possit (cf. 17, 4. 28, 1.). *Super his, quae verebatur,* Theodosius nempe, qui Romanum veram seditionis Firmi causam fuisse non ignorabat. W.

6. *Caesariensem*] Mauritaniam. W.

Gildonem Firmi fratrem.] Is ipse est, qui mortuo Theodosio Augusto, cum esset Comes Africae, ab Honorio descivit, ut testatur Claudianus de bello Gildonico: apud quem Theodosius Senior haec ait v. 335.

— — ausus Latio contendere Gildo:
Germani nec fata timet, etc.

id est Firmi. VALES. Cf. Zosim. v, 11. et ibi Reitem. p. 606. W.

Vincentium] Romani vicarium. Paullo inferius §. 19. vocatur Tribunus, si idem est. — *Incivilitatis* insolentiae. Paullo post *iniquitatis licenter grassantis.* W.

7. *Custodiendum protectoribus.*] Quorum inter alia id munus fuisse docet Iuretus ad Symmachum lib. x. epist. 49. ubi etiam ipse venditat restitutionem huius loci, quum legeretur *protutoribus.* Mox edidi *multa cum animo vers.* ex prioribus, quum nugari opinarer Hadrianum et Parisienses, qui in postrema mutarunt *multa enim an.* GRON. Similiter est *cum animo disputans* xx, 8. W.

Proeliorum stabilitate] iustis, apertis proeliis. Opponitur enim insidiis. W.

8. *Spectatissimi ducis adventu praestrictus*] in timorem coniectus (cf. 21, 9. imperatorii nominis metu praestrictus) et paullo infra hoc ipso capite. W.

Veniam confessionis praeteritorum.] Emendo, *veniam cum concessione praeteritorum,* ut loquitur Marcellinus in lib. XVII. c. 12. et in lib. XXX. et in fine huius libri. VALES. Merito assentitur Ernestius in Gloss. s. v. Confessio. W.

Legiones qui Africam tuebantur.] Recens haec menda. itaque legendum ut in Ms. *Legiones quae Afric.* LINDENBR.

10. *Residua* (h. e. *alia,* ut et aliis locis). W.

Messes et condita hostium virtutis nostrorum horrea.] Quae hic *condita,* eadem libro xxxi. c. 6. vocat *conditoria,* id est, apothecas sive horrea. Panegyr. Constant. Aug. *Tu fructus meritorum tuorum statim nos metere et in conditis referre iussisti.* L. 2. C. Theod. de his quae ex pub. coll. *Quod refertur in conditis, vel in arca continetur.* L. 4. C. de erogat. mil. ann. *In veteranis castris constituti milites duas alimoniarum partes de conditis sumant.* *B. Eucherius in Homil. pag. 380. *Ut utiles procuratores facere videmus, qui a patronis suis praesidia ac patrimonia longinqua et peregrina suscipiunt, quidquid colligunt, quidquid adquirunt, ad dominos suos diriqunt. Numquid ibi reponetur, ubi laboratur? Sed magis illic sunt condita, ubi perpetua deputantur habitacula.** Vide Spartian. in Hadriano c. 11. init. Capitolin. in Gordianis c. 28. LINDENBR.

Messes et condita] segetes et frumenta in horreis reposita. W.

11. *Tubusuptum*] Ms. *Tubusoptum.* Antoninus Aug., p. 32. Wesseling. *A Sitifi Saldas, Lesbi Tubusuptus.* Ptolemaeus: Αὔξινα, Τουβουσουπτος, Ῥόβουδα. LINDENBR.

Tubusuptum opidum Ferrato contiguum monti.] In Itinerario Peutingerorum Mons Ferratus dicitur a Rusuccuro Colonia Saldas usque pertingens: in quo itinere Tubusuptum fuisse docet Itinerarium Antonini, iuxta Saldas. Fuit autem Tubusuptus Sitifensis Mauritaniae opidum, unde in Notitia Africae inter Episcopos Mauritaniae Sitifensis recensetur Maximus Tubusubditanus. In Collatione Carthaginensi Florentinus nominatur Episcopus a Tubusuptu. VALES.

Ferrato contiguum monti] Vide Aethici Cosmogr. LINDENBR.

Ferrato monti (Iuriura). De gentibus et urbibus deinceps commemoratis vide Cellarium Geogr. ant. p. 197. Wesseling. Itineraria p. 32. W.

Mascizel.] Hic est frater Gildonis, qui ab Honorio Augusto cum exercitu missus in Africam, Gildonem vicit, et peremit, ut Claudianus et Orosius scribit. Idem postea iussu Stiliconis in fluvium e ponte praecipitatus interiit, teste Zosimo in lib. v. c. 11. [cui est Masceldelus. Ab aliis appellatur Mazescel et Mascelzel. W.] VALES.

13. *Clades eminuere fundi Petrensis*] Sic inf. laudatur *fundus Mazicanus.* Et apud Gregor. PP. lib. 1. Epist. 9. *Fundus Saloniacus, fundus Gerdomiae collimitans.* Vett. Inscription.

LOCA	LOCA
....	SEPULTURAE
CULTORUM	CULTORUM
HERCULIS	HERCULIS
BEATIN. IN FUNDO	IN FUNDO
QUADRIGANO	DOMITIANO.

LINDENBR.

Fundi] praedii cum adiacentibus agris. *In modum urbis exstruxit.* cf. fundum Macelli 15, 2. castellum ubi Gallus et Iulianus pueri continebantur. W.

Lam-

Lamfoctense oppidum.] In Mauritania Sitifensi, ut existimo. Nam in Notitia Africae, inter Mauritaniae Sitifensis Episcopos recensetur Vindemius Lemphactensis. [*Iamphotense opidum* in Ms. Colbert. scribitur.] VALES.

16. *Osculo susceptus* non amicitiae documento et amoris, sed *quoniam id reipublicae* politicae, quam vocant, prudentiae pro tempore *conveniebat.* W.

Icosium oppid. cuius supra docuimus conditores] Quos etiam Solinus indicat cap. 28. LINDENBR. Liber, in quo eos docuerat Marcellinus, deperditus est. W.

Coronam Sacerdotalem] Quae aurea erat. Vide quae notat M. Velserus Rerum Augustanarum lib. v. pag. 74. et in adnotationibus ad Passionem S. Afrae pag. 24. Tertullianus de Spectaculis c. 23. *Sacerdos coronatus, velut coloratus leno.* Idem de Corona Militis cap. 10. de Idolol. c. 18. *Coronae aureae Sacerdotum provincialium.* LINDENBR.

Et coronam Sacerdotalem.] Sacerdotes provinciarum, de quibus ad superiorem librum c. 6. §. 10. [ubi ipse sacerdos nominatur, cui corona ista rapta, Rusticianus. W.] notavi, coronas aureas capite gestabant, ut testatur Tertullianus in lib. de Idololatria, cum dicit: *Quo more nunc praetextae, vel trabeae, vel palmatae, vel coronae aureae Sacerdotum provincialium:* et in libro de Corona. *Hinc explicandus est canon 55. Concilii Eliberitani: *Sacerdotes qui tantum coronam portant nec sacrificant, nec de suis sumtibus aliquid ad idola praestant: placuit post biennium accipere communionem.* De coronis Sacerdotum loquitur Festus in voce *Stropus.** Hi Sacerdotes provinciarum Graece ἀρχιερεῖς dicebantur, ut notavi ad lib. 28. c. 6. Sic Eusebius in lib. 8. Hist. c. 27. ἱερέας τε εἰδώλων κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν, καὶ ἐπὶ τούτων ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχιερέα, τῶν ἐν πολιτείαις ἕνα γέ τινα τὸν μάλιστα ἐμφανῶς διὰ πάσης ἐμπρέψαντα λειτουργίας. *Flamines omnium locorum et urbium, et praeterea cuiusque provinciae Sacerdotem, qui inter Decuriones munera publica magnificentissime obierit.* Ita et in lib. IX. cap. 3. VALES.

17. *Tiposam.*] Wesseling p. 15 et 42. W.

Legatis Mazicum.] Mazices populi sunt, qui ad Orientem Caesariensis Mauritaniae incolunt, ut scribit Ptolemaeus in lib. 4. Eorumdem meminit Vegetius in lib. 3. c. 22. et Expositio totius mundi, nuper a Iac. Gothofredo viro doctissimo in lucem edita. Eustathius in Scholiis ad Dionysium de situ orbis: τοῦ δὲ νομάδων καὶ μαζίκων βασιλέως Ἰάρβαντος: qui Gaetulus Iarbas a Virgilio dicitur in 4. Aeneidos v. 326. Postremo in Excerptis Chronologicis a Scaligero ad Eusebii calcem editis, Mazici dicuntur, *Mauri, Vacuati, Gaetuli, Afri, Mazici.* VALES.

Mazicum] de quibus optime egisse inveni Belin de Ballu ad Oppian. p. 224. W.

18. *Caesaream tendebat.*] Quam Firmus sub initia tyrannidis occupatam ac direptam incenderat, ut scribit Orosius in lib. 7. *Interea in Africae partibus Firmus sese excitatis Maurorum gentibus Regem constituens, Africam Mauritaniamque vastavit: Caesaream urbem nobilissimam Mauritaniae dolo captam, deinde caedibus incendiisque completam, barbaris in praedam dedit.* VALES.

Caesaream] Sic dictam a *Iuba* in honorem Caesaris Augusti, antea Iol. cf. Eutrop. 7, 5. W.

Horridas canitie silices] vias 14, 6. W.

19. *Vincentius Tribunus*] supra Vicarius Romani huius nominis, a nostro sine dubio diversus. *Per speciem faventis et supplicis* simulato favore et obedientia. W.

20. *Sugabarritanum municipium.*] Opidum Caesariensis Mauritaniae, Zuchabbari a Ptolemaeo dicitur. In Africae Notitia inter Episcopos Caesariensis Mauritaniae nominatur Stephanus *Zucabiaritanus* *pro *Zucabarritanus.** Sed in Collatione prima Carthaginensi Zugabbaritensis Episcopus exaratur rectius, ut videtur. VALES.

Sugabarritanum] Ptolemaeus in Descriptione Mauritaniae Caesariensis, Ζουχάββαρι nominat. LINDENBR.

Accline] Male alii *acclive.* Conf. XIV, 8, 9. XXI, 2, 16. et Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 713. W.

Tigavias venire] Plinius *Tigavas* vocat, Antoninus *Tigava castra*, Ptolemaeus Τιγαῦα. LINDENBR.

Tigavias.] Et hoc Caesariensis Mauritaniae opidum fuit. In Notitia Africae inter Caesariensis Mauritaniae Episcopos Crescens Tigabitanus ponitur. Et in Codice Canonum Ecclesiae Africanae, titulo 97. civitas Tagavensis dicitur. VALES.

21. **Fericium gentis Praefectum.*] Cum *Bellenem* unum *e Principibus Mazicum* Marcellinus fuisse dicat, *Fericium* vero *Praefectum gentis:* quaeri potest, quaenam sit differentia inter *Praefectum* et *Principem.* Equidem sic opinor, *Principes* quidem fuisse Optimates et Regulos. Sic in veteri saxo fit mentio Arreti *Chanartae Principis gentium Baquatium.* *Praefectos* vero fuisse reor Duces, qui a Rom. Imperatoribus erant constituti, ut barbaris gentibus praeessent. De quibus exstat locus illustris in Epistola 79. S. Augustini ad Hesychium: *Sunt apud nos barbarae innumerabiles gentes. Pauci tamen anni sunt, ex quo quidam eorum qui pacati Romanis finibus adhaerent, ita ut non habeant Reges suos, sed super eos Praefecti a Romano constituantur Imperio: et illi, et ipsi eorum Praefecti Christiani esse coeperunt. Interiores vero, qui sub nulla sunt potestate Romana, etc.* Iordanes quoque in libro de Successione Regnorum, Praefectos gentium Mauricarum commemorat. *Mauris,* inquit, *partis adversae per pacificos Mauros superatis, una die* XVII. *Praefectos exstinxit.* Quod scribit Spartianus in Hadriano A. c. 5. extr. Praefecturam Mauritaniae datam esse Martio Turboni, quam Lusius Quietus antea gesserat: eodem referendum videtur. Marcellinus noster in ipso libro 29. (infra §. 35.) *Theodosius regionum maxima parte vastata, gentibus* Mauricis, *per quas transibat, apposuit fidei compertae Praefectos.** VALES.

Contubernales devoti] Allocutio adulatoria: commilitones fidi meique amantes. W.

Prisco more militiae dedit occidendos] Is mos talis erat. Accepto fuste Tribunus vix tantum adtingebat damnatum: quod ubi factum, omnes qui in castris erant, caedendo feriendoque gladiis lapidibusque eumdem porro conficiebant; uti ex Polybio L. VI. c. 37. constat. Tacitus Annal. I. c. 44. *Stabant legiones pro concione districtis gladiis, reus in suggestu per Tribunum*

ostendebatur: si nocentem adclamaverant, praeceps datus trucidabatur. Lampridius in Commodo c. 6. *Hostis appellatus, lacerandusque militibus est deductus.* Et in nostra quoque militia similis poena observatur: castrensique vocabulo Teotisce dicunt, *durch die Spiesse lauffen.* Vel etiam ad palum ligabantur rei, sagittisque conficiebantur. Rufus in LL. militaribus: Κελεύομεν τοὺς στρατιώτας ἐκείνου τοῦ τάγματος πρώτου φεύγοντος καὶ ὑπαναχωροῦντος ἐκ τῆς τάξεως ἀποδεκατοῦσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων κατατοξευθῆναι. Quomodo S. Sebastianus, utpote militaris vir, et qui principatum primae cohortis gerebat, iussus est sub titulo Christianitatis a Diocletiano Imperatore ligari in medio campo, atque a militibus sagittari. Usuardus et Beda in Martyrol. XIII. Kal. Ianuar. LINDENBR.

Manus incidit] amputavit. Paullo post *manus ademptae.* W.

Ad aemulationem Curionis] Epitome Livii lib. 95. *Caius Curio Procos. Dardanos in Thracia domuit.* Florus lib. III. cap. 4. LINDENBR.

Ad aemulationem Curionis.] De quo consulendus est Frontinus in lib. 4. Strateg. c. I. VALES.

23. *Subsignanos*] non externos hostes, sed sub signis nostris militantes, *ad unum* non nisi semel *prolapsos errorem.* W.

24. *Tullianum illud advertens.*] Quod legitur in Epistola 2. M. Tullii ad Brutum. VALES.

26. *Mazices licet bellicosum genus*] Ptolemaeus in Mauritania Caesariensi: Μαχούσιοι ὑφ' οὓς τὸ ζάλακον ὄρος, καὶ μετὰ τοῦτο μάζικες. LINDENBR.

27. *Suggen eorum ductorem*] Quid homine actum sit, dici non potest ob quatuor versiculorum hiatum. *Romanum* munere semotum credere iubent sequentia, ubi de successore ei dato sermo est. W.

Actibus congregaverat Firmi] partibus eius iunxerat. W.

29. *Plebis*] multitudinis hostium. cf. 31, 7. W.

30. *Turbulenta concussio*] inconditus impetus. W.

32. *Ut antiquus ille Cunctator*] Q. Fab. Maximus, de quo Ennius apud Cicer. de Senect. c. 4. *et Servium Aeneid. 6, 847. *Unus homo nobis cunctando restituit rem.* Seneca de Ira cap. 11. *Quo alio Fabius affectas imperii vires recreavit, quam quod cunctari et trahere et morari scivit? quae omnia irati nesciunt.* LINDENBR.

Pro negotio] rerum conditione. *Commentis et prudentia* prudentibus commentis, artibus, strategematis. *Impetrabilem* strenuum. W.

34. *Praesidiorum*] castellorum. W.

35. *Particulatim*] per singulas gentes. W.

36. *Specierum*] rerum. Sic species de rebus venalibus XXVII, 3. W.

Uxorem fessam] cuius fata trium linearum hiatu intercepta, simul vero mentio pugnae, si vera coniectura Valesii, qui in sequentibus nulli parcens *adeuntium* mutat in *cadentium.* W.

37. *Nullique parcens.*] In Regio codice legitur, *nullique adeuntium parcens:* atque ita fere in Mss. Florentino, et Aug.

Editione. [In Colbert. Mſ. *nullique ad eum...tium parcens.*] Nec dubito, quin Marcellinus ita ſcriptum reliquerit: *Nullique cadentium parcens.* Sic enim loquitur in lib. XIV. ſub init. et alibi. VALES.

Mundiore victu] meliore, exquiſitiore 29, 2. W.

Abannisque eorum vicinis.] Abennae dicuntur a Iulio Honorio Oratore, qui Cosmographiam ſcripſit: cuius etiam meminit Caſſiodorus de divinis Lectionibus cap. 25. Is igitur inter gentes Oceani Meridiani recenſet Quinquegentianos, Mazicas, Bacuatas, Maſſylios, Abennas. At haec gentium nomina deſunt in Coſmographia Ethici, quae tota ex Iulio Oratore transſcripta cum ſit, non Aethici, ſive Ethici, ſed Iulii Honorii Oratoris Coſmographia dici debet. VALES.

Ad municipium properavit ...... enſe] Certum eſt nomen caſtelli hic deſiderari, cuius infra iterum mentio. Sed *Audienſe* an *Duodienſe* vocetur, haud ita in facili eſt diiudicare: utroque enim modo ſcribitur. Tamen non duo munimenta, ſed unum fuiſſe verba Ammiani innuere videntur. LINDENBR.

Amfracta] abrupta undique (15, 2.) — *Repedando*, referendo pedem, redeundo, 25, 1. et alibi. *Agentium* habitantium, 27, 5. W.

38. *Sine ſui reſpectu*] temere — *Averterunt* recedere coegerunt — *Inaeſtimabilium* innumerabilium, 16, 12. W.

39. *Immite quiddam* (Graeco more φοβερόν τι) terribiliter — *Manipuli furentium* noſtrorum. — *Agmine quadrato*, non, ut vulgo putant, capitibus hoſtem verſus undique directis, quod eſſet potius, uti paullo poſt acies *in rotundo habitu figurata*, ſed iuſtis ordinibus et ad aciem ſtructis. W.

Flexit iter intrepidum; ubi timens noſtros Firmus.] Sic Gelenius edidit ex coniectura, ut reſtitutis ordini ſuo quaternionibus ſenſus aliquis exſiſteret. Secundus enim quaternio qui male praepoſitus fuerat, ſic finiebatur, *flexit iter intrepi.....* poſt quae verba recurrendum erat ad tertium quaternionem, qui ſic incipiebat *noſtros Firmus*, et cetera iam ſuo ordine: ſoli enim duo quaterniones erant transpoſiti. Idque tum ex Regio codice, [et Colb.] tum ex Auguſtana Editione liquido apparet. Proinde non dubito, quin hic locus ita ſit corrigendus: *Ad civit. Contenſem flexit iter intrepidus, ubi captivos noſtros Firmus, ut in munimento abſtruſo locarat et celſo:* quam emendationem ſequentia confirmant. VALES.

40. *Magni nominis adiumento.*] In Regio codice ſuperſcriptum erat *numinis:* quam ſcripturam etiam in codice Fauchetii exſtare monuerat Gruterus. Idem error in Panegyrico Sidonii ad Maiorianum Aug. v. 353.

> — — *Vindex tibi nomine Divum*
> *Maiorianus erit:*

cum ſcribendum ſit *numine.* VALES.

Neceſſitudinibus] cognatis, amicis ſuae parti faventibus. W.

42. *Dilatato* ab ipſo *vulneris hiatu.* W.

43. *Municipem*] civem. *Temeratorem quietis*, rebellem, perduellem Firmum, paullo poſt §. 45. *otii turbatorem. Confutatos* convictos. W.

45. *Munimentum Medianum.*] Caſtellum Medianum in Caeſarienſi Mauritania ponitur in Notitia Africae. VALES.

46. *Comes*] modeſte dictum. Erat enim Magiſter militum. cf. ad XVIII, 8, 6. W.

Orbis terrarum domini] Sic enim Imperatores ſeſe appellari patiebantur. Antonin. Pius L. penult. D. lege Rhodia τοῦ κόσμου κύριος. Conſtantius ap. Gruter. Inſcript. p. 186. Iulianus ibid. p. 1086. — *Invictus.* Et hoc elogium principum. v. Iul. Capitol. in Maximo et Balbino 17. — *Latronem funereum* i. q. buſtuarium 28, 1. ubi vide. W.

48. *Clamoribus magis hortari*] Credidi ignaro praeſide ſic nuper ediſſe Pariſienſes, reſtituique quod erat in Auguſtana et Henrici editione. In eadem Auguſtana videbam paulo ante haberi *defectis lateribus,* quod plane dirigit ad *denſetis,* ut dixerunt. GRON.

Saevium] ſaevorum (ſic 15, 9. ſaevium tyrannorum). W.

49. *Partibus tenebrarum obvolutis horrore*] per tenebroſam noctem acie utraque diſſoluta. W.

Ad Duodienſe caſtellum.] Codices Mſſ. ſcriptum habent, *ad Vodienſe caſtellum.* Editio autem Auguſtana, *ad Audienſe.* Paene omiſeram ſuperiori linea ſcribendum eſſe, *partibus tenebrarum obvolutis horrore* (pro *errore.* W.): ſic enim loqui ſolet Marcellinus, ut notavi ad librum 28. c. 1. §. 54. VALES.

50. *Cum apparere non poſſent,* clam *caſtra tentare* irrepere. *Incendit* vivum comburi iuſſit. W.

51. *Commerciis vetitis*] ſocietate cum Firmo; alio ſenſu *commercia vetita* dicuntur 27, 5. qui tamen huic loco non convenit. W.

52. *Immineret*] inſiſteret. *Mutaret in metum,* terrore impleret. [Similiter Tacitus Annal. XII, 29. *mutans* (i. e. mutans ſe) *in ſuperbiam.* ERF.] W.

53. *Diuturnis* remotis *latebris.* W.

54. *Obſcurius geſta*] Igmazenis cum Theodoſio de ſe clanculum capta conſilia. — *Calcare* abiicere *vivendi cupiditatem.* W.

Vinoque conſulto diſtentus.] Qui mortem ſibi conſciſcere volunt, ut omnem ſenſum ſibi doloris adimant, ſolent vino et epulis largius indulgere: ſic enim homines ad quidvis ſuſcipiendum audaciores efficiuntur. Atque hoc feciſſe dicitur Brennus, non ille qui Romam cepit, ſed alter paullo recentior, qui Gallos in Graeciam duxit. Nam cum profligatas res ſuas cerneret, taedio ac deſperatione victus, cum ſe mero ingurgitaſſet, manus ſibi attulit, ut ſcribit Diodorus in lib. 22. (Bipont. IX. p. 301.) et Pauſanias in Phocicis c. 23. §. 8. Eadem audacia XXVII Senatorum Campanorum refertur a Livio in lib. 26. c. 14. qui epulati, et quantum facere potuerant alienatis mentibus vino ab imminentis ſenſu mali, venenum omnes ſumpſerunt. Idem de Caecilio Agricola ſcribit Dio in lib. 76. c. 5. et de Themiſtocle Plutarchus c. 31. [de Cleopatra Aegypti Regina idem in Antonio; de Scapula quodam auctor libri de bello Hiſpanienſi c. 33. de Iudacilio Picentium duce Oroſius in libro V. de Iuba Rege Mauritaniae et Petreio Florus in libri IV. capite 11.] VALES.

[*Et crapulis.*] In codice Colb. ſcriptum reperio, *et crapulentus:* et ſuperpoſitum *is*, id eſt *crapulentis*, aut certe *crapulis*. *Crapulas* in plurali numero illorum temporum Latinitas uſurpavit, et ab ebrietate diſtinxit. Nam Petrus Chryſologus in Sermone XII. *Ille cibum noſtrum deducit in crapulam; potum noſtrum in ebrietatem diffundit.* Et in Sermone XIII. *Per crapulam, per ebrietatem, etc.* Legendum tamen puto ex Mſ. Colb. *Vinoque conſulto diſtentus et crapulentus*, magis quam, *vinoque conſ. diſtentus et crapulis*, vel *crapulentis*.] HADR. VALES.

Inſonis greſſibus] ſubmiſſo gradu (cf. 27, 12. ſuſpenſis paſſibus 14, 2.) W.

55. *Vinctum ducere perduellem.*] In codice Regio, et Auguſtana Editione ſcriptum reperi, *vivum ducere perduellem;* [in cod. Colb. *vilium* male.] HENR. VALES.

Tentoria adventaret] ad tentoria veniret. Cf. XVIII, 2. W.

Ad Subicarenſe caſtellum.] Suſpicor hic ſcribendum eſſe *Ruſubbicarenſe caſtellum*, quod eſt in Mauritania Caeſarienſi, ut docet Antonini Itinerarium p. 16. ed. Weſſeling. *Icoſium m. p. m.* 22. *Rungoniae Colonia m. p. m.* 15. *Ruſubbicari m. p. m.* 24. Ptolemaeus in lib. 4. inter Mauritaniae Caeſarienſis opida ponit ἰκόσιον. ῥουστόνιον. ῥουσίκιβαρ. ſed ſcribendum eſt ῥουσγόνιον. ῥουσιβίκαρι. In Itineraria Tabula Peutingerorum, *Ruſibicari Matidiae* dicitur. Et in Collatione I. Carthaginenſi Conſtantinus memoratur Epiſcopus Ruſubiccarienſis. Denique in Notitia Africae, inter Mauritaniae Cael. Epiſcopos recenſentur *Boniſatius Rusgunienſis*, et *Paulinus Rubicarienſis*. corrupte pro *Ruſubicarienſis*. VALESIUS. An credibile eſt τὸν πάνυ conſuluiſſe iſto loco Itinerarium Antonini, non vidiſſe ab eruditiſſimo Surita coniecturam hanc in Ammiano illic ante multos annos publicatam cum ipſa illa Ptolemaei citatione? Certe honoris eius cauſa mallem, ut veneratus fuiſſet memoriam eius, per quem profecerat, certe profeciſſe credo. GRON.

56. *Armatis et plebeiis*] militibus et indigenis imbellibus. (Eadem oppoſitio 20, 9.) W.

Sitifim triumphanti ſimilis rediit.] Gratiano III. et Aequitio Coſſ. ut videtur: qui erat annus Natalis Dominici 374. Fruſtra autem a Marcellino noſtro exſpectes, quid poſtea Theodoſio factum ſit, et utrum is ad Comitatum Valentiniani reverterit. Caedem quinetiam ipſius reticuit, quod equidem valde miror. Quod utrum memoriae vitio imprudens admiſerit, an reverentia Theodoſii illius filii, qui tunc temporis, cum haec Marcellinus ſcriberet, imperium obtinebat, an denique vitium paſſi ſint codices noſtri, nequeo dicere. Ceterum quod a Marcellino, ſeu antiquario praetermiſſum eſt, id nos quoad eius fieri poteſt, ſupplere debemus. Theodoſius igitur exſtincto Firmo Mauro cum Africae ſtatum reſtituiſſet, ſtimulante quorumdam aulicorum invidia iuſſus interfici apud Carthaginem baptizari petiit: ac poſtquam ſacramentum Chriſti quod quaeſierat, aſſecutus eſt, poſt glorioſam ſaeculi vitam et iam de aeternitate ſecurus, percuſſori iugulum ultro praebuit, ut loquitur Oroſius in lib. 7. cap. 33. Cuius rei meminit Ambroſius in Sermone de exceſſu Theodoſii his verbis: *Portavit iugum grave Theodoſius a iuventute, quando inſidiabantur eius ſaluti, qui patrem eius triumphatorem occiderant.*

Portavit iugum grave, quando subiit pietatis exsilium, quando infusis Rom. Imperio barbaris suscepit Imperium. Porro haec Theodosii Magistri militum caedes contigit anno Dom. 377. ut scribit Hieronymus in Chronico: *Theodosius*, ait, *Theodosii postea Imperatoris pater, et plurimi nobilium occisi.* Occiso patre Theodosius iunior ex Duce Moesiae, sponte in Hispaniam secessit, ut praeter Ambrosium docet Theodoretus in lib. 5. Hist. cap. 5. unde postea evocatus a Gratiano Magister militum, ac mox Augustus creatus est, Gratiano caedem patris, quam malo consilio ductus admiserat, honore filii compensare cupiente. VALES.

Celebrabili favore] laudibus et favore. W.

CAPVT VI.

1. *Hoc pulvere anhelat*] vix spiritum ducere posset prae belli laboribus. *Quadorum natio* victorum antea a Iuliano. Cf. omnino Ind. 1. W.

Mota est insultu repentino.] In Ms. Flor. Regio [et Colb.] sic legitur, *mota est in excita repentino.* Quare amplector prae illa Gelenii coniectura hanc Editionis Aug. scripturam, *motu est excita repentino.* VALES.

Ut indicant properata.] In Aug. Editione, et in codice Regio, et Vat. hic locus ita perscriptus est: *Ut indicat properata quoniam raptim proclivia obsessaque ab iisdem, etc.* Unde fortasse quispiam sic scribendum esse coniiciat: *Ut indicant properata quondam raptu proclivi, obsessaque, etc.* Sane haec omnia uno ductu ac tenore continuanda esse non dubito. VALES.

Opitergium (hod. Oderzo in Marchia Tarvisana). W.

Per celeres acta procinctus.] In codice Regio scriptum inveni, *perceleri acta procinctu.* In Vaticano et Colbert. *perceleris acta procinctu.* In Tolos. *perceleri facta procinctu.** VALES.

Primicerio quem ante docuimus Marico.] Quis sit hic Maricus, aut quo tempore vixerit, obscurum est. Videtur tamen temporibus Diocletiani vixisse: eo enim imperante victi sunt Marcomanni et Quadi, ut docent Panegyrici veteres, et Idatius in Fastis. Sane vox haec Primicerius haud multo antiquiorem hunc Maricum fuisse demonstrat: recens enim eius dignitatis appellatio est. Significatur autem, ut puto, Primicerius Protectorum. *Suspicor tamen altius heic mendum subesse, quod fortasse sic emendari possit: *Vix resistente perruptis Alpibus Iuliis Principe serio, quem ante docuimus, Marco.* Quadorum enim et Marcomannorum motus contigit Principatu Divi Marci, quem *serium Principem* Marcellinus vocat perinde ac Valentinianum in lib. XXVI. c. 2. Mamertinus in Gratiarum actione *serios Principes* opponit *communibus.** VALES.

Marco] Antonino, cf. 31, 5. *Ut barbaris* cum barbari essent. W.

2. *Studio muniendorum limitum glorioso quidem sed nimio*] Reines. „In hanc rem consentiunt Inscriptiones duae, altera Viennae, altera Strigonii ap. Gruterum 3. et 4. p. 164.“ W.

Legatione tenus] nonnisi legatis missis. W.

3. *Maximinus*] truculentus ille Praef. Praet. Italiae 28, 1. ff. *Consulens in commune* reipublicae. W.

* *Si parvo suo Marcelliano deferretur potestas per Valeriam Ducis*] *Parvo suo*, id est filio suo. Statius Silvarum libro I. v. 732.

Una vescitur omnis ordo mensa:
Parvi, femina, plebs, eques, Senatus.

Vincentius Lirinensis libro 2. Commonitorii *Faciunt, quod hi solent, qui parvulis austera quaedam temperant pocula.* Virgilius in Ciri de Cupidine v. 138.

Idem tum superis acuebat parvulus iras.

Solinus in capite XIII. *Galactites scrupulus ater, feminis nutrientibus illigatus fecundat ubera: subnexus parvulis, largiusculos haustus facit salivarum.* Ammianus ipse in libro 31. c. 8. §. 7. *Implicatos alios matribus parvulos*, id est filiolos.* LINDENBR.

Marcelliano, (Zosimo 14, 16. est Celestius.) *Potestas Ducis per Valeriam* v. Ind. I. W.

4. *Turgens ut filius*] turgentis patris. — *Nullis adfatibus* placido sermone *delenitis* iis, quibus nostros limites invadendi cupiditas temere affingebatur. *Admissa copia rogandi* concessa ad Principem legatione *suspensum* interpellatum. W.

5. *Corrogavit*] Sic 18, 2. *ad convivium corrogatos.* W.

7. *Iudiciali carpento*] Honoratiore puta, et quali Praesides Provinciarum, Praefecti Urbis, aliique in magistratu positi tantum utebantur. Exstatque etiam nunc Lex Grat. Valent. et Theod. Imperat. de Honoratorum vehiculis. Sic Fl. Vopiscus Syracusius a Iunio Tiberiano P. V. in consessum se vehiculi iudicialis susceptum scribit, in Aureliano Imp. c. 1. *Vehiculo suo me et iudiciali carpento Praefectus Urbis Vir Illustris, ac praefata reverentia nominandus, Iunius Tiberianus accepit.* Contra vero carpento privato, velut viliori, Gallus Caes. in contemptum imponitur. Ammianus lib. XIV. c. 11. §. 20. Quae autem ratio in carpentis, eadem quoque in lusoriis; quarum aliae iudiciariae fuerunt et elegantius fabrefactae, aliae agrarienses et minus ornatae. L. 1. C. Theod. de lusor. Danubii. LINDENBR.

8. *Clades*] Post hanc vocem commate distinxi, suadente Gryphiana. Plena interpunctio, nisi *virgo* legas pro *virgine*, locum habere non potest. W.

Secus] sexum, 16, 11. cet. W. *Praedas hominum virile et muliebre secus*, i. e. κατὰ secus. Conf. Wolfius ad Sueton. Octavian. c. 44. ERF.

9. *Propinqua*] circumiacentes regiones. *Probus Praef. Praetorio* per Illyricum, *nullis bellorum terroribus adsuetus* nam Praefecti Praetorio magistratus erant civiles. v. ad 20, 4. W.

10. *Latebris*] montium vel silvarum. W.

11. *Detersit*] purgavit. W. Sueton. in Octaviano c. 18. *detersit fossas Nili.* ERF.

Contemptam] neglectam. W. Recte. Non opus est Wakefieldii coniectura *corruptam* existimantis legendum ad Lucret. VI, 562. ERF.

Et ſubverſas.] Scribendum videtur, *et ſubverſum*, ſupple *murorum partem*. [In codice quidem Colbertino et in aliis legitur *ſubverſas.*] VALES.

Expediit perfecit *adusque celſarum turrium minas* pinnas Virgil. IV. 88. et ad 24, 2. — *Studio aedificandi coalitus* natura proclivis. W.

Impenſas aedificandi cauſa.] Non ignoro impenſas ſimpliciter accipi poſſe pro ſumptibus et pecunia. Sed tamen facere non poſſum quin ſuſpicionem meam hic lectoris proponam iudicio ac cenſurae. Suſpicor enim impenſas hic ſumi pro caementis ſeu materia ex arena et calce qua parietes ſatiari ſolent. Palladius Aemilianus in lib. I. de re ruſtica: *Impenſa pumicea farciri muros*, id eſt caemento ex pumice. Recte ergo in Gloſſis veteribus, in titulo de habitationibus, legitur *impenſa*, φύραμα. φύραμα eo ſenſu ſumitur a Plutarcho in praeceptis quo modo ſit gerenda Reſp. *Sed et generaliter impenſae dici poſſunt ſpecies omnes fabricis aedium utiles, ut lapides, ligna, ferrum, et ſimilia. Sic Marcellinus noſter ſumere videtur in libro XXVII. c. 3. §. 7. et vetus auctor Quaeſtionum veteris ac novi Teſtamenti, quaeſtione 106. Locum heic adſcribo: *Arbitramur*, inquit, *quia Moyſes, ut omnem errorem inferioris creaturae auferret et impenſarum mundi, in principio ſubſtantias ipſas ex quibus mundus conſtat, factas eſſe ſignificavit: ut qui huius rei teſtimonium recipit, ambigere non poſſit factum eſſe mundum: quando ſubſtantias quae ad impenſas mundi profecerunt, initio ſubiectas fatetur.* Et infra: *Subſtantiae enim, quas primum factas eſſe diximus, impenſae ſunt mundo.* Addenda eſt vetus Inſcriptio Romae, quae talis eſt:

Conſtantina Deum venerans Chriſtoque dicata,
Omnibus impenſis devota mente paratis,
Numine divino multum Chriſtoque iuvante,
Sacravit templum victricis Virginis Hagnes.

Victricis, id eſt Martyris, quae tormenta et ſupplicia perſecutorum ſuperavit. Hieronymus de locis Hebraicis, agens de Hieruſalem: *David eam Iudaeae metropolim fabricatus eſt; eo quod ibi locum Templi emerit, et impenſas ſtructurae Salomoni filio dereliquerit.* Idem auctor in Commentariis in Epiſtolam I. ad Corinthios, qui vulgo tribuuntur Ambroſio, capite 15. *Cum ex eadem maſſa omnis caro ſit; unde et quomodo in his tanta diverſitas ſit, ut una impenſa faceret genera diverſa.* Ambroſius in libro de fide Reſurrectionis. Auguſtinus in libro de vera Religione: *Quid enim praeclarum novit ea impenſa quae calce et arena conſit, tenacius lapides cohaerere quam luto?* Iuvenalis in Sat. III. 216. *impenſas* vocat columnas marmoreas, ſigna nuda, ſigna veſtita, forulos cum libris, et modio argenti. Marcellus Empiricus aliter eo nomine utitur. Nam in Carmine de Medicina, ſpecies ex quibus fiunt medicamenta, *impenſas* appellat.* VALES. Ubi haec verba libro primo Palladii legantur, equidem non memini. Sed cap. 40. ſcribit *ita impenſam teſtaceam ſubter inducis.* Et cap. 13. *dehinc primo impenſa pumicea inducemus*, quo loco utitur pater in Diatribes Statianae capite XX. Inſcriptionem habet Gruterus pag. MCLXI: quam et in codice vetuſtiſſimo Prudentii, qui eſt Cantabrigiae, legi. GRON.

Adſuturam] f. rectius *adiuturam.* W.

12. *Calliditates dimicandi*] oppugnandi artes. W.

15. *Dux Moeſiae Theodoſius iunior.*] Hanc eius victoriam commemorat Zoſimus in lib. 4. c. 16. Μυσία δὲ οὐδενὸς ἐπειράθη κακοῦ, Θεοδοσίου τοῦ τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἔχοντος, ἀνδρείας στάντος καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀποδιώξαντος. ὅθεν ἐκ ταύτης τῆς νίκης δόξαν κτησάμενος ἔτυχε μετὰ ταῦτα τῆς βασιλείας. *Moeſia vero nullam incurſionem perpeſſa eſt, eo quod Theodoſius Dux fortiter reſtitit, et irruptionem tentantes barbaros fugavit: ex qua victoria laudem adeptus, poſtea ad Imperium pervenit.* Idem ſcribit de hac Theodoſii victoria Themiſtius in Oratione 18. pag. 470. VALES.

Perſpectiſſimus] probatiſſimus, celeberrimus. *Sarmatas Liberos ad diſcretionem ſervorum rebellium* (Limigantium 17, 13.) *appellatos.* W.

Ut caeſorum plurimum.] Rectius in Editione Aug. legitur, *ut caeſorum plurium alites iuſte ſanguine ſatiaret et feras.* Ac fortaſſe etiam emendandum eſt, *alites iuxta ſanguine ſatiaret et feras.* Ferae enim et alites plerumque iunguntur a Scriptoribus, cum inſepulta cadavera volunt dicere, ut apud Catullum ait Ariadne LXIV, 152.

Pro quo dilaceranda feris dabor alitibusque;

et paſſim apud Poëtas poſt Principem ſuum Homerum in principio Iliados. VALES.

16. *Conceſſionem praeteritorum et veniam*] v. ſupra c. 5. W.

17. *Claudio regente Urbem aeternam.*] Claudius Praefectus Urbi fuit, Gratiano III. et Equitio Coſſ. ut docet lex 22. in Codice Theod. quorum appellationes. Idem antea Proconſul Africae fuerat Valentiniano Nob. Puero et Victore Coſſ. et ſequenti anno quo Valentinianus III. et Valens III. Coſſ. fuerunt leg. 19. eodem Tit. et lege 7. de luſtrali collatione. VALES.

Claudio regente Urbem (A. 374. Corſini). — Reineſius: „Refer ad A. C. 365. Valent. et Val. Coſſ. Iuretus ad Symmach l. 6. Ep. 7.“ (Male, adſcr. Reineſ.) alio tempore ſic: „Claudius Iulius Aedeſius Dynamius fuit.“ W.

Tiberis qui media interſecans moenia — effuſione imbrium exuberans.] Inundationes Tiberis crebrae; raroque contingentes, ut non inſignis aliqua clades, vel gravior caſus ſubſecutus ſit. Qua de re Plinius lib. III. c. 9. *Nullique fluviorum minus licet incluſis utrimque lateribus, nec tamen ipſe pugnat: quamquam creber ab ſubitis incrementis, et nusquam magis aquis, quam in Urbe ſtagnantibus. Quinimmo vates intelligitur potius, ac monitor, auctu ſemper religioſus verius, quam ſaevus.* Vide ampliſſimi viri Pet. Fabri Semeſtr. libri 3. cap. 4. LINDENBR.

Cloacis] aquaeductibus. W.

Supra amnis ſpeciem panſus] ut non tam fluvii, quam maris aſpectum praeberet. *Omnia paene contexit.* cf. Horat. Od. 1, 2. W.

18. *Inſularum*] aedificiorum, quae ſeorſim ſtarent, aliis domibus non contigua. — *Tempeſtas mollivit* (omiſſo *ſe.* cf. 19, 10.) — *Retinaculis ruptis* apertis cataractis (Schleuſsen) cf. 24, 1. et Livium 27, 28. W.

19. *Nullam seditionem super querela iusta perpessus*] ita mederi querelis solitus, ut cives acquiescerent. W.

Porticum excitavit ingentem lavacro Agrippae contig. Eventus Boni cognom.] Pub. Victor in reg. IX. *Thermae Agrippae, Templum Boni Eventus.* Inscript. vett.

Mogontiaci.	*Agisti.*
PRO SALUTE DD. NN. SANCTISSIMORUM IMPP. BONO EVENTUI MIL. EXERCITUS GS. MATERNUS PERLETUS MIL. LEG. VII. PR. P. F. STRATOR. LINDENBR.	BONO EVENTUI APONIA. C. F. MONTANA SACERDOS DIVAR. AUGUSTAR. COL. AUG. FIR. EDITIS OB HONOREM SACERD. CIRCENSIBUS.

Lavacro Agrippinae contiguam] Reinesius: „An ergo *Claudius Evangelus*, qui ut *Com. fort?* (portus, vel formarum, vel riparum et alvei Tiberis, quae sub Praef. Urbis dispositione? W.) Orfiti Praef. Urbi iussu opus quoddam curavit. Evangelum etiam nominat *Macr.* (Macrobius? W.) cum Vettio, Symmacho Decio, Avieno, et iterum Symmach. 6. Ep. 7." W.

Boni Eventus cognominatam.] Bonum Eventum praecipue colebant agricolae teste Varrone in libri I. de re rustica initio, ut is fruges ac frumenta et vineta bene evenire faceret. Cato de re rustica c. 141. (142.) *Uti tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire beneque evenire sinas.* Et Festus Pompeius de verborum significationibus: *Panibus,* ait, *redimibant caput equi immolati Idibus Octob. quia sacrificium fiebat ob frugum eventum.* Hinc Boni Eventus simulacrum Romae erat, dextra pateram, sinistra spicam et papaver tenentis, ut scribit Plinius in lib. 34. cap. 8. Manilius in lib. I. Astronom. v. 303.

Eventus frugum varios et tempora dicunt.

*Et Zeno Veronensis de Praecepto: *Attende tibi. Agricola es. Attende tibi, ut diligenter circumfodias infructuosam ficum, et adhibeas stercoris qualos, et totum facias quidquid ad fructuosum spectat eventum.* * Ceterum Boni huius Eventus templum erat in IX. regione Urbis iuxta thermas Agrippae seu Agrippianas, quae apud Charisium in lib. I. male Agrippinianae dicuntur. VALES. Cf. Böttiger Griech. Vasengemälde B. 2. S. 213. W.

Visitur templum] Post haec verba an desit aliquid, cum liber proxime sequens in rebus A. 374. gestis pergat, de eo vide Vales. in Praef. p. L. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXX. C. I.

1. *Quas Percha Dux.*] At idem Marcellianus dictus est supra in fine libri 29. c. 6. §. 3. Zosimus in lib. 4. c. 16. Caelestium videtur vocare. Ab eo enim per insidias occisum esse Regem Quadorum in convivio scribit. Sed codex Regius et Vat. *Tolos.* [et Colbert.] scriptum habet, *quas percha Ducis.* Editio autem Augustana *quas per caducis:* unde sic locum hunc emendandum puto. *Inter has turbarum difficultates, quas perfidia Ducis Rege Quadorum excitavit occiso, etc.* Ita fere in principio libri 28. loquitur Marcellinus: *Dum apud Persas, ut supra narravimus, perfidia Regis motus agitat insperatos, etc.* VALES.

Para] Armeniorum rege, Arsacis filio 27, 12. *Materiae facinoris*, ut XVIII, 6. 17. — *Primordialem causam.* Sic *labes primordialis* XXIII, 6. W.

2. *Dispendiis communibus pasti*] qui damno rei publicae sibi tantum consuluerant. W.

Terentius Dux.] Vir pius et admodum Catholicus, cuius insigne dictum factumque refert Theodoritus in lib. 4. Hist. Eccles. cap. 28. Erat autem Dux Armeniae. Idem postea Comes rei militaris fuit, ut docet Basilius in Ep. 175. et 250. VALES.

Terentius] 27, 12. ubi et sequentium *Cylacis* et *Artabannis* fata narrantur. *Demisse* modesto vultu. W.

3. *Gentilibus*] qui in scholis Palatinis militabant. v. Ind. II. *Replicabat*, in memoriam revocabat. W.

4. *Quasi futurus particeps tractatus*] tamquam deliberationi de rebus gerendis affuturus. cf. 14, 11. *Regaliter* iussu Imperatoris. *Obsequiorum specie custoditus* quasi honoris causa custodes additi essent — *Spe* metu cf. 14, 11. *quod revertetur*, crudelitatis enim in cives insimulaverat Terentius. — Ad *iura Persarum* ad Persas. Sic XXV, 7, 11. *transirent in iura Persarum.* W.

5. *Prudens doli*] fraudem animadvertens. *Cuneatim* conferto agmine. W.

6. *Provinciae moderatoris Apparitor.*] Haud dubie emendandum est, *provinciae moderator, Apparitoris qui portam tuebatur percitus, festinato studio reperisset in suburbanis,* prout in Mss. Flor. et Regio, et in Aug. Editione legitur. Ridiculum enim esset dicere Apparitorem, qui portam tuebatur, percitum festinato studio

reperiſſe Param in ſuburbanis. HENR. VALES. [In Mſ. Colbert. legi, *prov. moderator Apparitoris, qui portam tuebatur imperatus, ſeſti. ſt. ſupperiſſet in ſub.* optime.] HADR. VALES.

6. *Provinciae moderator* Terentius *apparitoris*, ducis inferioris ordinis, cui portae cuſtodia demandata erat. *Feſtinato ſtudio* indicandae Parae fugae. — *Averſus eſt* in urbem reverſus. W.

7. *Voluntate errans in fugam compulit.*] In Editione Auguſt. ſcriptum reperi, *errans hanc in fugam compulit.* At in Regio [et Colbert.] codice ſic legitur, *ha in fugam compulit:* quare ſcribendum exiſtimo, *ita in fugam compulit ut, etc.* VALES.

Voluntate errans] ad terrorem tantum incutiendum ſagittas miſit, nec ferire hoſtes voluit. W.

8. *Exanclatis laboribus*] De verbo exanclare vid. Daviſ. ad Cicer. Tuſcul. 1, 49. p. 136. ed. Rath. W.

Binis utribus.] Utres vinarios intelligit, de quibus Apuleius in lib. 7. (p. 192. Elmenh.) et Iurisconſultus in lege 4. D. de tritico, vino et oleo legato, et Scriptores Graeci Latinique paſſim. VALES. Vid. ad XXIV, 3, 11. W.

11. *Quem elaqueatum fidem rupturum exiſtimabat.*] *Elaqueatum*, id eſt vinculis et laqueis liberatum; ut Aurel. Prudent. contra Symmach. lib. 2. v. 147.

Elaqueanda animi conſtantia, ne retinaclis
Mollibus ac lentis nexa et captiva prematur. LINDENBR.

Elaqueatum] inſidiis elapſum. W.

12. *Locorum gnaritate*] XXVII, 10. — *Maeandros faciebat et gyros* viarum imperitus ſaepe ita in orbem iter faciebat, ut bis ad eundem locum veniret. — *Compendioſis vallibus.* Erneſt. l. v. compendioſus legendum arbitratur *callibus.* — *Evanuit* irritum fuit. W.

13. *Per poſterulam.*] Hanc vocem Caſſianus in lib. 5. cap. 11. ſumit pro *poſtica vel poſtico, *une porte de derriere,* vel certe pro falſa porta.* Sic enim ait: *Quantalibet urbs ſublimitate murorum et clauſarum portarum firmitate muniatur, poſterulae unius quamvis parviſſimae proditione vaſtabitur* * Eadem vox legitur in Paſſione S. Agathae, ubi de Quintiano Iudice: *ipſe ad poſterulam ſecretarii fugiens, populum in ianuis dereliquit.* Nec aliter Anaſtaſius Bibl. in Geſtis Hormisdae Papae.* At in hoc Marcellini loco poſterula eo ſenſu ſumi non poteſt: niſi forte pro aditu, et quaſi oſtio tramitis ſumatur. VALES.

Tramitem medium vitabundus excedens.] Imitatur Salluſtium, qui in Iugurthino ſic loquitur de Iugurtha c. 38. *Ipſe quaſi vitabundus per ſaltuoſa loca et tramites exercitum ductare.* Ait igitur Marcellinus viatorem illum, cum bivium armatis oppletum vidiſſet, obliquo aditu tramitem quemdam medium inter duas vias petiiſſe, ac ſic evaſiſſe. VALES.

Squalentem horridam *frutectis.* Cf. XV, 4. *Retinetur intactus* bene habitus quidem, ſed in itinere pergere prohibitus. W.

14. *Diverſoria paraturus et cibum*] regi mox ſecuturo. W.

15. *Exiguam iumento onuſto callem*] ſemitam ita arctam, ut iumentum vix pervadere poſſet. *Poſt terga relictis militibus* Ro-

manis. *Captis illis ministris* equitibus illis duobus. *Ad mentes observantium* insidiantium *praestringendas* in errorem ducendas. W.

In eadem fidei certitudine mansit immobilis.] Non dubito quin hanc scripturam Gelenius ex coniectura procuderit. Nam in Mss. Flor. et Regio [ac Colbert.] et in Editione Aug. ita scriptum reperi, *fiderandi ne mansueti mobilis.* Unde proclivius erat sic emendare, *in fide pristina mansit immobilis.* VALESIUS. Atqui non hanc regulam emendandi in praeclaris restitutionibus ὁ πάνυ posuit, ut ex literis *randine* efficere conaretur *pristina.* Quae species in his, quae fides? Putavi igitur scripsisse *in fide candide mansit immobilis.* GRON.

Demussatis] ita dissimulatis, ut ne verbulum quidem de iis excidere sibi pateretur. Eadem voce Appuleius Metamorph. III. p. 97. ed. Floridi praeter nostrum usus est. W.

16. *Lusi*] elusi ludibriis. *Lacerati conviciis* a suis. *Appetitu* morsu. *Ora* dentes. W.

17. *Meliore* κρείττονι, callidiore *consilio.* W.

Incentiones Circeas in vertendis debilitandisque.] Homerus Odyss. K. 233. ss. Talis autem Meroe quoque fuit anus, quam in castorem, vel hircum, vel ranam homines mutare solitam, Madaurensis Philosophus ait Miles. I. LINDENBR.

Incentiones] incantationes. W.

Si huic irrisioni superfuerit] si post has, quibus nos deluserit, praestigias atque offucias diutius vivere permitteretur. *Excitabit* excitaturus sit. W.

18. *Inexplicabile auctum Principis odium.*] Melius scriberetur *inexpiabile.* Idem error in lib. XV. cap. 3. insedit, ubi legitur, *et ob hoc homo tamquam inexplicabili obnoxius culpae, gravi mole criminis pulsabatur.* Scribendum enim illic quoque *inexpiabili.* VALES.

Traiano rem militarem agenti] Comiti 29, 1. W.

19. *Serenae mentis literas*] benevolentiae amicitiaeque testes — *Conviviis se ingerens* non invitatus. W.

20. *Exquisitae cupediae.*] In exemplari Regio [et Colbert.] *cuppediae* scribitur hic et in lib. XXVI. cap. 7. neque aliter apud Nonium Marcellum aliosque. VALES.

Nervorum et articulato flatilique sonitu] vocali, quam nos vocamus, musica et instrumentali. — *Incalescente convivii domino* sic iunge verba. W.

Naturalis cuiusdam urgentis] Ernest. exonerationis vesicae. Vir doctus in Miscell. Obss. novis T. 3. p. 28. alios eiusmodi euphemismos e Graecis affert: ἔξεισι κατά τι χρέος Lucian. de Saltat. p. 940. πρόφασιν ποιησάμενος τὴν γαστέρα Achill. Tat. Lib. V. p. 289. ἐπί τινι τῶν ἀναντιλέκτων ποιῆσαι τὴν ἔξοδον Ioseph. Antt. I, 13. W.

Supras] Nihil mutarunt, ne notarunt quidem editores, nec habet Gesnerus. Interpres Franco-Gallus fortasse *Suras* coniicit scripsisse Ammianum, viros nempe grandibus et torosis suris praeditos, provocans ad Iuvenal. 16, 14. Haud male. Possis etiam *Coprias* suspicari, parasitos nempe abiectos, in aulis domibusque di-

vitum verſantes, qui, ſi bene paſcerentur, ad quaevis facinora erant promti. cf. interpretes ad Sueton. Tiber. 61. Claud. 8. Dion. Caſſ. 73, 6. Magis tamen placet *ſcurras*, quo nomine Ammiani aetate veniſſe *ſatellites* ſupra 29, 4. e Salmaſio notavimus. W.

Etiamtum praepeditum] cui iam antea exitus omnes fuerant praecluſi. W.

21. *Expedito dolone adſurgens.*] Sic recte in Mſ. et interpretatur vocem Plutarchus in Tiberio: ξιφίδιον λῃστρικὸν, ὃ δόλωνα καλοῦσι. Phaedrus lib. III. fab. 45. *Vide ne dolone collum compungam tibi.* Alfenus IC. in L. 52. §. 1. ff. ad L. Aquil. Heſychius in Δόλωνες. *Artemidor. de Somniis lib. 2. cap. 14. Sil. Ital. lib. 3. v. 250.

*Nec tereti dextras in pugnam armata dolone.** LINDENBR.

22. *Decepta credulitate*] credulo rege. Inter *epulas quae reverendae ſunt vel in Euxino ponto* qui male alias audit ob male habitos peregrinos, veroque nomine ἄξενος appellandus eſſet. W.

Hoſpitali numine contuente.] Cicero pro Deiot. c. 6. extr. *Si veneno,* (interemiſſet) *Iovis illius quidem hoſpitalis numen numquam celare potuiſſet.* LINDENBR.

In ambitioſa toralia ſparſus.] Haec quidem Gelenii coniectura eſt. At in Regio codice ita legitur, *in ambitioſalam et conſperſus ſpumantes ante ſocietati, etc.* [In Colbertino, *in ambiſitio ſalam et conſperſus ſpumantes ante ſocietati, etc.*] in Auguſt. autem Editione legitur hoc modo, *in ambitioſa iam et conſperſus ſpumantes ante ſocietati, etc.* Ac fortaſſe ita ſcripſerat Marcellinus: *Peregrinus cruor in ambitioſo lecto conſperſus, ſpumante ſanie ſatietati ſuperfuit convivarum.* HENR. VALES. [Vel potius ita: *Peregrinus cruor in ambitioſa lintea conſperſus, ſpumante ſanie ſatietati ſuperfuit convivarum:* ex veſtigiis ſcripturae codicis Colbertini. Lintea autem illa ſunt lintea toralia, quorum praeter ceteros meminit Ammianus ipſe in libro XVI. c. 8. de quodam lauto et mundo apud Aquitanos convivio loquens hiſce verbis: *Cum vidiſſet linteorum toralium par, duos clavos ita latiſſ. etc.*] HADR. VALESIUS. Vix eſt, ut poſterior locus poſſit noſtro exemplum eſſe ad corrigendum, ubi explanate dicit *lintea toralia,* quale adiectivum hic nullum poteſt ſupponi. Et utique ex *lam et* exſculpere vel *lecto* vel *lintea* dubito, an conveniat talibus ac tantis ingeniis, praeſertim in illo, qui viderat codicem Colbertinum, qui plane dictat literam *s* in his eſſe errantem, nec loco ſuo poſitam. Itaque nec diu haerens, ubi adverti, cenſui dediſſe auctorem *peregrinus cruor in ambitioſas lances conſperſus.* Non diſſimilia ſunt Liviana ex perſona Calavii ad filium lib. XXIV. cap. 9. *ut eam ipſam menſam cruentares hoſpitis ſanguine.* GRON.

Spumante ſanie ſanguine *ſatietati ſuperfuit convivarum* tanquam menſa ſecunda iis appoſita. W.

Ingemiſcat, ſi quis vita digreſſis eſt dolor, Huius arrog.] Eadem figura dixit T. Livius in lib. 21. c. 53. *Quantum ingemiſcant,* inquit, *patres noſtri circa moenia Carthaginis pugnare ſoliti, ſi videant nos progeniem ſuam, etc.* quae figura magnam habet ἔμφασιν et gravitatem: eſtque valde familiaris Graecis Auctoribus. Nam et Demoſthenes in Orat. contra Ariſtocratem ſic

dicit: *καίτοι πηλίκοι ποτ' ἂν στενάξειαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι*, etc. et in fine Orat. contra Aphobum: *μέγα δ' ἂν οἶμαι στενάξαι τὸν πατέρα ὑμῶν, εἰ αἴσθοιτο*, etc. et Dio in lib. 50. pag. 433. Denique Herodotus in lib. 7. c. 159. ubi Lacedaemonii Geloni Siculorum Regi ſic aiunt: *ἦ κε μέγ' οἰμώξειεν ὁ Πελοπίδης Ἀγαμέμνων πυθόμενος Σπαρτιήτας τὴν ἡγεμονίην ἀπαραιρέεσθαι ὑπὸ Γέλωνος*: quae Herodoti verba tranſlata ſunt ex Homerico verſu in Iliad. 8. ni fallor. [imo VII, 125. W.] VALES.

Fabricius ille Luſcinus.] Livius lib. XL. *Patres Pyrrho Regi hoſti armato exercitum in Italia habenti, ut a veneno caveret, praedixerunt.* Plutarch. in Pyrrho et in Apophthegmat. *Gellius lib. 3. cap. 8. Cicero 3. Offic. c. 22. Aelian. lib. 12. cap. 33.* LINDENBR.

Democharem, vel, ut quidam ſcribunt, Niciam.] Timocharem habet Editio Mariangeli, quemadmodum is dicitur a Valerio Maximo in lib. 6. cap. 5. et apud Agellium in lib. 3. cap. 8. At eumdem Niciam vocat Claudius Quadrigarius apud Agellium in dicto loco, et Zonaras in tomo I. Annalium: qui id etiam adiicit, Pyrrhum, cum ex Italia in Epirum tamquam reverſurus ſolveret, Milonem cum praeſidio Tarenti reliquiſſe, ſellamque ei tradidiſſe pelle Niciae vinctam et conſtratam. Aelianus autem in lib. 12. cap. 33. Variae Hiſtoriae Cineam hunc Pyrrhi medicum nominat, corrupte, ut cenſeo. VALES.

Italiam tunc bellis ſaeviſſimis exurentem.] Sic Liv. XXVII, 39. Punici belli, quo decimum annum Italia urebatur; XXVIII, 43. quamdiu Sicilia Punico bello ureretur; XXXII, 21. tamquam non inteſtino et haerente in viſceribus uramur bello. Sil. Ital. XV, 539. ſqq.

> *Hunc etiam, vaſtis qui nunc ſeſe intulit oris,*
> *Perpetiar, miſeras quaerentem exurere belli*
> *Relliquias.*

Seneca Phoeniſſ. 560.

> — — *quod armis uris infeſtum ſolum.* ERF.

[*Ut ab interiore caveret obſequio.*] In codice Colbertino ita ſcriptum lego: *Scriberetque ad Regem, ut ab exteriore caveret obſequio. Exterius* Medici *obſequium* vocare potuit Marcellinus, ut in libro XXV. c. 4. §. 3. *citeriorem vitam* vel exteriorem appellat his verbis: *Ut ne ſuſpicione quidem tenus libidinis ullius vel citerioris vitae miniſtris incuſaretur. Exterius obſequium* vocat, quod alii interius et domeſticum dicerent: *citeriorem vitam,* quam alii interiorem nuncupavere, ipſe Marcellinus in libro iſto XXX. c. 6. §. 3. *ſecretiorem vitam.*] VALES.

Menſae genialitas] hilaritas. W.

23. *Necis exemplo Sertorianae.*] A M. Perperna domeſtica fraude inter coenam Oſcae perpetratae. Patercul. lib. 2. c. 30. Plutarch. in Sertorio c. 26. LINDENBR. Adde Florum III, 22. W.

**Ut Demoſthenes perpetuum Graeciae decus affirmat. numquam, etc.*] Videtur locus eſſe, quem in re ſimili laudat Taurus Philoſophus apud Agellium in libri X. capite 19. Videndus eſt etiam Cicero IV. in Verrem.* LINDENBR.

Ut Demoſthenes affirmat.] In Oratione contra Androtionem initio: *οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ*

τοῦτο

*τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφεύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραφας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς,**) *ἄλλος οὐ γράψει.* Quae ſic vertit Quintilianus: *Non enim ſi quid umquam contra leges factum eſt, idque tu es imitatus, idcirco te convenit poena liberari: quin e contrario damnari multo magis. Nam ut ſi quis eorum damnatus eſſet, tu haec non ſcripſiſſes: ita ſi tu damnatus fueris, non ſcribet alius.* Eadem verba repetit Demoſthenes in Orat. adverſus Ariſtocratem. Quae quidem Cicero in actione 3. contra Verrem eleganter eſt imitatus: ut memini notatum eſſe ab Antonio Mureto in lib. XIII. Variarum Lect. cap. X. *Demoſthenis verba imitatus eſt ſuo more Iſidorus Peluſiota in Epiſtola 151. libri 5.* Sed et Iſocrates eamdem fere ſententiam poſuit in Buſiridis Laudatione ſub finem: ubi Sophiſtam quemdam reprehendit, qui cum Buſiridem laudare conſtituiſſet, non illum culpa vacare oſtenderat, ſed alios eadem feciſſe docuerat: quae, ut ait Iſocrates, faciliſſima delinquentium defenſio eſt. Cum enim difficile ſcelus ullum reperiatur quod nondum ab aliquo patratum ſit; ſi ſceleris convictos nihil grave admiſiſſe putabimus, dummodo alios eadem feciſſe conſtet: nonne omnibus reis expedita defenſio ſuppetet, et malitioſis hominibus licentia atque impunitas proponetur? VALES.

Contra ac liceat (aliis locis *contra quam* 15, 6. cet.) contra ius fasque. W.

CAPVT II.

1. *Maiora ſibi praeſeminans*] animo praecipiens maiora ſibi imminentia pericula. W.

2. *Arſace legato.*] In Editione Auguſt. et codice Regio [et Colbertino] ſcriptum inveni *Arrace.* VALES.

Deleri ſuadebat Armeniam] Deleri? Non placet. Fortaſſe una literula mutata *deſeri* ſuae ſorti committendam, quod comprobatur paullo poſt ſequentibus: *ad arbitrium ſuum cultoribus vivere permiſſis. — Hiberiae diviſione ceſſante.* cf. omnino 27, 12. unde et ſequentia illuſtrantur. W.

4. *Abſolutum et uniusmodi*] definitum, planum et ſimplex. *Sauromaci,* quem ab Romanis Hiberiae, addita manu militum, praefectum Sapor expulerat, 27, 12. — *Invitus ea complebit* cet. coactum iri regem ad ea facienda, quae ſponte facere neglexerit. W.

5. Iuſte haec omnia et aeque, legati tamen *deviabant* mandata exceſſerant eo, quod parvas quasdam regiones, quae ſponte ſe ipſis dedidiſſent, *ſuſceperant.* W.

Surena poteſtatis ſecundae poſt regem (Groſs-Weſſir). W.

7. [*Iram eius occultans, etc.*] Iratus erat Sapor, quod ipſi res in Armenia et Hiberia non bene ſuccederet: ſollicitus erat et

*) Vid. Gronov. in Praef. p. XXIX. W.

Valens Aug. de utriusque Provinciae ſtatu. Sed cur Sapor iram Valentis hoſtis ſui occultaret, ac non potius ſuam indignationem diſſimularet ac tegeret? In codice Colbertino lego, *iram eius conculcans,* optimo ſenſu. *Iram Valentis conculcans* Sapor, id eſt ſpernens, negligens, parvi ducens, augens etiam ac provocans, et ipſi inſultans. Editio Baſilienſis Frobenii anni 1546. et Pariſienſis Roberti Stephani Gelenianam ſecuta, Editio etiam Lugdunenſis Gryphii codici Colbertino ſuffragantur.] HADR. VALESIUS. Eſt merus typorum lapſus in editione Henrici. Nam nec Auguſtana, nec Lindenbrogiana aliter habent, quam ut nunc ex libro Colbertino adfertur. GRON.

8. *Emendari*] in integrum reſtitui. — *Funera* calamitates. — *Si ad ea venerimus* v. infra 31, 2—5. W.

9. *Legatorum Tripoleos*] 28, 6. *manes inultos et errantes.* cf. 23, 5. inſepultorum enim vel inultorum animae corpora circumvolare credebantur. W.

10. *Remigius*] 28, 6. 29, 5. *Leo Magiſter Officiorum* 28, 1. *Negotiis ruralibus* in agrum, praedium ſeceſſerat. W.

11. *Maximinus*] dirus ille Praef. Praet. 28, 1. cet. W.

12. *Rationem formidine calumniarum* criminum, quibus aulici temere ſe oneraturi eſſent, *ſuperante* quum, quae hoſtes in ſe coniecturi eſſent crimina, diluere deſperarent. — *Innodato gutture laquei nexibus interiit.* Nimis quaeſite! W.

CAPVT III.

1. *Munimentum aedificanti prope Baſileam, quod appellant accolae Robur.*] Absque Ammiano ſi eſſet, caſtelli huius ſitus ignoraretur: adeo nunc fere una cum pulviſculo indicia cuncta periere, et mentio eius apud antiquos perrara. Quam tamen fieri video in L. 33. C. Theod. de curſ. publ. in Conſtitutione Imppp. Valentiniani, Valentis, et Gratiani AAA. data Idib. Iul. Robore, Gratiano III. et Equitio V. C. Conss. qui ille ipſe annus erat, quo munimentum hoc a Valentiniano Imp. exſtruebatur. LINDENBR.

Robur] fere ubi nunc urbs *Hüningen* Mannert Gallia p. 258. *Illyrici* cuius erat Praefectus, v. Ind. 1. *clades* per Quados inflictas 29, 5. W.

3. *Oratum eum pertinerent et exoratum.*] *Pertinerent* active dictum, pro retinerent omni vi atque ratione. Sic libri XXVII. cap. 1. *Ipſe denique Chariétto, dum cedentes obiectu corporis et vocis iurgatorio ſonu audentius pertinet, etc.* uti codex Colbert. praefert: cum vulgo legatur, *ſono aud. retinet.* Neſcio quid cauſae fuit Gelenio, ut elegantem hanc ſcripturam interpolaret. Sic enim loquitur Terentius in Andria III, 4, 13.

Simo gnatam ut det oro, vixque id exoro:

et Symmachus in Ep. 16. libri 1. et Paulinus in Ep. 27. Claudianus denique in Eutropium lib. 1. v. 267. [In Mſ. Colbert. legitur, *perciperent,* pro *pertinerent,* deeſtque vox *veris.*] VALES.

Macriani quem conſtabat impacatum] cf. 29, 4. W.

4. *Arbiter ſuperior pacis*] a quo vel maxime pax vel concedenda vel recuſanda penderet. W.

5. *Amnicis lembis*] cymbis (luſoriis navibus 17, 2. cf. Salmaſ. ad Scr. H. A. T. II. p. 520. et 767.) — *Ultro citroque verſus.* Pro *verſus*, quod abeſſe poterat, Reineſius malebat *verſis.* — *Media ſacramenti fide* interpoſito iureiurando. W.

6. *Facinorum documentum pulchrorum.*] Scribendum videtur, *ſacinorum documenta pulchrorum*, ut clauſula aptius ſonet. VALES.

CAPVT IV.

1. *Externorum*] externarum rerum, belli cet. Erneſt. *Homo rigidus* ipſe Imperator. — *Ut Iuliani temporibus* cf. 22, 9. — *Defenſione* ob libertatem ſeſe defendendi permiſſam. W.

2. *Modeſto Praefecto Praet.*] Domitius Modeſtus is dicebatur. Fuerat autem primo Comes Orientis temporibus Conſtantii Auguſti, ut docet Marcellinus noſter in lib. XIX. ad finem. Poſtea mortuo Conſtantio accuſatus eſt apud Iulianum, quod Conſtantii partes ſtudioſius quam par erat adverſus ipſum ac diutius foviſſet. Sed Iulianus cum in Orientem veniſſet, non modo eum abſolvit, ſed etiam Praefectum Urbis Conſtantinop. creavit: ut docet Libanius in Epiſt. 688. ad Maximum, et 689. ad Hyperechium. Idem ſub Iuliano ſe Deorum cultui deditum eſſe ſimulavit, ut ex Epiſt. 704. Libanii didici. Nec dubito quin ea ſimulatione Iulianum ſibi conciliaverit Modeſtus, et ex offenſo amicum reddiderit, ut de Thalaſſio ſupra notavi ad lib. 22. c. 9. Quod etiam non omiſit Gregorius Nazianzenus in Philippica 2. adverſus Iulianum: τί δ' ἂν εἰ λέγοιμι δικῶν μεταθέσεις καὶ μετακλίσεις πολλάκις διὰ μέσης νυκτός. Et paullo ſupra: μία ψῆφος ἦν εἰς ἀρχὴν ἡ παράβασις. *Unicum erat ſuffragium ad Magiſtratus impetrandos deſertio Chriſtiani cultus.* Hic idem Modeſtus iterum Praefectus urbi Conſtant. fuit Valentiniano Nob. puero et Victore Coſſ. ut ſcribit Idatius in Faſtis. *His Coſſ. opus magnificum ciſternae Conſtantinopolit. completum eſt a Domitio Modeſto V. C. iterum Praef. Urbis, quod in prima inchoaverat Praefectura.* Haec ciſterna ex conditoris nomine Modeſtiaca dicta eſt, eratque in regione XI. Urbis, ut eſt in Deſcriptione urbis Conſtant. De eiusdem Praefectura Praetoriana et Conſulatu ſupra notavi. Filium autem habuit Infantium teſte Libanio in Epiſt. 880. qui poſtea Comes fuit Orientis, ut in Cod. Theod. legitur. VALES.

Modeſto] Praef. Praet. (Comes Orientis 19, 12. cf. Wernsdorf ad Himerium p. 152. edit. min.) — *Regiorum arbitrio ſpadonum expoſito,* qui ſe totum ad horum voluntatem accommodaret. — *Infra imperiale columen* culmen, dignitatem. cf. 20, 5. vel quod ſtatim ſequitur *ad humiliandam celſitudinem poteſtatis.* W.

Ad humiliandam.] In Mſ. Regio legitur *humilitandam:* nec aliter in libro 29. ſcriptum habet codex Reg. et Florentinus. [ac Colbert.] Vide de eo verbo ſupra lib. 29. cap. 2. VALES.

3. *Profeſſionem oratorum forenſium iure* πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, *id eſt civilitatis particulae.*] Locus Platonis, quem lau-

dat Marcellinus, in Gorgia exſtat (Bipont. IV. p. 37.): Φημὶ ἐγὼ τῆς κολακείας μόριον εἶναι τὴν ῥητορικήν. Et paullo poſt: Ἐστὶ γὰρ ἡ ῥητορικὴ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον πολιτικῆς μορίου εἴδωλον. Utitur eodem Apuleius lib. de Philoſophia p. 16. Elmenh. ſed cuius verba ſic reſtituenda videntur: *Hanc* δύναμιν τοῦ τὰ ψευδῆ πιθανὰ δοκεῖν *definivit Plato: quam civilis particulae umbram, id eſt imaginem nominavit.* Perperam enim *civilis articuli umb.* vulgo editur. *Rhetor. I. Quod et Quintilian. notat Inſtit. Orator. lib. 2. cap. 15. *Rhetoricen quidam eamdem civilitatem eſſe iudicaverunt.* Cicero *civilis ſcientiae partem* vocat. Civilis autem ſcientia, idem quod ſapientia eſt.* LINDENBR.

Civilitatis particulae umbram vel adulationis partem quartam eſſe definit Plato.] Platonis locus eſt in Gorgia, ubi Socrates hanc ſententiam ſic explicat. Ut corporis, ſic etiam animi quaedam eſt εὐεξία, quam bonam habitudinem poſſumus dicere. Eam autem corpori quidem praeſtat medicina et exercitatrix ſeu γυμναστική, quae ſub corporis curatione quaſi partes continentur. Animo vero eam habitudinem praeſtat politica ſeu civilis ars, cuius duae ſunt partes: iuſtitia, quae medicinae ex adverſo reſpondet; et legalis, quae exercitatrici. Et hae quidem quatuor omnino ſunt artes, quae partim animum, partim corpus recte curant atque excolunt. Sed harum loco frequenter irrepit adulatrix, quadrifariam et ipſa diviſa, quae non id quod optimum eſt, ſed ſolam voluptatem conſectatur. Pro medicina enim ſubit coquinaria: pro exercitatrice mangonum ars, qui colorem fuco et verum robur inani ſagina mentiuntur. Similiter legalem ſeu νομοθετικὴν imitatur ſophiſtice; iudiciariam autem rhetorice. Et haec fuit ſententia Socratis, qui Rhetoricam inter turpes artes diſerte collocat, quidquid contra Quintilianus dicat in lib. 2. cap. 15. Ad eum Platonis locum alludit Themiſtius in Orat. XV. Poſt Platonem omnes Academici Rhetorum artem perinde damnarunt. E quorum numero Critolaus et Charmidas multis in eam invecti ſunt, quae congeſſit Sextus in lib. 2. adverſus Mathematicos: et Dio Academicae ſectae Philoſophus, in Euboica Oratione ſub finem, pauperibus ſuis eam artem interdicit perinde ac plumariam atque praeconium et reliquas huiusmodi. Maximus item Tyrius in Orat. 12. Rhetores mangonibus comparat, qui cum tenera mancipia acceperint ſub Sole et caelo libero educata, eadem in umbra alentes ac levigantes, naturalem pulcritudinem corrumpunt. Nec abſurde Platonicis adiungetur Philo, qui in libr. de Agricultura initio, de Rhetorica haec dicit: καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικὸν καὶ ἔμμισθον εἶδος, οὐ περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δικαίου πραγματευόμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι' ἀπάτης πειθὼ τῶν ἀκουόντων. VALES. Cf. Tiedemanni Argumenta Dialogorum Platonis p. 94. ſſ. W.

Amplitudo Platonis] amplus, magnus ille Plato. Supra XXII, 16. ſermonis amplitudine Iovis aemulus Platon. Cf. Appuleius de habitud. Platon. Philoſ. p. 604. ed. Floridi. W.

Epicurus Kakotechnian nominans.] Id eſt fallendi artem: quae fuit etiam Athenaei ſententia, ut refert Quintilianus in lib. 2. Ceterum Epicurus Rhetoricam artem eſſe negabat. Sic enim ſcribit in lib. de Rhetorica: Φύσις γάρ ἐστιν ἡ κατορθοῦσα λόγους, τέχνη δὲ οὐδεμία; ut videre eſt in Scholiis ad Hermogenem, pag. 377. id eſt: *Sola natura eſt, quae orationem perficit, ars autem nulla.* VALES.

Ctesias.] Mſ. KIHCIAC. i. e. *Lysias.* LINDENBR.

Ctesias suasionis opificem.] In Mſ. Regio ſcriptum inveni κτησίας, [in Colbert. Κιησίας.] Nec dubito quin Ammianus ſcriptum reliquerit *Tisias:* fuit enim Tiſias cum Corace Siculo antiquiſſimus artis Rhetoricae ſcriptor, ut prodit Dionyſius Halic. (in Iudicio de Iſocrate T. v. Reisk. p. 535.) et Plutarchus in Iſocratis Vita, Quintilianus in lib. 3. c. 2. Cicero (in Bruto c. 12.) et alii plures. Huius auditor fuiſſe dicitur Leontinus Gorgias, ut narrant interpretes Hermogenis initio. Hi Rhetoricam definiebant πειθοῦς δημιουργόν, id eſt ſuaſionis artificem, ut videre eſt apud Platonem in Gorgia. VALES.

Gorgia Leontino] Cicero in Bruto c. 12. cet. W.

4. *Orientalium*] De orientalibus, quod bene notandum, ſermo eſt, qui an ſui ſimiles habuerint habeantve in occidente, equidem definire non auſim, quamquam ſatis locuples teſtis Hommelius, qui olim Ordinis ICtorum Lipſienſis erat primus, in Literatura Iuris Praefat. p. 12. ad noſtras aliquando oras eiusmodi vel deteſtandos vel ridiculos homines irrepſiſſe velit contendere. W.

Retinaculis temporis praeſt. frenatur.] Cum enim certus eſſet numerus patronorum, ubi ordine matriculae ad primum locum et Advocationem fiſci pervenerant, poſt biennium abſcedebant, ut patet ex Codice. VALES. Idem apud nos, ſapientiusque adeo cautum eſt eo, quod cauſas agendi conceſſio nonniſi peritis atque probatis datur. W.

5. Antequam cauſidicos iſtos in ſcenam producat Ammianus, lectionis oſtentandae cauſa horum quaſi antipodas, ſummos illos Graecorum et Romanorum oratores forenſes enumerat, quorum tamen omnium gloriam ſatis notam notulis adſperſis renovare nihil attinet. Cf. omnino Ciceronis Brutum, de Graecis ſeorſim Ruhnkenii hiſt. orator. Graecor. Rutilio Lupo praemiſſam. Paucula tantum hinc inde afferam, quae ad illuſtrandum faciunt contextum. W.

Elegantiae priſcae] Elegantia priſca illa, Graecorum inprimis propria, cauſae agebantur in concionibus populi vel coram iudicibus. — *Concitae facundiae* promtae ſemper atque paratae. Sic concitatus orator in laude ponitur 14, 7. Niſi Ammianus ſcripſerit *comtae*, ſecutus Tacitum Annal. VI, 15. W.

Demoſthenes, quo dicturo concurſus etc.] Imitatur Ciceronem, qui ſic loquitur in Bruto c. 84. *Ne illud quidem intelligunt non modo ita memoriae proditum eſſe, ſed ita neceſſe fuiſſe, cum Demoſthenes dicturus eſſet, ut concurſus ex tota Graecia audiendi cauſa fierent.* VALES.

Calliſtratus, quem nobilem illam ſuper Oropo cauſam] Oropius ager inter Atticam et Tanagraeos medius: de cuius poſſeſſione ingens lis olim inter Athenienſes et Thebanos fuit, quoque tum demum Athenienſes beneficio Philippi Regis potiti ſunt, cum ille Thebanos expugnaſſet. Pauſan. lib. 1. c. 34. In eam igitur rem, ut videtur, haec a Calliſtrato oratio habita fuit. LINDENBR.

Et Calliſtratus.] Calliſtratus Aphidnaeus, celeberrimus Athenis Orator, in Rep. gerenda verſatus eſt paullo ante Leuctricam pugnam, ut tradit Xenophon in lib. 6. Hiſt. c. 2. 3. Diodorus Siculus in lib. XV. c. 29. Eum Oratorum omnium qui umquam Athenis fuiſſent, principem ponit Aeſchines in Orat. de ementita

legatione, et Cornelius Nepos in Epaminonda c. 6. Hic poſtea ab Athenienſibus relegatus, Datum opidum in Thracia condidit, ut memorat Iſocrates in Oratione Sociali c. 9. Scylax Caryandenus in Thraciae deſcriptione, et Zenobius in adagio θάσος ἀγαθῶν. Cumque Apollinis Delphici oraculum conſuluiſſet de reditu in patriam, eique reſpondiſſet Apollo, ſi in patriam rediſſet, eum ius recuperaturum: Athenas reverſus, capitali ſupplicio damnatus eſt, ut refert Lycurgus in Orat. contra Leocratem c. 22. Erat autem Callicratis filius, teſte Theopompo in lib. x. Philipp. apud Athenaeum in 4. p. 166. E. Quare fallitur Plutarchus in x. Rhetorum Vitis, qui Calliſtratum hunc Empaedi filium facit: Καλλιστράτου τοῦ Ἐμπαίδου Ἀφιδναίου, ῥήτορος δοκίμου καὶ ἱππαρχήσαντος. Fuit quidem Calliſtratus Empaedi filius, Praefectus equitum in Sicilia Peloponneſiaci belli temporibus, de quo Pauſanias in Achaicis c. 16. de quo agimus, recentior Callicratis filius fuit: cuius meminit Demoſthenes contra Timotheum, et Ariſtoteles in Rhetorica. VALES.

Nobilem illam ſuper Oropo cauſam.] *Oropii ſe et agrum ſuum dediderant Athenienſibus, teſte Iſocrate in Plataico. Aliquanto poſt Themiſon Eretrienſis et Theodorus collecta exſulum manu Oropum pulſo Athenienſium praeſidio occuparunt Olymp. 103. anno 3. Quod opidum ut recuperarent Athenienſes, ilico omnes copias eduxerunt: contra Thebani auxilium Themiſoni tulere. Itaque Athenienſes iure potius quam armis decernendum rati, opidum Thebanorum fidei commendaverunt, donec res in publico Graecorum concilio eſſet iudicata. Sed Thebani id opidum reſtituere poſtea recuſarunt, ut ſcribit Xenophon in lib. 7. Hiſt. Graec. c. 4. Diodorus in 15. c. 30. Ulpianus ad Demoſthenem pro Corona. Ceterum Athenienſes iudicium capitis conſtituerunt adverſum eos quorum negligentia id opidum captum fuerat: et Chabrias Imperator eo nomine accuſatus cauſam dixit, ut refert Demoſthenes contra Midiam: Φιλόστρατον ἅπαντες ἴσμεν Χαβρίου κατηγορήσαντα, ὅτ᾽ ἐκρίνετο τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν θανάτου, καὶ πάντων τῶν κατηγόρων πικρότατον γιγνόμενον. *Philoſtratum omnes novimus, hunc qui Chabriam accuſavit, cum ille de Oropo cauſam capitis diceret, omnium accuſatorum acerbiſſimum.* Inter accuſatores Chabriae praeter Philoſtratum fuiſſe videtur et Calliſtratus noſter, ad id publice conſtitutus ex more inſtitutoque Athenienſium, de quo Plutarchus in Demoſthenis Vita: μέλλοντος δὲ τοῦ Καλλιστράτου ἀγωνίζεσθαι τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν. VALES.

Qui locus in Euboea eſt.] Immo in confinio Atticae et Boeotiae, teſte Thucydide VIII, 60. Pauſania in Achaicis c. 11. Ulpiano, aliisque. VALESIUS. An lippis hoc ignotum? Et mirari ſe iam tanto ante enunciavit Hier. Surita ad Antonini itinerarium. Notavit quoque Ortelius hunc locum, ſed iudicii diſcrimen addens nullum. GRON. Oropum in Euboea nullam fuiſſe certum eſt. Cf. Weſſeling. ad Diodor. Sic. xv, 30. T. VI. Bip. p. 622. et ad Itineraria p. 326. Tota parentheſis ſcioli gloſſatoris eſſe videtur. W.

Academia cum (et) *Platone relicta ſectatus eſt* exemplar imitandum ſibi propoſuit. *Andocides.* vid. Wyttenbach Bibl. Crit. Vol. III. P. III. p. 76. W.

Antiphon ille Rhamnuſius.] Vid. Suid. in Ἀντιφῶν. LINDENBR.

Antiphon, quem ob defensum neg.] Vide Plutarch. in Antiphontis Vita. VALES. Reinesius adscripsit: „Nihil de mercede accepta ab Antiphonte habet vel Plutarch. vel Suidas." W.

Antiphon Rhamnusius] de quo singularem Disp. habemus Spaanii (Ruhnkenii) recusam in Reiskii Orat. Gr. T. VII. p. 795. ff. et in Ruhnkenii Opusculis p. 214. ff. ubi et alii p. 230. laudantur, qui Antiphontem primum mercedis exactae auctorem vituperant. W.

6. *Rutilius*] de quo vide congesta ap. Wernsdorfium in Poët. min. T. V. Praef. p. 28. De reliquis vide Ernesti Clav. histor. W.

Rutilii] De iis vide iudicium Ciceronis in Bruto p. 272. *Philippis*. L. Marcius Philippus Cos. A. U. 662. Cic. in Bruto p. 280. s. Pighius sub anno 660. *Scaevolae* (Quinti) Cic. Bruto 279. Haec omnia Reinesii. W.

Civilibus — stipendiorum officiis floruerunt — laureas fori cet.] Quum in militia ante duces et imperatores gloriam adepti essent, eandem Oratores togati auxere. W.

7. *Orationis imperiosae*] qua, quidquid vellet, impetraret. W.

Fluminibus] Chr. Crusius in Probabb. p. 37. mavult *fulminibus*, quod uti non ignoro de oratoribus incitatis atque vehementioribus usurpari, ita tamen vulgatam lectionem retinendam censeo, Ammiani nempe ingenio magis convenientem, qui quas *flammas* semel in animo haberet, non fulminibus, sed fluminibus exstingui putaret consultius. Cf. etiam Hadr. Vales. Praef. p. LXVI. W.

8. *At nunc videre est*] Reinesius adscripsit: „Audite rabulae et forenses canes!" et paullo post: „*ad ipsa cubilia*. Perquam rarum sit, ut longa et castigata cunctatione ad heri (?) cubile non perveniatur. Zosimus Ep. Rem. in Ep. ad P. P. Africanos apud Baronium T. V." W.

Per eos omnes tractus.] Scribendum omnino est, *per Eoos*, ut praecedentia demonstrant: atque ita in codice Valentino exaratum fuisse notarat Ant. Loisellus. VALES.

Spartanos canes aut Cretas.] De canibus Spartanis Plin. lib. X. cap. 63. Virgilius Georg. 3. v. 405.

Nec tibi cura canum fuerit postrema, sed una
Veloces Spartae catulos, acremque molossum
Pasce sero pingui.

De Cretensibus canibus Aelianus de Animalib. lib. 3. cap. 2. Lucanus de Bello civili lib. 4. v. 440.

Venator tenet ora levis clamosa molossi,
Spartanos, Cretasque ligat, nec creditur ulli
Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
*Colligit, et praeda nescit latrare reperta.** LINDENBR.

Cubilia causarum] Comparationem repetitam esse a cubilibus s. lustris ferarum facile quisque videt. W.

9. *Per vadimonia mille iactantur*] si quem audiendis utrisque partibus diem esse praestitutum compererint, adsunt non advocati, non consulti de iure respondent. — *Viduarum postes et orborum limina* (suasque ipsorum calceorum soleas) *deterentes*. W.

Et avidi inter discordantes.] In Regio exemplari [et Colb.] ac Tolos.* scriptum inveni: *Et avi inter discord. etc.* Quare

amplector fcripturam Editionis Auguftanae, quae eft eiusmodi: *Et aut inter difcordantes amicos aut propinquos, etc.* VALES.

Si fimultatum levia fenferint receptacula] fi fufpiciones iniectas facile haerere animadvertant, tum animos ad *odia infefta* exacuunt. W.

Ob levia fcrinii receptacula.] Haec quoque fcriptura ex coniectura Gelenii profecta eft. In codice quidem Regio [et Colb.] ita legitur hic locus: *Simultatum levias in fcrinin receptacula, etc.* quemadmodum in Mf. Florent. fcriptum fuiffe monuit Lindenbrogius. Neque diverfam in exemplari Mariangeli fcripturam fuiffe fatis conftat: fic enim edidit: *Simultatum levia inferi in receptacula, etc.* [Unde adducor, ut credam fic a Marcellino fcriptum fuiffe: *Si fimultatum levia fenferint receptacula, etc.* fenfu iam plano ac manifefto.] VALES.

Sicam ingenii deftringentes] infipida translatio. W.

10. *Inanis fluentia loquendi*] flumen non eloquentiae, fed loquentiae. — *Artium fcaevitate* perverfitate, abufu *religionem iudicantis decipi* iudicem iureiurando obftrictum in errorem deduci. W.

Nefas eft religionem decipi iudicantis.] Elegans haec locutio, et ab optimis Scriptoribus frequentata, Iurisconfultis praefertim ufitatiffima Calliftratus L. 33. ff. de re iudicata: *Confpiratione adverfariorum teftibus pecunia corruptis religionem iudicis circumventam effe.* L. 4. C. Si ex falf. inftr. *Falfis inftrumentis circumventam effe religionem iudicantis.* L. 13. de non num. pecun. L. 3. C. Arbitrium tutelae. L. 1. C. Si tutor vel cur. Sic *inftruere religionem Praetoris*, Ulpian. L. 5. §. 11. de reb. eor. qui fub tut. L. 6. §. 4. ff. Si quis omiff. cauf. teft. *Religiofus iudex,* Quintil. lib. IV. cap. 1. LINDENBR.

11. *Secundum* genus eorum, qui iuris fcientiam eam profitentur, quae tamen *ob legum fibi invicem repugnantium* multitudinem iamdiu *abolita* eft. Hi interioribus Themidis facris fcilicet initiati, fibi folis ea fervant, et ne profanare videantur, *vinculis quafi ori impofitis* incedunt. *Triftiorem* feveriorem. W.

Ipfum quoque venditant, quod ofcitantur.] Haec lectio fi fana eft, fenfum alium non exfculpo, nifi hunc artes fuas iactant, et ubique crepant, ut faftidium, taediumque tandem ipfos capiat. Reinefius orae fuae adfcripferat: *fcitantur* vel *ofcinantur*, quod non magis intelligo. Ceterum de hoc genere caufidicorum conferri poteft Agathiae Epigr. LXVII. et LXXVI. ibique Iacobs. (Anthol. Vol. III. P. 1. p. 95. 170.) W. Vulgatae videtur fenfus effe hic: iugi filentio illo, cuius ipfi pertaefi ofcitantur, numos colligunt. ERF.

12. *Loquuntur* femper in ore habent *Trebatium*, ad quem epiftolas habemus Ciceronis iocofas faliumque plenas ad Div. 7, 5. et 12. W.

Et Caefellium.] Quanto melius in codice Regio [et Colbert.] *Cafcellium.* Cui fuffragatur Editionis Auguft. fcriptura, *Caftellium.* Aulus Cafcellius iuris civilis fcientia celebris fuit, idemque fumma libertate et conftantia praeditus. Numquam enim adduci potuit, ut de aliqua earum rerum quam Triumviri dederant, formulam componeret. Idem cum adverfus Caefaris tempora liberius loqueretur, monerentque amici ut ab eo defifteret, duas fibi

res magnam licentiam parere respondit, senectutem et orbitatem, ut legitur in lib. 6. Valerii Maximi. Eiusdem meminit Horatius in Art. Poet. 371. Macrobius, et Pomponius in lege 2. D. de origine iuris. VALES.

Alfenus (Varus) Horat. serm. 1, 3. 130. Vid. tam de hoc ipso quam de Trebatio Cascellioque Bachii hist. iurisprudentiae Romanae p. 252.—254. ed. tert. W.

Auruncorum Sicanorumque.] Favorinus Phil. contra adolescentem vetuste nimis et prisce loquentem, apud A. Gellium lib. 1. cap. 10. *Horatii illi trigemini plane et dilucide cum suis fabulati sunt, neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed aetatis suae verbis locuti sunt. Tu autem perinde quasi cum matre Evandri nunc loquare, sermone abhinc multis annis iam desito uteris, quod scire atque intelligere neminem vis quae dicas.* LINDENBR.

Sicanorumque.] Sic etiam Agellius in lib. 1. cap. x. quem Marcellinus noster imitatur. Non displicet tamen scriptura, quam in Regio codice reperi, *Siculorumque.* Siculi enim, non Sicani olim Italiam incoluere, iique a Pelasgis expulsi, in Trinacriam insulam quam tunc Sicani tenebant, traiecere; ut tradit Dionysius Halic. in lib. 1. c. 9. Hellanicus in lib. 2. de Sacerdotibus Iunonis Argivae, et Menippus, ac Thucydides initio lib. 6. Constantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων. VALES.

Sicanorum] Reinesius: legam *Sidicinorum,* hi enim cum Auruncis in vetustissimis Italiae populis numerantur, et cum iis bellum gessere, deleta etiam urbe Aurunca, Liv. 1, 8. Virgil. l. 7. Aurunci misere patres, Sidicinaque etc. v. Pighium sub A. 413. Plin. Solin. — An Sicanos eos intelligere debemus, quos Plinius in prima Italiae regione locat, postea Siculos dictos? Haec omnia Reinesii. W.

Voluntate] non imprudens, sed consulto. — *Multas tibi suffragari absolutionem lectiones reconditas pollicentur,* se ex penu diffusae lectionis suppeditare posse dicunt, quae ad absolvendum te valeant. W.

13. *Mercenaria* lucri captandi causa *ora procudentes* exacuentes, exercentes (sic ingenium procudere 15, 2. linguas 31, 16.) per *prostitutas* (metaph. a meretricibus ducta) *frontes,* perfrictas, omni pudore abiecto. — Inter *sollicitudines* curas *iudicum* per multa et varia causarum genera *distentas insolubili* Gordio quasi *nexu* (paullo post *nodosae quaestiones,* omninoque totus locus tautologiae vitio laborat) ut *omnis quies* quietis quisque amans et ab omni lite abhorrens, tamen *implicetur.* — *Iudicia circumscribunt* decipiunt. Cic. pro Roscio Com. c. 8. — *Delubra aequitatis* asyla Iustitiae. *Lustra* annos. W.

14. *Impudens, pervicax.*] In exemplari Regio et Editione Mariangeli legitur, *impune pervicax;* [in cod. Colb. *impunes pervicax.*] VALES.

Immature ludis eruperint literariis] Icari Academici. W.

Mimiambos] Quales inter Graecos Sophron Syracusius καταλογάδην, et Herodes quidam priscus Auctor, apud Romanos vero Cn. Matius composuerunt. Sophronem laudant Suidas et Tzetzes in Lycophr. Herodis versus adducit Stobaeus. De Matio Te-

rentianus Maur. lib. de Metris, cap. de Iambico Hipponacteo claudicante. LINDENBR.

Mimiambos.] Mimos iambis ſcriptos intelligit. Antiquiſſimus autem Mimiamborum ſcriptor traditur Cercidas Megalopolitanus, de quo Stephanus in Μεγάλη πόλις, ἀφ' ἧς Κερκίδας ἄριστος νομοθέτης καὶ μιμιάμβων ποιητής. Eius Mimiambi citantur a Stobaeo verſibus quos ſcazontas ſeu χωλιάμβους Graeci nominant, conſcripti. Eodem metri genere Cn. Matius mimiambos ſuos ſcripſerat, ut docet Terentianus et Agellius in libro 20. cap. 8. VALES. Hoc loco ſine dubio cantiunculae intelligendae vel conviviales, vel quibus in triviis adeo plebecula delectaretur. W.

Non cauſarum remediis congrua ad lites componendas apta *commentantes* excogitantes. W.

15. *Umbraticis lucris* furtim factis et *inhiandae* (σολοικίζεις, mi Ammiane, volebas *corradendae* vel ſimile quid) *pecuniae.* W.

Suſcepti nomen.] Id eſt clientis. Suſceptos enim illa aetate vocabant, quos antiqui clientes, ut notum eſt ex Symmacho aliisque. * Ita vetus Auctor in Quaeſtionibus ex utroque miſtis capite 102. in fine. Hinc Advocati ſuſcipere dicebantur, quoties cauſam alicuius defendendam receperant, ut docet vetus Inſcriptio apud Gruterum pag. 462. *Ita ut nemo de eius induſtria, niſi ille, contra quem ſuſceperat, formidaret.* Et vetus Auctor ſupra citatus in quaeſtione 114. *Qui fidem noſtram accuſant,* inquit, *non magis contra nos quam contra Auctorem noſtrum ſuſcipiunt.* * VALES.

Vim negotii] ſummam, caput rei, de qua lis eſt. — *Circumlocutionibus indigeſtis* verborum ambagibus, prout in buccam veniunt. *Ut colluvionis taeterrimae* ex ipſis infimae plebis faecibus *exiſtimes audire Therſiten* (Homer. Il. 1.) W.

16. *Muniendarum adlegationum*] probandorum, firmandorum argumentorum, quae in iudiciis allegata ſ. prolata fuerant. *Munire.* Sic Erneſtius. Eſt verbum iuris. vid. Caſaub. ad Scrr. Hiſt. Aug. Tom. 1. p. 327. Ita etiam *teſtibus muniri res* dicitur in Cod. Theodoſ. l. 3. de abolit. lib. 9. t. 37. — *Codices* libros legum. W.

17. *Inuſitatum*] Rectius fortaſſe *inviſitatum*, ſed 31, 3. haud aliter. W.

Marcianum verbo tenus quaeſierit oratorem.] Incertum quem Marcianum velit: plures enim eius nominis fuere. Ael. Marcianus paſſim laudatur in Pandecte Iuris, quem tamen hic intelligi non puto; ſed Marcianum potius Rhetorem, cuius Fab. Victorinus meminit in Commentario ad Ciceron. de Invent. lib. 1. LINDENBR.

Marcianum verbo tenus.] Fruſtra Lindenbrogius ambigit, quis ſit hic Marcianus. Nam Marcellinus noſter nomen certum pro incerto poſuit: idem enim eſt ac ſi dixiſſet, *Marcianum verbi gratia.* Gloſſae Iſidori, *verbo tenus, verbi gratia.* VALES.

Omnes confeſtim Marcianos appellari ſe fingunt] Non minus lepidum, quod Scipio Gentilis ad Apuleium p. m. 179. de nobili quodam Neapolitano narrat, qui, cum filios ICtos fieri eximios optaret, uni nomen Bartoli, alteri Baldi, tertio vero, cum ſaepe nomen *Codicis* citari in foro audiſſet, maximi et hoc ICti nomen arbitratus, *Codicis* nomen impoſuit. W.

18. *Avaritiae venumdati et usucapti*] mancipia. — *Impedicant* impediunt, irretiunt. *Per morborum simulationem* ut caussas protrahant, et post longas moras tamen non *proferant* nisi *pervulgati* tralaticii *iuris*, eamque *vanam* ineptam, ad caussam non pertinentem *lectionem*, allegationem, auctoritatem, testimonium. vide Glossar. Nomic. Gothofredi in h. v. Verissime I. A. Wolfius, Theologus Lipsiensis, in Diss. de agnitione ellipseos in interpretatione librorum sacrorum Part. IV. „*Lexicographi saltem*, inquit, *quod ego sciam, non docuerunt, voc. lectio ab antiquis probatae latinitatis auctoribus ita usurpatum inveniri, ut exemplum verborum, quae alicubi scripta leguntur, sive scripturam alicuius loci denotet, uti nunc saepissime sumitur.* — *Dilationum examina.* A stateris ducta metaphora, ergo investigationes, disquisitiones. W.

19. *Obtrita vetustate*] ut ob diuturnitatem temporis, in quo cardo rei versetur, nec litigantes, nec iudices sciant. W.

Intromissa ipsa capita.] Hunc locum sic interpungi mallem: *Tandem obtrita vetustate controversiâ intromissâ, ipsa capita splendoris ingressa, etc.* ut controversia intromissa dicatur eodem modo quo apud Graecos Oratores, δίκην εἰσάγεσθαι. VALES.

Ipsa capita splendoris] coryphaeos scilicet ordinis splendidi (cf. 23, 6. *nobilitas omnis et splendor* pro splendidis equitibus.) *Advocatorum simulacra* umbras, non Advocatos veri nominis. W.

Intra cancellorum venerint saepta.] Cancellos forenses intelligit, de quibus Cicero in Sextiana c. 58. *Tantus est in omnibus spectaculis usque a Capitolio, tantus in fori cancellis plausus excitatus:* et in Actione 3. in Verrem c. 59. et in lib. 1. de Oratore c. 21. Graeci similiter κιγκλίδας vocabant portas iudicialis Praetorii, ut docet Pollux in lib. 8. Harpocration, et Hesychius. Officiales porro qui hos cancellos custodiebant, Cancellarii dicebantur, de quorum officio vide Cassiodorum in lib. XI. VALES. Cf. Pithoei Adversar. II, 12. p. 118. Salmas. ad scr. H. A. T. II. p. 801. Spanhem. ad Iuliani Caess. p. 100. W.

Concionaria Gracchi fistula.] Cicero de Orator. lib. 3. c. 60. Plutarchus in Vita Gracch. Valer. Max. lib. VIII. cap. 10. Quintilianus lib. I. cap. 10. Gell. lib. I. cap. XI. LINDENBR.

Ut concionaria Gracchi fistula post occipitium desit] pone nempe stantis tibicinis, qui oratorem aut remissum excitaret, aut a contentione (vocis) revocaret, uti est ap. Ciceronem de Orat. 3, 60. W.

In verba fidentior] promtior, impudentior. W.

Pro Cluentio.] Sic Gelenio placuit: sed cum in MSS. Flor. Regio [et Colbert.] horum loco legatur, *cluenda ne:*, haud difficile fuit veram scripturam elicere. Scripsit enim Marcellinus procul dubio, *Cluentianae, vel pro Ctesiphonte orationum, etc.* atque ita diserte scriptum est in Editione Mariangeli. Neque aliter eam Ciceronis orationem appellat Victorinus in lib. I. Rhet. et Servius. Sic Sextianam, Milonianam fere dicebant, ut patet ex eodem Servio. VALES.

Pro Ctesiphonte] or. Demosthenis de Corona. W.

Orationum aemula ornamenta promittens] Deridet etiam Cicero Divin. in Verrem c. 13. eos, qui initia orationum antiqua-

rum in ſuas orationes transferebant. Appuleius tamen apologiae ſuae prima verba e Salluſt. or. 1. de rep. ordinanda deſumſit. v. ibi Scipio Gentil. not. 1. Haec Reineſius. W.

Poſt ſpeciem litis quem ſtatum cauſae vocamus, *triennium* triennio ante *editam.* — *Cum Antaeo vetere* Herculis exemplo *colluctati.* W.

20. *Recte victuris*] honeſtiorem vitae rationem amplexis. W.

Sellulariis quaeſtibus.] Ita vocat deſpicabilem quaeſtum, ut Apul. Florid. 2. p. 346, 34. Elmenh. *ſellularias artes*, id eſt viles; et *ſellularios*, imae ſortis homines, Arnob. lib. III. LINDENBR.

Quaeſtibus ineſcati allecti conviciis ſe ipſi invicem proſcindunt. *Rupta* effreni *maledicendi ferocia.* W.

**Cauſarum infirmitatem rationibus validis convelare non poſſunt.*] Gellius lib 7. cap. 3. *Multisque aliis argumentis convelat.* Faber Semeſtrium lib. 3. cap. 23. pag. 364. pro *rationibus* legit *orationibus* male.* LINDENBR.

Rationibus validis convelare non poſſunt.] Eodem modo loquitur Agellius in lib. 7. cap. 3. ſed tamen magis placet *convallare:* quam ſcripturam in codice Fauchetii exſtare monuit Gruterus. [In Colbert. Mſ. *convalere* legitur pro *convelare.*] VALES. *Convelare* pluribus exemplis adſtruxit *Triller* in Obſſ. p. 44. W.

21. *Doctos*] Omiſſum *magis,* ut ſaepe. W.

Doctos ex Philiſtionis aut Aeſopi cavillationibus.] De Philiſtionis mimo Caſſiodorus lib IV. Variar. LI. *Sidon. Apoll. lib. 2. Epiſt. 2.* Suidas in φιλιστίων. Ad eumdem Africanus quoque alluſit in Epiſtola ad Origen. de hiſtor. Suſan. Πῶς αὐτοὺς ἀπελέγχει, ὡς οὐδὲ Φιλιστίωνος μῖμος. De Aeſopo vero ludicrae artis periſſimo viro vide Val. Max. lib. VIII. cap. 10. Symmach. lib. X. Epiſt. 2. *Macrob. Saturn. lib. 3. cap. 14.* Donat. in Proleg. Terent. *Hieron. in Epiſt. ad Pammach. in Defenſ. 2. contra Rufin. *Quaſi mimum Philiſtionis, vel Lentuli ac Marulli ſtropham eleganti ſermone confictam.** LINDENBR.

Ex Philiſtionis, aut Aeſopi cavillationibus.] Philiſtion Mimographus Magneſianus ſub Tiberio floruiſſe dicitur ab Euſebio in Chronico. Eum tamen alii Pruſenſem; Philo Sardianum vocat: ſed in veteri Epigrammate quod refertur in lib. 5. Anthol. cap. 6. Nicenſis dicitur. Eumdem Suidas Comicum Poetam appellat, et comoedias βιολογικὰς ſcriptitaſſe dicit. Sunt autem κωμῳδίαι βιολογικαὶ idem quod Mimi. Mimi enim proprie βιολόγοι dicuntur, quod vitam hominum quotidianam exprimere ſolent, ut docet Marcellinus noſter in lib. 23. c. 5. *Cum Antiochiae ſcenicis ludis Mimus cum uxore immiſſus, e medio ſumpta quaedam imitaretur.* Et Gloſſae veteres: *Atellani,* σκηνικοὶ, ἀρχαιολόγοι, βιολόγοι. Eamdem ob cauſam ἠθολόγοι etiam dicebantur Mimi, quod mores hominum effingerent. Sic enim Mimos appellat Diodorus Siculus in lib. XX. c. 63. de Agathocle, ὑπάρχων δὲ φύσει καὶ γελωτοποιὸς καὶ μῖμος. Et paullo poſt: ὥστε τὸ πλῆθος πολλάκις εἰς γέλωτα ἐκτρέπεσθαι, καθάπερ τινὰ τῶν ἠθολόγων ἢ θαυματοποιῶν θεωροῦντας. Heſychius et Suidas ἠθολόγον aiunt eſſe θεατριστήν. Et hoc quidem Mimus habuit commune cum Comoe-

dia, quod in utroque vita hominum exprimebatur. In quo Menander Comicus veterum iudicio palmam tulit. Itaque Ariſtophanes Byzantius de eo recte et venuſte hoc dixerat:

— — ὦ Μένανδρε καὶ βίε,
Πότερος ἄρ᾽ ὑμῶν πότερον ἐμιμήσατο; *)
— — O *Menander, et Vita,*
Uter imitatus alterum fuit veſtrum?

Ut referunt Hermogenis Interpretes pag. 38. Sed hoc inter Comoediam ac Mimum interfuit, quod Mimus fere turpia imitabatur, nec niſi riſum captabat. At Comoedia gravior et honeſtior fuit. Vide Agellium in lib. 2. cap. 23. Tandem vero Comoedia in Mimum degeneravit, ut ex M. Antonino notavi ad lib. 23. Unde Philiſtion tam Comicus quam Mimographus promiſcue eſt vocatus. Antoninus certe in lib. 6. §. 47. de Vita ſua eum inter Mimographos recenſet: ὥστε κατιέναι τοῦτο μέχρι Φιλιστίωνος καὶ Φοίβου καὶ Ὀριγανίωνος. VALES.

Et Aeſopi cavillationibus.] Aeſopum hic intelligo non illum tragicum hiſtrionem, ut putavit Lindenbrogius, ſed illum notiſſimum fabularum ſcriptorem. Nam tragicus hiſtrio Aeſopus ipſe nihil ſcripſit, ſed tragoedias tantum actitavit. VALES.

Philiſtionis] mimi extremis Auguſti temporibus viventis. v. Suidam h. v. Antholog. incertor. Epigr. 531. Iacobs Animadv. Vol. 3. P. 2. p. 165. et qui ibi laudantur. *Aeſopi.* Valeſ. de notiſſimo illo fabularum ſcriptore intelligit, quod non credo, immo vero mimus aeque ac Philiſtion Ciceronique aequalis. v. de Officiis 1, 31. W.

Cavillationibus.] Cavillationes proprie dicuntur de Mimis, ut patet ex lib. XXVI. c. 6. §. 15. ubi ait: *Per Mimicam cavillationem ſubito putares emerſum.* Sic Solinus in cap. 11. de Sicilia: *Hic primum inventa comoedia eſt: hic et cavillatio Mimica in ſcena ſtetit.* Omitto Arnobium in fine libri 4. et Prudentium in Martyrio Laurentii. Cavillatio autem dicta eſt a calvendo, quod fruſtrari ſignificat et fallere, ut ſcribit Priſcianus in lib. 8. Ipſum vero calvendi verbum Nonius Marcellus ait tractum eſſe a calvis Mimicis, quod ſint omnibus fruſtratui. VALES.

Mercati publicas poteſtates, ut creditores.] Sic Cicero lib. 2. in Verrem c. 55. *Fecerunt idem, quod in noſtra Rep. ſolent ii, qui per largitionem magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam, ut ita poteſtatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent.* Contra hanc iniquitatem acriter invehitur Salvianus in lib. 4. de Gubernat. Dei. *Ad hoc,* inquit, *honor a paucis emitur, ut cunctorum vaſtatione ſolvatur. Quo quid eſſe indignius, quid iniquius poteſt? Reddant miſeri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium neſciunt, et ſolutionem ſciunt.* Addi etiam potuit: *Ipſi venduntur, et ſolvunt.* *Adde Zoſimum in libro 4. cap. 28. Syneſium in Oratione de Regno ſub finem.* Ceterum hae magiſtratuum rapinae non aliter prohiberi poſſunt, quam providendo ne Magiſtratus venales ſint. Quid enim aliud

*) Ne claudicet verſus, pro ἐμιμήσατο ex emendatione Hermanni mei legendum puto ἀπεμιμήσατο. ERF.

ab eo qui Magistratum pretio emit, exspectes, quam ut vendat quod emit? Etenim, ut ait eleganter Seneca in lib. I. de Beneficiis: *Quae emeris vendere, gentium ius est.* Idcirco Alexander Severus honores iuris gladii numquam vendi passus est, dicens: *Necesse est ut qui emit, et vendat. Erubesco punire hominem, qui emit, et vendidit.* Adde Novellam 8. Iustiniani. VALES.

Publicas potestates] munera. W.

22. *Cum iurgia mille casibus cadant*] quamquam plurima accidere possunt, quae faciant, ut *causis cadant.* W.

Solis defensantibus irascantur.] Aequius Symmachus, qui in Epist. 17. libri 8. *Fortunam,* inquit, *iudicii non defensoris inscitiae, sed voto iudicis imputavi.* Merito id quidem. Nam ut ait Seneca in lib. 7. de Beneficiis: *Etiam damnato reo, oratori constat eloquentiae officium, si omni arte usus est.* Magna laus Theodori causidici apud Libanium in Epist. 329. ad Anatolium: χάρις δὲ αὐτῷ καὶ παρὰ τῶν ἡττημένων. *Etiam victi ei gratiam habent.* VALES.

C A P V T V.

Pergit Ammianus in vita Valentiniani, quem *Treveris* reliquerat c. 3. extremo, unde *pubescente* vere profectus, *Sarmatarum* v. 26, 4. 29, 6. legatos obvios habuit. W.

2. *Perpensa deliberatione*] cf. 26, 5. W.

Carnuntum Illyriorum oppidum.] Livius lib. 43. cap. I. Carnuntem vocat urbem Illyriorum munitam, ut appareat in Polybio, unde omnia fere transtulit Livius, dictam fuisse καρνοῦντα, sicuti etiam Ptolemaeus vocat. Hodie *Haimberg* dicitur, estque in ripa Danubii, teste Cluverio libri 3. capite 30. Ingressus autem hoc opidum est Valentinianus post Consulatum Gratiani III. et Aequitii, ut Marcellinus docet. Quare corrigenda est subscriptio legis 12. Cod. Theod. de accusationibus, quae data dicitur Carnunti, Gratiano III. et Equitio Coss. lege *P. C. Gratiani III. et Equitii V. C.* VALES.

Carnuntum Illyriorum oppidum] Ap. Zosimum 2, 10. vocatur πόλις κελτική. v. Reitem. p. 117. Valesio est *Haimburg,* in quo consentientem habet *Prandavium krit. Gesch. v. Wien* p. 75. ubi ita amplam eam urbem fuisse olim (sed ante Ammianum; hic enim sua aetate *desertum et squalens* fuisse dicit.) perhibet, ut non Haimburgium tantum, quale nunc est, sed pagum etiam *Deutsch-Altenburg* et forum *Petronell* comprehenderit. Cf. tamen *Mannerti* Germaniam p. 735. ss. et Wesseling. ad Itineraria p. 247. W.

3. *Sperabatur*] i. e. timebatur. cf. ad 16, 12. *Iudices* praefectos provinciarum omnino, ut saepe — *secessione* discordiis 20, 8. — *ita intepuit* remisit ab vehementia consueta. *Gabinii necem* 29, 5. W.

4. *Incitato odio*] Sic *furori incitatissimo* XXXI, 2, 11. Cf. Davis. ad Cicer. Acad. II, 28. p. 190. ed. Rath. ubi uterque locus Ammiani sic citatur, ut, operarum fortassis errore, *imitato* et *imitatissimo* legatur. W.

Probum Praefectum Praetorio] de quo vide Ind. I. — *Prosapiae claritudo* erat enim ex gente nobilissima *Aniciorum*, de qua vide 16, 8. extr. W.

5. *Moderatores tranquilli*] amici principum modesti. W.

6. *Obedientium*] civium 21, 5. 12. 30, 8. *Provisorum nomina titulorum* imperatorum tributorum. Sic *tituli* 27, 3. 7. et *provisiones* 17, 3. — *Argumentis aliis post validioribus aliis, usu laedendi reperiente longaevo.* Vix sana haec puto, quamquam, quid voluerit Ammianus, perspicere mihi videor, nempe hoc: usu cives onerandi diuturno didicerant alium post alium praetextum tributis exigendis invenire. W.

Denique tributorum onera vectigaliumque — mutare compulerunt sedes.] Heu miseram conditionem, ubi sic vivitur! Salvianus de Gubernat. lib. 5. *Romanorum omnium votum est, ne umquam eos necesse sit in ius transire Romanorum. Una et consentiens illic Romanae plebis oratio, ut liceat eis vitam quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincantur a nostris partibus Gothi, cum malint apud eos esse, quam apud nos Romani. Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt, sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt.* Et quae porro ille de hisce tributariarum functionum oneribus, et malis inde ortis adiungit, non magis illius saeculi statum tristem testantia, quam ad haec nostra quoque tempora accommodatissima. LINDENBR.

Augmenta] Ernest. „Proprium hoc est tributi nomen, sed dicit noster etiam incrementum. Cf. Gothofredi notata in Glossar. Nomic. s. v. augmentum." W.

Mutare compulerunt sedes.] In codice Regio [et Colb.] et Editione Aug. scriptum inveni, *compulit sedes*. Ac fortasse ita scripserat Marcellinus more Graecorum, qui dicerent, τὰ τέλη ἠνάγκασε. VALES.

Flagitantium ministrorum exactorum *amaritudine* inclementia *expressi*. Sic e Cod. Colbert. dedit Valesius (v. Praef. eius p. LXI.) antiquiores *oppressi*. Cogitavit Ammianus sine dubio de spongia. cf. Sueton. Vespas. c. 16. W.

7. *Illecebrosius*] ob auri sacram famem. *Parsurus tamen Pannoniis* popularibus quippe suis — *Compendia* lucra capta. W.

8. *Residuorum*] i. e. reliquorum, aliorum. cf. 20, 7. et alibi. W.

Acturos sibi gratias a Praefecto compulsi mittere legatos.] Moris erat, ut provinciales legationibus missis publice in Senatu laudarent eos, qui suam provinciam rexerant: quae consuetudo coepit ex adulatione Graecorum, qui Magistratibus suis assentabantur. Sed Senatus olim quidem huiusmodi legationes aspernabatur, neque iis audiendis aut tempus aut locum dabat, ut docet Cicero in lib. 3. Epist. 8. Idem in lib. 2. contra Verrem eius consuetudinis meminit. Neronis tandem tempore Senatusconsultum factum est, ne rectores provinciarum ad Concilium provinciae suae referrent, agendas sibi apud Senatum gratias, neve quis ea legatione fungeretur, ut scribit Tacitus in lib. XV. c. 21. Sed nihilo minus ea consuetudo postea revocata est, ut patet ex Plinio in Gratiarum actione c. 70. *Volo ego qui provinciam rexerit, non*

tantum codicillos amicorum, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere. Lampridius in Alexandro Severo c. 22. *Praesides,* ait, *provinciarum, quos vere, non factionibus laudari comperit, in itineribus secum semper habuit in vehiculo, etc.* *Meminit et Dio in libro 56. Cassiodorus in libri 7. Epist. 2.* VALES.

Iphiclem quemdam Philosophum.] Sectae Cynicae, ut indicant sequentia, *spectatum robore mentis hominem:* et Iulianus in Orat. contra imprudentes Cynicos pag. 370. (p. 198. ed. Spanhem.) Iphiclem quem sodalem suum vocat, ait horrida et squalenti coma, nudo pectore, vili indutum pallio per hiemem incessisse: quae Cynicum Philosophum fuisse clare demonstrant. VALES. Iacobus Gothofredus ad codic. Theodos. lib. XII. tit. X. cuius legem huic loco plurimum respondere censebat, citat *Iphiclum,* et *quo noscitabat,* et *inter suos antecellens.* GRON.

10. *Tamquam telo perculsus*] Wakefield. ad Lucret. III, 1038. legi vult *percussus.* ERF.

Genuino vernaculo, Graeco *sermone.* W.

Quod non scitabat.] In codice Regio, *nonscitabat,* ὑφὲν scribitur, tertia littera punctis subnotata: in Editione vero Augustana distincte legitur, *quod noscitabat;* recte, ut equidem iudico. Emendari tamen praeterea vellem, *quos noscitabat.* VALES.

Inter suos excellens.] Non omittenda est Mss. Flor. et Regii Editionisque Aug. scriptura, verior fortasse, *ante suos cellens* — [In Colb. Ms. *ante suos excellens.*] VALES.

Plumbo] in equuleo. — *Urente irarum nutrimenta* iras magis adhuc inflammante *Leone* c. 2. W.

Si celsior e scopulo caderet.] Quanto elegantior est Editionis Augustanae scriptura: *Ut e celsiore scopulo caderet?* Cui subscribit codex Regius, in quo ita exaratum inveni: *Ut ex celsiore scopulo caderet.* Eamdem sententiam Claudianus expressit in lib. I. contra Rufinum v. 21.

— — — *iam non ad culmina rerum*
Iniustos crevisse queror: tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

Et ante eum Iuvenalis in Sat. X. 107. postremo Gregorius Nazianz. Oratione 16. pag. 259. ὁ μὲν πλεῖον ἐπαιρόμενος, ἵνα καὶ πέσῃ χαλεπώτερον. VALES.

11. *Carnuntum*] hod. *Petronell.* v. Mannert German. p. 738—740. W.

Iuventii Praef. Praet.] Iuventius (sic in Ms. Regio scribitur) Praefectus Praet. Galliarum fuerat, et Florentio successerat, ut patet ex Codice Theod. de censu sive adscriptione. Florentii quidem Praefecti Praet. per Gallias meminit Marcellinus in lib. XXVII. c. 3. [In Ms. Colb. scriptum *Fiventii.*] VALES. Vid. Corsini p. 237. et 249. W.

Urgentes] accusatores. W.

Ut autem aiebat ille ad imbecillitatem firmandam fluentium.] Haec verba absunt ab exemplari Regio et Vat. et Editione Augustana: sic enim in illa legitur, *urgentes, et cavillorum;* in Regio

Regio vero et Vaticano exemplari, *urguentes, ut capillorum;* [in Colb. *urgentes: ut capillorum.*] VALES.

Ad imbecillitatem firmandam fluentium capillorum] Medicorum dictio est: hi enim *capillos fluere* aiunt, cum cadunt. Corn. Celf. lib. VI. c. 1. *De capillis loquor, qui post morbum fere fluunt.* Et *fluor capillorum*, Serenus Sammonicus; ut Graeci, ἡ ῥύσις τῶν τριχῶν. Alex. Trall. lib. 1. c. 2. Non de nihilo est autem, quod afinum interfectum ait in remedium fluentium capillorum. Nam et Marcellinus Empir. cap. 6. obfervavit, capillos nafci, fi lichenem afini quis terat, et pulverem illum ex oleo vetere imponat. LINDENBR. Reinefius orae exemplaris fui cum plura adfcripfiffet afinina contra varios morbos remedia e Plinio 28, 11. 29, 6. Sexto de medicina ex animal. c. 15. tandem addit, non opus fuiffe afinos ideo occidere, quibus vivis et fine noxa refecari lichen poffit. W.

13. *Merobaude*] cf. Zofim. IV, 1. W.

Acincum] De quo notat quaedam Th. Reinefius lib. II. Var. Lect. cap. 15. GRON.

Acincum] in vicinia urbis, quam nunc vocamus *Ofen*, Mannerti German. p. 744. Cf. etiam Weffeling. ad Itiner. p. 243. Non debet confundi cum *Aciminco* 19, 11. *Contabulato ponte* 24, 7. — *Augusta* Imperatoris *figna.* Sic declaratio augufta 20, 5. W.

14. **Praeter Sabariam.*] Haec urbs hodie *Sarvar* appellatur, et fita eft ad confluentem Guntii et Arrabonis, ut cenfet Cluverius in Defcriptione Norici. Ea Pannoniae civitas Martinum Turonicum Epifcopum tulit.* VALES.

Sabariam (Stein am Anger, Mannert l. c. p. 762.) Cf. Weffeling p. 232. et 262. W.

15. *Unde hoc* caftra nempe hiberna, paullifper *fequeftrato*, omiffo, dilato. — *Bregitionem*, ad vicum *Szoeny* haud procul ab urbe *Comorn*, Mannert p. 742. Conf. Weffeling p. 246. et 263. — *Prodigiis ingerentibus* fc. fe, nifi malis *ingruentibus*. W.

16. *Ruinas fortunarum celfarum*] mortes principum. — *Crinita fidera cometarum* ultimum poterat abeffe. *Supra docuimus* XXV, 10. *Contemplabili* (active, ut fit illa aetate, fumta voce) *dextera* quamquam manum oculosque follerter componerent atque dirigerent, uno verbo *perita, artifice* manu. Cf. inprimis locum huic noftro geminum 23, 4. W.

17. *Omen colligeret*] caperet. W.

Lapfam forem ferratam.] Cataractam intelligit, de qua dixi ad lib. XXI. Livius in lib. XXVII. c. 28. *Porta cataracta deiecta claufa erat, etc.* Euftathius in ult. Iliad. καταῤῥάκτην ait effe πύλην ἐνδόμυχον, συντελοῦσαν εἰς πολιορκίαν. VALES.

18. *Lux ereptura cum vita*] quidni *ei vitam?* — *Aeftimari dabatur*, fic intelligi datur 21, 14. opinari 26, 10. cet. W.

Aeftimari dabatur fortunam eius effe] Ut Genium, fic et Fortunam unicuique fuam veteres tribuebant: unde Alex. Magnus dicere folitus, *fe nihil praeter Fortunam fuam metuere.* * Curt. lib. 3. pag. 20. Et de Fabio Seneca lib. de Ira cap. XI. *Habuit in confilio Fortunam publicam.* Nam urbibus Genium Fortunamque fuam attribuebant, ut fupr. lib. XX. notatum cap. V. quam et Darium in confilio habuiffe conqueritur, cum morbo correptus

ſuperbas eius litteras accepiſſet. Curtius lib. 3. c. 5, 12. Bene Euctemon apud eumdem lib. 5. c. 5, 12. *Suam quisque Fortunam in conſilio habet, cum de aliena deliberat.** Velut icunculam boni ominis cauſa ſecum Impp. in cubiculo habebant, eamque, cum fatalem horam inſtare ſentirent, ad ſucceſſorem transmittebant. Spartianus in Severo, Capitolinus in Antonino c. 12. Hanc ergo ſub imagine coniugis triſtem et habitu lugubri velut diſcedentem cum vidiſſet, abitum e vita denotari exiſtimatum fuit: neque ſecius evenit. LINDENBR. Cf. ipſum Noſtrum XIV, 10. XXI, 14. W.

19. *Stratoris militis.*] Stratores erant milites, qui Imperatorem in equum allevabant erantque ſub diſpoſitione Tribuni Stabuli, ut ex hoc loco apparet. Hi equos a provincialibus oblatos inſpiciebant, ac probabant, quemadmodum docet Marcellinus in lib. 29. c. 3. et lex unica in Cod. Theod. de Stratoribus. HENR. VALES. [Ibid. in Mſ. Colb. ſcriptum, *praeter artorem erigens:* ubi legendum puto, *praeter Stratorem*, id eſt ante Stratorem.] HADR. VALES.

Iuſſit abſcidi.] Poſitum pro *abſcindi.* Sed cum in omnibus codicibus ita ſcriptum reperiſſem, mutare religio fuit: praeſertim cum apud Arnobium in fine lib. 6. et Paulinum in Epiſt. 5. et 6. eodem modo ſcriptum ſit id verbum. VALES.

Cruciabiliter] 26, 6. W.

CAPVT VI.

1. *Tirocinium*] tirones Romanae iuventuti miſcendos, uti eſt infra 31, 10. cf. Caſaubonus ad Scr. H. A. Probo c. 14. W.

2. *Equitio introducente.*] Sic Gelenius excudi iuſſit, contra ſcriptorum codicum auctoritatem. Nam in Regio quidem [et Colb.] exemplari legitur *Equitio vadente:* in Mſ. autem Flor. *et Toloſ.* perinde atque in Aug. Editione inverſo verborum ordine, *Equitio in Conſiſtorium vadente ſunt intromiſſi.* Proinde non dubito quin aut, *Equitio vadente*, ſcribendum ſit, ut in Mſſ. aut ſane, *Equitio ſuadente.* VALES. *Vadente* probum eſt. W.

Aequitio] magiſtro admiſſionum 31, 12. W.

Membris incurvatis cet.] cf. omnino Zoſim. 4, 17. W.

Praeſtricti] Wakefield. ad Lucret. v, 1222. legendum putat *perſtricti.* ERF.

Extimos latrones] in ultimis terrae ſuae finibus habitantes. *amnique* Danubio *confines. Munimentum* v. 29, 6. W.

3. *Imperator ira vehementi perculſus* cet.] Gibbonus VI, 264. nimis acerbe Ammianum dicit in hac Valentiniani morte deſcribenda ad delirium usque eloquentem fuiſſe. cf. Zoſimum IV, 17. Aur. Victorem Epit. qui in quibusdam variant. — *Sonu.* Declin. 4. cf. 20, 4. ubi Genit. *ſonus.* W.

[*Et ad molliora*] Haec uncis incluſa deerant in Colbertino. Vid. Hadr. Valeſii Praef. p. LXI. W.

Tamquam ictus e caelo, vitalique via voceque] Ita Mſ. et recte, prae illo quod vulgo legitur, *ictus telo vitalia voceque.*

De morte autem eius ſic Hieronymus Epiſt. ad Heliodor. *Valentinianus vaſtato genitali ſolo, et inultam patriam derelinquens, vomitu ſanguinis exſtinctus eſt.* LINDENBR. Conf. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 346. W.

Ictus e coelo] Haec ſcriptura correctorem ſapere videtur Wakefieldio ad Lucret. III, 171. Praefert igitur *ictus telo.* ERF.

Suffectus] Erneſti ſ. h. v. mavult *ſuffocatus.* W.

Et repente cohibito ſanguine.] In Mſſ. Flor. Vat. et Regio legitur, *ecrepene cubito ſanguine:* [in Colbert. *egre pene cubito ſanguine.*] At Mariang. Accurſius ſic edidit, *erumpente ſubito ſanguine*, quod non diſplicet. Nam ut ait Hieronymus in Epiſt. ad Praeſidium Diaconum: *Nuper Valentinianus Imp. cum adverſus Sarmatas quinque propter Illyrici vaſtationem in Conſiſtorio ſaevus infremeret, et totius gentis excidium rigidus minaretur, ſanguine erumpente diſcrepuit.* Et in Epiſt. ad Heliodorum idem Hieronymus Valentinianum vomitu ſanguinis interiſſe dicit. Cui ſubſcribit Socrates in lib 4. cap. 26. et ex eo Sozomenus in lib. 6. cap. 36. At Victor in Epitome c. 45. impetu ſanguinis voce intercluſa, ſenſu integrum exſpiraſſe tradit: cui aſſentitur Zoſimus in lib. 4. c. 17. et vetus Auctor apud Suidam in λεέας. VALESIUS. Agnoſco varietatem narrationum de morte huius Imperatoris, quas quidem nihil moror Ammiano intentus, a quo patet undiquaque negari emiſſionem ſanguinis foras contigiſſe vel ob nullam pavimenti partem cruore infectam, ut reor, Ammiano additure, ſi contigiſſet; vel ob ſudorem talem, vel ob venas in vacuum reſectas. Quae ipſa debuerant deterrere correctores, ne hic erumpentem ſanguinem fingerent contra tot συμπτώματα eum refellentia; immo magis etiam ſanctitas ſcripturae antiquae. Porro ſi totam iuncturam narrationis relegas, non poſſe copulativam abeſſe patet luce clarius, ut vel iſtud *erumpente* donari Accurſio ſine damno noſtro queat. Ut igitur commodiſſime inſtaurem, accipio quod veteres literae mihi propinant *aegreque ceu coalito ſanguine.* GRONOV. Wakefield. ad Lucret. III, 694. ſcribendum ſuſpicatur *et repente ſubito ſanguine*, i. e. ſanguine ſtatim per vomitum ſubeunte vel ſurgente et irruente. ERF.

[*Ne laberetur ſpectantibus exſulibus, conc. etc.*] Qui ſint iſti exſules, nemo facile dixerit. At in codice Colbert. lego, *ſpectantibus et vilibus:* quomodo et in Lugdunenſi Editione Gryphii ſcriptum reperitur. Optime: ut intelligatur ad ſpectandum Imperatorem cuiusvis conditionis homines, et humiles etiam vileſque perſonas concurriſſe: quales tum a Principe removere Cubiculariis ac miniſtris vitae ſecretioris minime vacabat.] HADR. VALES.

5. *Meatus aliqui, quos haemorrhoidas nunc appellamus*] Vid. Galenus in Def. Medic. Celſus lib. 2. cap. 1. Pollux lib. IV. cap. 25. LINDENBR.

Quos haemorrhoidas.] Quos hic meatus intelligat Marcellinus, difficile eſt dicere: haemorrhoïdes autem quid ſint hoc in loco, adhuc difficilius. Medici enim haemorrhoïdas vocant ora venarum quae in ſede ſunt, et ſanguinis ex iis effuſionem. At id prorſus alienum eſt ab hoc loco quem prae manibus habemus. Itaque ſupereſt, ut dicamus, aut Scriptorem noſtrum ea dixiſſe quae non ſatis intelligeret, aut haemorrhoïdas communiter dici ora venarum omnium, ut apud Sophoclem Philoct. 825. φλὲψ αἱμοῤ-

ῥοῖς. (imo αἱμοῤῥαγής. W.) Idque firmat Ariſtoteles in lib. 5. de Natura animalium, et in lib. 3. de Partibus animalium, ubi haemorrhoïdas, id eſt ſanguinis effluxum, non ex ſede tantum, ſed e naribus etiam et gingivis cieri docet. Ceterum hic locus in Regio et Vatic. codice, [et Colbert.] *ac Toloſ.* ſic legebatur: *Meatus aliqui quas heroïdas nunc appellamus, obſeratae ſunt gelidis frigoribus concruſtatae:* et ita quoque in Editione Aug. excuſus eſt, niſi quod *haemorroïdas* in illa legitur. *Intelligere autem videtur Marcellinus τὴν τοῦ αἵματος σύμπηξιν, quae ex nimio frigore accidere ſolet, ut ait Xenophon in libro v. de Expeditione Cyri, pag. 368.* VALES.

6. *Aetatis quinquageſimo anno et quinto.*] Conſentit quidem Victoris Epitome c. 45. ſed Zonaras annos ei tribuit LXXXIV. menſes XI. Socrates vero cum Sozomeno LIV. et ita Zonarae codices emendandos puto. VALES.

Imperii, minus centum dies, ſecundo et decimo.] Exacta computatio eſt. Valentinianus enim Auguſtus erat nuncupatus anno Natalis Dominici 364. die v. Cal. Martias. Idem anno Dom. 375. diem functus eſt xv. Cal. Decembres in caſtello Bregetione, ut recte ſcribit Idatius in Faſtis. [Bregetio nunc *Graan* vulgo dicitur.] VALES.

CAPVT VII.

2. *Cibalas Pannoniae oppidum*] non procul a vico Mikanofzi, Mannert. German. p. 770. Cf. etiam Weſſeling. ad Itiner. p. 131. W.

A pueritia prima Funarius.] *Aurel. Victor Epit. c. 45.* P. Diacon. lib. XI. LINDENBR.

Mala cohaerenter laeva manu retinenti] Plinius lib. VII. cap. 20. *Crotoniatem Milonem athletam, cum conſtitiſſet, nemo veſtigio educebat, malum tenenti nemo digitum corrigebat.* Ab amalia tamen ſuperatum Aelianus ſcribit, Variar. lib. 2. cap. 24. Μίλωνος τούτου τὴν ῥοιὰν, ἣν ἐν τῇ χειρὶ κατεῖχεν, οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἑλεῖν ἐδύνατο. ἡ δὲ ἐρωμένη αὐτοῦ ῥᾷστα αὐτὴν ἐξῄρει, φιλονεικοῦσα πρὸς αὐτὸν πολλάκις. *De morte Milonis vide Gell. lib. 15. cap. 16.* Vide etiam Philoſtratum de Vita Apoll. lib. IV. c. 9. VALES.

3. *Peritiam militum more luctandi.*] Luctatio militaris minus accurata quidem, et minus erudita fuit quam palaeſtrica: ſimplicior tamen et fortior. De qua vide Capitolinum in Maximino c. 6. et Iordanem in Geticis. VALES.

Britannum rexit exercitum.] Victor in Epitome c. 45. Gratianum ſeniorem ad Praefecturae Praetor. culmen perveniſſe commemorat: cui tamen minime credo: neque enim id Marcellinus hoc in loco praeteriiſſet. Adde quod Praefectura Praet. hominibus militaribus deferri eo tempore vix ſolebat. VALES.

4. *Germanitate concordi*] Cum in Mſſ. Flor. et Regio, *ac Toloſ.* et in Editione Aug. legatur, *germanitate ita concordia;* coniicere facile eſt, ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *germanitate et concordia ſibi iunctiſſimum.* HENR. VALES. [Diſerte ſcriptum

legi in codice Colbert. *ut germanitate, ita concordia ſibi iunctiſſimum:* quae vera eſt lectio et indubitabilis.] HADR. VALES.

6. *Exercitus auxit valido ſupplemento.*] Praecipue iuventutis Gallicanae et Germanorum tirociniis, ut Zoſimus tradit in lib. 4. c. 12. VALES.

Latere — ſe proripiens] Graeciſſat Ammianus, ut XXVII, 12, 7. *lateant id tentantes*, ubi vide. W.

Ad noſtra ſe proripiens.] In exemplari Regio [et Colbert.] *ac Toloſ.* et Aug. Editione legitur, *ad noſtra ſaepe proripiens.* non male. *Proripiens* autem pro *prorepens* ponitur, per κατάχρησιν ſive abuſum et corruptionem ſermonis illius ſaeculi. VALES.

7. *Correxit*] κατώρθωσεν. Vid. ad XVII, 13, 26. W.

Vithigabium — clam confodit] Cf. XXVII, 10. ubi etiam pugna ad *Solicinium* (Schwetzingen) narratur. — *Tenebris amandaſſet* abſcondidiſſet. Cf. 27, 10. W.

8. *Saxonas*] Vide XXVIII, 5. W.

9. *Britannos*] XXVII, 8. W.

10. *Valentinum Pannonium*] XXVIII, 3. — *Africam — discriminibus magnis excmit* XXIX, 5. W.

Ad omnes diſſenſionum motus perflabiles gent. Mauricas.] Vanitatem et perfidiam genti Maurorum inſitam longe antea notaverat Salluſtius in Hiſtoriis. Tertullianus enim in lib. de Anima ſcribit: *Salluſtius vanos Mauros, et feroces Dalmatas pulſat.* Vani enim proprie ſunt homines leves, infidi, inconſtantes, quos Graeci κούφους vocant, ut docet Agellius in lib. 18. c. 4. Iordanes quoque in Geticis infidelitatem Maurorum ſuggillat, *et Prudentius in Apotheoſi adverſus Iudaeos. Per *gentes* autem *Mauricas* intelligit Marcellinus non provinciales Mauros, ſed barbaros, qui trans limitem habitabant in varias nationes diviſi; de quibus vide librum* XXIX. c. 5. Spartianus in Hadriano c. 5. *gentes Mauras* vocat, ut et Mamertinus in Genethliaco. Incertus auctor Panegyrici Maximiano et Conſtantino dicti, *ferociſſimos Mauritaniae populos, inacceſſis montium iugis et naturali munitione fidentes* appellat. Sic *Mauri* ſumuntur a noſtro Marcellino ſaepe, ut in libro XXII. c. 7. et a veteribus non raro. Itaque erravit Pacatus in Panegyrico, quum de Theodoſii patris victoriis loquens ſic ait, *Compulſus in ſolitudines avias omnis Alamannus, et uterque Maurus occurrent.* Confundit enim barbaros Mauros, qui a Theodoſio Magiſtro Militiae victi ſunt, cum provincialibus Mauris. Iuvenalis in Satira XIV, 196. quum ait, *Dirue Maurorum attegias*, et alibi (XI, 125.) quum ſcribit, *Et Mauri celeres, et Mauro obſcurior Indus;* de his Mauris barbaris loqui voluit.* VALES.

11. *Ut induſtria magna tentarat*] XXIX, 4. W.

CAPVT VIII.

1. *Bene merita narraturi.*] Sic Gelenius edidit ex coniectura. Verumtamen cum in codice Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] et in Editione Auguſtana legatur, *praeterita narraturi;* videndum eſt

ne forte ita ſcriptum reliquerit Marcellinus, *praecipua narraturi.* HENR. VALES. Id quod Hadrianus tanti putavit, ut ipſi contextui infereret quum Henricus verecundior retinuiſſet Gelenianum. Mutationem vero hanc ſumpſit, ut opinor, ex his praecedentis capitis verbis, *inter probra medium et praecipua:* quibus ſimilia uſurpat auctor lib. XXI. cap. 16. poſt Conſtantii mortem: *Bonorum igitur vitiorumque eius differentia vere ſervata, praecipua prima conveniet expediri.* Ubi videmus, poſtquam iunctim praemiſit utraque, ex iis tunc bona (et dicit quoque *bona et vitia* in laudatione Ioviani lib. XXV. cap. 10. et Valentis XXXI. 14.) appellari *praecipua.* Id hoc loco quidem non fit. Quae quidem quum in Conſtantio indicet prima convenire expediri, nunc velut diſcedens ab iudicio ſuo praecipua poſtponet. Iam quae ſimilitudo inter *praeterita* et *praecipua?* niſi in capite et calce, quum plurima etiam in medio ſarta teneat Gelenius, quem ſimul et Mſſtos ut adiuvem, cenſeo ſcripſiſſe *et pia et recta narraturi.* Cicero lib. I. de Orat. c. 25. *Adeſt enim fere nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente, quam recta videat.* GRON. Mſ. *praetemerita,* quae duplex videtur eſſe lectio in unam confuſa. Scripſerim itaque *merita.* ERF.

3. *Interdum fecerint ſaeviſſimi.*] In Mſſ. Regio, *et Toloſ.* [ac Colbert.] et in Editione Aug. ſcriptum inveni, *fecere ſaeviſſimi:* quam ſcripturam veriorem eſſe vel ipſe clauſulae numerus ac modus evincit. At Gelenius hanc loquendi formam vitioſam putavit et barbaram: cur ita? Nam Terentius, bonus inprimis Latinitatis Auctor, ſic locutus eſt in Hecyra IV, 1, 52.

> *Nam ut hic laturus hoc eſt, ſi ipſam rem ut ſiet reſciverit,*
> *Non aedepol clam me eſt: cum hoc quod levius eſt, tam animo iracundo tulit.*

Et Marcellinus quoque noſter alibi ſic locutus eſt, ut in principio lib. XXI. Sed interdum Caſtellus ac Gelenius eam ſcripturam interpolaverunt. VALES.

4. *Artaxerxes Perſarum ille Rex.*] Plutarchus in Apophtheg. p. 173. D. Ἀρταξέρξης ὁ Ξέρξου, ὁ Μακρόχειρ προσαγορευθεὶς, διὰ τὸ τὴν ἑτέραν χεῖρα μακροτέραν ἔχειν, πρῶτος τοῖς ἁμαρτάνουσι τῶν ἡγεμονικῶν τιμωρίαν ἔταξεν, ἀντὶ τοῦ τὸ σῶμα μαστιγοῦν, μαστιγοῦσθαι μὲν ἀποδυσαμένων τὰ ἱμάτια, καὶ ἀντὶ τοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποτίλλεσθαι τὴν τιάραν ἀποτέμνων. Simile quiddam de Gallieno narrant: *Cum quidam gemmas vitreas pro veris vendidiſſet eius uxori, atque ille re prodita vindicari vellet, ſurrigi quaſi ad leonem venditorem iuſſit; deinde e cavea caponem emitti: mirantibusque cunctis rem ridiculam, per curionem dici iuſſit,* IMPOSTURAM FECIT ET PASSUS EST. Trebellius Poll. in Gall. c. 13. LINDENBR.

Ad vicem capitum] pro capitibus, XV, 10. XXVII, 3. — *Ne ſecaret aures more regio pro delictis.* De hoc ſupplicii genere, quod λώβη dicebatur, conferri poteſt Crenius Animadv. Philol. hiſt. T. IX. p. 167. W.

5. *Papirius Curſor.*] Aurel. Victor de Viris illuſtr. c. 31. *Cum Praeneſtinum Praetorem graviſſime increpuiſſet, Expedi, inquit, lictor ſecures. Et cum eum metu mortis attonitum vidiſſet, incommodam ambulantibus radicem exſcindi iuſſit.* Vide Liv. lib. IX. c. 16. Plin. lib. XVII. cap. XI. LINDENBR.

Ut qui bella diuturna per ſe ſuperavit et gravia.] Totam hanc περικοπὴν auctori ſuo reſtituimus, ex auctoritate Regii *Toloſanique* codicis, et Editionis Auguſtanae. Sic enim in iis legitur, *non ideo contemptus vis bella diuturna parum ſuperavit, et gra . . . . . . ſolus, etc.* Hoc tantum licentiae nobis ſumpſimus, ut ex coniectura emendaremus, *per ſe ſuperavit:* quemadmodum loquitur Marcellinus noſter in lib. XVI. HENR. VALES. [In codice Colbert. legitur, *non ideo contemptus ius bella diuturna parum ſuperavit et gra . . . . lius, etc.*] HADR. VALES. Haec egregia concordia librorum veterum in verbis *contemptus vis* vel *ius bella* ſatis plane indicat, ſi pro eis reponatur *contemptus ut qui bella,* non reſtitutionem aut emendationem vocari oportere, ſed quodlibet aliud licentiae genus. Lege: *abſolvit: non ideo contemptus ſuis bella diuturna patrum ſuperavit etc.* Hoc miror non aſſecutum alterutrum ex doctiſſimis fratribus, quum plane idem reſtituerint lib. XXVIII. cap. 5. in fine. GRON.

Ad reſiſtendum aptus Alexandro Magno, ſi calcaſſet Italiam.] Exſtat hac de re elegans et gravis tractatio T. Livii lib. IX. c. 17. contra quam contrariis argumentis accurate diſputat V. Cl. Paulus Paruta Nob. Venetus Diſcurſ. Politicor. lib. I. tit. 2. Utrorumque rationes acutae ſunt, et dignae quae perpendantur. LINDENBR.

6. *Iſocratis memorat pulchritudo.*] Locus Iſocratis eſt in Oratione Panathenaica c. 75. ubi de pugnis Lacedaemoniorum iniuſtis diſſerit: θαυμάζω δ', εἴ τινες τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς παρὰ τὸ δίκαιον γενομένας, μὴ νομίζουσιν αἰσχίους εἶναι καὶ πλειόνων ὀνειδῶν μεστὰς, ἢ τὰς ἥττας τὰς ἄνευ κακίας συμβαινούσας. *Miror autem, ſi qui ſunt, qui proelia ac victorias praeter ius et aequum partas non turpiores eſſe, et pluribus probris ſcatere cenſeant, quam clades ſine ignavia acceptas.* VALES.

Iſocratis pulchritudo] Sic *amplitudo Platonis* ſupra c. 4. *Quam ignoranti* pro magis quam ignoranti. W.

7. *Honore multis.*] Rectius, *honori multis.* LINDENBR.

8. *Quam quidam praetendentes Imp. Aurelianum.*] Sic plane Hieronymus in Chronico: *Valentinianus*, ait, *egregius Imp. et Aureliano moribus ſimilis, niſi quod ſeveritatem eius nimiam et parcitatem, quidam crudelitatem et avaritiam interpretabantur.* Quae Hieronymi verba mutuatus eſt Iordanes in lib. de Succeſſione Regnorum. Sed et Graeci fere omnes Valentinianum hunc laudibus extollunt, ut videre eſt in Excerptis Iohannis Antiocheni quae nuper edidimus, et in Hiſtoriis Zonarae atque Cedreni. Sed Valentiniani ingenium quod fuerit, patet ex hoc Auſonii loco in Gratiarum actione ad Gratianum eius filium initio §. 3. *Non palatium, quod tu cum terribile acceperis, amabile praeſtitiſti; non forum et baſilica, olim negotiis plena, nunc votis; non Curia honorificis modo laeta decretis, olim ſollicitis maeſta querimoniis.* Ubi querimoniae intelliguntur eae, quas habes in lib. XXVIII. Denique Symmachus in lib. X. Epiſt. 27. ad Valentinianum eiusdem filium, eum diligentiſſimum ac ſerium Imp. nominat. *Idem tamen Auſonius in eadem Gratiarum actione ſub finem §. 72. eam Valentiniani ſeveritatem neceſſitati temporum tribuit. Sic enim ait: *Tu Valentiniano genitus, cuius alta bonitas, praeſens comitas, temperata ſeveritas fuit. Parto*

*et condito optime Reip. ſtatu, intelligis poſſe te eſſe leniſſimum ſine diſpendio diſciplinae.** VALES.

Imperatorem Aurelianum purgare tentabant] Iordanes quoque cum Aureliano Valentinianum comparat: *Egregius, et Aureliano ſimilis moribus, niſi quod ſeveritatem nimiam et parcitatem, quidam crudelitatem et avaritiam cauſabantur.* LINDENBR.

Poſt procinctus Parthici clades magnitudine indigens impenſarum] Zoſimus IV, 16. ἐποιεῖτο δὲ τούτου πρόφασιν τῆς στρατιωτικῆς δαπάνης τὸ πλῆθος, ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐκδαπανῆσαι τὰ τῷ δημοσίῳ φυλαττόμενα χρήματα. W.

Themiſtoclis illius diſſimilis.] Plutarchus de Civil. inſtit. LINDENBR.

[*Tolle haec tu, qui Themiſtocles non es.*] Ita vulgatae Editiones omnes aut ſaltem pleraeque exhibent. At in codice Colbert. ita ſcriptum reperio: *Tolle, inquit, haec ad comitum quemdam prope adſtantem, vere quia Themiſtocles non es.* Id eſt, quia vere Themiſt. non es et generoſius auri contemptor. Haec haud dubie vera ſcriptura eſt, quam ideo vulgatae ſubſtitui.] HADR. VALES.

9. *Cum proſcriptorum locupletes domus.*] Valerius Maximus in lib. 4. cap. 3. idem ſic narrat: *In illa quoque procella, quam C. Marius et L. Cinna Reip. inflixerunt, abſtinentia populi Rom. mirifica conſpecta eſt. Nam cum a ſe proſcriptorum penates vulgi manibus diripiendos obieciſſent: inveniri potuit nemo, qui e civili luctu praedam peteret, quae quidem tam miſericors plebis continentia tacitum crudelium victorum convicium fuit.* At non eadem moderatione geſſit ſe populus Rom. in proſcriptione Syllana. Plures enim tum reperti ſunt, qui ſectionem proſcriptorum emerent, ut refert in Sylla Plutarchus et in Craſſo, *ac Velleius II, 28.* Triumvirali autem proſcriptione pauci fuere, qui ad ſectionem accederent, teſte Appiano in lib. 4. Affine huic exemplum Italorum refert Tacitus in 3. Hiſt. c. 34. qui capta Cremona, cum cives a militibus venderentur, talium mancipiorum emptionem aſpernati ſunt. HENR. VALES.

10. *Invidia praeter haec.*] Zoſimus Lib. IV. c. 16. de Valentiniano: τοῖς τε ἐκ τοῦ ζῆν ἀμέμπτως ἔχουσι δόξαν ἐφθόνει. HENR. VALES.

Pleraque vitiorum imitari virtutes.] *Senec. Epiſt. 45. *Vitia nobis ſub virtutum nomine obrepunt. Temeritas ſub titulo fortitudinis latet. Moderatio vocatur ignavia: pro cauto timidus accipitur.* Idem Epiſt. 220. *Virtutibus vitia confinia; et perditis quoque ac turpibus recti ſimilitudo eſt. Sic mentitur prodigus liberalem: cum plurimum interſit, utrum quis dare ſciat, an ſervare neſciat.** Quintil. lib. 8. cap. 3. *Vicina virtutibus vitia, etiam qui vitiis utuntur, virtutis tamen his nomen imponunt.* Iuvenalis Satyr. 14. v. 109.

Fallit enim vitium ſpecie virtutis et umbra.

Gregor. Pap. lib. I. Epiſt. 25. *Saepe namque vitia virtutes ſe eſſe mentiuntur.* D. Hieron. ad Demetriad. *Cl. Marius Victor Orator Maſſil. de corruptis ſuae aetatis moribus:

Nil ſanctum eſt nobis, niſi quaeſtus; et illud honeſtum eſt,
Utile quod fuerit: vitiisque vocabula recti
Indimus, et parci cognomen ſumit avarus.

Theodulfus Episc. Aurelianens. in Paraenesi ad Iudices pag. 17.

Saepe latet vitii virtutis imagine pestis,
*Et magis inde nocet, quo minus illa patet.** LINDENBR.

Livorem virtutum rectae pot. invidiam esse sociam.] Sic Gelenius edidit absque sensu. Sed cum in MSS. Flor. et Regio, [Colbert.] *et Tolos* sic legi animadvertissem, *livorem severitatem rectae potestatis esse invidiam sociam:* non dubitavi quin emendandum esset hoc modo, *memorabat assidue severitatem rectae potestatis esse individuam sociam.* Accursius quidem ediderat, *livorem severitatis, etc.* Sed procul dubio expungenda vox illa est, quam nescio quis addiderat, ut cum praecedenti periodo haec cohaereret. Verum quis nescit Marcellinum haec Impp. elogia nullo plerumque ordine contexere? Porro hoc Valentiniani dictum refert etiam Zonaras: οὗτος καὶ τὴν ἰσχὺν γενναιότατος καὶ τὴν γνώμην ἦν δικαιότατος. διὸ καὶ τὰς ἀρχὰς τότε μετιόντων πολλοὺς ὡς ἀδικοῦντας ἐτιμωρήσατο, τὸν κρατοῦντα λέγων ἀπαιτεῖσθαι πρὸ τῶν ἄλλων δικαιοσύνην. *Hic fortissimus idemque iustissimus fuit. Itaque multos qui Magistratus gerebant, tamquam iniuste agentes supplicio affecit, cum diceret ab Imperatore iustitiam prae omnibus requiri.* VALESIUS. Ita quidem statuere facilis et levissima res est; sed approbare aliis et in eadem sententia confirmare lectorem satis erit operosum. Ubi autem in superioribus occurrit tale exemplum, ut omnes similiter MSSti consentiant in aliquam vocem, quae nihil nisi hanc pronunciationem meruit *Proculdubio expungenda vox illa est, quam nescio quis addiderat?* Quomodo autem ideo cum praecedenti periodo cohaeret, si habeatur *livorem severitatem,* quum ita sensus omnis turbetur, et prorsus nihili sit? Idcirco adiuvandos opinans codices veteres et ab vitio leni, quod inolevit, liberandos, reponebam *memorabat assidue, rigorem, severitatem rectae potestatis esse individuam sociam.* GRON.

[*Utque sunt dignitatum apices maximi licere sibi cuncta existimantes, et ad suggillandum contrarios exturbandosque meliores pronius inclinati.*] Itane Principes eos qui ipsis contradicere audent, aut adulari nolunt, pulsare et suggillare solent? Imperatoribus et Regibus indecorum atque adeo insolitum est non inimicos modo, sed etiam hostes ipsos caedere, cum manus a famulis quoque suis continere consueverint. Sic tamen Editiones Ammiani omnes praeferunt. At in codice Colbertino reperio diserte scriptum, *et ad supplicandum contrarias exturbandosque meliores pronius inclinati.* Quae indubitata est scriptura, mutata littera *a* in *o*, et corrigendo *contrarios. Supplicare* heic sumit Ammianus pro supplices reddere, humiliores infirmioresque redigere, sibi subiicere atque summittere adversantes.] HADR. VALES.

Quo vitio exarsisse Principem legimus Hadrianum.] Spartianus in Hadriano c. 15. *Quamvis esset oratione et versu promptissimus, et in omnibus artibus peritissimus; tamen professores omnium artium semper ut doctior risit, contempsit, obtrivit, etc.* LINDENBR. Cf. Tillemont. T. II. P. 2. p. 390. W.

11. *Maculosos tales appellans et sordidos.*] Eadem metaphora Ambrosius in Epist. 6. dixit maculosum pro ignavo: *Quaeramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentium, inviam sermonibus imperitorum, quam nullus maculosus deterat, maculosus scilicet ignaviae suae sordibus.* VALES.

Inattente formidans.] In codice Regio [et Colbert.] ſcriptum reperi, *imamenta formidans*, perinde ac in Mſ. Flor. exſtare monuit Lindenbrogius. In Editione Aug. legitur, *imaginimenta formidans*, ex imaginatione, ſic enim loqui liceat, Accurſii. Sed arridet omnino coniectura Lindenbrogii, *ima mente formidans*. VALES.

12. *Fieri motus quosdam.*] Legendum eſſe arbitror, *cieri motus, etc.* ſic ſuperiore linea pro, *cum eum ex incidentibus, etc.* in Mſſ. legebatur, *fumium ex incid.* eodem errore. VALES.

13. *Lycurgos et Caſſios*] Vide notata ad XXVI, 10. W.

CAPVT IX.

1. *Potiorum ducum flagitia progredi ſinebat.*] Vide ſupra c. 5. §. 3. ſed et Zoſimus IV, 16. id confirmat: καὶ οὔτε τοὺς ἄρχοντας ἤθελεν ἐξετάζειν. VALES.

3. *Nec imperante eo provinciam nummularius rexit.*] Suetonius in Domitiano capite VIII. *Nummarios iudices cum ſuo quemque conſilio notavit.* Seneca in Luſu: *Deſignatus Conſul nummulariolus.* Idem de Beneficiis libri I. capite 9. *Nummarium tribunal.** LINDENBR. Cf. Reitemeier ad Zoſim. IV, 28, 5. p. 592. et Merillii Obſſ. p. 31. W.

4. *Venuſte pingens et fingens et novorum inventor armorum*] De Valentiniano etiam Aurelius Victor Epit. c. 45. *Pingere venuſtiſſime — fingere cero ſeu limo ſimulacra, nova arma meditari.* Perperam Noſtri locum intellexit *Comes Caylus (Abhandlungen zur Geſchichte u. zur Kunſt* B. 1. Abhandl. IV. von Fürſten welche die Künſte getrieben haben) impugnatus ideo a V. D. in *Neue Bibl. d. ſchönen Wiſſenſchaften* B. 7. p. 101. W.

5. *Inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, etc.*] De hac ἐθελοθρησκείᾳ ſive religionis libertate plures inter initia imperii a ſe promulgatas fuiſſe leges, ipſus Imp. Valentinianus, in Conſtitutione de Haruſpicibus non moleſtandis, ait. *Teſtes ſunt leges a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique quod animo imbibiſſet, colendi libera facultas tributa eſt.* L. 9. C. Theod. de malef. et mathem. *Vide Socratem Hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 1. Etiam ante Valentinianum Iulianus et Iovianus Impp. et poſt eos Valens libertatem religionis conceſſerunt. Socrates lib. 3. cap. 21. lib. 4. cap. 27. Themiſt. Orat. Conſulari ad Iovianum pag. 144. et ad Valentem Imp. quam Latine tantum ab Andr. Duditio V. Cl. habemus.* LINDENBR.

Inter religionum diverſitates medius ſtetit.] Valentinianus in exordiis principatus cum maleficorum artes abolere vellet, lege lata prohibuerat, ne ſacra nocturna celebrarentur: quae lex relata eſt in Codice Theod. in tit. de maleficiis cap. 7. Sed cum Praetextatus Proconſul Achaiae Valentinianum libere monuiſſet, ea lege vitam propemodum Graecis omnibus, id eſt Paganis adimi, ſi myſteriorum caſtiſſimi ritus funditus tollerentur; Valentinianus ſacra more maiorum a Graecis celebrari permiſit, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. principio. Quae lex hodie quidem non exſtat: ſed eius

mentio fit in lege 9. Cod. Theod. de maleficis. Sic enim Imp. Valentinianus scribit ad Senatum: *Haruspicinam ego nullum cum maleficiorum caussis habere consortium iudico: neque ipsam, aut aliam praeterea concessam a maioribus religionem genus esse arbitror criminis. Testes sunt leges a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique quod animo imbibisset colendi libera facultas tributa est, etc.* De Valentiniano idem testatur Symmachus in Epist. 54. lib. x. et S. Ambrosius in Orat. de obitu Valentiniani, et in Epist. 30. ad Valentinianum de ara Victoriae, *ac Socrates in libro IV. Hist. Eccles. capite 24.* VALES. Contra Tillemontium, qui libertatem religionis a Valentiniano concessam negat, vid. Reitemeier. ad Zosim. IV, 3. p. 580. W.

6. *Cum oculis caesiis.*] Cedrenus Valentinianum sic depingit: *ἦν δὲ τῷ σώματι εὐμεγέθης, τὴν χροιὰν ἐρυθρὸς, τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ἐπίξανθον ἔχων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡραίους μικρὸν ἐπιγλαυκίζοντας. Corpore erat procero, colore ruber, flavo capillo, oculis venustis et mediocriter glaucis.* VALES.

Semper obliquum intuentes.] Ἴσ. *semper obliquum intuentibus.* LINDENBR.

Lineamentorum recta compago.] Sic *membrorum recta compago* XIV, 11, 28. ubi vide. W.

CAPVT X.

1. *Ut missum Constantinopolim.*] Valentiniani Magni cadaver Constantinop. introivit anno sequenti, qui Valentem V. et Valentinianum Iuniorem Consules habuit, v. Cal. Ianuarias, ut refert Idatius in Fastis: sed in sarcophago depositum est ab Imp. Theodosio sexennio post, Antonio et Syagrio Coss. teste eodem Idatio et Marcellino Comite in Chronico. VALES.

Velut imperiorum arbitrae.] In codice Regio *ac Tolos.* legitur, *arbitrariae:* quod non probo. [In Ms. Colbert. *arbitrarae.*] Ceterum non tunc primum Gallicanae legiones se principatus arbitras ferebant. Semper enim Galli aliis parere dedignati sunt, et aut ipsi Principes facere, aut ceteris gentibus imperare voluerunt. Quod et Vopiscus scribit in Saturnino (Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 717. W.): *Saturninus oriundus fuit Galliis, ex gente hominum inquietissima, et avida semper vel faciendi Principes, vel imperii.* Adde Trebellium Pollionem in Postumio c. 3. VALES. Et in Gallienis c. 4. *Galli quibus insitum est esse leves ac degenerantes a civitate Romana, et luxuriosos principes ferre non posse, Posthumium ad imperium vocarunt.* Zosimus IV, 19. *ὑφορώμενοι* (Merobaudes et Equitius) *μή ποτε συμβῇ τοὺς ὑπὲρ τὸν Ἴστρον βαρβάρους ἀνάρχοις ἐμπεσεῖν τοῖς πράγμασι.* Ea saepe utentes licentia Imperium Galli detulerunt, missis tyrannis pluribus, Constantio, Constantino Magno, Iuliano. W.

2. *Tamquam in eadem navi.*] Proverbiale loquendi genus est, quo utitur Cicero in lib. 2. Epist. 5. *Tibi, etsi ubicumque es, in eadem es navi, tamen quod abes gratulor.* VALES.

Sedit Summatum Consilio] Sic sedit quorumdam opinioni XXV, 10. Cf. XIV, 1. XIX, 7. W.

Merobaudes protinus acciretur.] Quem ob rei militaris ſcientiam Valentinianus adverſus Quados expeditionem parans, Magiſtrum utriusque militiae conſtituerat, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. c. 17. Idem poſtea Conſul iterum fuit, tandemque iuſſu Maximi tyranni mortem ſibi conſcivit, ut refert Pacatus in Panegyrico. VALES.

4. *Valentinianus puer, tum quadrimus.*] Atqui Valentinianus Iunior natus erat Gratiano Nob. et Dagalaifo Coſſ. anno Natalis Dominici 366. die 15. Cal. Febr. ut ſcribit Idatius in Faſtis, et auctor Alexandrini Chronici iisdem plane verbis quibus Idatius. Quibus ſuffragatur Themiſtius in Orat. XI. ad Valentinianum Iuniorem, pag. 254. ubi natalem ipſius vice oraculorum et vaticiniorum praedixiſſe ait tyranni Procopii exitum. Conſtat autem Procopium eo anno quem dixi, a Valente victum et necatum fuiſſe. Accedit praeterea Socrates in lib. 4. Sozomenus in 6. qui Valentinianum Iuniorem eo anno in lucem editum eſſe teſtantur. Quod ſi ita eſt, quo modo idem quadrimus ad Imperium veniſſe dicatur non video. Creatus enim eſt Auguſtus poſt Conſulatum Gratiani III. et Aequitii, anno Domini 375. Huic difficultati, quam ego primus et iamdudum deprehenderam, aliisque ſolvendam propoſueram, ita occurrendum puto, ut Valentinianum, qui anno 366. natus eſt, diverſum eſſe dicamus ab hoc qui poſtea Auguſtus fuit: quod quidem his argumentis evincam. Primo enim Valentinianus, qui mortuo patre Auguſtus eſt renuntiatus, quadrimus tunc erat, ut ſcribit praeter Marcellinum noſtrum Victor in Epitome c. 45. et Zonaras: Zoſimus certe IV, 19. vix quinquennem fuiſſe dicit. Deinde viginti annos natus obiiſſe dicitur a Nicephoro in lib. XII. cap. 38. Interfectus porro eſt, ut inter omnes conſtat, anno Domini 392. Hieronymus in Epiſt. de Exitu Nepotiani, eumdem Valentinianum adoleſcentem adhuc et paene puerum eſſe occiſum memorat. Quae certe omnia non procederent, ſi anno 366. natus fuiſſet. Denique Valentinianus Iunior, is qui anno 366. in lucem eſt editus, Conſulatum geſſit cum Victore anno Domini 369. ut teſtatur aperte Themiſtius in Orat. XI. quam ei Conſulatum Conſtantinop. auſpicanti Cal. Ian. dixit. Quod ſi hic idem eſſet cum eo, qui poſt mortem Valentiniani Auguſtus eſt nuncupatus, cum is paullo poſtquam Imp. eſt factus, Conſulatum inierit cum Valente, Conſul iterum neceſſario dici debuiſſet. At in Faſtis omnibus annus ille 376. ſic notatur, *Valente Aug. V. et Valentiniano Iuniore Aug.* Quae cum ita ſint, apparet duos eiusdem nominis Valentinianos, alterum Valentiniani magni, alterum Valentis filium, diſtingui debere. *Vide Adnotationum mearum in Socratem pag. 50.* VALES.

Iuſtina matre.] Quae Magnentio tyranno prius nupſerat, ut ſcribit Zoſimus IV. c. 19. et 43. Quo maxime refellitur fabula illa, quam refert Socrates in lib. 4. cap. 36. de digamia Valentiniani Maioris, qui duas uno tempore uxores habuerit. Ait enim Socrates, Severam Aug. cum Iuſtinam virginem praeſtanti forma ſecum lavantem vidiſſet, pulchritudinem puellae Valentiniano laudaviſſe: qui ſtatim eius amore captus, eam uxorem adſciverit non repudiata Severa. Virginem igitur fuiſſe dicit, quae uxor fuerat Magnentii. VALES.

5. *Imperator declaratus Auguſtus nuncupatur*] Diſtinguenda h. l. videtur Imperatoris declaratio a nuncupatione Auguſti. Ne-

que enim credibile eſt profectionem in villam centeſimo lapide disparatam reditumque cum puero quadrimo eoque lecticae impoſito tam brevi temporis ſpatio confici potuiſſe, ut is ſexto iam die in caſtris fuerit. Sexto igitur die Imperator eſt declaratus, et, ubi in caſtra venit, Auguſtus nuncupatus. W.

6. *Poſtea metu ſollicitudine diſcuſſa.*] Mſ. *mens ſollicitudine.* Corrige, *poſtea metus ſollicitudine diſcuſſa.* Idque omnino verum putamus. LINDENBR.

Metu ſollicitudine] Aſſentior Lindenbrogio ſic emendanti, *metus ſollicitudine,* *ut in Mſ. Toloſ. ſcriptum reperi.* Ita vetus Auctor poſt Imperii Notitiam editus in deſcriptione Thoracomachi, *timoris ſollicitudinem* dixit. *In Mſ. Toloſ. [ac Colbert.] ſcriptum eſt, *mens ſollicitudine.** VALESIUS. Sed non maiori intervallo hinc diſtat *mentis ſollicitudine*, ut Cicero pro Cluentio cap. 10. *Qua ſollicitudine animi! quo timore!* Nihilominus quum conſidero acrius lectionem ſcriptam, dubitare incipio, an non potius inde ſit demendum, non addendum. Imo videtur certe auctor dediſſe, *Poſt tamen ſollicitudine.* GRON.

Et peritus.] In Mſ. Vaticano et Regio, *Toloſ.* [ac Colbert.] legitur, *benivolus et pertus.* *De pietate Gratiani in fratrem Auſonius in Panegyrico §. 7. *Piiſſimo. Huius vero locupletiſſimum teſtimonium eſt pater divinis honoribus conſecratus; ad inſtar filii ad Imperium frater adſcitus. Eadem benevolentia et Theodoſium paullo poſt participem aſſumſit Imperii, cum parvulum haberet et fratrem: avidior fide ſocietatis, quam nimiae poteſtatis:* ut ait Auguſtinus in lib. v. de Civitate Dei.* HENR. VALESIUS. [Ceterum aut apud Ammianum pro *pertus* legendum eſt *apertus:* ut Caeſar in libro de Bello Africo *Gallos homines apertos minimeque inſidioſos* appellavit: aut ſi legamus *peritus,* eo nomine deſignari putandum eſt, numeris omnibus abſolutum, vitiorum expertem, aut omni virtute adornatum atque perfectum, qualem Gratianum Aug. deſcribit Ammianus ipſe, quem in lib. XXXI. *moderatum* et *clementem*, et lectorum Principum aemulum fuiſſe tradit. Certe Ammianus in libro XVI. c. 7. de Eutherio ſpadone loquens, peritum ita ſumit: *Ex omni latere autem ita peritum,* (ut Eutherium) *neque legiſſe neque audiſſe confiteor.*] HADR. VALESIUS.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXXI. C. I.

1. *Furiis in aetatem adſcitis.*] Apparet emendandum eſſe, *furiis in ſocietatem adſcitis,* ut loqui ſolet Marcellinus noſter. VALES.

2. *Quisque* pro *quisquis,* ut Plaut. Capt. IV, 2, 17. *ad quemque iecero, ad terram dabo.* Mil. II, 2, 5. *quemque videritis hominem, huc deturbatote.* W.

Valentini lavacri.] Hoc Valentis lavacrum erat Antiochiae, cuius meminit Evagrius in lib. 1. cap. 20. quod cum incendio magna ex parte corruptum eſſet, Theodoſius Senior eidem reficiendo ducentas auri libras largitus eſt. VALES.

3. *Carmina quidam nimium horrenda.*] Ita recte ediderunt nuper Pariſini, quum in prioribus exſtaret *nimirum.* quod etiam ſic reſtitui debere adſcripſerat exemplari ſuo pater. Sed quum poſtea intelligeret in Vaticano codice legi *nimiarum*, ſupponebat *carmina quaedam neniarum horrenda.* Conſulantur antiqui codices. GRON.

4. *Tragula gurgulione confecto.*] Sic primus edidit Mariangelus Accurſius, mendoſe ut apparet. In Mſſ. autem Regio, Flor. et Valentino [ac Colbert.] *et Toloſ.* legitur *Vagula:* fortaſſe pro *Aquila.* Praeterea in codice Regio [et Colbert.] ſcriptum inveni, *gurgulione confecto.* VALES.

Cum Chalcedonos ſubverterentur veteres muri.] Rem eamdem ſimul et verſuum *(aliquibus tamen in locis variantium)* inſcriptionem apud Socratem habemus, Hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 8. Zonar. et Cedren. *Hoſce verſus aliter ex Socrate, et ex Zonara tomo 3. legit Leopardus Variarum Emendationum libri 4. capite 15.* LINDENBR.

Cum Chalcedonos ſubverterentur vet. muri.] Ob probra et convicia quae Chalcedonenſes in Valentem iecerant Procopiani belli temporibus, ut refert Socrates in lib. 4. cap. 8. VALES.

Ut apud Conſtantinop. aedificaretur lavacrum.] Conſtantianae ſcilicet thermae teſte ibidem Socrate. Zonaras tamen ac Cedrenus e lapidibus murorum Chalcedonenſium aquaeductum Conſtantinop. aedificatum eſſe ſcribunt a Valente, eiusque appellatum nomine: *opus ſane memorabile, cuius meminit Themiſtius in Oratione decennali ad Valentem A. et Gregorius Nazianzenus in Orat. XXV. qui hunc Valentis aquaeductum ſubterraneum et aerium fluvium eleganter appellat. Ita etiam Themiſtius in Ama-

torio ſeu de Regia pulcritudine ad Gratianum A. *αἱ δὲ ὑποδραμοῦσαι ἠλιβάτους πρῶνας ἔγγειοι καὶ ἐναέριοι, σταφυλῇ τὰ νῶτα ἀπεικασμέναι, πλέον ἢ σταδίους χιλίους ἄναντα καὶ κάταντα, οὔτε ἄντην οὔτε κατάντην διαδραμοῦσαι, καὶ οὔτε ὑποσχεθεῖσαι οὔτε ἐνσχεθεῖσαι συνεφοίτησαν ὑπορόφιοι. καὶ ἥκουσιν ἤδη πρὸ τῶν πυλῶν.** Zonaras et Cedrenus tradunt, Nymphaeum quoque a Praefecto urbis exſtructum eſſe, in cuius dedicatione populus choreis et epulis vacavit. Quod etiam relatum eſt a Socrate in dicto loco. Ceterum in Socrate libentius *Καρωσιαναὶ* legerem quam *Κωνσταντιαναί*. Caroſianae enim thermae a Valente abſolutae et dedicatae ſunt poſt Conſulatum Gratiani III. et Aequitii, agente Praefecto urbis Conſtantinop. Vindalonio Magno, ut ſcribit Idatius in Faſtis et auctor Chronici Alexandrini: et a Caroſia Valentis filia nomen traxere teſte Sozomeno in lib. 6. VALES.

5. ΤΕΡΠΟΜΕΝΑΙ ΣΤΡΟΦΩΝΤΕΣ.] Ita primus excudi fecit Accurſius. At in Mſ. Florentino legitur, *στροφόνφες* teſte Lindenbrogio. Ego vero ſuſpicor ſcribendum eſſe *τερπόμεναι στρέψωνται*: quamquam apud Socratem in lib. 4. cap. 8. legitur, *στήσονται*: cui ſubſcribunt Zonaras, Cedrenus, Nicephorusque Calliſtus. Sed cum in primo verſu *δροσερῇ χορείῃ* ex Mſſ. ediderimus, *στήσονται* hic convenire non poteſt. VALES. Primo ſic edidi, quum mihi diſpliceret Hadrianus interpolans in ſua editione manum fratris ſui edensque *στροφόντες*, quum vere reddiderit Henricus, ut nunc exhibeo, niſi typis ea mutatio attribui debet: etſi Henricum miror, cur ei voci accentum appoſuerit, qui nullus eſt apud Lindenbrogium. Magis vero miror, cur ad talem mutationem auſus fuerit diſcedere, quam nullo genere Codices veteres approbant. Quin tu ex illis hoc habe veriſſimum, *τερπόμεναι στρόφον ἔσσαν*. Ut enim apud Heſychium *ἔσσας ἐκάθισας, ἔσσεν ἐνέδυσεν, εἷσεν ἐκάθισεν*, ſic horum verſuum auctor *ἔσσαν* dixit, et *στρόφον* ductum canalium per partes varias urbis. GRON.

ΔΗ ΤΟΤΕ ΟΥΝΙΑ ΦΥΛΑ.] In Mſ. Flor. [ac Colbert.] et Editione Aug. legitur, *δνια φῦλα*: unde quiſpiam non abſurde coniecerit ſcribendum potius eſſe, *Δὴ τότε δήϊα φῦλα*: ſed in Socrate et Zonara aliiſque ſupra citatis legitur *Δὴ τότε μυρία φῦλα*: et huic verſui ſubiicitur ab iisdem Auctoribus hic alter, qui in noſtris codicibus deerat.

Ἄγρια, μαρμαίροντα, (al. *μαργαίνοντα*) *κακὴν ἐπιειμένα ἀλκήν.*

*Certe *οὔνια φῦλα* ferri non poteſt: cum heic de Gothis ſermo ſit, non de Hunnis.* VALES. Crediderim ex hoc loco ſervaviſſe Heſychium *Δώϊα, ὅμοια*, quam vocem vides ad lectionem, quam in Mſſ. eſſe teſtantur Lindenbrogius aeque ac Valeſius et praeſes editionis Auguſtanae. Ut praedicantur omnigena gentium ſeptentrionalium genera atrocitate et feris animis et vaſtandi cupiditate congruentia collectum iri. GRON.

ΠΟΡΟΝ ΠΕΡΑΟΝΤΑ.] In Mſ. Flor. [et Colbert.] et Editione Aug. *πορόντα* legitur duabus ſimul confuſis dictionibus. Nec dubito, quin (ut apud Socratem legitur ac ceteros) ſcribendum ſit, *πόρον διαβάντα*. VALES. Cuius notam ſic purgavi ex priore editione, quum mendoſe nuper Pariſiis ederent *βάντα πόρον διαβάντα*, quod futile. Ceterum illud *ὀλέσει* in ſequente verſu comperior exſtare tantum in editione Auguſtana, ubi exhibetur ΟΛΕΤΙ.

quum Lindenbrogius tantum ΛΕΤΙ, quod vide an non fuerit λήσει. GRON.

ΚΑΙ ΔΗΡΙΣ ΕΦΕΖΕΙ.] In codicibus quidem noſtris ſcriptum erat δήρειν ἐφέζει: unde coniectura ductus emendavi δῆρις ἐφέξει. At in Socrate et citatis Auctoribus legitur καὶ πότμον ἐπίσποι, minus recte: dicendum enim erat ἐφέψει, ſi tamen in uſu eſt. Ceterum hos Graecos verſus poſt Langium et Chriſtophorſonum Latine ſic vertimus:

Tempore quo liquidas agitabunt urbe choreas,
Laetaque ſubſilient hilares per compita Nymphae,
Ac funeſta dabit murus munimina thermis:
Tunc fortes populi variis e gentibus orti
Traiicient armis Hiſtri ſpecioſa fluenta,
Vaſtabuntque agros Moeſos atque arva Scytharum.
Aſt ubi Pannoniam attigerint, maiora parantes,
Hos illic fatum et Martis violentia ſiſtet. VALES.

CAPVT II.

1. *Hunnorum gens monumentis veteribus leviter nota.*] De Hunnis eorumque ſedibus ac moribus vide Zoſim. lib. IV. c. 20. (ubi vid. Reitemeier. p. 588. et inprimis Heynius p. 637. W.) Sozomen. lib. VI. cap. 37. Agath. lib. V. Iordan. de reb. Getic. Hiſtor. Miſcel. lib. XII. *Reginon. Prumienſ. lib. 2. pag. 44. b.* LINDENBR. Adde de veteribus *Claudianum* in Rufin. Lib. I. v. 323. ſſ. de recentioribus *Deguignes* Hiſt. generale des Huns, des Turcs etc. Par. 756. v. Tomis in 4. *Gebhardi* ad Guthrium T. XV. et *Gibbon.* T. VI. p. 270—322. Forſterus de byſſo p. 22. Hunnos fuiſſe ſuſpicatur *Seras* a Tibetanis Indiae vicinis ſic appellatos. W.

Ultra paludes Maeoticas glacialem Oceanum accolens.] De Hunnorum ſitu idem tradit Hieronymus in Epitaphio Fabiolae: et ex profeſſo Procopius tum in lib. 1. Perſicorum, tum in 4. Gothicorum. VALES.

2. *Infantium ferro ſulcantur altius genae.*] Idem prodit Iordanes in Geticis c. XXIV. cuius verba ex Marcellini noſtri Hiſtoriis translata eſſe non dubito. Sic enim ait de Hunnis: *Nam maribus ferro genas ſecant, etc. Hinc imberbes ſeneſcunt, et ſine venuſtate ephebi ſunt, quia facies ferro ſulcata tempeſtivam pilorum gratiam per cicatrices abſumit.* Porro hanc cauſam eſſe cur imberbes ſint Hunni, libenter et Ammiano noſtro et Iordani conceſſerim. Sed tamen aliam quoque eius rei cauſam mihi videor deprehendiſſe. Obſervavi enim Hunnos in luctu genas cultris convulnerare ſolitos eſſe. Sic enim de Cutriguris, quae Hunnorum gens eſt, narrat Agathias in lib. 5. οἰμωγή τε ἠκούετο μακρὰ βαρβαρική. τοῖς γὰρ ξιφιδίοις τὰς παρειὰς καταξαίνοντες ὠλοφύροντο κατὰ τὸν πάτριον νόμον. *Et gemitus barbarorum ingens exaudiebatur. Genas enim pugionibus concidentes, more patrio lugebant.* Et apud Menandrum Protectorem in lib. 8. Hiſt. Turxathus Dilzibuli *vel Dizabuli* filius, Turcorum Princeps, cum patri nuper mortuo exſequias celebraret, Romanorum legatos genas ſibi una cum reliquis Turcorum laniare iubet: δέον ὑμᾶς,

ὑμᾶς, ὦ Ῥωμαῖοι, καταχαράττειν τὰ πρόσωπα ταῖς μαχαίραις, etc. Ex quibus intelligendi ſunt Sidonii verſus in Panegyrico ad Avitum, quos nemo adhuc interpretatus eſt (v. 243.)

Vulnere vel ſi quis plangit, cui fleſſe feriſſe eſt,
Ac ferro peraraſſe genas, vultuque minaci
Rubra cicatricum veſtigia defodiſſe. VALES.

Prodigioſae formae cet.] Iornandes c. 24. *Erat iis ſpecies pavenda nigredine, ſed velut quaedam, ſi dici fas eſt, deformis offa, non facies; habensque magis puncta quam lumina.* Cf. Gibbon. T. VI. p. 326. W.

In commarginandis pontibus. Ita Sidon. Apoll. lib. IV. Epiſt. 20. *Viridantia ſaga limbis marginata puniceis.* LINDENBR.

3. *In hominum figuras. Sic et in ſua vita.*] Quis huius ſcripturae auctor fuerit, incompertum habeo. Nam Accurſius quidem ſic ediderat: *In hominum autem figura ſic et in ſua vita viſi ſunt aſperi, etc.* In Regio autem exemplari, *Toloſano,* [et Colbert.] ita ſcriptum inveni: *In hominum autem figura licet in ſua vita niſi ſunt aſperi, etc.* quemadmodum in duobus Vaticanis codicibus legitur. Proinde ita a Marcellino ſcriptum eſſe coniicimus: *In hominum autem figura ſic et inſuaves ſunt et aſperi.* aut certe: *In hominum autem figura licet inſuavi, ita viſi ſunt aſperi, etc.* Sane eiusmodi fere ſcripturam huius loci fuiſſe docet Iordanes in Geticis, qui haec Marcellini noſtri verba ſic imitatus eſt. *Hi vero ſub hominum figura vivunt belluina ſaevitia.* HENR. VALES. [Hi porro in codice Colbert. vocantur modo *Hunni,* modo *Huni;* necnon *Chini* ac *Chuni.*] HADR. VALES. Quum poſterior viri doctiſſimi coniectura accedat propius ad veterem lectionem; tum quod in omnibus MSſ. libris occurrit *niſi,* non *viſi,* eius certe debuit ratio ſanctior haberi, et illud, non hoc attendi. Tum quaeſo cur viſos fuiſſe dicat, quam potius ſimpliciter et vere tales fuiſſe? Unde, niſi fallor, patebit veram Marcellini manum fuiſſe *In hominum autem figura licet inſuavi, tam hi ſunt aſperi.* GRON.

5. *Ex pellibus ſilveſtrium murium.*] Hae pelliculae odoratae erant,*) ut praeter Helmodum in lib. I. Chronici Sclavorum, docet D. Hieronymus in lib. 2. contra Iovinianum his verbis: *Odoris autem ſuffitus et diverſa thymiamata, amomum, cyphi, oenanthe, muſcus et peregrini muris pellicula.* Idem in Epitaphio Marcellae viduae ſub initium, *fragrare muſco, mure, etc.* [Iordanes in Geticis ſcribit, pelles murinas ab Hunnuguris, quae gens Hunnica eſt, in orbem Romanum importari. Priſcus ait Hunnorum Reges pellibus ferarum ad ornatum uti.] VALES.

Pellibus ſilveſtrium murium.] Iordan. in Hiſtor. Goth. *Hunuguri hinc ſunt noti, quia ab ipſis pellium murinarum venit commercium.* De Scythis Iuſtinus ex Trogo lib. 2. c. 2. *Lanae iis uſus ac veſtium ignotus: et quamquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur.* *Seneca Epiſt. 90. *Magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac*

---

*) Id negat Crenius Animadv. philol. hiſt. T. VIII. p. 201. Ammiani enim mures non eosdem fuiſſe ſpecie, qui fuerint Hieronymi. W.

murium, quae tactu mollia et impenetrabilia ventis sunt. Ivo Carnot. Epist. 49. *Complices quos sibi pelliculis peregrinorum murium atque aliis huiusmodi vanitatum aucupiis inescaverat.* Illae ipsae autem pelles sunt, quas posterior aetas *marturinas* vocat. Helmoldus Chron. Slavor. lib. I. cap. I. *Pellibus abundant peregrinis, quarum odor letiferum nostro orbi superbiae venenum propinavit. Et illi quidem ut stercora haec habent, ad nostram, credo, damnationem, qui ad marturinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quas nos appellamus faldones, illi offerunt tam pretiosos martures.* Vide Aelianum de Animal. lib. XVII. cap. 17. LINDENBR. Cf. *Beckmann* Gesch. d. Erfindungen B. 5. S. 17. W.

In pannulos desluxerit defrustata.] Meliorum codd. haec lectio est. Glossar. *Concisus, frustatus.* Ammian. lib. XX. c. 2. *Defrustandae Mesopotamiae opitulari.* Sidonius Apoll. lib. IX. Epist. 9. *Maxima ex magnis capita defrustans.* Restituimus iam olim eodem modo locum L. Flori lib. 2. c. 2. §. 32. *Punicae praedae omnibus promontoriis insulisque frustarentur et fluitarent.* Perperam enim hactenus, antequam Gallicana Editio prodiit, *frustrarentur* lectum est. LINDENBR.

6. *Galeris incurvis capita tegunt.*] Hieronymus in Epitaphio Nepotiani tiaras vocat. Postquam enim Romanos ab Hunnis vinci et fugari memoravit, subiicit: *Nec amputamus causas morbi, ut morbus pariter auferatur: statimque cernamus sagittas pilis, tiaras galeis, caballos equis cedere.* VALES.

Vetant incedere gressibus liberis.] Hinc ἄποδες et ἀκροσφαλεῖς Hunni dicuntur ab antiquo Scriptore apud Suidam: ὁ δὲ ἐκέλευσε χωρεῖν ἐπὶ τοὺς ἄποδας καὶ ἀκροσφαλεῖς Οὔννους. ἄνευ γὰρ ἵππων οὐ ῥαδίως ἂν Οὖννος τὴν γῆν πατήσειεν. *Ille vero iussit ut contra truncos et in incessu titubantes Hunnos procederent. Neque enim Hunnus absque iumento facile ambulaverit.* [Itaque merito indignatur Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: *Proh pudor! fugit Rom. exercitus, victor orbis et dominus. Ab his vincitur, hos pavet, horum terretur adspectu, qui ingredi non valent, qui si terram tetigerint, se mortuos arbitrantur.* Adde Zosimum IV, 20. §. 6. Quod supra Hieronymus ait, *Romanum exercitum Hunnos pavere, et horum terreri adspectu;* idem Iordanes de rebus Geticis affirmat: *Quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes fugabant.* Addit fuisse eos deformes, nigros, statura breves, parvis oculis et torvis, simis naribus, et ob sectas ferro genas imberbes. Unde ab Ammiano bestiis comparantur bipedibus, et *pandi* omnes ac *prodigiosae et insuavis* formae fuisse dicuntur. Calcei sine formulis recte convenienterque fieri non possunt. At Hunnorum calcei informes erant, ac ipsorum pedibus minime conveniebant, utpote formulis nullis aptati, quas sutores vel Cordubanarii nostri vulgo *formas* hodieque vocitant, *des formes.* Quare Hunni male calciati, libere et facile ingredi non valebant: atque si terram tetigissent, actum de se arbitrabantur: quippe qui pedibus hostem insequentem effugere, ac mortem evadere se non posse intelligerent.] VALES.

Equis prope affixi duris quidem, sed deformibus et muliebriter iisdem nonnumquam insidentes.] Verissima haec sunt: atque eo modo Gubazen Lazorum Regem equo insedisse, cum a

Iohanne Byzantio pugione *vulneratus ad terram prosterneretur,* Agathias lib. III. scribit. ἐτύγχανε γὰρ (inquit) ἐναλλάγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου. Quem gestum etiamnunc in rusticis persaepe videmus. Ergo *muliebriter equo insidere*, est κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἐναλλάγδην: cui contrarium περιβάδην. Achill. Tatius de amorib. Clitophontis et Leucip. lib. I. c. I. ἡ παρθένος μέσοις ἐπεκάθητο τοῖς νώτοις τοῦ βοὸς, οὐ περιβάδην, ἀλλὰ κατὰ πλευρὰν, ἐπὶ δεξιᾷ συμβᾶσα τὼ πόδε, τῇ λαιᾷ τοῦ κέρως ἐχομένη, ὥσπερ ἡνίοχος χαλινοῦ. Quod et ipsum in nummis antiquis apud Anton. Augustinum Episc. Ilerd. apparet lib. III. pag. 85. LINDENBR.

Equis prope adfixi.] Sic Claudianus in libro primo in Rufinum de Hunnis v. 329.

Nec plus nubigenas duplex natura biformes
Cognatis aptavit equis. VALES.

Muliebriter] „i. e. divaricatis cruribus." Sic Reines. Imo vero non divaricatis. W.

In ipsis quivis.] In codice Regio, [et Colbert.] *ac Tolos.* et Augustana Editione legitur: *Et ipsi quivis, etc.* Unde adducor, ut credam sic a Marcellino scriptum fuisse: *Ex ipsis* (supple *equis*) *quivis in hac natione pernox et perdius emit et vendit, etc.* VALES.

8. *Subito de industria dispersi vigescunt.*] Hic praeliandi mos erat Hunnorum, ut Claudianus quoque canit lib. I. in Rufinum v. 330.

— — acerrima nullo
Ordine mobilitas, insperatique recursus:

et Agathias in lib. I. de Narsete, qui a Francorum copiis premebatur: βαρβαρικήν τινα στρατηγίαν καὶ μᾶλλον τοῖς Οὔννοις μεμελετημένην ἐμηχανᾶτο. ἐκέλευε γὰρ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν στρέψαντας τὰ νῶτα ἐς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν, etc. *Narses barbarum quoddam et Hunnis magis usitatum strategema excogitavit. Suos enim terga vertere iussit, etc.* Idem in fine libri V. Hunnos, cum fugiunt, infestiores magisque timendos esse scribit, quippe qui aversi sequentem hostem sagittis incessant. Et his artibus Hunni Gothis superiores evasere. Partim enim circumequitando, partim excurrendo et opportune retrocedendo, iaculantes ex equis maximam Gothorum caedem fecere, teste Zosimo Lib. IV. c. 20. Ceterum hic emendavi *vigescunt* ex codice Regio et Valentino, [ac Colbert.] VALES.

De industria dispersi lugescunt.] Ms. *dispersi iugescunt.* neutrum placet. *Loisell. legit *vigescunt,* id est, vigorem et animos capiunt.* LINDENBR.

Et imposita acie.] Scribendum puto, *et incomposita acie.* VALES.

Parte decernuntur.] Is. *parte cernuntur.* LINDENBR.

Parte decernuntur.] In codice Regio [et Colbert.] *Tolos. et Vatic.* legitur, *parit decernuntur.* Unde sic corrigendum arbitror: *Nec invadentes vallum, nec castra inimica pilantes prae nimia rapiditate cernuntur.* VALES.

9. *Eoque omnium* cet.] Hunc locum iam olim tractavit G. Canterus Nov. Lectt. p. m. 323. W.

Procul missilibus telis.] Procopius in principio libri 2. Gotth. ait Hunnos esse ἱπποτοξότας ἀρίστους, id est optimos ex equo sagittarios, et inter equitandum peritissime iaculari. Gothos contra pedites iaculari scribit in lib. 1. Gotth. Equites enim Gothorum hasta dumtaxat et gladio utuntur: quo fit ut ab Hunnis longe superentur. VALES.

* *Missilibus telis acutis ossibus arte mira coagmentatis.*] Id usitatum omnibus Germanis fuit, ut ait Tacitus de Moribus German. c. 46. *Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant.** LINDENBR.

Sed distinctis.] Ita Mariangelus Accursius edidit: sed in exemplari [Colbert.] *et Tolos.* ac Regio scriptum inveni, *sed distint.....* VALES.

Distinctis] Hoc fateor me non intelligere. Fortasse scribendum *distincti*, i. e. composita acie. ERF.

Sine vi respectu con.....] Apparet scribendum esse, *sine sui respectu confligunt:* quemadmodum loqui solet Marcellinus cum alibi, tum in lib. XXIX. c. 5. §. 38. VALES.

Hostesque, dum mucronum noxias observant, contortis laciniis illigant.] Ars haec bellandi Scythiae populis usitata, ut ex Herodoto VII, 85. Pausania I, 21. aliisque Scriptoribus constat. *Val. Flaccus Argon. lib. 6. v. 132.

Doctus et Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis adducere turmas.

Lipf. notat in Analect. ad milit. pag. 284. 4. De Alanis Egesippus lib. V. cap. 50. *Laqueos iacere atque hostem innectere, ars Alanis bellandique mos est.* Vide Ioseph. Belli Iud. lib. 7. LINDENBR.

Noxias] Conferri iubet Ernesti Livium 41, 23. Oudendorp. ad Sueton. Iul. 81. et Glossar. Livian. in h. v. W.

Contortis laciniis illigant.] Hunnis id familiare fuisse docet Sozomenus in lib. VII. cap. 25. ubi de Theotimo Tomorum in Scythia Episcopo loquitur: quem Hunnus quidam opulentum ratus, cum illaqueare vellet, manum qua laqueum coniecerat, arescere sensit. Sed et Scytharum reliquae gentes eo astu in proeliis utebantur. De Iaxamatis quidem id refert Mela in fine lib. I. de Auchatis Valerius Flaccus in 6. v. 132.

Doctus et Auchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis abducere turmas.

De Parthis etiam, qui a Scythis originem ducunt, vetus Auctor apud Suidam in σειραῖς. Omitto Alanos, de quibus idem tradit Iosephus et Hegesippus. [Sed et Pausanias in Atticis scribit, Sarmatas idem factitasse: et Iaxamatarum ostio Tanais proximorum feminas ex equis pugnare scribit Mela libri I. capite ult. et *quos laqueis interceperunt hostes, trahendo conficere.*] VALES. Cf. Gronov. Praef. p. XVIII. W.

Equitandi vel gravandi.] Sic edidit primus Hadrianus; qui quum in praefatione (p. LXI.) se defendat idque auctoritate codicis Colbertini, hactenus sequor, quum alioquin et τὸ *gradiendi* satis locum suum tueatur, sed vincat veritas antiqui calami. GRON.

10. * *Cum carpentis in quibus habitant.*] Tertullianus adversus Marcionem libri I. capite I. *Gentes* (inquit) *ferocissimae in-*

habitant (Pontum) si tamen habitatur in plaustro. Sedes incerta, vita cruda, libido promiscua, et plurimum nuda. Etiam quum abscondunt, suspensis de iugo pharetris indicibus, ne temere quis intercedat. * LINDENBR.

Taetra villis vestimenta.] Claudianus in Rufinum lib. 1. de Hunnis v. 326.

— — *tristes habitus, obscenaque visu Corpora.*

Atri scilicet coloris vestibus Hunni erant amicti. Unde et Marcellinus in superiore pagina obsoleti coloris tunicam eisdem tribuit. Paene monere omiseram in Regio codice legi, *tetra illis vestimenta,* quod magis placet: *et in Tolos. ac Vatic. codicibus legitur: [in Colbert. *terra.*] VALES.

11. *Ad omnem auram incidentes.*] Scribendum omnino est, *ad omnem auram incidentis spei novae perquam mobiles:* quod quidem Marcellinus noster imitatus videtur ex Livio, qui in lib. XXIX. c. 3. dicit, *mercede parari auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida.* VALES. Sic iam antea coniecerat Gruterus. Vid. Gronov. Praef. p. XXIII. W.

Furori incitatissimo] Vid. ad XXX, 5, 4. W.

12. *Adusque Achaiam pervenit.*] Longe aliter in MSS. codicibus Regio, Flor. ac Valentino, *Tolos. Vatic.* [et Colbert.] legitur, *adusque Adalam:* quod cum Accursius minime intelligeret, audacter emendavit *adusque Achaiam,* contra Historiae fidem. Neque enim Hunni iis quidem temporibus adusque Achaiam penetrasse dicuntur. Sed procul dubio emendandum est, *adusque Alaniam pervenit:* quod confirmatur ex cap. 3. ubi Marcellinus noster institutam Historiae seriem repetens, sic ait: *Igitur Hunni pervasis Alanorum regionibus, etc.* Adde, quod, nisi ita legatur, sequentia cum antecedentibus minime cohaerebunt. Sequitur enim digressio et παρέκβασις de Alanis; ut satis appareat sermonem de illis prius habitum fuisse. Postremo Iordanes in Geticis ait, ab Hunnis superatos esse Alanos: quod ex Marcellino, ut pleraque de Hunnis ibi relata, mutuatus est. Annon enim ex hoc Marcellini nostri loco illa Iordanis exscripta sunt? *Quod genus expeditissimum, et multarum gentium grassatorem Getae, ut viderunt, expavescunt.* VALES.

Restant Massagetae.] Vide Strabon. lib. XI. p. 511. Almel. Dionys. Alex. pag. 98. LINDENBR.

Restant Massagetae.] Sic Mariangelus Accursius edidit. Ego vero cum in codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] scriptum invenerim, *Res Massagetae,* in suspicionem hanc adductus sum, ut truncatum ac mutilum hunc esse locum existimarem, atque hoc fere modo esse supplendum, *adusque Alanos pervenit, veteres Massagetas: qui unde sint, etc.* Quae coniectura non mediocriter confirmatur ex lib. XXIII. c. 5. §. 16. ubi dicit Marcellinus, *et Massagetas quos Alanos nunc appellamus, etc.* VALES.

Quae diu multa luda ... et varia.] Siquidem ita est clare in libris antiquis, sive per confusionem trium linearum III. exstitit in editionibus *lu,* quum deberet inde colligi τὸ *in;* certe alterutrorum aberrationem existimans, non ambigo quin scripserit Ammianus, *quae diu multa indago et varia.* GRON.

13. *Hister advenarum.*] Hic locus sic commode suppleri potest: *Hister advenarum auctus magnitudine fluentorum, etc.*

quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. xv. c. 11. §. 18. de Rhodano, et in fine libri xviii. ut notavi ad hunc locum supra. VALESIUS. Porest certe. Sed unde colligetur illa manus Ammiani? quum τὸ *auctus* sine ullo veteris libri indicio immittatur, ubi nullus est in Mss. hiatus. Lenius certe erit in antecessum, dum clariora producantur, adiuvare ita: *Fluminum adauctus* vel *adolescens Hister advenarum magnitudine fluenti.* Vides nihil a me mutari. Literae *ad* ostentant prorsus vocem *adauctus*, vel *adolescens.* Genitivus *advenarum* cogit credere praecessisse substantivum vel *fluminum* vel *fluviorum* vel *amnium*, vel *aquarum*, ut lib. xxiii. c. 3. §. 8. *Per supercilia riparum fluvialium, aquis adolescentibus undique convenis.* GRON.

Hoc transito.] Supple *Histro.* Alani enim supra Histrum incolebant, Europaeae Sarmatiae populi, ut praeter Dionysium Characenum tradit Plinius in lib. 4. c. 25. Orosius in 1. et Tzetzes in Lycophronem. Sed Procopius in lib 4. Gotth. Alanos regionem illam quae a Caucaso ad Caspias portas extenditur, incolere scribit. Ptolemaeus vero Alanos Asiaticos ab Europaeis Alanis distinguit, contra quam Marcellinus. Nam Europaeos Alaunos vocat a montibus Alanis ita dictos: Asiaticos vero Alaunos Scythas ab Alanis montibus cognominatos in Scythia cis Imaum montem collocat. VALES. Cf. Gronov. Praef. p. xv. W.

Alani inhabitant, ex montium appellatione cognominati.] Eustathius in Dionys. Ὅτι Ἀλανὸς ὄρος Σαρματίας, ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος οἱ Ἀλανοὶ ἔοικεν ὀνομάζεσθαι. *Ineptit Isidorus, dum a Lano fluvio Alanos dictos putat, Origin. libro 9. capite 2.* LINDENBR.

14. *Post quos Vidini sunt.*] Herodotus iv, 21. 108. *Budinos* vocat: item Pompon. Mela lib. 1. cap. 20. Plinius lib. iv. cap. 12. LINDENBR.

[*Post quos Vidini sunt, et Geloni.*] In Ms. Colbert. legitur *Nidini*, quod nomen cum non intelligerent Critici, in *Vidini* mutavere. *Vidini* autem seu *Bidini* positum pro *Budini:* quam gentem Geographi in eo tractu collocaverunt. *Budinos* Gelonis proximos facit Pomponius Mela in libri 1. capite ultimo, de quibus et Plinius. *Neuros* idem Pomponius in Scythia Europaea collocat: qui in Ammiani codice Colbertino *Nervi* vocantur: qua ratione hoc nomen in ceteris nostri Historici codicibus scriptum esse non dubito. Certe *Nidini* et *Nervi* in codice Valentino legi etiam testatur P. Pithoeus ad oram Ammiani sui.] HADRIANUS VALESIUS. Utique etiam editio Augustana habet *Nervi.* GRON.

Geloni perquam feri, qui detractis peremptor.] Pomp. Mela lib. 2. c. 1. *Geloni hostium cutibus equos seque velant: illos, reliqui corporis; se, capitum.* LINDENBR.

Bellatrix gens.] Haec verba desunt in codice Regio, *et Tolos.* In Vaticano autem codice [et Colbert.] locus sic legitur, *equisque tegmina conficiunt bellatur gen. Gelonis, etc.* ut fortassis ita scribendum sit, *equisque tegmina conficiunt bellatoriis:* quemadmodum in lib. 23. sub initium iumenta bellatoria dixit Marcellinus. Solinus vero in cap. xx. ex quo haec transscripta sunt, sic habet: *Geloni ad hos proximant: de hostium cutibus et sibi indumenta faciunt, et equis suis tegmina.* VALESIUS. Quae sodes illa citationis species? An iumenta bellatoria iubeor quaerere in principio libri xxiii. quae in hoc ipso capite infra se-

quuntur? Ut hinc pateat adiectivum iſtud obveniſſe animo Valeſii ex vicinia et progreſſu lectionis, non quod ſolida meditatio illud ſubiecerit. Et memini ſimilia iam ſuperius obſervata. Quin tu iuſte conſiderans lectionem veterum codicum (nam et Vaticanus *bellaturgë*) lego, *equisque tegmina conficiunt bellaturis. Eis Gelonis.* Tum enim ſignificat potiſſimum iſta tegmina ſumi, quum in bellum ſunt exituri, non ſemper. GRON.

Agathyrſi collimitant interſtincti colore purpureo corp.] Plin. lib. IV. c. 12. *Caeruleo capillo Agathyrſi.* Pomp. Mela lib. 2. cap. I. *Agathyrſi ora artusque pingunt: ut quique maioribus praeſtant, ita magis vel minus: ceterum iisdem omnes notis, et ſic ut ablui nequeant.* Feſtus Avienus in Orbis terrae deſcript. v. 345.

Dira Melanchlaeni gens circumfuſa vagatur,
Proxima Neurorum regio eſt, celeresque Geloni,
Praecinctique ſagis ſemper pictis Agathyrſi. LINDENBR.

Cf. Taciti Annal. 4, 57. W.

15. *Melanchlaenas*] Pomp. Mela lib. 2. c. I. *Melanchlaenis atra veſtis, et ex eo nomen.* Dio Chryſoſt. in Boryſthen. pag. 439. (Reisk. II. p. 77.) χρῶνται δὲ τῇ ἄλλῃ ἐσθῆτι μελαίνῃ ὡς τὸ πολὺ, ἀπὸ γένους τινὸς Σκυθῶν τῶν Μελαγχλαίνων, ὡς ἐμοὶ δοκοῦσι, κατὰ τοῦτο ὀνομασθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. LINDENBR.

Melanchlaenas] Iſ. Voſſius ad Melam pag. 113. ait veterem lectionem eſſe *Melanchinas*, unde cenſet Ammianum videri appellaſſe *Melanchitonas*, vel *Melanchimos*. Sed et in praecedentibus legebat Salmaſius ad Solinum p. 189. (p. m. 133. W.) *latius fucatis*, quod utique meretur cognoſci et conſiderari. GRON.

Orienti aeſtivo] Oriens hibernus ubi occurrat, vide apud Crenium Animadv. T. x. p. 56. Cf. etiam Columella Lib. 1, 5. et 6. ibique Intt. et Gesneri Lexicon ruſticum v. Aequinoctialis. W.

16. *Per populos ac gentes amplas.*] Hoc in loco facile mihi aſſenſuros lectores exiſtimo. Nam cum in Editione Auguſtana et in codice Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] ſcriptum eſſe vidiſſem, *per populos. Has gentes et amplas, etc.* emendavi absque ulla mutatione, *diffuſi per populoſas gentes et amplas.* VALES.

17. *Mores et media et efferatam.*] Non abſurde fortaſſe hic locus ſic ſupplebitur, *ob mores eosdem et feritatem vivendi ſimilem et armaturam.* Ita fere in lib. XVII. c. 12. init. dixerat Marcellinus, *Sarmatas et Quados, vicinitate et ſimilitudine morum armaturaeque concordes.* Quod Graeci eleganter dicerent, ὅμοροί τε καὶ ὁμοιότροποι καὶ ὁμόσκευοι. Sic enim Thucydides in fine lib. 2. de Getis loquitur, et in lib. 3. itemque Dio in fine lib. 54. VALESIUS. Sed Iſ. Voſſius ad Melam, quum haec verba in veteribus libris ſic concepta legeret, *et efferatam vivendis etiam immatarum*, legebat *mores e Media; at efferata vivendi ſecta immutarunt*, ut prodidit ad Melam III, 4. pag. 238. et ibidem explicat. GRON.

18. *Diſtentas*] In ed. Gronov. et Erneſt. operarum errore legitur *diſtantes.* W.

Locatis ſarracis] Gloſſar. *Sarraca* ἅμαξα. Siſenna apud Nonium: *Impedimenta collocant omnia, conſtruunt carros, et ſar-*

raca crebra disponunt. Quintil. lib. VIII. cap. 3. Curius Fortunat. lib. 3. Sidon. Apoll. lib. IV, Epiſt. 18. LINDENBR.

Locatis ſarracis.] In Editione Auguſtana legitur *ſarriculis:* in Mſſ. [Colbert.] *et Toloſ. Vatic.* et Flor. *ſarraclis:* in Valentino autem codice *ſarraculis,* teſte Ant. Loiſello. Poſtremo in exemplari Regio ſcriptum inveni *carrucis:* quam ſcripturam omnium deterrimam eſſe exiſtimo VALES. Cf. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 340. et Caſaub. T. II. p. 222. W.

20. *Perſae, qui ſunt originitus Scythae.*] Perſas poſuit pro Parthis. Nam de Parthis quidem id ſcriptores antiqui docent, eos originem ex Scythis ducere. Sic Trogus Pompeius in lib. 2. c. 1. et lib. 41. c. 1. et ex illo Iordanes in Geticis. Sic Q. Curtius in lib. 6. c. 2. et Stephanus Byzantius, et Arrianus in Parthicis, qui imperante apud Aegyptios Seſoſtri, apud Scythas autem Iandyſo, Scythas in eam regionem quae Parthia dicitur, migraſſe memorat. Arriani verba referuntur in Bibliotheca Photii. Auctor quoque Chronici Alexandrini Scytharum iuventutem ait a Seſoſtri in Parthiam eſſe translatam. Ex quibus liquido apparet, Marcellinum Perſas pro Parthis perperam dixiſſe. Eadem licentia Tertullianus in libro de Pallio dixit: *Scythae exuberant Perſas.* Idem tamen caſtigatius loquitur in libro de Anima: *Dum aborigines occupant terras, ut Scythae Parthicas.* VALES.

Originitus] Sic *nativitus* apud Tertull. de Anim. cap. 12. LINDENBR.

21. *Hunnis per omnia ſuppares.*] Et hunc locum Iordanes imitatus eſt in Geticis, cum ait: *Alanos quoque pugna ſibi pares, ſed humanitatis victu formaque diſſimiles, frequenti certamine fatigantes ſubiugavere.* VALES.

La .... cinando et venando] Suppleri percommode poteſt hoc modo, *latrocinando et venando.* LINDENBR.

Latrocinando et venando] Ut quidem ſupplendum eſſe vidit primus ac monuit Bongarſius ad Iuſtini librum ſecundum, quum in prioribus editis eſſet hiatus. Ceterum non intelligo, qua auctoritate modo Pariſini ediderint *Boſporum,* quum et Henrici Valeſii, et Lindenbrogii, et Auguſtana editiones habeant *Boſphoron,* quod rite correctum revocavi. Sed et paulo ante video in Auguſtana legi, *ſic crinibus mediocriter flavis.* Modo igitur conſtet ratio viris doctis, qui voculam primam eiecerunt; quod ipſe non paterer, ſi legeretur in Mſſ. GRON.

22. *Iudicatur ibi beatus*] Eadem opinio Maſſagetis. Strabo lib. XI. p. 513. Almel. *Θάνατος νομίζεται παρ᾽ αὐτοῖς ἄριστος, ὅταν γηράσαντες κατακοπῶσι μετὰ τῶν προβατείων κρεῶν, καὶ ἀναμὶξ βρωθῶσι· τοὺς δὲ νόσῳ θανόντας ῥίπτουσιν, ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀξίους ὑπὸ θηρίων βεβρῶσθαι.* *Tertull. adverſ. Marc. lib. I. cap. I. de Ponti circumcolis: *Parentum cadavera cum pecudibus caeſa, convivio convorant.** LINDENBR.

23. *Ne tugurium quidem*] Ita reſtitui ex editione Henrici, Lindenbrogii, Auguſtanae, quum temere, ut opinor, nuper dederint Pariſini *nec tug.* GRON.

Gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem] Ab origine rerum veteres pro Diis immortalibus haſtas coluere, inquit Iuſtin. lib. XLIII. c. 3. Hinc non Alanis tantum,

ſed Scythis in univerſum uſu receptum fuit, enſes loco numinis venerari. Pomp. Mela lib. 2. capite 1. *Mars omnium Deus, ei pro ſimulacris enſes et tentoria dedicant, hominesque victimis feriunt.* Solinus cap. 20. *Populis iſtis Deus Mars eſt, pro ſimulacris enſes colunt.* De hoc enſe notanda quae Priſcus Sophiſta in Eclog. legation. refert pag. 50. Ἔσεσθαι δὲ οὐκ εἰς μακρὰν τῆς παρούσης αὐτῷ δυνάμεως αὔξησιν συμβαίνειν καὶ τοῦτο τὸν θεὸν τὸ τοῦ Ἄρεος ἀναφήναντος ξίφος· ὅπερ ὂν ἱερὸν καὶ παρὰ τῶν Σκυθικῶν βασιλέων τιμώμενον, οἷα δὴ τῷ ἐφόρῳ τῶν πολέμων ἀνακείμενον, ἐν τοῖς πάλαι ἀφανισθῆναι χρόνοις, εἶτα διὰ βοὸς εὑρεθῆναι. Quem locum Priſci etiam Iordanes laudat in Hiſtoria Gothica: — *Gladius Martis inventus ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum: Quum paſtor, inquiens, quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert.* Ceterum de Scythico hoc Deo vide Herodot. lib. IV. c. 62. Arnob. adverſ. Gent. lib. VI. et quae ad Ammian. notata lib. XVII. LINDENBR.

[*Gladius b. r. humi figitur nudus: eumque ut Martem regionum ſuarum praeſulem verecundius colunt.*] Quod Ammianus heic de Alanis dicit, idem Iordanes in Geticis Scythis omnibus, atque Hunnis tribuit, *quibus per omnia ſuppares* fuiſſe Alanos Ammianus diſerte teſtatur. De gladio Martis humi defixo, qui ſacer apud Scytharum Reges habebatur, a paſtore reperto, et ad Attilam Hunnorum Regem delato, verba Iordanis Priſcum Hiſtoricum ſecuti talia ſunt:* *Addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus: quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum. Cum paſtor quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur ſe totius mundi Principem conſtitutum, et per Martis gladium poteſtatem ſibi conceſſam eſſe bellorum.* Haec a Priſco Sophiſta, Theodoſii Iunioris Aug. aequali, Byzantinae Hiſtoriae Scriptore diligentiſſimo, Iordanes accepit: ex quo iudicari facile poteſt quanti facienda ſint, maxime cum Ammiani noſtri auctoritate confirmentur.] VALES.

Quas circumcircant.] De hac lectione loquitur Hadrianus Valeſius in praefatione p. LXVI. Sed debuit ſcire et fateri diu ante Colbertinum ipſi inſpectum ſic legendum iuſſiſſe ex Vaticano codice Iſ. Voſſium in notis ad Melam pag. 114. quum iam et ex Florentino produxiſſet veſtigia eius Lindenbrogius. Quod autem mox editur *quid portendatur,* noſſe oportet ab Henrico editum *portenditur,* ab Lindenbrogio *portendetur,* in Auguſtana *portetur,* idque eſſe et in Vaticano libro diſco ex manu paterna, quae et ex Barthio lib. II. Adverſar. cap. 12. annotavit idem probante et teſtante de codice Opſopoei, et opinor verum. GRON.

24. *Futura miro praeſagiunt modo: nam rectiores virgas*] *Scholiaſt. Nicandri in Theriacis pag. 40. ad illum verſum (511.): Καὶ μυρίκης λάζιο νέον· μάγοι καὶ Σκύθαι μυρικινῷ μαντεύονται

ξύλῳ· καὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις ῥάβδοις μαντεύονται. Cyrill. Alex. in Oſeam cap. 44. pag. 142. ῥαβδομαντεία· δύο γὰρ ἱστάντες.* Scytharum hanc divinationem ita deſcribit Herodotus lib. IV. c. 67. Μάντιες δὲ Σκυθέων εἰσὶ πολλοὶ, οἳ μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτεΐνῃσι πολλῇσι ὧδε· ἐπεὰν φακέλους ῥάβδων μεγάλους ἐνείκωνται, θέντες χαμαὶ, διεξελίσσουσι αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ μίαν ἑκάστην ῥάβδον τιθέντες, θεσπίζουσι, ἅμα τε λέγοντες ταῦτα συνειλέουσι τὰς ῥάβδους ὀπίσω, καὶ αὖτις κατὰ μίαν συντιθεῖσι. αὕτη μέντοι ἡ μαντικὴ πατρωΐη σφι ἐστί. Qualis fere etiam Germanorum fuit, ut *M. Adamus ſcribit, Hiſtor. Eccleſ. cap. VI. *Auſpicia et ſortes quam maxime obſervabant. Sortium conſuetudo ſimplex erat: virgam frugiferae arbori deciſam in ſurculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos ſuper candidam veſtem temere ac fortuito ſpargebant. Mox ſi publica fuit conſultatio, Sacerdos populi; ſi privata, ipſe paterfamilias precatur Deos, coelumque ſuſpiciens ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatus eſt.* Vide Caeſar. de Bell. Gall. lib. I. c. 50. et Tacit. de Morib. c. 10.* LINDENBR.

CAPVT III.

1. *Ermenrichi.*] Is eſt, qui Ermanaricus a Iordane dicitur in Hiſtoria Gothorum, quem vide. VALES.

2. *Fundatus et habilis diu cunctatus eſt.*] Cum in exemplari Regio, *Tol. Vatic.* [et Colbert.] ſcriptum inveniſſem, *fundatus eſt habilis diu conatus eſt:* non dubitavi, quin locus emendandus eſſet hoc modo, *quamvis manere fundatus et ſtabilis diu conatus eſt.* Sic enim loqui ſolet Marcellinus. VALES.

3. *Ad amnem Danaſtum*] Inſ. *prope Danaſti margines.* Iordanes de reb. Goth. *A Danaſto extenduntur usque ad Danubium, quae flumina multis manſionibus ab invicem abſunt.* LINDENBR.

Ad *amnem Danaſtum.*] *Danaſtium* codex Regius praefert, *et Vatic. Toloſ. [et Colb.] forte pro *Danaſtrum.** Iordanes *Danaſtrum* vocat, et Conſtantinus Porphyrog. in cap. 8. de adminiſtrando Imperio. [Nunc dicitur *Dneſter*, ſeu *Dnieſter*, ac *Nieſter.* Eumdem eſſe ac Tyram tradit Cluverius in cap. 43. lib. 3. Germ. et capite 42.] VALES.

Boryſthenem (Dnieper). W.

4. *Thervingorum*] Eutrop. lib. VII. c. 5. (ubi vid. Tzſchuck. p. 538. W.) *Provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Thaiphali tenent, et Victophali et Thervingi habent. Ea provincia decies centena millia paſſuum in circuitu tenuit.* LINDENBR.

Ut ante relatum eſt] L. XXVII. c. 5. W.

5. *Caſtris denique prope Danaſti, etc.*] Nil variant libri ſcripti: forſan tamen ſic legendum erit: *Caſtris denique prope Danaſti marginis aggerem in Ungorii valle longius opportune metatis.* LINDENBR.

Aggere ut Ungorii vallem.] Inter locos qui in hoc Auctore a nobis reſtituti ſunt, hic merito palmam ferat. Quid enim corruptius vulgata ſcriptura? quid contra apertius et certius hac emendatione? *Caſtris denique prope Danaſti margines ac Greutungorum vallem longius opportune metatis, etc.* Hunni quippe traiecto Tanai primos invaſerant Alanos, qui Tanaitae dicebantur, idcirco quod ad flexum Tanais fluv. ſedes habebant, ut docet Ptolemaeus in Deſcriptione Europaeae Sarmatiae: deinde Greuthungos aggreſſi ſunt, qui Tanaïtis confines erant, ut ſupra docuit Marcellinus. Eosdem *Greuthungos* (ſic enim ibi codex Regius, *Toloſ.* [et Colbert.]) memoravit in lib. XXVII. c. 5. §. 6. ubi longe trans Danubium habitaſſe dicuntur. Quamquam Baſilienſis Editio *Greutungos* ſine adſpiratione ibidem praeferebat. Idatius in Faſtis et in Chronico *Greothingos* nominat: Zoſimus vero in lib. 4. c. 38. Γροθίγγους. Sic enim ſcribendum eſt. At Claudianus de IV. Conſulatu Honorii v. 623. et in Eutropium lib. 2. v. 153. Grutungos vocat, [ut et Pollio in Claudio c. 6.] VALES.

6. *Rumpente noctis tenebris Luna.*] Aut ſcribendum eſt *tenebras*, aut ſane *erumpente noctis tenebris Luna.* VALES.

7. *Geraſi fluminis.*] Quod ad Orientem erat antiquae Daciae. Eumdem enim eſſe Geraſum exiſtimo cum eo quem Ptolemaeus ἱέρασον vocat in Deſcriptione Daciae, et ſola pronuntiatione differre *haec nomina. Accolis nunc dicitur *Prut*, teſte Cluverio in lib. 3. c. 41.* VALES. Kantemirius (Beſchreib. der Moldau S. 44.) memoriae, ut videtur, lapſu, hunc fluvium ait apud Ammianum Parotae nomine occurrere. W.

Lorica.] h. l. de muro, ut c. 15. W.

8. *Inuſitatum antea hominum genus*] Erneſtius „vide, inquit, ne legendum ſit *inviſitatum;* nam hae voces ſaepius confuſae ſunt. vid. Drakenborch. ad Livii v, 34. Certe eidem Livio v, 17. *gens inviſitata* dicitur. cf. Tacit. Hiſt. II, 50.“ Eadem ſententia eſt Thomae Wopkenſii in Miſcell. Obſerv. novis T. X — XII. p. 229. Cf. XXX, 4, 17. W.

Modo ruens.] Sic Accurſius edidit, ex coniectura, ut opinor. Certe in Mſſ. Flor. et Regio *et Tol.* [ac Colb.] *et Vat.* legitur, *modo nierum.* VALES. Unde videtur corrigendum, *quod inuſitatum antehac hominum genus, modo, nivium ut turbo montibus celſis, ex abdito ſint coortum,* eis. Nam *modo coortum* debet iungi. GRON.

Ab arvis patentibus iam peregrini fulm. Martis.] Magis placet exemplaris Regii *et Toloſ.* [ac Colb.] ſcriptura, *diſtinguitur a Barbaris patentibus iam peregrini fulminibus Martis.* Senſus autem hic eſt, ideo Gothos Thraciae ſedes elegiſſe, quod Hiſtro flumine Thracia dirimeretur a barbaris gentibus, quae bellicis cladibus, et Marti iam peregrino expoſitae erant. Mars enim in Thracia natus dicitur, ut docet Arnobius in lib. 4. contra Gentes: *Quis Spartanum fuiſſe Martem? nonne Epicharmus auctor eſt? quis in Thraciae finibus procreatum? non Sophocles Atticus cunctis conſentientibus theatris?* Hinc Manilius in lib. 4. Aſtron. v. 689.

— — — *et Threce Martem ſortita colonum.* VALES.

CAPVT IV.

1. *Occupávere*] Thervingi. W.

2. *Praetenditur*] cf. xv, 11, 9. xxii, 8, 29. et, quos Erneſtius laudat, Tacit. Annal. ii, 55. Salmaſ. ad Solin. p. 295. W.

4. *Negotium laetitiae fuit potius quam timori*] Sic ſcripſiſſe Marcellinum non adducor ut credam. Legendum videtur *propius*, eadem permutatione, quae in Cicer. de Offic. i, 15. locum habet. Ibi equidem non dubito eorum accedere ſententiae, qui *propius attingere* unice verum eſſe exiſtimant. ERF.

Adulatoribus in maius fortunam Principis extollentibus] Eunapio teſte (de Legationib. p. 19) ad Valentis animum non exiguos ſtimulos admoverat ſimultas in nepotes ex fratre, qui regnum inter ſe partiti erant, avunculo non appellato, receptis itaque barbaris vires ſe imperii non parum auxiſſe ille ſibi perſuaſerat. Cf. Reitemeier. ad Zoſim. iv, 20. p. 588. et Heyne p. 638. W.

* *Thracenſes necopinanti offerrent.*] Sic primus edidit Mariangelus Accurſius, corrupte, ut apparet. Nam Gothi qui e Scythia in Thraciam transferebantur, ob id Thracenſes vocari non poterant. In Mſſ. codicibus Vatic. et Regio [ac Colb.] ſcriptum eſt, *tharens ei nec opinanti offerret*, pro *trahens*. Sed veram lectionem nullius litterae transpoſitione corruptam exhibet codex Toloſanus, in quo totus hic locus ita ſcribitur: *Eruditis adulatoribus in maius Principis fortunam extollentibus, quod ex ultimis terris tot tirocinia trahens, ei nec opinanti offerret, etc.* * VALES.

5. *Hacque perſuaſione.*] Sic edidit Accurſius ex coniectura, ut arbitror. Nam in codice Regio, *Toloſ. et Vat.* ſcriptum inveni, *hacques permittuntur, etc.* [in Colb. *hacque permitt.*] Ex quo apparet ita potius emendandum fuiſſe, *Hacque ſpe mittuntur diverſi, etc.* VALES.

Everſurus derelinqueretur] Ego ſic edidi ſecutus Henricum Valeſium, Lindenbrogium, editionem Auguſtanam. Reddant nuperi Pariſienſes cauſam, cur poſuerint *relinqueretur*. GRON.

Cavatis arborum alveis] μονοξύλοις Zoſim. iv, 38. Cf. xvi, 11, 9. et Claudian. in iv. Conſ. Hon. 623. W.

6. *Eminentiſſimus vates*] Virgilius Georg. ii, 106. — *Truduntur.* Sic e cod. Colbertino pro *turbentur* dedit Hadr. Valeſius, quem vide praef. p. LXI. W.

7. *Reſipiſcant tandem memoriae veteres.*] Omnino ſcripſiſſe Marcellinum exiſtimo: *Reviviſcant tandem etc.* Sic enim poſtulat totius loci ſententia. Sed ſequentia mirum in modum corrupta ſunt, quae absque librorum ſubſidio nemo, ut opinor, emendaverit. HENR. VALES. An credibile eſt Henricum, poſtquam haec in prima editione temere effudit, non deinceps unquam hoc egiſſe, ut dignaretur Iſaaci Voſſii obſervationes in Melam perlegere? Sed neque tota vita ſua Hadrianum easdem inſpexiſſe; hoc eſt, utrumque ſibi nixum, et de aliis arroganter iudicantem tamdiu et in tanta deſperatione et vana ſequentium notarum haeſitatione (ubi illud *quaeſitae in unum* rurſus nonniſi ex ſequentibus verſibus menti ſuae illudere Henricus paſſus eſt) ineptire? Certe laurea dignam ſemper iudicavi hanc Voſſianam reſtitutionem (ad

Melam II, 2. p. 182. W.): *quae ductum Hellespont occupantes, et discidio quodam fabrili, mare sub imo Athonis pede quaesitum exponunt, et turmatim apud Doriscum exercitus recensitos, concordante etc.* Quam quidem tanti iudicavi, ut deberet locum suum occupare, quo saltem uno illic posito asterisco nova haec editio purgata exeat, quem ita vulgo collocabant: *quae dudum Hellespontum occupantes, et discidio quodam fabrili maris, ubi montonis *quaesitum exponunt* Unum modo in his considera, an non ex antiqua lectione pateat auctorem scripsisse *ductum Hellespontium;* dein *exercitus recensetos*, de quo alibi. GRON. Corruptam librorum scripturam, quando non omnem difficultatem tollit Vossiana emendatio, Ernestium secutus postliminio restitui. W.

Quaesitum exponuntur.] Fortassis ita scripserat Marcellinus, *quaesitae in unum exponuntur.* supple *acies.* quo modo loqui solet. Sed in exemplari Regio [et Colbert.] scriptum inveni, *quaesitum exponunt,* supple *memoriae veteres.* VALES.

Exercitus recensetur.] Mallem equidem sic scribi, *et turmatim apud Doriscum exercitus recensentur.* Eadem enim figura in lib. XVIII. c. 6. §. 23. Marcellinus dixit: *Quousque nobis Doriscum et agminatim intra consaepta exercitus recensitos Graecia fabulosa narrabis?* Tanta quippe tamque infinita diversarum gentium multitudo convenerat, ut singuli populi iustorum exercituum speciem referrent. Ceterum bis in eo itinere Xerxes copias recensuit: primo Abydi, deinde in opido Thraciae Dorisco, ut docet Herodotus in VII. c. 60. Quocirca coniicere quispiam possit hic scribendum esse, *ubi...... Abydi quaesiti in unum exponuntur, etc.* VALES.

8. *Alaviro* Alarico. *Fritigernus* Fredegarius, Friedlieb, Gernfried. — Sic Reinelius. W.

9. *Cum difficilibus necess. articulis.*] Hunc locum praeclare mihi videor restituisse. Cum enim in codice Regio, *Tolos. Vat.* [et Colbert.] scriptum sic reperissem, *cum difficiles, etc.* non dubitavi quin Marcellinus noster ita scriptum reliquisset: *Cum difficiles necessitatum articuli correctores rei militaris poscerent aliquos, etc.* Quinetiam eadem in periodo paullo supra emendavi, *nostri limitis reseratis obicibus,* cum antea vitiose legeretur *limites.* Sed emendatio nostra etiam Regii codicis auctoritate fulcitur, in quo lectionem hanc nostram superscriptam inveni. VALES.

10. *Quorum insidiatrix aviditas.*] Idem scribit Hieronymus in Chronico: *Anno Dom. 378. gens Hunnorum Gothos vastat: qui a Rom. sine depositione armorum suscepti, per avaritiam Maximi Ducis ad rebellionem fame coacti sunt.* Hieronymum sequitur, ut solet, Orosius in lib. VII. cap. 33. Notetur interim Valentis imprudentia, qui tot numero barbaros minime depositis prius armis in Romanum solum recepit. Quamquam eius rei culpa fortasse non ipsi Valenti, sed eius Ducibus tribuenda est. Valens enim, ut scribit Eunapius et Zosimus IV, 20. iusserat, ut Gothi nonnisi traditis armis traiicerentur. Sed Duces quibus traiectionis cura mandata fuerat, lucro dumtaxat ac compendio proprio inhiantes, id tantum curaverunt, ut praestantes forma mulieres, et formosos pueros, servosque et colonos sibi robustos seligerent. Quidam

etiam muneribus corrupti, cum linea accepiſſent texta, et ſtragula utrimque villoſa, barbaros cum armis traiecerunt. Alterum item Valentis conſilium laudandum eſt, quod refertur ab Eunapio in Excerptis legationum. Iuſſerat enim Valens, ut ante omnia imbellis aetas utriusque ſexus transveheretur, utque ii per diverſas orbis Rom provincias diſtribuerentur, quo fidei reliquorum atque obſequi quidam quaſi obſides eſſent Haec porro Gothorum traiectio contigit Valente Aug. V. et Valentiniano Iun. Coſſ. anno Dom. 376. ut recte ponit in Faſtis Idatius, non autem 378. ut Hieronymus. VALES.

Apud ſui periculi iudices.] Sui periculi iudices ſunt ipſi qui facinus admiſerunt. Hi igitur, ait Marcellinus, ſi in ſua cauſa ac proprio periculo iudices conſtituerentur, ne ipſi quidem hoc facinus impunitum dimitterent. Hanc autem loquendi formam ſumſiſſe videtur ex Cicerone, qui in Orat. pro Deiotaro initio ſic dicit: *Nemo enim fere eſt, qui ſui periculi iudex, non ſibi ſe aequiorem quam reo praebeat.* *Quod brevius et eleganter dixit Seneca in lib. 2. de Beneficiis, cap. 26. *Nemo non benignus eſt ſui iudex.** Et Ovidius in lib. 3. de Ponto, Epiſt. 6. v. 9.

Huic ego qui patior, nil poſſem demere poenae,
Si iudex meriti cogerer eſſe mei.

*Id Graeci eleganter dicunt *αὐτῷ δικάζειν*, ut loquitur Chryſoſtomus Homilia 37. in Matthaeum: *πῶς οὖν τὰ ἐναντία ψηφίζεσθε νῦν, ὅτι οὐχ᾽ ἑτέροις ἀλλ᾽ ὑμῖν αὐτοῖς δικάζετε· τοσοῦτον ἡ φιλαυτία γίνεται κώλυμα εἰς τὸ συνορᾷν τὸ δίκαιον. διὰ τοῦτο ὅταν μὲν ἑτέροις κρίνωμεν, μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζομεν; ὅταν δὲ ἡμῖν αὐτοῖς δικάζωμεν, ἐσκοτώμεθα*, etc.* Nec ignoro virum doctiſſimum*) in Notis ad Hiſtoriam Auguſtam hunc Marcellini noſtri locum aliter explicuiſſe, de Praefectis nempe Praet. a quibus appellare non licet. Sed haec interpretatio nec verbis nec ſententiae Auctoris noſtri reſpondet. VALES.

11. *Quantos*] quot. Sic, monente Erneſt. in Cod. Theodoſ. l. 3. de agentibus lib. 6. t. 27. Tanti pro tót habuimus XXVII, 7, 7. W.

Inter quae ducti ſunt Optimatum.] Hunc locum ſic legendum ac ſupplendum eſſe exiſtimo: *Pro ſingulis dederant mancipiis: inter quae et filii ducti ſunt Optimatum.* In codice quidem Regio [et Colbert.] et in Editione Aug. legitur, *dederant mancipiis.* VALES.

12. *Quorum arbitrio regebatur*] Erat enim etiamtum impuber Vithericus. Vid. c. 3. W.

13. *Abſceſſit*] in loca remotiora. *Memor Valentem — deſpexiſſe* XXVII, 5. W.

---

*) Vir iſte doctiſſimus eſt Salmaſius ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. 1. p. 354. Idem ille vero, teſte Reineſio, eundem locum tractavit de modo uſurar. c. 15. p. 673. ubi *periculum* eodem, quo apud Cornelium Nepotem in Epaminonda c. 8. legitur, ſignificatu accipit et iudices iſtos *αὐτογνώμονας* ſ. *ἰδιογνώμονας* dictos eſſe ſtatuit. W.

CAPVT V.

1. *Dissimulatione*] incuria, negligentia, ut xx, 4. xxviii, 4. W.

Nefandis nudandi commerciis.] Caussam huius quoque lectionis edit Hadrianus in praefatione, (p. lxii.) cui pro tempore obsequor. GRON.

2. *Vertendi* verti se *mussabant.* — *Proficisci* interiora terrarum petere, sed dissociatis catervis. W.

4. *Ut et imperiis obediret et Regibus validis iungeretur, incedens segnius*] Profectus est quidem, ut imperatoris iussibus parere videretur, sed lentius, ut, qui recens advenerant, Ostrogothos ad arma cum ipso consocianda invitaret. W.

6. *Quod accidens*] Sic edidit Hadr. Valesius (v. Praef. p. lxvi.) cum in cod. Colbert. *quae accedens* reperisset. Antea legebatur *Quae accidisse.* W.

In nepotali mensa.] *Sueton. in Caligul. cap. 37. *Nepotinis sumtibus.** Festus: *Nepos luxuriosus a Tuscis dicitur: nam nepotes sunt luxuriosi homines appellati.** Tertull. Apolog. cap. 46. *Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie nepotatur.** Vide Isidor. Origin. lib. x. LINDENBR.

* *Satellites omnes, qui pro Praetorio honoris et tutelae caussa duces praestolabantur.*] Lege Procopium in libro 2. Vandalicorum pag. 161. et Hieronymum in Micheam pag. 541.* VALES.

7. *Adscensis equis volarunt.*] Scribendum puto, *evolarunt.* Ceterum Iordanes in Geticis non hoc astu scribit evasisse Fritigernum, sed districto gladio viam sibi ad suos aperuisse. VALES.

8. *Triste sonantibus classicis*] Claudian. in Rufin. ii, 57. *rauca sonare cornua.* W.

Pilando villas et incendendo.] Neque enim opinor debuisse me adhaerere nuperae Parisiensi, quae delicias hic sibi et nobis fecit mutans *praedando:* quasi non iam capite secundo huius libri occurrisset *castra inimica pilantes.* Et utique notavit ipse Henricus ad libri xiv. caput secundum. GRON.

10. *Rerum digerere summitates*] summa sequi fastigia rerum. Sic Ernest. W.

11. *Tenebris obfusam aliquando fuisse Remp.*] Eleganter et Latine. Sic *oculos suffusos* dixit Plin. lib. viii. cap. 50. *Virgil. Aen. i, 228. *Lacrymis oculos suffusa nitentes.** Et Ulpian. L. 5. §. 3. ff. ad L. Aquil. *Forma calcei cervicem percussit, ut oculus puero perfunderetur.* LINDENBR.

12. *Inundarunt Italiam ex abditis.*] Vide Flor. lib. iii. cap. 3. LINDENBR.

Quid potestas Martia de habitu prudentiae valeat.] Pleonastice positum *de,* ut saepius illo aevo. Vide quae notavimus ad xxix, 3, 8. W.

13. *Marco itidem moderante Imperium, etc.*] Locus foedissime in omnibus, quae vidi, exemplaribus corruptus. Et qui corrigere eum hactenus conati sunt, feliciusne an audacius id tentaverint, ipsi viderint: mihi religio est temere quid sine auctoritate veteris scripturae moliri. Res ipsa autem ex Dione lxxi, 8. Eusebio, Eutrop. lib. viii. c. 13. Oros. lib. vi. cap. 15. et Histor. Augg. Scriptoribus nota est. LINDENBR.

Post urbium captarum, etc.] Hic locus mirifice corruptus est, quem tamen emendare conati sunt viri doctissimi Casaubonus atque Salmasius, uterque in Notis ad Historiam Augustam T. I. p. 353. Et Casauboni quidem coniectura haec est: *Post urbium captarum et direptarum, et pessumdatarum cunctarum provinciarum interitus, cum partes eorum exiguas reliquisset intactas...... Verum, etc.* At Salmasius sic emendat: *Post urb. capt. et dirept. casum, post pessumdatos pop. Rom. exercitus, partes eorum exiguas reliquit intactas.* Sed quis credat Marcellinum nostrum ita scripsisse? Priori quidem coniectura nihil excogitari potuit infelicius, et a Marcellini genio magis alienum. Ac profecto ut desperatis aegris adhiberi remedia vetat Hippocrates, ita etiam a desperatis Auctorum locis abstinendum esse existimo. Illud itaque dumtaxat monebo, locum esse quemdam in lib. XX. cap. 5. qui cum hoc collatus auxilio esse possit: sic enim habet: *Cum dispersa gentium confidentia, post civitatum excidia peremptaque innumera hominum millia, pauca quae semiintegra sunt relicta, cladis immensitas persultaret.* VALES. Nemo miretur ab Henrico sic pronuntiari de coniectura Casauboni, quum ipse eam vitiarit citando *eorum*, quum Casaubonus ediderit *earum*. Salmasius autem non sustinuit *post pessum datos*, sed ut legitur in MSS. editis *et pessum datos*, agnoscens locum desperatum: interim uterque consentit ad *in unum spirando*, ut est in Augustana etiam editione, Lindenbrogii et Henrici, nescio cur nupera Parisiensi omittente particulam. Prior pars videtur ita suppleri velle: *post pericula urbium captarum et direptarum:* posterior forsan ita commodior procedit: *et post multos militum ac protectoris* (Quidni *procuratoris?* ERF.) *interitus.* Ut protectorem innuat M. Vindicem, quem ἔπαρχον isto tempore oppressum refert nominatim Dio Lib. LXXI. c. 3. GRON.

14. *Nondum solutiore mollitie.*] In MSS. Regio *et Tolos.* et Editione Aug. sic legitur, *nondum solutio restitutae mollitie.* Quare non dubito quin Marcellinus ita scripserit: *Nondum solutioris vitae mollitie, etc.* VALES.

15. *Duobus navium millibus perrupto Bosphoro.*] Historiae illustrandae locum ex Trebellio Poll. adscribam in Claudio c. 6. Sub illo enim gesta sunt, quae hic narrantur. *Scytharum diversi populi, Peucini, Trutungi, Austrogothi, Virtingui, Gipedes, Celtae etiam et Heruli praedae cupiditate in Romanum solum et Rempub. venerunt, atque illic pleraque vastarunt, dum aliis occupatus est Claudius, dumque se ad bellum quod confecit, imperatorie instruit, ut videantur fata Romana boni Principis occupatione tentata: sed credo, ut Claudii gloria accresceret, eiusque fieret gloriosior toto penitus orbe victoria. Armatarum denique gentium trecenta viginti millia tum fuere. Habuerunt praeterea duo millia navium, duplicem scilicet numerum, quam illum, quo tota pariter Graecia omnisque Thessalia, urbes etiam Asiae quondam expugnare conata est.* LINDENBR.

Duobus navium millibus perrupto Bosporo.] Consentit quidem Pollio in Claudii gestis [vid. Casaubonum ibi p. 365. W.]: sed Zosimus in lib. I. c. 42. [ubi v. Reitemeier p. 537. W.] sex millia navium habuisse barbaros scribit. Suidas vero in v. σκύθαι, ubi illum Zosimi locum adducit, habet πλοῖα ἐννακόσια corrupte, ut

ut apparet. Ceterum etiam antea Scythae in Asiam irruperant Valeriani Aug. temporibus, ut idem Zosimus, et Iordanes in Geticis scribit: ut dubium esse possit, utram hic Scytharum traiectionem intellexerit Marcellinus. VALES.

16. *Ceciderunt dimicando cum barbaris Imperatores Decii.*] Aurel. Victor de Caess. c. 29. *Deciorum mortem plerique illustrem ferunt. Namque filium audacius congredientem cecidisse in acie: patrem autem, cum perculsi milites ad solandum Imperatorem multa praefarentur, strenue dixisse, detrimentum unius militis parum videri sibi. Ita refecto bello cum impigre decertaret, interiisse pari modo.* LINDENBR. Deciorum mentio, si exigas ad chronologiam, aliena ab hoc loco videtur. W.

Obsessae Pamphyliae civitates, insulae populatae etc.] Trebellius Poll. in Gallienis c. 13. *Inter haec Scythae per Euxinum navigantes Istrum ingressi, multa gravia in solo Romano fecerunt. Quibus compertis Gallienus Cleodamum et Athenaeum Byzantios instaurandis urbibus muniendisque praefecit. Pugnatum est circa Pontum, et a Byzantiis ducibus victi sunt barbari. Veneriano item duce navali bello Gothi superati sunt; tum ipse Venerianus militari periit morte. Atque inde Cyzicum et Asiam, deinceps Achaiam omnem vastaverunt.* LINDENBR.

Insulae populatae.] Creta scilicet, Cyprus, et Rhodus, imperante Claudio a Scythis vastatae sunt; ut scribit Pollio in Claudio c. 12. et Zosimus I, 46. VALES.

Thessalonicam circumsedit.] Scythae imperante Valeriano Thessalonicam diuturna obsidione presserunt; ut refert Zosimus I, 29. Iordanes, et Georgius Syncellus in Chronico. Sed et postea regnante Claudio eamdem civitatem aggressi sunt, itidemque Anchialum et Cyzicum, teste Zosimo I, 43. VALES.

Anchialos capta, et tempore eodem Nicopolis.] Trebell. Poll. in Claud. c. 12. *Sub hoc barbari qui superfuerant, Anchialo vastata conati sunt Nicopolim etiam obtinere. Sed illi provincialium virtute obtriti sunt.* LINDENBR.

Nicopolis quam indicium victoriae contra Dacos Traianus condidit.] Imitatus Pompeium, qui ob victoriam de Mithridate in minore Armenia Nicopolim quoque exstruxit. Pausanias lib. X. De Traiani bellis contra Dacos et Decebalum Dio lib. 68. c. 6. ss. P. Patricius in Eclog. legat. LINDENBR. Cf. Tillemont. T. II. P. I. p. 308. W.

17. *Excisa est Philippopolis.*] Excidium hoc in Decii tempora incidit. Vide Zosim. lib. I. c. 24. LINDENBR.

Excisa et Philippopolis.] Regnante Decio, ut ex Dexippo scribit Georgius Syncellus in Chronico, cuius verba profert Scaliger in Eusebiano Chronico pag. 71. Ex quibus apparet nullum hic ordinem temporum a Marcellino nostro servatum fuisse. VALES. Cf. Tillemont. T. III. P. 2. p. 591. W.

Claudio glorioso ductore, et eodem honesta morte perempto] Mortis genus Aurel. Victor Epit. c. 34. indicat: *Claudius cum ex fatalibus libris quos inspici praeceperat, cognovisset, sententiae in Senatu dicendae primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerente, ipse vitam suam, haud passus responsa frustrari, dono Reipublicae dedit.* Alii ta-

men morbo eum periiſſe aiunt. LINDENBR. Cf. Tillemont. T. III. P. 3. p. 1020. W.

Aurelianum acrem virum.] Rufus Feſtus c. 8. *Traianus Dacos ſub Rege Decebalo vicit, et Daciam trans Danubium in ſolo barbarico provinciam fecit, quae in circuitu habuit decies centena millia paſſuum. Sed ſub Gallieno Imp. amiſſa eſt, et per Aurelianum, translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Moeſiae et Dardaniae factae ſunt.* LINDENBR.

Per longa ſaecula] per longum tempus. W.

CAPVT VI.

1. *Curare hiberna*] hiberna agere, ut XIX, 11. init. W.

2. *Civitatis Magiſtratus.*] Id eſt Duumvir. Sic Magiſtratus pro Duumviro ſumitur in toto Titulo Codicis Theod. de Decurionibus. Et apud Optatum in lib. 1. itemque in Geſtis purgationis Caeciliani, Caecilianus *Magiſtratus* et *Duumvir* promiſcue appellatur. Eodem ſenſu Magiſtratus ſumuntur in lib. x. Apuleii, et a Tertulliano in lib. de Corona, cum ait: *Coronant et publicos ordines laureis publicae cauſae: Magiſtratus vero inſuper aureis.* *Sic in Concilio Eliberitano capite 56.* Hi a Graecis *στρατηγοὶ* dicebantur, ut docent Gloſſae vett. in quibus legitur, *στρατηγὸς, Magiſtratus. στρατηγία, Magiſtratus.* Corinthi certe ſummus Magiſtratus dicebatur *στρατηγὸς*, ut indicat Arrianus in lib. 3. Diſſertat. Epicteti, cap. 1. et Libanius in Orat. pro Ariſtophane Corinthio. Apud Rhodios quoque et Tarſenſes ſummum Magiſtratum ita vocatum eſſe docet Dio in Rhodiaca et in Tarſica 1. Idem apud Epheſios nomen fuiſſe docet Lucianus in Toxari, apud Philippenſes Lucas in Actis Apoſtolorum cap. 16. Athenis quoque *στρατηγοὶ* oppreſſo Archontum nomine primas invaſere. Nam et apud Ciceronem in lib. v. Epiſt. 11. ad Atticum, et in decreto Athenienſium in honorem Herodis quod Ioſephus refert, *στρατηγὸς* primo loco nominatur ante *ἄρχοντα*. Denique in omnibus Graeciae civitatibus tandem obtinuit, ut ſummi Magiſtratus dicerentur Strategi, ut ex veteribus nummis et marmoribus conſtat, in quibus *ἐπὶ στρατηγοῦ τοῦ δεῖνος* toties occurrit. Et ſic ea vox interpretanda eſt in lib. 4. Artemidori cap. 51. et ult. et in lib. v. cap. 37. Itemque apud Euſebium in lib. 8. Hiſt. Eccl. cap. 19. *τοὺς ἐν ἁπάσαις πόλεσι λογιστὰς ἅμα στρατηγοῖς καὶ ταβουλαρίοις*: id eſt *Curatores ſingularum civitatum cum Magiſtratibus et Tabulariis:* qui locus etiam confirmat ea, quae de Tabulariis civitatum notavimus ſupra. Sic etiam in cap. 23. eiusdem libri, et in cap. 1. libri IX. *λογιστὰς* et *στρατηγοὺς* coniungit Euſebius, perinde ac in Collatione 1. Carthaginenſi p. 5. *Univerſos etiam cunctarum provinciarum Curatores, Magiſtratus, et ordinis viros, etc.** et in lege 2. Cod. Theod. de Canone frument. Poſtremo Origenes in libro ult. contra Celſum in fine, *στρατηγεῖν* dixit pro magiſtratu fungi: *εἰ δὲ βούλεται ἡμᾶς ὁ Κέλσος καὶ στρατηγεῖν τῆς πατρίδος*, etc.* VALES.

Cum Fabricenſibus.] Hadrianopoli Fabrica erat ſcutaria atque armorum ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum, ut docet Notitia Orientalis Imperii. Hadrianopolitanae Fabricae mentio fit ab D.

Athanaſio in Epiſt. ad Solitarios ſub initium: ubi dicit Arianos Epiſcopos, antequam Concilium Serdicae inchoaretur, Hadrianopolim aufugiſſe: qua in urbe cum efficere non potuiſſent, ut Clerici ſecum communicarent, re ad Conſtantium relata, impetrarunt, ut x. Laicis in loco qui Fabrica dicitur, capita amputarentur: καὶ πεποιήκασιν ἀπὸ τῆς ἐκεῖ καλουμένης Φάβρικος δέκα λαϊκῶν ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλὰς, etc. VALES.

3. *Eminens aliquorum audacia peribat inulta, multique* cet.] Lindenbrogii hanc eſſe emendationem pro *peribat invitam multisque* docuit me Ernſtius Obſervatt. Lib. 1. c. 5. p. 32. qui legendum ipſe putat *perimebat iis vitam, multique.* ERF.

6. *Sequendarum auri venarum periti.*] Sic loquuntur Imperatores in lege 7. Cod. Th. de Metallis; et Firmicus *in libro 8.* *Metallorum,* ait, *inventores erunt, qui latentes auri et argenti venas ac ceterarum ſpecierum ſollertibus inquiſitionibus perſequentur.* Hinc Claudianus in Conſulatu Theodori v. 40. *venas ſequaces* dixit. Ceterum auri metalla in Thracia fuiſſe ad Datum opidum docet Strabo in lib. 7. p. 330. Almel. et Zenobius in Adagiis. Beſſi quoque Thraciae populi auri metalla exercebant, ut patet tum ex Pacati Panegyrico c. 28. tum ex Claudiano de Conſulatu Theodori v. 41. Metallarii Thraces memorantur in lege 7. Cod. Th. de Metallis. VALES. Conf. Gibbon T. VI. p. 352. et Reitemeier Geſchichte des Bergbaues u. Hüttenweſens bey den alten Völkern, Gött. 1785. S. 104. 105. W.

Conditoria frugum] *Conditorium* eſt ἀποθήκη, ut lib. XVIII. c. 9. *Conditorium muralium tormentorum.* Plinius lib. VII. c. 16. *Corpora eius miraculi gratia in conditorio Salluſtianorum adſervabatur hortorum.* *Retinuit Solinus eamdem rem narrans pag. 17. (c. 1. p. m. 6. extr. W.) *Reliquiae adhuc in conditorio Salluſtianorum videntur.* Petron. Arb. pag. 65. *Deſcendit in conditorium.* Et pag. 66. *Praecluſis conditorii foribus.* Pag. 67. *Fatale conditorium familiari ac viro.** Tertullianus de Reſurr. cap. 44. *divini theſauri conditorium* vocat hominem. LINDENBR.

CAPVT VII.

1. *Ut ſuper Armeniae ſtatu pro captu rerum componeret impendentium*] Haec ita accipit interpres Gallicus: ut praeſidio eſſet Armeniae, ſi forte Perſae praeſente rerum ſtatu ad irruptionem faciendam uti vellent. Quae ratio ut latinitati Ammianeae non repugnet, falſam tamen eſſe ſequentia docent, ubi legiones Armenicae Gothis oppoſitae dicuntur. De pactione igitur cum rege Perſarum facta cogitandum: alioqui enim nudari non potuiſſet Armenia. W.

Antiochia protinus egreſſurus.] Valens Antiochia egreſſus eſt, Gratiano IV. et Merobaude Coſſ. ut patet ex Codice Th. in tit. de erogatione mil. ann. et in tit. de militari veſte. VALES.

Et Traianum ambo Rectores.] Traianus Magiſter militum memoratur a Theodorito in lib. 4. cap. 29. Hiſt. Eccleſ. ubi et dictum eius refertur. Cum enim Valens Conſtantinopolim ingreſſus Traianum adverſus Gothos cum exercitu praemiſiſſet, et ille victus rediiſſet, conviciis a Valente laceratus eſt: qui cum animi

mollitiem et ignaviam ei exprobraret, Traianus libere reſpondit, non ſe a barbaris victum, ſed ipſum Imp. victoriam hoſtibus prodidiſſe, quippe qui Deo bellum indixiſſet, ac veros Dei cultores acerbiſſime vexaret: atque ita Deum ſibi quidem infenſum, barbaris autem amicum ac propitium redderet. Eſt ad eumdem Traianum Epiſtola D. Baſilii 376. et 377. Denique Palladius in Lauſiaco Τραϊανὸν στρατηλάτην vocat, eiusque filiam Candidam a ſanctitate vitae commendat. VALES.

3. *Numquam reperiens exitum.*] Scribendum omnino eſt, *nusquam reperientes exitum:* vel ſane, *nullumque reperientes exitum*, ut loquitur Marcellinus infra c. 8. §. 1. VALES.

4. *Richomeres Domeſticorum tunc Comes.*] Poſtea Magiſter militum *factus a Gratiano, et poſt ab eodem datus eſt Theodoſio, tunc cum Gratianus Theodoſium collegam adſcivit Imperii, et cum eo Palatium, ac Comites rei militaris partitus eſt. Richomeres ergo in Oriente* Conſul a Theodoſio factus eſt cum Clearcho, anno Dom. 384. Libanius de Vita ſua in fine, eum Antiochiam veniſſe teſtatur, eique Conſuli ac Magiſtro equitum panegyricum abs ſe dictum eſſe: ῥιχομήρης ἔρχεται στρατηγὸς ἱεροῖς τε καὶ θεοῖς προσκείμενος ἄνθρωπος: *Richomeres Magiſter militum advenit, vir ſacris Deorum immortalium addictus.* Eumdem poſtea Theodoſius adverſus Eugenium tyrannum profecturus, Magiſtrum utriusque militiae conſtituerat, Tatiano et Symmacho Coſſ. ut patet ex lege 13. Cod. Theod. de re militari: ſed Richomeres ante expeditionem morbo deceſſit, teſte Zoſimo in lib. 4. Sunt ad eumdem Epiſtolae Symmachi in lib. 3. et Libanii. VALES.

Deſeruerat] ſc. militiam. De quo uſu conf. Beſſelius in Miſcell. philolog. crit. p. 166. W.

5. *Opidum Salices.*] Opidum Scythiae, quod ob frequentiam ſalictorum, ut videtur, dicebatur Ad Salices. Situm erat inter Tomos et Salmuridem, ut patet ex Itinerario Antonini [ubi vid. Weſſeling. p. 226. W.]. VALES.

Intramuranis cohibita ſpatiis.] Lex Grammaticae poſtulat, ut ſcribatur *cohibitum,* ſupple *vulgus.* VALES.

7. *Teſſera data gentili*] vexillis de more ſublatis auditisque triſte ſonantibus claſſicis c. 5. §. 8. W.

Cuique Optimatum acceptas.] In codice Regio, *Toloſ.* [Colbert.] et Flor. et in Editione Aug. legitur: *quae Optim. acceptis.* Proinde ſic locum emendari debere exiſtimo: *Accirere vaſtatorias manus: quae mandatis Optimatum acceptis, ſtatim ut.* Optimates porro Gothi vocabant Duces ſuos, eo quod nobilitate ceteris antecellerent. Sic ſupra Sueridus et Colias Gothorum Optimates dicuntur, et Anaolfum Gothorum Optimatem vocat Idatius in Chronico. Aurelianus quoque apud Vopiſcum in Bonoſo [vid. ibi Caſaub. T. II. p. 770. W.] Optimates Gothicas ſimiliter dixit. Olympiodorus Hiſtoricus in Bibliotheca Photii: τῶν Ῥαδαγαΐσου Γότθων οἱ κεφαλαιῶται ὀπτίματοι ἐκαλοῦντο. HENR. VALES. Itane frater ſequi fratrem recuſat; et quum maior interponat *mandatis*, minor recalcitrans reponit *iuſſis*? idque quum utriusque nulla queat dari fides. Utique multo lenior medicina erit: *Quae optimatium aſſenſu, ſtatim etc.* GRONOV.

Incenſis malleolis.] Veram huius loci ſcripturam ex Regio codice *et Tol.* et Editione Aug. reſtitui. Sic Marcellinus in lib.

XXI. c. 9. de Iuliano dixit: *Sed ille, ut fax vel incenſus malleolus volucriter ad deſtinata feſtinans, etc.* VALES.

Ad carraginem quam ita ipſi appellant, aliti velocitate regreſſae] Quod Ammianus, Flav. Vopiſcus in Aureliano c. 10. Trebellius Poll. in Gallienis c. 13. et ſi qui alii, *carraginem*, id Graeci Tactici καραγὸν appellant. Leo Imp. Καραγὸς λέγεται, ὁ διὰ τῶν ἁμαξῶν καὶ τριβόλων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γινόμενος περιορισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ. Carraginem optime deſcribit Cl. Claudian. in Rufin. lib. 2. v. 127.

Tum duplici foſſa non exſuperabile vallum
Aſperat alternis ſudibus, murique locata
In ſpeciem, caeſis obtendit plauſtra iuvencis.

Exactius adhuc Agathias lib. 2. Καὶ τοὺς τῶν ἁμαξῶν τροχοὺς, ἃς δὴ ὡς πλείστας ἐπήγετο, στοιχηδὸν ἐς ἀλλήλους ἁρμόσας, ἐνέπηξε τὰ ὀπίσω τῷ ἐδάφει, ἄχρι καὶ ἐς τὰς πλήμνας περιχώσας, ὡς μόνα τὰ ἡμικύκλια ὑπερανέχειν καὶ προβεβλῆσθαι. Theophylactus Simocat. lib. VII. τὰς ἁμάξας συνθέντες περιεβάλοντο χάρακα. Hanc eamdem intellexit Plutarchus, cum de Caeſare ſcribit: περὶ ταῖς ἁμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλεῖστον ἔσχεν πόνον. Sic nempe Helvetii ſeſe praeſtruxerant, quo modo barbari omnes caſtra munire ſolebant. Vegetius lib. 3. cap. 10. *Omnes barbari carris ſuis in orbem connexis, ad ſimilitudinem caſtrorum ſecuras a ſupervenientibus exigunt noctes.* Iordanes de reb. Goth. *Se ſuosque ilico intra ſaepta caſtrorum, quae plauſtris vallata habebat, recluſiſſet.* P. Diacon. lib. XV. *Intra plauſtrorum munimenta ſe continens, erumpere non auderet.* LINDENBR.

Carrago „Munimenti genus, barbaris uſurpatum, quum quidem carris in orbem iunctis, veluti vallo, ſemet circumclauderent. Etiam fugae praeſidium carrago erat. vid. Caſaub. ad Scrr. Hiſt. Aug. T. II. p. 222.“ Sic Erneſtius. Cf. Meurſii Auctarium philol. p. 134. et Gibbon. T. VI. p. 356. not. 80. W.

Aliti velocitate] Adiective poſitum eſt *aliti* eodem modo quo XIX, 4. *volucri* velocitate. Cf. XVIII, 6. W.

10. *Cadente itaque protinus die.*] Rectius in Fauchetii codice legitur *Candente:* quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. XXI. c. 10. *ubi lux excanduit tertia.* VALES.

11. *Barritum*] cf. XVI, 12, 43. — *Vires validas erigebant.* Elegantiſſime (ſic Erneſt.) explicet Virgil. Aen. v, 426. Conſtitit in digitos extemplo erectus uterque, Brachiaque ad ſuperas interritus extulit auras. W.

12. *Clavas in noſtros coniicientes ambuſtas.*] Fuere haec arma barbaris potiſſimum et rudi ſaeculo uſitata. Virgil. VII. Aeneid. v. 524.

— — *Non iam certamine agreſti*
Stipitibus duris agitur ſudibusve praeuſtis,
Sed ferro ancipiti decernunt. LINDENBR.

13. *Secantes ſuffragines.*] Cum in Mſſ. Flor. *Toloſ.* [Colbert.] et Regio ſcriptum ſit, *ſecandos ſuffr.* non dubito quin Marcellinus ſcriptum reliquerit, *ſecando ſuffragines.* Nam et id modulatius ſonat, et Marcellini ſtilo magis reſpondet. VALES.

15. *Cedens veſpero dies.*] Apuleius Mileſ. 8. *Sol nocti tandem deceſſit.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epiſt. 2. *Ver decedit aeſtati.** LINDENBR.

16. *Dirae volucres*] carnivorae. Cf. Wernsdorf. ad poetas minor. II. p. 226. W.

Albentes ossibus campi.] Virgil. Aeneid. XII. v. 35.

— — recalent nostro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus albent.

Et alibi: (Aen. V, 865.)

— — *campos* (imo *scopulos* W.) *multorum ossibus albos.*

Tacit. Annal. I, 61. *Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta aut aggerata.* LINDENBR.

Cum ea copiosa multitudine.] Regius codex [et Colbert.] scriptum habet, *cum eo copiosa m.* quod positum videtur esse pro, *adeo copiosa.* VALES.

CAPVT VIII.

4. *Barbarique molibus m.*] Scribendum omnino est, *barbari erumpere molibus magnis ardebant:* sic enim sensus postulat. VALES. Ut Numantinis apud Florum 2, 18. circumdatis, ubi non impetrabant praelium, dicitur placuisse eruptio. Si modo id verbum ita notum potuit excidere. Unde vidi, qui adscripserat margini legendum *barbari exire.* Quod certe verbum potuit coiisse probabiliter in copulam *que.* Nisi alia literarum similitudo fraudem huic loco intulerit, et auctor dederit *barbarique evagari mol.* GRON.

Chunorum.] Nihil variant veteres libb. Et *Chunos* vocat (uti et Ptolem. in Descriptione Sarmatiae, Sidon. Apoll. carmin. VII, * et Gregor. Turonens. lib. 2. cap. 6. 7. et alibi*) quos alii *Hunnos*, vel *Thynos;* ut Priscianus Perieget. v. 705. [ubi tamen Wernsdorf. *Unnus* habet. W.]

Hinc Thynus sequitur, post fortis Caspia proles.

Neque de fide eius lectionis dubitandum est, quam ita varie efferri etiam Eustath. in Dionys. notat: Οὖννοι ἢ Θοῦννοι μετὰ τοῦ θ στοιχείου, Κάσπιον ἔθνος εἰσὶ Σκυθικόν. Dionysius tamen dixit:

Οὖννοι δ' ἑξείης, ἐπὶ δ' αὐτοῖς Κάσπιοι ἄνδρες. LINDENBR.

5. *Praetenturas stationesque agrarias*] Cf. notata ad XIV, 3, 2. W.

Ut immanis pulsus undarum.] Non is equidem sum, qui omnia pro arbitrio corrigere velim: sed tamen facere non possum quin coniecturam meam hic proponam. Suspicor enim scribendum esse, *uti amnis impulsu undarum obicibus ruptis emissus.* VALESIUS. Supra lib. XV. cap. 4. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani exoriens Rhenus.* GRON.

6. *Tractum qui immensa disterminat maria.*] In codice Regio [et Colbert.] * ac Tolos.* et Editione August. hanc scripturam inveni, *fractum quod immensa dist. m.* Sed in Regio exemplari superscriptum erat *fretum,* optime, ut equidem iudico. Sic enim Marcellinus noster in lib. XXI. c. 10. *adusque fretum et Propontidem.* Et in lib. XXVII. c. 4. Thraciarum provincias a Septentrione quidem ait Danubio terminari: a Meridie autem scopulis montis Rhodopes attolli: ab Oriente vero finiri in fretum,

quod ab Euxino Ponto in Aegaeum reciprocis fluctibus fertur. Vide et infra c. 16. §. 7. VALES.

8. *Ore affecto.*] Cum in Regio codice *et Tolos.* [ac Colb.] scriptum invenerim, *ore adsecto:* prope est ut existimem sic a Marcellino relictum fuisse, *adulta virginitas castitasque nuptarum ore abiecto flens ultima ducebatur.* [Annon tamen Mss. codicum sequenda nobis est potius auctoritas? *Ore* enim *adsecto* nihil aliud est quam facie unguibus secta: quod facere in luctu et in summo dolore mulieres solent.] VALES.

Puncto temporis brevioris extortum.] Sic quidem in exemplari Regio superscriptum est, ex coniectura antiquarii: sed in textu ipso scriptum est hoc modo, *brevioribus extotum,* *ut et in Tolos.* [et Colbert.] Unde absque ulla propemodum litterarum mutatione sic emendandum putavi: *Quae cum puncto temporis brevi* (ita loquitur Marcellinus in l. XIX. c. 5.) *opibus exutum, etc.* VALES.

Duro devovisti victori.] Nihil moveo, siquidem constitit Hadrieno ratio ut sic ederet, quum frater eius aliique priores exhibuerint *crudo,* quod si est in msstis, longe equidem praetulerim. Manifeste enim alludit ad verba Taciti lib. I. Annal. cap. 8. *Quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii.* Sed nec quod paulo ante immutatum est, tacitum ferre nuperus editor debet, quum ulteriores habeant *de te, Fortuna ut inclementi:* quae apostrophe sane non incommoda. GRON.

9. *Oppidum nomine Dibaltum.*] *Debeltum* opidum Thraciae dicitur in Itinerario Antonini p. 229. Wesseling. Ptolemaeus δεούελτον coloniam nominat, perinde ac Plinius in lib. 4. c. 18. qui sua aetate *Deultum* dictum esse testatur. Eique scripturae suffragantur veteres nummi. Hierocles in συνεκδήμῳ p. 635. Wesseling. inter Aemimonti urbes memorat Debeltum. Sic enim ait: Ἐπαρχία Αἱμιμόντου ὑπὸ ἡγεμόνα πόλεις ἕξ. Ἀδριανούπολις, Ἀγχίαλος, Δεβελτὸς, Πλωτινόπολις. VALES.

CAPVT IX.

1. *Prope Beroeam.*] Thraciae civitatem, ut dixit Marcellinus in lib. XXVII. c. 4. quae a Graecis fere βερόη appellatur: sic enim Theophylactus Simocatta in lib. 2. Hist. cap. 15. Hierocles p. 635. Wesseling. ἐπαρχία Θράκης ὑπὸ Κονσουλαρίου πόλεις ε΄. Φιλιππούπολις. Βερόη. Beroa quoque dicitur in Itinerario Antonini p. 193. 194. VALES. *Beroea* (Cara Veria). W.

4. *Adortusque nationes oppressit.*] Hunc locum egregie mihi videor restituisse. Cum enim in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum esse vidissem, *nationes ut priusque,* quemadmodum fere in Ms. Flor. et Editione August. legitur, emendavi, *adortusque nationis utriusque grassatores,* Gothos scilicet et Taifalos: statimque scribendum, *trucidasset omnes, etc.* VALES.

CAPVT X.

2. *Dudum*] inde ab anno 354. Vide supra XV, 4. W.

3. *Inter Principis Armigeros*] inter satellites Imperatoris. W.

4. *Gelu pervium pruinis, etc.*] Huius loci, ut apparet, mutili ſententia his fere verbis ſuppleri poteſt: *Rhenum gelu pervium ac pruinis Februario menſe tranſire tentarunt: quos tendentes prope cum Petulantib. Celtae, etc.* Et paullo poſt ſic ſcribendum videtur: *Verum retrocedere coacti Germani, noſcentesque, etc.* VALES.

7. *Nannieno igitur.*] Hic Nannienus Comes ſupra nominatus eſt in libri XXVIII. cap. 5. VALES.

8. *Apud Argentariam.*] Hieronymus in Chronico anno Dom. 378. *Alamannorum,* ait, XXX. *circiter millia apud Argentuariam opidum Galliarum ab exercitu Gratiani ſtrata.* Melius in Chronico Caſſiodori id refertur Gratiano IV. et Merobaude Coſſ. qui erat annus Natalis Dominici 377. Huius victoriae meminit etiam Victor in Epitome c. 47. Eſt autem Argentaria ſeu Argentuaria Germaniae opidum in Triboccis ſitum teſte Ptolemaeo: cuius mentio fit in Itinerario Antonini p. 354. Weſſeling. et Tabula Peutingerorum. *Hodie *Colmar* dicitur, urbs clara Elſatiae, ut cenſet Cluverius in lib. 2. Germ. cap. 12. vel potius *Arburg,* cuius parietinae viſuntur.* Ceterum hic locus haud paullo melius ſic legeretur: *Ubi primum apud Argentariam ſ. p. c. d. pugnari eſt coeptum, ſagittarum, etc.* VALES.

Argentariam] Iis, qui nunc *Horburg* dici putant, cum Schoepflino aſſentitur Mannertus P. 2. Faſc. 1. p. 274. W.

10. *Rege quoque Priario interfecto.*] Amplector emendationem Clariſſ. amiciſſimique Marci Velſeri, Duumviri Auguſt. legentis, *Rege quoque Priamo interfecto.* Indubie enim ſic Ammian. ſcripſit. Atque is eſt Priamus ſive pater, ſive filius, de quo in Chronicis Proſper Tiro: IV. *Gratiani anno Priamus quidam regnat in Francia, quantum altius colligere potuimus.* Neque aliter id nomen in Sigeberto Gemblacenſi *Abbate Urſpergenſi pag. 94. aliisque eius ſaeculi Scriptoribus* exſtat: et tempus haud abludit, aut inſolens eſt Francorum aliquos pro Gratiano ſtetiſſe, alios in ipſum pugnaſſe. LINDENBR.

Priario] Reineſius Lindenbrogiano margini alleverat: „Priamum vocat Proſper ad a. 382. Gratiani 4. Interfectus ad Argentariam anno 377. in ſolo Romano. Caſſiodor." — Valeſianae adſcripſerat haec: „Ex hoc nugones in hiſtoria Gallica Priamum formavere, et ab huius filio Paride Pariſios. Ita Iſacius de origine Gallorum." W.

13. *Tamquam venaticias praedas.*] Melius meo quidem iudicio ſcribitur in Regio exemplari *venaticas:* ſic in veteri Lexico *Venaticus* θηρευτικὸς explicatur. Sed parvi intereſt, utro modo ſcribatur. Nam in principio lib. XXX. *venaticiam praedam* agnoſcunt noſtri codices. VALES.

15. *Etenim diu reputante.*] In Mſ. Flor. legi Lindenbrogius monuit: *Et m diu reputante, etc.* in codice Regio ſcriptum inveni: *Et tamen.* In Editione Auguſtana *et Toloſ. codice:* *Et inde.* Quae variae ſcripturae ex compendiariae illius notae, quam primo loco poſui, prava interpretatione natae ſunt. Mihi vero dubium non eſt quin legendum ſit: *Et quoniam diu reputante Gratiano, etc.* ſenſus enim ita neceſſario poſtulat. VALES.

17. *Noſtris tirociniis*] Erneſt. conferri iubet Caſaubonum ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. II. p. 664. W.

18. *Quanto cum vigore.*] In Regio codice, *Tolof.* [et Colbert.] et in Editione August. legitur, *quantoque cum vigore:* unde quispiam non inepte coniecerit sic scribendum esse, *quo quantoque cum vigore.* VALES.

Praeclarae indolis adulescens.] Gratiani Aug. elogium exstat apud D. Ambrosium in Orat. de obitu Valentiniani, sub finem. *Augustae,* inquit, *memoriae Gratianus fuit fidelis in Domino, pius atque mansuetus; puro corde: fuit etiam castus corpore, qui praeter coniugium nescierit feminae alterius consuetudinem.* Quibus adde Victoris Epitomen c. 45. 47. Sed has omnes Gratiani dotes decolorabat tenuis ac prope nulla Reip. cura: a cuius administratione non modo natura erat aversus, sed studiis etiam atque instituta vitae ratione penitus abhorrebat, dum nihil aliud diu noctuque ageret quam spiculis meditari, summaeque voluptatis divinaeque artis crederet ferire destinata, ut scribit Victor in Epitome c. 47. VALES.

19. *Perimere iaculis plures feras.*] Lampridius in Commod. c. 12. *Ferarum diversarum manu sua occidit multa millia, ita ut elephantos occideret: et haec fecit saepe spectante populo Romano.* Herodianus de eodem haec porro addit, lib. I. c. 15. *Λεόντων δέ ποτε ἐξ ὑπογαίων ἑκατὸν ἀναῤῥιφθέντων, ἰσαρίθμοις ἀκοντίοις πάντας ἀπέκτεινεν.* LINDENBR.

Intra saepta quae appellant vivaria.] Gellius lib. 2. cap. 19. *Vivaria quae nunc dicuntur, saepta quaedam loca, in quibus ferae vivae pascuntur.* Et postea: *Vivaria autem quae nunc vulgus dicit, sunt quos Graeci παραδείσους vocant.* Procopius Gothicor. lib. I. Ἀμφὶ πύλην πενεστρίναν ἐπὶ μοῖραν τοῦ περιβόλου, ἣν ῥωμαῖοι βιβάριον καλοῦσι. Et post pauca: βιβάριον — — οὕτω ῥωμαῖοι καλοῦσι τὸν χῶρον, οὗ ἂν τῶν ζώων τὰ μὴ χειροήθη τρέφεσθαι εἴωθεν. Paulus I. C. L. 3. §. 14. ff. de adquir. possess. *Feras bestias, quas vivariis incluserimus.* LINDENBR.

[*Sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias.*] In Ms. Colbertino scribitur, *dendata conficiens bestias.* Dentatae quidem sunt et dici possunt bestiae omnes quae dentes habent, tam parvae quam magnae. Sed heic Ammianus Marcellinus *dentatas* κατ' ἐξοχὴν *bestias* appellat feras amphitheatrales, firmitate maxillarum et dentium numero ac magnitudine prae ceteris metuendas: quales sunt leones, ursi, et similes.] HADR. VALES.

Etiamsi imperium Marcus regeret Antoninus.] Respicit ad id, quod Capitolinus de hoc Marco scribit c. 22. *Semper sane cum Optimatibus non solum bellicas res, sed etiam civiles, priusquam faceret aliquid, contulit. Denique sententia illius praecipua semper haec fuit: Aequius est, ut ego tot et talium amicorum consilium sequar, quam ut tot et tales amici meam unius voluntatem sequantur.* LINDENBR.

20. *Res nationesque poscebant.*] Crediderim potius sic a Marcellino scriptum fuisse: *Dispositis igitur quae pro temporum captu per Gallias res rationesque poscebant, etc.* sic enim loquitur fere in lib. XIV. VALES.

Per castra quibus Felicis-Arboris nomen est.] Antonin. Imp. in Itinerar. p. 237. Wesseling. *De Pannoniis in Gallias per mediterranea loca, id est, a Sirmio per Sopianas Treveros usque — — Brigantiam, Arborem-Felicem, Ad fines. — — —* LINDENBR. Cf. Mannerti German. p. 695. W.

Per Lauriacum.] Pessime vulg. *per inaureatum.* Ms. Flor. *inaureacum.* Sed *Lauriacum* rectum est. *Eugipp. cap. 18. *ex oppido Lauriaco.** Antoninus Imp. in Itinerar p. 235. Wesseling. *De Pannoniis in Gallias — — Lacum felicis, Lauriacum. — — A Tauruno Lauriacum.* In fine L. 1. C. Theod. de tabulariis. — *Dat.* VIII. *Kal. Iul. Lauriaco, Marcellino et Probo Coss.* Atque inde *Lauriacensis scutaria,* in Notit. Imp. sub dispositione viri illustris Magistri Officiorum. LINDENBR.

Per Lauriacum.] In Regio codice, *Tolos.* [ac Colbert.] scriptum inveni perinde ut in Florentino, *per inaurea cum:* nihilominus scribendum esse existimo: *per castra quibus Felicis Arboris nomen est, et per Laureacum, etc.* Et castrum quidem illud quod vulgo dicebatur Arbore felici, situm erat in Raetiis, ut docet Notitia Imperii Romani. Lauriacum vero seu Laureacum (utroque enim modo scribi potest) erat in Norico Ripensi: cuius crebra fit mentio ab Eugippio in vita Severini: hodie *Lork.* Hinc milites Auxiliares Laureacenses dicti in Inscript. Gruteri p. 164. VALES.

21. *Tamquam exaestuantes vi torrentes.*] In Mss. Flor. et Regio *et Tolos.* [ac Colbert.] et in Editione Augustana sic legitur hic locus, *tamquam exaestuares ut in torrentes.* VALESIUS. Patet igitur id quod vulgo in editis legitur, non esse Ammiani, cuius videtur manus ita restitui *exaestuantes nivi torrentes*, atque etiam dixit forsan *exaestuaces.* cuius formae multa similia collegit Nic. Heinsius ad Ovidii librum II. Amorum eleg. 6. GRON.

Praeteritorum textu] xx, 4. W.

Dum inter eius Armigeros militaret, ac regiam custodiret.] Socrat. lib. III. cap. 1. εἷς τῶν δορυφόρων. quem locum lib. xx. c. 4. §. 18. notavi. LINDENBR. Cf. Gronov. Praef. p. XVII. W.

Ac regiam custodiret.] Hanc scripturam equidem probare non possum. Maurus enim tunc temporis, cum Caesar esset Iulianus, Regiam non custodiebat. Non Regia nonnisi de Imperatore dici potest. Atqui Iulianus tunc tantum Caesar erat. Deinde Maurus Petulantium tunc erat Hastatus seu Draconarius, ut dixit Marcellinus in lib. xx. c. 4. §. 18. Ad legionarios autem milites Palatii custodia non pertinebat, sed ad Scholares. Turbat me tamen, quod Maurus a Marcellino hic dicitur inter Iuliani Armigeros militasse. Est autem Armiger proprie Scholaris, qui pro palatio excubat. Unde Marcellinus *Scutarium* vocat in hac pag. quem *Armigerum* vocarat initio capitis huius. Itaque an haec emendatio huius loci recta sit, viderit lector. In Mss. quidem Flor. et Regio et *Tolos.* [ac Colbert.] et in Editione Aug. legitur, *arrogantia custodiret.* Equidem sic potius scriptum mallem: *Dum inter eius Armigeros militaret, arroganti confidentia* [vel, *audacia*] *torquem obtulisse, etc.* quae scriptura confirmatur ex lib. xx. cap. 4. VALES. *Regiam* Ernest. alio Ammiani loco XIV, 1. defendit, ubi *regia Caesaris* occurrit. W.

CAPUT XI.

1. *Valens venit Constantinopolim.*] Valens Augustus Constantinopolim ingressus est 3. Cal. Iun. ipso VI. et Valentiniano II.

Coſſ. ibi duodecim dumtaxat moratus dies, profectus eſt ex urbe ad foſſatum die III. Idus Iunias, ut ſcribit Idatius in Faſtis, et Socrates in lib. 4. cap. 31. Hiſtoriae Eccl. qui de ſeditione illa popularium urbis Conſtantinop. conſulendus eſt. VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 331. not. 63. W.

Sebaſtiano paullo ante ab Italia miſſo.] At Zoſimus in lib. 4. c. 22. [ubi vid. Reitemeier. p. 589. W.] hunc Sebaſtianum non ab Valentiniano Iuniore ex Italia miſſum ait ad Valentem, ſed affectum taedio, quod Occidentis Imperatores adhuc imbecilla aetate a Cubiculariis eunuchis pro arbitrio regerentur. Conſtantinop. veniſſe, ſtatimque Magiſtrum militiae ab Valente eſſe factum. Eiusdem Sebaſtiani elogium exſtat apud Suidam in σεβαστιανὸς, ex Hiſtoriis Eunapii Sardiani. Periit autem bello Gothico, ut Marcellinus memorat. De eodem multa adnotavi in Notis ad librum XXIII. c. 3. VALES.

Ad Melanthiada villam Caeſarianam.] Agathias in lib. V. Hiſt. et ex eo Suidas μελαντιάδα κώμην nominat, et centum ac quadraginta (Suidas centum ac duo dicit) ſtadiis ab Urbe Regia diſtare ſcribunt. Auctor Chronici quod vulgo Alexandrinum vocant, μελανθιάδα nuncupat, perinde ac Marcellinus noſter. Villa autem Caeſariana dicitur eo quod ad Impp. pertinebat. VALES. Cf. Weſſeling. ad Itinerar. p. 139. W.

2. *Nicen veniſſet.*] Nice opidum Thraciae memoratur a Socrate in lib. 2. Hiſt. cap. 36. et in libro 4. cap. 11. Eiusdem mentio fit in Itinerario Burdigalenſi p. 569. Weſſeling. *Manſio Nice m.* IX. *Mutatio Tarpodizo m.* X. *Mut. Uriſio m.* VII. *Manſ. Bergulis m.* VII. Memoratur etiam a Procopio in lib. 4. de aedificiis Nice caſtrum Aemimonti, quod eſt hoc ipſum, cuius meminit Marcellinus: ut patet ex libro XXXI. c. 7. VALES.

Gentibus praeſidiis fixis.] Scribendum videtur, *ingentibus praeſidiis fixis.* VALES.

3. *Per alium acciderat Comitem.*] In Mſſ. Regio et Vaticano, *Toloſ.* [et Colbertino] legitur: *Quale per actum acciderat comitem, etc.* rectius ni fallor. Actus enim nomen proprium eſt Comitis illius, qui cum a Magnentianis captus et ſubornatus fuiſſet, ad milites Conſtantianos qui in Alpibus Iuliis praeſidium agebant reverſus, ſuſceptusque ab iisdem rei totius ignaris, clauſtra Alpium Iuliarum Magnentio tyranno prodidit, ut ex hoc Marcellini loco colligitur. Lego igitur: *Quo per fraudem a Magnentiacis militibus capto, etc.* ſicut in Regio codice ſuperſcriptum eſt. VALES.

4. *Veſperaque intendente.*] In Flor. et Regio [ac Colbert.] codice legitur, *incendente* pro *intendente.* In Mſ. Toloſano, *veſperaque incedente.* VALESIUS. Mirum profecto in modum mutata fuit poſterioris editionis haec commentatio et quod non memini in ulla harum annotationum parte occurriſſe, detruncata. Quod ſive Henricus fecerit, ſive qua de cauſa, ut non facile dixerim; ita iuvabit eam in altera editione cognoſcere, et cum ea conferas quaeſo id quod ſcripſit pater ad Livii librum I. cap. 57. GRON. *Intendente* verum putat Wakefield. ad Lucret. V, 514. conferri iubens Heinſium ad Valer. Flacc. VII, 14. Vide tamen XXIV, 1, 6. et notata ad XX, 11, 24. ERF.

Id quoque praeſtans.] In Mſſ. Flor. et Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] ſcriptum inveni: *Id quoque proſtravit.* Accurſius quidem ſic edidit: *Id quoque praeſtavit*, nimis barbare. At quid facilius erat ac expeditius, quam ita corrigere? *Adeoque proſtravit ut, etc.* quemadmodum fere in lib. XXVIII. cap. 5. VALES.

6. *Bononiam.*] De hac Pannoniae Bononia Ptolem. in deſcriptione παννονίας τῆς ἄνω. Antoninus Aug. in Itinerario p. 243. Weſſeling. LINDENBR. Hodie Bonmünſter. Cf. XXI, 9, 6. W.

Ad Martis Caſtra deſcendit.] Opidum erat in Dacia Ripenſi ſitum, cuius meminit Hierocles in συνεκδήμῳ ſeu peregrinationis comite: (p. 655. Weſſeling.) Ἐπαρχία Δακίας τῆς παραποταμίας ὑπὸ Κονσουλαρίου πόλεις πέντε. Ῥατιαρία μητρόπολις, Βονώνια, Ἄκινες, Κάστρα Μάρτις, Ἰσκός. *Provincia Daciae Ripenſis ſub Conſulari urbes quinque: Ratiaria metropolis, Bononia, Acines, Caſtra Martis, Oeſcus.* Exſtat hic Auctor Mſ. apud Iacobum Sirmundum, ex cuius codice hunc locum deſcripſi et emendavi. In indice quoque Catholicorum Epiſcoporum, qui Sardicenſi Synodo ſubſcripſere, Calvus memoratur quidam a Dacia Ripenſi *de Caſtra Martis*, ut videre eſt in Fragmentis Hilarii de Synodis. *Sozomenus in libri 9. cap. 5. opidum Moeſiae facit.* VALES.

CAPUT XII.

1. *Cuius virtutibus urebatur.*] Erant et peculiares quaedam cauſae ſimultatis et invidiae, quod cum Valentinianus Iunior inſcio patruo ſimul ac fratre nuncupatus eſſet Auguſtus, Gratianus paulo poſt ſuffragiis militaribus non modo aſſenſum praebuerat, ſed etiam Imperium cum fratre partitus fuerat, non conſulto Valente patruo, ut ſcribit Eunapius in Hiſtoriis: qui etiam hanc praecipuam ait fuiſſe cauſam cur Valens Gothos ſuſceperit: Καὶ γὰρ ὑπ' ἀντιζηλοτυπίας αὐτῷ πρὸς τοὺς συμβασιλεύοντας, οἱ παῖδες μὲν ἦσαν ἀδελφοῦ, τὴν βασιλείαν δὲ διῃρῆσθαι κατὰ σφᾶς ἐδόκουν, τὴν διανομὴν οὐκ ἐνεγκόντες ἐπὶ τὸν θεῖον. Accedebat et alia haud minoris fortaſſe obtrectationis cauſa, quod cum Valens Arianos omni ſtudio foveret, Gratianus contra Princeps erat Chriſtianiſſimus, ut ait locuples teſtis Ambroſius. VALES.

Traianus praecinctus eſt.] In Mſ. Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] et Editione Auguſtana legitur, *procinctus*. Sed ſi mei arbitrii res eſſet, mallem equidem ſcribi, *recinctus eſt*, ut in lib. XXVI. cap. 5. Traianus enim Magiſter militum paullo antea dimiſſus fuerat cum conviciis a Valente, eo quod infeliciter pugnaſſet cum barbaris, ut refert Theodoritus in lib. IV. cap. 29. eique Sebaſtianus ſucceſſerat, ut dixit Marcellinus initio capitis XI. VALES.

6. *Victor Magiſter equitum armatus.*] In ultima voce videtur mendum ſubeſſe. In Regio quidem exemplari ſcriptum inveni: *Magiſter equitum armata, etc.* [ut et in Colbertino, pro quo *Sarmata* haud dubie reponendum eſt. Sic in libro XXV. c. 6. idem codex Colbertinus *Armatis* pro *Sarmatis* praefert hiſce verbi: *Ut mixti cum Arctois Armatis Galli, etc.* Contra in eodem libro XXV. codex Colbert. *Sarmatas* pro *armatos* ponit: *Adlocutusque tumentes Sarmatas, etc.* Victor ergo Magiſter equitum natione erat Sarmata, et Valenti militabat: ſicut principatu Con-

ſtantii Francorum multitudinem in Palatio Auguſti floruiſſe diſerte ſcribit Ammianus, de Silvano loquens: et Latinum Domeſticorum Comitem, Agilonem Tribunum Stabuli, ac Scudilonem Scutariorum Tribunum, aliosque genere Alamannos plurimum apud Conſtantium potuiſſe in lib. XIV. c. 10. §. 8. tradit. Gothi quoque non pauci tum Imperatoribus Romanis militabant, inter quos Nevitta eminuit: ne quis miretur Victorem, hominem Sarmatam, in exercitu Valentis Magiſterium equitum geſſiſſe. Vulgata quidem Ammiani lectio ferri non poteſt, ac ſenſu omni caret: *Victor Magiſter equitum armatus, ſed cunctator et cautus.* Quaſi qui *Magiſtrum equitum* aliquem vocat, neceſſe habeat *armatum* adiicere: aut quaſi homo militaris vel numquam vel raro ſit cunctator et cautus. Barbari autem quales erant Sarmatae, natura audaces ac ſibi praefidentes erant, temerariique, plusque in viribus quam in conſilio reponebant. Quare non ſine cauſa notavit Ammianus, Victorem, licet Sarmata eſſet, more Romano prudentem et cautum, nec temerario ardore praecipitem aut pugnandi cupidum fuiſſe.] VALES.

10. *Cum Praefecto*] Praetorio. W.

11. *Octavo tandem hoſtium carp. cernuntur.*] Id eſt octavo lapide ſeu milliario ab Hadrianopoli: quamquam Idatius in Faſtis milliario XII. ab Hadrianopoli pugnatum eſſe dicit. VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 374. not. 92. W.

12. *Conductum*] congregatum, Caeſ. de B. G. II, 1. de B. C. III, 13. W.

Simulantibus armis.] Lege meo periculo, *ſibilantibus armis.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. XXV. cap. 11. *Armorumque lugubre ſibilantium fragore, etc.* VALES.

Nondum foederaturos pacem.] Hunc locum, qui omni ſenſu carebat, levi negotio ſic emendavi. Cum enim in Mſſ. Regio *et Toloſ.* ſcriptum iuveniſſem, *foederato raturos*, quemadmodum fere in Flor. legi teſtatus eſt Lindenbrogius, exiſtimavi ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *Quoniam pars eorum cum Alatheo et Safrace procul agens et accita, nondum venerat, oraturos pacem miſere legatos.* VALES.

14. *Impetens*] flagitans. — *Impavidus* ſuos non metuens *ipſe vim militarem laturus.* Mira vero conditio, niſi forte corruptelam locus traxit. W.

15. *Equitius cui tunc erat cura Palatii credita*] Curator Palatii. Vide infra c. 13. §. 18. et XX, 6, 2. W.

Se ſponte obtulit propria ire qui promiſerat libens.] Haec locutio prorſus barbara, et Marcellini noſtri elegantia eſt indigna: proinde nulla fere mutatione locum ſic reſtituendum eſſe duxi: *Se ſponte obtulit propria: ireque promiſerat libens, etc.* VALES.

16. *Quos Bacurius Hiberus.*] Sic in exemplari Regio [et Colbert.] dicitur, non *Baturius*, ut in vulgatis hactenus Editionibus. Hic eſt, ni fallor, Bacurius, cuius egregia opera Theodoſius uſus eſt in bello adverſus Eugenium tyrannum; ut ſcribit Zoſimus IV, 57. Et hic quidem oriundum ait fuiſſe ex Armenia, quae Iberiae confinis fuit: et virum omnis malitiae ac doli expertem, bellica autem laude praeſtantem fuiſſe memorat. Sed Ruſinus in lib. I. Hiſt. cap. X. Bacurium Regulum Iberorum ait fuiſſe, virum fide-

lissimum, cui summa erat cura religionis et veritatis. Eumdem Palaestini limitis Ducem, ac deinde Domesticorum Comitem fuisse testatur, et Theodosio Imp. in bello adversus tyrannos fortem ac fidelem operam exhibuisse. Sunt etiam ad eumdem Libanii Epistolae 936. et 952. VALES.

CAPVT XIII.

1. *Proelium flammarum ritu crescens.*] Ex Homero sumptum videtur, qui in Iliad. ϱ'. sub finem ait: (v. 737.)

— — ἐπὶ τε πτόλεμος τέτατό σφιν
Ἄγϱιος ἠΰτε πῦϱ. — —

et in libro λ. Iliados v. 595.

Ὣς οἱ μὲν μάϱναντο δέμας πυϱὸς αἰθομένοιο.

Et Eustathius in scholiis pag. 1110. proelium flammae comparari ideo notat, quod instar flammae celeriter perdat et consumat omnia. Non igitur sine causa Polybius in lib. XI. c. 5. bellum igni et incendio confert. Ut enim semel accensus ignis, et materia ipsa et vi ventorum augeri solet, ac saepe ipsum auctorem incendii consumit; sic bellum concitatum plerumque eos labefactat primos a quibus excitatum est. Interdum etiam ulterius serpit, et vicinorum dementia populorum dum fovetur atque alitur, apposita quaeque pervastat. [Ceterum pro *crescens* in Mſ. Colbert. lego, *acre satis*] VALES. *Acre satis* ortum videtur ex *accrescens*, uti legendum puto. Sic XIV, 10. fama excellenter *accrescens*. ERF.

2. *Steterunt improtecti pedites.*] Quae causa cladis illius et internecionis Romanorum fuit, ut testatur etiam Orosius in lib. VII. *Primo*, inquit, *statim impetu Gothorum perturbatae Rom. equitum turmae nuda peditum deseruere praesidia. Mox legiones peditum undique equitatu hostium cinctae, ac primum nubibus sagittarum obrutae, deinde cum amentes metu sparsim per devia cogerentur, funditus caesae gladiis insequentium contisque perierunt.* VALES.

4. *Ad humum corporibus stratis.*] In Regio codice legitur, *dhumo corporis stratis.* [In Colbert. *at humo corporis stratis.*] Nec dubito, quin Marcellinus scriptum reliquerit, *ac humo corporibus stratis.* VALES.

6. *Oppositi incumbentibus.*] In Regio codice, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione August. *oppositis* scriptum habetur. VALES.

9. *Et Saturninus.*] Saturninus Comes memoratur a D. Basilio in Ep. 315. ad Abramium Episcopum Batnarum: νῦν δὲ μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγειν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατοϱνίνου τοῦ Κόμητος. Idem paullo ante Magister equitum a Valente factus fuerat. Consulatum denique gessit una cum Merobaude iterum Consule anno Dom. 383. Vixit autem usque ad tempora Arcadii Augusti: a quo necessitate temporum compulso deditus est Gainae una cum Aureliano Consule, anno Dom. 400. ut narrat Zosimus in lib. V. c. 18. Sunt ad eumdem Saturninum Epistolae Libanii 753. et 793. *Huic ut opinor Saturnino statua Romae

poſita eſt cum hac Inſcriptione, quae legitur apud Iac. Sirmundum: FLAVIO. PEREGRINO. SATURNINO. V. CL. ET. INLUSTRI, etc. VALES.

10. *Aut parcebat caedentibus quisquam.*] Magis placet codicis Regii [et Colbertini] ſcriptura: *aut parcebat cedentibus quisquam:* nam cedentes renitentibus hic opponuntur: et Marcellinus noſter ſic loqui ſolet, ut exempli gratia in lib. XIV. cap. 2. VALES. Poſt paulo quum una ſola nupera Pariſienſis editio repoſuerit *impleverunt,* contra priores ipſius Henrici, Lindenbrogii, Auguſtanam, quae habent *implerunt,* iudicavi has praeponendas, quum et cap. 15. in principio ſcribat auctor *impleſſet.* GRON.

12. *Sagitta pernicioſe ſaucius ruit.*] Huic ſententiae ſuffragatur Libanius in Orat. ad Theodoſium de caede Iuliani Apoſtatae vindicanda (Reisk. II. p. 30.): ubi Valentem ait Imperatorem, in media militum turba pugnantem occubuiſſe, tametſi et equorum regalium copia ei praeſto eſſet, quorum velocitatem nemo ignorat: et Duces fugam ſuaderent, atque orarent ut equo avectus ſalvum ſe et incolumem Reip. reſervaret. Sed ille indignum eſſe ducens, tantae cladi ſupereſſe, caeſorum ſecum militum molem vice tumuli habuit. Haec Libanius in ea Orat. Mſ. At ceteri fere omnes Valentem ad vile tugurium delatum, ibi a barbaris ignorantibus crematum eſſe conſentiunt. Sic praeter Hiſtoriae Eccl. Scriptores Oroſius in lib. VII. et Chryſoſtomus in Homilia XV. in Philippenſes: τῶν δὲ μετὰ ταῦτα ὁ μὲν κατεκάη ὥσπερ τις ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος μεθ' ἵππων καὶ θηλῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τὸ γύναιον ἐν χηρείᾳ. *Ex principibus autem qui illum inſecuti ſunt, hic quidem inſtar miſeri cuiuspiam crematus eſt una cum equis et iumentis et ceteris omnibus: et uxor eius vidua relicta eſt.* Et multo clarius idem Chryſoſtomus in Epiſtola ad viduam adoleſcentem. VALES.

13. *Simili clade Caeſarem accepimus Decium, etc.*] Aurelius Victor in Decio (Epit. c. 29.): *In ſolo barbarico inter confuſas turbas gurgite paludis ſubmerſus eſt, ita ut nec cadaver eius potuerit inveniri.* Vide Zoſim. lib. I. c. 23. LINDENBR.

14. *Valentem animam non exhalaſſe confeſtim.*] Iordanes in Hiſtor. Goth. *Valens Imperator mox armato exercitu in Thraciarum partes digreditur, ubi lacrymabili bello commiſſo vincentibus Gothis, in quodam praedio iuxta Hadrianopolim ſaucius ipſe refugiens, ignorantibus quoque quod Imperator in tam vili caſula deliteſceret Gothis, igneque ut adſolet ſaeviente ab inimico ſubpoſito, cum regali pompa crematus eſt.* De eodem hoc Valente Eunapius in Maximo p. 113. ed. Commelin. Ὅτε γὰρ βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ τῶν Σκυθῶν μάχῃ ξένον τινὰ ἠφανίσθη τρόπον, ὥστε οὐδὲ ὀστέον εἰς ἀναίρεσιν εὑρέθη. Vide Zoſim. lib. IV. c. 24. Socrat. Hiſtor. Eccleſ. lib. IV. cap. ult. Theodoret. lib. IV. cap. 31. Sozomen. lib. VI. cap. 40. Hieronym. Epiſt. ad Heliodor. LINDENBR. Reineſius adſcripſit: „Pet. Damian Lib. 2. Ep. 5. Ipſe Valens ſagitta ſauciatus equo delabitur, in viliſſimum tegetem milite geſtante defertur, ſicque ſupervenientibus hoſtibus ignibus atrociter crematur.“ Cf. Ritter. ad Guthrium T. V. P. I. p. 124. W.

Candidatis] Vide ad XV, 5, 16. W.

Ad agreſtem caſam relatum.] Chryſoſtomus in Ep. ad viduam: ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς κώμην τινὰ ἀπολειφθεὶς μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν, etc. *Quando et Imp. ipſe in quadam villa relictus cum paucis militibus, ipſe quidem egredi minime eſt auſus. Igne vero ab hoſtibus admoto cum omnibus ibidem incluſis, non viris modo ſed etiam equis conflagravit.* Cui conſentit Oroſius in lib. 7. cap. 32. *Ipſe Imp. cum ſagitta ſaucius verſusque in fugam, aegre in cuiusdam villulae caſam deportatus lateret, ab inſequentibus hoſtibus deprehenſus, ſubiecto igne conſumptus eſt.* VALES.

15. *Aperte penſilis domus.*] Scribendum videtur, *a parte penſili domus, etc.* VALES.

16. *Quidam de Candidatis per feneſtram lapſus, captusque a barbaris prodidit factum.*] Zoſimus IV, 24. ita narrat: Τῶν δὲ πραγμάτων ἐπὶ λεπτοτάτης ἑστώτων ἐλπίδος, Βίκτωρ, ὁ τοῦ Ῥωμαίων ἡγούμενος ἱππικοῦ, τὸν κίνδυνον ἅμα τισὶν ἱππεῦσι διαφυγὼν ἐπὶ Μακεδονίαν τε καὶ Θεσσαλίαν ἐλάσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Μυσοὺς καὶ Παίονας ἀναδραμὼν, αὐτόθι διατρίβοντι τῷ Γρατιανῷ τὸ συμβὰν ἀπαγγέλλει, καὶ τὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ βασιλέως ἀπώλειαν. LINDENBR.

17. *Pari clade recuperatis Hiſpaniis Scipionum alterum cremata turri.*] Livius lib. XXV. c. 36. *Cn. Scipionem alii in tumulo primo impetu hoſtium caeſum tradunt, alii cum paucis in propinquam caſtris turrim perfugiſſe, hanc igni circumdatam, atque ita exuſtis foribus, quas nulla moliri poterant vi, captam, omnesque intus cum ipſo Imperatore occiſos.* Vide Appian. de Bell. Hiſpan. c. 16. LINDENBR.

Sepulturam, qui ſupremitatis honor eſt.] Imitatur Solinum, ut ſolet, qui in cap. 47. perinde loquitur: *Agrigentina etiam regio frequens eſt equorum ſepulcris, quod ſupremitatis munus meritis datum creditur.* Recte autem et proprie Marcellinus ſupremitatis honorem dixit. Sic enim ſepulturae honos dicitur a Valerio Maximo in lib. IV. cap. 4. et a Valentiniano in Titulo V. Novellarum, de ſepulcris. Virgilius in VI. v. 333.

Cernit ibi maeſtos, et mortis honore carentes.

Et in lib. XI. v. 22.

— — inhumataque corpora terrae
Mandamus, qui ſolus honos Acheronte ſub imo eſt.

Et ante omnes princeps non poëtarum modo, ſed omnis facundiae Homerus in Iliad. π'. v. 457.

Τύμβῳ τε, στήλῃ τε, τὸ μὲν γέρας ἐστὶ θανόντων. VALES.

Adde Salmaſium ad Trebellii Pollionis tyrannos pag. 305. [p. m. 284. W.] GRON.

18. *Equitius.*] Tribunus et Cura Palatii, Valentis Auguſti propinquus, ut dixit Marcellinus ſupra. Erat autem, ut equidem ſuſpicor, filius Equitii Pannonii, Magiſtri militum per Illyricum, de quo ad libros ſuperiores dixi. Quo porro modo hoc nomen ſcribi debeat, incertum eſt. Alii enim cum diphthongo ſcribunt, ut notavi: alii ſine diphthongo. Quibus ſuffragatur vetus Inſcriptio a Grutero relata p. 164. ORDINANTE. VIRO. CLARISSIMO. EQUITE. COMITE. ET. MAGISTRO. UTRIUSQUE. MILITIAE. Neque enim dubium eſt,

eſt, quin ſcribendum ſit in hac Inſcriptione, EQUITIO. COMITE. *Atque ita citat Cuſpinianus in Faſtis.* VALES.

19. *Praeter Cannenſem pugnam.*] Cf. Gibbon. T. VI. p. 378. et p. 379. not. 94. W.

Graecorum, commendabilis conſtatque.] Duas poſtremas voces tametſi in Mſſ. legebantur, audacter expunxi. Sunt enim perperam hoc in loco repetitae ex linea 12. huius paginae. (ex initio §. 19.) quod fatebitur, ut ſpero, quisquis animum intendere voluerit. VALES.

CAPVT XIV.

1. *Cum per annos* IV. *imperaſſet et* X. *parvo minus.*] Immo aliquanto plus imperavit Valens. Quippe a fratre Auguſtus nuncupatus eſt anno Dom. 364. menſe Martio. Periit autem anno Dom. 378. die IX. menſis Auguſti: quod intervallum eſt annorum XIV. menſium IV. et aliquot praeterea dierum. Proinde fallitur Victor, qui in Epitome c. 46. ſcribit Valentem regnaſſe annos XIII. menſes V. et Socrates, itemque Sozomenus, qui in fine lib. VI. ait Valentem anno aetatis circiter quinquageſimo, imperii ſexto et decimo deceſſiſſe. VALES.

2. *Altius ſemet ferret.*] Marcellinum ſcripſiſſe exiſtimo, *ſemet efferret.* VALES.

Erga deferendas poteſtates — tardus] De hoc uſu vocis *erga* vide ad XVI, 10, 17. W.

Singulas ut domum propriam cuſtodiebat] Conf. Lindenbrog. ad XXVII, 6, 9. W.

In adaerandis reliquorum debitis.] Sic Mſ. Flor. Vulg. *in requirendis reliq.* quam lectionem illi excogitarunt, qui quid *adaerare* ſit, non intellexerunt. Gloſſ. ita interpretatur, *Adaerat*, ἐξαργυρίζεται, ἀποχαλκίζει. L. unic. C. ne rei mil. com. LL. 13. 15. 19. C. de erogat. milit. ann. L. 4. C. de milit. veſt. Inſcriptio Tit. 28. lib. 10. C. de collat. donator. vel relevator. aut translator. ſeu adaeratorum. *Adaeratae annonae,* L. 3. C. Theod. de erog. mil. ann. *Adaeratione adhibita,* LL. Wiſigoth. lib. 4. Tit. 5. l. 3. LINDENBR.

In adaerandis reliquorum debitis.] Reliqua functionis tributariae quae a provincialibus debebantur, aut indulgere ſubditis conſueverant Principes Rom. aut certe mediocri pretio taxare, puta pro equis militaribus tot ſolidos, pro militari veſte tot, et ſimiliter: ne ſuſceptores et compulſores infinita pretia a collatoribus exigerent. Reliquorum igitur debita ſunt idem hoc loco, ac reliqua debitorum. Ac fortaſſe ſic ſcripſerat Marcellinus, *in adaerandis debitorum reliquis non moleſtus.* *Praeclare in veteribus Gloſſis ea vox explicatur: *Adaerat*, ἐξαργυρίζεται: quam vocem uſurpat Ioh. Chryſoſtomus in caput 21. Matthaei Homilia 67. ubi eleemoſynam comparans tributariae functioni, ſic ait: οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δοῦναι μισθὸν τῆς μετακομιδῆς τῶν εἰσφερομένων. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα καμεῖν ἐξαργυρίζοντας. Id eſt: *Minime heic opus eſt pretium ſolvere pro translatione ſpecierum ſeu militaris annonae: nulla moleſtia ſuſcipienda eſt in adaerandis ſpe-*

ciebus. Paullo poſt ſic ait Chryſoſtomus: οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα παράπομπον εὑρεῖν τῶν καταβληθέντων. Quae ſic vertenda ſunt: *Non heic neceſſe eſt proſecutorem invenire, qui ſpecies illatas ad horrea proſequatur.* De his Proſecutoribus paſſim mentio fit in Codice Theodoſiano.* Ceterum idem fere Valentis elogium legitur in Victoris Epitome c. 46. [Cf. etiam Themiſtii Orat. VIII. pag. 101. — 120. W.] VALESIUS. Abſit tamen, ut hic aliquid mutandum cenſeamus. Etſi enim fortaſſe Valeſius et alii loquerentur *debitorum reliqua,* non *reliquorum debita,* ut ſcripſiſſe Ammianum teſtantur codices tot tam vetuſti; certe manus ideo vertenda non eſſet, et idem plane foret, aeque ac quum Cicero pro Plancio dixit c. 36. *triumphos gloriae laude ſuperare,* tamen lib. 2. epiſtol. 4. ſcripſit *quarum laudum gloriam adamaris;* quod novimus imitantem Trogum vel Iuſtinum ſcribere lib. VII. cap. 2. *gloria bellicae laudis finitimos terrebant,* ut lib. XVIII. fin. *bellicae gloriae laudes creverunt.* Et quum Cicero ſcribat in Bruto cap. 42. *obtrectatio invidiae,* Iuſtinus is ipſe in praefatione maluit *obtrectationis invidia.* Tales converſiones ſunt plures. GRON.

Reliquorum debitis.] Vide ad XVI, 5, 15. et Spartianum in Hadriano p. m. 65. W.

3. *Cum magna iuſtorum diſtinctione.*] Cum in Regio [et Colbert.] *ac Toloſ.* codice ſcriptum invenerim, *iuſtorumque diſtinctione,* non ſine cauſa locum ſic corrigendum eſſe cenſui, *cum magna iuſtorum iniuſtorumque diſt.* Ita enim loqui ſolet Marcellinus, ut notavi ad lib. 28. cap. 4. VALES.

Contradictori copia ſervata.] Id eſt ſervata domino vel ei cuius intereſt, facultate contradicendi petitori, et rem ſuam per ſe vel per procuratorem idoneum defendendi: quo pacto petitor accepti a Principe beneficii exſecutionem ſuſpendere iubebatur: et ille cuius bona impetrata ſunt, intra anni ſpatium ad Comitis rerum Privatarum examen querelas ſuas deferre poterat, ut dicitur in lege 27. Cod. Theod. de petitionibus. VALES.

4. *Potioribus ipſis.*] Longe melior, meo quidem iudicio, codicis Regii *et Toloſ.* ſcriptura eſt, *rebus ipſis id apertius monſtrare concedens:* id eſt ipſis aedificiis et operibus. Simile eſt, quod Graeci dicunt, αὐτὸ δείξει τὸ ἔργον. de quo Adagio dixi ad finem libri XXII. In vulgata autem lectione vox *ipſis* ſuperflua eſt et otioſa. [In Colbert. Mſ. lego, *ribus ipſis id ap. monſtr. conc.*] VALES.

5. *Magnarum opum intemperans appetitor.*] Valentis avaritiam plurimis in locis notavit Marcellinus. Cui ſubſcribit Nazianzenus Gregorius in Oratione funebri de laudibus D. Baſilii. Sic enim ait de Valente: Βασιλεὺς ὁ φιλοχρυσώτατος καὶ μισοχριστότατος, καὶ δύω μέγιστα ταῦτα νοσῶν, ἀπληστίαν καὶ βλασφημίαν. *Imperator ille amore lucri in immenſum flagrans, et odio Chriſti, ac duplici morbo laborans, impietatis ſimul atque avaritiae.* VALES.

Duritiam] obdurationem. Vid. Valeſ. ad XXI, 12, 14. W.

In crudelitatem propenſior.] Cedrenus in Valentis elogio eadem habet: ἦν δὲ Οὐάλης τὴν ἡλικίαν διμοιραίαν ἔχων, αὐθάδης τὸν τρόπον καὶ ὑπερήφανος καὶ πρὸς αἱμάτων χύσεις ἑτοιμότατος, ἔχων τὰς φρένας ἀσυμπαθεῖς, καὶ πάσης παιδείας ἀμέτοχος. *Valens*

ſtatura quidem ſuit mediocri, moribus autem ſuperbus et inſolens, ad fundendum ſanguinem promptiſſimus, omnis miſerationis expers, nullisque diſciplinis excultus. VALES.

6. *Quaeſtiones committere veteres vellet.*] Cum in Mſ. Regio [et Colbert.] ſcriptum ſit *veteris e vellet*, viderit lector eruditus, an cum ratione emendatum ſit a nobis hoc modo, *cum legibus lites omnes quaeſtionesque committere videri ſe vellet, etc.* VALES.

Iniurioſus alias.] In codice Regio legitur, *iniurioſus alia*, rectius, ut iam monui. [In Colbert. *iniurioſos alias*, pro *iniurioſus alias.*] VALES.

7. *Nigri coloris.*] In Mſſ. codicibus et vulgatis Editionibus hic locus absque ulla diſtinctione legebatur: *Nigri coloris pupula oculi unius obſtructa, etc.* Sed nos addita virgula locum diſtinguendum putavimus. In exemplari porro Regio ſcriptum erat, *migni coloris*, eademque ſuperſcriptum manu, *ignei:* [in Colbert. *inigni col.*] *in Toloſ. *piger, inigni caloris. pupula, etc.** VALES. Itaque aliud hic agendum reſtabat praeter interpoſitam diſtinctionem, et id quidem longe maioris ad hiſtoriam et Valentis faciem momenti; quod ſane non intelligo, qui non doctiſſimus Valeſius aut ſubodoratus ſit, aut non intenderit ſe ad ſubodorandum. Quid enim dubito ſub iſta corruptela celari *hysgini coloris?* Agitur enim non de crinibus, aut oculis, ſed ipſius cutis colore, quem ad ruboris iſtam ſpeciem vult acceſſiſſe. Color autem hysginus iam ab viris eruditis conſideratus affatim eſt, et olim a Plinio lib. IX. cap. 42, ubi quid affert Harduinus, quod non rapax ille accipiter ſuffuratus eſt ex Salmaſio in Plinianis Exercitationibus pag. 272? GRON.

8. *Illud autem praeteriri non convenit, quod cum oraculo tripodis, etc.*] Aliter Cedrenus et Zonaras, nec ſortis huius meminerunt, ſed noctu per quietem verſus quosdam Valenti inſuſurratos dicunt, monentes ad Mimanta ut pergeret, fatum ibi inventurus. Cedrenus: Πρὸ δὲ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἐθεάσατο κατόναρ ἄνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῷ·

Τάχος βάδιζε πρὸς Μίμαντα τὸν μέγαν,
Ἔνθα μόρος σε δεινὸς ἁρπάσει τάλαν. LINDENBR.

Quem moviſſe Patricium docuimus et Hilarium] XXIX, I. W.

ΑΙΛΑ ΚΑΙΟΜΕΝΟΙΣ ΚΑΡ.] In Mſ. Regio hoc ἀκροτελεύτιον ſic legitur: αἰαλι λαιομένο κάρ. Poſtrema quidem reſtitui poſſe mihi videntur hoc modo, κειαμένη πῦρ, ſupple τισιφόνη. Hoc enim acroteleution Homeri egregie huic loco convenit. Oraculum autem ipſum exſtat integrius in lib. XXIX. c. I. §. 33. [In Colbertino legitur: αἴαλι λαιομένοιο ἄρ.] VALES.

Inconſummatus et rudis.] Sic XXI, 10, 8. inconſummatum et ſubagreſtem. W.

Erythraeo oppido ſuperpoſitum montem Mimanta et Homerum ſcripſiſſe.] *Homeri locus, cuius etiam meminit Cicero ad Atticum Epiſt. 13. lib. 16. exſtat.* Odyſſ. γ. 172. παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα. Eumque in hac hiſtoria laudant Cedren.* et Zonaras in Valente: ὀνυπνισθεὶς οὖν (Οὐάλης) ἐπυνθάνετο, τίς ἂν εἴη ὁ Μίμας, καὶ τὶς τῶν λόγοις ἐσχολακότων ἔφη αὐτῷ, ὄρος εἶναι τῆς Ἀσίας τὸν Μίμαντα πρὸς τῇ θαλάσσῃ κείμενον. τούτου δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον ἐν Ὀδυσσείᾳ μεμνῆσθαι, λέγοντα, παρ' ἠνεμόεντα μίμαντα.

Experrectus e somno (Valens) *percontatur quis sit Mimas. Ibi quidam homo doctus respondet, esse montem Asiae ad mare situm, cuius et Homerus in Odyssea meminerit, ac ventosum appellet.* * Eustathius autem sic explicat: Μίμας δὲ ὄρος φασὶ κατέναντι Χίου, μεταξὺ Ἐρυθρῶν καὶ τοῦ ὑποκρήμνου, ἀπὸ Μίμαντος γίγαντος ἐν αὐτῷ κειμένου. LINDENBR.

Erythraeo oppido superpositum montem Mimanta.] Hic memoriae vitio lapsus esse videtur Marcellinus. Neque enim Erythris, sed Chio superpositum montem Mimanta Homerus cecinit in Odyss. 3. v. 172.

Ἢ ὑπένερθε Χίοιο παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα.

Quamquam non nego Erythras etiam monti Mimanti suppositas fuisse: id enim aperte significat Homerus in Hymno ad Neptunum, quem refert Herodotus in Homeri vita. Est et alter Mimas mons in Thracia, de quo loquitur Aristophanes in Nubibus, ut notat Scholiastes Comici et Suidas. VALES. Rectene an secus memoria lapsum dixerit Marcellinum vir praestantissimus, de eo disputantem vide Spanhemium ad Callimachi h. in Del. v. 67. p. 425. ed. Ernest. W.

9. *Inventus dicitur saxeus monumenti suggestus.*] Eadem Cedrenus, *et Zonaras in Valente. Cedreni verba haec sunt:* "Ὕστερον δὲ μετὰ τὴν τῶν πολεμίων ἀναχώρησιν ἀναζητούντων τινῶν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως εὑρέθη ἐν ᾧ ἐκρύπτετο οἰκήματι τάφος ἀρχαίου τινὸς ἐπιγεγραμμένος οὕτως· ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ ΜΙΜΑϹ ΜΑΚΕΔΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΤΗϹ. LINDENBR.

CAPVT XV.

1. *Nihil singuli licere poterant.*] Sic Accursius edidit: at in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum inveni, *singuli cere poterant:* et superscriptum eadem manu *ferre:* quod tamen minime placet. Mallemque sic emendare, *cum praeter se nihil singuli cernere poterant,* ut loquitur Marcellinus in lib. XXIX. cap. 1. §. 34. VALESIUS. Vide an non certius ad veterem scripturam sit, *nihil singuli scire.* GRON.

2. *Agminibus petivere densatis.*] In exemplari Regio legitur *densetis.* Neque hic solum, sed praeterea lib. XIV. c. 2. lib. XXII. cap. 8. lib. XXV. cap. 2. et lib. XXIX. cap. 5. fere in fine eamdem scripturam inveni: quae cur Editoribus tantopere displicuerit, caussam non video. Sic enim Virgilius loquitur in X. Aen. v. 432.

Postremo addensent acies.

et in XII. eiusdem operis v. 264. [ubi tamen Heynius *densate.* W.] et in lib. I. Georg. 248. 419. Sed et Sallustius in lib. 3. Hist. eodem modo dixit: *Ille subsidiis principes augere et densere frontem,* citante Eutyche Grammatico. [In Colbertino tamen MS. legitur, *densatis.*] VALES.

5. *Aetatem.*] Scribendum videtur, *iubebant nostris per min. litteras et legatum, ut se dederent statim fide retinendae salutis accepta.* VALES.

6. *Contemptatis ſcriptis*] Erneſtius: „Haud dubie legendum *contemplatis*, i. e. conſideratis. Sic etiam exhibet editio Stephaniana. Sed tamen verbum ſimplex *temptare* legitur in Excerptis de Theodorico: Nam ultima vita regni ſui *temptans eum diabolus*, volens ſectam Eunomianam ſequi etc. Hoc autem in loco *temptare* idem eſt quod *tentare*, ſenſu quidem haud dubie eccleſiaſtico. *Contentare* eſt in Verſione vulgata librorum ſacrorum Matth. 5, 41. ſed pro *cogere* poſitum, ut ſit frequentativum a *contendere*." W. *Temptare* pro *tentare* tantum non ſemper ſcriptum reperi in codd. tragoediarum Senecae, quorum penes me eſt collatio. ERF.

Adusque ipſa vitae diſcrimina.] In Regio codice ſcriptum inveni perinde ut in Flor. *defrumenta*, eademque manu ſuperſcriptum *detrimenta*. [In Colbert. *defrumenta*.] VALES.

10. *Et huiuscemodi tela.*] Lege *et cuiuscemodi tela*, vel *cuiusque modi*. VALES.

11. *Animadverſum eſt a noſtris iisdem telis barbaros uti, quibus petebantur; ideoque mandatum.*] Marii hoc inventum iam olim eſt, cum contra Teutones pugnaret. Plutarch. in Mario c. 25. Porphyrius in Horat. lib. 2. Satyra 1. v. 14. LINDENBR.

12. *Scorpio genus tormenti*] Vide ſupra XXIII, 4, 7. W.

13. *Vel fundae amento.*] In codice Regio perinde ac in Florentino [et Colbert.] ſcriptum reperi, *nullo ferme ali telo vel fundoris amento*: ut fortaſſe ita ſcripſerit Marcellinus, *vel funditoris amento incaſſum excuſſo*. Fundas porro etiam de onagris ſeu ſcorpionibus, tormentis bellicis, dixit Marcellinus in lib. XIX. c. 7. VALES. Utinam quale funditoris amentum conciperetur ab viro doctiſſimo aut intelligeretur, verbo uno eſſet annotatum, quum in univerſa antiquitate id genus funditori attributum vel ſemel ignorem. Ego autem ex Mſſta lectione ſolitus ſum haec ita pro Ammianeis habere, *nullo ferme alite telo vel funda ſeu amento incaſſum excuſſo*. GRON.

Rapiendi Valentis malis lucubrationibus quaeſiti.] Paene aſſentior Iano Grutero, qui ſcribendum eſſe coniiciebat *quaeſita*, id eſt opes quaeſitas. Sed fortaſſe nihil mutandum eſt, cum idem ex vulgata lectione ſenſus elici poſſit. Quod ſi quid mutare licitum eſſet, equidem mallem corrigere, *Valenti malis lucubrationibus quaeſiti*, ut vitetur ambiguitas. Eadem ſignificatione Hegeſippus in lib. V. quaerendi cupidinem dixit. [In cod. Colbert. legi, *rap. Valentis m. luc. quaeſti, etc.*] VALES.

CAPVT XVI.

1. *Perinthum*] Vid. XXII, 2. 3. W.

2. *Exindeque Serdicam aliam Macedoniae urbem.*] At Serdica Daciae Mediterraneae civitas eſt, non autem Macedoniae. [Cf. ſupra XXI, 10. W.] Quare cum in codice Regio optimo ac fideliſſimo [et in Colbert.] ſic inveniſſem, *pras Philippopolim, exindeque Serdicam, alia Macedoniam, etc.* non dubitavi quin a Marcellino ita ſcriptum fuiſſet, *pars Philippopolim, exindeque Serdicam, alii ad Macedoniam omni ſtudio ad prop. excogitato*

currebant. Et ita unius litterae adiectione locum ab Accurſio corruptum egregie reſtituimus. Quippe ab Hadrianopoli quae erat Aemimonti civitas, dextra quidem iter erat in Daciam, ſiniſtra autem in Macedoniam, ut patet ex Tabulis Geographicis. VALES.

5. *Saracenorum cuneus.*] Miſſus a Mavia Saracenorum Regina, ut ſcribit Socrates in cap. I. libri V. et Sozomenus. VALES.

Diverſis in locis retulimus] v. c. XIV, 4. XXIV, 2. W.

Ad ſortem magis expeditionalium rerum, quam ad concurſatorias hab. pugnas.] Saraceni enim magis ad furta et latrocinia quam ad pugnam ſeu ſtabilem ſeu ex concurſatione apti ſunt, ut notat etiam Procopius in lib. 2. Perſ. Σαρακηνοὶ μὲν γὰρ τειχομαχεῖν μέν εἰσιν ἀδύνατοι φύσει, ἐς δὲ τὸ ληΐζεσθαι πάντων μάλιστα δεινοί. et in lib. 2. de Aedificiis. Huiusmodi autem homines in expeditionibus quidem maximo uſui ſunt, dum aut pabulatores hoſtium, aut impedimenta intercipiunt: in obſidionibus autem prorſus inutiles ſunt, in quibus aut ſtabili pugna aut ex concurſatione pugnandum eſt, ut docet Marcellinus lib. XVI. cap. 2. et XXI, 13. Concurſatorias pugnas vocare ſolet Marcellinus, quas Graeci τὰς ἐκ διαδρομῆς μάχας; quibus opponuntur αἱ στάδιοι. Itaque emendandus Heſychius in σταδίη. Sic Livius in principio lib. XXVIII. concurſationi ſtabilem pugnam *et ſtatarium militem concurſatori* opponit. Porro non diſſimulanda eſt codicis Regii ſcriptura, in quo legitur, *ad fortem magis, etc.* ut fortaſſe ita ſcribendum ſit, *ad furta magis expedit. etc.* Sic furta bellorum dixit Frontinus in lib. 2. Strat. cap. 5. et alii multi. VALES.

6. *Crinitus quidam.*] Talis erat habitus Saracenorum, ut docet Hieronymus in Vita Malchi: *Ecce ſubito equorum camelorumque ſeſſores Iſmaelitae irruunt, crinitis vittatisque capitibus, ac ſeminudo corpore pallia et latas caligas trahentes.*: et Theodorus Mopſueſtenus in caput X. Hieremiae, Saracenos ait comam a fronte quidem detondere, retro autem intonſam demittere. Denique Plinius in VI. *Arabes,* ait, *mitrati degunt, aut intonſo crine:* cui ſubſcribit Claudianus in lib. I. de laudibus Stilichonis v. 156.

Hinc mitra redimitus Arabs.

Unde etiam in veteribus nummis Agbarus Arabum in Edeſſa Regulus, mitratus cernitur. VALES.

[*Quidam ex turma Saracenorum interfecti hoſtis iugulo labra admovit, effuſumque cruorem exſuxit. Quo monſtroſo miraculo territi Barbari, etc.*] Hic mos Saracenorum erat. Certe Lambertus Schafnaburgenſis, in Chronico usque ad annum 1077. deducto, de Epiſcopis Mogontiacenſi, Babembergenſi, Ratiſponenſi et Traiectenſi, Hieroſolymam petentibus, et a Saracenis in villa quadam circumſeſſis anno 1065. loquens ſcribit: *Dux Arabum ait, ſe omnibus quae haberent ſublatis, carnes eorum comeſturum, et ſanguinem bibiturum.* Marianus Scotus de iſto Duce Arabum, et de Gunthario vel Gunthero Babembergenſi Epiſcopo ſic loquitur in Chronico, anno 1065. *Epiſcopus vero per interpretem ait: Quid mihi facies? Et ille* (Dux Arabum) *dixit: Iſtum pulchrum ſanguinem gutturis tui ſugam, et ſuſpendam te ſicut canem ante caſtellum, etc.* Plinius Secundus in libri XXVIII. capite I. a comitiali morbo laborantibus idem Romae fieri in arena

indignatur his verbis: *Sanguinem namque gladiatorum bibunt, ut bibentibus populis procul ſint comitiales morbi: quod ſpectare facientes eadem arena feras quoque horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putant calidum ſpirantemque, et una ipſam animam ex oſculo vulnerum: cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoveri ori fas ſit humano.*] VALES.

Effuſumque cruorem exſuxit.] Pomp. Mela de Scythis Europaeis lib. 2. cap. 1. *Interius habitantium ritus aſperior, et incultior regio eſt: bella caedesque amant. Mosque eſt bellantibus cruorem eius, quem primum interemerunt, ipſis e vulneribus ebibere.* LINDENBR.

7. *Audaciae fracto.*] In Mſſ. Flor. et Regio legitur *audaciam fracto.* Sed in Regio codice ſuperſcriptum inveni, *audacia fracta:* quo modo ſcripſiſſe Marcellinum exiſtimo. VALES.

Murorum ambitum cet.] De magnitudine urbis et multitudine incolarum vid. Wernsdorf. ad Himerii Orat. [VII.] p. 80. et 116. W.

Inſularum ſpatiis.] Haud dubie emendandum eſt, prout in Regio codice legitur: *cum murorum ambitum inſularumque, ſpatiis immenſis oblongum, etc.* ubi inſulae ſunt domus, quae proprio parietum ambitu a vicinis aedibus disiunctae ſunt. VALES.

8. *His diebus efficacia Iulii Magiſtri militiae.*] Hoc Iulii Magiſtri militum per Orientem ſtrategema multis narrat Zoſimus in lib. IV. c. 26. [ubi vid. Reitemeier. p. 590. W.] Sed non hoc anno, verum inſequenti ſub initia Imperii Theodoſii actum id eſſe teſtatur. Hic porro Iulius Comes rei militaris antea fuerat per Thracias, ut retulit Marcellinus in bello Procopiano. Ἴουλλος dicitur a Libanio tum in Epiſtolis, tum in Orat. VALES.

Rectores Romanos omnes] nam magiſtratus publici penes Romanos manſere. Vide Valeſ. infra ad Excerpta §. 60. W.

9. *Potiores aetate.*] Mallem equidem hunc locum ita ſcribi et interpungi: *Scribant reliqua potiores, aetate doctrinisque florentes.* VALES.

COMMENTARIUS
IN
EXCERPTA
AUCTORIS IGNOTI.

Horum Auctor Excerptorum, *Anonymus Valesii* vulgo dictus, in magna merito est commendatione, quippe quem testes ut plurimum locupletissimos sequi Gibbonus ipse, laudum ille alias admodum parcus, non diffiteatur. W.

1. *Nepos ex fratre*] Reinesius: „Ex filia Crispi fratris Claudii natum ait Sigonius in Treb. Pollione." W.

Praeses Dalmatiarum.] Constantius Chlorus Praesidatum Dalmatiae administravit imperante Caro: eumque Carus in locum Carini filii Caesarem subrogare constituerat, ut docet Vopiscus in Carini gestis c. 17. extr. VALES.

Helena] Cf. Tillemont. IV, 130. 534. W.

E qua postea sex liberos.] Haec verba transscripta sunt ex Eutropii lib. IX. c. 22. quae in Hieronymi Chronico etiam leguntur. VALES.

Sex liberos Constantini fratres] Tres fuere fratres, Dalmatius, Iulius Constantius et Hannibalianus, tresque sorores, Constantia, Licinii Imperatoris, Anastasia, Bassiani Caesaris, et Eutropia, Nepotiani Consulis coniux. Cf. Tzschuck. ad Eutrop. IX, 22. p. 716. W.

2. *Natus Helena matre vilissima*] ex obscuriori matrimonio eius (Constantii) filius Eutrop. X, 2. ibique Tzschuck. ἐξ ὁμιλίας οὐ σεμνῆς γυναικὸς Zosim. II, 8. ubi v. Reitemeier. Cf. etiam Gibbon T. III. p. 11. W.

In oppido Naiso] cf. notam Valesii ad XXI, 10, 5. et Gibbonum l. c. W.

Literis minus instructus] minus iusto. Tillemont IV. p. 132. W.

Obses apud Diocletianum et Galerium] pignus fidei paternae. Aurelius Victor de Caess. c. 40. et Epit. c. 41. religionis specie obses tenebatur a Galerio. W.

Galerius obiecit ante pluribus periculis.] Inter cetera enim iussus est a Galerio Constantinus immanem leonem subsistere: quem quidem Constantinus occurrentem audacter excepit ac con-

fecit: ut scribit Praxagoras in libris de vita Constantini testante Photio in Bibliotheca, et Zonaras in Constantii Chlori Vita, pag. 246. Adde Nicephorum in lib. VII. cap. 29. VALES.

3. *In Sarmatas iuvenis equestris militans*] Tillemont. IV. p. 142. W.

4. *Veredis post se truncatis*] Idem tradit Zosimus II, 8. et Aurelius Victor de Caess. c. 14. ut, etiamsi fabulae similis videatur res, et apta ad movendam fugae suspicionem, ficta tamen non sit a Zosimo, id quod opinatus est Gibbon. T. III. p. 14. W.

Ad patrem Constantium venit] Tillemont. IV. p. 144. — *Bononiam* (Boulogne) *Gessoriacum* Ammian. XX, 1, 3. 9, 9. Ritter. ad Guthrium T. V. P. 3. p. 98. — *Post victoriam Pictorum* de Pictis reportatam. Tillem. IV. p. 145. — *Eboracum* (York) — *Constantinus omnium militum consensu Caesar creatus* vid. Tzschucke ad Eutropium p. 745. W.

5. *Caesares duo facti, Severus et Maximinus*] uterque a Galerio. — *Et quidquid Herculius obtinebat.* Haec Zosimus non habet. Vid. Reitemeier. p. 544. W.

6. *In Brittania.*] Sic in membranis Iac. Sirmundi exaratum est, ne quis forte mendum typographorum hic subesse existimet. Sed et in Rufi Festi Breviario *Brittaniam* ubique scriptum habet vetus codex Bibliothecae Regiae, Graecorum more qui Βρεττανοὺς dicunt. VALES.

7. *Ut gener apud socerum.*] Maxentium Galerii Maximiani generum fuisse, praeter hunc locum testatur veteris nummi inscriptio ab Eminentiss. Cardinale Baronio in Annalibus producta. Victor quoque in Epitome c. 40. *Is Maxentius carus nulli umquam fuit, ne patri, aut socero quidem Galerio.* Quamquam in vulgatis Victoris Editionibus legitur, *Is Maximianus, etc.* corrupte. Nam ex Historiae Miscellae lib. XI. ubi hic Victoris locus adducitur, apparet ita scribendum esse ut priore loco posui. VALES. Itaque mirabar, quid vellet Balusius, quum ad caput XXVI. Lactantii de mortibus persecutorum in emendatione huius ipsius loci sic agit, quasi haec numquam ab Valesio essent prodita, etsi ibidem ostendat tunc maxime haec verba ab eo inspecta fuisse. GRON.

Partes suas deseruisse.] In Panegyrico, qui dictus est Constantino Maximo, c. 3. id refertur his verbis: *Duxerat magnum Severus exercitum, et hostem suum perfidia desertus armaverat. Maiores postea copias Maximianus admoverat, et ipse transfugis circumcisus videbatur prospere refugisse.* Vide Aurelium Victorem c. 40. VALES.

Flamminia iussit auferri.] Gravius hic est ulcus, quam ut coniectura sanari possit. Deesse enim videntur nonnulla, quae ad Maximianum Herculium pertinebant. Nam quae proxime sequuntur, *Ille ad Constantinum refugit,* proculdubio ad Herculium spectant. VALES. Aliter Balusius ad caput XXVII. Lactantii; quippe quum putaret haec verba pertinere ad ea cum quibus coniunguntur, ideoque flammis tradi ea iussisse, quae auferri non possent, ut si quis insequi voluisset, utensilia, id est, res ad victum necessarias, non haberet, ut ibi dicit Lactantius, scribendum censet *flammis omnia.* At certe non eo usque tendit haec narratio, ut omnia corrumpi velle significet, sed in praedam militibus concedi tantum. Neque ista coniectura habet aliam ansam, nisi pri-

mas literas, quum sententia certe sit ei contraria: et vix dubito, quin ea saepe in mentem Valesio venerit, sed ut non sufficiens ab eo repudiata sit. Mihi videtur illud *fla* ortum esse ex ratione scribendi nota oĩa, ubi tandem litera o cum superscripto flexu coaluit; et auctorem scripsisse colligo, *omnia in via jussit auferri.* GRON. Legendumne *Flaminia* (via, *omnia jussit auferri?* Sed praeterea displicet *virorum.* W.

8. *In Illyrico Licinium Caesarem fecit.*] Maximiano Herculio X. et Galerio VII. Conss. qui annus erat Natalis Dominici 308. Licinius a Galerio Caesar factus est Carnunto, quae urbs Pannoniae est sub Illyrico comprehensa, ut scribit Idatius in Fastis, et Auctor Chronici, quod vulgo Alexandrinum vocant. [Vid. Ammian. xxx, 5. W.] Nec assentiri possum doctissimo viro, qui Licinium a Galerio Caesarem factum ponit anno Dom. 307. Etenim tum ex horum Excerptorum Auctore, tum ex libro 2. Zosimi c. 11. coll. c. 10. constat, Licinium tunc Caesarem esse nuncupatum, cum Galerius ex Italia in Illyricum, ab expeditione adversus Maxentium rediisset. Profectus autem est contra Maxentium Galerius anno Domini 307. quo etiam tempore Severus Caesar a Maxentio interfectus est; ut ait Auctor Excerptorum. Proinde ex Italia in Illyricum cum exercitu reverti non potuit nisi anno sequente. Ceterum Licinius ex Caesare Augustus postea factus est, anno ut suspicor 311. paullo ante mortem Galerii: quod indicat Auctor Alexandrini Chronici his verbis: Γαλέριος βασιλεύσας ἔτη ιϛ'. τελευτῶν ἐποίησε βασιλέα Λικίννιον. Movet me praeterea, quod Galerius Maximianus in edicto suo quod anno 311. emisit, nullam Imp. Licinii mentionem facit: cum tamen Constantinum Imp. nominatim appellet: ut credibile sit paullo post hoc Edictum Licinium a Galerio Augustum creatum esse. Certe Licinius in Fastis Cassiodori et Cuspiniani hoc anno Consul ponitur cum Galerio Maximiano VIII. Consule. Qui si iam ab anno 308. Augustus fuisset, iampridem Consulatum sine dubio gessisset. Namque Imperatores eo tempore simul atque Imperium adepti fuerant, Consulatum inibant. VALES.

Licinium Caesarem fecit] Rectius, ut videtur, alii numquam Caesarem, sed statim Augustum factum esse tradunt. Conf. Reitemeier. ad Zosim., II, 11. p. 545. et Gibbon. T. III. p. 35. W.

Persecutionis] Christianorum. Lactantius de mortibus persecutorum c. 33. Euseb. Hist. Eccles. VIII, 16. W.

Imperavit ann. XIX.] Annos quidem XIX. integros ac plenos imperavit Galerius, sed praeterea annos duos semiplenos seu cavos. VALES. Cf. Tillem. P. IV. p. 515. W.

9. *Severus Caesar*] Cf. Tillemont. T. IV. p. 37. 82. 136. 140. 517. *Maximinum* Idem ib. p. 240. — *Maxentius* Idem p. 151. ss. 549. et p. 161. 211. ss. W.

10. *Et in villa publica Appiae viae*] Ad Tres Tabernas, ut scribit Victor in Epitome c. 40. et Zosimus in lib. 2. c. 10. [ubi vid. Cellarius. Cf. etiam Wesseling. ad Itiner. p. 107. W.] Erant autem Tres-Tabernae in via Appia, ut patet ex D. Luca in Actis Apostolorum, tricesimo ab urbe milliario, ut scribit auctor Excerptorum: quod confirmat Itineraria Peutingerorum Tabula sic: *Ab urbe Appia via Bovillas m.* X. *Aricia m.* 3. *Tribus Tabernis m.* 17. Ex his patet falli Eutropium X, 5. [ubi v. Tzschuck. p.

748. W.] et Aurelium Victorem de Caeſſ. c. 40. qui Severum Ravennae occiſum eſſe ſcribunt. VALES.

11. *Galerius ſic ebrioſus fuit.*] At id de Maximino tradit Victoris Epitome c. 40. VALES.

A Praefecto] Praetorio. W.

12. *Conſtantinus apud Veronam victis ducibus tyranni.*] Conſtantinus v. Imperii ſui anno cum 40 millibus armatorum*) adverſus Maxentium profectus, Seguſienſium oppidum primo impetu cepit: poſt in Taurinatibus campis occurrentes Maxentii copias atque in his cataphractos equites profligavit. Hinc Mediolanum progreſſus, paullo poſt Veronam obſidere inſtituit, et Maxentii exercitum qui ad liberandam obſidione Veronam miſſus fuerat, fudit ac fugavit; ipſum Ducem Pompeianum occidit, ut tradit Auctor Panegyrici dicti Conſtantino. Cladis illius Veronenſis meminit etiam Aurelius Victor de Caeſar. c. 40. VALES.

Syro quodam genitum eſſe.] Victor in Epitome c. 40. idem dicit: *Sed Maxentium ſuppoſitum ferunt arte mulieris, tenere mariti animum laborantis auſpicio gratiſſimi partus, coepti a puero.* Cui ſubſcribit Auctor Panegyrici Conſtantino dicti: *Ille erat Maximiani ſuppoſitus, tu Conſtantii Pii filius.* VALES.

13. *Imperavit ann. ....*] Scribendum eſt *ann.* VI. ex veteribus Panegyricis Conſtantino dictis, et ex Auctore Alexandrini Chronici, qui Maxentii initium recte collocat anno Dom. 306. VALES.

Licinius] Tillemont. T. IV. p. 164. ſ. 559. 233. 255. ſſ. 295. 306. ſſ. W.

Nuptiis celebratis Gallias repetit.] Idem legitur paene verbis iisdem apud Zoſimum in lib. 2. c. 17. VALES.

15. *Senicionem*] Tillemont T. IV. p. 255. Idem mox dicitur Sinicius. *Aemonam* (Laybach in Carinthia) cf. Gibbon. T. III. p. 85. W.

16. *Ad Cibalenſem campum*] vid. notam ad XXX, 7. W.

Item] Fortaſſe, commate poſt *ferratorum* poſito, legendum *idem.* W.

17. *Valentem ducem limitis*] Tillemont. IV. p. 256. 261. — *In campo Mardienſe* Idem p. 256. W.

18. *Meſtrianus legatus.*] Huius legationis cuius princeps erat Meſtrianus, meminit Petrus Patricius in Excerptis legationum. VALES. Cf. Tillemont T. IV. p. 258. et 259. not. W.

Valens privatus fieret] Conf. Zoſim. II, 20. cum nota Reitemeieri p. 548. W.

Minorem Scythiam.] Sic dicta eſt pars Moeſiae, ad diſtinctionem maioris Scythiae illius, quam Scytharum innumerae gentes olim incolebant, ut ſcribit Iordanes in Geticis, ubi de Tomyri Regina: *In partem,* inquit, *Moeſiae (quae nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia eſt appellata) tranſiens, etc.* Et multo poſt: *Hernac quoque, iunior Attilae filius, cum ſuis in extremo minoris Scythiae ſedes elegit.* VALES.

---

*) Zoſimus II, 15. 90000. peditum, 8000. equitum fuiſſe refert. W.

19. *Ut filii Conſtantini* cet.] Tillemont T. IV. p. 270. 281. 303. 353. ſſ. Gibbon T. III. p. 91. not. 92. W.

20. *Licinio, Conſtantino.*] Supple *Conſulibus.* Is erat annus Dom. 319. quo Conſtantinus Auguſtus V. et Licinius Caeſar Conſules fuerunt. VALES.

Repentina rabie ſuſcitatus Licinius.] Haec periodus transſcripta eſt ex lib. 7. Oroſii cap. 28. VALES.

21. *Gothi.*] Immo Sarmatae duce Rauſimodo, ut narrat Zoſimus in libro ſecundo c. 21. VALES. Rittero ad Zoſimi l. c. pag 548. ed Reitemeier. huc pertinere videntur numi Conſtantini cum inſcriptione: Victor Goth. W.

Per neglectos limites] Conf. Reitemeier. ad Zoſimum p. 558. W.

22. *Item parabatur*] Forte ſcribendum eſt, *interim parabatur.* VALESIUS. Poſſis cogitare *ſed iam parabatur* aut *ſed comparabatur.* GRON.

23. *Amandus.*] Zoſimus Ἄβαντον vocat II, 23. [Falſo. vid. Heyne ad Zoſim. p. 634. W.] Sigonius in libris de imperio Occidentali, Abanta nominat corrupte. VALES.

24. *Circa Hadrianopolim.*] Haec inſignis Conſtantini victoria contigit anno Dom. 323. Criſpo III. Conſtantino III. Coſſ. ut ſcribit Idatius in Faſtis: *His Conſſ. bellum Hadrianopolitanum die* V. *Nonas Iulias, et bellum Chalcedonenſe* XIV. *Cal. Octobr.* Quae iisdem verbis Graece referuntur in Chronico Alexandrino, niſi quod Conſulatu Paulini et Iuliani, et V. Cal. Iulias, non autem V. Nonas ea contigiſſe dicuntur. Sed verior Idatii narratio eſt: eamque confirmat Conſtantinus ipſe in lege I. Cod. Theod. de veteranis *Veterani,* ait, *qui ex die* V. *Non. Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria univerſo orbi inluxit, et qui poſtea apud Nicomediam miſſionem meruerunt, etc.* Quae lex lata eſt Paulino et Iuliano Coſſ. ſic enim emendanda ſubſcriptio. In Calendario denique quod primus edidit Herwartius, haec Conſtantini victoria ſic notatur: V. *Non. Iulias fugato Licinio, Circenſes miſſus* XXIV. VALES. Cf. Tillemont. T. IV. p. 300. ſ. W.

25. *Martinianum ſibi Caeſarem* [fecit] Zoſim. II, 25. Μαρτινιανόν, ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ὄντα (Μάγιστρον τοῦτον ὀφφικίων καλοῦσι Ῥωμαῖοι) Καίσαρα καθίστησι. Cf. Tillemont. T. IV. p. 304. 310. W.

26. *Cum claſſe*] non ita tamen, ut claſſi praeeſſet. Vid. Reitemeier. ad Zoſim. p. 548. et Heynium ibid. p. 634. W.

27. *Chryſopolim*] (Scutari) Tillemont. T. IV. p. 307. — *Aliquaca* Idem p. 299. Conf. Valeſius ad Ammian. XX, 8, 1. W.

29. *Herculii Maximiani ſoceri ſui.*] Tota haec periodus ex Oroſii lib. 7. translata eſt. VALES.

Tumultu militari exigentibus in Theſſalonica iuſſit occidi] Eutrop. X, 6. contra religionem ſacramenti Theſſalonicae privatus occiſus eſt. Vid. ibi Tzſchuck. Conf. etiam Gibbon. T. III. p. 110. W.

In quantum exercere potuit.] Ultimam vocem ſine qua ſenſus vacillabat, ſupplevi ex cap. 28. Oroſii, qui viciſſim ex hoc Auctoris noſtri loco emendandus eſt. VALES.

30. *Romae desideravit aequari*] Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 4. W.

Quaesitis ei undique civibus.] Adeo ut Hieronymus in Chronico lib. II. p. 181. non veritus sit dicere, Constantinopolim a Constantino dedicatam fuisse paene reliquarum urbium nuditate: quo magis Eunapio fides haberi potest, qui in Aedesii vita p. 41. ed. Commelin. haec de Constantinop. populo dicit, τὸν μεθύοντα δῆμον, ὃν Κωνσταντῖνος τὰς ἄλλας χειρώσας (lege χηρώσας) πόλεις ἀνθρώπων εἰς τὸ Βυζάντιον μετέστησε. *insanam populi multitudinem, quam Constantinus, exhaustis prope ceteris urbibus, Byzantium transtulit.* VALES. Cf. Gibbon. T. IV. p. 40. Wernsdorf. ad Himerii Or. in laudes Cpoleos p. 116. ed. Harlef. W.

Senatum constituit secundi ordinis] ἑτέραν βουλήν Sozomen. II, 32. Vid. Valef. ad Ammian. XXII, 9, 2. — *Claros vocavit.* Romae Senatores dicebantur Clarissimi. W.

31. *Implorantibus Sarmatis auxilium tulit*] anno 334. Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 6. et Tzschuck. ad Eutrop. p. 767. W.

Per Constantinum Caesarem] Ritter l. c. p. 5. W.

Ariarici Regis.] Ariaricus Rex erat Gothorum, ut refert Iordanes in Geticis. VALES.

32. *Servi Sarmatarum*] Limigantes. Vid. Ammian. XVII, 13. W.

33. *Primus Christianus excepto Philippo.*] Haec et sequentia ex lib. 7. cap. 28. Orosii exscripta sunt, qui ut nobis ad hunc locum emendandum auxilio fuit, sic vicissim ex Auctore nostro corrigendus est. VALES.

34. *Paganorum templa claudi*] Cf. Tillemont. T. IV. p. 323. — *Gothorum — delevit* Idem p. 393. 395. W.

35. *Calocaerum*] camelorum actorem. Cf. Gibbon. T. IV. p. 182. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 7. — *Dalmatium* Ritter. l. c. Reitemeier. ad Zosimum p. 561. Post *Dalmatii* addendum *Caesarem fecit* ex Valesii ipsius nota ad Ammian. XIV, 1, 2. ubi etiam de Annibaliano monuit. Conf. insuper Ritterus l. c. p. 7. 8. Gibbon. T. IV. p. 178. inprimisque Tzschuck. ad Eutropium p. 774. — *Constantina* cf. not. ad Ammian. XXI, 1, 5. — *Ripam Gothicam* i. e. Thraciam, Macedoniam et Achaiam. *Villa publica* Achyrone. *Obiit* a. 337. Cf. Ritter l. c. p. 8. 9. W.

36. *Nepos*] Iulius Nepos. — *Ad Portum urbis Romae* (Porto) cf. Ritter. l. c. p. 288. — *Factus est* Glycerius *Episcopus* Salonae in Dalmatia. — *Orestes Patricius* quem ipse Magistri militum iure exercitum in Galliis suscipere iusserat. Ecdicium in aula sibi praelatum indigne videtur tulisse. W.

A suis occiditur] „a Viatore et Ovida Comitibus. Eugipius in vita Severini c. 25." Reinesius. W.

37. *Augustulus, qui ante regnum Romulum.*] Romulus Augustus vero nomine dicebatur: sed ob puerilem aetatem vulgo Augustulus ὑποκοριστικῶς vocabatur, ut scribit Procopius in lib. 1. Goth. initio. Cui accedit Evagrius in lib. 2. cap. 16. Cedrenus pag. 188. Ῥωμύλος ἐπίκλην Αὐγουστάλιος. Malchus certe in lib. 1. Hist. Byzantinae Augustum vocat Orestis filium, non Augustulum. et in veteribus Nummis dicitur IMP. C. ROMULUS AUGUSTUS.

P. F. AUG. quamquam nonnulli Momylum vocant gravi errore. VALES. Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. I. p. 289. W.

Romulus a parentibus vocabatur] Avus maternus fuerat Romulus Comes, legatus ille a. 449. a Valentiniano missus ad Attilam. W.

Cum gente Scyrorum] incolarum eius regionis, cui Odoacer ipse imperabat. Hi cum Alanis aliisque nationibus Gothicis in exercitu Romano, non ut socii, sed stipendiarii militantes, negata, quam postulaverant, tertia parte agrorum Italiae, seditionem moverunt. Procop. de B. Goth. I, I. W.

38. *Sanguinem*] vitam, ut infra §. 43. et 54. — *Sex millia solidos* aureos (circiter 20000 imperiales nostrae monetae.) — *Misit eum intra Campaniam* in villam Campanam, quam Lucullus olim possederat. Iornandes de rebus Geticis c. 46. in Lucullano Campaniae castello exilii poena damnavit. W.

Orestes Pannotos.] Scribendum videtur *Pannonius* ex Prisco Rhetore pag. 24. a quo etiam Orestes saepe Notarius Attilae dicitur. VALES.

Eo tempore quando Attila ad Italiam venit] Hoc falsum est monente Gibbono T. VIII. p. 390. W.

39. *Postquam factus est Imperator Zeno a filio suo Leone*] Leo Thrax, dictus etiam Magnus, quia filium non habebat, paullo ante mortem suam Zenonem generum succedere sibi iussit. Quem cum aspernarentur cives Constantinopolitani, Leo iunior, Zenonis filius Imperator factus est, re tamen sic disposita, ut is patrem in societatem imperii adsumeret. Filius autem iam eodem anno mortuus est. W.

In arma] in armis. W.

40. *Quia patellas in genucula non habuisset*] Reines. „ἐπικληθεὶς ἀγόνατος. Chron. Alex. p. 442." W.

Quia — habuisset] Barbara constructionis ratio pro accusativo cum infinitivo. — Rem ipsam ut admissuri sint Anatomici, vehementer vereor. W.

Providentissimus] In hanc vero laudem alii scriptores non consentiunt. — *Genti suae* Isauris. W.

41. *Basiliscus ipse primus senator*] et frater Verinae, viduae Leonis senioris. — *Arripuit imperium.* Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. I. p. 290. W.

42. *Novam*] oppidum Moesiae. W.

43. *Quia — metuentes*] quia metuebant. — *Intra cisterna sicca.* Alii in castellum Cappadociae missum tradunt. Cf. Ritter. l. c. p. 295. W.

44. *Tuitus est*] passive. W.

45. *Aedico dictus.*] Is esse videtur Edeco Legatus Attilae, cuius meminit non semel Priscus in Excerptis legationum, et Iordanes in Geticis. VALES.

Severini monachi] cuius vita etiamnum exstat. Vid. Marc. Velseri Opera ed. Norimberg. 1682. c. 7. et 32. — *Ad locum* eo loco. W.

46. *Barbari*] Gothi. — *Odoacer.* Cf. Ritter. l. c. pag. 291 Gibbon. T. VIII. p. 395. W.

48. *Rugos*] in iis terris habitantes, quae nunc Austria et Moravia dicuntur. W.

49. *Dum* donec *adveniret* Zeno. — *Superveniente Theoderico missus* est Theodericus. W.

50. *Ad fluvium Sontium* (Zongo prope Aquileiam). W.

51. *Tufa Magister militum.*] Huius meminit Ennodius in Vita S. Epiphanii, et Historia Miscella in lib. XVI. quem primus edidit Gruterus ex membranis Bibliothecae Palatinae. VALES.

53. *Fausto et Longino. His consulibus*] anno 490. — *Clausum per triennium Ravenna* Cf. Ritter. l. c. p. 298. — *Factum est usque ad sex solidos modius tritici* ita crevit annona, ut modius tritici esset sex solidis. — *Caput Senati* i. e. Praefectum Urbi. Conf. de eo Corsini de Praeff. Urbi p. 366. 368. 369. W.

Pierius Comes Domesticorum] Hic Comes Pierius memoratur ab Eugippio in Vita Severini. VALES.

54. *Olybrio Cos.*] anno 491. W.

Levila Magister militum.] Libella dicitur anonymo Fastorum Auctori, quem primus edidit Cuspinianus: sed hic eam pugnam refert Consulatu Fausti et Longini, perperam: cum praeter horum Excerptorum Auctorem Cassiodorus etiam in Fastis eam ponat Consulatu Olybrii iunioris, qui fuit annus Natalis Dominici 491. VALES.

In fluvio Veiente] aliis Bidens dicitur, hodie Bedese vel Ronco. Vid. Murator. Geschichte v. Italien Th. 3. S. 293. — *Thelane.* Reinesius: Tilonem. W.

55. *Dum ei Odoachar insidiaretur.*] Conf. Ritter. l. c. p. 303. W.

56. *Quis ubi*] pro *ubi quis.* Sic *quis quod* §. 73. W.

57. *Faustum*] Idem videtur esse qui Festus paullo ante memoratus. W.

58. *Mater Ererileva.*] Erelieva Theoderici mater dicitur a Iordane in Historia Gothorum: in libro XV. Historiae Miscellae Trilewa *pro Erilewa;* Lilia ab Aimoino in lib. I. Historiae Francorum, capite X. VALES.

59. *Bonae voluntatis.*] Sic §. 48. Odoacer bonae voluntatis fuisse dicitur: quae locutio non est ita barbara, ut prima fronte videri potest. Nam et Velleius Paterculus in fine lib. 2. eam usurpat, cum ait: *Ex quo apparet Varum sane gravem et bonae voluntatis virum:* et ante Velleium Plancus in Epist. ad Ciceronem 8. lib. X. Hos Graeci eleganti vocabulo *εὐπροαιρέτους* vocant. Sic enim Artemidorus in lib. 2. de Hercule. *Apud Senecam in libro I. de Clementia capite 13. *bonae ac fidae voluntatis ministri* dicuntur pro benevolis: et in libri de Vita Beata capite 8. Adde his Sallustium in Oratione ad Caesarem de Rep. ordinanda.* VALES.

Pergentibus] successoribus eius. W.

60. *Sic gubernavit gentes in uno Rom. et Gothorum.*] Romanorum enim religionem fidemque integram et intactam servavit: nec quisquam e Rom. ad Arianam sectam transire vi tormentisque compulsus est. Quinimmo Gothis ad Romanam transire fidem tuto licuit. Nemo praeterea, qui ad Christiani cul-

tus Ecclesias confugisset, a Gothis per vim abstractus est. Magistratus publici penes Romanos manfere, nec ullus Gothus eos gessit. [Cf. xxxi, 16, 8. W.] Adhaec permissum semper est Romanis, ut ab Orientis Imperatore quotannis Consulatus honorem acciperent. Unde et Eutharicus ipse a Iustino Augusto Consularem trabeam accepit, teste Cassiodoro in lib. 8. Epist. 1. Haec Procopius in lib. 2. Goth. pag. 220. a Theoderico et successoribus eius religiose servata esse dicit, nullamque ab iis legem esse latam. VALES.

Militia Romanis sicut sub Principes esse praecepit] in re militari eum servavit morem, qui sub Imperatoribus obtinuerat. — *Secundum Edictum suum* propter edicta sua. *Quem*. Sic §. 66. *omnia, quod*, §. 71. *Palatium quem*, §. 96. *saxum ingentem*, aliaque eiusmodi multa. W.

61. [*Et utilis Gothus.*] Id est, dives Cothus imitatur luxum locupletium Romanorum. Sic *utilis* a Gregorio Turon. passim pro locuplete sumitur, ut v. c. in libri 4. cap. 3.] VALES. Dubites an legendum sit *vilis*. W.

62. *Quidam*] Amandat Reinesius ad Ioannem Magnum, Upsal. Archiepisc. l. 9. Goth. hist. 29. e Iustiniano Veneto. W.

Et dum aliud sese non esse facturum.] Lege, *et tum aliud, etc.* Simile iudicium Claudii Augusti refert Suetonius in Claudio, cap. 15. VALES.

63. *Augofladam*] (in prima edit. Valesii est *Anglofladam*) Reines. adscripsit: „Chlodovei filiam, alii sororem dicunt. *Uxorem* Ermenbergam *habuit* in Moesia.“ W.

Unam nomine Arevagni.] Procopius in lib. 1. Goth. Θευδιχοῦσαν vocat. Iordanes et Auctor Historiae Miscellae in fine lib. XVI. Theodericum duas habuisse naturales filias scribunt, Theudigotham, et Ostrogotham: quarum alteram Alarico, alteram Sigismundo Gundobadi Burgundionum Regis filio copulavit. Sigismundum quidem Theoderici filiam duxisse, testis est Ennodius in Vita Epiphanii, in Oratione Epiphanii ad Gundobadum. VALES.

64. *Facta pace cum Anastasio.*] Vide Cassiodorum in lib. 1. Ep. 1. VALES.

65. *Intentio*] contentio de episcopatu. W.

Ambulavit Rex Theodericus Romam] anno 500. Cf. Ritter. l. c. p. 303. W.

66. *Ad Palmam populum adlocutus.*] Hunc Theoderici ingressum in Urbem, et adlocutionem ad populum commemorat vetus Auctor in Vita S. Fulgentii cap. 13. *Contigit, ut B. Fulgentius in loco qui Palma aurea dicitur, memorato Theoderico Rege concionem faciente, Rom. Curiae nobilitatem, decus, ordinemque distinctis decorum gradibus adspectaret, et favores liberi populi castis auribus audiens, qualis esset huius saeculi gloriosa pompa cognosceret.* Ceterum hic locus *Palma aurea* dictus, videtur fuisse prope Curiam et forum. Ac fortasse eadem est domus Palmata, cuius meminit Cassiodorus in lib. 4. Ep. 30. *Erat et prope Ravennam locus dictus Ad Palmam, in quo Christiani Martyres necabantur, ut est in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Maii.* VALES. Muratorius Gesch. von Italien Th. 3. S. 317. magnum oecum in Palatio esse putat. W.

67. *Per*

67. *Per tricennalem triumphans.*] An forte legendum eſt, *per decennalem,* ut haec Theoderici pompa ad decennalia eius referatur. Ingreſſus autem eſt Romam Patricio et Hypatio Coſſ. anno Domini 500. regni autem ſui anno octavo. Itaque ſi decennalia tunc celebravit Theodericus, toto biennio anticipavit, quod non inſolens fuiſſe eruditi ſciunt. VALES.

Donavitque pop. Rom. et pauperibus annonas.] Idem refert Caſſiodorus in Faſtis, Patricio et Hypatio Coſſ. et Procopius in Hiſtoria Arcana, pag. 117. et Aimoinus in principio libri 2. VALES.

Seu ad recuperationem.] Id eſt, *reparationem moenium.* [*Recuperare* enim tum dicebant pro *reparare.*] VALES.

68. *Regi Vandalorum Tranſimundo.*] Vide Caſſiodorum in lib. v. Epiſt. 43. VALES.

Fecit Patricium] Patricii illis temporibus Praefectos Praetorio dignitate praecedebant. Conf. Caſſiodor. in formula Patriciatus Variar. VI, 2. p. 185. ed. Forner. Pariſ. 1583. et Cod. Theodoſ. P. II. p. 72. ſſ. ed. Ritter. W.

70. *Alia germana ſua.*] Forte ſcribendum eſt, *filiam germanae ſuae.* Idque ex Caſſiodoro lib. 4. Epiſt. 1. et Hiſtoria Miſcella in lib. 16. et ex Procopio in lib. 1. Goth. qui Amelobergam hanc vocat, Amalafridae filiam. VALES.

Alia germana] Reineſ. „Amalberga. Aimoin. de geſtis Francor. l. 2. c. 19. Sororis filia fuit.“ W.

71. *Muros alios*] Reineſ. „Spoletum inprimis excoluit. Caſſiodor.“ — *Ticenum* Ticinum (Pavia). W.

73. *Hoc augurium habebat*] id inſtituit. — *Solidum* circiter tres Imperial. et octo groſſos noſtrae monetae. v. not. ad Ammian. XXV, 8, 15. W.

74. *Regnum*] diadema. W.

77. *Feſtinus*] Nihil mutaverim, quamquam legi poſſit *Iuſtinus.* — *Obſequium* ſatellites. W.

79. *Sic obruto ſenſu.*] Legendum videtur, *bruto ſenſu.* Theodericum ſane ἀγράμματον fuiſſe Procopius docet in lib. 1. Goth. ὡς ἄρα οἱ Θευδέριχος τελευτήσειε καὶ περὶ γράμματων οὐδὲ ὅσον ἀκοὴν ἔχων. Nihilo literatior iisdem temporibus in Oriente regnabat Iuſtinus, qui ne nomen quidem ſuum ſcribere noverat, Itaque ut ſanctionibus ſubſcriberet hoc excogitatum eſt. Tabellae ligneae formae quatuor literarum IVST. inciſae ſunt, per quas calamum encauſto tinctum Iuſtinus miniſtro manum regente ducebat, ut ait Procopius in Anecdotis. VALES. Conf. Ritterus ad Guthrium T. V. P. 3. p. 328. W.

Rex Theodericus] „Panvinius Lib. 1. Annal. Veron. c. 6. Theodericus Rex Latinae et Graecae linguae peritus. Amalaſunta filia eius doctior, Theodahathus doctiſſimus fuere. Simile de Iuſtino ἀναλφαβήτῳ narrat Procopius Anecd. p. 14.“ Reineſ. W.

80. *Eutharico*] Cilligae cognomine. Gener erat regis, cuius filiam Amalaſuntham in matrimonio habebat. W.

81. *Quare Iudaei — iactaverunt*] Niſi coniectura me fallit, ſenſus loci hic eſt „Iudaei a Chriſtianis ad baptiſma ſuſcipiendum coacti, ut his viciſſim aegre facerent, conſecratas oblatas in fluvium proiecerunt.“ Alium ſcriptorem, qui idem tradiderit, ne-

que ego novi nec reperire potuit vir multae lectionis, Muratorius (Gesch. v. Italien Th. 3. S. 376.). W.

Consurgentes ad Synagogas.] Idem Romae contigisse docet Cassiodorus in Ep. 43. lib. 4. VALES. Mediolanenses quoque Iudaeos multum illo tempore vexatos esse apparet ex eiusdem Cassiodori Ep. 37. lib. 5. W.

Mox eas incenderunt: quod et in cena eadem similiter contigit] Haec fateor me non intelligere. Forsitan puncto post *incenderunt* posito, legendum: *quod et in Roma scena eadem similiter contigit.* Qua correctione admissa longe apertior est nexus loci cum sequentibus, ubi culpam Ravennatium omnis populus Romanus luisse dicitur. Nisi forte non incolas urbis Romae, sed omnino Romanos, Gothis oppositos, intelligi auctor voluit. W.

82. *Triwane Praeposito Cubiculi.*] Hic est, ni fallor, quem Boethius in libro primo de Consolatione, Triguillam vocat, regiae Praepositum domus. VALES.

Frustati.] Scribendum puto *fustati*, id est *fustibus verberati.* VALES.

83. *Idem.*] Legendum videtur *ibidem.* VALES.

85. *Cyprianus, qui tunc Referendarius.*] De quo vide Epistolam 40. libri v. Cassiodori, ubi Referendarii officium sic describitur: *Interpellantium siquidem confusas querelas distincta relatione narrabas: et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant, etc.* De eodem Cypriano Boethius in lib. I. de Consolat. loquitur his verbis: *Ne Albinum Consularem virum praeiudicatae accusationis poena corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui.* VALES.

86. *Deducit falsos testes.*] Basilium scilicet, Opilionem, et Gaudentium, ut ibidem Boethius scribit. VALES.

Rex dolum Rom. tendebat.] Boethius sic narrat: *Meministi, inquam, Veronae, cum Rex avidus communis exitii, maiestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre conaretur, universi innocentiam Senatus quanta mei periculi securitate defenderim.* VALES.

87. *Cum fuste occiditur.*] Iustino Augusto II. et Opilione Coss. occisus est Boethius in territorio Mediolanensi, ut scribit Marius in Chronico; sequenti vero anno quo Philoxenus et Probus Consules fuerunt, occisus est Symmachus Patricius Boethii socer Ravennae, teste eodem Mario. VALES.

In agro Calventiano] Calvenzano in territorio Mediolanensi. W.

88. *Iohannem Sedis Apostolicae Praesulem*] primum huius nominis episcopum Romanum, successorem Hormisdae. W.

Ut reconciliatos haereticos in Catholica restituat religione.] Alii sic exprimunt: ut Arianis reddat basilicas. W.

90. *Fanestrem*] Fanum s. Fanestrum, oppidum Umbriae, hod. Fano. *Campanum* Capuensem. W.

94. *Scholasticus*] Hoc nomine dictos tum temporis constat patronos caussarum. W.

96. *Athalaricum in regnum constituit*] Mortuus enim erat Eutharicus. W.

I N D E X I.

HISTORICUS ET GEOGRAPHICUS.

(Primus numerus eſt librorum, ſecundus capitum, tertius ſectionum. Exc. ſunt Excerpta.)

A.

B.

C.

E.

G.

H.

Nemetae,

O.

Q.

R.

Uſa-

X.

Z.

INDEX II.

STATUS AULICUS, CIVILIS ET MILITARIS IMPERII ORIENTALIS ET OCCIDENTALIS AMMIANI AETATE.

A.

4) Adparitor Praefectianus — Praesidialis. 17, 3. 6.

5) Adparitionis Praefecturae Praetorianae princeps. 15, 3, 8. 16, 8, 3. v. Princeps.

6) Adparitio (Praefecti Urbi) 15, 7, 3.

7) Adparitor Rationarius. 18, 5, 1.

8) Adparitores potestatis Vicariae per Italiam. 27, 7, 5.

Advocati quales Ammiani aetate fuerint, vide 30, 4, 8. ss.

Aediles Decuriones municipiorum 28, 6, 10. ubi vid. Vales.

Agens palatii curam 14, 7, 19. v. Cura.

Agentes in rebus. Horum alii in specialibus negotiis et propter caussas singulares in provincias mittebantur (Staatsboten), alii ad certum tempus in provinciis positi id munus habebant, ut, si quid adversus Imperatores nefario susciperetur consilio, explorarent et scrutarentur, iidemque Consulum nomina, victorias Augustorum et edicta provincialibus nuntiabant (Staatsagenten). Ad hanc quidem classem referendi sunt Curiosi, qui tamen apud Ammianum non nominatim occurrunt. Curiosus fieri nemo poterat, nisi qui Agens in rebus esset: Agentum autem multi ad munus illud, quandoquidem et per se quaestuosum erat et coniuncta cum eo evectionum cura saepe lucelli aliquid dabat, summo studio adspiraverunt.

Ab Ammiano Agentes in rebus pluribus locis commemorantur, quorum pauci historicum habent usum. Sic videtur Gaudentius, Iuliano speculator a Constantio appositus (15, 3, 8. 16, 8, 3. 21, 7, 2.) e Curiosorum numero fuisse. — Agentum scholam fuisse Palatinam, e lib. 16. c. 5. §. 11. intelligitur, ubi mentio fit consortii eorum. Rapaces esse putavit Iulianus, ut ex eodem loco pater, et plerosque in exordio principatus palatio expulit, 22, 7, 5. ubi vid. Vales. Militaverunt etiam in exercitu, vid. 16, 5, 11. (expansa *chlamyde*) et Cod. Theodos. Lib. 6. Tit. 35. Tom. II. p. 234. Ritter.

Omnino conferri velim Gothofredi Paratitlon ad Cod. Theodos. Lib. 6. Tit. 27. T. II. p. 163. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 103. ss. Vales. ad 15, 3, 8. 16, 5, 11. 8, 3. 22, 7, 5. et de calumniis eorum rapinisque Libanii Orat. funebr. in laudem Iuliani T. I. p. 567. ed. Reisk.

Agens scholam Scutariorum secundam 26, 1, 5. haud dubie i. q. Tribunus, nam paullo ante dicitur Scholae primae Scutariorum Tribunus. — Vid. etiam 21, 8, 1. ubi est: cum Scutarios ageret.

Agens pro Praefectis i. e. Vicarius 14, 5, 7. ubi Agentem pro Praefectis ab Agente pro Praefecto sic differre statuit Valesius, ut illum dicat codicillos dignitatis ab Imperatore accepisse, hunc eum esse, cui Praefectus Urbi vel Praefectus Praetorio in speciali negotio vices suas mandaverit.

Alamanni copiae auxiliares (in Britannia) 29, 4, 7.

Antepilani, dicti etiam Antesignani, in prima acie ante signa pugnabant 16, 12, 20. metaphorice, 28, 1, 46. Salmasius de re milit. Romanor. p. 206. et 212. eosdem putat fuisse, qui fuerint Campiductores. Vid. etiam Nast. Röm. Kriegsalterthümer p. 83. ss.

Armaturae milites fuere in comitatu Imperatoris. Horum duae scholae recensentur in Notitia Imperii (ed. Graev. in Thes. Antiquit. Rom. T. VII. p. 1502. ed. Genev. 1623. p. 103.) Armaturae scilicet senio-

Campidoctores 15, 3, 10. i. e. qui scientiam armorum et omnes armaturae numeros militibus tradunt. (Exercitienmeister) Dicuntur etiam Campiductores, sed auctore Valesio ad l. c. minus bene. Idem tamen ad 19, 6, 12. Campiductores a praeeundo dictos (Furierschützen) diversosque a campidoctoribus fuisse concedit. vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 1012. 1014. T. II. p. 474.

Candidati. Apud Ammianum nonnulli militares occurrunt, electi e Scholarium numero propter pulchritudinem et proceritatem. Duae erant eorum scholae, iuniorum et seniorum, ac sumebantur ex iis tribuni. Vid. 15, 5. 16. 25, 3, 6. 31, 13, 14. 15, 8.

Capita scholarum 25, 10, 8. ad quem locum Valesius eosdem esse putat, quos Capita contuberniorum vocat Vegetius II, 8. et 13. Erant igitur praesides et rectores Scholarium pacis tempore in iisdem aedibus, foris sub eodem tentorio habitantium, non dissimiles iis, quos nunc Corporales appellari audimus.

Castrensis (sacri Palatii) sc. Comes (Hausmarschall) titulum et dignitatem habebat Viri Spectabilis. Ei parebant, quicunque Imperatori semper aderant et quocunque iret, eum comitabantur ad obsequium parati (in officio erant) e. g. paedagogiani, cubicularii, tori et mensae ministri, vestitores, coqui cet. Hi omnes uno verbo dicuntur Castrensiani, idemque videtur esse Apparitor Castrensis 26, 8, 5. ubi vid. Vales. fortasse etiam Adiutor, qui secundum Notitiam Imperii Occident. p. 1888. Graev. (p. 76. Genev.) in officio seu apparitione Castrensis militabat. Conf. Cod. Theodos. Lib. VI. Tit. 32. T. II. p. 255. et Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 981. sq.

Cataphractarii s. Cataphracti 16, 2, 5. 12, 63. qui et ipsi et equi laminis ferreis erant muniti. Ob oculos quasi pingit Claudianus in Rufinum II, 357. ss. et in VI. Cons. Honorii 569. ss. Dicti etiam Clibanarii 16, 10, 8.

Celtae et *Petulantes*, genus militum 20, 4, 2. et 20. 21, 3, 2. 22, 12, 6. 31, 10, 4.

Centurio rerum nitentium 16, 6, 2. i. e. qui publicorum aedificiorum, statuarum ex aere ac marmore aliorumque urbis decorum curam gerebat, noctuque cum militibus observabat, ne quis ea laederet aut confringeret. Pro Centurione postea Tribunus rerum nitentium factus est, v. Notit. Imp. Occid. p. 1818. denique Comes. Cassiodor. Variar. Lib. VII. Ep. 13. Vales. l. c. Corsini de Praefectis Urbis Praef. p. XLVII.

Clabularis cursus. v. Cursus.

Clarissimi. Honoris appellatio: dignitatum quippe gradus hoc ordine se excipiebant, Illustres, Spectabiles, Clarissimi, Perfectissimi, Egregii. Reliquos magistratus, quibus Clarissimorum nomen sit attributum, recensere a consilii mei ratione alienum est; ab Ammiano bis datur *Senatoribus*, 26, 6, 18. 28, 1, 27. Occurrit etiam Clarissimatus 21, 16, 2, i. e. munus dignitatem habens viri Clarissimi. v. Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 797. T. II. p. 459. Senatores Constantinopoli institutos Claros vocavit Constantinus, Exc. §. 30. conf. etiam Vales. ad 22, 9, 2. Ritter. ad Zosim. III, 11. p. 572. ed. Reitem. Gibbon. T. IV. p. 44.

Clibanarii v. Cataphractarii.

Cohortes equestres vid. quae notavi ad 14, 2, 12.

7) *Comes largitionum sacrarum* 14, 7, 9. 16, 8, 5. 18, 5, 2. it. qui largitiones curat 21, 8, 1. qui aerarium (publicum) tuebatur 20, 11, 5. et ibi Valef. (alias Comes facrarum remunerationum). Ob rationum multitudinem et difficultatem totos greges hominum habebat in officio, v. Notit. Imperii p. 1520. 1872. Graev. Gibbon. T. IV. p. 115. — Erat etiam Comes Confistorianus. Haubold. l. c. Spec. II. p. 43. Ab eo diftinguendus eft

8) *Comes rei privatae,* dictus etiam Comes privatarum 15, 5, 4. qui praeerat privato aerario principis 22, 3, 7. Notit. Imperii p. 1552. Hic quoque Comes Confiftorianus erat. (*Comes Patrimonii,* qui patrimonium Principis adminiftrabat, apud Ammianum non occurrit.)

9) *Comes Orientis* Antiochiae degens, magiftratus erat non militaris, fed civilis, Valef. ad 14, 1, 3. abfente tamen Magiftro equitum rei militaris curam fufcipiebat, 14, 2. extr. Sexcentos habebat Apparitores et dignitatem Viri Spectabilis. Inferior Praefecto Praetorio Orientis et Proconfule Afiae praeerat reliquis omnibus Praefectis Orientis, a quibus ad eum appellabatur. Zofim. v, 2. Imperabat etiam claffi Seleuciae dictae, v. omnino Notit. Imperii p. 1618. — Ammianus Aegyptum inter provincias Orientis recenfet 14, 7, 21. coll. 14, 1, 3. cui concordat infcriptio a Valefio ad priorem locum allata, in qua Placidus Conful 343.) Comes Orientis Aegypti et Mefopotamiae dicitur. — Ceterum Comites Orientis apud Ammianum occurrunt Honoratus 14, 1, 3. 7, 2. Nebridius 14, 2, 20. Modeftus 19, 12, 6. Philagrius 21, 4, 2. Iulianus (avunculus Imperatoris) 23, 1, 5. Aradius ibid. §. 4.

10) *Comes rei caftrenfis* 30, 7, 3. ubi de Gratiano, Valentiniani patre, fermo eft. Nihil differunt a Comitibus rei militaris, qui ad provinciam aliquam defendendam milite credito ab Imperatore deftinabantur et apud noftrum innumeris locis occurrunt. Erant Comites primi et fecundi ordinis: reliquos autem dignitate praecedebant Comites rei militaris per transmarinas provincias (qualis Gratianus in Africa, et deinde in Britannia fuerat.) Cod. Theodof. T. II. p. 252.

11) *Comes Thefaurorum* (alias Praepofitus). Horum duplex fuit genus: 1) Comitatenfium, qui in aula Principis verfabantur veftesque et ornamenta, vafa convivalia, tegmina purpurea cet. cuftodiebant, v. Salmaf. ad Scriptt. Hift. Aug. T. I. p. 970. Cod. Theodof. T. III. p. 542. ubi tamen Gothofredus Comitem Veftiarii (i. e. loci, in quo veftes in ufum Principis reconditae erant) a Comite thefaurorum diftinguit. 2) eorum, qui vectigalia in provinciis et urbibus exigebant exactarumque rationes ad Comitem largitionum, fub quo utrumque genus erat, referebant. Apud Ammianum nonnifi pofteriores occurrunt, nempe 22, 3, 7. *qui Gallicanos* (v. etiam 15, 5, 36.) *tuebatur thefauros,* quem Urfulus, Comes largitionum, Iuliano Caefari, quidquid pofceret, dare iuffit, et 29, 1, 26. *Comes Thefaurorum per Thracias,* v. Cod. Theodof. T. II. p. 111.

12) *Comites fagittarii* i. e. fagittarii, qui Principem ad bellum proficifcentem comitabantur 18, 9, 4.

que regnante invaluit consuetudo, ut Praefecti Praetorio, qui iam Hadriani aetate Consistorio admoti fuerant, in locum adeo Imperatoris ipsius in auditorio succederent et dignitatem antea unice militarem cum plenissima rerum civilium administrandarum et cognitionum exercendarum potestate commutarent.

Hanc enarrationem usque ad Constantini Magni aevum persecutus verissime observat Hauboldus, quae ante eum nemo animadverterat, Auditorium et Consistorium, licet in plerisque legum ac scriptorum locis invicem permutentur, ita tamen diversa fuisse, ut Consistorium e paucioribus constaret solamque publicorum negotiorum curam cum Principe participaret; (geheimes Cabinet) Auditorium contra caussis cognoscendis legibusque sanciendis, quatenus earum rogatio ad sanctius consilium haud pertineret, vacaret, (Landesregierung) Consistorii nomen non ante Diocletianum et Maximianum invaluisse, Auditorii iam inde a Marci Aurelii temporibus; qui Consistorii essent participes, eosdem etiam Auditorio interfuisse, minime tamen vice versa.

Consistoriani. Cum opponuntur militaribus, ut apud Ammianum 15, 5, 12. 6, 1. intelligendi sunt ii, quorum praecipuae erant in Consistorio partes, Praefectus Praetorio, Praefectus Urbi, Magistri militum, Praepositus Sacri Cubiculi, Magister Officiorum, Quaestor Sacri Palatii, Comes SS. Largitionum et Comes Rerum Privatarum. Hi omnes dicebantur Illustres. Haubold Spec. II. p. 25. et 28.

Constantiacae duae (legiones) Sirmii 21, 11, 2.

Consules annum auspicantes deducebantur comitante ipso Imperatore, tum ludos edere ac servos aliquot manumittere solebant 22, 7, 1. 2. Is splendor, sublata auctoritate, tantum non solus e pristino consulatu remanserat. Mamertinus ipse, de quo sermo est l. c., in Panegyr. Iuliani c. 2. „in Consulatu, inquit, honos sine labore suscipitur.“ Dignitas tamen nihil imminuta est: primum enim post Imperatorem locum Consules obtinebant ipsosque praecedebant Patricios et Praefectos, unde Consulatus amplissimus magistratus dicitur 26, 9, 1. Conf. Gibbon. T. IV. p. 55. ss. et Curtius de Senatu Romano p. 89. sq. edit. Genev.

Consulares illa aetate vocabantur, qui provinciis Augusti praeerant, quamvis non semper Consules fuissent. Vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 198. 375. T. II. p. 346. Apud Nostrum occurrunt Consularis Baeticae 28, 1, 26. Pannoniae 16, 8, 3. coll. 15, 3, 7. 21, 10, 6. Piceni 15, 7, 5. Syriae (Coeles) 14, 7, 5. 15, 13, 2.

Cornuti 15, 5, 30. 16, 12, 43. 31, 8, 9. auxilia ab urbe Illyrici appellata, si fides habenda Pancirollo ad Notitiam Imperii p. 1466. Conf. tamen Prandau Gesch. v. Wien p. 73. Ex loco Ammiani 16, 12, 43. ubi barritum edidisse dicuntur, non Illyrios fuisse, sed Gallos, colligi possit.

Correctores praefecti minorum provinciarum, Paphlagoniae et Augustamnicae in Oriente, in Occidente tractuum nonnullorum Italiae. Apud Ammianum occurrit tantum Corrector Tusciae 15, 5, 14. 27, 3, 2. it. qui rexit Tusciam 28, 1, 6. Plura de iis congessit Dresigius in Ep. de Correctoribus Imp. Rom. L. 1739.

provincias mitterentur, vel inde ad comitatum principum properarent. Currus erant varii generis, minores et maiores: *birotae*, quibus nonnifi ducenta — *redae*, quibus mille — *clabulae* (*Angariae* etiam dictae), quibus mille et quingenta pondo fuperponi liceret. Priores illae leviores ad fingulos homines 21, 9, 4. cum paucis impedimentis provehendos, folidiores clabulae militibus aegrotis, vel, ubi celeritate opus effet, fanis etiam inferviebant. v. Noftrum 20, 4, 11. 21, 13, 7. et Sulpic. Severum in vita S. Martini 11, 4. *per aggerem publicum plena militaribus viris fifcalis reda veniebat.* Hi curfus *publici* vocantur, quod nemini uti iis liceret, nifi qui diploma principis (evectionem. cf. 14, 6, 16. 11, 5.) proferre iu ftationibus poffet. v. 20, 4, 11. et 8, extr. Plura qui defiderat, adeat Cod. Theodof. ubi faepe curfus publici et clabularis mentio fit, inprimis Lib. VIII. Tit. 5. et ibi notas, Schefferum de re vehiculari Lib. I. p. 65. Lib. II. p. 334. Salmaf. ad Scriptt. Hift. Aug. T. I. p. 279. et Valefium ad Noftrum 20, 4, 11.

D.

Decentiaci et Magnentiani milites ex Decentii ac Magnentii nomine appellati 18, 9, 3.

Decimani milites legionis decimae ibid. v. etiam Fortenfes.

Decuriones 28, 6, 10. iidem in municipiis et coloniis, qui Romae Senatores.

Decurio Palatii 20, 4, 20. ubi additur: qui ordo eft dignitatis, quoniam dignitatem Clariffimorum habebant. Erant in palatio triginta viri, Silentiarii dicti, quorum officium hoc erat, ut ad valvas ftarent, quando Imperator in Confiftorio adeffet legatosve audiret, omninoque tumultus omnes prohiberent. Decem fingulis praefecti Decuriones, qui principum mandata per urbem varia curarent, pompasque in publicum procedentium Auguftorum et Auguftarum ordinarent. v. Haubold. de Confiftorio Principum Spec. II. p. 51.

Diogmitae levioris armaturae milites ad perfequendos hoftes adhibiti 27, 9, 6.

Divitenfes et *Tungricani* 26, 6, 12. 7, 14. 27, 1, 2. Notit. Imperii p. 1483.

Domeftici (Haustruppen) v. infra *Scholae.* Domefticos iam fuiffe imperante Aemiliano docet vetus Infcriptio a Valefio allata ad 14, 10, 8. et Diocletianus ex Comite Domefticorum ad Imperium evectus eft teftibus Zonara et Aurelio Victore. — Erant partim equites, partim pedites. — Alii palatium cuftodiebant (praefentales) alii certis officiis deputati publicas exfequebantur iuffiones, v. c. reos ex provinciis perducebant 15, 3, 10. 5, 22. vel pro neceffitatibus publicis mittebantur cum Comitibus ac Magiftris militum 16, 10. extr. Cohors eorum apud noftrum dicitur Ordo 25, 5, 4. Schola 26, 5, 3. Confortium 16, 10. extr. 25, 10, 9. Regebantur a Comite Domefticorum, (per periphrafin: qui Domefticorum praefuit fcholae 26, 5, 3.) qui dignitatem habebat Illuftrium. Nominatim occurrit Latinus 14, 10, 8. Barbatio 14, 11, 24. Excubitor 20, 4, 21. (quod nomen proprium effe videtur: Domeft. Comes Excubitor *nomine.*) Comitem excipiebat Tribunus, hunc Primicerius, (ex Primicerio

Not. Ne quis miretur, exemplorum, quae attulimus, eiusmodi esse nonnulla, ut posterior dignitas priore minor sit, tenendum est, munera illis temporibus non perpetua fuisse ac saepe factum, ut maiores magistratus minorem deinde acciperent provinciam.

F.

Fabricae armorum fuerunt Antiochiae 14, 7, 18. 9, 4. Cremonae 15, 5, 9. Treveris 29, 3, 4. Reliquas vide in Notitia Imperii p. 1507. — Operae dicebantur Fabricenses 31, 6, 2. iisque praeerat Fabricarum tribunus 14, 7, 18. 9, 4. 15, 5, 9. Praepositus 29, 3, 4. (fortassis etiam) Primicerius in Cod. Theodos. Lib. X. T. 12. l. 3. quem praeter Valesii notam ad 14, 7, 18. omnino conferri velim T. III. p. 554.

Flavia prima tuetur Singaram 20, 6, 8. in deditionem venit ibid.

Flavia secunda praesidio tenet Bezabden 20, 7, 1.

Fortenses 18, 9, 3. Tricesimani Decimanique Fortenses, rectius tamen Fretenses, ut ex Inscriptionibus et columna Capitolina probant Lindenbrog. et Vales. ad h. l. Decimani Fretenses milites sunt legionis X. Fretensis: Tricesimani autem absolute positum est (legio XXX. Ulpia) nec coniungendum cum Fretenses, v. etiam Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 383.

G.

Gentiles 14, 7, 9. 30, 1, 3. in comitatu principis militabant, conscripti ex gentilibus seu barbaris, v. c. Scythis, Gothis, Francis, Germanis cet. v. Notit. Imperii p. 1502. 2010. Gibbon T. IV. p. 104. Gentiles Scutarii occurrunt 20, 2, 5. plures tamen numero sunt loci, in quibus a Scutariis distinguuntur, 14, 7, 9. 16, 4, 1. 20, 4, 3. Eorum schola commemoratur 27, 10, 12. et rector (Malarichus) 15, 5, 6. v. Cod. Theodos. T. I. p. 348.

H.

Hastati 16, 12, 20. ad quem locum Valesius non diversos Ammiani aetate fuisse putat a Signiferis et Draconariis, provocans ad 20, 4, 18. ubi Maurus, Hastatus Petulantium, etiam ut Draconarius occurrit.

Herculiani et *Ioviani* 22, 3, 2. 25, 6, 2. Hae legiones a Diocletiano et Maximiano ita dictae sunt, quorum ille etiam Iovius, filius autem Herculeus vocabatur. vid. Zosimus III, 30.

Honorati i. e. qui civiles dignitates gesserunt. vid. 14, 5, 3. ubi militaribus opponuntur, ibique notam Valesii. Occurrunt etiam 22, 7, 1. 9, 16. 29, 1, 34. Conf. Cod. Theodos. T. I. p. 59.

I.

Ioviani et *Herculiani* 22, 3, 2. 25, 6, 2. vid. Herculiani.

Iovii et *Victores* 25, 6, 3. 26, 7, 13. 27, 8, 7. 29, 3, 7.

Iudices. Hac voce omnino utitur Marcellinus ad designandos maiores magistratus tum civiles tum militares 30, 5, 3. Iudices celsiores 20, 9, 1. Iudices ordinarii et militares 16, 8, 13. 20, 8, 14. (etiam castrenses et ordinariae potestates 21, 16, 2.) ordinarii iudices militiaeque moderatores 20, 8, 14. Summum ducem exercitus (Ursicinum) significat 18, 6, 12. Occurrit etiam

admiſſus a Iuliano 20, 9, 5. qui Anatolium ordinavit ib. §. 8. coll. 25, 3, 21. Urſacius 26, 4, 4. et 5, 7.

Secundum Notitiam Imperii p. 1498. ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum erant Scholae Palatinae, Agentes in rebus, quatuor Scrinia Palatina, Officium Admiſſionum, Fabricae, Curſus publicus et Interpretes diverſarum gentium. Congregabat etiam, ſi quid maiore ſolemnitate in aulae penetralibus celebrandum eſſet, caeteros proceres atque miniſtros palatinos, introducebat legatos exterarum nationum ad Imperatorem (Ammian. 26, 5, 7.) omninoque, quidquid ad legationes pertineret, curabat et principali praeerat tabulario (Canzley). v. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 322. T. II. p. 239. Chriſtii Noctes Academ. Hal. 1729. p. 1. ſſ. Ritterus ad Guthrium T. V. p. 97. Hauboldus l. c. Spec. II. p. 43. Valeſius ad 26, 5, 7.

In quatuor illis, quae diximus, ſcriniis ſub eo laborabant Magiſter memoriae — epiſtolarum — libellorum et diſpoſitionum.

4) *Magiſter memoriae* non ideo ſic dictus, quod eos, qui praeclare ſe geſſiſſent, imperatoribus in memoriam revocaret, ſed quod acta et decreta memoriae ac futurae obſervantiae cauſa aſſervaret. (Canzleydirector, geheimer Archivarius.) Praeterea, ut eſt in Notitia Imperii p. 1582. *Adnotationes omnes*, i. e. breves continentes quae Principis nomine ſtatuebantur aut confirmabantur, *dictabat* (unde etiam Dictator appellatur) *et emittebat* Principis vel Quaeſtoris vel ſua manu ſubſcriptos, *et precibus reſpondebat* eorum, qui vel indulgentiam patrati criminis, vel probatorias a principe flagitabant: emittebantur enim e Scrinio memoriae codicilli officiorum, Agentum in rebus et Palatinorum, qui Comiti ſacrarum largitionum et rerum privatarum ſuberant. Digna eſt, quae conſulatur, Mangelsdorfii (praeſ. Klotzio) Diſſ. de Magiſtro Memoriae Hal. 1770.

Apud Noſtrum occurrunt Aedeſius 15, 5. 5. Ruſticus Iulianus 27, 6, 1. Eupraxius ibid. §. 14. Feſtus 29, 2, 22.

5) *Magiſter epiſtolarum.* Hic *legationes civitatum, conſultationes et preces tractat,* ait Notitia Imperii l. c. Legationibus enim Regum aut civitatum intererat, ut poſtulata intelligeret et reſponſa ſcriberet, Praeſidibus de facti ſpecie dubia conſulentibus ex Principis ſententia reſcribebat et precibus reſpondebat civitatum. Officiorum praeterea Illuſtrium et Spectabilium Magiſtratuum codicillos edebat, v. Panciroll. ad Notit. Imper. p. 1585. (Apud Noſtrum non occurrit.)

6) *Magiſter libellorum.* „Cognitiones et preces tractat" i. e. in cauſis iudicialibus, ubi ad principem appellatum eſſet, acta conſignabat ſententiasque in Conſiſtorio dictas litigatoribus edebat. Fortaſſe libelli ſupplices ad eum perferebantur omnes, reddendi ſcriniis competentibus, ipſe autem nonniſi ad preces privatorum reſpondebat. Codicillos etiam officiorum, magiſtrorum militum, Comitum et Ducum limitum, et plurimorum Palatinorum ſcribebat. v. ſupra Libellis reſpondens.

7) *Magiſter* ſ. Comes *diſpoſitionum* idem erat, qui poſtea Referendarius dicebatur. v. Pancirollus ad Notit. Imperii p. 1592. Haubold l. c.

men duntaxat ad tempus aegrotantis Olybrii vicem implere iuſſus erat. v. infra Vicarius.

Praefectus Cubiculi (Oberkammerherr) 14, 11, 2. v. ſupra Cubiculum.

Praefectus Praetorio. Primum Auguſtus, conſtituendo duos ex ordine equeſtri praefectos, qui praetorianis cohortibus cunctisque per Italiam militibus praeeſſent, hunc magiſtratum in rempublicam introduxit. Sequentes imperatores, ſervato Auguſti inſtituto, alii duos habuerunt, alii unum Praefectum, donec Commodus, ut reipublicae curis liberatus voluptatibus ſuis poſſet vacare, tres conſtituit iisque etiam rei civilis curam commiſit, quam imperante iam Hadriano affectare coeperant. Poſtea pro tempore et neceſſitate modo pauciores, modo plures creati ſunt, donec Conſtantinus M. non ſolum cohortes praetorianas, quae mortuis Imperatoribus tot bella civilia commoverant, exauctoravit, verum etiam ademptam Praefectis Praetorio poteſtatem militarem in Magiſtros Equitum et Peditum transtulit. Diviſo enim orbe Romano in quatuor praecipuas partes quatuor etiam Praefectos Praetorio fecit, qui ſingulas adminiſtrarent: quorum unus Praefectus Praetorio Galliarum, alter Italiae, tertius Illyrici, quartus Orientis dicebatur. Provincias, quibus quisque praeerat, nominatim recenſere longum eſt; enumeratae reperiuntur in Notitia Imperii, in Hiſtoria Guthriana T. II. extr. et apud Reitemeierum ad Zoſim. II, 33. qui locus claſſicus eſt de Praeff. Praetorio. Hiſtoriam eorum dedit Ritterus in programmate, quod inſcribitur: Hiſtoria Praefecturae Praetorianae ab origine dignitatis ad Conſtantinum M. Vit. 1745. Zoſimus autem, qui l. l. omne Conſtantini inſtitutum reprehendit, adverſarium nactus eſt Diezium (poſtea Profeſſorem Gottingenſem) de imperii adminiſtrandi forma a Conſtantino M. recte atque ſapienter mutata adv. Zoſimum, Lipſ. 1752.

Praefecti Praetorio, exceptis Conſulibus, qui, quamquam adminiſtrandae reipublicae poteſtate deſtituti, (v. ſupra Conſules) illis tamen priores ponebantur, proximi erant ab Imperatoribus: ampliſſimus magiſtratus 21, 6, 5. cui Auguſtus ſummam commiſit rerum 17, 3, 4. cunctae caſtrenſes et ordinariae poteſtates, ut honorum omnium apicem, priſcae reverentiae more Praefectos ſuſpexere Praetorio 21, 16, 2. unde, ubi feſtinato opus eſſet, Conſiſtorianos convocabant et abſente Imperatore in Conſiſtorio praeſidebant 15, 5, 5. civiles iam facti magiſtratus curam gerebant redituum publicorum et imperialium 17, 3, 2. ſſ. item annonae palatinae, militaris et civicae, quare etiam Caeſaribus eorumque Miniſtris ac Palatio annonas et ſalaria praebebant, Valeſ. ad 14, 7, 11. et 10, 4. Supremi iudices erant etiam in cauſſis capitalibus 22, 3, 1. nec poterat ab aliis ad alios iudices appellari.

Inter Praefectos Praetorio fuiſſe, qui Praeſens diceretur, negat Valeſ. ad 14, 1, 10. eo nomine nonniſi Magiſtros militum vocatos eſſe exiſtimans. Ac ſane quidem fallatur, ſi quis quatuor illis, quos diximus, quintum ſuperaddi velit: ipſa tamen vocis collocatio 14, 1, 10. ubi Praeſens a nomine proprio Thalaſſii pluribus verbis disiungitur, de no-

mine Thalassii vix posse cogitari ostendit. Pancirollus in Notit. Imperii p. 1790. Praefectum Praetorio Orientis et Praefectum Italiae appellatos esse scribit Praefectos Praetorio *Comitatus*, quod semper in Comitatu Principis degerent, quam in rem affert l. praecipimus 32. C. de appell. Quid, si Praesens apud nostrum idem significet? Certe et Thalassius Praefectus Orientis erat, et alio loco 23, 5, 6. Sallustius Praef. Praetorio Praesens occurrit, quodque 20, 4, 8. legitur, ab Imperatore nusquam disiungi debere Praefectum in ardore terribilium rerum, sententiae meae aliquantum favere videbatur. Vid. etiam Cod. Theodos. T. II. p. 132.

Praefectis Praetorio plures eodem tempore praefecturas administrare licuisse, eius rei exemplum apud Nostrum est 26, 5, 5. ubi Mamertinus Praefectus Italiae, Africae et Illyrici vocatur; ex Praefectis autem minorem Praefectorum Urbi dignitatem non adspernatos esse ex 27, 3, 5. apparet, ubi de Lampadio sermo est.

Nomina eorum, qui apud Nostrum occurrunt, ne quis requireret, subiungenda duximus:

1) Praefectus Praetorio *Orientis*. Ablabius, obiter tantum commemoratus 20, 11, 3. imperante iam Constantino M. huic muneri praefuerat — Thalassius 14, 1, 10. — Domitianus 14, 7, 9. 15, 3, 1. — Musonianus (etiam Strategius) 15, 13, 1. 16, 9, 2. 17, 5, 15. — Hermogenes 19, 12, 6. — Helpidius 21, 6, 9. — Secundus v. Ind. I. in Sallust. — Nebridius 26, 7, 4. — Araxius, a Procopio Anticaesare ordinatus. 26, 7, 6. — Modestus 29, 1, 10. 30, 4, 2.

2) *Italiae*. Lampadius 15, 5, 4. — Mavortius (Lollianus etiam dictus) 16, 8, 5. Taurus 21, 6, 5. 9, 4. Mamertinus (simul Praefectus Illyrici) 26, 5, 5. — Maximinus, v. Ind. I. — Liberius sub Theoderico rege. Exc. §. 68.

3) *Illyrici*. Anatolius 19, 11, 2. 21, 6, 5. — Florentius, successor eius, antea Praefectus Galliarum 21, 6, 5. — Probus v. Ind. I.

4) *Galliarum*. Rufinus 14, 10, 4. 11, 27. 16, 8, 13. — Florentinus 16, 12, 14. 18, 2, 7. v. Ind. I. — Sallustius. v. Ind. I. — Germanianus 21, 8, 1. 26, 5, 5. — Nebridius 20, 9, 5. a Constantino quidem constitutus, a Iuliano autem mox remotus ab officio. v. Ind. I. — Florentius (rectius fortasse Florentinus) 27, 7, 7. — Viventius 30, 5, 11. v. etiam Ind. I. in Iuventius.

Praefectus Urbi, per periphrasin: urbem aeternam regens 15, 7, 1. regens urbem, et urbis moderator 27, 3, 5. — supremus iudex erat in urbe et suburbicariis regionibus ipsosque Senatores in ius vocabat 28, 1, 16. — Curam habebat eduliorum, unde Tertullus, ingravescente annona, vehementer a plebe vexatur 19, 10, 1. 21, 10, 7. coll. 21, 12, 24. item Orfitus ob inopiam vini 14, 6, 1. providebat, ut pondera et mensurae iustae essent amplitudinis 27, 9, 10. quotannis Ostiam proficiscebatur ad Maiumas, ludi genus, (v. A. Rivinus de Maiumis in Graevii Syntagmate variar. Diss. p. 537. ss.) ubi in aede Castorum sacrificabat 19, 10, 4. Praefectura saepius fungi licebat, et per plures annos continuos 17, 4, 1. 16, 10, 4. 19, 10, 1. 2. coll. 21, 10, 7.

Apud Nostrum nominatim commemorantur: Adelphius (sub Magnentio) 16, 6, 2. —

Ampelius 28, 1, 22. 4, 3. — Apronianus 23, 1, 4. 3, 3. 26, 3, 1. — (Iunius) Bassus 17, 11, 5. — Cerealis 14, 11, 27. — Claudius 27, 3, 2. 29, 6, 17. — Iuventius (Viventius) 30, 5, 11. it. 27, 3, 11. cf. tamen Corsini. — Lampadius 27, 3, 5. — Leontius 14, 11, 14. 15, 7, 1. — Lollianus (Mavortius etiam dictus) 16, 8, 5. — Maximinus 28, 1, 12. 29, 2, 23. 3, 2. 6, 3. — Maximus 21, 12, 24. — Olybrius 28, 1, 8. 4, 1. — Orfitus 14, 6, 1. 16, 10, 4. — Patruinus 15, 7, 5. — Praetextatus 27, 9, 8. 28, 1, 24. — Rufinus Vulcatius 27, 7, 2. 11, 1. — Rusticus Iulianus 27, 6, 1. — Symmachus 27, 3, 3. — Tarratius Bassus 28, 1, 27. — Tertullus 19, 10, 4. 21, 10, 7. — — Constantinopoli: Sophronius 26, 7, 2. — Caesarius ibid. §. 4. — Phronemius ibid. §. 4. et c. 10. §. 8.

Praeter Drakenborchium de Praefectis Urbi Trai. ad Viadr. 1752. et Baruthi 1787. in primis conferri meretur Eduardus Corsini de Praeff. Urbis, Pisis 1766. 4. quippe qui non solum indicem horum magistratuum prioribus auctiorem et emendatiorem dedit, verum etiam in praefatione generatim de iis commentatus est.

Praepositus Cubiculi v. Cubiculum.

Praepositus Fabricae v. Fabrica.

Praepositus Martensium. Istiusmodi Praepositos militares inferiores Tribunis fuisse docet Valef. ad 26, 6, 7.

Praepositus Tyrii textrini. v. Minister.

Praeses i. e. Proconsul *Africae.* (Ruricius) 27, 9, 3. 28, 6, 22.

Praesidalis i. e. qui praesidatu functus est, Valef. ad 22, 14, 4. Idem Praesidialis dicitur 29, 1, 6. Praesidialis apparitor occurrit 17, 3, 6. et praesidiale officium 28, 1, 5.

Praeventores et *Superventores* 18, 9, 3. levioris armaturae milites, quorum illi exploratum praemittebantur, hi hostibus de improviso necopinantibus superveniebant.

Primanorum legio 16, 12, 49. Hi sub magistro militum Praesenti inter Palatinas legiones recensentur in Notitia Imperii orientalis. v. Valef. ad l. c. ubi cum proelio Argentoratensi interfuisse tradantur, in expeditiones eductos esse apparet.

Primates sunt Consistoriani 15, 5, 18. duces militares 24, 7, 1. Primates urbium 14, 7, 1. et ordinis 28, 6, 4. Senatores, hi etiam Ordinis vertices dicti 14, 7, 2.

Primicerius Protectorum 18, 3, 5. Protectorum duces eodem, quo Domesticorum, ordine se excipiebant: Comes — Tribunus — Primicerius — Secundicerius — Decem primi. v. Valef. ad l. c. et supra Domestici.

Primus ordinis Domesticorum 25, 5, 4. v. supra Domestici.

Princeps adparitionis Praefecturae Praetorianae 15, 3, 8. 16, 8, 3. Qui in singulis officiis sive apparitionibus Palatinis primum locum obtinebant, hi principes illius officii, in quo primas tenebant, dicebantur, v. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 239. Principes officii Praeff. Praetorio e Schola Agentum in rebus erant, exactoque biennio ut plurimum decedebant ac sequentibus locum dabant; quare 16, 8, 3. ut novum in Rufino notatur, quod is ultra biennium Princeps esset.

Principia principales milites, qui privilegiis muniuntur. Principiorum itaque vertices sunt Tribuni, Centuriones, Draconarii. Valef. ad 15, 5,

Q.

R.

S.

V.

Z.

INDEX III.

VOCABULORUM ET LOCUTIONUM, QUAE IN NOTIS ILLUSTRANTUR.

(Hunc Indicem et ſequentem, mea opera confectos, addere ſatius viſum eſt quam omittere. ERF.)

A.

B.

C.

D.

H.

IV.

INDEX AVCTORVM,

QVI IN COMMENTARIO ILLVSTRANTVR VEL EMENDANTVR.

(Prior numerus Tomum Commentarii, posterior paginam significat.)

A.

B.

C.

D.

E.

F.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Commentarii T. I. p. 5. l. 34. pro IDEM leg. LINDENBROG.
Ead. pag. l. ult. pro GRONOV. ſcrib. LINDENBROG.
P. 84. §. 13. adde: Wakefield. ad Lucret. IV, 203. legi vult: veritatis enim abſolutus ſermo ſemper, ac *per* eſt ſimplex. ERF.
P. 93. l. 9. poſt IDEM adde: Wakefieldio ad Lucret. III, 218. legundum videtur: et cogitationibus *ſublectus,* i. e. ſummotus, quaſi ſe ſuffurans; vel: *nec* cogitationibus ſubiectus; ſed illud venuſtius eſſe iudicat. ERF.
P. 122. poſt l. 16. a fin. adde: *Seniauchus.* Reineſ. „Senoaldus appellatio Alemannica.“ W.
P. 128. l. 11. a fin. pro IDEM leg. VALES.
P. 136. l. 11. a fin. pro *eſt* leg. *eſſe.*
P. 167. poſt l. 4. a fin. adde: *Planiora* iudice Wakefieldio ad Lucret. V, 272. ſunt aequora. pro *quaeritans,* quod gloſſam ſapere ait, legendum exiſtimat *eluctans.* — Mihi verum videtur *eruptans,* quod cod. Regius exhibet, modo commate poſt *exitus* deleto iungas: *exitus viam ſibi molitur.* ERF.
P. 204. poſt l. 15. adde: Graeco more ſic ſcripſit, quo dicitur διδάσκειν τινὰ ῥήτορα, φιλόσοφον cet. Vitruvius VI. Praef. *eos viros bonos inſtituebant.* Epigr. adeſp. CCCLXXXVII. v. 3. ἀλλά μ' ἀνὴρ ἐμύησ' Ἑλικωνίδα. Vid. Schaefer. ad Lambertum Bos p. 862. ubi et noſtri loci meminit. ERF.
P. 210. l. ult. poſt *dracones* adde W.
P. 232. poſt l. 4. adde:
31. *Occurrere*] Wakef. ad Lucret. IV, 1110. corrigit *accurrere.* ERF.
P. 240. poſt l. 23. a fin. adde: *Laipſo.* Reineſius: „Liup-giſo. Liup-ctis.“ W.
P. 272. poſt l. 13. a fin. adde:
Oculorum obtutu praeſtricto] Wakef. ad Lucret. IV, 135. malebat *praeſtructo.* ERF.
P. 303. poſt l. 29. adde:
17. *Armorum viriumque varium decus*] Wakefield. ad Lucret. IV. 981. legendum ſuſpicatur *virorumque,* i. e. tam fulgorem ſignorum, quam militum. ERF.
P. 337. in nota ad §. 8. pro lib. XXII. c. 4. leg. lib. XXII. c. 8. §. 41. et dele, quae in ima pagina ſubnotata ſunt.
P. 339. poſt l. 7. adde: Wakefield. ad Lucret. III, 930. coniecit: ſitim, qua *adurebamur.* ERF.
P. 341. poſt l. 26. adde: Wakefield. ad Lucret. III, 580. pro *defluunt* legendum arbitratur *diffluunt.* ERF.
P. 389. l. 21. pro *ut* leg. *ne.*
P. 406. poſt l. 32. adde:

Cretio] Reinesius: „l. Oretio. Oresit inter Alamannos, quod etiam in Oresiis appellationem desormavere." W.

P. 476. l. penult. pro *c.* 4. leg. *c.* 10.

P. 503. p. l. 27. adde:

22. *Squalentes nimia densitate*] „i. e. horrentes et πεφρικυίας. Cf. Virgil. Aen. III, 25." Sic Wakefield. ad Lucret. II, 425. ERF.

P. 522. l. 5. Ad verba *Cyrenaicam ab Aug. provinciam factam* adscripsit Reinesius: „Sic et Strabo 17. extr. et Dio L. 53. ab Augusto octavam provinciam populi factam esse dicit Cretam cum Cyrenaica. W.

To. II. p. 30. l. 17. pro *Tillemontius* leg. *Tillemontium.*

P. 70. l. 10. pro 7. leg. 6.

P. 73. post l. 30. adde:

20. *Pro salute currentibus*] Sic Graeci τρέχειν τὸν περὶ ψυχῆς sc. δρόμον vel κίνδυνον. Vid. Schaefer. ad Lambertum Bos p. 918. ERF.

P. 87. l. 3. pro 1440. leg. 1840.

P. 102. l. 5. post *indictum* adde: nec exigi consuetum.

P. 149. post l. 17. adde: Praeter Pricaeum ad Appuleii Metam. p. 721. laudat Reinesius Gell. v. 14. (18?) Polyb. ap. Suidam in Ἔφεδρος: ἐπίπονον βίον συνεστήσατο καὶ θηριώδη. W.

P. 213. post l. 24. adde:

Maximinus] " v. Iureti not. ad Symmachum Lib. 10. Ep. 1. Perperam Glandorp vocat Maximinum (?) — Ad Maximinum Correct. Tusciae est l. 8. Cod. Theodos. de accus. et insc. Gratiano et Dagal. Coss. Hinc emendanda est Inscriptio l. 3. Cod. Theodos. de anno civili et pane gradili ad Maximum Praef. Annonae A. 365. Coss. Valentin. et Valente AA. item l. 4. de suscept. etc." Sic Reinesius. W.

P. 215. post l. 4. adde:

Olybrium Urbi Praef.] „A. 365. Coss. Valentin. et Valente AA. l. un. Cod. Theodos. de mancip. thermar." Sic Reinesius. W.

P. 237. post l. 20. adde:

Valentinus] „Zosimus L. IV. c. 12. refert ad tempus, quo Gratianum Valentinianus adscivit collegam." Reines. W.